

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE
Katedra trestného práva

Aktuálne otázky
trestného práva
v teórii a praxi

2.ročník

**MEDZINÁRODNEJ VIRTUÁLNEJ INTERDISCIPLINÁRNEJ
VEDECKEJ KONFERENCIE**

poriadanej

**KATEDROU TRESTNÉHO PRÁVA
AKADÉMIE POLICAJNÉHO ZBORU v BRATISLAVE
DŇA 28. MARCA 2014**

(Zborník príspevkov)

Bratislava 2014

Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi

Medzinárodná virtuálna interdisciplinárna vedecká konferencia

28. marec 2014

Katedra trestného práva Akadémie Policajného zboru v Bratislave

---

Konferencia bola organizovaná ako plánovaná úloha katedry v roku 2014 v súlade s celoročným plánom Akadémie PZ v Bratislave.

Vedecký výbor konferencie:

doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD.

doc. JUDr. Dušan Korgo, PhD.

Organizačný výbor:

JUDr. Veronika Marková, PhD.

JUDr. Ladislav Balún

JUDr. Vladimír Baláž

JUDr. Daniela Benedeková

Recenzenti:

doc. JUDr. Antonín Nesvadba, PhD.

doc. JUDr. Dezider Bango, CSc.

Zborník zostavila:

JUDr. Veronika Marková, PhD.

© Akadémia PZ v Bratislave

Autor tohto zborníka nezodpovedá za jazykovú a obsahovú stránku príspevkov a prípadné práva tretích osôb.

Vzor citácie:

MARKOVÁ, V. ed, 2014. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 2. roč. medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie* [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave [cit.dátum]. ISBN 978-80-8054-600-7. Dostupné na internete: www.akademiapz.sk

Vzor citácie príspevku:

CISAŘOVÁ, D., 2014. Referát na mezinárodní konferenci Policejní akademie Slovenské republiky. In: *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: Zborník príspevkov z 2. roč. medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie* [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 11 – 12 [cit.dátum]. ISBN 978-80-8054-600-7. Dostupné na internete: www.akademiapz.sk

ISBN 978-80-8054-600-7

EAN 9788080546007

OBSAH

doc. JUDr. Štefan KOČAN, PhD.

Úvodné slovo.....7

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

CÍSAŘOVÁ, Dagmar

REFERÁT NA MEZINÁRODNÍ KONFERENCI POLICEJNÍ AKADEMIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....11

FERENČÍKOVÁ, Simona

NIEKOĽKO POZNÁMOK K DETENCII.....13

HRTÁNEK, Ladislav a ŠLAJFERČÍKOVÁ, Adriana

PROBLEMATIKA BOJA S LEGALIZÁCIOU PRÍJMOV Z PROTIPRÁVNEHO KONANIA V KONTEXTE VEDY TRESTNÉHO A SPRÁVNEHO PRÁVA A EKONOMICKEJ VEDY.....22

KLÁTIK, Jaroslav

PRÁVNE A KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY TRESTNÉHO ČINU NEBEZPEČNÉHO PRENASLEDOVANIA.....33

MEDELSKÝ, Jozef

MINULOSŤ, PRÍTOMNOSŤ A BUDÚCNOSŤ SANKCIONOVANIA V TRESTNOM PRÁVE SLOVENSKEJ REPUBLIKY 43

MEDELSKÁ TKAČOVÁ, Zuzana

AKTUÁLNE K TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB.....51

PIVÁČEK, Marián

ANALÝZA IMUNITY VO VNÚTROŠTÁTOM PRÁVNOM PORIADKU SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....60

POLCAR, Miroslav

ZAVINĚNÍ U TRESTNÝCH ČINŮ V DOPRAVĚ NA POZEMNÍCH KOMUNIKACÍCH 67

PROKEINOVÁ, Margita

SKORIGOVANIE ASPERAČNEJ ZÁSADY 80

ŠUP, Roman

ROZDIELY CHÁPANIA ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU SO ZAMERANÍM NA DROGOVÚ KRIMINALITU PLYNÚCE Z JEHO LEGISLATÍVNEHO A KRIMINOLOGICKÉHO VYMEDZENIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE.....86

VESELÁ, Radomíra

K PROBLEMATICE BANKOVNÍCH LOUPEŽÍ 94

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

BALGA, Jozef a VALČOVÁ IVANOVÁ, Gabriela

VÝVOJ JUSTIČNEJ SPOLUPRÁCE V TRESTNÝCH VECIACH V SYSTÉME EURÓPSKEHO PRÁVA.....101

BENEDEKOVA, Daniela	
<i>NÁSTROJE JUSTIČNEJ SPOLUPRÁCE V TRESTNÝCH VECIACH</i>	116
GÓGHOVÁ, Karina	
<i>NIEKOLKO POZNÁMOK K VYŠETRENIU DUŠEVNÉHO STAVU OBVINENÉHO A SVEDKA</i> .130	
HAUTZINGER, Zoltán	
<i>THE ALIEN'S CRIMINAL LAW</i>	138
LACIAKOVÁ, Lucia	
<i>ZNALEC V TRESTNOM KONANÍ A PROBLÉMY APLIKAČNEJ PRAXE SÚVISIACE S JEHO VÝSLUCHOM</i>	146
MALÍKOVÁ, Eva Viktória	
<i>VYBRANÉ ASPEKTY TÝKAJÚCE SA POSTAVENIA SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO AKO SVEDKA V TRESTNOM KONANÍ</i>	152
SIRANKO KANÁLIKOVÁ, Tatiana	
<i>K NOVÉMU ČESKÉMU ZÁKONU O OBETIACH TRESTNÝCH ČINOV A ODÔVODNENOSTI PRIJATIA OBDOBNEHO PREDPISU V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY</i>	161
STOPKA, Jozef	
<i>PRÁVO NA NÁHRADU ŠKODY VS. PRÁVO NA ODŠKODNENIE</i>	170
ŠEBEST, Martin	
<i>NÁZORY NA ZEFEKTÍVNE DÔKAZNÝCH PROSTRIEDKOV V TRESTNOM KONANÍ</i>	177
ŠKOHĚL, Dominik	
<i>K NIEKTORÝM OPRÁVNENIAM OBHAJCU V SÚVISLOSTI SO ZÁSADOU KONTRADIKTÓRNOSTI TRESTNÉHO KONANIA</i>	185
VLACHOVIČ, Ladislav	
<i>OBEŤ TRESTNÉHO ČINU A JEJ PRÁVA</i>	191

SÚVISIACE VEDY, VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY

FENYVESI, Csaba	
<i>CURRENT ISSUE ON CRIMINAL FIELD: THE PLACE AND ROLE OF PROFILING IN CRIMINALISTICS (FORENSIC SCIENCES)</i>	199
HORNÍK, Ján	
<i>K (NE)MOŽNOSTI APLIKACE ZKOUŠEK SPOLEHLIVOSTI NA ČLENY ZASTUPITELSTEV ÚZEMNÍCH SAMOSPRÁVNÝCH CELKŮ</i>	205
HRUŠKA, Jiří	
<i>PRÁVNÍ POSOUZENÍ JEDNÁNÍ ŘIDIČE SPOČÍVAJÍCÍHO V ŘÍZENÍ VOZIDLA BEZPROSTŘEDNĚ PO APLIKACI JINÉ NÁVYKOVÉ LÁTKY NEŽ ALKOHOLU</i>	215
KLÚCSIK, Ladislav	
<i>PÍSMOZNALECTVO – ZMENA RUČNÉHO PÍSMO</i>	221

VEDECKÉ PROJEKTY A VÝSTUPY Z VEDECKO-VÝSKUMNÝCH ÚLOH

BAČÍKOVÁ, Iveta a SAMEK, Martin

*NEETICKÉ A NELEGÁLNE TECHNIKY A POSTUPY POUŽÍVANÉ VO VÝSLUCHOVEJ PRAXI –
ANALÝZA VÝSLEDKOV VÝSKUMNEJ ÚLOHY „VÝSLUCH V KRIMINALISTICKEJ PRAXI“ ..231*

SAMEK, Martin a BAČÍKOVÁ, Iveta

NIEKOLKO POZNÁMOK K PRÁVNEJ ÚPRAVE REKOGNÍCIE 243

VIKTORYOVÁ, Jana a BLATNICKÝ, Jaroslav

*TEORETICKO-PRÁVNA ANALÝZA PROBLEMATIKY HODNOTENIA ZNALECKÉHO
POSUDKU V PRÍPRAVNOM KONANÍ V KONTEXTE JEHO PRAKTICKEJ REALIZÁCIE.....253*

ZÁVERY.....275

Úvodné slovo

Po krátkej prestávke, ktorú katedra trestného práva mala (z organizačných dôvodov) na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, sme sa rozhodli pokračovať v predchádzajúcich skúsenostiach a zahájili sme v tomto roku 2014 2. ročník medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie s názvom „**Aktuálne otázky trestného práva v teórii a v praxi.**“

Medzi základné ciele konferencie sme zaradili:

- Vytvorenie priestoru na prezentovanie aktuálnych otázok a problémov, ktoré je potrebné riešiť, aj vzhľadom na nové spôsoby a metódy páchania trestnej činnosti a inej protispoločenskej činnosti.
- Otvorenie diskusie o problémoch v legislatívnej oblasti so zameraním na aktuálne znenia trestných kódexov po rekodifikácii so zameraním na medzery, ktoré vznikajú v dôsledku neustálych zmien (aj napriek rekodifikácii).
- Výmena poznatkov v oblastiach, ktorým sa, vzhľadom na veľký okruh otázok vznikajúcich, meniacich sa v rámci trestného práva hmotného a procesného, nie je možné dostatočne venovať individuálne.
- Otvorenie priestoru na diskusiu a riešenie problémov v oblastiach súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov, ktorých súvislosť s problémami trestného práva je veľmi úzka a vzniká potreba bezpečnostnej praxe ohľadom ich riešenia.
- Výmena poznatkov a informácií o súčasných vedecko-výskumných projektoch, ktoré vznikajú na úseku trestného práva ako aj súvisiacich vedných odborov.
- Riešenie problémov aplikačnej praxe – nielen z oblasti trestného práva, ale tiež súvisiacich vedných odborov a náčrt nových možností riešenia s dopadmi na aplikačnú prax.
- Výmena informácií a prezentovanie problémov v zahraničných právnych úpravách.

Účastníci konferencie akceptovali ciele, ktoré boli stanovené, čomu následne prispôsobili aj svoje príspevky a reagovali prostredníctvom nich na hore uvedené oblasti.

Podobne ako v predchádzajúcich rokoch sme sa v rámci konferencie venovali nielen problémom týkajúcich sa vyslovene **trestného práva hmotného a trestného práva procesného**, ale snažili sme sa venovať všetkým aktuálnym otázkam, ktoré sú súčasťou trestného práva a svojimi poznatkami ho dopĺňajú. Ide predovšetkým o oblasť **súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov**. Taktiež osobitnou a nevyhnutnou súčasťou aktuálnych otázok trestného práva sú aj **vedecké projekty a výstupy z vedecko-výskumných úloh**, ktorých poznatky trestné právo využíva v rámci aplikačnej praxe. Výstupom z konferencie je recenzovaný zborník rozdelený podľa jednotlivých oblastí na štyri časti.

V mene vedeckého ako aj organizačného výboru by sme chceli vyjadriť poďakovanie všetkým účastníkom konferencie, ktorí sa významnou mierou pričínili o jej realizáciu, pričom osobitne ďakujeme našim zahraničným kolegom, s ktorými aj prostredníctvom takejto formy spolupráce, dokážeme vymieňať informácie, prezentovať postrehy a názory a diskutovať o vzniknutých problémoch.

Do budúcnosti si prajeme, aby sme aj ďalšími nasledujúcimi ročníkmi dokázali úspešne nadviazať aspoň na takýto typ spolupráce s viacerými subjektmi nielen zo Slovenskej republiky, ale aj s kolegami z Českej republiky a Maďarskej republiky.

Za vedecký a organizačný výbor konferencie:

doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD.

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

REFERÁT NA MEZINÁRODNÍ KONFERENCI POLICEJNÍ AKADEMIE SLOVENSKÉ REPUBLIKY

prof. JUDr. Dagmar Císařová, DrSc.

Katedra trestního práva Policejní akademie ČR

Katedra trestního práva PF UK

Anotácia: Tímto príspevkem jsem chtěla upozornit slovenské kolegy na význam formulace trestní odpovědnosti právnických osob

Klíčové slová: právnická osoba, trestní odpovědnost právnických osob.

Annotation: In this contribution I wanted to alert Slovak colleagues to the importance of formulation of criminal liability of legal entity

Key words: legal entity, criminal liability of legal entity.

Jednou z nejaktuálnějších otázek vědecké práce v oboru trestního práva, kriminalistiky a kriminologie v České republice je problematika trestní odpovědnosti právnických osob, jak ji upravuje zákon č. 418/2011 Sb. Tato úprava má dosah i na vztah policejních orgánů a orgánů justice ve Slovenské republice k orgánům České republiky, jak na to upozorňuje § 1 zákona č. 418/2011 Sb. ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 105/2013 Sb., protože tato ustanovení se týkají také řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních /není-li to z povahy věci vyloučeno/ § 42 citovaného zákona má nová zvláštní ustanovení o řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Je proto vhodné upozornit slovenské kolegy na některé problémy, které mají širší dosah, nejen pro úpravu naši, ale také se promítají do mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních.

Již při jednáních o přijetí zákona 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob se upozorňovalo na to, že naše úprava neodpovídá mezinárodním zkušenostem s trestní odpovědností právnických osob v ostatních evropských státech. Naše úprava totiž vůbec neodrazila vývojové tendence, které bylo možno ukázat na případu právní úpravy Francie. Česká úprava uvádí při trestní odpovědnosti právnických osob v § 7 citovaného zákona trestné činy, které je možno přičítat právnické osobě. Již tehdy se upozorňovalo na to, že jsou delikty, které je třeba stíhat a to i tehdy, když nejsou uvedeny v tomto paragrafu. To se ukázalo i při diskusích na mezinárodní konferenci pořádané katedrou trestního práva právnické fakulty UK v Praze v roce 2013. Problematiky tam uváděná je publikována v práci Jelínek J. a kol. „Trestní odpovědnost právnických osob“ Praha, nakladatelství Leges, 2013. V referátech se upozorňovalo na to, což již uváděli prof. Musil, prof. Jelínek a další při připomínkách k návrhu této trestní odpovědnosti u nás. Příklad Francie ukazuje, že původně ve Francii výslovně vyjmenované delikty nebyly nejvhodnějším řešením a Francie podobně jako ostatní evropské státy zavedla později obecnou trestní odpovědnost právnických osob, která je použita všude, pokud to konkrétní případ nevyklučuje.

V současné době se objevují v České republice velmi často případy, kdy pacienti resp. jejich příbuzní a pozůstalí podávají trestní oznámení na různé pracovníky zdravotnictví, zejména lékaře, kteří podle nich jsou odpovědní špatně za výsledky léčení tedy za trestné činy proti životu a zdraví včetně trestných činů ohrožovacích. Ve většině případů se po složitém dokazování prováděném policií resp. dalšími orgány ukáže, že trestní odpovědnost zde nelze u konkrétní osoby prokázat. Oznamovatel trestného činu má však ulehčenou situaci pro řízení o náhradě škody před civilními soudy, protože v trestním řízení platí zásada vyhledávací, zatím co v řízení civilním musí žalobce navrhnout důkazy a zaplatit soudní poplatek. Tyto důkazy mu již zajistily orgány činné v trestním řízení, kde neplatí nic. Policie je tak zatěžována věcmi, které by mohly být vyřešeny při trestní odpovědnosti právnických osob za trestné činy proti životu a zdraví, protože u právnických osob se uplatňuje tzv. „přičitatelnost“, zatím co u osob fyzických zavinění, které právě ve zdravotnictví je obtížné jednotlivci dokázat.

V nedávné době upozornil tisk na jevy, které se zkoumaly např. v SRN, Anglii a jinde a které se týkají tohoto, že v nemocnicích dochází k rozšiřování tzv. nosokomialních infekcí. Tyto infekce jsou typické pro nemocniční prostředí a pacienti se jimi /někdy i v důsledku špatné hygieny/ nakazí, což často zkomplikuje onemocnění, na které jsou léčeni v nemocnici, a to i při operativních zákrocích. V České republice došlo v poslední době k tomu, že zdravotní pojišťovny upozornily na to, že nemocnice resp. i další zdravotní pracovníci vykazují více výkonů, než činí objednávky zdravotnických potřeb /včetně např. rukavic, infuzních aparatur a dalších materiálů/. Jde o jednorázové prostředky, které nelze použít více než jednou. Ukázalo se, že nemocnice se snaží ušetřit, takže např. při odběru krve se používají jen výjimečně jednorázové rukavice samostatně na každého pacienta. Horší je situace při infuzích a intubacích, kde se také tyto jednorázové zdravotní pomůcky používají opakovaně. Tuto situaci se nažil vysvětlit v České televizi jeden z významných zdravotnických pracovníků tak, že se provádí tzv. „restelirace“, tzn., že se tyto potřeby znovu sterilizují a je možno použít je znovu alespoň jednou. Jde o typický příklad, kdy nejsou dodrženy přesné předpisy o hygieně, které by měly platit všeobecně, protože tvoří část toho, čemu říkáme *lex artis*, jak se upozorňovalo na konferenci, která se týkala tzv. jednání *lege artis* a kterou pořádala Česká lékařská komora na podzim roku 2013 /Ptáček, R. a další: *Lege artis v medicíně*, nakl. Grada Publishing, a.s. Praha 2013/. Ukazuje se, že jde o typický příklad - v lepším případě trestný čin ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty podle § 156 a 157 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Tento delikt je však možno stíhat jen v konkrétním případě odpovědnosti fyzické osoby, nikoliv jako delikt spáchaný právnickou osobou. Uvádí se, že jde o předměty jejichž požití nebo užití k obvyklému účelu je nebezpečné lidskému zdraví. Tento případ by bylo možno stíhat jen u té fyzické osoby, která vystoupila v televizi s obhajobou tohoto jednání, ne však další osoby /např. zdravotní sestry/, protože jde o jednání, obvyklé v příslušném zdravotnickém zařízení. Je vidět, že tady bychom uspěli v trestním řízení velmi dobře při přičitatelnosti tohoto jednání právnické osobě. To se bohužel nemůže stát v tomto případě, kdy trestní odpovědnost právnické osoby je ze zákona vyloučena.

Tímto příspěvkem jsem chtěla upozornit slovenské kolegy na význam formulace trestní odpovědnosti právnických osob. Sama jsem byla víceméně proti trestní odpovědnosti právnických osob obecně, současná právní situace a problémy v praxi mne vedou k tomu, že se domnívám, že by trestní odpovědnost právnických osob měla být stanovena obecně.

NIEKOĽKO POZNÁMOK K DETENCI

JUDr. Simona Ferenčíková, PhD.

Katedra trestného práva

Právnická fakulta, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach

***Anotácia:** V tomto príspevku autor poukazuje na teoretické a aplikačné problémy týkajúce sa zákonných podmienok ukladania a výkonu ochranného opatrenia- detencie. Autor analyzuje hmotnoprávne podmienky ukladania detencie v zmysle normatívneho znenia platného Trestného zákona, no za využitia komparatívnej metódy aj v zmysle normatívneho znenia predchádzajúcej trestnoprávnej úpravy. Taktiež poukazuje na problematiku realizácie detencie v detenčnom ústave.*

***KLúčové slová:** ochranné opatrenie, detencia, Trestný zákon*

***Annotation:** In this article the author highlights the theoretical and applicational issues related to the legal conditions of imposition and execution of protective measures - detention. Author analyzes the substantive conditions of detention imposition within the meaning of applicable normative texts of the Criminal Code, but for the use of the comparative method and in terms of normative texts of prior Criminal Code. It also highlights the issue of the implementation of detention in a detention centre.*

***Keywords:** protective measure, detention, Criminal Code.*

Trestný zákon¹ upravuje sankcie ako pojem spoločný a nadradený pre dve kategórie sankcií, ktorými sú tresty a ochranné opatrenia. Trest teda nie je jediným a nevyhnutným právnym následkom trestného činu v tom zmysle, že by nastupoval vždy po spáchaní každého trestného činu. Popri treste alebo namiesto trestu môže byť právnym následkom spáchaného trestného činu najmä ochranné opatrenie.²

Vzhľadom na normatívne znenie ust. § 31 Tr. zák. môžeme jednoznačne a bez akýchkoľvek pochybností vysloviť záver, že v podmienkach Slovenskej republiky platí dualistický systém trestnoprávnych sankcií. Sankcie podľa slovenského trestného práva možno charakterizovať ako špecifické, zákonom ustanovené a štátom vynútiteľné následky spáchaného trestného činu alebo činu inak trestného. Ich základným a nevyhnutným znakom je, že s ich uplatnením sú spojené nevýhodné, neželateľné dôsledky pre páchatel'a. Trestom sa konkrétnemu páchatel'ovi spôsobuje určitá ujma, ktorá je neodmysliteľnou súčasťou pojmu trest i pojmu ochranné opatrenie (nie je však jeho cieľom alebo zmyslom). Sankcia má preto v zmysle Trestného zákona negatívny obsah. Vždy predstavuje pre páchatel'a určitú ujmu, či už na slobode, majetku, cti alebo iných právach.³

Ochranné opatrenia predstavujú jeden z druhov trestnoprávnych sankcií, ktorými sa zabezpečuje ochrana záujmov chránených Trestným zákonom. Legálna definícia ochranného opatrenia vyplýva priamo z normatívneho znenia Trestného zákona, kde v ust. § 31 ods. 1 sa uvádza, že trest a ochranné opatrenie je právnym následkom trestného činu a činu inak trestného. V prvom rade možno z uvedeného ustanovenia nepochybne vyvodit' záver uvedený už vyššie, že v podmienkach Slovenskej republiky existujú dva druhy trestnoprávnych sankcií ako paralelne existujúce sankcie. V druhom rade možno vyvodit', že ochranné opatrenie je právnym následkom trestného činu a činu inak trestného, ktorého uloženie prichádza do úvahy nielen v prípade trestne zodpovedných páchatel'ov, ale aj v prípade páchatel'ov činov inak trestných, teda páchatel'ov trestne nezodpovedných pre nedostatok veku alebo pre nepríčetnosť či osôb, ktoré nemožno vôbec trestne stíhať. Ochranné opatrenie je teda nepochybne samostatnou kategóriou trestnoprávnej sankcie, ktorej účelom je chrániť významné spoločenské vzťahy pred trestnými činmi a činmi inak trestnými.

¹ Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

² BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť, Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN: 978-80-7400-324-0. s. 274

³ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť, Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN: 978-80-7400-324-0. s. 274

Podstata ochranného opatrenia taktiež vyplýva priamo z ustanovení Trestného zákona, kde v ust. § 31 ods. 3 sa uvádza, že ochranné opatrenie je ujma na osobnej slobode alebo majetku odsúdeného alebo inej osoby, ktorú môže podľa Trestného zákona uložiť len súd v záujme ochrany spoločnosti pred trestnými činmi a činmi inak trestnými. Aj keď ujma spôsobená uložením a výkonom ochranných opatrení nie je ich funkčnou zložkou, napriek tomu ochranné opatrenia často môžu byť citeľnejším postihom ako prípadné uloženie trestu (napríklad časovo neobmedzené ústavné ochranné liečenie). Všeobecne však platí, že v prípade ochranných opatrení sú rozhodujúce iné zložky pôsobenia trestnoprávnej sankcie (napríklad terapeutická zložka v prípade ochranného liečenia).⁴

Ustanovenie § 33 Tr. zák. je stelesnením zásady *nulla poena sine lege*, pretože obsahuje taxatívny výpočet jednotlivých druhov ochranných opatrení, ktoré možno v našich podmienkach uložiť za spáchaný trestný čin alebo čin inak trestný. K uvedeným druhom ochranných opatrení zaradujeme:

- ochranné liečenie (§ 73 Tr. zák.)
- ochranná výchova (§ 75 Tr. zák.)
- ochranný dohľad (§ 76 Tr. zák.)
- detencia (§ 81 Tr. zák.)
- zhabanie vecí (§ 83 Tr. zák.)
- zhabanie peňažnej čiastky (§ 83a Tr. zák.)
- zhabanie majetku (§ 83b Tr. zák.)

Pri ukladaní ochranných opatrení sa súd spravuje predovšetkým potrebou ochrany spoločnosti a pritom prihliada najmä na potrebu liečenia, výchovy alebo dovŕšenia nápravy páchatel'a alebo inej osoby. Ochranné opatrenie preto neobsahuje morálne odsúdenie činu, ktorým by bolo podmienené.

Medzi inštitúty, ktoré do nášho právneho poriadku zaviedla rekodifikácia trestného práva, patrí inštitút detencie ako druh ochranného opatrenia. Ide o úplne nový druh trestnoprávnej sankcie, ktorá poskytuje ochranu spoločnosti pred páchatel'mi, ktorým bola vo výkone trestu odňatia slobody zistená duševná porucha, ktorá je podľa odborného lekárskeho posudku nevyliciteľná a ich pobyt na slobode je aj s prihliadnutím na spáchanú trestnú činnosť pre spoločnosť nebezpečný, prostredníctvom ich úplnej izolácie od spoločnosti, a to v detenčnom ústave. Platný Trestný zákon tak uspokojil dlhé roky trvajúce volanie odbornej psychiatrickej verejnosti po zriadení detenčných ústavov najmä z dôvodu, že niektoré duševné poruchy nemožno terapeuticky ovplyvniť, ale tieto poruchy podmieňujú u svojich nositeľov páchanie trestnej činnosti. Jedinci trpiaci uvedenými poruchami, umiestnení v psychiatrických ústavných zariadeniach, svojou agresivitou alebo inou nebezpečnou aktivitou predstavujú nebezpečenstvo pre spolupacientov a pre ošetrojúci personál a kvôli nedostatočnému stráženiu zdravotníckych zariadení aj pre spoločnosť, naviac ich dlhodobý pobyt bez šance na zlepšenie psychického stavu vyvoláva u ošetrojúceho zdravotníckeho personálu pocity zbytočnosti a frustrácie. Detencia tak znamená kvalitatívnu zmenu v starostlivosti o takto postihnutých jedincov, lebo rieši najmä otázku bezpečnosti.⁵

Potreba vytvorenia takéhoto inštitútu vyplynula z toho, že na mnohé prípady páchatel'ov duševne chorých či inak psychicky narušených nebolo možné efektívne aplikovať ustanovenia o ochrannom liečení. Cieľom tejto úpravy bolo teda zvýšiť ochranu spoločnosti a jej členov pred nebezpečnými páchatel'mi závažnej trestnej činnosti, u ktorých iné ochranné opatrenia zlyhali alebo neboli účinné.⁶

Zákonné podmienky hmotnoprávneho charakteru, teda pre uloženie detencie ako ochranného opatrenia upravuje Trestný zákon v ustanoveniach § 81 a § 82.

⁴ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Praha: Linde Praha, 2005, 794 s. ISBN: 80-7201-533-8. s. 396

⁵ MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2013, 478 s. ISBN 978-80-89122-86-8. s. 397- 398.

⁶ KOLESÁR, J.: Sankcie v trestnom práve. Prievidza: Citicom, 2010, 219 s. ISBN 978-80-89433-02-5. s. 173

Podľa ust. § 81 ods. 1 T. zák. ak je odsúdenému vo výkone trestu odňatia slobody zistená duševná porucha, ktorá je podľa odborného lekárskeho posudku nevyliciteľná (napríklad schizofrénia, senilná demencia, špecifická porucha osobnosti; pritom ide o relatívnu nevyliciteľnosť, pri ktorej treba prihliadať na možnosti rozvoja lekárskej vedy i na fakt, že každý živý organizmus je teoreticky schopný liečby, čo platí najmä pri duševných chorobách, aj keď sa takáto možnosť v konkrétnom prípade zdá byť málo pravdepodobná) a jeho pobyt na slobode je aj s prihliadnutím na spáchanú trestnú činnosť pre spoločnosť nebezpečný, súd na návrh prokurátora alebo riaditeľa ústavu na výkon trestu preruší výkon trestu odňatia slobody a nariadi jeho umiestnenie v detenčnom ústave. V zmysle tohto ustanovenia je úlohou detencie ochrana spoločnosti a jej členov pred tými páchatelmi, ktorí počas dlhodobého výkonu trestu odňatia slobody evidentne a preukázateľne ochoreli na nevyliciteľnú duševnú poruchu (duševnú chorobu ako ťažké duševné ochorenie a duševnú poruchu) a je tu obava, že aj po výkone trestu odňatia slobody ďalej pretrváva nebezpečenstvo, že by mohli spáchať obzvlášť závažný zločin.⁷ Doba pobytu v detenčnom ústave sa do výkonu trestu odňatia slobody nezapočítava.

Predchádzajúca právna úprava účinná do konca augusta 2011 v ust. § 81 ods. 1 Tr. zák. používala namiesto pojmu duševná porucha pojem duševná choroba.⁸ Predmetné ustanovenie sa tak mohlo vzťahovať len na páchatelov trpiacich ťažkým duševným ochorením, duševnou chorobou, ako sú psychózy. Psychózy predstavujú chorobu, ktorú vyvoláva súhra vnútorných, teda endogénnych faktorov, ako sú napríklad dedičnosť, konštitúcia, rôzne biochemické zmeny v organizme, pričom vonkajšie udalosti môžu pôsobiť ako spúšťače tejto súhry vnútorných faktorov. Vzhľadom na toto konštatovanie samotný pobyt v rámci ústavu na výkon trestu odňatia slobody v nútenej izolácii od spoločnosti, kde sa musí odsúdený prispôbiť režimovému poriadku, môže pôsobiť na predispozície páchatel'a ako stimulant a prvok ich aktualizácie. No už samotné spáchanie trestného činu môže vystupovať ako prvý signál toho, že niečo nie je v poriadku a pokiaľ sa tento signál ignoruje, naplno sa rozvinie v rámci penitenciárneho prostredia z vyššie uvedených dôvodov.

Navyše je potrebné poznamenať, že psychózy sú ťažké duševné ochorenia, pri ktorých je narušená kontinuita (normálny vývin) osobnosti. Psychóza je už duševným ochorením v pravom zmysle slova. Ide o psychické ochorenie sprevádzané halucináciami a bludmi (psychotické prejavy). Psychóza podstatným spôsobom mení schopnosť reagovať na podnety a správanie a narúša rozpoznávaciu a ovládaciu schopnosť postihnutého, čo má z trestnoprávneho hľadiska význam pri posudzovaní jednej z podmienok trestnej zodpovednosti- príčetnosti (z tohto pohľadu presnejšie nepríčetnosti, resp. zmenšenej príčetnosti). Halucinácie sú chorobné zmyslové vnemy vznikajúce bez podnetu, pri ktorých vnímajúci je úplne presvedčený o realite svojho vnímania, ktorú mu nemožno vyvrátiť logickými argumentmi. Halucinácie sú poruchou vnímania, môžu byť vizuálne a akustické. Bludy sú nesprávne sudy a úsudky, ktoré nezodpovedajú skutočnosti, ale chorý je presvedčený o ich realite a zvyčajne sa preto podľa toho aj správa. Bludy sú poruchou myslenia, predstavujú chorobné spracovanie reálne existujúcich podnetov.

Vzhľadom na vyššie uvedené predchádzajúca právna úprava vylučovala z okruhu možných páchatel'ov, u ktorých by za splnenia zákonných podmienok prichádzalo do úvahy uloženie detencie, najmä akcentované osobnosti, teda páchatel'ov so špecifickou poruchou osobnosti (psychopatia). Psychopatiu nemožno *expresis verbis* považovať za chorobu, nie je považovaná za „pravé“ duševné ochorenie. Väčšina odborníkov sa zhodla v názore, že psychopatiu je potrebné chápať ako asociálnu poruchu osobnosti, ktorá na rozdiel od psychóz nie je ochorením, ku ktorej v určitej miere vedie vrodená dispozícia a ktorá sa rozvíja spoločne s utváraním osobnosti. Psychopatie predstavujú abnormné varianty osobnosti. Nejde o ochorenia, ale o trvalé odchýlky v štruktúre osobnosti, ktoré sú zreteľné v priebehu celej ontogenézy, t.j. individuálneho vývoja.

⁷ Porovnaj SAMÁŠ, O., STIFFEL, H., TOMAN, P.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 884s. ISBN: 80-8078-078-1. s. 187

⁸ K uvedenej zmene došlo novelou Trestného zákona č. 262/2011 s účinnosťou od 1.9.2011. Podľa dôvodovej správy došlo k spresneniu textu zákona a pojmov v súlade s požiadavkami praxe.

V etiológii psychopatie zohrávajú úlohu biologické faktory (dedičnosť, konštitúcia, aktivita) za súčasného pôsobenia psychosociálnych faktorov (rodinné prostredie, výchova).

Pojem „psychopat“ je v súčasnosti zneužívaným pojmom vyznievajúcim značne odsudzujúco, keďže má skôr charakter „nadávky“ ako duševnej poruchy. Preto sa v tomto príspevku prikloníme k používaniu synonymického pojmu „akcentovaná osobnosť“. Akcentovaná osobnosť je v podstate zdravý človek vnímajúci realitu, ktorá ho obklopuje, normálne. Jeho abnormne štruktúrovaná osobnosť totiž nie je spojená s halucináciami a ani s bludmi (ako tomu je v prípade psychóz). Psychopatia nie je zaradovaná do kategórie duševných ochorení. Je v zásade neliečiteľná, pokiaľ by šlo o liečbu prostredníctvom liekov. Efektívnosť v liečbe v zmysle úplného odstránenia psychopatických aspektov neprináša ani samotná psychoterapia. Jej účinky badať len v smere utlmovania uvedených príznakov, ich eliminácie, ale nie úplného odstránenia. U akcentovanej osobnosti sa v priebehu životného cyklu objavujú a striedajú obdobia normality a tzv. obdobia dekompenzácie. Ide o obdobie, kedy sa u jedinca s vadou charakteru ešte viac zvýrazňujú psychopatické črty, prevažne črty negatívneho charakteru.

Uvedená osobitná kategória páchatel'ov má značný podiel na páchaní najmä násilnej trestnej činnosti. Až do konca augusta 2011 bolo možné akcentované osobnosti postihnúť iba za situácie, že by páchatel'ovi- akcentovanej osobnosti bolo uložené ochranné liečenie pri aplikácii ust. § 73 ods. 2 písm. a) Tr. zák. (vychádzajme zo skutočnosti, že nejde o trestne nezodpovedného páchatel'a, ktorému by bolo za kumulatívneho splnenia podmienky nebezpečnosti pobytu na slobode pre spoločnosť uložené ochranné liečenie obligatórne) a ust. § 81 ods. 2 Tr. zák., ktoré ustanovuje, že ak sa páchatel' úmyselného trestného činu odmieta podrobiť výkonu ochranného liečenia, alebo u ktorého ochranné liečenie neplní svoj účel pre negatívny postoj pacienta a zároveň je pobyt tohto pacienta na slobode nebezpečný, môže súd pred skončením výkonu trestu odňatia slobody rozhodnúť o umiestnení do detenčného ústavu. Aj keď ide o fakultatívnu možnosť súdu, je možné z tohto ustanovenia vyvodit' subsidiárny charakter detencie k ochrannému liečeniu. Platná právna úprava však umožňuje už priamo aplikáciu § 81 ods. 1 Tr. zák..

Podľa ust. § 81 ods. 2 Tr. zák. súd môže pred skončením výkonu trestu odňatia slobody rozhodnúť o umiestnení do detenčného ústavu aj takého páchatel'a, ktorý sa odmieta podrobiť ochrannému liečeniu alebo u ktorého ochranné liečenie pre negatívny postoj pacienta neplní svoj účel a ktorého pobyt na slobode je pre spoločnosť nebezpečný; páchatel' sa umiestni do detenčného ústavu po výkone trestu odňatia slobody (na rozdiel od prvého odseku). V zmysle daného ustanovenia je potrebné zabezpečiť ochranu spoločnosti aj pred tými páchatel'mi, ktorí sa odmietajú podrobiť ochrannému liečeniu, ako aj pred páchatel'mi, u ktorých ochranné liečenie pre ich negatívny postoj neplní svoj účel a pritom ich pobyt na slobode je nebezpečný (ide najmä o páchatel'ov, ktorí pod vplyvom návykových látok páchajú trestné činy). Zákonné podmienky podobne ako v prvom odseku musia byť dané kumulatívne, ale rozhodnutie súdu má len fakultatívny charakter. Súd pred skončením výkonu trestu odňatia slobody fakultatívne rozhoduje o umiestnení páchatel'a úmyselného trestného činu do detenčného ústavu, ktorý sa odmieta podrobiť ochrannému liečeniu alebo jeho negatívny postoj znemožňuje dosiahnuť účel ochranného liečenia, jeho pobyt na slobode je nebezpečný, pričom samozrejme existujú dôvody na uloženie ochranného liečenia a ochranné liečenie muselo byť uložené podľa § 73 ods. 1 alebo ods. 2 Tr. zák., alebo nebolo uložené z dôvodov podľa § 73 ods. 3 Tr. zák..⁹

Podľa ust. § 81 ods. 3 Tr. zák. ak to považuje súd za potrebné, môže pred skončením výkonu trestu odňatia slobody rozhodnúť o umiestnení do detenčného ústavu aj páchatel'a zločinu spáchaného zo sexuálneho motívu alebo páchatel'a, ktorý opätovne spácha obzvlášť závažný zločin; páchatel' sa umiestni do detenčného ústavu po výkone trestu odňatia slobody. Súd aj v tomto prípade pred skončením výkonu trestu odňatia slobody fakultatívne rozhoduje o umiestnení do detenčného ústavu páchatel'a zločinu spáchaného zo sexuálneho motívu (čo je okrem iného

⁹ Porovnaj BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť, Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN: 978-80-7400-324-0. s. 541- 542

kvalifikačný znak skutkovej podstaty podľa § 140 písm. e) Tr. zák.) alebo ktorý opätovne spácha obzvlášť závažný zločin.¹⁰

Istou osobitosťou predmetného ustanovenia je skutočnosť, že v tomto prípade nemusí byť splnená podmienka nebezpečnosti pobytu odsúdeného na slobode týkajúca sa osoby odsúdeného. Na rozdiel od ostatných ustanovení upravujúcich podmienky pre obligatórne a fakultatívne uloženie ochranného opatrenia- detencie, teda umiestnenie do detenčného ústavu, jedine v prípade páchatel'ov zločinov spáchaných zo sexuálneho motívu a recidívy obzvlášť závažného zločinu nie je zohľadňovaná nebezpečnosť páchatel'a pre spoločnosť. V danom prípade je relevantným len motív spáchania trestného činu spočívajúci výlučne len v sexuálnom motíve a subkategória zločinu bez ďalšej charakteristiky, ktorá by nejakým spôsobom užšie vymedzovala prípady, u ktorých prichádza do úvahy využitie detencie ako druhu ochranného opatrenia.

Podľa ust. § 81 ods. 4 Tr. zák. súd môže na základe odborného lekárskeho posudku rozhodnúť o umiestnení páchatel'a do detenčného ústavu aj vtedy, ak páchatel', ktorého pobyt na slobode je nebezpečný, vykonáva ochranné liečenie v zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti a svojím správaním ohrozuje život alebo zdravie iných osôb; súd rozhodne na návrh zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti.

Zákonné podmienky pre umiestnenie odsúdeného v detenčnom ústave boli rozšírené zákonom č. 262/2011 Z.z. (účinnosť od 1.09.2011). Podľa dôvodovej správy k predmetnému zákonu uvedené ustanovenie sa doplnilo z dôvodu potreby ochrany personálu zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti, iných pacientov hospitalizovaných v tomto zariadení, resp. aj širšieho okruhu ľudí (napr. v prípade útoku zo zariadenia) pred agresívnym a nebezpečným správaním páchatel'ov v rámci výkonu ochranného liečenia vykonávaného v zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti. Zákonnými podmienkami, ktoré musia byť v tomto prípade splnené kumulatívne, sú nebezpečnosť páchatel'a pre spoločnosť, výkon ochranného liečenia v zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti (psychiatrickej nemocnici) a správanie páchatel'a ohrozujúce život alebo zdravie iných osôb (chránený záujem je stanovený alternatívne). Z predmetného ustanovenia možno implicitne vyvodit' subsidiárny charakter detencie k ochrannému liečeniu. V Českej republike z trestnoprávnej úpravy, normatívneho znenia Trestného zákonníka vyplýva subsidiárny charakter zabezpečovacej detencie k ochrannému liečeniu explicitne.¹¹ Otázkou ostáva, či v danom prípade pôjde o páchatel'a, ktorému bolo uložené ochranné liečenie obligatórne podľa ust. § 73 ods. 1 Tr. zák. (nepričetný a súčasne nebezpečný pre spoločnosť) alebo o páchatel'a, ktorému bolo uložené ochranné liečenie fakultatívne podľa § 73 ods. 2 písm. a) Tr. zák. (zmenšene pričetný a súčasne nebezpečný pre spoločnosť), alebo podľa ust. § 73 ods. 2 písm. b) Tr. zák., podľa ktorého ide o páchatel'a, ktorý spáchal trestný čin v stave vyvolanom duševnou poruchou a jeho pobyt na slobode je nebezpečný. V zmysle ust. § 73 ods. 2 písm.) Tr. zák. súd môže uložit' ochranné liečenie aj v prípadoch, ak páchatel' spácha trestný čin v stave vyvolanom duševnou poruchou a jeho pobyt na slobode je nebezpečný, teda aj tým páchatel'om, ktorí spáchali trestný čin v stave plnej pričetnosti, pričom skutok nebol spáchaný pod vplyvom návykovej látky ani v súvislosti s jej zneužívaním. Uvedené zákonné ustanovenie má prispieť k zníženiu rizika recidívy u tých špecifických páchatel'ov sexuálnych trestných činov, ktorí trestný čin spáchali výlučne v stave vyvolanom duševnou poruchou (sexuálnou deviáciou), u ktorých za platného stavu uloženie ochranného liečenia nie je možné z dôvodu nenaplnenia ostatných podmienok pre jeho uloženie podľa ust. § 73 Tr. zák..¹²

Vzhľadom na názor pertraktovaný v odbornej literatúre, že z ustanovení § 81 Tr. zák. vyplýva, že detenciu možno uložit' iba takému páchatel'ovi, ktorý bol v čase činu trestne zodpovedný, a preto bol aj odsúdený, a to na nepodmienečný trest odňatia slobody, je potrebné sa prikloniť k druhej alternatíve zahŕňajúcej trestne zodpovedného páchatel'a, a teda k prvým dvom možnostiam fakultatívneho uloženia ochranného liečenia. Pritom detenciu podľa § 81 ods. 1 až 3 Tr. zák. možno uložit' iba páchatel'ovi, ktorý je vo výkone trestu odňatia slobody (vtedy už,

¹⁰ K tomu porovnaj BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť, Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN: 978-80-7400-324-0. s. 542

¹¹ Ustanovenie § 100 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

¹² Dôvodová správa k zákonu č. 204/2013 Z.z.

samozrejme, môže byť trestne nezodpovedný, napríklad, ak ho dodatočne postihne duševná choroba). Ak príde k prepusteniu páchatel'a na slobodu, detencia sa mu už uložiť nemôže.

Podľa ust. § 82 ods. 1 Tr. zák. účelom umiestnenia páchatel'a v detenčnom ústave je osobitným liečebným režimom a dôslednou izoláciou od spoločnosti zabrániť páchatel'ovi v ďalšom páchaní trestných činov a činov inak trestných. Predmetné normatívne ustanovenie vyjadruje účel detencie a dobu výkonu predmetného ochranného opatrenia. Účel detencie spočíva v zabránení páchatel'ovi v ďalšom páchaní trestných činov a činov inak trestných (u nepríčetných páchatel'ov). Zabránenie v tomto prípade je potrebné chápať nie ako represívny, ale ako preventívny prvok, keďže ochranné opatrenia sú prostriedkom špeciálnej prevencie. Detencia sa uskutočňuje kumulatívne, a to osobitným liečebným režimom (vyznačuje sa vyššou intenzitou a je špecifickejší ako pri ochrannom liečení) a dôslednou izoláciou páchatel'a od spoločnosti (z dôvodu jeho narušenosti a nebezpečnosti).

Podľa ust. § 82 ods. 2 Tr. zák. pobyt páchatel'a v detenčnom ústave trvá dovtedy, kým ochranu spoločnosti pred páchatel'om nemožno zabezpečiť miernejšími prostriedkami. Trvanie detencie nie je ohraničené časovým rozpätím. Jej trvanie je obmedzené len na čas, kým ochranu spoločnosti pred páchatel'om nemožno zabezpečiť miernejšími prostriedkami (majú sa na mysli ochranné liečenie, samotný výkon trestu odňatia slobody), alebo kým nepríde k takému stavu páchatel'a, že riziko jeho nebezpečnosti bude malé, že môže byť prepustený na slobodu. Detencia teda môže v prípade potreby trvať až doživotne.¹³

Podľa ust. § 82 ods. 3 Tr. zák. najmenej jedenkrát ročne a vždy na návrh detenčného ústavu súd preskúma dôvodnosť držania páchatel'a v detenčnom ústave a na základe odborného lekárskeho posudku rozhodne o ďalšom trvaní detencie alebo o prepustení páchatel'a z detenčného ústavu, ak dôvody detencie pominuli, a rozhodne o ďalšom výkone trestu. V zmysle tohto ustanovenia má súd, v ktorého obvode sa detencia vykonáva (§ 463 ods. 1 Tr. por.), obligatórnu povinnosť aspoň jedenkrát ročne na návrh detenčného ústavu (taktiež to môže byť na žiadosť odsúdeného podľa ust. § 463 ods. 1 Tr. por.) preveriť odôvodnenosť zotrvania odsúdeného v detenčnom ústave, aby nedochádzalo k zneužitiu tohto inštitútu. O tomto návrhu súd rozhoduje na verejnom zasadnutí. Podkladom pre jeho rozhodnutie o ďalšom trvaní detencie alebo o prepustení odsúdeného z detenčného ústavu je odborný lekársky posudok. V susednom Maďarsku sa dôvody trvania v detenčnom ústave preskúmajú v kratšom intervale 6 mesiacov. Ak pominuli dôvody detencie, súd rozhodne o ďalšom výkone trestu, ktorý bol prerušený podľa § 81 ods. 1 Tr. zák..¹⁴

Netreba však zabúdať na skutočnosť, že detenčný ústav predstavuje umelo vytvorené prostredie, kde sú minimalizované možnosti pôsobenia kriminogénnych faktorov a kde sa poskytuje odborná a osobitná forma terapeutickej starostlivosti. Ak súd rozhodne na základe odborného lekárskeho posudku o prepustení odsúdeného z detenčného ústavu, nemožno za rozumné považovať riešenie okamžitého začlenenie prepusteného do spoločnosti. Dôvodom je skutočnosť, že samotná spoločnosť, teda sociálne prostredie ponúka širokú škálu kriminogénnych faktorov a žiadnu terapeutickú možnosť, čo môže na človeka vplyvať skôr negatívne ako pozitívne.

Naša právna úprava (zrejme) vzhľadom na charakter a povahu detencie ako ochranného opatrenia *ultima ratio* vôbec neráta s možnosťou dočasného prepustenia páchatel'a z detenčného ústavu. Nemáme na mysli inštitút podmieneného prepustenia, skôr inštitút, účelom ktorého by bolo dočasným prerušením výkonu detencie zabezpečiť pretrvávanie najmä rodinných, citových väzieb a vzťahov. V Maďarsku je zriadený ústav (IMEI), ktorý je svojím charakterom a podstatou zhodný s naším detenčným ústavom. Maďarská právna úprava však umožňuje prepustenie z predmetného ústavu na stanovenú dobu; chápe sa to v zmysle „dovolenky“. Chorého páchatel'a však prepustia iba k osobe, ktorá sa zaručí za tohto páchatel'a a táto osoba musí byť prítomná pri prepúšťaní. O prepustení rozhoduje komisia zložená z hlavného lekára, vedúceho klinického psychológa, lekára, ktorý navrhuje dočasne prepustiť chorého páchatel'a (zlepšenie zdravotného stavu)

¹³ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť, Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN: 978-80-7400-324-0. s. 544

¹⁴ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť, Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN: 978-80-7400-324-0. s. 544

a právneho zástupcu páchatel'a. O prepustení sú informované aj príslušné policajné útvary. Povinnosťou chorého páchatel'a je počas „dovolenky“ dostaviť sa dvakrát na vyšetrenie priamo v ústave. Maďarská právna úprava dokonca exaktne rieši aj otázku prípadnej zodpovednosti, ak by sa takýto páchatel' dopustil protiprávnej činnosti počas dovolenky, prípadne po prepustení z ústavu na slobodu.¹⁵

Detencia sa vykonáva v detenčnom ústave štátnej zdravotnej správy¹⁶, a to zabezpečením osobitného liečebného režimu. Pri zriadení špecializovaného detenčného ústavu je potrebné zabezpečiť stráženie duševne chorých so zreteľom na ochranu osobnej integrity personálu a vnútorného systému bezpečnosti, s prihliadnutím na špecifiká a osobitosti nariadenej liečby. Je dôležité, aby tento ústav bol zabezpečený pred možným útekem delikventov, ktorí predstavujú reálne riziko pre život a zdravie občanov.¹⁷ Z hľadiska typológie ľudí umiestnených v takomto ústave a ich nebezpečnosti pre spoločnosť sa dá predpokladať, že stráženie tohto zariadenia bude mimoriadne zodpovednou a náročnou úlohou. Vzhľadom na to, že na Slovensku nie sú so zriadením a prevádzkou detenčného ústavu žiadne praktické skúsenosti, bolo dohodnuté, že pri jeho plánovaní a výstavbe je nutné aplikovať odborné poznatky získané praxou v už existujúcich detenčných ústavoch v členských štátoch Európskej únie.¹⁸

V súčasnosti v Slovenskej republike stále nie je zriadený detenčný ústav, subsidiárne sa využíva ústavná forma ochranného liečenia, ktorá je schopná suplovať detenciu, ale iba dočasne. Problém nevyvoláva otázka kvantitatívna, teda kapacity pre umiestnenie duševne chorých, ale ako problematická sa javí skôr skutočnosť, že zdravotnícke zariadenia nie sú strážené, pričom v zmysle platnej právnej úpravy by samotný detenčný ústav mal byť strážený príslušníkmi Zboru väzenskej a justičnej stráže. V zdravotníckom zariadení, v psychiatrickej nemocnici sa síce zabezpečí izolácia odsúdeného od spoločnosti, ale vzhľadom na absenciu tzv. samotiek nie je možné zabezpečiť izoláciu od spolupacientov. Zrejme aj z tohto dôvodu zareagoval zákonodarca prijatím ustanovenia ods. 4 v § 81 Tr. zák.. Ani samotný zdravotnícky personál nie je dostatočne chránený pred nebezpečenstvom, ktoré môžu vyvolať odsúdení trpiaci či už duševnou chorobou alebo duševnou poruchou.

Otázka výstavby detenčného ústavu je podľa nášho názoru aktuálna a relevantná. Na jej dôležitosť a opodstatnenosť má podiel aj skutočnosť, že odsúdení ako pacienti sú značne agresívni a nespolupracujúci. Ak zdravotnícky personál nemá možnosť využitia samoväzobných izieb, len ťažko môže mať možnosť využitia efektívnych prostriedkov, ktoré by zabezpečili represívno-izolujúce a liečebno- preventívne účinky. Súčasnú psychiatrickú oddelenia nepostačujú v tomto smere a nie je vhodné nahrádzať detenčný ústav psychiatrickými nemocnicami. Tento stav sa stáva neúnosným aj vzhľadom na ust. § 81 ods. 1 a ods. 4 Tr. zák., ktoré jednoznačne rozšírilo okruh osôb, u ktorých prichádza do úvahy umiestnenie do detenčného ústavu. V prípade ust. § 81 ods. 1 Tr. zák. ide síce na prvý pohľad minimálnu zmenu, ktorá je však z medicínskeho pohľadu markantná a nepochybne má dopad aj v trestnoprávnej rovine. Ako už bolo spomenuté, okruh odsúdených sa rozšíril z osôb trpiacich duševnou chorobou aj na osoby trpiace duševnou poruchou. Pojem duševná porucha je širší ako pojem duševná choroba, hlavne z pohľadu medicínskeho je potrebné tieto pojmy exaktne diferencovať a navyše aj v rovine trestného práva majú duševné choroby a poruchy relevantný význam čo do posudzovania jednej z podmienok trestnej zodpovednosti.

Resume

Otázka ukladania a výkonu detencie ako druhu ochranného opatrenia je stále aktuálna a relevantná. V systéme trestných sankcií, užšie v systéme ochranných opatrení, má detencia

¹⁵ 36/2003. (X.3.) IM rendelet a kényszergyógy és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól, működéséről

¹⁶ SAMÁŠ, O., STIFFEL, H., TOMAN, P.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 884s. ISBN: 80-8078-078-1. s. 187

¹⁷ KOLESÁR, J.: Sankcie v trestnom práve. Prievidza: Cíticom, 2010, 219 s. ISBN 978-80-89433-02-5. s. 174- 175

¹⁸ KOLESÁR, J.: Sankcie v trestnom práve. Prievidza: Cíticom, 2010, 219 s. ISBN 978-80-89433-02-5. s. 176

nepochybne postavenie ochranného opatrenia *ultima ratio*. Navyše možno konštatovať, že má subsidiárny charakter vo vzťahu k ďalšiemu ochrannému opatreniu, a to ochrannému liečeniu, čo nepochybne vyplýva z ustanovení Trestného zákona upravujúcich hmotnoprávne podmienky fakultatívneho ukladania detencie. Zavedenie inštitútu detencie determinovala najmä aplikačná prax, pretože na mnohé prípady páchatel'ov duševne chorých, prípadne trpiacich duševnou poruchou nebolo možné efektívne aplikovať ustanovenia o ochrannom liečení. Cieľom zavedenia predmetného inštitútu bolo zvýšiť ochranu spoločnosti a jej členov pred nebezpečnými páchatel'mi závažnej trestnej činnosti, u ktorých iné ochranné opatrenia zlyhali alebo neboli účinné. Záonné podmienky ukladania detencie upravuje Trestný zákon v ustanoveniach § 81 a § 82. Výkon detencie je upravený v kódexe trestného práva procesného, teda v Trestnom poriadku v ustanoveniach § 462 a § 463. Právnu úpravu týkajúcu sa výkonu detencie obsahuje aj vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z.z. o spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špeciálny súd a vojenské sudy v znení neskorších predpisov, kde len odkazuje na použitie konkrétneho ustanovenia upravujúceho výkon ochranného liečenia. Výkon samotnej detencie by určite prospela nielen výstavba detenčného ústavu v zmysle „nemocnica v base“, ale aj osobitný zákon upravujúci komplexne problematiku výkonu detencie, ktorý by špecifikoval a konkretizoval ustanovenia Trestného poriadku, prípadne spravovacieho a kancelárskeho poriadku, ale upravoval by aj osobitosti samotného vlastného „interného“ výkonu detencie.

Zoznam bibliografických odkazov

- BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť, Komentár*. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN: 978-80-7400-324-0
- ČÍRTKOVÁ, L.: *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004
- Dôvodová správa k zákonu č. 262/2011 Z.z.
- Dôvodová správa k zákonu č. 204/2013 Z.z.
- DUBIVSKÝ, P.: *Trestnoprávny význam psychopatie*. In: *Justičná revue*. Bratislava: PI MS SR, roč. 45, č. 6, 1993
- HERETIK, A.: *Úvod do forenznej psychológie pre poslucháčov právnických fakúlt*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1992
- HERETIK, A.: *Základy forenznej psychológie*. Bratislava: SPN, 1993
- HERETIK, A.: *Forenzna psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. Bratislava: SPN- Mladé letá, 1994
- HREBÍKOVÁ, V.: *Duševné poruchy a ich význam pri posudzovaní trestnej zodpovednosti*. In *Justičná revue*, roč. 47, č. 3- 4, 1995
- JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha: Linde Praha, 2005, 794 s. ISBN: 80-7201-533-8
- KOLESÁR, J.: *Sankcie v trestnom práve*. Prievidza: Citicom, 2010, 219 s. ISBN 978-80-89433-02-5
- MADLIAK, J., DZADÍK, P.: *Detencia v novej slovenskej trestnoprávnej úprave*. In: *Trestní právo*. Praha: LexisNexis cz, s.r.o., č. 6, 2007
- MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2013, 478 s. ISBN 978-80-89122-86-8
- SAMAŠ, O., STIFFEL, H., TOMAN, P.: *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 884s. ISBN: 80-8078-078-1
- Vyhláška MS SR č. 543/2005 Z.z. o spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špeciálny súd a vojenské sudy v znení neskorších predpisov

- Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník
- Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
- 36/2003. (X.3.) IM rendelet a kényszergyógy és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól, működéséről

PROBLEMATIKA BOJA S LEGALIZÁCIOU PRÍJMOV Z PROTIPRÁVNEHO KONANIA V KONTEXTE VEDY TRESTNÉHO A SPRÁVNEHO PRÁVA A EKONOMICKEJ VEDY

JUDr. Ing. Ladislav Hrtánek, PhD.

Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Ing. Adriana Šlajferčíková, PhD.

Katedra financií a bankovníctva
Bankovní institut vysoká škola
zahraničná vysoká škola
Banská Bystrica

***Anotácia:** V tomto príspevku sa poukazuje na význam vedy trestného práva, vedy správneho práva a taktiež jednotlivých právnych a ekonomických mechanizmov v záujme eliminácie protiprávneho konania v trestnom a správnom práve. Pritom sa vychádza z myšlienky, že bez vytvorenia modelov optimalizácie boja s legalizáciou príjmov z protiprávneho konania nie je možné zabezpečiť efektivnosť procesu eliminácie legalizácie príjmov z protiprávneho konania vo všetkých jeho formách, predovšetkým v trestnom a správnom práve.*

***Kľúčové slová:** veda správneho práva, správna veda, veda trestného práva, boj s legalizáciou príjmov z protiprávneho konania, ekonomické a právne nástroje.*

***Annotation:** This article highlights the importance of the science of criminal law, science of administrative law, as well as various legal and economic mechanisms in order to eliminate unlawful conduct in criminal and administrative law. This is based on the idea that without creating optimization models combating the laundering of proceeds of unlawful conduct is not possible to ensure the efficiency of the process of eliminating money laundering an offense in all its forms, especially in criminal and administrative law.*

***Keywords:** science of administrative law, Management Science, the science of criminal law, the fight against the laundering of proceeds from illegal activity, economic and legal fitting.*

Úvod

Legalizácia príjmov z protiprávneho konania je komplikovaný proces, pričom boj s ním je predmetom záujmu vedy trestného práva, vedy správneho práva a taktiež ekonomickej vedy. Cieľom trestného a správneho práva je optimalizovať činnosť správnych orgánov a orgánov činných v trestnom konaní v záujme eliminácie rôznych foriem legalizácie príjmov z protiprávneho konania. V záujme naplnenia uvedeného cieľa je podľa nášho názoru potrebné zaoberať sa optimalizáciou statickej a dynamickej stránky trestného konania a konania správnych orgánov. Rovnako je podľa nášho názoru nevyhnutné a potrebné analyzovať právne a ekonomické nástroje boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti, pričom sa v ďalšom texte zameriame aj na tieto právne a ekonomické nástroje a poukážeme na možnosti ich zmien.

V kontexte uvedeného si v predmetnom článku kladieme za cieľ poskytnúť charakteristiku správnej vedy a vedy správneho práva v záujme naznačenia ich možností zlepšiť činnosť správnych orgánov tak, aby došlo k zamedzeniu legalizácie príjmov z protiprávneho konania v správnom práve. Taktiež poukážeme na možnosť spolupráce správnych orgánov a orgánov činných v trestnom konaní.

Veda trestného práva sa zaoberá modelmi optimalizácie činnosti orgánov činných v trestnom konaní, predovšetkým ich organizačným, materiálno-technickým zabezpečením a taktiež aspektom optimalizácie procesu trestného konania. Preto poukážeme na možnosti zefektívnenia statickej a dynamickej stránky procesu boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti v záujme docieľenia eliminácie tohto neželaného fenoménu v trestnom práve, kde sa prejavuje v najviditeľnejšej rovine.

V neposlednom rade si kladieme za cieľ analyticky poukázať na existujúce právne mechanizmy boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti v našom právnom poriadku a taktiež na

nástroje, ktoré v tomto smere poskytuje ekonomická veda. Týmto podľa nášho názoru dosiahneme synergický efekt, a to tým, že poukážeme na možnosti postupu moderných právnych disciplín – správnej vedy, vedy trestného práva a taktiež ekonomickej vedy v záujme eliminácie procesov legalizácie príjmov z protiprávnych konaní.

1. Význam správnej vedy a vedy správneho práva pre boj s protiprávnym konaním

Skôr ako pristúpime k vymedzeniu možností, ktorými môže správna veda a veda správneho práva prispieť k zamedzeniu protiprávneho konania v správnom práve, považujeme za potrebné poskytnúť náhľad na aktuálne, najmodernejšie poznatky ohľadne správnej vedy a vedy správneho práva.

Vedu o verejnej správe (ďalej len „správna veda“) je možné považovať za modernú vednú disciplínu, ktorá sa komplexne zaoberá problematikou optimalizácie a zefektívnenia organizačnej štruktúry a funkčného výkonu celej verejnej správy, a to v záujme zvýšenia kvality poskytovania služieb verejnej správy štátnemu občanovi. Správnou vedou je preto možné chápať takú vednú disciplínu, bez poznatkov ktorej nemožno skúmať rôzne varianty optimalizácie a fungovania verejnej správy, a to predovšetkým z pohľadu jej racionalizácie. Cieľ skúmania správnej vedy sa v tomto kontexte zhoduje s cieľom zamerania výkonu celej verejnej správy, ktorým je zefektívnenie výkonu verejnej služby a zvýšenie celkového povedomia štátneho občana o vlastnom výkone verejnej správy.

Vzhľadom na dynamiku vývoja verejnej správy, ktorá je stredobodom záujmu správnej vedy, sa dynamicky mení aj správna veda, ktorej vedecké výstupy majú určité špecifické znaky, samozrejme musia mať prognostický charakter, sú abstraktnými, majú syntetizujúci charakter, stávajú sa trendovými a naznačujú línie vývoja verejnej správy. Často však ide o požadované trendy, ktoré by prospeli vývoju verejnej správy, ako sú napríklad trendy ¹:

- eliminácie možných politických vplyvov vo verejnej správe ²,
- posilnenia princípu legality vo verejnej správe ³,
- implementácie ekonomickej racionálnosti a hospodárnosti ⁴,
- zvýšenej adaptability verejnej správy na potreby občianskej spoločnosti ⁵,
- vzostupu meritného princípu vo verejnej správe ⁶,
- zvyšovania miery vplyvu občanov v oblasti výkonu verejnej správy ⁷,
- znižovania kompetenčných sporov vo verejnej správe ⁸,
- interdisciplinárneho poňatia verejnej správy ⁹.

¹ Uvedené trendy sú naším náhľadom na možné zlepšenia v aktuálnom stave verejnej správy.

² V prípade ústrednej štátnej správy eliminácia politických vplyvov nie je možná, predovšetkým pri vláde a ministerstvách. Uvedený trend by sa však mal prejaviť v prípade miestnej štátnej správy.

³ Princíp legality je súčasťou právneho piliera výstavby modernej verejnej/štátnej správy.

⁴ Princíp ekonomickej racionálnosti a hospodárnosti je súčasťou ekonomického piliera výstavby modernej verejnej/štátnej správy.

⁵ Ide o trendovú súvislosť, ktorá požaduje, aby verejná správa pri normotvorných formách činnosti, ale predovšetkým právnorealizačných formách činnosti verejnej správy rešpektovala náhľady občianskej spoločnosti, v záujme ktorej je vlastne verejná správa ako funkčný systém vykonávaná.

⁶ Meritný systém obsadzovania miest vo verejnej/štátnej správe požaduje obsadzovanie týchto funkčných miest na základe odbornosti, erudovanosti a praxe. Uvedený náhľad je prezentovaný v diele: Prusák, J.: Teória práva. Bratislava: VO PF UK. 1995. 331 s. ISBN 80-7160-080-6.

⁷ Ide o trendovú súvislosť, ktorej cieľovým zameraním je zvýšiť mieru vplyvu štátnych občanov na vývoj verejnej správy, pričom môže ísť napríklad o ústavnoprávnu problematiku – referendá ako prejav priamej demokracie.

⁸ V podstate je riešenie kompetenčných konfliktov v správnom práve ponechané na zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov, pričom uvedená problematika je riešená aj v prípade kompetenčných sporov ústredných orgánov štátnej správy, ktoré v podmienkach Slovenskej republiky rieši Ústavný súd Slovenskej republiky. Právny poriadok štátu však neustanovuje možnosti boja s maladministráciou, teda nerieši prípady, keď povinný orgán verejnej správy vôbec nekoná alebo koná v rozpore s platným právom. Napríklad verejný ochranca práv Slovenskej republiky nemá rozhodovaciu právomoc.

⁹ V podstate je možné k verejnej správe pristupovať z rôznych hľadísk, ako k systému orgánov, ako k systému,

V podstate existujú rôzne náhľady v rámci rôznych vedeckých disciplín na vymedzenie a špecifické znaky správnej vedy, pričom je možné zaznamenať taktiež rôzne prístupy, za všeobecne uznávané je možné považovať vymedzenie správnej vedy od profesora Škultétyho, ktorý je uznávaným expertom správnej vedy a konštatuje, že: „Správna veda je vednou disciplínou, ktorá skúma organizáciu a činnosť verejnej správy v jej skutočnej a reálnej podobe. Aj keď zaraďujeme túto vednú disciplínu do spoločenských vied, obsahuje aj niektoré prvky prírodných a technických vied. Úzko to súvisí s tým, že verejná správa v podmienkach reálneho pôsobenia nemôže byť skúmaná len v rámci jedného vedného odboru, musí využívať aj poznatky z iných vedných disciplín.“¹⁰

Ako už bolo v predchádzajúcom texte uvedené, predmetom záujmu správnej vedy je taktiež statická stránka verejnej správy, čo by bolo možné vysvetliť, že správna veda sa zaoberá taktiež organizáciou výkonu verejnej správy. Preto je možné vyvodiť záver, že slovenská správna veda má úzky súvis s teóriou organizácie a riadenia.

„Aj keď správna veda vystupuje ako komplexná syntetizujúca disciplína, ktorá sumarizuje výsledky prístupov rôznych vedných disciplín a aplikuje ich na problematiku verejnej správy s cieľom prispieť k zvýšeniu jej efektívnosti, domnievame sa, že by tu mal byť úzka spätosť a kontinuálna nadväznosť na výsledky, ku ktorým dospela všeobecná teória štátu a práva. Z metodologického hľadiska sa v ostatnom období akcentuje najmä prístup ku skúmaniu a ďalšiemu rozvíjaniu tejto vednej disciplíny z hľadiska teória riadenia a organizácie.“¹¹

Uvedený náhľad na správnu vedu, ktorá sa chápe ako syntetizujúca disciplína spôsobuje, že správna veda úzko súvisí s inými vednými disciplínami, ktorú skúmajú organizáciu a činnosť verejnej správy v jej organizačnom a funkčnom zameraní. Teda správna veda využíva pri skúmaní verejnej správy aj poznatky iných vedných disciplín, ktoré navonok nemusia so správnym právom súvisieť.¹²

V kontexte uvedených systémových súvislostí je možné zaznamenať vzťah správnej vedy k vede správneho práva, nakoľko je potrebné skonštatovať, že činnosť verejnej správy je právne reglementovaná prostredníctvom noriem správneho práva, pre ktoré je typická kogentnosť a administratívnoprávna regulácia spoločenských vzťahov. Uvedenú kauzálnu prepojenosť správnej vedy a vedy správneho práva je možné vyjadriť nasledovným konštatovaním: „So správnym právom súvisia niektoré ďalšie vedné disciplíny. Predovšetkým je treba spomenúť správnú vedu, ktorá skúma praktické (faktické) fungovanie správy, aplikuje teóriu organizácie a teóriu riadenia na podmienky a problémy verejnej správy.“¹³

Pokiaľ bola konštatovaná úzka prepojenosť správnej vedy a vedy správneho práva, tak potom je možné rovnako skonštatovať, že špecifické znaky vedy správneho práva je možné stotožniť so špecifickými znakmi správnej vedy.

„Z hľadiska všeobecnejších súvislostí treba vedu správneho práva charakterizovať ako:

- a) spoločenskú vedu,
- b) vedu, ktorá sledujúc iné vedy sa prejavuje ako veda využívajúca ich podnety,
- c) hraničnú,
- d) abstraktnú,
- e) viac informovanú,
- f) exaktnejšiu,
- g) viac prognostickú.“¹⁴

Rovnako je možné zaznamenať úzku prepojenosť správnej vedy k jednotlivým právnym inštitútom všeobecnej časti správneho práva hmotného. Správna veda preto skúma optimalizáciu

---

ktorý zabezpečuje procesy verejnej spravovanosti.

¹⁰ Škultéty, P.: Verejná správa a správne právo. Bratislava: VEDA. 2008. s. 65.

¹¹ Škultéty, P.: Verejná správa a správne právo. Bratislava: VEDA. 2008. s. 67.

¹² Bližšia konkretizácia: Gašpar, M.: Náuka o štátnej správe. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ. 1985.

¹³ Sládeček, V.: Obecné správní právo. Praha: ASPI, a. s. 2005. s. 31.

¹⁴ Gašpar, M.: Správne právo - teória a prax. Pezinok: Agentúra Fischer & TypoSet. 1998. s. 9.

verejnej správy v kontexte jednotlivých funkcií a metód verejnej správy, prípadne jednotlivých foriem činnosti verejnej správy.

Pokiaľ sa chceme systematicky venovať problematike funkcií verejnej správy, nemožno opomínať ich vzťah k metódam verejnej správy. Funkcie verejnej správy ako komplexy rovnorodých parciálnych aktivít vykonávaných v rámci verejnej správy sú totiž vonkajším prejavom aplikácie metód verejnej správy v rámci faktického výkonu verejnej správy. Preto je možné vyvodit' záver, že funkcie verejnej správy sú spojené s metódami verejnej správy a pre ich správne pochopenie v komplexných súvislostiach je potrebné poznať naznačené interakčné súvislosti.

V kontexte uvedených súvislostí vidíme možnosti skúmania správnej vedy v oblasti boja proti legalizácii príjmov z protiprávneho konania v týchto oblastiach:

- optimalizácia štruktúry správnych orgánov, ktoré rozhodujú v rámci I. stupňa výkonu verejnej správy a ich rozhodovacej činnosti – napríklad optimalizácia činnosti daňových úradov podľa zákona č. 563/2009 Z. z. zákon o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „daňový poriadok“), v boji proti daňovým únikom, optimalizácia činnosti okresných úradov v procese vydávania osvedčení o živnostenskom oprávnení podľa zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon), predovšetkým pokiaľ ide o neoprávnené podnikanie a jeho odhaľovanie, optimalizácia činnosti katastrálnych úradov podľa zákona č. 162/1995 Zb. katastrálny zákon v záujme odhaľovania podvodov v súvislosti s prevodmi vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam,
- optimalizácia štruktúry správnych orgánov, ktoré rozhodujú v rámci II. stupňa výkonu verejnej správy a ich rozhodovacej činnosti – napríklad optimalizácia činnosti Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky ako finančného orgánu podľa daňového poriadku v záujme odhaľovania finančnej kriminality,
- optimalizácia štruktúry správnych orgánov, ktoré plnia podstatné úlohy pri vyvodzovaní zodpovednostných právnych vzťahov, napríklad optimalizácia činnosti finančno-právnej kontroly v štátnej správe cez Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky, Úrad vlády Slovenskej republiky, Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, kontrolné útvary na jednotlivých ministerstvách a ostatných ústredných inštitúciách štátnej správy, optimalizácia finančnej kontroly v samospráve – hlavní kontrolóri, obecné zastupiteľstvá, obecné rady, pokiaľ sú zriadené, komisie obecného zastupiteľstva, predovšetkým finančná komisia a ďalšie,
- aspekt spolupráce správnych orgánov s orgánmi činnými v trestnom konaní – napríklad riešenie prejudiciálnych otázok, ktoré majú vzťah k správnomu právu, vyhotovovanie znaleckých posudkov na určitých úsekoch výkonu verejnej správy, súčinnosť a poskytovanie údajov z databáz orgánov verejnej správy orgánom činným v trestnom konaní, pokiaľ to súvisí s odhaľovaním finančnej kriminality,
- aspekt možných návrhov smerujúcich k legislatívnym zmenám zameraným k zvýšeniu efektívnosti činnosti správnych orgánov, napríklad určovanie konkrétnych lehôt pre rozhodovanie, optimalizácia smerujúca k zosúladieniu podobných spravovacích aktivít, v záujme zefektívnenia funkčnej úrovne výkonu verejnej správy.

2. Význam vedy trestného práva pre boj s protiprávnym konaním

Rovnako ako v prípade správnej vedy, tak aj v prípade vedy trestného práva je stredobodom jej záujmu ako modernej vednej disciplíny optimalizácia a racionalizácia statickej a dynamickej stránky trestného práva, teda jednak ide o optimalizáciu organizačnej štruktúry a materiálno-technického zabezpečenia trestného práva a jednak zabezpečenie procesu realizácie trestného práva, ktorým je v podobe aplikácie trestného práva trestný proces.

Podstatnými pojmami, ktoré sú zároveň predmetom záujmu vedy trestného práva sú tieto: „trestné právo“, „trestné konanie“ a „trestný čin“. Podotýkame, že aj po diferenciacii trestných činov na zločiny a prečiny, ktorá bola zavedená zákonom č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, zostáva pojem „trestný čin“ podstatným pojmom trestného práva hmotného v praktickej aj teoretickej rovine. Preto v úvodnej časti pristúpime k rámcovej charakteristike uvedených, kardinálne dôležitých pojmov trestného práva.

Trestné právo je možné chápať ako samostatnú súčasť slovenského právneho poriadku, je právnym odvetvím verejného práva, pričom jeho účelom je podľa platného Trestného zákona chrániť práva a oprávnené záujmy fyzických osôb a právnických osôb, záujmy spoločnosti a ústavné zriadenie Slovenskej republiky.¹⁵

Podstatnou súčasťou trestného práva a zároveň stredobodom záujmu vedy trestného práva je trestné konanie, ktoré je zároveň podstatným pojmom trestného práva procesného.

„Trestné konanie je teda zákonom upravený postup orgánov činných v trestnom konaní, prípadne aj iných osôb zúčastnených na trestnom konaní, úlohou ktorého je náležite zistiť, či bol spáchaný trestný čin, a ak áno, zistiť jeho páchatel'a a uložiť mu podľa zákona trest alebo ochranné opatrenie, rozhodnutie vykonať, prípadne jeho výkon zabezpečiť, ďalej pôsobiť na upevňovanie zákonnosti, na predchádzanie a zamedzovanie trestnej činnosti a na výchovu občanov.“¹⁶

Trestné konanie je teda zákonom presne ustanovený postup orgánov činných v trestnom konaní, ktorého stredobodom záujmu je riadne prešetrenie trestnej činnosti a teda trestného činu ako formy protiprávneho konania.

„Základom trestnej zodpovednosti je spáchanie trestného činu.“¹⁷

Z hľadiska vývojových štádií páchania trestného činu Trestný zákon rozlišuje medzi pojmami príprava na trestný čin, pokus trestného činu, dokonanie trestného činu a napokon dokončenie trestného činu.¹⁸

Pokiaľ dôjde k spáchaniu trestného činu, ako právom reprobovaného konania, tak v tom prípade nastupuje trestnoprávna zodpovednosť v podobe uloženia trestu za spáchaný trestný čin.

Trest je najostrejším z prostriedkov štátneho donútenia, ktoré používa štát pri plnení svojich funkcií; je nástrojom štátu na ochranu spoločnosti a občanov pred trestnými činmi.¹⁹

Trestný čin „legalizácia príjmu z trestnej činnosti“ našiel svoje vyjadrenie v § 233 a 234 Trestného zákona.

Objektívna stránka trestného činu spočíva v **legalizácii príjmov z trestnej činnosti**. Ide o dispozíciu príjmom z trestného činu, ktorá je príjmom z trestného činu, ak je motivovaná úsilím:

- a) zatajiť jej existenciu, alebo
- b) zamaskovať jej pôvod v trestnom čine, alebo
- c) zakryť jej určenie alebo použitie na spáchanie trestného činu, alebo
- d) použiť ju na akýkoľvek iný účel, aj keby jej použitie boli inak legálne.²⁰

V kontexte uvedených súvislostí môže veda trestného práva ako moderná vedná disciplína napomôcť k eliminácii páchania finančnej kriminality nasledovnými spôsobmi:

- optimalizácia organizačnej štruktúry a rozhodovacej činnosti orgánov činných v rámci jednotlivých štádií trestného konania. V predprípravnom konaní ide o zabezpečenie efektívnosti prešetrovania skutočností uvedených v trestnom

¹⁵ Madliak, J. – Madliak, A.: Trestné právo hmotné - všeobecná časť, I. Základy trestnej zodpovednosti. Košice: ATOM computers, 2000. s. 30.

¹⁶ Husár, E. a kolektív: Trestné právo procesné. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o. 2001. s. 7.

¹⁷ Čečot, V. a kolektív: Repetitóriium z trestného práva hmotného. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského. 2000. s. 15.

¹⁸ Čečot, V. – Samaš, O.: Základy trestného práva. Bratislava: vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského. 2001. s. 16.

¹⁹ Madliak, J. – Madliak, A. – Čečot, V.: Trestné právo hmotné – všeobecná časť. II. Sankcie (Tresty a ochranné opatrenia). Košice: ATOM computers, 2000. s. 21.

²⁰ Stiffel, H. – Kočica, J.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o. 2001. s. 543.

oznámení, pričom ide o mechanizmy kooperácie policajného orgánu alebo prokuratúry²¹ s podávateľom trestného oznámenia, prípadne ide o schopnosť policajného orgánu alebo prokuratúry účinne prešetrovať skutočnosti, ktoré sa tieto orgány dozvedeli iným spôsobom a ktoré naznačujú, že mohlo dôjsť k spáchaniu trestného činu,

- V rámci prípravného konania ide o zefektívnenie postupu zabezpečenia procesných úkonov, predovšetkým tých, ktoré sú neopakovateľné a neodkladné. V tomto prípade máme na mysli spoluprácu 5 rovín:
  - Vyšetrovateľa a prokuratúry, pričom v tomto prípade ide o vzťah kontrolný, nakoľko prokuratúra je dozorujúcim orgánom zákonnosti v prípravnom konaní,
  - Vyšetrovateľa, prokuratúry a subjektu, ktorý podal trestné oznámenie, a to v záujme doplnenia podkladov k trestnému oznámeniu, ktoré môžu napomôcť ďalšiemu postupu v trestnom konaní,
  - Vyšetrovateľa, prokuratúry a obvineného v záujme prešetrenia skutočností, ktoré sú uvedené v uznesení o vznesení obvinenia,
  - Vyšetrovateľa, prokuratúry a obhajcu obvineného v záujme riadneho naplnenia ústavného práva na obhajobu,
  - Vyšetrovateľa, prokuratúry a poškodeného – obete trestného činu, a to v záujme riadneho kriminalistického/kriminologického²² zdokumentovania priebehu trestného činu.
- V rámci konania pred súdom ide o optimalizáciu činnosti orgánov činných v trestnom konaní v záujme potvrdenia alebo vyvrátenia tvrdení, ktoré sú ustanovené v obžalobe prokurátora.
- V rámci odvolacieho konania je podstatným predovšetkým zabezpečenie ústavného práva obžalovaného na obhajobu, nakoľko v prípade porušenie práv obžalovaného je možné riziko využitia mimoriadnych opravných prostriedkov v trestnom konaní.
- V rámci výkonu rozhodnutia vydaného v trestnom konaní je na mieste otázka optimalizácie výkonu jednotlivých druhov trestov, prípadne zváženie, či by nebolo vhodné rozšíriť okruh trestov v rámci súčasnej právnej úpravy v Slovenskej republike, a to aj v kontexte preplnenia ústavov na výkon trestu v Slovenskej republike.

3. Význam ekonomickej vedy pre boj s protiprávnym konaním

Problematika boja s protiprávnym konaním predovšetkým v oblasti legalizácie príjmov z trestnej činnosti je širokozameraným fenoménom a vyžaduje si komplexný prístup, pričom je potrebné zohľadňovať nielen poznatky právnych vied, ale taktiež ekonomickej vedy, predovšetkým preto, že legalizácia príjmov z trestnej činnosti sa často deje cez tranzit peňazí bankovým systémom. Preto sa v ďalšej časti tohto článku budeme venovať problematike nástrojov ekonomickej vedy, ktoré sú využiteľné v záujme boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti. V nadväznosti na zameranie článku budeme špecifikovať pojem „pranie špinavých peňazí“ vo všeobecnosti a poukážeme na opatrenia, ktorými možno brániť praniu špinavých peňazí cez bankový sektor. Okrem toho sa budeme zaoberať aj právnou úpravou oblasti ochrany pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti v aplikácii na podmienky Slovenskej republiky.

Pranie špinavých peňazí predstavuje legalizáciu príjmov z nezákonných činností. Vo väčšine prípadoch ide o hotovostné peniaze, ktoré pochádzajú z nelegálnych obchodov so zbraňami, drogami, prostitúciou, umeleckými predmetmi, z nelegálnych herní, lotérií a dostihových kancelárií, a ďalších foriem „obchodov“ organizovaného zločinu, vrátane terorizmu. Hlavným a v podstate

²¹ V tomto prípade je podstatné, či trestné oznámenie bolo podané na policajnom orgáne alebo na orgáne prokuratúry.

²² Kriminológia znamená vedu zaoberajúcu sa zločinom. Uvedené konštatovanie je z publikácie: Turayová, Y. a kolektív: Vybrané kapitoly z kriminológie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského. 1999. s. 7.

jediným zmyslom „vyprania“ špinavých peňazí je získanie legitimacy, tzn. premena hotovosti na aktíva so zdanlivo legítimným pôvodom.²³

Praním špinavých peňazí sa väčšinou rozumie uvedenie peňazí, ktoré pochádzajú z nezákonnej činnosti, do peňažného obehu. Jedná sa o peniaze, ktoré pochádzajú z pochybných transakcií, ktoré sú výsledkom kriminálnej činnosti. Avšak za špinavé peniaze sú často považované nielen peniaze, ktoré pochádzajú priamo z kriminálnej činnosti, ale aj peniaze, ktoré majú svoj pôvod v legálnej činnosti. Pochádzajú však z príjmov, ktoré neboli sčasti, resp. neboli vôbec zdanené.²⁴

V prípade realizácie prania špinavých peňazí cez bankový sektor nemožno hovoriť o jeho zdravom fungovaní a o jeho dôveryhodnosti smerom ku klientom. Vkladatelia nebudú mať záujem zriaďovať a viesť účty v bankách, keď budú vedieť, že sa cez ne uskutočňujú nekalé praktiky. S cieľom zabezpečenia určitého stupňa ochrany klientov, a zároveň aj zaistenia stability bankového sektora sa uplatňuje niekoľko opatrení, ktorými možno znižovať počet prípadov prania špinavých peňazí prostredníctvom bankového sektora.

Spôsobmi, ktorými možno brániť nadobudnutiu legitimacy špinavých peňazí prostredníctvom bánk, sú:

- zákaz vytvárania anonymných bankových vkladov,
- stanovenie limitov pre ohlasovaciu povinnosť,
- preukázanie legálneho nadobudnutia ukladaných peňažných prostriedkov.

Zákaz vytvárania anonymných bankových vkladov, a aj napríklad prenájom anonymných úschovných schránok, je možné interpretovať ako zásadu „patričnej ostražitosti“, resp. zásadu „poznaj svojho klienta“.²⁵ V prípade, že neexistuje možnosť zriadenia anonymného vkladu v banke, je majiteľ účtu banke známy, čo znamená, že pri realizácii akýchkoľvek transakcií cez predmetný účet vie banka identifikovať jeho vlastníka.

Limity pre ohlasovaciu povinnosť sú v jednotlivých krajinách rôzne, avšak v krajinách EÚ ide o limit 15 000 EUR. Okrem toho majú banky navyše obvykle povinnosť hlásiť akékoľvek neobvyklé transakcie i pod stanoveným limitom.²⁶

Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov vymedzuje pojem „neobvyklá obchodná operácia“. Podľa predmetného zákona sa pod ňou rozumie „právny úkon alebo iný úkon, ktorý nasvedčuje tomu, že jeho vykonaním môže dôjsť k legalizácii alebo financovaniu terorizmu.“²⁷ Okrem toho sa na základe uvedeného zákona považuje za neobvyklú obchodnú operáciu obchod (vyberáme niektoré príklady):

- ktorý vzhľadom na svoju zložitosť, nezvyčajne vysoký objem finančných prostriedkov alebo inú svoju povahu zjavne vybočuje z bežného rámca alebo povahy určitého druhu obchodu alebo obchodu určitého klienta, alebo nemá žiaden zrejmy ekonomický účel alebo zrejmy zákonný účel,
- pri ktorom sa klient odmieta identifikovať alebo poskytnúť údaje potrebné na vykonanie starostlivosti povinnou osobou podľa príslušných ustanovení predmetného zákona,
- pri ktorom sú použité finančné prostriedky nízkej menovitej hodnoty v neprimerane vysokom objeme,

²³ Revenda, Z.: Centrální bankovníctví. Praha: MANAGEMENT PRESS. 2001. s. 497.

²⁴ Polouček, S. a kol.: Bankovníctví. Praha: C. H. Beck. 2006. s. 589-590.

²⁵ Revenda, Z.: Centrální bankovníctví. Praha: MANAGEMENT PRESS. 2001. s. 498.

²⁶ Revenda, Z.: Centrální bankovníctví. Praha: MANAGEMENT PRESS. 2001. s. 498.

²⁷ Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 4, ods. 1.

- s klientom, u ktorého možno predpokladať, že vzhľadom na jeho zamestnanie, postavenie alebo inú charakteristiku nie je, alebo nemôže byť vlastníkom potrebných finančných prostriedkov.²⁸

To znamená, ak by klient napríklad vykonal niekoľko po sebe nasledujúcich transakcií vo vysokých objemoch, avšak nepresahujúcich limit 15 000 EUR, a vo veľmi krátkom časovom období, s veľkou pravdepodobnosťou bude banka v konečnom dôsledku považovať tieto operácie za neobvyklé.

Stanovené pravidlá ochrany pred praním špinavých peňazí musia tiež obsahovať právo banky odmietnuť uskutočnenie transakcie a zmraziť alebo uzatvoriť účet (to všetko bez následnej povinnosti hradiť vzniknuté straty v prípadoch, kedy sa pranie špinavých peňazí nepreukáže), poznať klientov, ktorí využívajú služby bezpečnostných schránok, informovať orgány činné v trestnom konaní a pod.²⁹

Inou otázkou je, či by banky mali trvať na preukázaní legálneho nadobudnutia ukladaných peňažných prostriedkov. Napríklad Basilejský výbor pre bankový dohľad to nepovažuje za vhodné riešenie z dôvodu, že skúmať „pôvod“ peňazí by mali nebankové inštitúcie, predovšetkým finančné a daňové úrady, resp. finančná polícia. Banky by mali byť nápomocné len v tom zmysle, že na požiadanie týchto inštitúcií, ale aj ďalších subjektov, napríklad vyšetrovacích orgánov v prípade podložených podozrení z majetkovej trestnej činnosti, im poskytnú všetky zákonom presne stanovené informácie.³⁰

Za účelom riešenia problematiky prania špinavých peňazí na medzinárodnej úrovni bolo prijatých niekoľko opatrení.

V roku 1988 bola Basilejským výborom prijatá Deklarácia princípov. Bankám a ďalším finančným inštitúciám sa odporučilo vytvoriť procedurálny systém v nasledujúcich oblastiach:

- identifikácia zákazníka,
- dodržiavanie zákonov,
- spolupráca s orgánmi činnými v trestnom konaní,
- systém kontroly dodržiavania predchádzajúcich zásad.³¹

Zásady, ktoré môžu fungovať aj v iných finančných inštitúciách okrem bánk, tvoria základný rámec boja proti praniu špinavých peňazí. V súlade s uvedenými princípmi by banky nemali poskytovať služby osobám, ktoré nepreukázali svoju totožnosť, a mali by vytvoriť mechanizmus umožňujúci identifikáciu klienta. Okrem toho by mali vytvoriť vnútorný systém, ktorý zaistí napĺňanie všetkých zásad brániacich praniu špinavých peňazí a plnú informovanosť všetkých zamestnancov banky.³²

Prvá veľká medzinárodná konferencia, zameraná výhradne na uvedenú oblasť, bola usporiadaná v septembri 1992 v Štrasburgu. Okrem toho, všetky významné medzinárodné dohody, napríklad Konvencia OSN (1988) alebo Konvencia Rady Európy (1990) reagujú na problematiku prania špinavých peňazí. V predmetných dohodách sú zakotvené:

- odstúpenie od bankového tajomstva v prípade podozrenia z prania špinavých peňazí alebo informačnej povinnosti bánk (vrátane archivačnej povinnosti počas určitého obdobia),
- nekompromisná konfiškácia ziskov plynúcich z daných aktivít,
- vzájomná pomoc, spolupráca a výmena informácií medzi príslušnými inštitúciami jednotlivých krajín,

²⁸ Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 4, ods. 2.

²⁹ Revenda, Z.: Centrální bankovníctví. Praha: MANAGEMENT PRESS. 2001. s. 499.

³⁰ Revenda, Z.: Centrální bankovníctví. Praha: MANAGEMENT PRESS. 2001. s. 499.

³¹ Polouček, S. a kol.: Bankovníctví. Praha: C. H. Beck. 2006. s. 596.

³² Polouček, S. a kol.: Bankovníctví. Praha: C. H. Beck. 2006. s. 596.

- zakotvenie rovnakých predpisov proti praniu špinavých peňazí pre bankové aj nebankové inštitúcie.³³

Významnú úlohu zohráva aj tzv. Financial Action Task Force, pričom ide o nezávislú skupinu niekoľkých právnických organizácií, založenú v roku 1989 v Paríži za účelom boja proti praniu špinavých peňazí, ktorá vypracováva odporúčania pre právne predpisy v danej oblasti.³⁴

Financial Action Task Force monitoruje v členských krajinách postup pri budovaní efektívneho systému proti praniu špinavých peňazí a podporuje prijímanie a zavádzanie opatrení proti praniu špinavých peňazí v nečlenských krajinách. Okrem toho Financial Action Task Force vypracoval 40 odporúčaní proti praniu špinavých peňazí, ktoré boli v roku 1996 revidované a postupne prijaté väčšinou ekonomicky vyspelých krajín. Odporúčania zahŕňajú niekoľko legislatívnych požiadaviek, od ratifikácie a plného uplatnenia Viedenskej konvencie a kvalifikácie prania špinavých peňazí ako trestného činu cez zdôraznenie úlohy finančného systému pri praní špinavých peňazí až po nevyhnutnosť medzinárodnej spolupráce pri boji proti praniu špinavých peňazí.³⁵

Na základe Štrasburskej konvencie bola prijatá Direktíva Rady Európskeho spoločenstva o predchádzaní zneužitia finančného systému na pranie špinavých peňazí č. 91/308/EHS, ktorá vstúpila do platnosti začiatkom roka 1993 s 2 hlavnými cieľmi, a to zapojiť do boja proti praniu špinavých peňazí bankový systém a zaradiť pranie peňazí medzi trestné činy. Bankám v krajinách EÚ vyplýva z predmetnej direktívy niekoľko povinností, a to:

- zisťovať totožnosť klientov pri uzatváraní zmlúv o zriadení bankového účtu, úschove a uzatváraní rozsiahlejších poisťných zmlúv,
- poznať mená klientov u všetkých transakcií nad 15 000 EUR, bez ohľadu na skutočnosť, či je uvedená výška naplnená 1 alebo viacerými súvisiacimi operáciami,
- upozorniť stanovené orgány pri podozreniach o legálnosti transakcií aj na prípady transakcií nižších ako 15 000 EUR,
- uchovávať počas obdobia aspoň 5 rokov po uskutočnení transakcie alebo po ukončení zmluvného vzťahu s klientom všetky doklady a záznamy týkajúce sa identifikácie klientov a ich transakcií,
- neuskutočniť transakciu, pokiaľ je podozrivá, až do obdobia, než budú informované príslušné štátne orgány, pričom legislatíva jednotlivých krajín by mala vytvoriť podmienky pre príslušné štátne orgány, aby mohli vydávať pokyny na odklad alebo neuskutočnenie transakcie,
- uchovávať mlčanlivosť v súvislosti s oznamovaním informácií o obchodoch príslušným štátnym orgánom alebo s prebiehajúcim vyšetrovaním,
- zaviesť v banke mechanizmus, ktorý zaisťuje spoluprácu s orgánmi zodpovednými za boj proti praniu špinavých peňazí, pričom legislatíva jednotlivých krajín by mala ukladať povinnosť informovať príslušné štátne orgány o akejkoľvek skutočnosti, ktorá by mohla viesť k odhaleniu prania špinavých peňazí a poskytovať príslušným orgánom potrebné informácie.³⁶

Okrem toho bol v roku 2000 vo Wolfsburgu prijatý Kódex na boj proti praniu špinavých peňazí (Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles).³⁷

³³ Revenda, Z.: Centrální bankovníctví. Praha: MANAGEMENT PRESS. 2001. s. 499-500.

³⁴ Revenda, Z.: Centrální bankovníctví. Praha: MANAGEMENT PRESS. 2001. s. 500.

³⁵ Polouček, S. a kol.: Bankovníctví. Praha: C. H. Beck. 2006. s. 596-597.

³⁶ Direktíva Rady Európskeho spoločenstva o predchádzaní zneužitia finančného systému na pranie špinavých peňazí č. 91/308/EHS.

³⁷ Polouček, S. a kol.: Bankovníctví. Praha: C. H. Beck. 2006. s. 599.

Resume

V tejto záverečnej časti predloženého článku považujeme za potrebné zhrnúť jeho jednotlivé myšlienkové línie, ktoré považujeme za jeho možné prínosy a ktoré majú význam aj z pohľadu vpredu vytýčených cieľových okruhov.

Správnu vedu je možné považovať za modernú vednú disciplínu, ktorá sa komplexne zaoberá problematikou optimalizácie a zefektívnenia organizačnej štruktúry a funkčného výkonu celej verejnej správy, a to v záujme zvýšenia kvality poskytovania služieb verejnej správy štátnemu občanovi. Správnu vedou je preto možné chápať takú vednú disciplínu, bez poznatkov ktorej nemožno skúmať rôzne varianty optimalizácie a fungovania verejnej správy, a to predovšetkým z pohľadu jej racionalizácie. Cieľ skúmania správnej vedy sa v tomto kontexte zhoduje s cieľom zamerania výkonu celej verejnej správy, ktorým je zefektívnenie výkonu verejnej služby a zvýšenie celkového povedomia štátneho občana o vlastnom výkone verejnej správy.

Preto bol v uvedenom článku poskytnutý možný prínos správnej vedy pre elimináciu protiprávneho konania a týkal sa týchto možností zvýšenia efektívnosti:

- optimalizácia štruktúry správnych orgánov, ktoré rozhodujú v rámci I. stupňa výkonu verejnej správy a ich rozhodovacej činnosti,
- optimalizácia štruktúry správnych orgánov, ktoré rozhodujú v rámci II. stupňa výkonu verejnej správy a ich rozhodovacej činnosti,
- optimalizácia štruktúry správnych orgánov, ktoré plnia podstatné úlohy pri vyvodzovaní zodpovednostných právnych vzťahov,
- aspekt spolupráce správnych orgánov s orgánmi činnými v trestnom konaní,
- aspekt možných návrhov smerujúcich k legislatívnym zmenám zameraným k zvýšeniu efektívnosti činnosti správnych orgánov.

V záujme zefektívnenia boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti boli uvedené aj možné prínosy vedy trestného práva v tejto oblasti:

- optimalizácia organizačnej štruktúry a rozhodovacej činnosti orgánov činných v rámci jednotlivých štádií trestného konania,
- v rámci prípravného konania ide o zefektívnenie postupu zabezpečenia procesných úkonov, predovšetkým tých, ktoré sú neopakovateľné a neodkladné,
- v rámci konania pred súdom ide o optimalizáciu činnosti orgánov činných v trestnom konaní v záujme potvrdenia alebo vyvrátenia tvrdení, ktoré sú ustanovené v obžalobe prokurátora.
- V rámci odvolacieho konania je podstatným predovšetkým zabezpečenie ústavného práva obžalovaného na obhajobu, nakoľko v prípade porušenie práv obžalovaného je možné riziko využitia mimoriadnych opravných prostriedkov v trestnom konaní.
- V rámci výkonu rozhodnutia vydaného v trestnom konaní je na mieste otázka optimalizácie výkonu jednotlivých druhov trestov, prípadne zváženie, či by nebolo vhodné rozšíriť okruh trestov v rámci súčasnej právnej úpravy v Slovenskej republike, a to aj v kontexte preplnenia ústavov na výkon trestu v Slovenskej republike.

Vzhľadom na to, že problematika boja s protiprávnym konaním predovšetkým v oblasti legalizácie príjmov z trestnej činnosti je širokozameraným fenoménom a vyžaduje si komplexný prístup, pričom je potrebné zohľadňovať nielen poznatky právnych vied, bolo poukázané na ekonomické nástroje boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti v komplexnom rozsahu.

Zoznam bibliografických odkazov

- ČEČOT, V. a kol. *Repetitórium z trestného práva hmotného*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2000, 120 str. ISBN 80-7160-123-3.
- ČEČOT, V. – SAMÁŠ, O. *Základy trestného práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2001, 96 str. ISBN 80-7160-124-1.
- Direktíva Rady Európskeho spoločenstva o predchádzaní zneužitia finančného systému na pranie špinavých peňazí č. 91/308/EHS.
- GAŠPAR, M. *Náuka o štátnej správe*. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ. 1985.

- GAŠPAR, M. *Správne právo – teória a prax*. Pezinok: Agentúra Fischer & TypoSet, 1998, 469 str. ISBN 80-967911-0-9.
- HUSÁR, E. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2001, 279 str. ISBN 80-89047-04-1.
- MADLIAK, J. – MADLIAK, A. *Trestné právo hmotné – všeobecná časť, I. Základy trestnej zodpovednosti*. Košice: ATOM computers, 2000, 334 str. ISBN 80-968409-0-8.
- MALIAK, J. – MADLIAK, A. – ČEČOT, V. *Trestné právo hmotné – všeobecná časť, II. Sankcie (Tresty a ochranné opatrenia)*. Košice: ATOM computers, 2000, 173 str. ISBN 80-968409-2-4.
- POLOUČEK, S. a kol. *Bankovníctví*. Praha: C. H. Beck, 2006, 716 str. ISBN 80-7179-462-7.
- PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1995, 331 str. ISBN 80-7160-080-6.
- REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: MANAGEMENT PRESS, 2001, 782 str. ISBN 80-7261-051-1.
- SLÁDEČEK, V. *Obecné správní právo*. Praha: ASPI, a. s., 2005, 380 str. ISBN 80-7357-060-2.
- ŠKULTÉTY, P. *Verejná správa a správne právo*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2008, 204 str. ISBN 978-80-2254-1023-6.
- STIFFEL, H. – KOČICA, J. *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2001, 638 str. ISBN 80-88715-99-7.
- TURAYOVÁ, Y. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminológie*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, 143 str. ISBN 80-7160-128-4.
- Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok)
- Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov
- Zákon NR SR č. 162/1995, Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Ostatné normatívne právne akty právneho poriadku Slovenskej republiky.

PRÁVNE A KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY TRESTNÉHO ČINU NEBEZPEČNÉHO PRENASLEDOVANIA

doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Katedra verejného práva

Oddelenie trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a penológie

***Anotácia:** V tomto príspevku autor poukazuje na skutkovú podstatu trestného činu nebezpečného prenasledovania. Ide to o tzv. stalking, teda sledovanie, resp. prenasledovanie bývalého partnera, kolegu či známej osobnosti. Dôsledkom takéhoto obťažovania je znížená kvalita života poškodeného a samozrejme ohrozenie jej bezpečnosti. Stalker je teda človek patologicky posadnutý záujmom o inú osobu, často verejne známu, resp. niečím zaujímavú čím podstatným spôsobom zhoršuje jej obvyklý spôsob života, obťažuje ju a ohrozuje jej bezpečnosť.*

***Kľúčové slová:** stalking, stalker, cyberstalking, nebezpečné prenasledovanie, obeť, poškodený, násilie, viktimizácia, viktima, páchatel'*

***Annotation:** In this article author points out the facts of the crime of persecution. It goes on stalking, thus tracking, respectively persecution of former partner, colleague or a famous person. Consequence of such harassment is a reduced quality of life of the victim and of course a threat to its security. Stalker is thus a man pathologically obsessed with the interests of another person, often publicly known, respectively with something interesting which substantially impairs the normal way of life, it harasses and threatens its security.*

***Keywords:** stalking, stalker, cyberstalker, dangerous chasing, victim, injured, violence, victimization, offender.*

Úvod

Nová skutková podstata trestného činu nebezpečného prenasledovania spočíva v dlhodobom prenasledovaní, ktoré je spôsobilé vzbudiť u poškodeného dôvodnú obavu o jeho život alebo zdravie, život alebo zdravie jeho blízkej osoby alebo podstatným spôsobom zhoršiť kvalitu jeho života. Prenasledovaním sa pritom rozumie vyhrážanie sa ublížením na zdraví alebo inou ujmou poškodenému alebo jemu blízkej osobe, vyhľadávanie osobnej blízkosti poškodeného alebo jeho sledovanie, kontaktovanie prostredníctvom tretej osoby alebo elektronickej komunikačnej služby, písomne alebo inak proti vôli poškodeného, zneužitie osobných údajov za účelom získania osobného alebo iného kontaktu, alebo iné obmedzovanie poškodeného v jeho obvyklom spôsobe života. Sankcia dosahuje jeden rok odňatia slobody, resp. šesť mesiacov až tri roky v prípade, ak je trestný čin spáchaný na chránenej osobe, závažnejším spôsobom konania, z osobitného motívu alebo verejne. Slovenská republika zaviedla trestný čin nebezpečného prenasledovania do zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov (ďalej aj „TZ“) zákonom č. 262/2011 Z. z. (§ 360a), ktorý ho doplnil aj o iné nové skutkové podstaty. Tento trestný čin je zároveň výnimkou zo zásady oficiality, resp. legality (upravenej v § 211 ods. 1 TP), ktorá spočíva v dispozičnom práve poškodeného týkajúcom sa začatia trestného stíhania, resp. pokračovania v trestnom stíhaní, t. j. oprávnenie začať trestné stíhanie a pokračovať v ňom je možné len so súhlasom poškodeného. Novela č. 262/2011 Z. z. je účinná od 1. septembra 2012, pričom zavedenie nových trestných činov je odôvodnené najmä nedostatočnými doposiaľ platnými postihmi a spoločenskou potrebou - ochrana súkromia v obydlí, marenie exekučného konania, poškodzovanie a znehodnocovanie kultúrnej pamiatky, falšovanie predmetov kultúrnej hodnoty, neoprávnené zamestnávanie, nezaplatenie poisťného, neoprávnené uskutočňovanie stavby, neoprávnené vypúšťanie znečisťujúcich látok, trestný čin verejného činiteľa, volebná korupcia, nebezpečné prenasledovanie, zanedbanie starostlivosti o zvieratá, nedobrovoľné zmiznutie, ochrana informácií o holokauste a i., ohrozenie pod vplyvom návykovej látky vodičmi dopravných prostriedkov. Začína to často úplne nevinne, napr. neopätovanými e-mailami či sms-kami a končí často ublížením na zdraví alebo vraždou. Ide to o tzv. „stalking“, teda sledovanie, resp. prenasledovanie bývalého partnera, kolegu či známej osobnosti. Dôsledkom takéhoto obťažovania je znížená kvalita života

poškodeného a samozrejme ohrozenie jej bezpečnosti. Stalker je teda človek patologicky posadnutý záujmom o inú osobu, často verejne známu. Slovenská republika ako jedna z mála členských štátov Európskej únie do roku 2011 nemala vo svojom Trestnom zákone právnu normu, ktorou by upravovala problematiku týkajúcu sa nebezpečného prenasledovania osôb, resp. „stalkingu“. Osoby, ktorých súkromie bolo narúšané takým hrubým spôsobom, že to u nich mohlo vyvolať dôvodnú obavu o ich život a zdravie alebo o život a zdravie jej blízkych osôb, nepoživali zo strany štátu dostatočnú právnu ochranu. Takéto konania sa zvykli postihovať v rámci priestupkového konania, avšak sankciám sa nedostávalo dostatočného efektu. Typickým príkladným konaním „stalkingu“ bolo ukončenie vzťahu partnerov a následne nezmiernenie sa jedného z nich s rozchodom, v čoho dôsledku dochádzalo k nadmernému obťažovaniu bývalého partnera, ba dokonca až k vyhrážaniu ublížením na zdraví alebo inou ujmu. O takomto konaní sa hovorí ako o chorobnom upnutí sa páchatel'a na svoju obeť, ktorá môže vyvrcholiť až každodenným obťažovaním. Ďalším podobným konaním sú prípady, kedy sa páchatel' platonicky zaľúbil do svojej obete - poškodeného a následne ju zahlcoval e-mailovými správami, v ktorých uvádzal skutočnosti, z ktorých mal poškodený dôvodnú obavu o svoj život alebo musela zmeniť svoj bežný denný režim nakoľko ju zvykol čakať pred domom, odprevádzať ju do práce alebo iné obdobné konania. Na tento problém bolo potrebné poukázať vzhľadom na fakt, že takýchto konaní z roka na rok pribúdalo a pribúdali tiež spôsoby akými dochádzalo k narúšaniu súkromia. Pred Slovenskou republikou túto formu trestnej činnosti už mali vo svojich právnych poriadkoch zakotvené štáty ako Česká republika, Rakúsko, Nemecko, Taliansko a iné.

1 Pojem stalking a jeho druhy

Samotný pojem stalking naša trestnoprávna úprava nepozná. Tento pojem sa používa v súvislosti s trestným činom nebezpečného prenasledovania podľa ustanovenia § 360a Trestného zákona. Pôvod slova by sme mali hľadať v zahraničí presnejšie v USA, kde sa tento pojem začal naplno využívať v druhej polovici minulého storočia. Týmto pojmom bol často nazývaný hon na divú zver. Ak by sme v anglickom slovníku hľadali význam pojmu stalking/stalker, výsledkom by boli výrazy stopovanie/stopár. V dnešnom ponímaní sa týmto výrazom označuje osoba, ktorá úmyselne, aj proti vôli svojej obete vyhľadáva jej prítomnosť alebo si ju vynucuje. Z uvedeného vyplýva, že pojem stalking v našom prípade bude celkom výstižný, nakoľko tu dochádza k obdobnému konaniu zo strany páchatel'a. Páchatel' vyhľadáva svoju obeť, avšak v dnešnej dobe už končí ako lov iba v dvoch percentách prípadov. K úmyselnému usmrteniu obete prichádza zriedka, aj keď história nám pripomína prípad Rebeci Schaeffer, ktorá sa stala obeťou stalkingu s fatálnym následkom. Tento trestný čin je násilným trestným činom, na čo si treba dávať pozor vo zvýšenej miere. Veľa ľudí ani nevie, že psychický nátlak zo strany páchatel'a je trestný a myslia si, že danú situáciu zvládnu sami, opak je však pravdou. V mnohých prípadoch sa najčastejšie ženy domnievajú, že majú situáciu pod kontrolou pokiaľ neprišlo k fyzickému násiliu zo strany páchatel'a. Na túto situáciu netreba však čakať a je potrebné ju oznámiť orgánom činným v trestnom konaní. Osoba/obeť, ktorá sa dozvedela o svojej viktímnosti zo strany páchatel'a nikdy nevie v akom štádiu sa jej prenasledovanie nachádza. Môže si myslieť, že jej bývalý partner sa iba dožaduje jej opätovnej pozornosti, avšak ten už môže mať celkom iné plány, napríklad úkladnú vraždu bývalej partnerky. Páchatel' môže nadobudnúť presvedčenie, že keď nemôže byť obeť iba jeho, tak nebude patriť nikomu a rozhodne tak za osud oboch fatálnym spôsobom.

Delenie stalkingu možno rozoberať z rôznych hľadísk. Buď možno rozdeliť druhy stalkingu podľa následkov tejto činnosti alebo ich možno deliť do skupín aj podľa samotnej osobnosti páchatel'a a jeho fázy stalkingu, v ktorej sa nachádza. Podľa subjektov – obetí sa možno zaoberať stalkingom osobností známych z verejného života. Stalking tohto druhu je veľmi nepríjemný vzhľadom na fakt, že prenasledovatelia bývajú do posledného momentu v utajení a pôsobia pod rôznym pseudonymom. Títo páchatelia sú najčastejšie na okraji spoločnosti, kam sa dostali po odmietnutí spoločnosťou a ich opätovné zaradenie je takmer nemožné. Na prvý pohľad sa môže zdať, že prenasledovanie známych tvári je síce dostatočne medializované, ale počtom prípadov

zd'aleka neláme rekordy v štatistikách. Nemôžeme si dovoliť tvrdiť, že opak je pravdou, avšak až jedna tretina zo všetkých objasnených trestných činov nebezpečného prenasledovania v celosvetovom meradle tvorí práve túto oblasť. Taktiež osobitnú kategóriu stalkingu tvorí prenasledovanie u mladistvých a maloletých. Prenasledovanie u tejto kategórie osôb je obzvlášť komplikované posúdiť. Vo veku 14-18 rokov mladí ľudia často krát nevedia presne rozlíšiť, kde je tá miera únosnosti a kedy už ich správanie prekračuje hranice dobrých mravov. U osôb vo veku okolo 14. roku veku dochádza pomerne často k emocionálnemu vzplanutiu voči inej osobe. Tieto tzv. detské lásky však môžu prerásť do rozmerov prenasledovania.

Typológia stalkerov je veľmi rôznorodá a pre každého autora individuálna, avšak jedna z najznámejších je od Dr. Mullen, ktorá ich člení do piatich základných skupín. V prvej skupine sú zaradení stalker, ktorí páchajú túto trestnú činnosť na základe odmietnutia. V druhej skupine sú páchatelia, ktorí sa svojim konaním pokúšajú o intímny styk so svojou obeťou. Do tretej skupiny zaraďuje tzv. nekompetentných nápadníkov. Štvrtá skupina je zložená z páchatel'ov, ktorí trpia hnevom voči obeti a spoločnosti ako takej. V piatej skupine Dr. Mullen sa nachádza tzv. agresívny alebo predátorský stalker.¹ V prvej skupine subjektov tohto trestného činu sa nachádzajú v prevažnej miere muži. Títo páchatelia trpia často až chorobnou predstavou nemožnosti nadviazania nového vzťahu po ukončení doterajšieho. V dôsledku toho potrebujú pocit moci, ktorý si nahrádzajú na svojich obetiach, ktorými sú spravidla ich bývalí partneri. Treba zdôrazniť že nemusí ísť výhradne o bývalých partnerov, ale aj súčasných. Príčina je v samotnej obave o stratu partnera alebo až v chorobnej žiarlivosti voči partnerovi. V takom vzťahu sa stalker stáva až osobným strážcom obeti, kontroluje jej e-maily, poštovú komunikáciu, telefonickú komunikáciu, zisťuje si presné stretnutia svojej obete a pod. V týchto prípadoch ak už dôjde k samotnému rozchodu partnerov, čo je pre tento druh stalkerov veľmi nebezpečné, dochádza často krát k suicídneho, resp. suicidálnemu konaniu prenasledovateľa alebo v najzávažnejších prípadoch ku homicídneho konaniu voči svojej obeti. Jeho strata ovládania svojej obete je pre neho nepredstaviteľná a nezlučiteľná s jeho samostatnou existenciou. Takýto prenasledovateľ v mnohých prípadoch nedokáže bez koexistencie svojho partnera, čo môže v konečnom dôsledku pre neho znamenať úplnú stratu zmyslu života bez obeti.² V druhej skupine sa nachádzajú tzv. „intimty stalkers“ a teda prenasledovatelia, ktorí vyhľadávajú zblíženie so svojou obeťou. Podľa názvu by sa mohlo zdať, že páchatel' vyhľadáva intímny vzťah so svojou obeťou, avšak nie je tomu úplne tak. Títo páchatelia skôr túžia po opätovanej láske zo strany obetí. Obeťou bývajú úplne náhodní ľudia bez ohľadu na vek, pohlavie, farbu pleti, či iné kritériá. Páchatel' sa tzv. zamiluje na prvý pohľad a to je pre neho zmysel života. Tieto osoby zvyčajne ani netušia, že sa stali niekoho objektom lásky v prvotnom momente. Môže to byť prípad, kedy sa zákazník v obchodnom dome zamiluje do predavačky, ktorá mu napr. predala nohavice. Zásadný problém u tejto skupiny páchatel'ov je ich nemožnosť pochopiť, že daná obeť o nich nemá záujem. To, že obeť neprejavuje voči nim žiadnu náklonnosť či záujem, berú ako samozrejmosť boja, ktorý musia vyhrať, ak chcú vyhrať vojnu. Väčšina osôb patriacich do tejto skupiny trpí halucináciami o spoločnej koexistencii so svojou obeťou, niekedy až sexuálnymi predstavami spolunažívania so svojou obeťou. Pre tento druh stalkingu je príznačné, že páchatelia venujú v danom životnom období čas iba prenasledovaniu svojej obete a prácu či rodinu odkladajú bokom. To, že sa v danom živote páchatel'a objaví takáto obeť ešte neznamená, že v budúcnosti sa nedokáže naviazať na inú osobu opäť na prvý pohľad, avšak v danom období má oči iba pre jednu obeť.³ Tretia skupina páchatel'ov tzv. nekompetentných prenasledovateľov sa zameriava najmä na obeť, ktoré sú úplne neznáme alebo ich páchatel' pozná len z videnia, zbežne. Pri tejto skupine je ich hlavným cieľom samotné stretnutie sa so svojou obeťou. Tieto osoby sa vyznačujú nízkym emočným koeficientom a nízkymi intersociálnymi väzbami, preto každé stretnutie, každá planá nádej v nich aspoň na chvíľu túto medzeru zaplní. Páchatelia si vsugerujú myšlienku, že ich obeť po nich túži a ak dôjde ku konfrontácii s obeťou a tá sa nestotožňuje s predstavami páchatel'a, domnievajú sa, že ich musia presvedčiť o opaku. Ak

¹ <https://www.stalkingriskprofile.com/what-is-stalking/types-of-stalking>

² <https://www.stalkingriskprofile.com/what-is-stalking/types-of-stalking>

³ <https://www.stalkingriskprofile.com/what-is-stalking/types-of-stalking>

dochádza aj naďalej k negatívnej odozve zo strany obeť, nahovárajú si páchatelia že sa sami stali obeťou ich pseudovzťahu. V štvrtej skupine Dr. Mullena je charakterizovaný páchatel' ako „nahnevany“ na obeť alebo na spoločnosť ako takú. Pri tomto druhu stalkingu je nepochybné, že páchatel' trpí myšlienkou, že mu jeho obeť spôsobila ujmu alebo pociťuje krivdu zo strany spoločnosti voči jeho osobe. Na základe tejto utkvalej myšlienky sa páchatel' domnieva, že on sám je obeťou a jeho obeť alebo spoločnosť sú proti nemu zaujaté a krivdia mu. Pri týchto subjektoch dochádza pomerne často k vyhrážaniu sa ujmu na zdraví či majetku. Motív jeho konania býva často pomsta či odplata. Dôležitý je aj fakt, že k tomuto druhu stalkingu dochádza aj v prípadoch, kedy obeť páchatel'ovi naozaj ukrivdila. U týchto páchatel'ov je problémom ich vytrvalosť a odhodlanosť, ktorá má u poškodeného vyvolať strach.⁴ Piata skupina páchatel'ov sa vyznačuje svojimi násilníckymi sklonmi, ktoré sa prejavujú voči obeť s cieľom vyvolať u nich strach, čo vedie k psychickému naplňaniu páchatel'a. Preto sa táto skupina páchatel'ov nazýva aj predátorská. Konanie páchatel'a zväčša smeruje voči obeť v prvej fáze utajene, aby svoju obeť nevyplašil. Táto fáza prebieha napríklad na kúpalisku, kde stalker sleduje potajme svoju obeť a popri tom masturbuje nad myšlienkou a vidinou sexuálneho styku s viktímou. Koniec tejto fázy sprevádza samotné oznámenie obeť, že je sledovaná, avšak prenasledovateľ zostáva stále v anonymite. Pociť vedomia strachu u obeť ho naplňa. V druhej fáze svojho prenasledovania sa zamerá na činnosti vedúce k samotnému aktu sexuálneho násillia na obeť. Sem možno zaradiť činnosti ako príprava plánu vstupu do bytu obeť, samotný priebeh súlože s obeťou, praktiky, ktoré si pri tom osvojí a iné. Jeho konanie pred aktom alebo počas aktu má násilnícky charakter. To zároveň zvyšuje uspokojenie takéhoto páchatel'a. Pri týchto druhoch páchatel'ov môžeme hovoriť už ako o páchatel'och sexuálnych trestných činov, či už sa jedná o samotné znásillenie, sexuálne násillie alebo sexuálne zneužívanie. Charakteristickou črtou týchto páchatel'ov je často krát porucha osobnosti prejavujúca sa erotomanskými predstavami a praktikami.⁵

Osobitnou kategóriou stalkingu je cyberstalking. Pod slovom „cyber“ je treba rozumieť virtuálny priestor, resp. internet. Cyberstalking zaraďujeme do tzv. počítačovej kriminality. Ak by sme chceli počítačovú kriminalitu nejako presne špecifikovať a zadefinovať, mali by sme zrejme problém, nakoľko ani samotná odborná literatúra a ani vedné disciplíny pre tento pojem nepoznajú presnú definíciu. Jediné, s čím súhlasia odborníci a aj širšia verejnosť je, že počítačovú kriminalitu je potrebné rozdeliť do troch základných skupín. Prvá skupina je charakteristická trestnou činnosťou namierenou proti samotnému počítaču. Pod tým si musíme predstaviť protiprávne konanie, ktoré smeruje zvonka do vnútra počítača za účelom nelegálneho získania dát. Príkladným konaním by bolo konanie páchatel'a, ktorý sa za pomoci počítačového vírusu infiltruje do iného zabezpečeného počítačového systému za účelom získania informácií o menách obchodných klientov. Ďalšou skupinou sú také protiprávne konania páchatel'a, pri ktorých využije počítač na samotné vykonávanie trestnej činnosti, teda pôjde o konanie s využitím počítača. Ako príklad možno uviesť distribúciu detskej pornografie na internete prostredníctvom počítača, falšovanie verejných listín, či peňazí alebo porušovanie autorských práv. Posledná tretia skupina je charakteristická trestnou činnosťou, pri ktorej počítač zohráva iba vedľajšiu úlohu a teda neslúži ako nástroj na konanie páchatel'a. Takým konaním máme na mysli napríklad napísanie listu, v ktorom páchatel' uvádza vyhrážky alebo podmienky, ktoré keď nebudú splnené, dôjde ku spáchaniu trestného činu zo strany páchatel'a.⁶ Ďalej možno počítačovú kriminalitu rozdeliť na dve základné skupiny - priamu počítačovú kriminalitu a nepriamu počítačovú kriminalitu. V prvej skupine máme zaradenú trestnú činnosť namierenú proti počítaču ako celku (software, hardware, OS) a v druhej, resp. nepriamej sa nachádzajú trestné činy, na ktoré sa počítač iba nepriamo využíva. Do tejto skupiny možno zaraďovať aj trestný čin nebezpečného prenasledovania, presnejšie cyberstalking, vzhľadom na to, že tento druh trestnej činnosti sa vykonáva prostredníctvom počítača. Výhodou páchatel'ov cyberstalkingu je ich anonymita až do doby, pokiaľ sa nerozhodnú svoju identitu odhľadiť. Čo sa týka samotných spôsobov vykonávania nebezpečného

⁴ <https://www.stalkingriskprofile.com/what-is-stalking/types-of-stalking>

⁵ <https://www.stalkingriskprofile.com/what-is-stalking/types-of-stalking>

⁶ HOLCR, K.: Kriminológia. Bratislava: Iura Edition, 2008. s. 59-90.

prenasledovania prostredníctvom internetu, tu prichádza do úvahy každá z možností, ktorú nám §360a uvádza.⁷ Ak sa teda chceme zamerať na obľúbenú formu páchatel'ov, musíme si ozrejmiť problematiku stalkingu na sociálnych sieťach. Tento novodobý fenomén je tu od začiatku internetu, avšak svoj rozkvet zaznamenal s príchodom najväčšej sociálnej siete Facebook. Možnosti, ktoré boli predtým pre páchatel'ov nepredstaviteľné, sú dnes bežnou realitou. Akákoľvek geografická poloha, či vzdialenosť obete od páchatel'a nezohráva žiadnu úlohu. Vzhľadom na nadmerný nárast počtu ľudí s možnosťou pripojenia na internet je tento trestný čin najrýchlejšie sa rozvíjajúci. Kým v roku 1999 bolo internetovým pripojením pokrytých zhruba 130 miliónov domácností na celom svete, k roku 2011 ich bolo okolo 555 miliónov. Tieto čísla sa môžu zdať nízke vzhľadom k celosvetovej populácii, avšak pre stalkerov otvárajú ďalšiu dimenziu novodobého prenasledovania. Ak zoberieme čísla najväčšej sociálnej siete Facebook k roku 2013, tá mala približne jednu miliardu užívateľov a z toho vyše 600 miliónov sa denne prihlasuje. Užívatelia si často krát ani neuvedomujú, že sa stali cieľom a naďalej zverejňujú o sebe veľmi špecifické informácie. Tieto údaje sa netýkajú iba nebezpečného prenasledovania, ale aj širokej škály iných trestných činov, ako napríklad krádeží. Ľudia si zverejnia v tzv. statusovom poli, že opúšťajú krajinu za účelom odreagovania sa v zahraničí a ich status je známy minimálne ich priateľom. Stačí, aby sa o tom dozvedel potenciálny zlodej a trestný čin krádeže je na svete. Ďalej sa pri tejto sociálnej sieti zvyknú páchatelia zamerať na polohu obete. Väčšina užívateľov má zapnuté lokalizačné služby, na základe ktorých dôjde k vyobrazeniu ich polohy na ich profile. Toto je ďalšia z mnohých informácií, ktoré páchatelia využívajú pre svoje potreby, napríklad kam má ísť aby sa stretol s obeťou, kedy ju má čakať doma tak, aby o tom nevedela a iné. Taktiež si užívatelia zvyknú pravidelne meniť svoju profilovú fotografiu za aktuálnejšiu, čo dáva páchatel'ovi presné informácie o momentálnom výzore jeho obete.⁸ Preto je veľmi dôležité, aby sme boli pozorní a opatrní pri nakladaní s informáciami, ktoré zverejňujeme na internete, resp. na sociálnych sieťach o našej osobe. Takéto počítačové prenasledovanie sa značne zhoduje s prenasledovaním bežným, avšak páchatel' získava o svojej obeti informácie podstatne jednoduchším spôsobom, čo využíva vo svoj prospech. Okrem nežiadúceho sledovania prostredníctvom sociálnych sietí dochádza aj ku klasickým spôsobom charakteristickým pre túto trestnú činnosť, ako je nežiaduce zahlcovanie emailovými správami, či podávanie zámerne zlých údajov o obeti. Napríklad, ak uvádza na rôznych blogoch informáciu o úmrtí obeti, avšak tá sa nezakladá na pravde. Páchatel' často využíva rôzne chatovacie miestnosti na osočovanie svojej obeti.⁹ Pomerne zaužívanou je situácia, ak páchatel' bol obeťou odmietnutý, či už bol v anonymite alebo nie, následne sa jej chcel pomstiť tým, že jej infikuje počítač vírusom, v dôsledku čoho nebude mať obeť prístup na internet a teda ani k novej potenciálnej náhrade za páchatel'a. Bývalí partneri sa zvyknú väčšinou pri svojom prenasledovaní vyhrážať zverejnením intímnych fotografií z čias ich partnerstva a často krát tak aj spravia aby sa pomstili za rozchod ex partnerovi. Je potrebné uviesť, že na väčšine sociálnych sietí, či fórach sa všetky informácie tam uvedené uchovávajú. Takže aj samotný rozhovor, email, spam alebo iná negatívna forma konania páchatel'a zostáva zaznamenávaná na vzdialenom nosiči. Preto je táto forma prenasledovania ľahšie preukázateľná. Je možné zistiť adresu IP pripojenia odkiaľ sa páchatel' pripája na internet za účelom trestnej činnosti. Ďalej je možné zistiť presný obsah správ od páchatel'a, počet vzhliadnutí niektorého z profilov obetí, samotný počet anonymných profilov páchatel'a, prostredníctvom ktorých vykonával svoju trestnú činnosť, čas kedy sledoval svoje obeť a mnohé ďalšie podstatné informácie slúžiace na dokázanie viny.¹⁰

2 Fázy a znaky nebezpečného prenasledovania

Dá sa povedať, že toto systematické nebezpečné prenasledovanie poškodeného má tri fázy.

⁷ Tamtiež, s. 59 a nasl.

⁸ <http://www.stalkingriskprofile.com/victim-support/cyberstalking>

⁹ ČÍRTKOVÁ, L.: Moderní psychologie pro právníky. Domáci násilil, stalking, predikce násilil. Praha : Grada, 2008, s. 60 a nasl.

¹⁰ <http://www.youtube.com/watch?v=GiPekJSMrjg>

V prvej fáze sa páchatel' pokúša kontaktovať svoju obeť pomocou telefonátov, SMS správ, zasielaním darčiekov, atď. Obsah správ môže byť príjemný, veselý, ale aj urážajúci až zstrašujúci. Výnimkou nie sú správy pôvodne príjemné, snažiace sa získať odpoveď či kontakt poškodeného, až neskôr po správy urážajúce, nevkusné či zstrašujúce. V druhej fáze demonštruje prenasledovateľ svoju silu. Fyzicky prenasleduje poškodeného, napr. do práce, na nákup alebo naopak späť k bydlisku. Páchatel' často čaká na obeť pred domom, prenasleduje ju autom a výnimkou nie sú ani vyhrážky priameho násillia. V tretej fáze už začína ísť naozaj do „tuhého“, stalker zámerné poškodzuje majetok poškodeného. Poškodený sa tak môže stretnúť s poškriabaným autom, rozbitým oknom, ale tiež napríklad vírusom vo svojom počítači, ktorý spôsobí stratu osobných dát. Páchatel' môže však zájsť aj ďalej a úmyselne aj zabiť domáceho miláčika, napr. psa a pod. Ak hovoríme o znakoch podľa úpravy trestného činu nebezpečného prenasledovania, musíme spomenúť dlhodobý charakter činnosti páchatel'a. Práve ten je základným charakteristickým znakom. A teda môžeme hovoriť o konaní, ktoré si vyžaduje sústavnosť v určitom časovom horizonte, čoho výsledkom má byť vzbudenie dôvodnej obavy u obeť o svoj život, zdravie, resp. jej blízkej osoby alebo v podstatnom zhoršení kvality života obeť. Medzi základné črty patria teda konanie páchatel'a, zámer páchatel'a a následok u obeť, ktorý chcel dosiahnuť. V základnej skutkovej podstate tohto trestného činu sú taxatívne uvedené spôsoby/formy konania, ktorými sa môže páchatel' dopustiť nebezpečného prenasledovania. Súčasne nám v skutkovej podstate zákonodarca upravuje aj časový horizont takého spôsobu konania a aj následok, ktorý musí nutne nastať, aby čin mohol nadobudnúť trestnosť. Tento následok je v našom prípade veľmi dôležitý. V minulosti keď ešte nebola táto trestná činnosť u nás upravená, dochádzalo k týmto konaniam, avšak polícia mala tzv. zviazané ruky nakoľko páchatel' ešte nič neurobil, resp. neurobil nič, čo by podmieňovalo začatie trestného stíhania. Pokiaľ nešlo o závažné konanie zo strany stalkera, napr. vyhrážanie sa smrťou, inou ujmu, vydieranie, obmedzovanie osobnej slobody, obmedzovanie slobody pobytu, porušovanie domovej slobody, poškodzovanie cudzej veci, porušovanie tajomstva prepravovaných správ alebo týranie blízkej, zverenej osoby a iné., nebolo možné túto formu nežiaducej činnosti efektívne sankcionovať. Ak sa obeť rozhodla riešiť svoju situáciu a bola úspešná, páchatel' obišiel s priestupkom proti občianskemu spolunažívaniu alebo s priestupkom proti verejnému poriadku.¹¹ Ďalším z pohľadov môže byť z hľadiska kriminológie, ktorá tieto charakteristické črty popisuje ako rozličné varianty prenasledovania v podobe evidentného zstrašovania a vyhrážania sa svojej obeť, ktoré v sebe zahŕňa fyzické alebo psychické násillie podnecované náklonnosťou, nenávisťou, či hnevom alebo pomstou, výsledkom ktorej je zhoršenie kvality života obeť alebo vzbudenie dôvodnej obavy u obeť. V súvislosti s trestným činom nebezpečného prenasledovania je potrebné uviesť aj výpočet konaní a ich percentuálne zastúpenie u páchatel'ov. Na prvom mieste sa umiestnilo konanie páchatel'a spočívajúce v telefonickom kontakte. Tento spôsob je upravený v ustanovení § 360a ods.1 písm. c) TZ. Tento spôsob stalkingu sa objavuje až v 85 % zaznamenaných prípadov. Toto číslo je pomerne vysoké avšak k jeho zvyšovaniu napomáha aj samotná modernizácia spoločnosti, kde zakúpiť kartu SIM je jednoduché, prirovnateľné ku kúpe domáceho spotrebiča. Práve toto otvára páchatel'om nové možnosti. Na druhom mieste najčastejších spôsobov konaní páchatel'ov je vyhľadávanie osobnej blízkosti poškodeného. Toto konanie Trestný zákon subsumuje pod ustanovenie § 360a ods. 1 písm. b) TZ. Tieto konania sú zastúpené až v 68 % registrovaných prípadov stalkingu. Samotná možnosť byť v blízkosti obeť vyvoláva u páchatel'ov uspokojenie. Pritom nie je podstatné či o páchatel'ovi obeť vie alebo o svojej viktimize netuší. Tento spôsob konania sa pomerne často vyskytuje u páchatel'ov zameriavajúcich sa na osobnosti verejného života, resp. mediálne známe osobnosti.¹² Trojicu najčastejších konaní uzatvára konanie páchatel'a, kedy sa snaží nadviazať kontakt s poškodeným prostredníctvom tretích osôb. Ani toto konanie Trestný zákon neopomenul a zaradil ho pod ustanovenie § 360a ods. 1 písm. c) TZ. V percentuálnom vyobrazení sa ide o číslo 65 %.¹³ Ďalej

¹¹ ČÍRTKOVÁ, L.: Moderní psychologie pro právníky. Domáci násillí, stalking, predikce násillí. Praha : Grada, 2008. s 53 a nasl.

¹² Tamtiež s. 64.

¹³ Tamtiež s. 65.

ide o správanie páchatel'a, ktorý sa zdržiaval, resp. vyčkával poškodeného pred miestom jeho trvalého pobytu. Až 54 % všetkých páchatel'ov vyčkáva na svoju obeť pred jej bydliskom. Táto forma správania je typická najmä pre bývalých partnerov. Často krát sledujú svoju obeť z miesta jej trvalého pobytu do zamestnania. Túto formu konania upravuje Trestný zákon v ustanovení § 360a ods. 1 ustanovenie písmena b) a e) TZ. Ak hovoríme asi o najtypickejšom správaní stalkera, musíme spomenúť aj obťažovanie textovými správami a listami. Ani vývoj modernej doby nedokázal predstihnúť zaužívané posielanie listov, táto forma komunikácie je pre páchatel'ov stále viac obľúbená. Zrejme je to spôsobené osobnosťou listu. Predstava páchatel'a, že jeho list bude držať v rukách jeho obeť je často krát smerodajná pri výbere spôsobu komunikácie. Taktiež sa komunikácia vo forme listou vyskytuje pri stalkingu mediálne známych osobností. 50 % páchatel'ov využíva pri trestnom čine nebezpečného prenasledovania komunikáciu prostredníctvom listov. 47 % páchatel'ov uprednostňuje pri komunikácii využívanie mobilných textových správ. Pri výbere emailovej komunikácie páchatel'om, ako prostriedku slúžiaceho na komunikáciu medzi ním a poškodeným, môžeme hovoriť o zastúpení každého tretieho stalkera zo všetkých registrovaných prípadov. Samozrejme aj na tieto konania zákonodarca myslel, keď zavádzal tento trestný čin do našej právnej úpravy.¹⁴ Je to jeden z mála trestných činov, kedy páchatel' v prvotnej fáze svojho prenasledovania poskytuje poškodenému isté materiálne alebo nemateriálne dary. V štvrtom prípade je zastúpené aj konanie, ktoré spočíva v zanechávaní odkazov na okne vozidla poškodeného. Zastúpenie má v 35 % prípadov, resp. približne každý tretí páchatel' sa uchyluje k podobnému konaniu. Tieto konania sú často spojené s vulgárnym obsahom v odkaze. Taktiež sa páchatelia dopúšťajú aj konania proti majetku poškodeného, avšak ich zastúpenie v porovnaní s vyššie uvádzanými konaniami nie sú vysoké. Iba v 26 % všetkých prípadov dôjde aj k poškodeniu, či znehodnoteniu majetku poškodeného páchatel'om.¹⁵

3 Znaky skutkovej podstaty podľa § 360a TZ

Skutková podstata podľa ustanovenia § 360a TZ je zložená zo základnej skutkovej podstaty v odseku 1, ktorý vymedzuje dve základné podmienky pre jej naplnenie a možnosti, respektíve formy konania páchatel'a, ktorými má pôsobiť na obeť. Týmito podmienkami sú dlhodobosť pôsobenia páchatel'a na poškodeného, vyvolanie dôvodnej obavy u poškodeného o svoje zdravie, život alebo zdravie a život blízkej osoby alebo v podstatnom zhoršení kvality života poškodeného. Je potrebné zdôrazniť, že stačí naplnenie jedného z písmen a) – e), teda formu spáchania tohto trestného činu. V žiadnom prípade sa nevyžaduje ich kumulatívne naplnenie. V odseku 2 sa nachádza kvalifikovaná skutková podstata, ktorá podmieňuje použitie prísnejšej trestnej sadzby za daný trestný čin pri naplnení aspoň jednej z podmienok, resp. písmen a) až d). Pri tomto trestnom čine dochádza pomerne často k naplneniu znakov prísnejšej skutkovej podstaty vzhľadom na to, že sa v prevažnej miere odohráva tento čin medzi sebe navzájom blízkymi osobami, ako sú manželia po rozvode, partneri po rozchode, kedy jeden z páru neunesie odlúčenie od druhého. Takýto ľudia sa potom svojim až dotieravým správaním, ako sú časté telefonáty, zahlcovanie textovými správami, odkazmi po rodine a príbuzných, vyhľadávanie osobnej blízkosti, zisťovanie si informácií o obeti, aby sa s ňou mohli v budúcnosti skontaktovať a teda obmedzujú a znepríjemňujú život svojich obetí resp. poškodených, čím sa spravidla dopúšťajú trestného činu nebezpečného prenasledovania. V tomto smere treba brať do úvahy aj možnú duševnú chorobu, ktorou páchatel' trpel v čase činu, či už išlo o prechodnú alebo trvalú duševnú chorobu. Ak by sa preukázalo, že páchatel' konal v takomto duševnom rozporení, ktoré malo súčasne za následok aj absenciu rozpoznávacích alebo ovládacích schopností, hovorili by sme o čine inak trestnom a nie trestnom čine, čo by malo za následok zánik trestnej zodpovednosti.¹⁶ Táto skutková podstata má najmä

¹⁴ Tamtiež s. 64.

¹⁵ Tamtiež, s. 61 a nasl.

¹⁶ MAŠLANYOVÁ, D. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť. Plzeň : Vydavatelství Aleš Čeněk, 2011.s. 391.

poskytnúť ochranu základným morálnym hodnotám, úctu medzi občanmi navzájom, hodnotám akými sú česť, mravnosť a základné práva a slobody občanov. Taktiež poskytuje ochranu pokojnému občianskemu spolunažívaniu, kde sa vyžaduje rešpektovanie základných práv a slobôd človeka, ako aj úcta medzi ľuďmi navzájom. Zároveň plní preventívnu funkciu pred útokmi páchatel'ov na tieto základné spoločenské hodnoty akými sú aj právo na súkromie, dôstojnosť a dobré mravy v spoločnosti.¹⁷ Objektom je záujem na ochrane nerušeného medziľudského spolunažívania, konkrétne nedotknuteľnosť telesnej a duševnej integrity poškodeného, resp. prenasledovaného, jeho súkromie a osobnú slobodu ako individuálny objekt. Pri objekte trestného činu nebezpečného prenasledovania je pomerne dôležité spomenúť aj hmotný predmet útoku. Hmotný predmet útoku je fakultatívnym znakom objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu. To znamená, že skutková podstata ho môže obsahovať, a nemusí. Pri trestnom čine nebezpečného prenasledovania je hmotným predmetom útoku obeť prenasledovateľa. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť falošné, niekde označované aj ako domnelé obeť. Ide o osoby, ktoré sú v odbornej literatúre často označované aj ako osoby predstierajúce postavenie poškodeného trestným činom. Tento jav je označovaný viacerými názvami, avšak všetky vyjadrujú syndróm falošnej viktimizácie, teda stav, kedy sa obeť chybné domnieva, že sa stala viktimou, teda obeťou trestného činu. Takáto osoba sa vyznačuje tým, že je v styku s orgánmi činnými v trestnom konaní a z presne nezisteného dôvodu sa označuje ako poškodený a to aj napriek tomu, že páchatel' alebo samotný trestný čin nikdy neexistovali. Najčastejšie sa možno s týmto konaním stretnúť, ak osoba predstiera skutočnosti, ktoré sa nezakladajú na pravde a uvádzajú samých seba do pozície poškodeného. V kvalifikovanej skutkovej podstate by takýto páchatel' mohol stráviť až tri roky vo výkone trestu odňatia slobody. V prípade trestného činu nebezpečného prenasledovania ide o také konania páchatel'a, ktoré sa vyznačuje svojou dlhodobosťou a možnosťou vzbudenia dôvodnej obavy o život a zdravie poškodeného alebo jemu blízkej osoby, či podstatným spôsobom zhoršenia kvality života poškodeného. Je potrebné zdôrazniť, že dlhodobosťou máme na mysli minimálne štyri týždne a ak hovoríme o pokuse kontaktovať osobu/poškodeného, máme na mysli aspoň desať pokusov počas tejto doby. V základnej skutkovej podstate sú aj taxatívne vymedzené možné spôsoby konania páchatel'a, ktorými by vyvolal takýto závažný následok. Sú nimi vyhrážanie sa ublížením na zdraví alebo inou ujmu jemu alebo jemu blízkej osoby, vyhľadávanie jeho osobnej blízkosti, sledovanie, kontaktovanie osoby prostredníctvom tretej osoby alebo elektronicko-komunikačnou službou, písomne alebo inak proti jeho vôli, zneužitie osobných údajov za účelom získania osobného alebo iného kontaktu, obmedzovanie v jeho obvyklom spôsobe života. Subjektom, resp. páchatel'om trestného činu nebezpečného prenasledovania môže byť ktokoľvek a teda subjekt je všeobecný. Z psychického hľadiska možno páchatel'a/stalkera definovať ako personu, ktorá trpí poruchou sebaregulácie, či už ide o poruchu v zložke explozivity, poruchu v zložke agresivity alebo poruchu v zložke impulzivity. Je potrebné zdôrazniť, že páchatelia týchto trestných činov už dávno nepochádzajú len zo zle situovaných rodín, či nižšej spoločenskej vrstvy, ale pomerne často sa vyskytujú vo vyšších spoločenských kruhoch. Taktiež už dávno neplatí, že páchatel'mi sú len muži. Je preukázané, že páchatel'mi sú z troch štvrtín muži, ktorí nepresiahli vek štyridsať rokov a jedna štvrtina pripadá na ženy. Čo sa týka prevedenia, resp. spôsobu vykonania činu do jeho kvantity, tu prevažujú muži. Avšak nemožno opomenúť, pokiaľ ide o samotné konanie páchatel'a do jeho kvality prevedenia, jeho prefikanosti a vypočítavosti, analýzy a štúdie poukazujú práve na zvýšenú mieru zastúpenia ženskou časťou populácie. Vo viacerých, aj zahraničných štúdiách a analýzach sa uvádza, že iba jedno až dve percentá nebezpečného prenasledovania končí smrťou obeť. Opačné zastúpenie je pri samotnom osobnom kontakte, či konflikte zo strany stalkerov, kde sa čísla pohybujú až okolo tridsaťpäť percent. Páchatelia, ktorí svojim konaním poškodzujú majetok poškodeného majú zastúpenie zhruba v štyridsiatich percentách z celkového počtu trestných činov nebezpečného prenasledovania.¹⁸ Pri nebezpečnom prenasledovaní hovoríme o priamom úmysle. Teda keď hovoríme o naplnení všetkých obligatórnych znakov danej skutkovej podstaty, presnejšie subjektívnej stránky, musí byť aj táto naplnená ako obligatórny znak pre

¹⁷ Tamtiež, s. 388.

¹⁸ <http://www.youtube.com/watch?v=GiPekJSMrjg>

trestnosť činu. Už samotná skutková podstata nám určuje, že pôjde o úmyselný trestný čin.

Záver

Nakoľko trestný čin nebezpečného prenasledovania bol našou právnou úpravou zakotvený do Trestného zákona len nedávno, samotné štatistiky vedené Policajným zborom o tomto trestnom čine nie sú vedené. Pri zisťovaní aktuálneho stavu je potrebné vychádzať zo samotných rozhodnutí súdov evidovaných ministerstvom spravodlivosti, počtom prípadov pripadajúcich napríklad pre banskobystrický kraj, ako aj z rozhodnutí príslušných prokuratúr. Ak sa pozrieme spätne do minulosti, ku dnešnému dňu bolo na území Slovenskej republiky spáchaných do sto trestných činov toho druhu. Ide o pomerne malé číslo, avšak je potrebné sa zamyslieť nad počtom obyvateľov, ktorý je pomerne malý preto aj počet trestných činov nie je alarmujúci. Ďalej je potrebné brať do úvahy latentnú kriminalitu v oblasti domáceho násillia. Nemenej dôležitý je aj stav právneho vedomia obyvateľstva, ktorý sa premieta do celkovej latentnej kriminality na našom území. Existuje nespočetne veľa faktorov, ktoré nám vplyvajú na výslednú štatistiku, ktorá by mohla slúžiť pri tvorbe preventívnych opatrení pred týmto druhom trestnej činnosti. Taktiež je potrebné zohľadniť aj možných páchatel'ov. V tejto súvislosti je vhodné opierať sa o zahraničné zdroje, resp. štatistiky vedené susednými štátmi. Za pomerne zaujímavý fakt treba považovať počet konaní subsumovaných počas skráteného vyšetrovania pod ustanovenie § 360a TZ v banskobystrickom kraji. Od 1.1.2012 do 31.12.2013 eviduje odbor kriminálnej polície okresného riaditeľstva Policajného zboru v Banskej Bystrici len deväť takýchto konaní; ak sa pozrieme do roku 2012, takéto konania boli iba štyri. Celkovo za rok 2013 je ich iba päť. Je potrebné spomenúť, že aj z tak mála prípadov v banskobystrickom kraji sa pomerne každý skončil inak. V jednom prípade došlo ku dohode o vine a treste, v iných bolo začaté trestné stíhanie a vznesené obvinenie, avšak trestné stíhanie ešte nie je ukončené a v dvoch prípadoch došlo ku odmietnutiu trestného oznámenia podľa ustanovenia § 197 ods.1 písm. d) TP. Z geografického pohľadu je najčastejší výskyt danej trestnej činnosti na východnej časti nášho územia. Za ňou nasleduje západ, kde prevažnú väčšinu trestnej činnosti môžeme pripísať hlavnému mestu. Aj keď naše územie ohraničuje od okolitých štátov pomyselná čiara, je potrebné si uvedomiť, že skladba obyvateľstva je pomerne podobná. Z toho vyplýva aj základný fakt a to ten, že ak na území susedného štátu sa vyskytuje trestná činnosť určitého druhu a na našom území ešte nie je tento druh nežiaduceho konania doposiaľ kodifikovaný, neznamená to že sa u nás nevyskytuje. Pred samotným zavedením daného trestného činu do našej právnej úpravy sa iba veľmi obtiažne eliminovalo správanie takého páchatel'a. Najčastejšie muselo prísť aj k iným skutkom zo strany páchatel'a, aby mohlo dôjsť k jeho sankcionovaniu v rámci trestného práva. Bolo potrebné tieto nežiaduce konania subsumovať pod iné skutkové podstaty a ustálená prax si vyžiadala zavedenie tejto skutkovej podstaty. Výskyt nebezpečného prenasledovania sa neviaže výhradne na jednu skupinu osôb aj keď páchatel'mi sú v mnohých prípadoch bývalí partneri. Ak máme na mysli páchatel'ov mužského pohlavia, u týchto sa vyskytuje skôr kvantita ako kvalita prevedenia nebezpečného prenasledovania. Pri páchatel'och ženského pohlavia sa skôr stretávame s precíznosťou a plánovitosťou svojho konania. Moderná doba si vyžiadala istú obeť zo strany spoločnosti a to najmä v prípadoch, kedy hovoríme o tzv. Cyberstalkingu. Tento novodobý spôsob nebezpečného prenasledovania so sebou priniesla moderná technika a samozrejme s ňou aj prístup na internet. Ak sa pozrieme spätne do minulosti, stalking u mladistvých páchatel'ov nebol natoľko rozšírený ako je tomu dnes. Samotné sociálne siete a uvádzanie osobných údajov na internetových portáloch so sebou nesie riziko straty súkromia. A toto riziko ľudia podstupujú dobrovoľne. Už samotné uvádzanie aktuálnej polohy osoby registrovanej na sociálnej sieti pomocou mobilného telefónu je akousi kontrolou zo strany tretích osôb. A často krát práve tu sa k informáciám dostávajú nežiaduce osoby resp. stalker. Asi jeden z najdôležitejších záujmov je záujem na ochrane medziľudského spolunažívania. A práve na tento účel má slúžiť aj skutková podstata trestného činu nebezpečného prenasledovania. Trestné konanie vedené v trestnej veci nebezpečného prenasledovania by malo predovšetkým plniť aj preventívny a výchovný účel voči páchatel'ovi. Prostriedky individuálnej a generálnej prevencie pred páchaním

trestného činu nebezpečného prenasledovania sa nakoniec prejavia a zhodnotia až po určitom čase v rovine aplikačnej praxi orgánov činných v trestnom konaní a súdov.

Resume

Skutková podstata nebezpečného prenasledovania spočíva v dlhodobom prenasledovaní, ktoré je spôsobilé vzbudiť u poškodeného dôvodnú obavu o jeho život alebo zdravie, život alebo zdravie jeho blízkej osoby alebo podstatným spôsobom zhoršiť kvalitu jeho života. Prenasledovaním sa pritom rozumie vyhrážanie sa ublížením na zdraví alebo inou ujmu poškodenému alebo jemu blízkej osobe, vyhľadávanie osobnej blízkosti poškodeného alebo jeho sledovanie, kontaktovanie prostredníctvom tretej osoby alebo elektronickej komunikačnej služby, písomne alebo inak proti vôli poškodeného, zneužitie osobných údajov za účelom získania osobného alebo iného kontaktu, alebo iné obmedzovanie poškodeného v jeho obvyklom spôsobe života. Samotný pojem stalking naša trestnoprávna úprava nepozná. V dnešnom ponímaní sa týmto výrazom označuje osoba, ktorá úmyselne, aj proti vôli svojej obete vyhľadáva jej prítomnosť alebo si ju vynucuje. Z uvedeného vyplýva, že pojem stalking v našom prípade bude celkom výstižný, nakoľko tu dochádza k obdobnému konaniu zo strany páchatel'a. Páchatel' vyhľadáva svoju obeť, avšak v dnešnej dobe už končí ako lov iba v dvoch percentách prípadov.

Zoznam bibliografických odkazov

- ČÍRTKOVÁ, L.: *Moderní psychologie pro právníky. Domáci násilí, stalking, predikce násilí*. Praha : Grada, 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-2207-8
- HOLCR, K. a kol.: *Kriminológia*. Bratislava: Iura Edition, 2008. 403 s. ISBN 978-80-8078-206-1.
- MAŠLANYOVÁ, D. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
- <https://www.stalkingriskprofile.com/what-is-stalking/types-of-stalking>
- <http://www.stalkingriskprofile.com/victim-support/cyberstalking>
- <http://www.youtube.com/watch?v=GiPekJSMrjg>

MINULOSŤ, PRÍTOMNOSŤ A BUDÚCNOSŤ SANKCIONOVANIA V TRESTNOM PRÁVE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.

Katedra verejnoprávných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

***Anotácia:** Príspevok prináša prierez problematikou sankcionovania. Poukazuje na minulosť v zmysle Trestného zákona z roku 1961. Postupne prechádza na Trestný zákon v jeho podobe k dňu účinnosti v roku 2006. Záverom ponúka pohľad na aktuálne znenie Trestného zákona, kedy bol Trestný zákon doplnený v roku 2010 o nové ochranné opatrenia a v roku 2014 o nový trest. Napokon príspevok poukazuje na sankcionovanie právnických osôb v duchu aktuálneho znenia Trestného zákona a v duchu pripraveného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb.*

***KPúčové slová:** sankcionovanie, trest ochranné opatrenie, historický prehľad, individuálna trestní zodpovednosť fyzickej osoby, kolektívna trestná zodpovednosť právnickej osoby, rozvoj, budúcnosť.*

***Annotation:** The contribution deals about problematic issues of sanctioning. The contribution is focused on the Criminal Code from 1961. Later the contribution mentions the Criminal Code from 2006. Concluding the contribution offers an overview at the actual version of the Criminal Code, according to implementations from 2010 (new protective measures) and 2014 (new sanction). In the end the contribution highlights the sanctioning of legal persons in accordance with the current version of the Criminal Code and highlights according to the preparations of new criminal responsibility of legal entities act.*

***Key words:** sanctioning, sanctions, protective measures, historical review, individual criminal responsibility of natural persons, collective criminal responsibility of legal entities, evolution, future.*

Téma sankcionovania vždy bola je a bude aktuálna. Sankcia je odpoveďou na protiprávne konanie konkrétneho subjektu. Sankciu je možné charakterizovať ako: „Špecifické, zákonom ustanovené a štátom vynútiteľné následky spáchaného trestného činu alebo činu inak trestného. Ich základným a nevyhnutným znakom je, že s ich uplatnením sú spojené nevýhodné, neželateľné dôsledky pre páchatel'a. Trestom sa konkrétne páchatel'ovi spôsobuje určitá ujma, ktorá je neodmysliteľnou súčasťou pojmu trest u pojmu ochranné opatrenie (nie je však jeho cieľom alebo zmyslom). Sankcia má preto v zmysle TZ negatívny obsah. Vždy predstavuje pre páchatel'a určitú ujmu, či už na slobode, majetku, cti alebo iných právach.“¹ Vývoj v tejto oblasti je markantný aj v legislatívnej úprave, konkrétne v trestných zákonoch počnúc Trestným zákonom z roku 1961 (zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon) a nasledujúc Trestný zákon z roku 2005 (zákon č. 300/2005 Z.z. trestný zákon v znení neskorších predpisov), ktorý je účinný aj v súčasnosti a bol novelizovaný aj čo sa sankcionovania týka. Zmeny sa dotýkajú predovšetkým ukotvenia nových sankcií do nášho právneho poriadku, ako odpoveď na trestnú činnosť, ktorá má svoje špecifiká a je teda potrebné hľadať adekvátnu odpoveď na jej zamedzenie, resp. odstránenie. Súčasný Trestný zákon pripúšťa uloženie sankcie výlučne fyzickej osobe, ktorá je jediným subjektom, ktorý môže byť trestné zodpovedný za spôsobené protiprávne konanie, ktoré musí naplňať znaky skutkovej podstaty niektorého z trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona. Príspevok ponúka stručný prierez problematikou sankcionovania fyzických osôb. Poukazuje na vývoj sankcií počnúc Trestným zákonom z roku 1961 až po súčasnosť, kedy je účinný Trestný zákon s dátumom účinnosti od roku 2006 a ktorý priniesol v tejto oblasti zmeny. Napokon príspevok bude reagovať na pripravovanú úpravu sankcionovania právnických osôb v rámci inštitútu trestnej zodpovednosti právnických osôb, pričom táto teória bude pre teóriu trestného práva v podmienkach Slovenskej republiky prelomová. Trestná zodpovednosť právnických osôb prinesie so sebou iné vnímanie sankcionovania a prinesie možnosť postihnúť právnickú osobu trestnoprávnou sankciou. Je možné teda očakávať, že teória už nebude pracovať s pojmom individuálna zodpovednosť za zavinenie, ale bude rozoznávať už aj kolektívnu zodpovednosť, resp. tzv. súbežnú trestnú zodpovednosť osoby

¹ BURDA, E., ČÉNTEŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kolektív. 2010. Trestný zákon, Všeobecná časť. Kometnár – I. diel. Praha. C.H.Beck, 2010, s. 274

fyzickej a osoby právnickej. Príspevok nebude zameraný na teoretické otázky základov trestnej zodpovednosti právnických osôb. Stručne predstaví pripravovaný návrh so zameraním na ustanovenia dotýkajúce sa sankcií, ktoré môžu byť právnickej osobe uložené v dôsledku protiprávneho konania.

Trestný zákon z roku 1961

Trestný zákon z roku 1961 odzrkadľoval politickú situáciu danej doby. Zákon pripúšťal len individuálnu zodpovednosť za zavinenie. Sankciu bolo teda možné uložiť len fyzickej osobe. Trestný zákon z roku 1961 rozoznával dualistickú koncepciu sankcií, ktorá prináša so sebou rozdelenie sankcií na tresty a na ochranné opatrenia. Dualistická koncepcia trestania sa prejavuje v systéme trestného práva počnúc 19. stor. kedy sa objavujú prvé ochranné opatrenia. Táto koncepcia trestania priniesla nové, revolučné myšlienky podľa, ktorých nebolo jediným cieľom odsúdenie páchatel'a ale aj poskytnutie pomoci, napr. prostredníctvom liečenia a pod.

Pôvodné znenie Trestného zákona z 29.11.1961 rozoznával nasledovne tresty:

- Odňatia slobody,
- Nápravné opatrenie,
- Stratu čestných titulov a vyznamenaní,
- Stratu vojenskej hodnosti,
- Zákaz činnosti,
- Prepadnutia majetku,
- Peňažný trest,
- Prepadnutie vecí,
- Vyhostenie.

V § 29 Trestného zákona bol upravený aj výnimočný trest, ktorým bol trest smrti. Predstavené ustanovenie priamo upravovalo podmienky uloženia tohto výnimočného trestu.

Trest odňatia slobody bolo možné uložiť maximálne na 15 rokov. Bol to univerzálny trest. Bolo ho teda možné uložiť za všetky trestné činy.

Trest v podobe nápravného opatrenia bol vzhľadom na rok 1961 veľmi pokrokovým trestom. V dnešných dňoch by sme ho mohli prirovnať k trestu povinnej práce. Tento trest nápravného opatrenia reprezentoval prvky restoratívnej justície, ktoré sa však naplno prejavili až v roku 2005 kedy došlo k rekodifikácii trestných kódexov. Tento trest mohol byť uložený v trvaní od dvoch mesiacov do jedného roka. Nemohol byť uložený páchatel'ovi, ktorý je dlhodobo práceneschopný. Páchatel' musel vykonať prácu určenú súdom. Páchatel'ovi patrila za vykonanú prácu odmena v rozmedzí od 10 % do 25 %. Podstata tohto trestu spočívala v skutočnosti, že vykonávaný bol na slobode a v prípade nedodržania súdom uložených podmienok výkonu, resp. ak odsúdený „neviedol riadny život pracujúceho človeka“², dochádzalo k premene zvyšku trestu na nepodmienečný trest odňatia slobody.

Trest straty čestných titulov a vyznamenaní bolo možné uložiť len v dôsledku spáchania úmyselného trestného činu, resp. „činu spáchaného z nepriateľstva k socialistickému spoločenskému a štátnemu zriadeniu“³. Odsúdený stratil vyznamenania, čestné uznania, vedecké a umelecké hodnosti a čestné tituly, ako aj právo tieto nosiť vyznamenania, resp. požívať tituly.

Strata vojenských titulov mohla byť uložená ako trest v prípade ak došlo k spáchaniu úmyselného trestného činu s dôsledkom uloženia nepodmienečného trestu odňatia slobody na dva roky. Vojakovi bola znížená hodnosť na prostého vojaka.

Zákaz činnosti bol trestom, ktorý súd mohol uložiť na jeden až päť rokov, ak bol páchatel' odsúdený v súvislosti z touto činnosťou, ktorá je predmetom zákazu.

Prepadnutie majetku bolo možné uložiť, ak bol páchatel' odsúdený na trest smrti alebo na trest odňatia slobody za úmyselný trestný čin.

² § 45 ods. 2 zákona č. 140/1961 Zb. Trestného zákona,

³ § 46 ods. 1 zákona č. 140/1961 Zb. Trestného zákona,

Peňažný trest bolo možné uložiť v rozmedzí od 500 Kčs do 50 000 Kčs. Jednalo sa o trest, ktorý mohol byť uložený ako trest samostatný alebo ako trest uložený popri inom treste.

Prepadnutie veci bolo možné uložiť v prípade ak sa jednalo o vec, ktorá bola použitá na spáchanie trestného činu, resp. sa jednalo o vec určenú na spáchanie alebo vec, ktorá bola získaná spáchaným trestným činom alebo takúto vec nadobudol za vec pochádzajúcu z trestnej činnosti. Vlastníkom veci sa stal štát.

Posledným trestom bol trest vyhostenia. Súd mohol pristúpiť k uloženiu tohto trestu v prípade ak sa nejednalo o československého občana. Trest mohol byť uložený ako trest samostatný alebo mohol byť uložený popri inom treste.

K ochranným opatreniam Trestný zákon zaraďoval ochranné liečenie a zhabanie veci. V prípade mladistvého bolo možné uložiť aj ochranné opatrenie v podobe ochrannej výchovy. Problematika bola upravená počnúc § 71 Trestného zákona.

Trestný zákon bol od roku 1961 v jeho pôvodnom znení novelizovaný 45 krát. Posledné novelizované znenie zákona prinieslo v oblasti trestov parciálne zmeny. K trestom v poslednom novelizovanom znení bolo možné zaradiť:

- Odňatia slobody,
- Stratu čestných titulov a vyznamenaní,
- Stratu vojenskej hodnosti,
- Zákaz činnosti,
- Prepadnutia majetku,
- Peňažný trest,
- Prepadnutie veci,
- Vyhostenie,
- Zákaz pobytu.

Oproti pôvodnej úprave teda došlo k odstráneniu trestu nápravného opatrenia, čo osobne pokladám za krok späť, čo sa napokon aj potvrdí v úprave rekodifikovaného znenia Trestného zákona. Zároveň však došlo k zavedeniu nového trestu, konkrétne trestu zákazu pobytu.

Trest zákazu pobytu súd uložil v rozmedzí jedného až piatich rokov v dôsledku úmyselného trestného činu. Súd bol oprávnený uložiť páchatel'ovi aj primerané obmedzenia, ktoré by mali zabezpečiť, aby viedol riadny život. Tento trest zakazuje odsúdenému zdržiavať sa po dobu výkonu na určitom mieste, resp. v určitom obvode.

K ochranným opatreniam Trestný zákon zaraďoval:

- Ochranný dohľad,
- Ochranné liečenie,
- Ochranná výchova,
- Zhabanie veci.

Nakoľko Trestný zákon z roku 1961 prešiel takmer 45 zmenami, logickým dôsledkom týchto skutočností bola rekodifikácia Trestného zákona. Predošlý Trestný zákon prešiel zmenami, ktoré sa dotkli aj sankcionovania. Trestný zákon zohľadňoval dualistickú koncepciu sankcií. Odlúčil sa však od restoratívnych prvkov, ktoré boli reprezentované trestom nápravného opatrenia v pôvodnom znení Trestného zákona k roku 1961. Ako som už spomínal Trestný zákon vylučoval vyodenie zodpovednosti voči právnickej osobe a teda vylučoval aj uloženie akejkoľvek sankcie tomuto subjektu v dôsledku protiprávneho konania.

Trestný zákon z roku 2005

Z dôvodu množstva zmien sa rokom 2005 pristúpilo k rekodifikácii trestného práva, tak hmotného ako aj procesného.

Trestný zákon z roku 2005 prešiel komplexnou rekonštrukciou, ktoré sa dotkli nového zadefinovania trestného činu a predovšetkým dotklo sa to aj oblasti sankcií. Najmä v prípade trestov sa pristúpilo k ukotveniu prvkov restoratívnej justície do nášho právneho poriadku. Táto justícia

bola reprezentovaná alternatívnymi trestami, konkrétne to bol trest domáceho väzenia a trest povinnej práce. Tieto dva nové tresty priniesli nové chápanie na trestanie fyzických osôb, kedy sa do popredia dostáva osoba páchatel'a jeho prevýchova a opätovné zaradenie do spoločenského života po výkone trestu. Dôraz sa kladie aj na osoby dotknuté výkonom trestu páchatel'a trestného činu. V neposlednom rade to je aj osoba poškodeného, ktorému restoratívna justícia posilnila práva a postavenia.

Problematika sankcionovania sa rozvíjala aj v rozmedzí rokov 2006 až 2014, kedy pribudol nový trest ako odpoveď na špecifickú trestnú činnosť, ktorú bolo potrebné prísne sankcionovať.

Trestný zákon v pôvodnom znení rozoznával tieto tresty:

- trest odňatia slobody,
- trest domáceho väzenia,
- trest povinnej práce,
- peňažný trest,
- trest prepadnutia majetku
- trest prepadnutia veci,
- trest zákazu činnosti,
- trest zákazu pobytu,
- trest straty čestných titulov a vyznamenaní,
- trest straty vojenskej a inej hodnosti,
- trest vyhostenia.

Trest odňatia slobody je univerzálnym trestom, ktorý môže byť uložený v rozmedzí dolnej a hornej hranice, ktorá je špecifikovaná pri skutkových podstatách trestných činov, najviac však na dvadsaťpäť rokov. Trestný zákon umožňuje uloženie tohto trestu aj na doživotie.

Trest domáceho väzenia je prvým alternatívnym trestom. Je teda trestom, ktorý nie je spojený s odňatím slobody. Zmyslom tohto trestu je, aby sa odsúdený v súdom určenom čase zdržiaval v obydli a aby plnil iné súdom stanovené podmienky. V prípade nedodržania súdom stanovených podmienok môže súd rozhodnúť o premene trestu domáceho väzenia na nepodmienečný trest odňatia slobody.

Trest povinnej práce je taktiež alternatívnym trestom. Z historického prehľadu, ktorý som ponúkol v prvej časti príspevku je jednoznačné, že tento druh alternatívneho trestu už v dejinách slovenského trestného práva bol. Zmyslom tohto trestu je povinnosť odsúdeného vykonať súdom určený druh práce a to osobne, vo svojom voľnom čase a bez nároku na odmenu. Práve vo veci odmeny sa terajšia a predošlá úprava líšia. Kým tá predošlá umožnila okúsenému mať z tejto práce odmenu, aktuálna to absolútne odmieta. V prípade nedodržania podmienok, taktiež môže súd rozhodnúť o premene na nepodmienečný trest odňatia slobody.

Peňažný trest je tiež považovaný za alternatívu k nepodmienečnému trestu odňatia slobody, nakoľko je súd oprávnený uložiť trest odňatia slobody ako náhradný trest v prípade ak by mohlo dôjsť k zmareniu výkonu peňažného trestu. Tento trest je možné uložiť v rozmedzí od 160 do 331 930 eur.

Trest prepadnutia majetku môže súd v dvoch prípadoch. V prvom rade to je, keď súd odsudzuje páchatel'a trestného činu na doživotie a v druhom prípade ak ho odsudzuje na

nepodmienečný trest odňatia slobody za obzvlášť závažný zločin, ktorým majiteľ získal, resp. sa snažil získať majetkový prospech.

Trest prepadnutia veci je trestom, ktorý súd uloží v prípade ak existuje spojitosť medzi vecou a trestným činom. Bližšie je tento trest špecifikovaný v § 60 Trestného zákona.

Trest zákazu činnosti zakazuje odsúdenému výkon zamestnania, povolanie alebo funkcie, resp. činnosti na ktorú je potrebné osobitné povolenie. Trest je možné uložiť v rozmedzí jedného až desiatich rokov.

Trest zákazu pobytu zakazuje odsúdenému zdržiavať sa na určenom mieste alebo obvode. Trest je možné uložiť v rozmedzí jedného až piatich rokov.

Trest straty čestných titulov a vyznamenaní spôsobuje odsúdenému stratu vyznamenania, resp. čestného titulu.

Trest straty vojenskej hodnosti spôsobuje, že odsúdenému sa znižuje hodnosť na vojaka a osobe v služobnom pomere sa hodnosť odníme.

Trest vyhostenia súd uloží ak to vyžaduje bezpečnosť osôb alebo majetku, resp. iný verejný záujem. Trest nemôže byť uložený občanovi Slovenskej republiky a ani osobe, ktorej bol udelený azyl, resp. doplnková ochrana.

Všetky podmienky uloženia predstavených trestov sú špecifikované v rámci ustanovení Trestného zákona počnúc § 46 až § 65.

K ochranným opatreniam rekodifikovaný Trestný zákon zarad'oval:

- ochranné liečenie,
- ochranná výchova,
- ochranný dohľad,
- detencia,
- zhabanie vecí.

Predstavené tresty boli aplikované v takejto podobe až do roku 2014, kedy došlo k prvej zmene a kedy medzi predstavené tresty pribudol jeden nový trest. V prípade ochranných opatrení došlo k zmene už v roku 2010, kedy novelou Trestného zákona boli zavedené dve nové ochranné opatrenia, ktorým sa budem nižšie venovať.

Zmena v systéme, predovšetkým v druhoch sankcií, nastala jednak v roku 2010, kedy došlo k zavedeniu dvoch nových ochranných opatrení, konkrétne to boli ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky a ochranné opatrenie zhabanie majetku. Tieto dva ochranné opatrenia zároveň predstavujú tzv. kvázitrestnoprávne sankcie, ktoré zodpovedajú modelu nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Rokom 2010, kedy boli tieto ochranné opatrenia zakorporované do Trestného zákona, dochádza k zavedeniu teórie trestnej zodpovednosti právnických osôb do nášho právneho poriadku. Táto koncepcia však nevytvára zavedenie kolektívnej zodpovednosti. Práve naopak zachováva individuálnu zodpovednosť fyzickej osoby. Napriek tomu umožňuje právnickej osobe uložiť v trestnom konaní vedenom proti fyzickej osobe sankciu v dôsledku jej protiprávnej činnosti. Táto prelomová teória, ktorá bola v roku 2010 predstavená do Trestného zákona zodpovedá medzinárodným požiadavkám, ktoré vyplývajú zo záväzkov Slovenskej republiky voči viacerým medzinárodným organizáciám. Reálne však od roku 2010 nebola ani jedna z kvázitrestnoprávnych sankcií uložená a teda ani model nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb nebol aplikovaný. K sankcionovaniu právnických osôb prostriedkami trestného práva teda k roku 2014 stále nie je aktuálne.

V súčasnosti teda Trestný zákon počíta s týmito trestami:

- trest odňatia slobody,
- trest domáceho väzenia,

- trest povinnej práce,
- peňažný trest,
- trest prepadnutia majetku
- trest prepadnutia veci,
- trest zákazu činnosti,
- trest zákazu pobytu,
- **trest zákazu účasti na verejných podujatiach,**
- trest straty čestných titulov a vyznamenaní,
- trest straty vojenskej a inej hodnosti,
- trest vyhostenia.

K ochranným opatreniam k roku 2014 Trestný zákon zaraďuje:

- ochranné liečenie,
- ochranná výchova,
- ochranný dohľad,
- detencia,
- zhabanie veci,
- **zhabanie peňažnej čiastky,**
- **zhabanie majetku.**

Stav oproti rokom 2006 až 2013 sa zmenil v prípade trestov len v tom, že pribudol novelou Trestného zákona, konkrétne zákonom č. 1/2014 Z.z. jeden nový trest. Konkrétne sa jedná o trest zákazu účasti na verejných podujatiach. Týmto novým trestom sa odpovedalo na množstvo incidentov, ktoré mali charakter trestnej činnosti v súvislosti s futbalovými zápasmi, kedy dochádzalo k stretom a viacerým trestným činom, kedy dochádzalo k ohrozeniu života alebo zdravia ako top objektov, ktoré sú chránené Trestným zákonom. Situácia dospela do štádia, kedy bol vypracovaný nový zákon dotýkajúci sa organizácie verejných podujatí. Tento právny predpis však novelizoval aj Trestný zákon a teda tým, že zaviedol nový trest.

Trest zákazu činnosti môže súd uložiť až na desať rokov, ak sa páchatel dopustí úmyselného trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí. Zmyslom tohto trestu je zabrániť odsúdenému jeho účasti na športových, kultúrnych, resp. iných verejných podujatiach. Trest môže byť uložený ako trest samostatný alebo popri inom treste. Trestný zákon umožňuje súdu uložiť odsúdenému primerané povinnosti a obmedzenia, najmä aby sa dostavil k útvaru Policajného zboru v určenom čase. Súd môže nariadiť odsúdenému, aby nahradil škodu podľa svojich možností, ktorá poškodenému vznikla v dôsledku jeho protiprávneho konania

Ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky je prvým ochranným opatrením s povahou kvázitrestnoprávnej sankcie, ktorú je možné uložiť právnickej osobe v dôsledku protiprávnej činnosti. Ochranné opatrenie je špecifikované v § 83a Trestného zákona. Jeho základnou

charakteristikou je, že sa jedná o fakultatívne opatrenie. Súd ho teda môže uložiť ak sú splnené zákonné predpoklady. Základným predpokladom je, že právnická osoba spáchala trestný čin, hoc štádiu pokusu, resp. účasti na tomto trestnom a čine a to v súvislosti s výkonom oprávnenia zastupovať právnickú osobu, výkonu oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby, výkonu oprávnenia vykonávať kontrolu v právnickej osobe a napokon v súvislosti so zanedbaním dohľadu, resp. náležitej starostlivosti v rámci právnickej osoby. Ochranné opatrenie môže byť uložené v rozmedzí od 800 eur do 1 660 000 eur. Trestný zákon vymedzuje konkrétne subjekty, ktorým nie je možné ochranné opatrenie uložiť. Pre prípad zmarenia výkonu súd predpokladá prechod povinností na právneho nástupcu a to predovšetkým ak by malo dôjsť k zlúčeniu, splynutiu, resp. rozdeleniu právnickej osoby. Súdom určená čiastka pripadá štátu.

Ochrane opatrenie zhabania majetku je obligatórnej povahy. Teda súd musí prikrčiť k jeho uloženiu ak nastanú zákonné predpoklady identické ako v prípade prvého ochranného opatrenia, avšak musí dôjsť k spáchaniu trestného činu vymedzeného v § 58 ods. 2 a ods. 3 Trestného zákona. Ochranné opatrenie nemôže postihnúť rovnaký okruh subjektov. Výkon ochranného opatrenia postihuje majetok právnickej osoby až po konkurznom konaní v rámci, ktoré majú byť uhradené pohľadávky. Zákonodarca tým chcel vyjadriť možnosť primárneho uspokojenia pohľadávok veriteľov a až následne spôsobiť zo zvyšku majetku ujmu právnickej osobe. Súd môže upustiť od uloženia tohto ochranného opatrenia, ak to vyžaduje dôležitý verejný záujem. Príkladom takéhoto záujmu môže byť napr. vysoká strata pracovných miest v dôsledku uloženia ochranného opatrenia zhabania majetku. Vlastníkom majetku sa stáva štát, resp. iný subjekt ak to určuje medzinárodná zmluva.

Ako už bolo naznačené model nepravnej trestnej zodpovednosti právnických osôb nebol od septembra 2010 v praxi aplikovaný a je možné predpokladať, že ani nebude. Množstvo nedostatkov doterajšej úpravy bude nahradených nový zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Bude sa jednať o samostatný zákon, ktorý bude do slovenského právneho poriadku zavedená kolektívna trestná zodpovednosť právnickej osoby, resp. súbežná trestná zodpovednosť osoby fyzickej a právnickej, nakoľko zákon predpokladá možnosť vyvedenia zodpovednosti voči obojm subjektom. Tento nový právnym predpis hoc bude mať podobu samostatného zákona bude neoddeliteľnou súčasťou trestného práva a v mnohých ustanoveniach bude odkazovať na znenia Trestného zákona a Trestného poriadku. Neoddeliteľnou súčasťou tohto nového právneho predpisu, ktorý smeruje na rokovanie vlády Slovenskej republiky, keďže už bolo ukončené pripomienkové konanie, bude zakotvenie teoretických ako aj praktických otázok vyvodzovania zodpovednosti voči právnickým osobám. K základným ustanoveniam však budú patriť ustanovenia dotýkajúce sa sankcií. K týmto sankciám je v súlade s návrhom zákona je potrebné zaradiť:

Tresty:

- Trest zrušenia právnickej osoby,
- Trest prepadnutia majetku,
- Trest prepadnutia veci,
- Peňažný trest,
- Trest zákazu činnosti,
- Trest zákazu prijímať verejné dotácie alebo subvencie,
- Trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní,
- Trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

Ochranné opatrenie:

- Súdny dohľad nad činnosťou právnickej osoby.

Návrh zákona operuje s pojmom trest a pojmom ochranné opatrenia. Zastávam názor, že oba tieto pojmy, trest a ochranné opatrenia, sú pojмами vlasatými vo vzťahu k fyzickej osobe, a tak by to malo zostať aj zachované. Návrh zákona by mal podľa môjho názoru pracovať s pojmom sankcie pre právnické osoby.

Pripravované sankcie majú zodpovedať medzinárodným požiadavkám v zmysle účinnosti, primeranosti a odstrašujúceho charakteru sankcií. Je potrebné konštatovať, že pripravované sankcie pôsobia odstrašujúcejším charakterom ako v súčasnosti účinné kvázitrestnoprávne sankcie v podobe dvoch ochranných opatrení. Očakávaná efektívnosť zákona je však v rukách súdov, ktoré budú túto úpravu v praxi aplikovať. Je však možné očakávať, že úprava bude v praxi efektívnejšia ako terajšia úprava v podobe modelu nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Verím, že nová právna úprava bude efektívnym nástrojom v boji proti kriminalite páchanej právnickými osobami.

Predstavený exkurzus minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou (hádám blízkou) dokazuje, že sankcie sa vyvíjali, vyvíjajú sa a vyvíjať sa budú. Tento trend odpovedá potrebe odpovedať na čoraz špecifickejšiu trestnú činnosť či už fyzických osôb alebo právnických osôb. Zmeny sa dotýkali trestov a ochranných opatrení vo vzťahu k fyzickým osobám. Slovenská republika však prišlo k zakotveniu trestnej zodpovednosti právnických osôb do nášho právneho poriadku, čím dochádza k nabúraniam doteraz existujúcich zásad a to najmä zásady individuálnej zodpovednosti fyzickej osoby za spáchaný trestný čin. Avšak potreba odpovedať na protiprávnu činnosť právnických osôb si vyžaduje aj legislatívne zmeny v podobe sankcií, ktoré musia byť účinné, primerané a odstrašujúce. Vývoj sankcií je teda neustále aktuálnym trendom.

Resumé:

Sankcie sú legálnou odpoveďou na protiprávnu činnosť. Trend vývoja sankcií nebol ukončený a to z dôvodu novej čoraz špecifickejšej trestnej činnosti, na ktorú je potrebné reagovať adekvátnym a efektívnym prostriedkom. V súčasnosti je trend vývoja sankcií rozšírený na oblasť právnických osôb. Sankcionovanie sa teda nedotýka už len fyzických osôb ale aj právnických osôb. Súčasná možnosť postihovania právnických osôb prostredníctvom kvázitrestnoprávnych sankcií nie je dostačujúca čo dosvedčuje aj návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý by mal byť efektívnym nástrojom v boji proti trestnej činnosti týchto subjektov. Sankcionovanie či už fyzických osôb alebo právnických osôb musí zostať regulované právom a vykonávané v súlade s konkrétnymi právnymi predpismi, tak aby bol naplnený ich účel.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BURDA, E., ČÉNTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kolektív. 2010. *Trestný zákon, Všeobecná časť. Komentár – I. diel*. Praha. C.H.Beck, 2010, s. 1106, ISBN 978-80-7400-324-0
- Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon
- Zákon č. 1/2014 Z.z. Zákon o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 224/2010 Z.z. novela Trestného zákona

AKTUÁLNE K TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB

JUDr. Mgr. Zuzana Medelská Tkáčová
Paneurópska vysoká škola

***Anotácia:** Trestná zodpovednosť je v súčasnosti výlučnou problematikou fyzickej osoby. Len fyzická osoba môže byť zodpovedná za protiprávne konanie, ktoré má znaky trestného činu. Dlhodobo sa však hovorí o potrebe sankcionovania právnických osôb v dôsledku ich trestnej činnosti. Táto trestná zodpovednosť právnických osôb je zakotvená ja v niekoľkých dokumentoch. Príspevok ponúka stručný pohľad do minulosti, konkrétne analyzuje dôvody neaplikácie modelu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb od roku 2010. Postupne prechádza na návrhy de lege ferenda spracované v zmysle návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorým sa predpokladá zavedenie modelu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb.*

***KLúčové slova:** trestná zodpovednosť právnických osôb, model trestnej zodpovednosti právnických osôb, minulosť, aktuálnosť, analýza, hodnotenie*

***Annotation:** Criminal liability is currently the sole issue of natural person. Only a natural person may be liable for an offense defined as crime. Long term resonate the necessity of sanctioning legal persons because of their crime. The criminal liability of legal persons is mentioned in several documents. The contribution offers a brief overview into the past, analyzing the reasons of non-application of model of indirect criminal liability of legal persons since 2010. In the end the contribution offers proposals de lege ferenda according to preparing criminal liability of legal person's act, which establish direct method of criminal responsibility of legal entities.*

***Key words:** criminal liability of legal entities, models of criminal liability of legal entities, past, present, analysis, valuation.*

Trestná zodpovednosť právnických osôb je jednou z najaktuálnejších otázok v oblasti trestného práva. Aktuálnosť je dokázaná ukončeným pripomienkovým konaním samostatného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorým sa má do nášho právneho poriadku zaviesť model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Zavedenie tejto teórie dôjde k vzniku kolektívnej trestnej zodpovednosti právnických osôb za ich protiprávne konanie. Zavedená bude teda prelomová filozofia, ktorá bude protipólom individuálnej trestnej zodpovednosti fyzickej osoby.

Problematika trestnej zodpovednosti právnických osôb nie je neznámou v podmienkach Slovenskej republiky. Pokus o jej zavedenie je potrebné datovať k roku 2004, neskôr roku 2005, 2006 (všetky návrhy sa opierali o model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb), 2008 a napokon 2010 kedy došlo k schváleniu novely TZ, ktorou sa zaviedla nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb.

Príspevok nie je zameraný na teoretické východiska TZPO. Ponúka prehľad dôvodov neaplikácie úpravy z roku 2010 až po súčasnosť a následne ponúka návrhy de lege ferenda, ktoré zodpovedajú pripravovanému návrhu na zavedenie TZPO

Nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb z roku 2010

Úprava z roku 2010 zachovala individuálnu zodpovednosť fyzickej osoby. Zároveň zaviedla do nášho právneho poriadku tzv. kvázitrestnoprávne sankcie, ktoré mali podobu ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky a zhabania majetku. Ako už bolo načrtnuté úprava nebola doposiaľ v praxi aplikovaná.

Prvým a azda tým najpodstatnejším dôvodom prečo nedošlo k aplikácii nepravaj trestnej zodpovednosti právnických osôb je absentujúca politická vôľa. Nedostatočná vôľa zákonodarcov sankcionovať právnické osoby sa odzrkadlila aj v predošlých návrhoch počnúc rokom 2004, kedy bola koncepcia sankcionovania právnických osôb predstavená po prvýkrát. Prepojenosť našich zákonodarcov na právnické osoby, ktoré ponúkajú zamestnanie a príjem do štátneho rozpočtu je zrejmý. Je to zároveň aj akási potreba, nakoľko bez kooperácie medzi vládou, či zákonodarným zborom by štátny rozpočet zívaj prázdnotou. Na strane druhej nie je možné tolerovať protiprávnu

činnosť právnických osôb, práve naopak je nevyhnutné vytvoriť mechanizmus, ktorý bude efektívne reagovať na akýkoľvek protizákonný postup právnickej osoby. Takáto reakcia by mala mať samozrejme zákonnú podobu a mala by zodpovedať medzinárodnej požiadavke v podobe účinných, primeraných a odstrašujúcich sankcií. Bez politickej vôle nedôjde nikdy k prijatiu takej úpravy, ktorá by efektívne odpovedala na protiprávnu činnosť právnických osôb. Predstavitelia vlády a najmä zákonodarného zboru musia byť prvým elementom k úspešnému boju proti právnickým osobám a ich nelegálnym aktivitám. Ich vôľa bojovať proti právnickým osobám v dôsledku protiprávnych aktivít sa musí prejavovať v kvalitnom právnom predpise, ktorý bude komplexne zohľadňovať danú problematiku. Nepostačuje teda len vytvorenie a schválenie zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Nevyhnutné je zosúladiť aj iné právne predpisy z iných právnych odvetví, tak aby bola zabezpečená efektívna realizácia ustanovení tohto zákona, napríklad čo sa týka oblasti výkonu jednotlivých trestov. Oponovať zo strany zákonodarcov, že teória sankcionovania právnických osôb je neprípustná, v súčasnosti azda už nie je ani možné. Dôkazom je, že drvivá väčšina krajín Európy trestnú zodpovednosť právnických osôb má vo svojich právnych poriadkoch zakotvenú a reálne ju aj aplikuje. Taktiež je možné vyhnúť sa argumentom týkajúcich sa personalizácie trestu, teda tej obavy, že sankcia pre právnickú osobu bude postihovať aj nevinné subjekty, tretie osoby, ktoré nemohli mať vplyv na trestnú činnosť právnickej osoby. Zastávam názor, že kvalitným právnym predpisom, výborným spracovaním ustanovení o právnych následkoch trestných činov právnických osôb je možné predísť tomu, aby sankcia mala dopad na tretie subjekty. Do tejto problematiky bude mať čo povedať aj samostatná prax, aplikácia zákona zo strany kompetentných orgánov, ktorým je zverená rozhodovacia činnosť. Od súdov bude záležať, akú sankciu uložia, pričom musia zohľadňovať všetky okolnosti daného prípadu. Všetky tieto aspekty musia byť v návrhu zohľadnené. Následne je nevyhnuté, aby zákonodarcovia prejavili svoju vôľu pozitívnym hlasovaním a dali novej úprave zelenú, čím v konečnom dôsledku budú chrániť poctivú činnosť právnických osôb a zároveň budú chrániť aj jednotlivcov pred protiprávnou činnosťou týchto subjektov. Práve jednotlivci sú tou najzraniteľnejšou skupinou. Dôkazom je napr. trend niektorých právnických osôb vo veľmi krátkom čase vystaviť rodinné domy alebo obytné domy. Následne, keď z dôvodu nekvalitnej a rýchlej práce vyjdú najavo prvé nedostatky, majiteľ svoju spoločnosť predá do zahraničia, kde napokon táto spoločnosť o pár týždňov skrachuje. Jednotlivci, ktorí majú hypotéky na svoje bývanie sa tak môžu len bezradne domáhať reklamácie, či opravy. Práve takéto prípady by mali rezonovať aj u zákonodarcov, ktorí sú tým subjektom bez ktorého úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb nebude nikdy existovať.

Dôvodom neaplikácie existujúcej právnej úpravy je aj fakt, že bola vykonaná veľmi rýchlo za vidinou splnenia jediného účelu, a to účelu naplnenia si medzinárodných záväzkov, a nie za účelom efektívneho sankcionovania právnických osôb. „O uvedenom návrhu nebolo vykonané medzirezortné pripomienkové konanie. Podľa čl. 9 Legislatívnych pravidiel vlády SR sa návrh zákona prerokuje s príslušnými orgánmi a inštitúciami v pripomienkovom konaní. Predkladateľ zverejní návrh zákona na pripomienkové konanie na Portáli právnych predpisov. Predmetný návrh nebol zverejnený na pripomienkové konanie ani na stránke ministerstva spravodlivosti, ani na Portáli právnych predpisov. Ďalší sled prerokovania bol tiež veľmi rýchly. Predmetný materiál bol na rokovaní vlády prerokovaný 3.2.2010, do Národnej rady SR doručený 12.2.2010, spoločná správa výborov bola spracovaná 26.4.2010 a návrh bol prerokovaný v druhom a schválený v treťom čítaní v ten istý deň (27.4.2010), už dva týždne predtým, ako bola stanovená lehota na prerokovania vo výboroch (do 12.5.2010).“¹

Problémom existujúcej právnej úpravy je aj porušenie obžalovacej zásady v trestnom konaní, kedy „trestné stíhanie pred súdmi sa koná len na podklade obžaloby alebo návrhu o vine a treste, ktorú podáva a pred súdom zastupuje prokurátor“ (§ 237 odsek 1 TP). „Trestný poriadok umožňuje uložiť zhabanie peňažnej čiastky a zhabanie majetku aj bez návrhu prokurátora (§ 289 odsek 1 TP). Vzhľadom na to, že slovenské trestné konanie je najmä po rekodifikácii od roku 2006 sporová trestné konanie, v ktorom sudca v zásade nevykonáva dokazovanie, ale len hodnotí

¹ ZÁHORA, J. 2010. Ukladanie trestných sankcií právnickým osobám v Slovenskej republike, In Kriminológia: štvrtletník pro kriminalistickou teórii a praxi.roč. 46, č. 45, 2010. s. 14

jednotlivé dôkazy, kladiem si otázku, ako bude v konkrétnom prípade postupovať súd, keď prokurátor nepodá návrh a súd dospeje k názoru, že sú splnené dôvody na uloženie ochranného opatrenia voči právnickej osobe. Preberie úlohu obžaloby súd a bude niest' dôkazné bremeno? Nie je to krok späť k inkvizíčnému procesu?² Oprávneným na podanie obžaloby je len prokurátor, ktorý je *dominus litis* od jeho začatia až po podanie obžaloby či návrhu na dohodu o vine a treste. Až po tomto návrhu prechádzajú ostaté otázky súvisiace s trestným konaním na súd.

Pri spore vystupuje právnická osoba ako zúčastnená osoba, ktorá má síce podľa dnes platného TP posilnené práva, avšak sú omnoho menšie ako práva obvineného v trestnom konaní. Právnickej osobe môže byť zhabaný celý jej majetok, čo môže mať v podstate za následok jej zánik, preto by mala mať možnosť využívať rovnaké práva ako fyzická osoba, voči ktorej sa vedie trestné konanie. Ak by vystupovala právnická osoba ako obvinený, mohla by adekvátnejšie uplatňovať svoje práva skrz celé trestné konanie.

Sankčný aparát, ktorý ponúka zákon č. 224/2010 Z.z, za protiprávne činy právnických osôb je nedostačujúci. Už z prierezu histórie prijímania tohto inštitútu bolo navrhnutých viacero alternatív trestov ako peňažný trest, zrušenie právnickej osoby, prepadnutie majetku, prepadnutie veci, zákaz činnosti, zákaz alebo obmedzenie prijímať verejné dotácie a subvencie, zákaz účasti na verejnom obstarávaní, zverejnenie odsudzujúceho rozsudku, zhabanie veci, súdny dohľad.

Aktuálne je možné právnickej osobe uložiť len dve kvázitrestnoprávne sankcie, čo nie je možné považovať za adekvátnu reakciu štátu na protiprávne konanie právnických osôb. Medzinárodné dokumenty, na ktoré odkazuje aj dôvodová správa spomínaného zákona ponúkajú širší príklad možných sankcií pre právnické osoby :

- finančná pokuta,
- „pozbavenie nároku na štátny príspevok alebo pomoc;
- dočasné alebo trvalé odobratie oprávnenia na výkon obchodných aktivít;
- ustanovenie súdneho dozoru; d) likvidačný príkaz súdu,³
- „dočasné alebo trvalé zatvorenie prevádzok, ktoré boli použité na spáchanie trestného činu“⁴.

Ide len o demonštratívny príklad sankcií, ktoré medzinárodné dokumenty neprikazujú ukladať právnickým osobám. Členské krajiny môžu ísť aj nad rámec týchto odporúčaní, pričom jedinou podmienkou je už spomínané zavedenie účinných, primeraných a odstrašujúcich sankcií. Podľa môjho názoru sa tieto účinky zavedením kvázitrestnoprávných sankcií do slovenského právneho poriadku nedosiahli. Stotožňujem sa so záverom pracovnej skupiny OECD, podľa ktorej sú tieto sankcie nedostatočné a neefektívne, mali by byť prehodnotené a zavedené primeranejšie sankcie, ktoré budú zároveň aj aplikovateľnými.

Pri TZPO je potrebné taktiež vyriešiť otázku právneho nástupníctva. „Ide o celkom nový, pre doterajšie trestné právo neznámy spôsob vznik trestnej zodpovednosti *ex lege*.“⁵ Právne nástupníctvo právnickej osoby je pri TZPO v Slovenskej republike brané veľmi reštriktívne. „Ak ide o zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie právnickej osoby, uloží súd ochranné opatrenie právnomu nástupcovi zaniknutej právnickej osoby“ (§83a ods. 4 a § 83b ods.5 TZ). „Trestný zákon síce úplne jednoznačne vymedzuje, kedy nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb prechádza na jej právnych nástupcov, takže z tohto pohľadu je prehľadná a bezproblémovo určitá, na druhej strane však obsahuje také závažné chyby, ktoré spôsobujú, že v prípade šikovného právneho prechodu či prevodu práv bude nepravá trestná zodpovednosť právnickej osoby poľahky obídená. Čo napríklad s trestnou zodpovednosťou v prípade prevodu podniku podľa § 476 a nasl. zákona č. 513/1991 Zb.

² Tamtiež, s. 14-15.

³ Druhý protokol vyhotovený na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii k Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev, článok 4

⁴ Rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV z 22.decembra 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii

⁵ FENYK, J., SMEJKAL, L. 2012. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 47

Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov? Alebo čo ak budú jednotlivé práva či už majetkové alebo iné právnickej osoby postupnými zmluvami na úrovni singulárnej sukcesie prevádzané na inú právnickú osobu alebo osoby? V takýchto prípadoch neprichádza právne nástupníctvo nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb do úvahy. Majetkové aj ďalšie práva právnickej osoby sa síce trochu komplikovanejšie, ale predsa prevedú na „čistú“ právnickú osobu a tá môže „spokojne“ pokračovať v páchaní predošlej trestnej činnosti svojho faktického a z hľadiska singulárnej sukcesie aj právneho predchodcu.“⁶ Právna úprava nástupníctva by mala byť ladená širšie, teda aby TZPO prechádzalo na všetkých právnych nástupcov právnickej osoby, kde však prichádzajú otázky ohľadom právneho nástupníctva právnickej osoby na fyzickú osobu, účinky nástupníctva pri bežných singulárnych sukcesióch, alebo dobromyseľného prevzatia právnickej osoby zodpovednej za trestný čin. Na prvú otázku odpovedá Burda: „právne nástupníctvo fyzickej osoby na trestnú zodpovednosť právnických osôb je vylúčené. Z dôvodov legislatívnej čistoty by ale bolo vhodné v ustanovení o právnom nástupníctve trestnej zodpovednosti právnických osôb výslovne uviesť, že trestná zodpovednosť právnickej osoby neprechádza na fyzickú osobu.“⁷ Podľa Šámala príliš široké chápanie nástupníctva by pri singulárnej sukcesii bolo v „rozpore i zo zásadou subsidiarity trestnej represie a zo zásadou proporcionality vo vzťahu ku konaniu takých obchodných partnerov a ich nadväzujúcej trestnoprávnej zodpovednosti.“⁸ Pri tejto otázke by mal súd prihliadať na vážnosť aj okolnosti prípadu, rozsah a význam právneho nástupníctva, ako aj na povest' a činnosť právneho nástupcu. Tieto faktory je potrebné zväziť taktiež pri dobromyseľnom prevzatí právnickej osoby, ktorá spáchala trestný čin. Nie je možné jednoznačne vymedziť, ktorá právnická osoba konala dobromyseľne a ktorá nie, pretože je potrebné zväziť omnoho viac faktorov, ako napríklad ak preberajúca právnická osoba to spravila za účelom zachovania pracovných miest v regióne, alebo veľká korporácia s omnoho väčším imaním kúpila malý podnik bez ašpirácie páchať trestné činy, a mala by byť za to zodpovedná celým svojim majetkom? V takýchto a mnohých ďalších diskutabilných prípadoch by bolo najvhodnejšie ponechať tieto úvahy súdu, ktorý bude nutne zvažovať a brať na zreteľ všetky okolnosti konkrétneho prípadu.

Realitou v Slovenskej republike ostáva fakt, že právna úprava TZPO od svojho zavedenia v septembri 2010 nebola ani raz aplikovaná v praxi, a vzhľadom na nový pripravovaný zákon o TZPO už s najväčšou pravdepodobnosťou ani nebude aplikovaná. Spomenuté nedostatky a argumenty sa snaží odstrániť nový návrh, ktorý by mal byť prestavený na rokovanie vlády Slovenskej republiky ešte tohto roku. Navrhuje prijatie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Budúcnosť trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike

Z vyššie predstaveného je možné konštatovať, že dnes platná právna úprava TZPO v Slovenskej republike je neefektívna, nedostačujúca, nekomplexne spracovaná a najmä nie je aplikovaná ani aplikovateľná.

Pri riešení otázky nového právneho návrhu by sa mali, a aj sa zaoberali zákonodarcovia mnohými otázkami, ktoré sú v teraz platnej úprave nedostačujúco ošetrované, ako na aké subjekty sa vzťahuje TZPO, kto v rámci právnickej osoby môže spôsobiť jej zodpovednosť za trestný čin, rozsah kriminalizácie, právne nástupníctvo právnickej osoby, vytvorenie sankčného aparátu, ktorý bude účinný, primeraný a odstrašujúci, zníženie sankcií pri spolupracujúcej právnickej osobe, otázky trestného konania ako aj právneho styku s cudzinou.

V novom návrhu je zmenený celkový postoj k tejto problematike a predpokladá sa prijatie pravej TZPO, teda aj v Slovenskej republike sa očakáva prelomenie zásady individuálnej zodpovednosti a pripravuje sa prijatie kolektívnej trestnej zodpovednosti. S touto myšlienkou sa

⁶ BURDA, E. 2013. Právne nástupníctvo trestnej zodpovednosti právnických osôb. IN Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013. s. 944.

⁷ Tamtiež, s. 945

⁸ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 255

stotožňujem. Nový návrh má podobu samostatného zákona, podobne ako v českej republike a venuje sa tak hmotnoprávnej ako aj procesnoprávnej problematike TZPO.

Subjekty, na ktoré sa TZPO má vzťahovať musia byť v zákone jasne definované, spolu s tým, kedy a za akých okolností vzniká právnickej osobe takáto zodpovednosť.

Pracovná skupina OECD vytýka slovenskej právnej úprave nepostihovateľnosť štátom vlastnených a štátom kontrolovaných právnických osôb. Preto by mal byť okruh subjektov užívajúcich exempciu z TZPO čo najužší. Všetky právnické osoby sa môžu dopustiť protiprávneho konania, a čím sú viac naviazané na štátnu moc, tým častejšie a závažnejšie sú trestné činy nimi páchané. Vyňatie štátu a štátnych orgánov z jeho pôsobnosti je u nás samozrejmosťou, ale bolo by vhodné poukázať na prípad z roku 2005 z Veľkej Británie, kedy bola stíhaná polícia⁹, teda štátny orgán. Exempciu by určite nemali požívať podniky s majetkovou účasťou štátu alebo parciálne financované zo štátneho rozpočtu. Taktiež by mali byť stíhateľné politické strany a hnutia či štátom uznané cirkvi a náboženské spoločnosti¹⁰. Jednotky územnej samosprávy by mohli byť tiež stíhateľné, avšak by pri sankcionovaní nemohli byť ukladané isté sankcie, napr. trest zrušenia právnickej osoby. Medzinárodné subjekty zriadené na základe medzinárodného práva by mali byť vyňaté z pôsobnosti TZPO, čo vyžadujú medzinárodné dokumenty, ktorými je Slovenská republika viazaná. Podľa nového návrhu by však opäť mali byť z pôsobnosti TZPO vyňaté tieto subjekty:

- a) „Slovenská republika a jej orgány,
- b) iné štáty a ich orgány,
- c) medzinárodné organizácie zriadené na základe medzinárodného práva verejného a ich orgány,
- d) jednotky územnej samosprávy,
- e) právnická osoba, ktorá je v čase spáchania trestného činu zriadená zákonom,
- f) iné právnické osoby, ktorých majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu upravujúceho konkurzné konanie.“¹¹

V súčasnosti je možné rozoznávať viacero prístupov k problematike, **kto môže vytvoriť zodpovednosť právnickej osoby**, od presne stanovených osôb až po všetkých zamestnancov konajúcich v rozsahu svojej práce v mene spoločnosti. Osoby, ktoré môžu spôsobiť vznik trestnej zodpovednosti by mali byť predovšetkým jej štatutárne orgány, kontrolné a dozorné orgány, riadiace osoby a osoby vykonávajúce vplyv na riadenie právnickej osoby alebo všetky osoby, ktoré môžu svojím konaním v rámci právnickej osoby konať na pokyn orgánov právnickej osoby a tým spôsobiť protiprávny čin. Zodpovednosť právnickej osobe vznikne, ak sa konanie spomínaných fyzických osôb bude môcť pričítať právnickej osobe, a takéto konanie bude v záujme alebo bude mať za následok prospech právnickej osoby v rámci jej činnosti. Páchatelom a zodpovednou osobu bude za protiprávne činy právnická osoba, nie fyzická osoba. TZPO nesmie zasahovať do trestnej zodpovednosti právnickej osoby. Trestná zodpovednosť pre právnickú osobu by mala vzniknúť, aj keď nie je možné odhaliť a pred súd postaviť konkrétnu fyzickú osobu, aby nevznikla situácia, že nikto nebude potrestaný. To je jedným z hlavných dôvodov pre zavedenie TZPO. Navrhovaná právna úprava je založená na takomto princípe. Má presne vymenované kedy je trestný čin

⁹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk/7069796.stm>

¹⁰ Vo Francúzku v roku 2009 bola uznanou vinnou Scientologická cirkev z podvodu. <http://www.aktuality.sk/clanok/148783/francuzsko-scientologicka-cirkev-je-vinna-z-podvodu/>

¹¹ Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb z roku 2014, Vlastný materiál

spáchaný právnickou osobou¹² a zároveň poukazuje na fakt, že zodpovednosť právnickej osoby nie je podmienená vyvodením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe.

Rozsah kriminalizácie by mal byť jasne stanovený. V novom návrhu je opäť stanovený výpočetom trestných činov, ktorých sa môže právnická osoba dopustiť¹³. Tento taxatívny výklad je vyčerpávajúci a zohľadňuje všetky medzinárodné dokumenty, ktorými je Slovenská republika viazaná. Určite v budúcnosti bude potreba novelizácie a rozšírenie o nové skutkové podstaty trestných činov, ako odpoveď na novú, špecifickú trestnú činnosť právnických osôb alebo na medzinárodné záväzky. Pri rozsahu kriminalizácie je taktiež potrebné vyriešiť otázku premlčania a účinnej ľútosti, ktorej sa navrhovaný zákon taktiež venuje.

Otázka právneho nástupníctva už bola spomínaná v tejto v prvej časti príspevku. Súhlasím so širším ponímaním právneho nástupníctva, teda TZPO by mala prechádzať na všetkých právnych nástupcov, okrem fyzických osôb. Otázky singulárnej sukcesie a dobromyseľného

---

¹² (1) Trestný čin je spáchaný právnickou osobou, ak je spáchaný v jej záujme alebo v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom a spáchal ho

- štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu, alebo iná osoba, ktorá je oprávnená menom právnickej osoby alebo za právnickú osobu konať,
- ten, kto u tejto právnickej osoby vykonáva riadiacu činnosť,
- ten, kto u tejto právnickej osoby vykonáva kontrolnú činnosť alebo dohľad, aj keď nemá iný vzťah k právnickej osobe,
- ten, kto vykonáva rozhodujúci vplyv na riadenie tejto právnickej osoby, ak jeho konanie bolo aspoň jednou z podmienok zakladajúcich trestnú zodpovednosť právnickej osoby, alebo
- iný zamestnanec alebo osoba v obdobnom postavení pri plnení pracovných úloh alebo iných úloh pre právnickú osobu vykonaných na základe rozhodnutia, schválenia alebo pokynu orgánov právnickej osoby alebo osoby uvedenej v písmenách a) až d).

Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb z roku 2014, Vlastný materiál

¹³ ohrozovanie zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi podľa § 168 a 169, ohrozovanie zdravia nepovolenými liečivami, zdravotníckymi pomôckami a potrebami podľa § 170, nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 a 173, šírenie toxikománie podľa § 174, obchodovanie s ľuďmi podľa § 179, zverenie dieťaťa do moci iného podľa § 180 a 181, vydieranie podľa § 189, hrubý nátlak podľa § 190, porušovanie tajomstva prepravovaných správ podľa § 196 až 198, sexuálne násilie podľa § 200, sexuálne zneužívanie podľa § 201 až 202, ohrozovanie mravnej výchovy mládeže podľa § 211, trestné činy proti majetku uvedené v štvrtjej hlave, trestné činy hospodárske uvedené v piatej hlave, všeobecné ohrozenie podľa § 284 a 285, nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami podľa § 294 § 295, založenie, zosnovanie a podporovanie zločineckej skupiny podľa § 296, založenie, zosnovanie a podporovanie teroristickej skupiny podľa § 297, nedovolená výroba a držanie jadrových materiálov, rádioaktívnych látok a vysoko rizikových chemických látok a vysoko rizikových biologických agensov a toxínov podľa § 298 a 299, neoprávnené uskutočňovanie stavby podľa § 299a, ohrozenie a poškodenie životného prostredia podľa § 300 a 301, neoprávnené nakladanie s odpadmi podľa § 302, neoprávnené vypúšťanie znečisťujúcich látok podľa § 302a, porušovanie ochrany vôd a ovzdušia podľa § 303 a 304, porušovanie ochrany rastlín a živočíchov podľa § 305, porušovanie ochrany stromov a krov podľa § 306, únik organizmov podľa § 309, teror podľa § 313, záškodníctvo podľa § 315, útok na orgán verejnej moci podľa § 321 a 322, útok na verejného činiteľa podľa § 323 a 324, prijímanie úplatku podľa § 328 až 331, podplácanie podľa § 332 až 335, nepriama korupcia podľa § 336, volebná korupcia podľa § 336a, podnecovanie podľa § 337, nadržovanie podľa § 339, zasahovanie do nezávislosti súdu podľa § 342, marenie spravodlivosti podľa § 344, krivé obvinenie podľa § 345, krivá výpoveď a krivá prisaha podľa § 346, nepravdivý znalecký posudok, tlmočnický úkon a prekladateľský úkon podľa § 347, marenie výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348, falšovanie a pozmeňovanie verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky podľa § 352, prevádzачstvo podľa § 355 a 356, násilie proti skupine obyvateľov podľa § 359, nebezpečné vyhrážanie podľa § 360, kupliarstvo podľa § 367, výroba detskej pornografie podľa § 368, rozširovanie detskej pornografie podľa § 369, prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370, ohrozovanie mravnosti podľa § 371 a 372, ohováranie podľa § 373, neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi podľa § 374, poškodzovanie cudzích práv podľa § 375 a 376, porušenie dôvernosti ústneho prejavu a iného prejavu osobnej povahy podľa § 377, týranie zvierat podľa § 378, zanedbanie starostlivosti o zvieratá podľa § 378a, terorizmus a niektoré formy účasti na terorizme podľa § 419, podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422, výroba extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovanie extrémistických materiálov podľa § 422b, prechovávanie extrémistických materiálov podľa § 422c, popieranie a schvaľovanie holokaustu a zločinov politických režimov podľa § 422d, hanobenie národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 a podnecovanie, hanobenie a vyhrážanie osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a. Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb z roku 2014, Vlastný materiál

nadobudnutia právnickej osoby, ktorá spáchala trestný čin, by mali byť riešené súdnou praxou. Pod zmenou právnickej osoby je možné chápať jej zlúčenie, splynutie, rozdelenie, prevod, zmena právnej formy, či premiestnenie sídla právnickej osoby do zahraničia. Takýmto spôsobom je otázka právneho nástupníctva riešená aj v návrhu zákona o TZPO.

Jednou z najpodstatnejších zložiek TZPO je **sankčný aparát**, ktorý môže byť uložený právnickej osobe. Viackrát už bolo spomenutú, že v terajších podmienkach Slovenskej republiky nie je efektívny ani účinný. Sankcie by mali zodpovedať medzinárodným požiadavkám, a mali by byť dostatočne prísne, aby zaistili splnenie ich účelu, boli primerané a dostatočne odstrašujúce. Keďže sa prikláňam ku koncepcii pravej TZPO, právnické osoby by malo byť možné sankcionovať najmä trestom, ale nevyklúčujem ani aplikáciu dualistickej koncepcie, kde popri treste môže byť právnickej osobe uložené aj ochranné opatrenie. Sankcie pre právnické osoby by nemali reflektovať len medzinárodné požiadavky, ale najmä odpovedať na protiprávnu činnosť a rozsah kriminality právnických osôb v konkrétnom štáte. Napr. USA, krajine ktorá najprísnejšie trestá protiprávnu činnosť právnických osôb, dostatočne vysoký peňažný trest veľa krát zaisti naplnenie účelu trestu a je dostatočne odstrašujúca. Je však potrebné povedať, že kým v USA má TZPO dlhoročnú prax, pričom najviac zásluhy na tom majú prokurátori, ktorí neľútostne stíhajú všetky prehrešky právnických osôb, v podmienkach Slovenskej republiky by to nebolo dostačujúce, keďže sa jedná o stále relatívne nový inštitút, a aj štvorročná pôsobnosť nepravnej TZPO ukazuje nepripravenosť a neochotu sa púšťať do sporov s právnickými osobami.

Právnickej osobe by malo byť možné uložiť nasledujúce tresty:

- a) zrušenie právnickej osoby,
- b) uzatvorenie podniku alebo uzatvorenie niektorej organizačnej zložky podniku,
- c) zákaz činnosti, alebo aktivít ktoré súviseli s trestom činnosťou,
- d) prepadnutie majetku,
- e) prepadnutie vecí,
- f) peňažný trest,
- g) zákaz účasti na verejnom obstarávaní a iných verejných súťažiach,
- h) zákaz prijímať verejné dotácie a subvencie,
- i) súdny dohľad
- j) uverejnenie odsudzujúceho rozsudku.

Ochranné opatrenie, ktoré by bolo vhodné zaradiť k týmto trestom je ochranné opatrenie zhabania vecí, pričom by sa nevyklúčovalo jeho použitie zároveň s trestom, okrem trestov prepadnutia vecí a prepadnutia majetku, kedy to povaha trestov vylučuje. Navrhovaný zákon o TZPO má veľmi podobnú škálu sankcií, ktoré, ak bude zákon schválený, bude možné uložiť právnickým osobám¹⁴. Všetky uložené tresty a ochranné opatrenia právnickej osoby by mali byť zaznamenané v príslušných registroch (živnostenský register, obchodný register, register trestov), najmä za účelom ochrany tretích subjektov do budúcnosti. Výkon dohľadu nad právnickou osobou by nemal byť zabezpečovaný jednou osobou, probačným či mediačným úradníkom, ale viacerými subjektmi, aby bola zachovaná neustrannosť a najmä, aby sa naplnil účel tohto trestu. Pri ukladaní trestov bude najviac rozhodujúca súdna prax, kedy práve súd bude musieť prihliadať na jednotlivé

---

¹⁴ (1) Za spáchaný trestný čin môže súd uložiť právnickej osobe tieto tresty:

- trest zrušenia právnickej osoby,
- trest prepadnutia majetku,
- trest prepadnutia vecí,
- peňažný trest,
- trest zákazu činnosti,
- trest zákazu prijímať verejné dotácie alebo subvencie,
- trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní,
- trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

(2) Za spáchaný trestný čin môže súd uložiť právnickej osobe ochranné opatrenie súdneho dohľadu nad činnosťou právnickej osoby. Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb z roku 2014, Vlastný materiál

okolnosti prípadov, doterajšiu činnosť právnickej osoby, na jej pomery, či verejný záujem, za účelom uloženia sankcie, ktorá bude dostatočne prísna a odstrašujúca, ale zároveň nezasahujúca neprimerane tretie subjekty. To je vyjadrené aj v návrhu zákona o TZPO¹⁵.

Poslednou oblasťou na ktorú sa upriamim pozornosť je **prevencia** páchania trestnej činnosti právnickými osobami. Sankcia pre právnické osoby má pôsobiť odstrašujúco, ale malo by sa prihliadať na konkrétnu prevenciu páchania trestnej činnosti vo vnútri právnickej osoby. Mala by byť poskytnutá určitá výhoda právnickej osoby, najčastejšie zníženie trestu, za jej spoluprácu s OČTK a súdom pri odhaľovaní trestnej činnosti a počas vyšetrovania, či trestného stíhania. Právnickej osobe by napr. samotným priznaním sa, odškodnením, nápravou následku, poskytnutím informácií a náležitou spoluprácou či poskytovaním dôkazov do určitého momentu v konaní, mohol byť zmiernený trest, čo je taktiež možné brať ako poľahčujúcu okolnosť. Vymedzenie takejto spolupráce by muselo byť striktné nastavené, aby sa neporušila zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*.

Po vzore USA, by mohlo byť zmierenie trestu taktiež poskytnuté právnickým osobám, ktoré svojimi vnútornými smernicami a reguláciami sa všeobecne a najmä preventívne snažia zabrániť trestnej činnosti právnickej osoby a samostatne odhaliť trestné činy vo vnútri organizácie.

Zákonodarca sa musí taktiež vysporiadať s otázkami týkajúcimi sa trestného konania, dokazovania trestnej činnosti, vzťahu trestného konania a správneho konania, či právneho styku s cudzinou, ktoré v tomto príspevku nebudem rozoberať, nakoľko je zameraná najmä na hmotnoprávne aspekty TZPO.

Ostáva dúfať, že navrhovaný zákon o TZPO bude komplexne riešiť danú problematiku. Zároveň je potrebné spoločne s týmto právnym predpisom zasiahnuť aj do iných právnych odvetví, ktoré bude potrebné novelizovať, tak aby aplikácia zákona o TZPO bola čo najefektívnejšia. Najdôležitejším faktorom však bude politická vôľa „našich“ reprezentantov v zákonodarnom zbore, aby navrhovaná úprava prešla legislatívnym procesom a bola úspešne zavŕšená aj aplikáciou v praxi.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BURDA, E. 2013. Právne nástupníctvo trestnej zodpovednosti právnických osôb. IN Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013. s. 944
- FENYK, J., SMEJKAL, L. 2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 184 ISBN 978-80-7357-720-9
- ŠÁMAL, P. a kol. 2012. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 802, ISBN 9788074001161
- ZÁHORA, J. 2010. *Ukladanie trestných sankcií právnickým osobám v Slovenskej republike*. In *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. ISSN 1210-9150, 2010, roč. 43, č. 4, s. 291-298
- Rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV z 22. decembra 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii

¹⁵ (2) Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery a pri ukladaní ochranného opatrenia súd prihliada tiež

- na to, aby postihovali právnickú osobu tak, aby bol zabezpečený ich čo najmenší vplyv na zamestnancov,
- na právom chránené záujmy poškodených a veriteľov právnickej osoby, ktorých pohľadávky voči trestne zodpovednej právnickej osobe vznikli v dobrej viere a nemajú pôvod alebo nesúvisia s trestným činom právnickej osoby,
- na pôsobenie právnickej osoby po spáchanom čine, najmä na jej účinnú snahu nahradiť spôsobenú škodu alebo odstrániť iné škodlivé následky trestného činu,
- na očakávaný dôsledok trestu alebo ochranného opatrenia pre jej ďalšiu činnosť,
- na pomer, v akom na ňu prešli výhody z trestného činu spáchaného v spolupáchateľstve.

Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb z roku 2014, Vlastný materiál

- Druhý protokol vyhotovený na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii k Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev, článok 4
- Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb z roku 2014, Vlastný materiál

ANALÝZA IMUNITY VO VNÚTROŠTÁTNYM PRÁVNOM PORIADKU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Mgr. Marián Piváček

Katedra verejnoprávných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: Článok sa venuje téme imunity ústavných činiteľov Slovenskej republiky, sudcov Ústavného súdu SR, sudcov všeobecných súdov a imunity generálneho prokurátora SR. Pozornosť je venovaná aj imunitu poslancov Európskeho parlamentu. Článok poskytuje pohľad na domácu ústavnú a zákonnú úpravu, so zreteľom na schválený návrh novely Ústavy Slovenskej republiky. Jeho cieľom je poskytnúť komparatívny pohľad na úpravu imunity vyššie uvedených činiteľov.

KLúčové slová: *indemnita, imunita, imunita poslancov, imunita prezidenta, imunita sudcov, hmotnoprávna exempcia, procesnoprávna exempcia.*

Annotation: *The contribution examines the topic of constitutional immunity of officials of the Slovak Republic, the judges of the Constitutional Court of the Slovak republic, judges of general courts and immunity of the Prosecutor General. The contribution also deals about the immunity of members of the European Parliament. The contribution offers the overview into domestic constitutional and legal regulation, according to the approved novelization act of the Constitution of the Slovak Republic. The main object of the contribution is to offer a comparative view to the immunity of above-mentioned officials.*

Key words: *indemnity, immunity, immunity of parliamentarians, immunity of president, immunity of judges, material immunity, procedural immunity*

V poslednom období sme boli svedkami veľkej diskusie medzi odbornou verejnosťou na tému imunita, a to najmä v súvislosti s imunitou poslancov Národnej rady Slovenskej republiky. Preto je žiaduce, zamyslieť sa nad samotnou podstatou imunity, teda prečo ústavodarca priznáva niektorým ústavným činiteľom imunitu, aké sú jej funkcie a čo je jej cieľom. V nasledujúcom príspevku by som sa chcel venovať jednotlivým prípadom imunit podľa vnútroštátneho práva Slovenskej republiky.

Samotný pojem „imunita“ pochádza z latinského slova „*immunitas*“ čo znamená oslobodenie od niečoho a je predovšetkým inštitútom ústavnoprávnym. Imunita je pojem právny, ktorý je možné definovať ako „*oslobodenie určitých osôb od trestného stíhania, resp. obmedzenie štátnej právomoci proti nim*“.¹ Trestné právo chápe imunitu a výsady ako dočasné alebo úplné vyňatie z trestnej právomoci štátu vzťahujúce sa na konkrétne osoby vzhľadom na ich postavenie². Ústavnoprávna teória rozlišuje imunitu na dve základné skupiny, a to: imunitu vnútornú – **indemnitu** (hmotnoprávna exempcia) a imunitu vonkajšiu, čiže **imunitu procesnoprávnu**. Indemnitou rozumieme hmotnoprávnu (materiálnu) imunitu, ktorá sa tradične vzťahuje na hlasovanie poslancov v parlamente a na výroky poslanca pri výkone jeho poslaneckého mandátu. Indemnitou označujeme niekedy aj ako **hmotnoprávnu exempciu**, nakoľko osoba, ktorá je vyňatá z pôsobnosti Trestného zákona je celkom alebo z časti beztrestná. Procesnoprávna exempcia (formálna) znamená, že osoby, ktoré požívajú túto imunitu sú vyňaté z pôsobnosti Trestného poriadku, čo znamená, že takúto osobu nie je možné trestne stíhať, prípadne nie je možné trestne stíhať bez súhlasu príslušného orgánu, čo znamená, že orgány činné v trestnom konaní a súd majú obmedzenú možnosť začať, prípadne viesť trestné stíhanie proti takýmto osobám³.

Väčšina imunit je zakotvená na ústavnej úrovni, čo je možné považovať za pochopiteľné, nakoľko imunitu je treba vnímať ako výnimku zo zásady rovnosti medzi ľuďmi pred zákonom. V podmienkach Slovenskej republiky priznáva Ústava Slovenskej republiky imunitu týmto ústavným činiteľom: **poslancom Národnej rady Slovenskej republiky** (čl. 78, ods. 1, ods. 2),

¹ MAJERČÁK, T. Imunita ústavných činiteľov, aktuálny stav a perspektívy, In *Justičná revue*, č. 6-7, 2010, s. 728

² ĐURČO, P. a kol., *Bezpečnostnoprávna terminológia*, 2007, s. 69

³ KORGÓ, D. *Trestné právo hmotné (Všeobecná časť)*, 2012, s. 24

prezidentovi Slovenskej republiky (čl. 107), sudcom Ústavného súdu Slovenskej republiky (čl. 136, ods. 1) a generálnemu prokurátorovi (čl. 136, ods. 3).

Imunita poslancov Národnej rady Slovenskej republiky

Indemnita (hmotnoprávna imunita) poslancov je v zmysle Ústavy upravená v čl. 78 ods. 1. Uvedený článok hovorí o tom, že poslanca nemožno stíhať za hlasovanie v Národnej rade Slovenskej republiky a to ani po zániku jeho mandátu. Toto právo má absolútnu ochranu a vo svojej podstate predstavuje najvýznamnejšie právo poslancov⁴. Poslanca nemožno stíhať za to ako hlasoval a to ani v trestnom konaní, priestupkovom konaní a ani inom správnom konaní. V zmysle rokovacieho poriadku však môže byť poslanec postihnutý za hlasovanie za iného poslanca v disciplinárnom konaní⁵. Indemnita má povahu hmotného práva, ktoré zakladá nárok na vykonanie úkonov prípustných právnym poriadkom a to bez hrozby právnou zodpovednosťou⁶.

Okrem hlasovania v parlamente je pre riadny výkon poslaneckého mandátu nemenej dôležité aj samotné vystupovanie poslanca na schôdzach Národnej rady SR. Zodpovednosť poslancov za ich výroky, ktoré predniesli v parlamente alebo jednotlivých výboroch je upravené v čl. 78, ods. 2 Ústavy SR, ktorý hovorí, že za výroky, ktoré poslanec predniesol pri výkone svojej funkcie v Národnej rade Slovenskej republiky alebo v jej orgáne, nie je možné trestne stíhať a to ani po zániku jeho mandátu. Uvedené sa ale nevzťahuje na výroky poslanca, ktoré predniesol na stretnutí členov svojej politickej strany, za ktorú kandidoval do Národnej rady SR alebo na výroky ktoré prezentoval na rôznych politických mítingoch či za svoje vyjadrenia v masovokomunikačných prostriedkoch. Za prednesenie svojich výrokov však poslanec podlieha disciplinárnej právomoci Národnej rady Slovenskej republiky. K obsahu poslaneckej imunity patrí i právo poslanca odoprieť svedectvá o veciach, o ktorých sa dozvedel pri výkone poslaneckej funkcie, a to aj po zániku jeho mandátu⁷.

Procesnoprávna imunita je upravená v čl. 78 ods. 3, ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky. V poslednom období silneli zo strany odbornej tak aj laickej verejnosti hlasy na zrušenie, prípadne zúženie imunity poslancov v prípadoch, pri ktorých došlo k spáchaniu trestného činu. Od 1. Septembra 2012 bola trestnoprávna imunita poslancov Národnej rady SR pozmenená ústavným zákonom č. 232/2012 Z. z. Uvedený ústavný zákon zmenil čl. 78 ods. 3 v tom zmysle, že: **„Poslanca nemožno vziať do väzby bez súhlasu Národnej rady Slovenskej republiky.**⁸ Nové znenie čl. 78 ods. 3 je tak zreteľne stručnejšie. Ústavodarca úplne vypustil zmienku o súhlase Národnej rady s trestným stíhaním jej poslanca. Orgány činné v trestnom konaní tak budú môcť počnúc 1. septembrom začať trestné stíhanie bez nutnosti obracania sa na Národnú radu so žiadosťou o vyslovenie súhlasu s trestným stíhaním jej poslanca. Za činy, ktoré nespádajú pod čl. 78 ods. 3, ods. 4 Ústavy SR, teda za činy, ktorých sa poslanec dopustí mimo výkonu svojho mandátu, podlieha podľa čl. 78 ods.3 Ústavy SR všetkým druhom právnej zodpovednosti. Podlieha aj trestnej zodpovednosti, avšak na jej uplatnenie je potrebný súhlas Národnej rady Slovenskej republiky⁹.

Ďalej vyššie uvedený ústavný zákon pozmenil aj čl. 78 ods.4 a to v tom, že: *„Ak bol poslanec pristihnutý a zadržaný pri trestnom čine, príslušný orgán je povinný to ihneď oznámiť predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky a predsedovi Mandátového a imunitného výboru Národnej rady Slovenskej republiky. Ak Mandátový a imunitný výbor Národnej rady Slovenskej*

⁴ Bližšie pozri: SVÁK, J., a kol. Ústavné právo SR, 2008, s. 249

⁵ Ak mandátový a imunitný výbor NRSR zistí, že poslanec hlasoval za iného poslanca, môže podľa okolností a závažnosti prípadu Národnej rade SR odporučiť, aby poslancovi udelila pokarhanie a pokutu vo výške 166,-Eur, prípadne aby v prípade závažného porušenia poslaneckého sľubu alebo hlasovania za iného poslanca, odporučí Národnej rade SR, aby konkrétne poslancovi navrhla vzdať sa poslaneckého mandátu.

⁶ DRGONEC, J. Ústava Slovenskej republiky, Komentár, 2012, s. 982

⁷ SVÁK, J., CIBULKA, L., Ústavné právo Slovenskej republiky, 2006, s. 217

⁸ Ústava Slovenskej republiky publikovaná pod č. 460/1992 Zb. čl. 78, ods. 3

⁹ ČÍČ, M., a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky, 2012, s. 472

republiky následný súhlas na zadržanie nedá, poslanec musí byť ihneď prepustený“¹⁰. Na zadržanie poslanca parlamentu v prípade pristihnutia pri páchaní trestného činu bude potrebný súhlas mandátového a imunitného výboru. Ústavný zákon č. 232/2012 Z. z. v tejto súvislosti len rozširuje oznamovaciu povinnosť príslušného orgánu týkajúcu sa pristihnutia a zadržania poslanca Národnej rady pri trestnom čine. Okrem predsedu Národnej rady bude nutné zadržanie poslanca oznámiť aj predsedovi Mandátového a imunitného výboru Národnej rady. Ak následne spomenutý výbor súhlas nedá, poslanec bude musieť byť ihneď prepustený. Na margo udelenia súhlasu treba povedať, že v minulosti boli vydané súhlasy Národnej rady Slovenskej republiky na stíhanie poslancov a následné pozbavenie ich imunity¹¹.

Podstatou ako aj cieľom poslaneckej imunity, a to či vo forme indemnity alebo procesnoprávnej imunity, je zabezpečenie pokojného a nerušeného plnenia funkcie zákonodarného zboru. Samotným účelom poslaneckej imunity nie je osobná sloboda poslanca. Imunita nie je individuálnou výsadou poslanca, ale právom Národnej rady Slovenskej republiky, a to aj napriek tomu, že jej nositeľmi sú poslanci parlamentu¹².

Imunita prezidenta republiky

Ústava Slovenskej republiky zakotvuje indemitu prezidenta v čl. 107, ktorý hovorí, že: „prezidenta možno stíhať iba za úmyselné porušenie ústavy alebo za vlastizrady“. Trestný čin vlastizrady je upravený § 311 Trestného zákona č. 300/2005 Z.z. sa tohto trestného činu dopustí občan Slovenskej republiky, ktorí v spojení s cudzou mocou alebo s cudzím činiteľom spácha trestný čin úkladov proti Slovenskej republike, teroru, záškodníctva alebo sabotáže. Aby bolo možné vôbec kvalifikovať trestný čin vlastizrady je potrebné najprv dokázať spáchanie trestného činu úkladov proti Slovenskej republike, a to teroru, záškodníctva alebo sabotáže a napokon spáchanie takéhoto trestného činu v spojení s cudzou mocou alebo cudzím činiteľom¹³. Ďalšou možnosťou v zmysle Ústavy SR okrem vlastizrady je možnosť trestne stíhať prezidenta za úmyselné porušenie Ústavy SR. Ako si treba vysvetliť úmyselné porušenie ústavy zo strany prezidenta? Úmyselné porušenie ústavy by malo byť každé správanie prezidenta, pri ktorom by buď chcel porušiť alebo ohroziť úpravu určenú Ústavou, alebo by vedel, že svojím konaním ju môže porušiť alebo ohroziť a pre prípad, že to spôsobí, bol s tým uzrozumený¹⁴.

Dôležitou skutočnosťou je aj samotný postup pri stíhaní prezidenta, ktorý je vyjadrením jeho imunity a aj indemnity. Zákonná a aj ústavná úprava v Slovenskej republike majú viaceré špecifiká. Žalobcom pre spáchanie niektorého z uvedených trestných činov je Národná rada Slovenskej republiky a to vtedy, ak podá na prezidenta obžalobu. Obžaloba sa schvaľuje v tajnom hlasovaní ústavnou väčšinou a to najmenej tromi pätinami všetkých poslancov Národnej rady SR (minimálne 90 poslancov). Pokiaľ príde k schváleniu obžaloby v parlamente, následne ju predseda Národnej rady SR bezodkladne zašle na rozhodnutie Ústavnému súdu SR, ktorý o nej rozhodne v pléne. Len Ústavný súd SR je oprávnený rozhodnúť o obžalobe na prezidenta. Ak by bolo zo strany Ústavného súdu rozhodnuté o vine prezidenta pre trestný čin vlastizrady alebo z úmyselného porušenia Ústavy SR, v tom prípade by nasledovala osobitná sankcia, ktorou je strata funkcie prezidenta, ako aj strata spôsobilosti opätovne sa stať prezidentom republiky.

¹⁰ Ústava Slovenskej republiky publikovaná pod č. 460/1992 Zb. čl. 78, ods. 4

¹¹ **3. februára 2000** – Rozhodnutím zákonodarného zboru bol poslanec Hnutia za demokratické Slovensko (HZDS) Ivan Lexa zbavený imunity, a musel sa podrobiť vyšetrovaniu pri obvineniach zo spáchania šiestich trestných činov. **21. septembra 2000** – Rozhodnutím 65 poslancov stratil poslaneckú imunitu člen zákonodarného zboru Vítazoslav Moric (SNS). Bolo tak možné začať vyšetrovanie, či svojimi výrokmi na adresu Rómov naplnil podstatu trestného činu podnecovania rasovej neznášanlivosti, keď verejne podnecoval k nenávisti k rómskemu etniku žijúcemu na Slovensku. **27. novembra 2003** – Poslanci parlamentu vydali na mimoriadnej schôdzi Gabriela Karlina na trestné stíhanie. Poslanca ĽS-HZDS obvinil vyšetrovateľ z brania úplatku. V septembri 2009 ho sudca spod obžaloby oslobodil.

¹² MAJERČÁK, T. Imunita ústavných činiteľov, aktuálny stav a perspektívy, In Justičná revue, č. 6-7, 2010, s. 734

¹³ ČIČ, M., a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky, 2012, s. 577

¹⁴ MAJERČÁK, T. Imunita ústavných činiteľov, aktuálny stav a perspektívy, In Justičná revue, č. 6-7, 2010, s. 738

V spojitosti s prezidentom a jeho imunitou a indemnitou je potrebné upriamiť pozornosť aj na novelu zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov, ktorý bol novelizovaný zákonom č. 79/2012 Z.z., ktorým sa počnúc 1. marcom 2012 zrušilo vyňatie ústavných i verejných činiteľov spod pôsobnosti uvedeného zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov. Podľa § 9 ods. 3 citovaného zákona o priestupkoch došlo k zodpovednosti prezidenta za priestupok¹⁵.

Imunita sudcov Ústavného súdu

Rovnako aj sudcovia Ústavného súdu SR majú priznanú ústavou imunitu¹⁶. Imunita sudcov ústavného súdu je upravená čl. 136 ústavy. Sudcu ústavného súdu nemožno trestne stíhať za jeho rozhodovanie prípadne hlasovanie v pléne ústavného súdu alebo jeho výboroch, alebo ako rozhodli vo veci, či o ich právnych názoroch a to počas výkonu funkcie sudcu ústavného súdu (hmotnoprávna imunita). O súhlase s trestným stíhaním sudcu alebo vzatí sudcu ústavného súdu do väzby rozhoduje v pléne Ústavný súd Slovenskej republiky (procesnoprávna imunita). Odopretie udelenia takéhoto súhlasu plénom Ústavného súdu SR má za následok, že trestné stíhanie alebo vzatie do väzby sudcu je vylúčené dokiaľ sudca zastáva svoju funkciu¹⁷. V prípade pristihnutia alebo zadržania sudcu ústavného súdu pri trestnom čine sú orgány činné v trestnom konaní povinné sudcu ihneď prepustiť, ak ústavný súd nedá súhlas na zadržanie. Na tento účel, musí orgán činný v trestnom konaní ihneď informovať ústavný súd o zadržaní sudcu ústavného súdu pri trestnom čine¹⁸.

Imunita sudcov všeobecného súdu

Na zákonnej úrovni je taktiež upravená imunita sudcov všeobecných súdov, ktorej podstata spočíva v ochrane sudcov pre neoprávneným zásahom do ich nezávislosti a nestrannosti. Zmyslom takejto záruky sudcovskej nezávislosti a nestrannosti je v prvom rade zaistiť, aby nemohol byť sudca z rôznych dôvodov trestne stíhaný za svoje rozhodnutia i po zániku sudcovskej funkcie, poprípade aby ho nebolo možné neskoršie vydierať po zániku funkcie trestným stíhaním. Sudca požíva určitú imunitu, ktorá mu má zaistiť nezávislosť predovšetkým na výkonnej moci, jeho sudcovskú právomoc slobodne zisťovať právo, ale aj posilniť jeho občiansku odvahu rozhodovať v súdnych sporoch len na základe zákona. Táto imunita rovnako ako každá imunita súvisí so zodpovednosťou, ktorej posúdenie v prípade zneužitia patrí súdnym orgánom. Imunita sudcu je teda zvláštne oprávnenie považované za jednu zo základných záruk sudcovskej nezávislosti. Účelom imunity v tomto rozsahu je ochrana funkcie sudcu pred zneužitím práva stíhať pre trestné činy a priestupky používaním nátlaku prostriedkami trestného konania, používaním donucovacích prostriedkov, ku ktorým sú oprávnené príslušné orgány výkonnej moci¹⁹. Spomínaná novela Ústavy SR, týkajúca sa imunity sudcov, sa sudcov všeobecných súdov nedotkla. Trestnoprávna imunita im zostáva v doterajšom rozsahu. Imunita sudcov všeobecných súdov je upravená čl. 145 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, pričom odkazuje na podrobnú zákonnú úpravu týkajúcej sa jej rozsahu, ktorá je upravená zákonom č. 385/2000 Z.z. o sudcoch a príslušných a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V zmysle týchto ustanovení nemožno sudcov trestne alebo v akomkoľvek inom konaní stíhať za skutok, ktorého podstata spočíva v rozhodovacej právomoci súdu. Súhlas na trestné stíhanie sudcu alebo na jeho vzatie do väzby dáva v zmysle čl. 136 ods. 2 ústavy, Ústavný súd SR. Podľa súčasnej právnej úpravy Ústavný súd SR pri rozhodovaní o žiadostiach o vydanie súhlasu na trestné stíhanie sudcu je povinný dôsledne skúmať, či je splnená nevyhnutná podmienka udelenia

¹⁵ Bližšie pozri § 9 ods. 3 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

¹⁶ Novelou Ústavy SR zákonom č. 232/2012 došlo k úprave § 136 ústavy, ktorá spočívala vo vypustení odseku 1: „Sudcovia ústavného súdu majú imunitu rovnako ako poslanci Národnej rady Slovenskej republiky.“ Otázka imunity sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky je riešená v čl. 136 ods. 2 ústavy a v ustanovení § 14 ods. 3 a 4 zákona č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov

¹⁷ DRGONEC, J. Ústava Slovenskej republiky, Komentár, 2012, s. 1433

¹⁸ ČÍČ, M., a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky, 2012, s. 749.

¹⁹ Bližšie pozri Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL.ÚS 24/03 zo 6. Marca 2003

súhlasu na trestné stíhanie, ktorou je, že nejde o skutok, ktorého podstatou je rozhodovacia činnosť sudcu. Samotní sudcovia by mali dbať o to, aby sa predovšetkým zvýšila dôveryhodnosť súdnictva, a to najmä v očiach verejnosti. Podľa Ľudmily Babjakovej²⁰ to nedosiahnu len tým, že sa budú schovávať za štít trestnoprávnej imunity, ale okrem iného aj tým, že budú starostlivo dbať o to, aby aj disciplinárne súdnictvo fungovalo tak, aby rozhodujúcim spôsobom ovplyvňovalo kvalitu súdnictva.

Imunita generálneho prokurátora Slovenskej republiky

Ústava Slovenskej republiky vytvára relatívnu trestnoprocesnú imunitu aj prípade generálneho prokurátora. Podľa čl. 136 súhlas na trestné stíhanie alebo na vzatie do väzby generálneho prokurátora dáva ústavný súd. Relatívna imunita generálneho prokurátora sa prejavuje aj tým, že generálneho prokurátora, ktorý bol pristihnutý alebo zadržaný pri trestnom čine, je orgán činný v trestnom konaní povinný ihneď prepustiť, ak plénum ústavného súdu nedá na zadržanie súhlas. Voči generálnemu prokurátorovi však možno uplatniť disciplinárne konanie zo strany ústavného súdu, ktoré je upravené v zákone č. 385/200 Z. z. o prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Imunita poslancov európskeho parlamentu

Pokiaľ hovoríme o imunite, nemožno sa nezmieniť ani o imunite poslancov Európskeho parlamentu. Imunita je súčasťou európskych zákonov od roku 1965. Právnym základom ich imunity je **čl. 343 Zmluvy o fungovaní Európskej únie**, podľa ktorej sa výsady a imunity spravujú podľa **Protokolu č. 7 o výsadách a imunitách Európskej únie**²¹ a **Rokovacím poriadkom Európskeho parlamentu**, na ktorý uvedený Protokol výslovne odkazuje. Imunita poslancov európskeho parlamentu je na európskej úrovni upravená tak po hmotnoprávnej (indemnita) ako aj po procesnoprávnej stránke (nestíhateľnosti poslancov). Dôležitú rolu v súvislosti s imunitou europoslancov zohrávajú aj správy imunitného výboru Európskeho parlamentu, ktoré tvoria základ pre jednotlivé rozhodnutia Európskeho parlamentu o zbavení imunity či o ich ochrane.

Indemnita europoslancov

Je upravená článkom 8 Protokolu o výsadách a imunitách Európskej únie, ktorý hovorí, že: „*Voči členom Európskeho parlamentu sa nesmie v žiadnej forme viesť vyšetrovanie, nesmú byť zadržaní alebo stíhaní pre názory vyjadrené alebo pre hlasovanie pri výkone svojich úloh*“²². Z uvedeného jasne vyplýva, že názory alebo hlasovanie, ktoré poslanec učinil pri výkone poslaneckého mandátu sú tie, ktoré boli uskutočnené priamo na zasadnutí europarlamentu, ale aj tie, ktoré boli uskutočnené aj v jednotlivých výboroch alebo poslaneckých kluboch.

Procesnoprávna imunita

Je upravená článkom 9 vyššie uvedeného Protokolu a ktorý sa vzťahuje na tie prípady, ktoré nie sú pokryté článkom 8 Protokolu. V tomto prípade sa majú na mysli tie vyjadrenia názorov či hlasovania europoslancov urobených inak ako pri výkone poslaneckého mandátu. Článok 9 ich upravuje nasledovne: Členovia Európskeho parlamentu v priebehu zasadnutia:

- požívajú na území ich vlastného štátu imunitu priznanú členom ich parlamentu
- nesmú byť na území ktoréhokoľvek iného členského štátu zadržaní ani súdne stíhaní

²⁰ Ľudmila Babjaková je slovenská sudkyňa, ktorá je predsedníčkou občianskoprávneho senátu Krajského súdu v Košiciach. Je signatárom sudcovskej iniciatívy za otvorenú justíciu.

²¹ NESVADBA, A., RAPČANOVÁ, M., Právo Európskej únie, 2012, s. 47

²² Nakoľko 1.12.2009 vstúpila v platnosť nová Zmluva o fungovaní Európskej únie, došlo aj k zmene číslovania jednotlivých článkov Protokolu o výsadách a imunitách Európskej únie, kde články 9 a 10 sú novo označené ako články 8 a 9.

Imunita sa obdobne vzťahuje na členov Európskeho parlamentu počas ich cesty na miesto jeho zasadnutia a pri návrate z neho. Imunity sa nemožno domáhať, ak je člen Európskeho parlamentu pristihnutý pri páchaní trestného činu; imunita tiež nebráni Európskemu parlamentu vo výkone jeho práva zbaviť imunity niektorého zo svojich členov.

V právnej úprave nestíhateľnosti sa rozlišujú dva odlišné režimy. Prvý režim spočíva v tom, že sa aplikuje právna úprava platná v členskom štáte europoslancu alebo samotná európska úprava. Na základe uvedeného potom možno uviesť, že pokiaľ sa poslanec nachádza na území svojho štátu (ten štát, kde bol zvolený), použijú sa právne ustanovenia štátu, ktoré upravujú imunity poslancov národných parlamentov. V prípade že sa poslanec nachádza na území iného členského štátu, aplikuje sa právna úprava európska. Europoslanec nesmie byť zadržaný či podliehať vyšetrovaniu, s výnimkou prípadov pristihnutia priamo pri páchaní trestného činu. Túto imunitu môže zrušiť Európsky parlament na žiadosť príslušnej krajiny.

Samotný priebeh v otázkach zrušenia imunity poslancov spočíva v konkrétnych krokoch. Žiadosťou, o zrušenie imunity poslancu sa príslušný orgán členského štátu obracia na predsedu Európskeho parlamentu. Následne je žiadosť oznámená v pléne a po formálnom preskúmaní žiadosti aj v príslušnom výbore. Výbor predložené žiadosti prejednáva okamžite a v poradí, v akom mu boli predložené. Počas prejednávania žiadosti o zbavenie imunity poslancu, má tento právo sa vyjadrovať k veci, ako aj predkladať akékoľvek dokumenty a písomné doklady, ktoré považuje za relevantné. Z dôvodu zachovania úplnej voľnosti prejavu ostatných poslancov pri prejednávaní prípadu nie je možné, aby sa dotýčny poslanec zúčastnil takejto rozpravy a Výbor je oprávnený poslancu vyzvať aby opustil miestnosť, kde sa prípad prejednáva²³. Prejednávanie imunity prebieha pred imunitným výborom a je vždy neverejné. O prejednaní žiadosti výbor vypracuje správu. O žiadosti o zbavenie imunity i žiadosti o jej ochranu rozhoduje plénum Európskeho parlamentu. Plénum hlasuje o každom návrhu a doposiaľ hlasovalo zväčša v súlade s odporúčením výboru. Po prijatí rozhodnutia európskym parlamentom, jeho predseda vzápätí oznámi prijaté rozhodnutie dotýčnému poslancovi i príslušnému orgánu členského štátu a zároveň ho požiada, aby ho informoval o vývoji príslušného konania i súdnych rozhodnutiach voči poslancovi.

V súvislosti s konaním o imunitu vyplýva predsedovi Európskeho parlamentu v zmysle Rokovacieho poriadku zvláštna právomoc, ktorá umožňuje predsedovi v naliehavom prípade pri zadržaní, obmedzení osobnej slobody poslancu, kedy sú obmedzené jeho výsady a imunity, po predchádzajúcej konzultácii s predsedom a spravodajcom imunitného výboru potvrdiť výsady a imunity konkrétneho poslancu. O takomto opatrení je predseda povinný informovať výbor i Európsky parlament ako celok²⁴.

Resumé

„Imunita poslancov a sudcov je historicky overený inštitút, ktorého zmyslom je garantovanie čo najväčšej miery slobody politického zápasu na pôde parlamentu a istoty (ochrany) sudcov pri výkone rozhodovacej činnosti.“²⁵ Poslanecká imunita predstavuje v historickom kontexte veľmi významný inštitút, ktorý od svojho počiatku zabezpečoval nezávislosť zákonodarného orgánu od ostatných zložiek moci. V súčasnosti zabezpečuje nezávislosť zákonodarnej moci od výkonnej, ktorá by mohla mať, v prípade neexistencie imunity, tendenciu svoju moc zneužívať. V laickej verejnosti sa chápe pohľad na túto problematiku značne zjednodušene. A to najmä v dôsledku chápania poslaneckej imunity ako výhody či neobmedzenej slobody poslancov, ktorej jediným účelom je zasahovať do zásady rovnosti.

Záverom by som chcel skonštatovať, že ešte nenastal ten pravý čas na úplné zrušenie poslaneckej imunity. Ide o inštitút, ktorý je celosvetovo využívaný a zakotvený je aj v prameňoch

²³ ČÁSTKOVÁ, E., Imunita poslanců Evropského parlamentu, In Trestněprávní revue, 3/2010 s. 82

²⁴ ČÁSTKOVÁ, E., Imunita poslanců Evropského parlamentu, In Trestněprávní revue, 3/2010 s. 83

²⁵ Dôvodová správa k vládnemu návrhu ústavného zákona, ktorým sa mení Ústava Slovenskej republiky č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (tlač 27)

práva Rady Európy a prameňoch práva Európskej únie a preto je nevyhnutné v každom prípade zvažovať, či je obmedzenie použitia samotného princípu imunity nutné, alebo nie.

Zoznam bibliografických odkazov

- ČÁSTKOVÁ, E., *Imunita poslanců Evropského parlamentu*, In: Trestněprávní revue, 3/2010,
- ČIČ. M. a kol. 2012. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2012, 832 s. ISBN 978-80-89447-93-0
- DRGONEC, J., 2012. *Ústava Slovenskej republiky Komentár*, Šamorín: Heuréka, 2012, 1620 s. ISBN 80-89122-73-8
- ĎURČO, P., a kol., 2007. *Bezpečnostnoprávna terminológia*, Bratislava, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2007, 176 s. ISBN 978-80-8054-406-5
- FOGAŠ, Ľ. - CIBULKA. Ľ. 1993. *Ústava Slovenskej republiky pre školy*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1993, 101 s. ISBN 80-08-02047-4
- CHOVANEC, J. 2002. *Ústava Slovenskej republiky*. Bratislava: Procom, 2002, 613 s. ISBN 80-85717-06-9
- MAJERČÁK, T., *Imunita ústavných činiteľov, aktuálny stav a perspektívy*, In: Justičná revue, 6-7/2010
- NESVADBA, A., RAPČANOVÁ, M., 2012. *Právo Európskej únie*, Bratislava, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012, 232 s. ISBN 978-80-8054-528-4
- POSLÚCH, M. - CIBULKA. Ľ. 1997. *Štátne právo Slovenskej republiky*. Bratislava: Právnická fakulta UK Bratislava, 1997, 154 s. ISBN 80-7160-096-2
- SVÁK, J. 2008. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Bratislava: Akadémia PZ, 2008, 478 s. ISBN 978-80-8054-455-3
- SVÁK, J. - CIBULKA. Ľ. 2009. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Bratislava: Eurokódex, 2009, 1072 s. ISBN 978-80-89447-06-0
- SVÁK, J. - CIBULKA. Ľ. - KLÍMA. K. 2008. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Žilina: Poradca podnikateľa, 2008, 977 s. ISBN 978-80-88931-87-4
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

ZAVINĚNÍ U TRESTNÝCH ČINŮ V DOPRAVĚ NA POZEMNÍCH KOMUNIKACÍCH

JUDr. Miroslav Polcar, Ph.D.
Katedra trestního práva
Policejní akademie ČR v Praze

Anotace: Autor se v článku zabývá stručným rozбором subjektivní stránky u skutkových podstat trestných činů vztahujících se k dopravě na pozemních komunikacích, vzniklými následky po dopravní nehodě a k tomu se vztahujícímu zavinění z nedbalosti. V novém trestním zákoníku je u zavinění z nedbalosti v § 16 odst. 2 uveden nový pojem - hrubá nedbalost. V článku je pojem hrubé nedbalosti (hrubé porušení zákonů) rozveden a je zde upozorněno na absenci tohoto znaku u trestného činu obecné ohrožení z nedbalosti podle § 273 trestního zákoníku. Stručně je zhodnocena i slovenská právní úprava.

Klíčová slova: Doprava na pozemních komunikacích, dopravní nehoda, trestní zákoník, trestné činy v dopravě, zavinění, hrubá nedbalost, trestný čin obecné ohrožení z nedbalosti, trestný zákon.

Annotation: The author deals with a brief analysis of subjective side of body of crimes relating to road transport, the resultant consequences after a traffic accident if it is applicable culpable negligence. The new Criminal Code is at fault due to negligence in § 16 clause 2 presented a new concept - gross negligence. In this article, the concept of gross negligence (gross violation of laws) set and there is pointed to the absence of this feature, the crime of reckless endangerment negligence under § 273 of the Criminal Code. Briefly is evaluated also a Slovak legislation.

Keywords: traffic on roads, traffic accident, Criminal Code, traffic offenses, fault, gross negligence, negligent offense of endangering the safety of the public, criminal code.

Doprava na pozemních komunikacích (často zvaná nesprávně jako silniční doprava) se stále více rozvíjí a mezi ostatními druhy dopravy má specifické postavení. Zatímco v dopravě letecké, železniční a vodní řídí dopravní prostředek specializovaný pracovník, který je vzhledem ke své profesi pravidelně průběžně proškolen s příslušnými právními předpisy, platnými i na území jiných států, musí se stále zdokonalovat a absolvovat povinná školení, u běžných řidičů (občanů s příslušným řidičským oprávněním) kterých je absolutní většina, tomu tak není. Vozidla řídí do zaměstnání nebo je užívají ve svém volném čase (to se týká i řidičů z jiných států), znalosti v oblasti provozu na pozemních komunikacích mají jen obecné, mnohdy zažitě (získané v autoškole před desítkami let, k řízení motorového vozidla a k jízdě na pozemních komunikacích často přistupují rutinně). K jízdě řidičům motorových dopravních prostředků v podstatě postačí provozuschopný dopravní prostředek, pro oblast Evropy a velké části světa platný mezinárodní řidičský průkaz.

V systematické zvláštní části trestního zákoníku není obsažena žádná hlava nebo díl, které by nesly název „trestné činy v dopravě“, nebo „trestné činy v provozu na pozemních komunikacích“. Stejně tak ve skutkových podstatách jednotlivých trestných činů není jako znak objektivní stránky popsáno konkrétní jednání, které se zcela výlučně váže k dopravě na pozemních komunikacích (výjimkami jsou pouze ustanovení § 151 trestního zákoníku v hlavě I. dílu třetím - neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku¹; v hlavě V., v části ustanovení § 207 trestního zákoníku odst. 1 a lineá první - neoprávněné užívání cizí věci spočívající v přechodném užívání cizího motorového vozidla²; v hlavě VII, díl 1. v části ustanovení § 274 – ohrožení pod vlivem návykové

¹ § 151 Neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku

Ridič dopravního prostředku, který po dopravní nehodě, na níž měl účast, neposkytne osobě, která při nehodě utrpěla újmu na zdraví, potřebnou pomoc, ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného, bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo zákazem činnosti.

² § 207 Neoprávněné užívání cizí věci

(1) Kdo se zmocní cizí věci nikoli malé hodnoty nebo motorového vozidla v úmyslu je přechodně užívat, nebo

kdo na cizím majetku způsobí škodu nikoli malou tím, že neoprávněně takové věci, které mu byly svěřeny, přechodně užívá,

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

látky v odstavci 2, písm. a) – způsobí-li dopravní nehodu; písmene b) – řídí-li pod vlivem návykové látky hromadný dopravní prostředek)³. Speciální ustanovení skutkových podstat trestných činů, jež by postihovala zavinění dopravní nehody na pozemních komunikacích náš trestní zákoník, nezná. Viník, případně spoluviník dopravní nehody, může být postižen buď za přestupek, nebo je trestně stíhán většinou za trestné činy obecně nebezpečné, za trestné činy proti životu a zdraví a případně i proti majetku podle toho, jaké následky činem po způsobení dopravní nehody nastaly.

Ustanovení skutkových podstat trestných činů ve zvláštní části trestního zákoníku jsou koncipována do hlav (dílů) a nejsou nijak systematicky zařazována s ohledem na určité zvláštnosti provozu na pozemních komunikacích. Takové pokusy o vytvoření samostatné hlavy zvláštní části trestního zákona byly uskutečňovány od roku 1972, ale do současné doby se nenašly dostatečné důvody, které by opodstatňovaly vytvoření samostatné hlavy či dílu o trestných činech proti bezpečnosti provozu na pozemních komunikacích. Zejména proto, že zavedení samostatné hlavy (dílu) ve zvláštní části trestního zákoníku by znamenalo, že sice půjde o speciální ustanovení, avšak nadbytečné, neboť těmto ustanovením budou mnohdy korespondovat obdobná obecná ustanovení v jednotlivých hlavách (dílech) zvláštní části trestního zákoníku, a tím by celá koncepce systematiky zvláštní části ztratila smysl. Český trestní zákoník tedy neobsahuje pojem trestných činů v dopravě, ani v jednotlivých skutkových podstatách trestných činů v současné právní úpravě není jako některý znak skutkové podstaty popsáno jednání typické pro dopravu nebo konkrétně jen pro provoz na pozemních komunikacích v souvislosti s dopravní nehodou. Jednotlivé trestné činy, kterých je možno se dopustit v souvislosti s provozem na pozemních komunikacích, jsou řazeny podle chráněných zájmů, které jsou jimi ohroženy či porušeny, přičemž konkrétní jednání (konání nebo opominutí) není jediný a výlučný způsob, jak může k ohrožení či porušení daného chráněného zájmu dojít. Logickou výjimkou, jak bylo naznačeno výše, jsou jen ustanovení § 151 a § 207 a 274 trestního zákoníku.

Trestné činy, spáchané při provozu na pozemních komunikacích ale mají určité charakteristické rysy:

- ve většině případů souvisejí s dopravní nehodou.
- charakteristickým znakem je také, že prostředkem umožňujícím jejich spáchání, popřípadě předmětem pachatelova útoku je zprvu dopravní prostředek (zejména motorové vozidlo) nebo jeho specifické působení, pro které se vžil termín „účast dopravního prostředku v provozu na pozemních komunikacích (v silničním provozu)”.

---

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného,

b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo

c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo

b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

³ **§ 274 Ohrožení pod vlivem návykové látky**

(1) Kdo vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 havárii, dopravní nebo jinou nehodu, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek,

b) spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný, zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek, nebo

c) byl-li za takový čin v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn.

- jsou zařazeny ve většině případů do kategorie trestných činů „poruchových“; porucha se projevuje následkem na životě, zdraví nebo majetku. Pouze některé trestné činy v dopravě na pozemních komunikacích spadají do tzv. ohrožovacích deliktů, projevujících se ve vzniku obecného ohrožení, ohrožení životního prostředí, řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky, neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku, ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti.
- dalším charakteristickým znakem takového trestného činu je osoba pachatele, jedná se zejména o řidiče motorových vozidel (dlouhodobě statisticky průměrně přes 90 % všech pachatelů trestných činů, které byly spáchány v souvislosti s provozem na pozemních komunikacích).
- dalším znakem je hledisko osoby pachatele těchto trestných činů. Dopravní nehody jsou páčány v převážné míře osobami bezúhonnými, které se do konfliktu se zákonem dostávají poprvé v životě. Jedná se o pachatele dobře sociálně integrované do společnosti, většinou bez psychických deviací, v jejich jednání se neprojevuje zističnost, pomstychtivost ani snaha pokračování v trestné činnosti.
- dalším znakem je, s výjimkou trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 trestního zákoníku a trestného činu neoprávněné užívání cizí věci podle § 207 trestního zákoníku, neexistence latentní kriminality.
- dalším charakteristickým znakem trestných činů v provozu na pozemních komunikacích je na rozdíl od jiných skupin trestných činů fakt, že jejich spáchání je mnohdy otázkou zlomku vteřiny. Velmi často se jedná o chybnou reakci, neadekvátní úlek, nesprávné zhodnocení náhle vzniklého problému v provozu na pozemní komunikaci, k němuž měl řidič či jiný účastník v provozu na pozemních komunikacích jen velmi málo času k rozhodnutí, případně vůbec žádné (usnutí za volantem).
- další, jistě ne nevýznamnou zvláštností trestných činů v souvislosti s provozem na pozemních komunikacích je vztah veřejnosti k porušování jednotlivých ustanovení dané právní normy a k dopravní nekázni na jedné straně a k následkům dopravních nehod na straně druhé. První stránka je mnohdy charakterizována lhostejností, shovívavostí, přezíravostí, alibizmem k posuzování nekázně v provozu na pozemních komunikacích. Na druhé straně jde často o nepřiměřené a jednoznačné odsouzení řidiče (který způsobil dopravní nehodu), a to většinou bez komplexní znalosti věci jen podle následků nehody. Negativní roli na tom mají neobjektivní stanoviska sdělovacích prostředků a mnohdy i délka trestního řízení.

Typové znaky skutkových podstat trestných činů jsou tvořeny souhrnem znaků, které charakterizují daný trestný čin. Jednotlivé skutkové podstaty trestných činů jsou pak složeny ze čtyř skupin znaků: objektu, objektivní stránky, subjektu, subjektivní stránky. K nim přistupuje ještě další atribut, a to je protiprávnost (nedovolenost, rozpor s právním řádem jako celkem, rozpor s konkrétním předpisem), která v dopravě často zjevně vystupuje do popředí, jak plyne z jednotlivých ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích.

Nejsložitějším problémem v této oblasti je posouzení subjektivní stránky. V provozu na pozemních komunikacích se jedná většinou o nedbalostní delikty. Obligatorním znakem subjektivní stránky je zavinění. Zavinění se zde vztahuje k samotnému pojmu dopravní nehody - jedná se o nezamýšlenou, nepředvídanou, ale mnohdy předvídatelnou událost v provozu na pozemních komunikacích. Předchází mu vlastní jednání pachatele (většinou řidiče motorového vozidla), který při jízdě poruší konkrétní ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích (např. při rychlé jízdě nezvládne řízení a vjede do protisměru, kde dojde ke střetu s protijedoucím vozidlem se

smrtelným následkem), v příčinné souvislosti dojde k nějakému následku (účinku), tedy k naplnění znaků skutkové podstaty konkrétního trestného činu⁴.

Při posuzování nedbalosti se uplatňují dvě hlediska, a to hledisko objektivní a hledisko subjektivní. **Objektivní hledisko se v dopravě fakticky rovná porušení daných předpisů**, jejichž znalost a dodržování je základním předpokladem pro výkon funkce či povolání řidiče. **Meze povinné opatrnosti jsou stanoveny zejména zákonem č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, zákonem č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, a vyhláškou č. 30/2001 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích.** Určitá a jistě kvalifikovanější míra opatrnosti (daná zákonem) je v této činnosti vyžadována proto, že přináší daleko větší riziko následků v okamžiku, kdy tato, většinou obecná míra potřebné opatrnosti není dodržena. Je zajímavé, že pokud se jedná o situace při provozu na pozemních komunikacích, kdy zde řidiči hrozí nespécifikované nebezpečí, které si mnohdy uvědomuje pouze podvědomě, tak se u něj projevuje v daleko vyšší míře subjektivního hodnocení pud sebezáchovy a nedochází k tak závažným následkům při případné dopravní nehodě, jako je tomu v běžném provozu na pozemních komunikacích. Jako příklad lze uvést srážky s domácí nebo zejména s lesní zvěří, fatální následky při těchto dopravních nehodách jsou zcela výjimečné. Obecně závazný předpis (zákon), vymezuje určitou základní míru opatrnosti, nerespektování potřebné míry opatrnosti a porušení předpisu je právě takovým jednáním, které při způsobení škodlivého nebo poruchového následku, jak to předpokládá trestní zákoník, může vést k naplnění konkrétní skutkové podstaty trestného činu. V mnoha případech dochází pouze k abstraktnímu ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem, což je kategorie i z hlediska formálního pojetí trestného činu velice vágní a obsáhlá, většinou ani nedosahuje potřebnou míru škodlivosti pro společnost. Někdy je ale i abstraktní ohrožení, vzhledem k možnosti vzniku ohrožovacího či poruchového následku z hlediska trestního práva tak významné, že je pojato přímo do skutkové podstaty trestného činu (ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 trestního zákoníku).

Subjektivní hledisko se ale často vůbec nezkoumá, zažitá praxe orgánů činných v trestním řízení na místě dopravní nehody tkví v tom, že již jen ze zjištěného nesprávného chování řidiče v provozu na pozemních komunikacích již vyvozují zavinění. To je ale velmi zavádějící a nepochybně to má špatný vliv na celou právní praxi. V dopravě při provozu na pozemních komunikacích se ke správnému posouzení subjektivní stránky uplatňuje významná zásada, takzvaný princip omezené důvěry v dopravě.

Z nedbalostního zavinění se projevuje více nedbalost vědomá (mnohdy se jedná i o projevy zjevné bezohlednosti). Někdy v provozu na pozemních komunikacích její jednotliví účastníci vědomě porušují jednotlivá ustanovení zákona (např. chůzí na červenou, předjížděním v místech kde je to svislým i vodorovným dopravním značením zakázáno, jízdou v protisměru v nepřehledné zatáčce, objížděním sklopených železničních závor, jízdou s technicky nezpůsobitelným motorovým vozidlem bez fungujících brzd apod.) a přitom bez přiměřených důvodů spoléhají, že k dopravní nehodě nedojde. Vědomá nedbalost však neznamená nutně vyšší míru zavinění než nedbalost nevědomá. U některých případů lze v nevědomé nedbalosti spatřovat zavrženíhodnější postoj pachatele ke chráněným zájmům než u nedbalosti vědomé. Jestliže tvrdí řidič motorového vozidla, že nikdy nepochopil konkrétní ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích (např. ustanovení § 24 - otáčení a couvání) a v důsledku jeho nerespektování způsobil dopravní nehodu, může být míra jeho zavinění závažnější než u řidiče, který dané ustanovení porušil vědomě, ale spoléhal, že se nic nestane (např. si myslel, že se stačí rychle otočit na vozovce, když se zrovna po pozemní komunikaci žádné vozidlo nepohybovalo). Nedbalost k činnosti řidiče motorového vozidla může být dána ve smyslu trestním i tehdy, když neporušil žádné konkrétní ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích, přesto však zanedbá potřebnou opatrnost, např. se

⁴ Dopravní nehoda je událost v provozu na pozemních komunikacích, například havárie nebo srážka, která se stala nebo byla započata na pozemní komunikaci a při níž dojde k usmrcení nebo zranění osoby nebo ke škodě na majetku v přímé souvislosti s provozem vozidla v pohybu (§ 47 odst. 1 z. č. 361/2000 Sb.).

nepřesvědčí, zda jsou zadní dveře automobilu zajištěny dětskou pojistkou, a na sedadle se zádržným systémem (v autosedačce) sedí 4leté dítě. Je to proto, že žádný právní předpis neřeší a ani nemůže řešit a pamatovat na všechny možné situace, které mohou při provozu na pozemních komunikacích nastat. Nutně se také musí k osobě účastníka (zejména řidiče) v rámci jeho jednání zjišťovat, zda vůbec bylo v jejich moci požadavky dané jednotlivými ustanoveními zákona o provozu na pozemních komunikacích splnit (v důsledku okamžité technické poruchy nemohl jet požadovanou rychlostí na dálnici), nebo zda si mohl být vůbec vědom, že následek v podobě dopravní nehody nastane (nechá u vypnutého motoru automobilu, který zastavil u vjezdu do garáže u domu, klíčky ponechané v odkládací schránce, jde otevřít dveře garáže, mezitím za volant přisedne stopař, kterého vezl, klíčky vezme, nastartuje, odjede a vzápětí způsobí dopravní nehodu)⁵, apod.

Z hlediska co nejobjektivnějšího posouzení zavinění ve vztahu k dopravě je žádoucí, že trestní zákoník zavedl v rámci nedbalosti i nový pojem – **hrubou nedbalost**.

Nedbalost a **hrubá nedbalost** je v trestním zákoníku definována v § 16:

(1) Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

- a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo
- b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

(2) Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

V paragrafu šestnáct, v odstavci 1 u písmene a) se jedná o nedbalost vědomou, u písmene b) se jedná o nedbalost nevědomou. V dopravě na pozemních komunikacích se zavinění jistě může vztahovat i k pojmu v odstavci 2 hrubá nedbalost, protože přístup některých řidičů k požadavku náležité opatrnosti určitě svědčí o zjevném nerespektování pravidel o provozu na pozemních komunikacích, o zřejmé bezohlednosti a absenci jakékoliv úcty k zájmům společnosti. Pro posouzení viny je jistě potřebná.

Trestný čin je spáchán z hrubé **nedbalosti (analogicky lze hovořit i o hrubém porušení zákonů)**, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákoníkem. Hrubou **nedbalost (hrubým porušením zákonů)** se tedy rozumí vyšší stupeň intenzity **nedbalosti**, ať již vědomé či nevědomé, a to na základě přístupu (postoje) pachatele k požadavku náležité opatrnosti, kterou zákon charakterizuje jako „zřejmou bezohlednost“. Tato definice je potřebná, neboť některé trestné činy jsou stíhatelné jen v případě tzv. hrubé **nedbalost (hrubým porušením zákonů)** (např. § 147 odst. 3 tr. zákoníku). Kritériem **nedbalosti** v obou jejích formách je zachovávání určité míry opatrnosti pachatelem, která je zpravidla charakterizována jako potřebná míra opatrnosti. Míra potřebné opatrnosti je dána spojením objektivního a subjektivního hlediska při předvídání způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, neboť jedině spojení obou těchto hledisek při posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin z **nedbalosti** odpovídá zásadě odpovědnosti za

⁵ Srov. rozhodnutí 3Tz (Rt) 182/2001 (Při posuzování okolností, které může či nemůže řidič předvídat, je třeba vycházet z konkrétní dopravní situace. Z hlediska zavinění z nedbalosti to pak znamená, že kromě míry povinné opatrnosti vyplývající z pravidel silničního provozu zde existuje i její subjektivní vymezení, vztahující se k míře opatrnosti, kterou je schopen řidič v konkrétním případě vynaložit. O zavinění z nedbalosti může jít pouze tehdy, pokud povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem jsou dány současně), a Nález Ústavního soudu III. ÚS 2278/07 ze dne 5.8.2010, týkající se okolností, které je či není možné předvídat a následně k těmto posouzení míry nedbalosti.

zavinění v trestním právu. Objektivní hledisko doplněné subjektivním hlediskem platí nejen pro vymezení **nedbalosti** nevědomé, **nedbalosti** vědomé, ale i pro vymezení **hrubé nedbalosti**, poněvadž přiměřenost důvodů, na něž pachatel spoléhal, že nezpůsobí porušení nebo ohrožení zájmu, je třeba posuzovat podle toho, jak se situace jevila pachateli, i vzhledem k vnějším okolnostem konkrétního případu.

Definice hrubé nedbalosti pak váže intenzitu nedbalosti právě na postoj pachatele k požadavku náležité opatrnosti, kterou definice hrubé nedbalosti uvedená v § 16 odst. 2 tr. zákoníku uvádí výslovně, přičemž používá formulaci, že přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé „bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem“, zdůrazňuje tedy přístup pachatele, při jehož hodnocení se musí zvažovat obě hlediska, jak subjektivní, tak i objektivní, byť vzhledem k uvedené dikci bude jistě subjektivní hledisko převažovat. Zjevnou bezohlednost nutno zvažovat z hlediska zkušenosti pachatele a ostatních okolností případu, kdy je třeba posuzovat na jedné straně povinnosti uložené pachateli zvláštními právními nebo bezpečnostními předpisy nebo uznávanými pravidly; na druhé straně vlastnostmi, zkušenostmi, znalostmi a okamžitým stavem pachatele (vzdělání, kvalifikace, obecné i speciální zkušenosti, inteligence, postavení v zaměstnání apod.), a dále i okolnostmi konkrétního případu, ať už existují nezávisle na pachateli, nebo jsou jím vyvolané. Zvláštní pozornost je třeba tedy věnovat právě přístupu pachatele k požadavku náležité opatrnosti, neboť v tom je jádro posouzení míry jeho zavinění, tedy zda jeho **nedbalost** byla **hrubá** či jen lehká či menší (s nižší mírou **nedbalosti**). Jak již bylo shora poznamenáno, je třeba dovést hrubou **nedbalost** z okolností spočívajících v tom, že pachatel si počíná naprosto svévolným a bezohledným jednáním⁶, kterého se dopouští při jízdě ve vztahu jak k osádce vozidla, které řídí, tak i k ostatním účastníkům provozu na pozemních komunikacích a dalším okolnostem, které registruje nebo může předvídat (blízkost železničního přejezdu a jeho přejezd, viz výklad níže), v důsledku toho způsobí dopravní nehodu.

Hrubá nedbalost - hrubé porušení zákonů jsou vymezeny ve vztahu k trestným činům v dopravě na pozemních komunikacích v těchto ustanoveních:

- v kvalifikované skutkové podstatě ustanovení § 143 odst. 3 – Usmrcení z nedbalosti (*Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické předpisy*),
- v téže ustanovení jako kvalifikované skutkové podstatě v odstavci 4 (*Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 3 smrt nejméně dvou osob*).
- v základní skutkové podstatě ustanovení § 147 odst. 3 – Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (*Kdo z nedbalosti způsobí těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let*).
- v základní skutkové podstatě ustanovení § 148 odst. 2 – Ublížení na zdraví z nedbalosti (*Kdo z nedbalosti způsobí ublížení na zdraví nejméně dvou osob proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta*).
- v základní skutkové podstatě ustanovení § 277 odst. 1 - Poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti (*Kdo z hrubé nedbalosti zničí, poškodí, odstraní nebo učiní neupotřebitelným obecně prospěšné zařízení nebo ohrozí provoz obecně prospěšného zařízení, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti*).

⁶ Srov. přiměřeně Rozhodnutí NS 5 Tdo 540/2012

- v témže ustanovení jako kvalifikované skutkové podstatě v odstavci 2 (*Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1, písmeno a) škodu velkého rozsahu, nebo písmeno b) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu*).

Jak už bylo výše uvedeno, nejedná se o další druh zavinění z nedbalosti, jde o vyšší stupeň intenzity nedbalosti, který se musí posoudit zejména k jednání pachatele a k požadavku náležité opatrnosti, svědčícím o jeho zřejmé bezohlednosti, vyvolávajícím daleko vyšší reálné nebezpečí vzniku následku uvedeného v daném ustanovení. Při dopravě na pozemních komunikacích se bude jednat zejména o porušení zákonů v dopravě, o nerespektování více ustanovení zákona č. 361/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů, není ale vyloučeno porušení dalších zákonů, např. zákon č. 12/1997 Sb., o bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích, zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, zákon č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999, zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákon č. 266/1994 Sb., o drahách, zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 334/1992, o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 245/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých zákonů. Je nutné mít na paměti, že některé výše uvedené zákony mohou působit mezioborově. Jiné předpisy vydávané na základě zákona a v jeho mezích (vládní nařízení, vyhlášky – zejména vyhláška č. 30/2001 Sb. kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích, a vyhláška č. 341/2002 Sb., o schvalování technické způsobilosti a o technických podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, směrnice, pokyny, instrukce) mohou zákonem stanovené zákazy, příkazy nebo povinnosti upřesňovat a konkretizovat a je možné jich použít jen v tomto ohledu. Jestliže se bude jednat o porušení více předpisů, které ale nejsou vymezeny v těchto ustanoveních, nepůjde v komplexu o hrubou nedbalost.

Podle judikatury vztahující se k minulé právní úpravě šlo o hrubé porušení předpisů o bezpečnosti v dopravě na pozemních komunikacích v případě, když řidič (zejména motorového dopravního prostředku) porušil v souvislosti s provozem v příčinné souvislosti tři důležité povinnosti s odkazem na nerespektování tří konkrétních ustanovení zákona číslo 361/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Do současné doby však nebyl k této nové problematice vydán žádný sjednocující judikát.

V německém trestním zákoníku (Trestní zákoník Spolkové republiky Německo, Strafgesetzbuch z 15. 5. 1971, ve znění platném od 13. 11. 1998, naposledy změněném zákonem z 24. 9. 2013 – BGBl I S. 3671) v § 315c odst. 2 jsou taxativně uvedena jednání, která budou považována za hrubé porušení dopravních předpisů. Jedná se o:

- a) nedání přednosti v jízdě,
- b) nesprávné předjíždění,
- c) nesprávná jízda přes přechod pro chodce,

- d) jízdu nepřiměřenou rychlostí v místech se špatnou viditelností, na křižovatce nebo na železničním přejezdu,
- e) neschopnost držet se u pravé strany vozovky v místech se špatnou viditelností,
- f) otáčení, couvání nebo jízda v protisměru proti směru provozu, nebo pokusy konat tak na dálnici,
- g) nezastavení vozidla, které je poškozené, ačkoliv je to potřebné pro dopravní bezpečnost, pokud dojde činem k ohrožení života nebo zdraví jiného člověka nebo majetku významné hodnoty.

Zde mnoho hrubých porušení v podstatě souvisí i s naším pojmem porušení důležité povinnosti, ale zda půjde v konkrétním případě o hrubé porušení předpisů o bezpečnosti dopravy či nikoliv, záleží zatím výhradně na hodnocení a výkladu soudů. Je otázkou, zda by nepřicházelo v úvahu, kdyby taková závažná porušení byla kodifikována, protože soudní praxe se zatím přiklání k závěrům, že aby šlo o hrubé porušení předpisů v dopravě, musí jít o úmyslné nebo hrubě nedbalé porušení předpisů majících základní význam pro bezpečnost dopravy, nebo více předpisů zajišťujících bezpečnost v dopravě, tedy **alespoň o několik porušení zákonů nebo o tři porušení důležité povinnosti řidiče, přičemž ještě tyto musí být v příčinné souvislosti s následkem (R 13/1972)**.

Pro uplatnění v praxi z předchozích případů by zřejmě bylo hrubým porušením předpisů v provozu na pozemních komunikacích ve vztahu k ustanovení § 143, odst. 3 trestního zákoníku s odkazem na ustanovení § 16 odst. 2 trestního zákoníku také řízení automobilu nebo motocyklu, o nichž pachatel ví, že jsou technicky nedostatečně vybaveny, zejména mají neúčinné brzdy, slabý svit předního osvětlení, je-li pachatel v době řízení pod silným vlivem alkoholu a jede rychlostí, která je nepřiměřená viditelnosti, technickému stavu vozidla a jeho schopnostem. Podmínkou trestní odpovědnosti podle § 143, odst. 3 trestního zákoníku je to, aby pachatel hrubým porušením předpisů o bezpečnosti dopravy způsobil jinému smrt.

Také riskantní jízda opilého řidiče (obsah 1,49 g/kg alkoholu v krvi) za snížené viditelnosti s technicky nezpůsobilým automobilem rychlostí, jež je evidentně nepřiměřená i k stavebně technickému stavu komunikace, vedoucí k tomu, že jím řízené motorové vozidlo po projetí zatáčky vjede do protisměru a čelně se střetne s protijedoucím vozidlem, přičemž dojde k usmrcení dvou osob a těžké újmě na zdraví s trvalými následky u osoby další, naplňuje znak hrubého porušení předpisů v dopravě ve smyslu § 143 odst. 4 trestního zákoníku, jakož i znaky trestného činu 147, odst. 1 trestního zákoníku a trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274, odst. 1, odst. 2, písm. a) trestního zákoníku, a to v jednočinném souběhu (R 52/1998).

Autor zastává názor, že ve výše uvedených případech by se jednalo o hrubé porušení předpisů v dopravě. V zákoně o provozu na pozemních komunikacích je však jedno ustanovení, u kterého je při jeho nerespektování možná diskuze, zda nejde o hrubé porušení předpisu v dopravě. Jedná se o ustanovení § 28 a § 29 zák. č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, v platném znění, která zní:

§ 28 Železniční přejezd

(1) Před železničním přejezdem si musí **řidič počínat zvláště opatrně, zejména se přesvědčit, zda může železniční přejezd bezpečně přejet.**

(2) Vozidla se před železničním přejezdem řadí za sebou v pořadí, ve kterém přijela. Nejde-li o souběžnou jízdu nebo o jízdu podle § 12 odst. 2, smějí vozidla přejíždět přes železniční přejezd jen v jednom jízdním proudu.

(3) Ve vzdálenosti 50 m před železničním přejezdem a při jeho přejíždění smí řidič jet rychlostí nejvýše 30 km.h⁻¹. Svítí-li přerušované bílé světlo signálu přejezdového zabezpečovacího

zařízení, smí 50 m před železničním přejezdem a při jeho přejíždění jen rychlostí nejvýše 50 km.h⁻¹. Při přejíždění železničního přejezdu nesmí řidič zbytečně prodlužovat dobu jeho přejíždění.

(4) Dojde-li k zastavení vozidla na železničním přejezdu, musí jeho řidič odstranit vozidlo mimo železniční trať, a nemůže-li tak učinit, musí neprodleně učinit vše, aby řidiči kolejových vozidel byli před nebezpečím včas varováni.

(5) Před železničním přejezdem, u kterého je umístěna dopravní značka "Stůj, dej přednost v jízdě!", musí řidič zastavit vozidlo na takovém místě, odkud má náležitý rozhled na trať.

§ 29

(1) Řidič nesmí vjíždět na železniční přejezd,

a) je-li dávana výstraha dvěma červenými střídavě přerušovanými světly signálu přejezdového zabezpečovacího zařízení,

b) je-li dávana výstraha přerušovaným zvukem houkačky nebo zvonku přejezdového zabezpečovacího zařízení,

c) sklápějí-li se, jsou-li sklopeny nebo zdvihají-li se závory,

d) je-li již vidět nebo slyšet příjíždějící vlak nebo jiné drážní vozidlo nebo je-li slyšet jeho houkání nebo pískání; toto neplatí, svítí-li přerušované bílé světlo signálu přejezdového zabezpečovacího zařízení,

e) dává-li znamení k zastavení vozidla zaměstnanec dráhy kroužením červeným nebo žlutým praporkem a za snížené viditelnosti kroužením červeným světlem,

f) nedovoluje-li situace za železničním přejezdem jeho bezpečné přejetí a pokračování v jízdě.

(2) V případech uvedených v odstavci 1 písm. a), b) a c) smí řidič vjíždět na železniční přejezd pouze tehdy, jestliže před železničním přejezdem dostal od pověřeného zaměstnance provozovatele dráhy k jízdě přes železniční přejezd ústní souhlas. V tomto případě je řidič povinen řídit se při jízdě přes železniční přejezd pokyny pověřeného zaměstnance provozovatele dráhy. Pověřený zaměstnanec provozovatele dráhy je povinen se na požádání řidiče prokázat platným pověřením provozovatele dráhy.

Železniční přejezd je místo, kde se úrovnově kříží pozemní komunikace se železnicí, popřípadě s jinou dráhou ležící na samostatném tělese, a označené příslušnou dopravní značkou⁷. Již se samotné podstaty železniční dopravy, hmotnosti kolejových vozidel, malé adheze při jízdě po kolejích a tím dlouhé brzdné dráze, velké odstředivé síle po následném střetu vyplývá při tomto provozu právo absolutní přednosti v jízdě kolejového vozidla.

Pro účastníka provozu na pozemních komunikacích (zejména řidiče motorových dopravních prostředků) vyplývají z výše uvedených ustanovení při jejich činnosti následující povinnosti:

- počínat si zvláště opatrně, zejména se přesvědčit, zda může na železniční přejezd vjet
- respektovat jízdu v jízdnicích pruzích

⁷ Viz § 2, písmeno bb) zák. č. 361/2000 Sb., v platném znění

- jet předepsanou rychlostí
- respektovat důvody zákazu vjezdu na železniční přejezd

Významné je zejména vymezení pojmu „počínat si zvláště opatrně, zejména se přesvědčit...“ Jedná se nepochybně ještě o vyšší míru opatrnosti než u pojmu „zvýšená opatrnost“. Z toho poté pro účastníka provozu na pozemních komunikacích vyplývá jednoznačně: jestliže nemá náležitý rozhled, ať je způsoben jakýmikoliv vlivy a podmínkami, musí se vždy přesvědčit o možnosti vjetí na železniční přejezd, a jestliže toho není schopen, nesmí na železniční přejezd vjet (např. klasické případy oslnění ranním sluncem - v uvedeném případě může být podle okolností i rychlost 10 km/h rychlostí nepřiměřenou). Řidič se musí nejprve sám nebo i pomocí poučené osoby (ne např. pětiletého dítěte) přesvědčit, zda je železniční cesta volná a teprve poté na železniční přejezd vjet. Že se tak v praxi neděje, svědčí velmi mnoho vážných střetů na železničních přejezdech a s odkazem na tento druh dopravy většinou i fatální následky.

Mezi další trestný čin, který je možné nepochybně vztáhnout k dopravě a k dopravním nehodám na pozemních komunikacích s možností jeho způsobení hrubou nedbalostí nebo hrubým porušením předpisů (právě dopravní nehody na pozemních komunikacích při střetu s kolejovými vozidly na železničním přejezdu jsou předem svou nepředvídatelností průběhu a následky typické), je trestný čin obecné ohrožení z nedbalosti podle § 273 trestního zákoníku, který zní:

§ 273

Obecné ohrožení z nedbalosti

(1) Kdo z nedbalosti způsobí obecné nebezpečí tím, že vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo cizí majetek v nebezpečí velkého rozsahu tím, že zapříčiní požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání, nebo

kdo z nedbalosti takové obecné nebezpečí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví,*
- b) spáchá-li takový čin proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo*
- c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.*

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt, nebo*
- b) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 2 písm. b) škodu velkého rozsahu nebo těžkou újmu na zdraví.*

(4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 2 písm. b) smrt.

Jedná se o trestný čin ohrožovací, k naplnění zákonných znaků postačí bezprostřední ohrožení výše uvedených zájmů chráněných trestním zákoníkem. Výskyt trestného činu obecné ohrožení z nedbalosti podle § 273 trestního zákoníku není v provozu na pozemních komunikacích vzhledem k celkovému počtu dopravních nehod příliš častý, což vyplývá především z její samotné povahy. Většinou se jedná o dopravní nehody prostředků hromadné dopravy osob (autobus, mikrobus), jiných prostředků dopravy (MPV, traktory s vlekem, nákladní automobily apod.), nebo střety s kolejovými vozidly na železnici, ale mohou to být i nehody klasických osobních automobilů, u nichž není respektována jedna z technických podmínek provozu, a to dovolené obsazení osob ve vozidle (místo v technických podmínkách předepsaných 1 + 4 je obsazení 1 + 7).

Rozsah ohrožení je dán především kvantitativně, tj. počtem ohrožených osob a škodou, která lidem nebo majetku hrozila. Podle ustálené judikatury musí dojít k ohrožení většího počtu osob, nejméně sedmi současně přítomných (R 39/1982), a musí být ohrožení bezprostředně na životě, nebo jim musí hrozit alespoň těžká újma na zdraví, hrozba pouhého ublížení na zdraví ve smyslu § 122 odst. 1 trestního zákoníku nestačí. Co se týká majetku, který nenáleží výlučně nebo zcela pachateli, musí hrozit způsobení škody velkého rozsahu, podle vykládacího pravidla § 138 trestního zákoníku je to škoda ve výši nejméně 5 milionů korun. Do rozsahu celkové škody se započítávají i účelně vynaložené náklady na odvrácení hrozícího nebezpečí a na nápravu škodlivých následků (R 27/1967).

Podstatou článku po předchozích výkladech není rozbor znaků výše zmíněných a této skutkové podstaty trestného činu, ale pouze posouzení zavinění jako obligatorního znaku subjektivní stránky u § 273 trestního zákoníku. S ohledem na chování účastníků a vznik dopravních nehod na železničních přejezdech jistě problematika aktuální. Stručné pojednání o vědomé, nevědomé nedbalosti, hrubé nedbalosti a hrubém porušení předpisů je ve výkladech výše.

Je zřejmě legislativním nedostatkem, že v daném ustanovení chybí vymezení formy hrubá nedbalost podle ustanovení § 16 odst. 2 trestního zákoníku nebo hrubé porušení předpisů. V odstavci 2 písm. b) ustanovení § 273 je ve vztahu k nedbalosti uvedeno, že čin spáchán proto, že pachatel porušil důležitou povinnost, vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo mu uloženou podle zákona, na uvedený znak navazují další těžší následky, uvedené v odstavcích třetím a čtvrtém.

Uvedený trestný čin však vykazuje vyšší míru škodlivosti pro společnost (více chráněných zájmů, možnost vzniku více následků na chráněných zájmech, případně účinků jako změn na hmotném předmětu útoku). V dopravě na pozemních komunikacích ve vztahu k některým kategoriím řidičů by jistě bylo uplatňování uvedeného znaku žádoucí (řidiči kamionů vezoucí neoznačený nebezpečný náklad, riskantní způsoby jízdy přes železniční přejezdy, technická způsobilost autobusů a profesní způsobilost jejich řidičů, bezohledná jízda s technicky nezpůsobilým automobilem řidičem po požití návykových látek bez řidičského oprávnění apod.). S odkazem na konstrukci skutkových podstat trestných činů proti životu a zdraví v hlavě I. trestního zákoníku, kde je v ustanovení § 143 odst. 3, § 147 odst. 3 a § 148 odst. 2 uvedený znak uveden, v ustanovení § 273 trestního zákoníku chybí. Je pravdou, že několikeré porušení důležité povinnosti lze nyní hodnotit jako obecnou přitěžující okolnost a vyměřit trest při horní hranici stanovené trestní sazby. Nicméně u takového důležitého ustanovení trestního zákoníku by měl být pojem hrubé nedbalosti (hrubé porušení předpisů) vymezen i s odkazem na formální vymezení trestného činu, pro občany by potom byl obsah daného ustanovení více srozumitelný. I autorovi článku je jasné, že po příslušných úpravách by byla konstrukce skutkových podstat tohoto trestného činu ještě složitější a rozsáhlejší, ale přesto předkládá odborné veřejnosti k diskusi navrhované znění daného ustanovení i s úpravami trestních sankcí:

§ 273

Obecné ohrožení z nedbalosti

(1) *Kdo z nedbalosti způsobí obecné nebezpečí tím, že vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že zapříčiní požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání, nebo*

kdo z nedbalosti takové obecné nebezpečí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

(2) *Odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.*

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

a) způsobil-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví,

b) spáchá-li čin v odstavci 1 proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony, nebo

c) způsobil-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou škodu.

(4) Odnětím svobody na jeden rok až šest let bude pachatel potrestán, spáchá-li činem uvedeným v odstavci 2 těžkou újmu na zdraví nebo značnou škodu.

(5) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) způsobil-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt, nebo

b) způsobil-li činem uvedeným v odstavci 3, písmeno b) těžkou újmu na zdraví nebo značnou škodu.

(6) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) způsobil-li činem uvedeným v odstavci 2 smrt, nebo

b) způsobil-li činem uvedeným v odstavci 3, písmeno b) škodu velkého rozsahu.

(7) Odnětím svobody na šest až deset let bude pachatel potrestán, způsobil-li činem uvedeným v odstavci 3, písmeno b) smrt.

Právní úprava, uvedená ve slovenském trestním zákoně (základy trestní odpovědnosti jsou ve slovenské právní úpravě v podstatě stejné), týkající se ustanovení § 16 (nedbanlivost) a § 285 (všeobecné ohrožení), se v ustanovení § 285 trestného zákona od české právní úpravy (§ 273 trestního zákonníku) liší:

Predpis č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon.

§ 16

Trestný čin je spáchaný z nedbanlivosti, ak páchatel

a) vedel, že môže spôsobilým uvedeným v tomto zákone porušiť alebo ohroziť záujem chránený týmto zákonom, ale bez primeraných dôvodov sa spoliehal, že také porušenie alebo ohrozenie nespôsobí, alebo

b) nevedel, že svojím konaním môže také porušenie alebo ohrozenie spôsobiť, hoci o tom vzhľadom na okolnosti a na svoje osobné pomery vedieť mal a mohol.

§ 285

(1) Kto z nedbanlivosti spôsobí alebo zvýši všeobecné nebezpečenstvo, alebo sťaží jeho odvrátenie alebo zmiernenie, potrestá sa odňatím slobody až na jeden rok.

(2) Odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 závažnejším spôsobom konania.

(3) Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním

a) značnú škodu, alebo

b) ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť.

(4) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

Je na diskuzi odborné veřejnosti, zda by nebylo vhodné legislativně upravit ustanovení § 285 trestného zákona, aby došlo k výraznějšímu odlišení tohoto závažnějšího trestného od trestných činů proti životu a zdraví, spáchaných z nedbalosti (§ 149 a § 155 trestného zákona), zejména ve zvýraznění trestních sankcí.

Zoznam bibliografických odkazov:

- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5
- VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: nakladatelství ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8
- FENYK, Jaroslav, Igor STRÍŽ, Petr POLÁK a kol. *Trestní zákoník a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 2. díl. *Trestní řád*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-803-1
- GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné. Judikatura k obecné a zvláštní části*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. ISBN 978-80-7357-509-0.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-785-0.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné – zvláštní část*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-820-8.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-49-3.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2
- KUČEROVÁ, Helena. *Zákon o silničním provozu s komentářem a judikaturou a předpisy související*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87576-01-4.
- SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva. I. Trestní právo a trestní zákony. II. Základy trestní odpovědnosti. III. Tresty a ochranná opatření*. 1. vydání. Praha: nakladatelství Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
- NOVOTNÝ, František, Josef SOUČEK et al. *Trestní právo hmotné*. 3 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2
- NOVOTNÝ, František a kolektiv. *Trestní zákoník 2010. Komentář*. 1. vydání. Eurounion. Praha 2010. ISBN 978-80-7317-084-4
- Předpis č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon.

SKORIGOVANIE ASPERAČNEJ ZÁSADY

doc. JUDr. Margita Prokeinová, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK v Bratislave

Anotácia: V článku sa autorka zamerala na rozhodnutie Ústavného súdu SR (ÚS 106/2011-85), ktorým došlo k skorigovaniu asperačnej (zostrujúcej) zásady upravenej v § 41 ods. 2 Tr. zák. K tomuto rozhodnutiu došlo na podnet Krajského súdu v Prešove. V súvislosti s asperačnou zásadou, autorka zároveň čitateľa oboznámila s navrhovaným znením asperačnej zásady v zmysle pripravovanej novely Trestného zákona.

KLúčové slová: asperačná zásada, nález Ústavného súdu SR, Ústava SR, mimoriadne zníženie trestu, primeranosť trestu, obnova konania.

Annotation: In the article author focused on the decision of the Constitutional Court (CC 106/2011-85), which corrected by unblurring principle laid down in § 41 clause 2 of Criminal Code. This decision was made at the initiative of the Regional Court in Prešov. In connection with this principle author introduced proposed version of this principle under proposed amendments of Criminal Code.

Keywords: unblurring principle, judgment of the Constitutional Court of Slovak Republic, Constitution of Slovak Republic, extraordinary reduction of the punishment, appropriate punishment, re-trial.

Skorigovanie asperačnej (zostrujúcej) zásady sa uskutočnilo na podnet Krajského súdu v Prešove. Tento súd uviedol, „že nástroje, pomocou ktorých štát realizuje trestnoprávnu ochranu, predstavujú legitímne obmedzenie základných práv a slobôd, avšak len vtedy, ak sú tieto zákonodarcom formulované a následne na to oprávnenými orgánmi aplikované ústavne súladným spôsobom, t. j. tak, aby konkrétny nástroj a jeho aplikácia obstáli v teste proporcionality. Primeranosť zásahu do základných práv a slobôd je nutné posudzovať vždy vo vzťahu ku konkrétnemu verejnému záujmu, ktorý toto obmedzenie legitimizuje“¹. Krajský súd ďalej skonštatoval, že dôvodom zavedenia asperačnej zásady² bolo dostatočne dlhodobo izolovať páchatel'ov najzávažnejšej, najmä násilnej trestnej činnosti, aby sa zvýšila ochrana spoločnosti. Je to nepochybne legitímny cieľ, avšak otázkou zostáva, či takáto právna úprava je spôsobilá tento cieľ dosiahnuť, pýtal sa v návrhu krajský súd. Podľa názoru krajského súdu je táto odpoveď záporná, pretože namietaná právna úprava nespĺňa svojimi dôsledkami sledovaný účel³.

Na základe návrhu Krajského súdu v Prešove, Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) rozhodol o potrebe zosúladiť asperačnú zásadu s Ústavou SR⁴. Ústavný súd vyjadril názor,

¹ Dostupné na <http://www.najpravo.sk/clanky/ustavny-sud-skorigoval-asperacnu-zasadu.html>

² Z historického pohľadu možno konštatovať, že asperačná zásada je najmladšou zo zásad trestania súbehu. Do Trestného zákona sa dostala jeho novelou č. 171/2003 Z. z., ktorou sa menil a doplnil zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zakotvená bola v § 35 ods. 2 Tr. zák. v tomto znení: „Ak súd ukladá úhrnný trest odňatia slobody za dva alebo viac úmyselných trestných činov spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami, zvyšuje sa horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu a pri obzvlášť nebezpečnom recidivistovi o jednu polovicu; súd uloží páchatel'ovi trest v hornej polovici takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody“.

Podľa dôvodovej správy, asperačná zásada umožní za stanovených podmienok zvýšiť hornú hranicu trestnej sadzby najťažšieho trestného činu o jednu tretinu a pri obzvlášť nebezpečnom recidivistovi o jednu polovicu. V tom čase, súčasná právna úprava bez asperačnej zásady umožňovala situáciu, kedy páchatel', ktorý spáchal vo viacčinnom súbehu X trestných činov, ktoré už odôvodňovali trest na hornej hranici trestnej sadzby najťažšieho trestného činu, mohol páchať ďalšie rovnaké alebo menej závažné delikty už de facto beztrestne. Beztrestné páchanie trestných činov bolo potrebné v právnom štáte považovať za nespravodlivé. Dostupné na <http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~Main/TPrintWithHeader.ascx&phContent=~EDL/ShowArticlePrint.ascx&ArticleId=29829>

³ Dostupné na <http://www.najpravo.sk/clanky/ustavny-sud-skorigoval-asperacnu-zasadu.html>

⁴ Ústavný súd SR pred verdiktom svojho rozhodnutia požiadal podľa § 39 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde o stanovisko k návrhu Národnú radu Slovenskej republiky, vládu Slovenskej republiky, predsedu najvyššieho súdu a generálneho prokurátora Slovenskej republiky a v neposlednom rade i Slovenskú advokátsku komoru. Všetky inštitúcie

že „uložený trest by mal zohľadňovať i skutočnosť, že súd ukladá trest za viacero trestných činov, ktoré boli spáchané v súbahu. Rešpektujúc požiadavku primeranosti trestu by však k zohľadňovaniu existencie viacčinného súbahu mal pristupovať predovšetkým súd, a to popri zvažovaní a zohľadňovaní všetkých ostatných okolností konkrétneho prípadu a následne by mal uložiť primeraný individualizovaný trest v rámci zákonných trestných sadzieb stanovených zákonodarcom za trestný čin zo zbiehajúcich sa trestných činov najprísnejšie trestný s možnosťou zváženía uloženia trestu v sprísnenej trestnej sadzbe“⁵.

Znenie súčasne platnej právnej úpravy asperačnej zásady je vyjadrené v § 41 ods. 2 Trestného zákona (ďalej len „Tr. zák.“) pod názvom „Úhrnný trest a spoločný trest“ týmito slovami: „Ak súd ukladá úhrnný trest odňatia slobody za dva alebo viac úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom, spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami, zvyšuje sa horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu“. Svoju pozornosť chcem upriamiť práve na časť vety, ktorá už nie je súčasťou asperačnej zásady. Za bodkočiarkou ešte nasledovalo „súd uloží páchatel'ovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody“. Tieto slová v texte boli zrušené nálezom Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012 (uverejnený 21. 12. 2012, zákon č. 428/2012 Z. z.)⁶. Dôvod takéhoto rozhodnutia spočíval v tom, že to nie je v súlade s čl. 1 ods. 1 Ústavy SR. Obsahom tohto článku je, že „Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo“. Zvrchovanosť štátu predstavuje jeho suverenitu, resp. nezávislosť štátnej moci od inej moci. Pojem demokracia znamená v gréčtine ľudovláda, teda takú formu štátu, ktorá zabezpečuje a vyjadruje zvrchovanosť ľudu. Demokracia sa okrem toho chápe aj ako štátna forma, založená na systéme slobody a poriadku tak, aby sa zaručovali práva jednotlivcom aj celej skupine⁷. Hranice demokratického princípu stanovuje právny štát, v ktorom platí prvenstvo práva a nikto nie je postavený nad zákon⁸. Musí sa mu podrobiť aj samotný štát. Slobodu náboženského vyznania a viery garantuje čl. 24 ods. 1 až 4 Ústavy SR.

Ak sú splnené zákonné podmienky na použitie asperačnej zásady, súd je povinný ju uplatniť bez ohľadu na okolnosti prípadu i osobné pomery páchatel'a. **Tým, že predmetná veta za bodkočiarkou už nie je súčasťou asperačnej zásady, to ale neznamená, že súd nemôže takto, resp. v tomto znení ukladať trest odňatia slobody.** Rozdiel je len v tom, že to už nemá obligatórne stanovené zákonom. Súdu sa týmto dáva priestor na rešpektovanie požiadavky primeranosti trestu tým, že umožňuje jeho dostatočnú individualizáciu.

Ústavný súd SR nenamietal, že v prípade viacčinného súbahu úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom, dochádza k obligatórnemu zvýšeniu hornej hranice trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu najprísnejšie trestného o jednu tretinu, ale namietal to, že Trestný zákon striktné upravuje ďalší postup súdu pri určení konkrétnej výšky trestu. Jej určenie neponecháva na voľnej úvahe súdu, keďže pri ukladaní konkrétneho trestu mu Trestný zákon ukladá povinnosť uložiť trest v konkrétnej časti upravenej (sprísnenej) trestnej sadzby⁹ vo forme „súd uloží páchatel'ovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody“.

Opakom asperačnej zásady je inštitút mimoriadneho zníženia trestu s tým, že každý z týchto inštitútov má, samozrejme, svoje vlastné zákonné podmienky, za akých ich možno použiť. Inštitút mimoriadneho zníženia trestu je upravený v § 39 Tr. zák. V jeho prvom odseku sa uvádza: „Ak súd vzhľadom na okolnosti prípadu alebo vzhľadom na pomery páchatel'a má za to, že by použitie trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom bolo pre páchatel'a neprímerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania, možno páchatel'ovi uložiť

---

sa stotožnili s predloženým návrhom Prešovského krajského súdu na začatie konania a k tomuto návrhu nemali pripomienky s výnimkou Národnej rady Slovenskej republiky.

⁵ Dostupné na <http://www.najpravo.sk/clanky/par-slov-k-nalezu-ustavneho-sudu-o-asperacnej-zasade.html>

⁶ Dostupné na http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_zak_print.asp

⁷ Dostupné na <http://referaty.atlas.sk/vseobecne-humanitne/nauka-o-spolocnosti/39419/?print=1>

⁸ Opakom právneho štátu je policajný štát, v ktorom osoby vykonávajúce štátnu moc, úradníci a najmä polícia môžu robiť všetko, čo im zákon nezakazuje, kým občania sú zbavení aj základných práv a slobôd.

⁹ Nález Ústavného súdu SR, PL. ÚS 106/2011-85, s. 20

rest aj pod dolnú hranicu trestu ustanoveného týmto zákonom“. Zásadný rozdiel medzi týmito trestnoprávnymi inštitútmi (okrem ich samotnej povahy) spočíva v tom, že súd postupuje v zmysle § 39 ods. 1 Tr. zák. fakultatívne. Keď sú splnené podmienky na mimoriadne zníženie trestu, je na úvahe súdu, či využije tento inštitút alebo nie. K sprísneniu trestu podľa § 41 ods. 2 Tr. zák. dochádza vždy obligatórne, čím sa podľa navrhovateľa nerešpektuje požiadavka primeranosti trestu a jeho individualizácia.

Vďaka možnosti využitia inštitútu mimoriadneho zníženia trestu na základe úvahy súdu v prípadoch, kde zároveň musela byť uplatnená asperačná zásada, mohlo dôjsť k zmierneniu trestu, čím sa „otupila“ jej ostrosť. Uvediem to na konkrétnom príklade, kde najskôr treba urobiť výpočet uloženia trestu podľa asperačnej zásady a následne výpočet v zmysle § 39 ods. 4 Tr. zák.¹⁰. Ide o trestný čin zabitia podľa § 147 ods. 1 Tr. zák. s rozpätím trestnej sadzby 7 – 10 rokov:

10 rokov = 120 mes. : 3 = 40 mes., teda 3 roky a 4 mes. →

10 + 3 roky a 4 mes. = 13 rokov a 4 mes.; teda upravená trestná sadzba bude v rozpätí 7 – 13 rokov a 4 mesiace.

Súd však musel uložiť páchatelovi trest nad ½ takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody

84mes. + 160mes. = 244 : 2 = 122mes., teda v rozpätí **10 rokov a 2 mesiace – 13 rokov a 4 mesiace.**

Aplikácia podľa ustanovenia § 39 ods. 4 Tr. zák.

10 rokov a 2 mes. = 122 mes. : 3 = 40mes., teda 3 roky a 4 mes.

122 mes. – 40 mes. = 82 mes., teda **6 rokov a 10 mes.**

Zo základnej trestnej sadzby 7 až 10 rokov nám vyšiel finálny trest odňatia slobody vo výške 6 rokov a 10 mes. s použitím § 41 ods. 2 Tr. zák. (asperačná zásada) a § 39 ods. 4 Tr. zák. (mimoriadne zníženie trestu).

Je nesporné, že znenie asperačnej zásady pred rozhodnutím Ústavného súdu SR v mnohých prípadoch viedlo k neprímerane prísnemu trestu odňatia slobody vzhľadom k závažnosti spáchanému skutku. V takýchto prípadoch súdy taktiež zväčša pristupovali k legálnemu obchádzaniu § 41 ods. 2 Tr. zák.¹¹.

V článku som sa už zmienila o tom, že Ústavný súd SR pred verdiktom svojho rozhodnutia požiadal viacero vrcholných inštitúcií o stanovisko k návrhu Krajského súdu v Prešove. Jednou z týchto inštitúcií bola i Slovenská advokátska komora, ktorá vyslovila svoj názor, že Trestný zákon umožňuje trestať recidívu v identických trestných veciach miernejšie v porovnaní s asperačnou zásadou a to napriek tomu, že medzi spáchaním viacerých trestných skutkov súd uložením sankcie odsúdil páchatel'a, čím poukázal na jeho negatívne správanie a na jeho povinnosť sa takéhoto konania zdržať. V prípade uplatnenia § 41 ods. 2 Tr. zák. takáto výstraha nejestvuje a tiež si treba uvedomiť, že často ide o prvotrestané osoby. Paradoxom tohto právneho stavu je skutočnosť, že pri recidivistovi je zákonná možnosť podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, pričom pri obvinenom zo spáchania viacčinného súbegu, zákon túto konštrukciou ukladania trestu úplne vylučuje¹². Z tohto dôvodu je trestanie páchatel'a podľa § 41 ods. 2 Tr. zák. diskriminačné a jednoznačne prísnejšie¹³. V každom prípade, tresty majú byť primerané, pretože ich neprímeraná prísnosť, a naopak ich miernosť, pôsobia škodlivo na páchatel'a i spoločnosť. Prostriedkom na dosiahnutie primeranosti trestu je jeho individualizácia.

K základnému postupu súdu prvého stupňa vo vzťahu k vykonaniu predmetného nálezu Ústavného súdu SR jestvuje stanovisko predsedu trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR (Tpj 11/2013) zo dňa 11. marca 2013. Na zreteľ treba brať § 41b ods. 1 zákona č. 38/1993 Z. z.

¹⁰ Hierarchiu tohto postupu uvádza judikát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uverejnený pod č 32/2009 Zb. rozh. tr.

¹¹ K tomu bližšie pozri KORDÍK, M. Úhrnný trest a spoločný trest. In: BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 319.

¹² V stanovisku generálneho prokurátora sa uvádza, že krajské prokuratúry uviedli množstvo prípadov, kde pri aplikácii asperačnej zásady hrozia páchatel'om omnoho prísnejšie tresty ako pri recidíve, a to napriek tomu, že predtým ešte neboli súdne trestaní. Nález Ústavného súdu SR, PL. ÚS 106/2011-85, s. 23

¹³ Nález Ústavného súdu SR, PL. ÚS 106/2011-85, s. 7

o organizácii Ústavného súdu SR o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov. Obsahom tohto ustanovenia je „*ak súd v trestnom konaní vydal na základe právneho predpisu, ktorý neskôr stratil účinnosť podľa § 125 Ústavy, rozsudok, ktorý nadobudol právoplatnosť, ale nebol vykonaný¹⁴, strata účinnosti takého právneho predpisu, jeho časti alebo niektorého ustanovenia je dôvodom obnovy konania podľa ustanovení Trestného poriadku*“. V tomto zmysle treba aplikovať § 394 ods. 1 Trestného poriadku (ďalej len „Tr. por.“): „*Obnova konania, ktoré sa skončilo právoplatným rozsudkom alebo právoplatným trestným rozkazom, sa povolí, ak vyjdú najavo skutočnosti alebo dôkazy súdu skôr nežnáme...*“

Obnova konania, ako mimoriadny opravný prostriedok je návrhovým inštitútom, takže ju možno povoliť len na návrh oprávnenej osoby v zmysle § 396 ods. 1 Tr. por.

Podľa stanoviska predsedu trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR (Tpj 11/2013), sporným problémom zostáva oznamovacia povinnosť súdu v zmysle § 396 ods. 4 Tr. por.¹⁵. Doteraz totiž nebola vyriešená otázka, či súd má povinnosť zo svojich evidenčných pomôcok (súdnych registrov) zistiť, ktorému odsúdenému bol od účinnosti rekodifikovaného Trestného zákona uložený trest odňatia slobody s použitím asperačnej zásady podľa § 41 ods. 2 Tr. zák. V predmetnom stanovisku, ktoré vychádza z dikcie § 396 ods. 4 Tr. por., jednoznačne sa uvádza, že oznamovacia povinnosť „sa bude vzťahovať nielen na také zistenie v konkrétne prejednávanej veci, ale aj na obsah evidenčných pomôcok súdu (registrov). V oboch prípadoch bude povinnosťou súdu zistené okolnosti oznámiť prokurátorovi“.

V stanovisku sa ďalej uvádza, že pri obnove konania i pri opätovnom prerokovaní veci na základe príkazu dovolacieho súdu podľa § 388 ods. 1 Tr. por. sa pri posúdení trestnosti činu a ukladaní trestu použijú ustanovenia čl. 50 ods. 6 Ústavy SR a § 2 ods. 1 Tr. zák., ktoré sa týkajú časovej pôsobnosti a je v nich obsiahnutá zásada zákazu retroaktivity v neprospech páchatel'a, pričom zároveň prikazujú retroaktivitu zákona priaznivú pre páchatel'a. To sa týka aj v tých prípadoch, keď dovolací súd zistí pri preskúmaní konania a rozhodovania porušenie zákona v prospech obvineného.

Ak v konaní po povolení obnovy konania dôjde k zrušeniu výroku o treste, súd rozhodne bez odkladu o väzbe (§ 403 Tr. por.). Aj keď ustanovenia o obnove konania neupravujú lehotu trvania väzby, treba analogicky vychádzať z § 380 ods. 2 Tr. por., ktorý sa vzťahuje na dovolanie. Dĺžka trvania väzby sa posudzuje samostatne a nezávisle od väzby v pôvodnom konaní (§ 380 ods. 3 Tr. por.).

Návrh Krajského súdu v Prešove namietal i nesúlady § 41 ods. 2 Tr. zák. s čl. 13 ods. 4, čl. 17 ods. 1, čl. 50 ods. 1 a čl. 141 ods. 1 Ústavy SR. Tejto časti podaného návrhu však Ústavný súd SR nevyhovel. Na priblíženie obsahu predmetných článkov uvádzam ich plné znenie a krátky komentár k nim.

Čl. 13 ods. 4 Ústavy SR: „*Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ*“. Podstatou základného práva je to, na čom je založené. Jeho zmyslom je potom to, na aký účel slúži. Treba mať na zreteli celý súhrn týchto práv v ich vzájomnej súčinnosti a prepojenosti¹⁶.

Čl. 17 ods. 1 Ústavy SR: „*Osobná sloboda sa zaručuje*“. Osobná sloboda je jedno z najzákladnejších ľudských práv. Pre človeka je veľmi dôležité, aby sa mohol slobodne, voľne pohybovať podľa vlastného rozhodnutia. V určitých prípadoch môže byť osoba pozbavená osobnej slobody alebo môže dôjsť k jej obmedzeniu a to výlučne len zo zákonných dôvodov (napr. pri výkone trestu odňatia slobody, zadržaní, zatknutí, predvedení atď.).

Čl. 50 ods. 1 Ústavy SR: „*Len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy*“. Trest možno uložiť odsúdenému len na základe vyslovenej viny príslušným súdom. Trest je ujma na osobnej

¹⁴ Pôjde o právoplatný rozsudok, ktorého všetky uložené tresty a ochranné opatrenia neboli vykonané.

¹⁵ „Ak sa dozvie súd alebo iný štátny orgán o okolnosti, ktorá by mohla odôvodniť návrh na povolenie obnovy konania, je povinný oznámiť ju prokurátorovi. Ak ide o okolnosť, ktorá by mohla odôvodniť návrh na povolenie obnovy konania v prospech obvineného, je prokurátor povinný upovedomiť o nej bez odkladu obvineného, alebo ak to nie je možné, inú osobu oprávnenú na podanie návrhu, ak taký návrh nepodá sám“.

¹⁶ ČÍČ, M a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Žilina: Eurokódex, 2012, s. 100

slobode, majetkových alebo iných právach odsúdeného, ktorý môže uložiť páchateľovi len súd podľa zákona za spáchaný trestný čin (§ 31 ods. 2 Tr. zák.). Ustanovenie čl. 50 ods. 1 Ústavy SR je prepojené s čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, kde je upravené právo na spravodlivý proces: „Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom...“.

Čl. 141 ods. 1 Ústavy SR: „V Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné súdy“. Nezávislosť a nestrannosť súdov sú dva úplne odlišné pojmy, ktoré však spolu úzko súvisia. Nezávislosť zaručuje to, aby súdne rozhodnutia boli vydávané nestranne. Nestrannosť predstavuje rozhodovanie súdov bez priklonenia sa k jednej alebo druhej strane súdneho konania¹⁷.

Podľa stanoviska súdkyne Ivetty Macejkovej a sudcu Milana Ľalíka k veci sp. zn. PL. ÚS 106/2011 bolo potrebné vysloviť nesúlad napadnutého ustanovenia aj s čl. 13 ods. 4 a čl. 17 ods. 1 Ústavy SR. Odôvodňujú to tým, že zásah do osobnej slobody páchateľa realizovaný na základe § 41 ods. 2 Tr. zák. nie je v demokratickom a právnom štáte nevyhnutné, pretože ochranu spoločnosti možno dosiahnuť aj miernejšími prostriedkami¹⁸. Podľa môjho názoru je potrebné mať k dispozícii sprísňujúci prostriedok na sankcionovanie spáchania viacerých trestných činov, takže sa plne stotožňujem s názorom väčšiny pléna Ústavného súdu SR, ktorý sa odzrkadlil iba v skorigovaní asperačnej zásady.

Na záver článku sa ešte zmienim o tom, či sa v rámci pripravovanej novely Trestného zákona navrhujú nejaké zmeny týkajúce sa asperačnej zásady. Prvá veta ustanovenia § 41 ods. 2 Tr. zák. je navrhnutá v tomto znení: „Ak súd ukladá úhrnný trest odňatia slobody za dva alebo viac zločinov alebo obzvlášť závažných zločinov, spáchaných dvomi alebo viacerými skutkami, zvyšuje sa horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu“. Na základe tohto návrhu možno badať, že použitie asperačnej zásady sa v porovnaní so súčasnou právnou úpravou viac obmedzuje v tom zmysle, že nestačí spáchanie aspoň jedného zločinu z pomedzi dvoch alebo viacerých úmyselných trestných činov, ale uvádza spáchanie až dvoch alebo viac zločinov alebo obzvlášť závažných zločinov. To, že musia byť spáchané dvoma alebo viacerými skutkami, ostáva nezmenené. V tejto súvislosti chcem ešte doplniť, že návrh novely Trestného zákona zavádza tzv. tripartíciu trestného činu pozostávajúceho z prečinu, zločinu a obzvlášť závažného zločinu. Navrhuje sa zmena definície obzvlášť závažného zločinu v tom smere, že: „Obzvlášť závažný zločin je úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej dvanásť rokov“. Aká bude finálna podoba týchto konkrétnych návrhov týkajúcich sa asperačnej zásady a definície obzvlášť závažného zločinu, bude závisieť od schvaľovacieho procesu poslancov Národnej rady Slovenskej republiky.

Resumé

Úlohou asperačnej zásady je zostrovať trest. Súd pri jej uplatnení prekračuje hornú hranicu trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu najprísnejšie trestného o jednu tretinu. Táto zásada sa zakotvila do Trestného zákona za účelom dôslednejšej ochrany spoločnosti pred páchatelmi závažnej trestnej činnosti.

Asperačná zásada je najmladšou zo zásad trestania súbehu, no napriek tomu už prešla niekoľkými zmenami. Jej prvotná právna úprava bola súčasťou novely Trestného zákona č. 171/2003 Z. z., ktorou sa menil a dopĺňal zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zakotvená bola v § 35 ods. 2 Tr. zák. v tomto znení: „Ak súd ukladá úhrnný trest odňatia slobody za dva alebo viac úmyselných trestných činov spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami, zvyšuje sa horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu a pri obzvlášť nebezpečnom recidivistovi o jednu polovicu; súd uloží páchateľovi trest v hornej polovici takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody“. Rekodifikovaný Trestný zákon prebral koncepciu § 35 ods. 2 v pozmenenej

¹⁷ ČIČ, M a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Žilina: Eurokódex, 2012, s. 759-760

¹⁸ Dostupné na http://portal.concourt.sk/SearchRozhodnutia/rozhod.do?urlpage=dokument&id_spisu=474586

forme: „Ak súd ukladá úhrnný trest odňatia slobody za dva alebo viac úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom, spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami, zvyšuje sa horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu; súd uloží páchatelovi trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby odňatia slobody“. Na základe podnetu Krajského súdu v Prešove, Ústavný súd SR zrušil vetu za bodkočiarkou z dôvodu, že je to v rozpore s Ústavou SR, konkrétne s čl. 1 ods. 1 (sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012). V tejto súvislosti je dôležité zdôrazniť, že zrušenie predmetnej vety nemá za následok jej absolútnu nepoužiteľnosť. Samozrejme, že súdy môžu postupovať pri svojom rozhodnutí o výmere trestu v jej zmysle, avšak len keď to uznajú za vhodné vzhľadom na okolnosti prípadu a pomery páchatel'a. Nemajú to teda obligatórne dané, čím sa im dáva priestor na rešpektovanie požiadavky primeranosti trestu.

Návrh Krajského súdu v Prešove namietal i nesúlad § 41 ods. 2 Tr. zák. s čl. 13 ods. 4, čl. 17 ods. 1, čl. 50 ods. 1 a čl. 141 ods. 1 Ústavy SR. Tejto časti podaného návrhu však Ústavný súd SR nevyhoviel.

V súčasnej dobe nás čakajú v širšom rámci zmeny trestných kódexov. Určité zmeny sa majú dotknúť aj asperačnej zásady. Ustanovenie § 41 ods. 2 Tr. zák. je navrhnuté v tomto znení: „Ak súd ukladá úhrnný trest odňatia slobody za dva alebo viac zločinov alebo obzvlášť závažných zločinov, spáchaných dvomi alebo viacerými skutkami, zvyšuje sa horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody trestného činu z nich najprísnejšie trestného o jednu tretinu“. Z dikcie tohto návrhu možno vyvodiť, že podmienky použitia asperačnej zásady sa sťažujú oproti súčasne platnej právnej úprave.

Zoznam bibliografických odkazov

- KORDÍK, M. Úhrnný trest a spoločný trest. In: BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010. 1106 str. ISBN 978-80-7400-324-0
- ČIČ, M a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Žilina: Eurokódex, 2012. 832 str. ISBN 978-80-89447-93-0
- Zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 209/1992 Zb. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení dodatkových protokolov
- Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu SR o konaní pred ním a o postavení jeho
- sudcov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Súdne rozhodnutia

- R 32/2009 Zb. rozh. tr.
- Nález Ústavného súdu SR, PL. ÚS 106/2011-85

Internetové zdroje

- <http://www.najpravo.sk/clanky/ustavny-sud-skorigoval-asperacnu-zasadu.html>
- <http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~/Main/TPrintWithHeader.ascx&phContent=~/EDL/ShowArticlePrint.ascx&ArticleId=29829>
- <http://www.najpravo.sk/clanky/par-slov-k-nalezu-ustavneho-sudu-o-asperacnej-zasade.html>
- http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/hm_zak/jaspiw_zak_print.asp
- <http://referaty.atlas.sk/vseobecne-humanitne/nauka-o-spolocnosti/39419/?print=1>
- http://portal.concourt.sk/SearchRozhodnutia/rozhod.do?urlpage=dokument&id_spisu=474586

ROZDIELY CHÁPANIA ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU SO ZAMERANÍM NA DROGOVÚ KRIMINALITU PLYNÚCE Z JEHO LEGISLATÍVNEHO A KRIMINOLOGICKÉHO VYMEDZENIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

JUDr. Roman Šup

študent doktorandského štúdia

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: Príspevok pojednáva o vymedzení fenoménu organizovaného zločinu s akcentom na jeho integrálnu súčasť, a síce drogovú kriminalitu. Vzhľadom na kriminálnu úroveň, na ktorej prebieha nedovolené obchodovanie, pestovanie, výroba a distribúcia omamných a psychotropných, môžeme v prípade drogovej kriminality hovoriť o typickej organizovanej trestnej činnosti, ktorá je zároveň aj jednou z najfrekvencovanejších foriem organizovaného zločinu prinášajúcou obrovské zisky. Jej typickými znakmi sú internacionálny charakter, brutalita v boji o trhy, profesionalita, konšpirácia, ako aj využívanie najmodernejších technických prostriedkov. Snahou autorov je vymedziť tento jav s ozrejením signifikantných znakov z pohľadu trestnoprávneho, ako aj z pohľadu kriminologického a priblížiť súčasný stav organizovaných a zločineckých skupín v Slovenskej republike.

KLúčové slová: Organizovaný zločin, drogy, kriminalita, organizovaná skupina, zločinecká skupina.

Annotation: Article talks about the definition of the phenomenon of organized crime, with emphasis on its integral part, namely drug crimes. Given the criminal level where ongoing illicit trafficking, cultivation, production and distribution of narcotic drugs and psychotropic, if we talk about drug crime typical organized crime, which is also one of the most frequent forms of organized crime, bringing huge profits. Its typical features are internationality, brutality in the struggle for markets, professionalism, conspiracy, and the use of the most modern technical means. The attempt is to define the phenomenon of clarifying significant features from the perspective of criminal law, as well as from the perspective of criminology and to bring the current state and organized crime groups in the Slovak Republic.

Keywords: Organized crime, drugs, crime, organized group, criminal group.

Právny poriadok Slovenskej republiky nepozná hmotnoprávne vymedzenie organizovaného zločinu. Kľúčovým predpokladom jeho trestnoprávneho postihu je preukázanie kvalifikačných znakov určených legálnou definíciou zločineckej skupiny¹. Súčasný Trestný zákon obsahuje definíciu zločineckej skupiny, ktorá však od svojho zavedenia do Trestného zákona č. 140/1961 Zb. v znení zákona č. 183/1999 Z.z. s účinnosťou od 1.9.1999 prešla výraznými zmenami.²

De lege lata je zločinecká skupina definovaná v § 129 ods.4 Trestného zákona nasledovne: „štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viacej zločinov, trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 alebo niektorý z trestných činov korupcie podľa ôsmej hlavy tretieho dielu osobitnej časti na účely priameho alebo nepriameho získania finančnej alebo inej výhody.“

Ak má byť konanie páchatel'ov posúdené v intenciách danej kvalifikovanej skutkovej podstaty, musia OČTK preukázať nasledovné obligatórne znaky pojmu zločinecká skupina:

- skupinovosť – vyžaduje sa skupina pozostávajúca z viac ako troch osôb,

¹ Podľa účinnej právnej úpravy sa jedná o § 129 ods.4 Trestného zákona.

² Do účinnosti zákona č. 183/1999 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.140/1961 Zb. bol obsah pojmu zločinecká skupiny určený súdnymi rozhodnutiami v konkrétnych trestných veciach. V danom čase platná slovenská legislatíva poznala iba kvalitatívne a organizačne nižšiu formu spolčenia, a to organizovanú skupinu. Keďže osobitná skutková podstata trestného činu, ktorou by sa trestnoprávne sankcionoval páchatel' pri založení, či činnosti zločineckej skupiny neexistovala, výklad predmetného pojmu bol relevantný len vo vzťahu k jeho aplikácii v podobe všeobecne prít'azujúcej okolnosti (§34 písm.g) zákona č.140/1961 Zb. v znení zákona č.10/1999 Z.z. súd pri výmere trestu ako na prít'azujúcu okolnosť prihliadne aj na to, že páchatel' „, spáchal trestný čin ako organizátor, ako člen organizovanej skupiny alebo člen spolčenia“. Možno teda konštatovať, že napriek hlasom o odbornej právnickej obce podchytiť najzávažnejšie formy páchania trestnej činnosti, absentovala hmotnoprávna úprava dnešnej úpravy zločineckej skupiny.

- hierarchizácia skupiny a s tým súvisiaca deľba úloh – prvok štruktúrovanosti v súvislosti s hierarchiou, resp. štruktúrovanú skupinu Trestný zákon nevymedzuje. Na jej pochopenie musíme vychádzať z Dohovoru OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu³, kde sa uvádza, že štruktúrovanou skupinou sa rozumie *“skupina, ktorá nebola náhodne vytvorená na bezprostredné spáchanie trestného činu, a v ktorej nemusia byť formálne rozdelené úlohy jej členov, nevyžaduje sa trvanie členstva v nej alebo rozvinutá štruktúra”*,
- sústavnosť - splnenie tejto podmienky musí byť preukazateľné počas určitého časového obdobia (konkrétne určiteľného), i keď podľa nášho názoru je postačujúce dokázanie skutočnosti, že skupina nevznikla len *“ad hoc”* za účelom spáchania konkrétnej trestnej činnosti. Zločinecká skupina nemôže byť vytvorená na okamžité spáchanie trestnej činnosti ako je to pri organizovanej skupine. Podľa názorov niektorých autorov sa vyžaduje trvanie v období minimálne 6 mesiacov⁴,
- koordinovanosť a plánovitosť činnosti,
- taxatívne vymedzený okruh trestných činov, na ktoré je zločinecká skupina zameraná – musí sa jednať o zločiny preukázané aspoň v niektorých vývojových štádiách alebo páchanie trestných činov vymedzených v § 129 ods. 4 TZ,
- účel páchania trestnej činnosti, ktorým je získanie priamej alebo nepriamej finančnej alebo inej výhody.

Okrem zločineckej skupiny Trestný zákon uvádza aj definíciu organizovanej skupiny pre prípad absencie významných znakov zločineckej skupiny s tým, že budú preukázané znaky s nižšou mierou kooperácie činnosti, a teda znaky organizovanej skupiny. Podľa § 129 ods.2 Trestného zákona sa organizovanou skupinou rozumie *“spolčenie najmenej troch osôb na účel spáchania trestného činu, s určitou deľbou určených úloh medzi jednotlivými členmi skupiny, ktorej činnosť sa v dôsledku toho vyznačuje plánovitosťou a koordinovanosťou, čo zvyšuje pravdepodobnosť úspešného spáchania trestného činu.”* Znakmi organizovanej skupiny teda sú:

- spolčenie,
- minimálne tri osoby,
- účel – spáchanie trestného činu,
- deľba úloh,
- plánovitá a koordinovaná činnosť.

Pre vyslovenie členstva v skupine nám postačuje dokázať, že páchatel vykonával nedovolenú činnosť spolu s ďalšími dvoma osobami, pričom je nutné, aby bola preukázaná ich totožnosť a činnosť týchto osôb bola natoľko koordinovaná a plánovitá, že zvyšovala možnosť úspešného vykonania trestného činu. Organizovaná skupina predstavuje nižšiu formu zoskupenia páchatel'ov a nemusí mať trvalejší charakter, pričom touto formou možno spáchať aj ojedinelý trestný čin.⁵ K tomu, aby spolčenie osôb mohlo byť nazvané organizovanou skupinou nie je nutné, aby jej členovia boli výslovne prijímaní do tejto skupiny alebo aby sa k nej hlásili. Postačuje konkludentné konanie v zmysle, aby sa páchatel' do skupiny fakticky zaradil a podieľal sa aktívne na jej činnosti. Zákonodarcom nie je pri organizovanej skupine vymedzený účel páchania trestnej činnosti touto skupinou. Absentuje tu teda kritérium zamerané na dosahovanie zisku, ktoré je charakteristickým znakom organizovaného zločinu. To v princípe neznamená, že tento cieľ skupina mať nebude, avšak môže mať aj činnosť zameranú na dosiahnutie iného cieľa ako napr. páchanie teroristických trestných činov, kde finančný profit nie je primárnym zámerom. Činnosť v rámci tejto skupiny musí byť vykonávaná deľbou práce, musí byť plánovitá a koordinovaná, no nie je

³ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 621/2003 Z. z.

⁴ Primerane pozri HAMRAN, L. K posudzovaniu pojmov „organizovaná skupina“ a „zločinecká skupina“, In: Justičná revue, 59, 2007, č. 1, s. 90.

⁵ Primerane pozri uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. mája 2005, sp. zn. 1 To 13/2005, s. 14 a uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. marca 2007, sp. zn. 3 Ndtš 1/2007.

podmienkou, aby bola opakovaná či sústavná.

Potvrdením uvedeného je rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 5. 12.2002 pod sp.zn. 5 To 47/02, podľa ktorého na naplnenie pojmových znakov organizovanej skupiny sa vyžaduje, aby išlo o organizovanie a realizáciu dovozu omamnej látky z iného svetadielu vo veľkom množstve, pričom zorganizovanie dovozu vyžadovalo dlhší čas, rozdelenie úloh, zabezpečenie jednotlivých činností prísnou organizovanosťou a disciplínou členov tejto organizovanej skupiny za využitia prvkov konšpirácie a predchádzajúcich činností. Zároveň zvýraznil aj skutočnosť, že treba poukázať na stúpajúci trend tejto trestnej činnosti s ťažko vyčísliteľnými následkami pre zdravie a život predovšetkým mladej generácie, ako aj na skutočnosť, že na závislosti niektorých mladých ľudí chceli obžalovaní parazitovať v rozsahu takmer pätnásťnásobne prevyšujúcom zákonný znak prospechu veľkého rozsahu.

Spoločnými znakmi organizovanej a zločineckej skupiny je koordinovanosť ich činnosti a skutočnosť, že na ich vytvorenie treba minimálne tri osoby. Z daných definícií nám vyplýva diferenciatívny znak v podobe obdobia existencie skupiny, na ktorý sme už vyššie upozornili. Ďalším rozdielom je zameranie činnosti tej-ktorej skupiny. Pri organizovanej skupine charakter trestnej činnosti nie je rozhodujúci. Pri zločineckej skupine musí byť činnosť skupiny zameraná na taxatívne vymedzené trestné činy. Záverom možno dodať, že pri vymedzení znakov organizovanej skupiny absentuje účel páchania trestnej činnosti, kým u zločineckej skupiny je signifikantné získanie finančnej alebo inej výhody.⁶

Pre skupiny organizovaného zločinu je z kriminologického hľadiska príznačné, že sú štruktúrované (v závislosti od toho, či ide o organizovanú alebo zločineckú skupinu), monopolistické (snažiac sa o budovanie sféry vplyvu, ale aj kontrolu nad legálnym podnikaním) a riadené jasnými pravidlami, ktoré musia členovia skupín dodržiavať (mlčanlivosť, zákaz užívania drog na istých pozíciách). Spravidla zločinecké skupiny existujú po dlhšiu dobu, nielen počas života ich súčasných členov, ale majú „zvečnené“ trvanie a zomrelí, alebo uväznení členovia bývajú nahradení novými. Členstvo v takýchto skupinách je obmedzené a exkluzívne, pričom vodcovia, ktorí vyberajú členov, zohľadňujú príbuzenské vzťahy, etnickú príslušnosť, rasu, či dlhotrvajúce priateľstvá, ale aj odhodlanie zúčastňovať sa na kriminálnych aktivitách, plniť rozkazy, či zachovať si lojalnosť voči skupine. Medzi členmi v kriminálnych skupinách sú vytvorené špecifické vzťahy definované vnútornou organizovanou štruktúrou s existenciou určitej del'by moci.

Práve štruktúrovanosť je základným diferenciatívnym znakom medzi organizovanou a zločineckou skupinou. Opierajúc sa o jazykový výklad, ktorý využil *Najvyšší súd SR*⁷, pod pojmom štruktúrovanosť je potrebné rozumieť členitosť, usporiadanosť a hierarchiu. Najvyšší súd SR ďalej vo veci konštatuje, že hierarchiu a usporiadanosť zločineckej skupiny je potrebné interpretovať vždy vo vzťahu k definícii organizovanej skupiny. A síce, ak pri definovaní organizovanej skupiny je uvedené, že sa vyznačuje del'bou úloh medzi jednotlivými členmi v skupine, ich plánovaním a koordinovanosťou, nemožno potom pojem štruktúrovanosť zločineckej skupiny s touto definíciou obsahovo zamieňať. Pod štruktúrovanosť možno subsumovať mieru koordinácie a plánovitosti organizovanej skupiny, ale nevyhnutne aj vnútorné organizačné členenie zločineckej skupiny na vertikálnej úrovni, a to vo viacerých stupňoch.⁸

Znak štruktúrovanosti v obdobnej rovine vykladá aj *Miroslav Němec*, podľa ktorého je zločinecká organizácia vždy hierarchicky členitá, vykazuje pevné, trvalé organizačné vzťahy medzi centrom a výkonnými článkami a sú pre ňu charakteristické i komplikované trestné činy. Je pre ňu príznačná vysoká del'ba práce a vzťahy založené na nadriadenosti a podriadenosti. Od členov skupiny sa vyžaduje absolútna lojalita, rešpekt voči vyššie postaveným členom a pod. Za najvyšší princíp organizácie je považované dodržiavanie zákona mlčanlivosti – tzv. omerta.⁹

⁶ K diferenciatívnym znakom pozri rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 1 Ndt 12/2007 z 22.8.2007.

⁷ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp.zn. 1 Ndt 12/2007 z 22.8.2007.

⁸ Pri organizovanej skupine ide o horizontálnu del'bu činnosti a ich koordináciu.

⁹ Bližšie viď NĚMEC, M. Mafie a zločinecké gangy – Aktuální problémy vzniku, výskytu a působení zločineckých gangů a mafií a boj proti nim. Praha: Eurounion, 2003. s.104 a násl.

Podľa komentára k Trestnému zákonu spracovaného *Samašom a kolektívom* štruktúrovanosť skupiny znamená „*hierarchické rozdelenie jej členov z hľadiska postavenia a vplyvu v skupine*“.¹⁰

Prvkom štruktúry, ktorá je imanentnou súčasťou pojmu zločinecká skupina sa zaoberal aj Úrad OSN pre drogy a kriminalitu¹¹. Z výskumov, ktoré sa v roku 2002 na pôde tejto inštitúcie uskutočnili, sa kriminologické závery pojednávajúce o postupnom upúšťaní od tradičnej hierarchizácie potvrdili len čiastočne. Ďalším parciálnym cieľom výskumu okrem vytvorenia akejkoľvek všeobecnej typológie, ktorá by nefavorizovala práve znak štruktúrovanosti bolo aj vyvrátenie ustáleného názoru prevládajúceho vo verejnej mienke o tradičnom „mafiaňskom“ obraze skupín pôsobiacich v oblasti organizovaného zločinu. Z predmetnej vzorky 40 kriminálnych zoskupení zo 16 krajín sveta sa zistilo, že hierarchizovanú štruktúru malo 23 skupín (13 rigidnú, 10 regionálnu), ostatné skupiny boli štruktúrované od bunkového modelu až po sieťový model. Zistilo sa však, že ani zvolenie iného prístupu a uprednostnenie iného kvalifikačného kritéria neposkytne očakávanú výpovednú hodnotu.

Úrad OSN pre drogy a kriminalitu zároveň pri prezentovaní svojich výsledkov upozornil na obmedzenú verifikovateľnosť zistených údajov a nevyhnutnosť prístupit' do istej miery k zovšeobecneniu za tým účelom, aby bolo vôbec možné každú zo 40 kriminálnych skupín systematicky subsumovať pod niektorý z piatich vytvorených modelov rozpracovanej typológie.¹² Či teda takto nadobudnuté poznatky možno považovať za postačujúce k vyvodu vyčerpávajúceho záveru o organizačnej kvalite členských základní pôsobiacich v oblasti obchodu so zločinom ostáva otáznou.

V porovnaní s faktickým stavom súčasnosti *Scheinost* presadzuje názor, že skupiny organizovaného zločinu prechádzajú na viac decentralizované, pružnejšie štruktúry, čím sa zväčšuje hierarchická vzdialenosť medzi vodcami skupiny a jej radovými členmi. Strategické centrum sa vzdialuje a sústreďuje sa na zaistenie riadenia a koordináciu. Ostatné činnosti potom realizujú malé skupiny – bunky, subdodávatelia alebo distribútori, ktorí majú len veľmi malú, prípadne žiadnu vedomosť o organizácii ako celku. Obdobný názor prezentuje aj *Klaus von Lampe* tvrdiac, že v súčasnosti sa veľké organizácie a ich štruktúry, ktoré boli do istej miery identifikované zmenili a namiesto skupín sformovaných do tradičných hierarchizovaných štruktúr mafiaňských organizácií sa vytvárajú organizačné štruktúry z voľnejších zločineckých sietí, resp. buniek.¹³

Na rozdiel od vyššie uvedenej typológie *Musil so Scheinostom* rozlišujú medzi dvoma skupinami organizovaného zločinu¹⁴:

1. *mafiaňská organizácia* založená na „tradicii rodinných klanov a autoritárskom vodcovskom princípe. Tento typ sa vyznačuje pevnou hierarchickou a viacstupňovou štruktúrou s vojenským spôsobom riadenia, prepracovanou konšpiráciou, trvalosťou v čase, súdržnosťou, disciplínou, paternalistickou tradíciou (vendeta, klanová súdržnosť, starostlivosť o svojich členov, či zaužívané rituály). K takémuto popisu mafiaňskej organizácie sa pripája aj *Němec*, ktorý ale upresňuje, že sa jedná o trojstupňovú organizačnú štruktúru.¹⁵ Tieto skupiny organizovaného zločinu sú charakteristické pre USA, Latinskú Ameriku, Taliansko.

¹⁰ SAMAŠ, O. – STIFFEL, H. – TOMAN, P. Trestný zákon, stručný komentár. Bratislava: Iura Edition, 2006. s.278.

¹¹ Úrad OSN pre drogy a kriminalitu (UNODC) bol založený v r.1997 pod pôvodným názvom ako Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu zločinnosti s cieľom posilniť úlohu OSN v oblasti kontroly drog, prevencie zločinnosti a terorizmu.

¹² V podrobnostiach Results of a pilot survey of forty selected organized criminal groups in sixteen countries [online]. 2002.p.33. [cit. 12.07.2013]. Dostupné na internete: <http://www.unodc.org/pdf/crime/publications/Pilot_survey.pdf>

¹³ LAMPE, K.von Organized crime in Europe. In Reichel, London: Handbook of Transnational Crime and Justice, 2005.s.407.

¹⁴ MUSIL, J. - SCHEINOST, M. Organizovaná kriminalita. In NOVOTNÝ, O. - ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, 2004.s.333.

¹⁵ NĚMEC, M. Organizovaný zločin: Aktuálne problémy organizované kriminality a boje proti ní. Praha: Naše vojsko,1995 .s.33.

2. *kriminálne zoskupenie voľnejšieho charakteru*, ktoré sa nevyznačuje až takou silnou vodcovskou autoritou ako v predchádzajúcom type. Prejavuje sa tu jednoduchšia štruktúra, subordinačné vzťahy sú menej zreteľné a podriadenosť je zjavná iba tam, kde je to nevyhnutné pre jej efektívnu činnosť. Z toho teda vyplýva aj menšia súdržnosť a vytrvalosť zoskupenia a menšia alebo žiadna konšpirácia. Integrujúcim faktorom je tu obchodný záujem a absentujú tu aj rituály. Tieto zoskupenia sú charakteristické skôr pre západnú Európu.“

Rozdiely medzi jednotlivými organizáciami pramenia z ich rozdielneho kultúrneho a historického prostredia, no *von Lampe* pomenoval dva znaky, ktoré platia podľa neho vo všeobecnosti pre celú Európu, a síce pozitívna korelácia medzi spoločenským postavením členov skupín a kvalitou kriminálnych príležitostí a relatívne sociálna homogenita kriminálnej skupiny. To znamená, že každá skupina je identifikovateľná určitou súdržnosťou a vnútornou silou, schopnosťou prispôbovať sa novým, napríklad legislatívnym podmienkam a schopnosťou flexibilne reagovať na nové črtajúce sa príležitosti na ilegálnom trhu.¹⁶

Aj keď „sa tieto závery týkajú skupín organizovaného zločinu s európskou či celosvetovou pôsobnosťou, nemožno ich pokladať za úplne irelevantné, pretože by sa dali použiť pri realizácii kriminologického výskumu organizovaných kriminálnych skupín na území Slovenskej republiky. Slovenské organizované a zločinecké skupiny sa od analyzovaných mafiánskych skupín v mnohom líšia. Pri charakteristike skupín pôsobiacich na území Slovenska by sme mohli vychádzať z informácií o menších západoeurópskych skupinách. Ak teda sú podľa *Scheinosta a Musila* tieto skupiny v porovnaní s mafiánskymi organizáciami menšie a majú jednoduchšiu organizačnú štruktúru, ktorá nemusí byť štandardne hierarchická, ich integračným faktorom je skôr obchodný záujem členov ako rodinný pôvod, a ak pozície lídrov determinujú schopnosti jednotlivcov a nie nástupníctvo po predkoch, slovenské kriminálne skupiny teda nie sú výnimkou a všetky tieto charakteristiky sú príznačné aj pre ne. To znamená, že skupiny organizovaného zločinu pôsobiace u nás sú menšie ako mafiánske organizácie, možno sú ešte menšie ako skupiny pôsobiace v ostatných štátoch strednej a západnej Európy a majú jednoduchšie organizačné štruktúry.¹⁷ Zostáva nám len odhadovať, či sú ich štruktúry hierarchizované a aká je ich konkrétna podoba. Nie je vlastne ani nevyhnutné, aby skupiny organizovaného zločinu zotrvali na uplatňovaní princípu tradičnej hierarchizácie. Aj keď je aj v našich skupinách zachovaný princíp subordinácie, rada činností je vykonávaná pôvodnými členmi a ďalšia je presúvaná na externých spolupracovníkov, ktorých možno nájsť, dá sa povedať, v každej skupine. Podľa odhadov expertov tvoria viac než polovicu zo všetkých členov zločineckých skupín, pričom zaisťujú rôzne služby (chemici, automechanici, predajcovia, šoféri, a pod.) alebo zisťujú informácie, realizujú kontakty s úradmi a špeciálne úkony (informativi, tipéri, vymáhači výpalného). V najnáročnejšej podobe pôsobia ako ekonomickí či právni poradcovia alebo ako osoby, ktoré môžu zaisťovať kontakty s ekonomickými a politickými špičkami, či s médiami.¹⁸ Využívanie externistov je pre organizovaný zločin výhodné z viacerých strán. Nevedia nič o štruktúre skupiny a o jej zameraní, takmer nikoho nepoznajú a väčšinou ani účel nimi vykonanej operácie, čo znamená, že v prípade ich zadržania nemôžu nikoho a nič prezradiť. V niektorých prípadoch sú najímaný na vykonanie jednorazovej záležitosti a neposkytuje sa im taká ochrana ako členom skupiny.¹⁹

¹⁶ DESET, M. Kriminologická charakteristika skupiny organizovaného zločinu. In Bulletin slovenskej advokácie, č.5, 2001, s.25.

¹⁷ DESET, M. Kriminologická charakteristika skupiny organizovaného zločinu. In Bulletin slovenskej advokácie, č.5, 2001, s.30.

¹⁸ CEJP, M a kol. Obrana proti ohrození spoločnosti závažnými formami trestné činnosti. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009.s.85.

¹⁹ HAVAJ, P. - LUKÁČOVÁ, O.: Vplyv drog na život a zdravie mladého človeka, In: Zborník príspevkov z 5. Medzinárodnej konferencie pod názvom "Bezpečné Slovensko a Európska únia", str. 118-127, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach 2011.

Zotrvať za každých okolností na historických štandardoch by mohlo vyvolávať aj stav dôkaznej núdze a neaplikovateľnosť príslušného zákonného ustanovenia v praxi, čo potvrdil aj *Vlastník* vyjadrením v zmysle, že „dlhodobosť páchania trestnej činnosti, prísna hierarchická štruktúra a úzka medzičlenská solidarita ustupuje u modernejších zločineckých organizácií do pozadia a pri hľadaní zodpovedajúcej definície zločineckej organizácie by im tak nemal byť prikladaný rozhodujúci význam“.²⁰s

Viac než polovica toho, čo je za organizovaný zločin považované, tvoria skupiny s nižším stupňom organizácie, a aj to skôr na horizontálnej úrovni. Prevažne nespĺňajú znaky zločineckej skupiny, čiže by sme ich de facto nemali do oblasti organizovaného zločinu zaradzovať. Takýmto skupinám sa ťažko preukazuje, že ide o zločinecké skupiny, keď nevykazujú znaky v plnom rozsahu.

Organizované skupiny sú zároveň stále pripravené na nové kriminálne príležitosti. Od mafiánskych organizácií a menších skupín zo západnej Európy sa naše kriminálne skupiny nelíšia ani tým, že používajú korupciu a násilie, ktoré je nevyhnutne späté s vynucovaním poslušnosti a s nelegálnym „podnikaním“. Korupciu zasa využívajú v súvislosti s prienikom do legálnej ekonomiky alebo v snahe o utajenie ilegálnych aktivít, či pri snahe o dosiahnutie beztrestnosti svojich členov, ak dôjde k odhaleniu ich aktivít.²¹

V súčasnej dobe sa slovenské kriminálne skupiny nezaoberajú veľkým počtom kriminálnych aktivít, ako to bolo ešte v nedávnej minulosti, ale skôr sa snažia o páchanie dvoch alebo troch nelegálnych činností. Zároveň treba uviesť, že sa počas toho usilujú o prienik do legálnej ekonomiky prostriedkami akumulovanými kriminálnymi aktivitami, ktoré v kriminálnej sfére ďalej nerozširujú, pretože v legálnej ekonomike a v legálnom podnikaní sa vytráca riziko z ich odhalenia. V zásade sa však momentálne dá hovoriť o tom, že organizované, resp. zločinecké skupiny, ako ich poznáme z minulosti, prežívajú akúsi recesiú, resp. útlm, a to hlavne z dôvodu, že ich nelegálna činnosť, hlavne vzniknuté negatívne následky v minulosti už rezonovali v spoločnosti natoľko, že došlo v bezpečnostných zložkách republiky k reorganizačným zmenám vybraných útvarov, čo vyústilo do vzniku nových, ktoré sa primárne zamerali na boj s organizovanou kriminalitou a rozkladanie zločineckých štruktúr. Na tieto zmeny z hľadiska vecnej príslušnosti paralelne nadviazala aj prokuratúra, s cieľom zefektívnenia činnosti výkonnej moci na danom úseku. Nezaostávala ani moc zákonodarná, ktorá niektorými legislatívnymi úpravami a zmenami vo vtedajšom Trestnom zákonníku umožnila výrazným spôsobom úspešne napredovať v boji s organizovaným zločinom. Jednou s najvýraznejších zmien bolo zavedenie inštitútu chráneného svedka, čo malo zásadný vplyv na rozkladanie a eliminovanie organizovaných a zločineckých skupín a ich štruktúr na celom území Slovenska. Počas uplynulých desiatich rokov bolo na našom území rozložených viacero kľúčových zločineckých skupín, ktoré mali v kriminálnom prostredí majoritné postavenie a rozhodujúci vplyv, ich činnosť bola buď výrazne obmedzená alebo úplne paralyzovaná a zastavená. Tento stav, resp. táto skutočnosť sa bezprostredne prejavila aj na fungovaní ich dielčích skupín, resp. podskupín, ako aj na fungovaní menších samostatných skupín, ktoré však boli naviazané a závislé na rozložené strategické zločinecké skupiny. Ich činnosť začala výrazne slabnúť, či už z dôvodu, že sa lídri z obavy stiahli do úzadia, alebo aj z dôvodu, že vo vnútri jednotlivých podskupín klesol rešpekt ich autorít a uvoľnenou atmosférou a morálkou sa začal vnútorný boj. Výsledkom týchto udalostí a skutočností bolo, že došlo k výraznému obmedzeniu činnosti podskupín (nie len vo forme organizovaných skupín ale aj primitívnych štruktúr), čo u niektorých viedlo časom aj k ich úplnému zániku.

Špecifikom sa ukázalo byť fungovanie podskupín, ktoré sa zaoberali páchaním drogovej kriminality. Základným prvkom sa v tomto prípade ukázala schopnosť, akou sa skupina, resp. jej členovia, ktorým sa fungovanie nepodarilo obmedziť ich väzobným stíhaním, resp. odsúdením na

²⁰ VLASTNÍK, J. Harmonizace skutkové podstaty trestného činu postihující účast na zločinecké organizaci. In *Europeizace skutkových podstat některých trestných činů*. Praha: Karolinium, 2007, s.152.

²¹ DESET, M. Kriminologická charakteristika skupiny organizovaného zločinu. In *Bulletin slovenskej advokácie*, č.5, 2001, s.30.

výkon trestu odňatia slobody dokáže zoceliť, nahradiť bývalých členov, znovu naštartovať a naplno realizovať svoju činnosť. Túto schopnosť podporuje v dnešnej dobe viacero faktorov. Prvým je súčasný stav, kde je u mladých ľudí alarmujúci dopyt po syntetických drogách, a to hlavne po pervitíne, ktorý je všade dostupný vo vysokej miere a príčinou jeho dopytu je jeho prijateľná cena za ponúkanú kvalitu. Druhým je skutočnosť, že jednotlivé skupiny dokážu na tento stav zareagovať prakticky okamžite a v krátkom čase sú schopné zadovážiť túto syntetickú drogu a distribuovať ju koncovým odberateľom. To, že je po pervitíne veľký dopyt, umožňuje skupinám pracovať sofistikovane a bez obáv, že nebudú mať odberateľov, pretože okruh mladých ľudí – konzumentov je vysoký. Tretím dôležitým faktorom je absolútna dostupnosť surovín a chemikálií potrebných na výrobu pervitínu, relatívne nenáročné zhotovenie laboratória na jeho výrobu a taktiež vytvorenie jednoduchých podmienok pre završenie celého procesu výroby.

Za nezanedbateľnú považujeme skutočnosť, že tieto faktory natoľko ovplyvnili drogovú problematiku na Slovensku, že samotná výroba a distribúcia drog už nie je predmetom činnosti v zásade iba organizovaných skupín, ale aj veľkého počtu jednotlivcov, ktorí sa tejto trestnej činnosti venujú neorganizovane a v malom rozsahu s cieľom zabezpečiť, a to, ak sa jedná o konzumenta, okrem určitého finančného výnosu aj drogy pre seba a úzky okruh priateľov a známych. V prípade, že sa nejedná o konzumenta, zadovážiť si určitú finančnú hotovosť slúžiacu na pokrytie ich bežnej réžie a výdavkov. Rozšírenosť a rozmach užívania drog na Slovensku dosahuje doterajšie rekordné maximá, čo sa prejavuje v spoločnosti napríklad tým, že sa čoraz častejšie ozývajú hlasy a požiadavky na legalizáciu a beztrestnosť užívania tzv. mäkkých drog. Samozrejme, pervitín sa medzi ľahké drogy síce neradí, no už len skutočnosť, že za ostatné roky dochádza v spoločnosti k akýmsi zmenám nálad, vnímaniam a rôznym iným pohľadom na mäkké drogy než na aké sme boli doteraz zvyknutí, netreba to podceňovať, ale skôr naopak, je potrebné sa tomu venovať ešte viac, ako doposiaľ...

Aby sa predišlo prípadným možným nedorozumeniam vo výkladoch pojmov organizovaná a zločinecká skupina, ktoré v tejto časti uvádzame, chceme poznamenať, že je potrebné rozlišovať dva základné pohľady. Prvým z nich je pohľad v rovine trestného práva procesného a tým druhým je pohľad v rovine kriminalistiky, ktorý možno vysvetliť na nasledujúcom príklade. Exemplifikatívne uvádzame vietnamskú zločineckú skupinu, ktorá pôsobí na území Slovenska a pácha drogovú trestnú činnosť, pričom do dnešnej doby žiadna takáto skupina nebola právoplatne odsúdená za založenie, zosnovanie a podporovanie zločineckej skupiny podľa §296 Trestného zákona. V takomto prípade sme použili pohľad v rovine kriminalistiky aj z dôvodu, ak by v budúcnosti nejaká skupina bola z tohto trestného činu síce žalovaná, no neskôr oslobodená, nemožno v rovine trestného práva procesného hovoriť o zločineckej skupine, avšak v rovine kriminalistiky áno.

Resumé:

S prihliadnutím na uvedené je preto nutné, aby zákonodarca pri formovaní legálnych záverov, premietnutých v praxi do obligatórnych hmotnoprávných determinantov definície, prihliadal na viaceré aspekty. Ťažisko problému spočíva v tom, že úzke či nejasné chápanie predmetného pojmu, bez zreteľného stanovenia znakov použiteľných pre dôkaznú prax, neumožňuje účinný postup kompetentných orgánov v záujme ochrany Trestným zákonom chránených záujmov. Naopak príliš široké pojmávanie skúmaného termínu otvára pre tieto orgány priestor pre aplikáciu nástrojov a právomocí v šírke, ktorá by mohla byť spôsobilá prekračovať hranice chránených občianskych práv a slobôd. Pokiaľ ide o situáciu v Slovenskej republike, slovenské organizované a zločinecké skupiny nevykazujú veľmi vysokú mieru štruktúrovanosti. Jedná sa skôr o menšie organizácie s jednoduchšou organizačnou štruktúrou, ktorá nemusí byť ani štandardne hierarchická, resp. môže ísť aj o organizáciu len na horizontálnej úrovni.

Zoznam bibliografických odkazov:

- CEJP, M a kol. *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. ISBN 80-7338-027-7.
- DESET, M. Kriminologická charakteristika skupiny organizovaného zločinu. In *Bulletin slovenskej advokácie*, č.5, 2001, s.30.
- HAMRAN, L. K posudzovaniu pojmov „organizovaná skupina“ a „zločinecká skupina“, In: *Justičná revue*, 59, 2007, č. 1, s. 90.
- HAVAJ, P. - LUKÁČOVÁ, O.: Vplyv drog na život a zdravie mladého človeka, In: Zborník príspevkov z 5. Medzinárodnej konferencie pod názvom "Bezpečné Slovensko a Európska únia", str. 118-127, Vysoká škola bezpečnostného manažerstva v Košiciach 2011, ISBN: 978-80-89282-65-4
- LAMPE, K.von Organized crime in Europe. In *Reichel*, London: Handbook of Transnational Crime and Justice, 2005.s.407.
- MUSIL, J. - SCHEINOST, M. *Organizovaná kriminalita*. In NOVOTNÝ, O. - ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004.s.333.
- NĚMEC, M. *Organizovaný zločin: Aktuálne problémy organizované kriminality a boje proti ní*. Praha: Naše vojsko,1995 .s.33. ISBN 80-206-0427-3.
- NĚMEC, M. *Mafie a zločinecké gangy – Aktuální problémy vzniku, výskytu a působení zločineckých gangu a mafí a boj proti nim*. Praha: Eurounion, 2003. s.104 a násl. ISBN 80-7317-026-4.
- SAMÁŠ, O. – STIFFEL, H. – TOMAN, P. *Trestný zákon, stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2006. s.278. ISBN 80-8078-078-1.
- VLASTNÍK, J. Harmonizace skutkové podstaty trestného činu postihující účast na zločinecké organizaci. In *Europeizace skutkových podstat některých trestných činů*. Praha: Karolinum, 2007, s.152.
- Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 621/2003 Z. z.
- Results of a pilot survey of forty selected organized criminal groups in sixteen countries [online]. 2002.p.33. [cit. 12.07.2013]. Dostupné na internete:
- http://www.unodc.org/pdf/crime/publications/Pilot_survey.pdf
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 1 Ndt 12/2007 z 22.8.2007.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. mája 2005, sp. zn. 1 To 13/2005, s. 14.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. marca 2007, sp. zn. 3 Ndtš 1/2007.

K PROBLEMATICE BANKOVNÍCH LOUPEŽÍ

JUDr. Radomíra VESELÁ

Evropský polytechnický institut, s.r.o. v Kunovicích

Anotace: Bankovní loupeže lze definovat jako zločiny, které směřují vůči všem druhům peněžních ústavů a peněžních transportů, jimiž pachatel usiluje o získání peněz násilím či pohrůzkou okamžitého vykonání násilí. Jedná se tedy o útoky vůči bankovnímu sektoru zvenčí. Bankovní loupeže se vyznačují jednak variabilitou provedení, ale i dynamikou vzniku nových forem v závislosti na rozvoji techniky. Pachatelé bankovních loupeží se rekrutují prakticky ze všech společenských skupin a prostředí. Pro jejich rozhodnutí spáchat bankovní loupež jsou rozhodující 3 faktory: očekávaná kořist, reálné možnosti loupeže riziko. Bezpečnosti bank a jejich ochrany před přepadením lze dosáhnout jen souhrnem mechanického zabezpečení, dobré organizace práce a spolehlivého profesionálního personálu.

Klíčová slova: zločin, loupež, násilí, pohrůžka násilí, banka, bezpečnost, organizovaná skupina, riziko, ostraha.

Annotation: Bank robbery can be defined as crime that leads to all kinds of financial institutions and cash transports, with the help of which the perpetrator seeks to obtain money by force or threat of immediate execution of violence. It is therefore about the attacks against the banking sector from the outside. Bank robbery is characterized by both the variability of the implementation, but also by the dynamics of the emergence of new forms, depending on the development of the technology. Bank-robbery perpetrators come from all social groups and the environment. For their decision to commit a bank robbery there are 3 factors which are crucial: expected booty, real possibility of the robbery risk. The safety of banks and their protection from attack can be achieved only by a summary of the mechanical security, good organisation of work and reliable professional staff.

Keywords: crime, robbery, violence, threat of violence, bank, security, organized group, risk, security guard.

Zločin loupeže patří a vždy patřil k nejzávažnějším trestným činům vůbec. Současně platný trestní zákoník obsahuje skutkovou podstatu zločinu loupeže v II. hlavě zvláštní části, upravující v 1. dílu trestné činy proti svobodě a v 2. dílu trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. Toto zařazení vychází ze skutečnosti, že citovaným trestným činem je primárně chráněna osobní svoboda, a teprve druhotně majetek.¹

Ust. § 173 odst. 1 trestního zákoníku vymezuje v základní skutkové podstatě loupež jako užití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, přičemž za takový čin se stanoví trest odnětí svobody v rozpětí dvou až desíti let odnětí svobody.

Násilím se rozumí použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu. Násilí musí být prostředkem nátlaku na vůli napadeného. Zpravidla směřuje proti tomu, kdo má věc u sebe. Lze ho však spáchat i proti jiné osobě nebo věci, pokud je prostředkem nátlaku na vůli poškozeného. Podle § 119 trestního zákoníku je trestný čin spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem. Pohrůžka bezprostředního násilí je pohrůžka takovým násilím, které má být vykonáno ihned, nepodrobí-li se napadený vůli útočnicka.²

V kvalifikovaných skutkových podstatách trestní zákoník vymezuje okolnosti podmiňující uložení trestu v přísnější sazbě v následujících případech:

1. dopustí-li se pachatel loupeže jako člen organizované skupiny,
2. způsobí-li činem těžkou újmu na zdraví,
3. způsobí-li značnou škodu,
4. spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady, teroristického útoku nebo teroru,
5. způsobí-li pachatel škodu velkého rozsahu,

¹ JELÍNEK, J. Trestní právo hmotné. Praha: Nakladatelství Leges, 2010. 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3. s. 522-523.

² NOVOTNÝ, O. a kol. Trestní právo hmotné – I. Obecná část. 4. vyd. Praha: Nakladatelství Aspi Publishing, 2003. 435 s. ISBN 80-86395-73-1. s. 93.

6. v případě, kdy způsobí smrt.³

V případech Ad 1- 4) hrozí pachateli trest odnětí svobody na pět až dvanáct let, zatímco okolnost uvedená v bodě Ad 5) zakládá možnost uložení trestu odnětí svobody v rozpětí osm až patnáct let. Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li loupeží smrt. U trestného činu loupeže je trestná i jeho příprava.

Odborné texty často nahrazují pojem loupež pojmem loupežné přepadení, a tato člení následujícím způsobem na loupežná přepadení:

1. peněžních ústavů,
2. přepravy peněz,
3. obchodů,
4. bytových prostor,
5. dopravních prostředků,
6. prostá.⁴

Loupežná přepadení pod body Ad 1 -2) se označují jako bankovní loupeže. Bankovní loupeže lze v návaznosti na předchozí výklad definovat jako **zločiny, které směřují vůči všem druhům peněžních ústavů a peněžních transportů, jimiž pachatel usiluje o získání peněz násilím či pohrůžkou okamžitého vykonání násilí**. Jedná se tedy o útok vůči bankovnímu sektoru zvenčí.

Bankovní sektor se vyznačuje následujícími specifiky, které dokreslují charakter bankovních loupeží:

1. Vlastní kapitál banky je malý (podle celosvětových údajů asi 2 – 10 %), což znamená, že 90 – 98 % bankovního kapitálu patří vkladatelům a jiným věřitelům a banka s nimi obchoduje.
2. Banka sice hospodáří s cizími penězi, ale vztah vkladatelů k uloženým prostředkům je věřitelský, nikoliv vlastnický.
3. Banky jsou povinny zachovávat mlčenlivost o klientech díky institutu tzv. bankovního tajemství.⁵

Bankovní loupeže se vyznačují jednak variabilitou provedení, ale i dynamikou vzniku nových forem v závislosti na rozvoji techniky. Jedná se fakticky o nejznámější a pravděpodobně druhý nejstarší kriminální čin v souvislosti s bankami, neboť hned od svého vzniku se banky, poštovní úřady a posléze i dopravní prostředky převážející peníze staly terčem útoků pachatelů trestné činnosti.

První bankovní loupež byla zaznamenána 19. 3. 1831, přičemž předmětem útoku byla newyorská City Bank na Wall Street. Pachatelem byl anglický přistěhovalec Edward Smith, který trestnou činností získal 245.000 dolarů. Byl dopaden po necelém týdnu a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání pěti let.

Způsoby provedení loupežného přepadení se nejvíce liší v úvodní fázi, tedy v okamžiku zahájení útoku. Podle tohoto kritéria lze loupežná přepadení rozdělit na následující druhy:

1. Typická loupežná přepadení jsou všechna přepadení míst s peněžním provozem. Při těchto loupežích je útok zahájen ohrožováním personálu na pokladních místech přes přepážku.

2. Atypické loupežné přepadení nastává, pokud pachatel zahájí útok v okamžiku, kdy se zaměstnanec nachází mimo chráněný prostor parkoviště. Jde například o příchod nebo odchod

³ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 2012. 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 1732.

⁴ POLÁK, P. KUBALA, J. Repetitorium kriminalistiky. Bratislava: Nakladatelství Iura Edition, 2010. 210 s. ISBN 978-80-8078-351-8. s. 103.

⁵ HÝSEK, A. Bankovní loupeže. Praha: Armex Publishing, s.r.o. 2001. 280 s. ISBN 80-86244-21-0. s. 191.

personálu, odemykání a zamykání vstupu pro veřejnost v souvislosti s provozní dobou a při pohybu zaměstnanců na trase mezi parkovištěm a bydlíštěm.

3. Loupeže pod legendou jsou založeny na působení v bankovním prostředí ve snaze vytvořit podmínky příznivé pro zahájení útoku. Pachatelův cíl je vylákat zaměstnance mimo chráněný prostor. Těmito situacemi může být činnost pracovníků údržbářských, servisních či jiných dodavatelských firem. Sem řadíme i různé žádosti občanů nebo klientů o poskytnutí pomoci v naléhavém případě, provádění činnosti pracovníků státních orgánů a dalších institucí.

4. Loupeže s rukojmím představují variantu přepadení, kdy pachatel vyvíjí nátlak na vydání hotovosti prostřednictvím ohrožování třetí osoby, obvykle klienta zdržujícího se ve veřejném prostoru provozní jednotky banky. Loupeže s rukojmím mohou být součástí připravené nebo neplánované taktiky.

5. Loupeže tiché – skryté jsou variantou přepadení přes přepážku. Pachatel se snaží o to, aby jeho jednání nebylo zpozorováno okolím. Pachatelé nebývají maskovaní, používají výhrůžky v písemné podobě, držení zbraně naznačují rukou v oděvu, nebo zbraň na krátkou chvíli ukáží.

6. Telefonické útoky jsou zvláštní skupinou kriminálních činů. Z hlediska skutkové podstaty se jedná o trestné činy vykazující znaky loupeže, vydírání, výhrůžky s požadavkem na vydání peněz atd.

7. Ostatní způsoby tvoří zejména vniknutí do zázemí bez ohrožování personálu, přepadení přepravy peněžních hotovostí, výběr peněz pod nátlakem, kdy klient banky je nucen k výběru ze svého účtu, přepadení klienta po odchodu z místa atp.⁶ Typickými znaky tohoto způsobu provedení činu jsou velká překvapivost pro pracovníky banky, minimální doba trvání samotného útoku a sériový výskyt (buď na určitém území, nebo v určitém období).

Dále mezi bankovní loupeže patří ozbrojená přepadení přepravy peněžních hotovostí v těch případech, kdy si bankovní ústav zajišťuje přepravu pomocí vlastních zaměstnanců. Spadají sem i přepadení, jež se odehrávají v průběhu doplnění finanční hotovosti do bankomatů mimo vlastní provozovnu banky. Jelikož se jedná o místa v mnoha případech veřejná nebo veřejnosti přístupná, je zde manipulace s penězi ve zvýšené míře ztížená, a jedná se tak o jednu z nejvíce zranitelných a ohrožitelných činností zaměstnanců zajišťujících přepravu.

Pachatelé bankovních loupeží se rekrutují prakticky ze všech společenských skupin a prostředí. Mohou jimi být lidé ze zločineckého podsvětí, včetně organizovaného zločinu, přes řadové občany po vyšší společenské vrstvy. Odborná literatura pachatele bankovních loupeží obvykle člení na ty, kteří páchají své činy spontánně, aniž by se na ně připravovaly, dále na ty, které lze označit za profesionály, neboť si objekt předem tipují, prověřují podmínky spáchání činu, zvažují bezpečnostní opatření, promýšlejí nejen způsob provedení činu, ale i možnosti úniku, zajištění alibi atd. Za nejnebezpečnější loupežná přepadení lze považovat ta, která provádějí profesionálně organizované skupiny.⁷

Organizovaná zločinecká skupina má 5 pojmových znaků:

1. společenství více osob,
2. vnitřní organizační struktura,
3. rozdělení funkcí,
4. dělba činností,
5. zaměření na soustavné úmyslné páchaní trestné činnosti.⁸

Každému plánovanému přepadení banky obvykle předchází průzkum místa činu ve větší či menším rozsahu. Pachatelé se seznamují s technickými bezpečnostními opatřeními, posuzují je a poté si

⁶ CHMELÍK, J. Současný stav a trendy páchaní loupeží v peněžních ústavech. Kriminálnístka, 2006, č. 1, s. 41 – 47.

⁷ HÝSEK, A. Bankovní loupeže. Praha: Armex Publishing, s.r.o. 2001. 280 s. ISBN 80-86244-21-0. s. 18-21.

⁸ JELÍNEK, J. Trestní právo hmotné. Praha: Nakladatelství Leges, 2010. 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3. s. 808

mezi objekty vybírají. Pro banku to znamená, že bezpečnostní opatření musí být zjevná všem návštěvníkům a také potencionálním pachatelům.

Pro rozhodnutí pachatele spáchat bankovní loupež jsou rozhodující 3 faktory:

1. očekávaná kořist,
2. reálné možnosti loupeže,
3. riziko.

Při posuzování rizik berou pachatelé bankovních loupeží v úvahu:

1. elektronické zabezpečení, zejména poplachové zařízení,
2. mechanické zabezpečení,
3. přítomnost ozbrojené strážní služby,
4. vzdálenost policejního útvaru od místa činu,
5. přítomnost více lidí v objektu,
6. charakteristiku okolí místa činu, zejména možnosti úniku po spáchání činu.

Ideální model prevence bankovních loupeží lze shrnout pod následující body:

1. Objekty přepadení nejsou prakticky téměř k dispozici, např. u přepážek je minimální peněžní hotovost a jsou extrémně dlouhé doby pro přísun dalších peněz.
2. Spáchání deliktu je maximálně ztíženo, např. prostory pokladen jsou vybaveny jako pevnost, existují zařízení pro optické střežení pokladen, přístupových prostorů a zón, kde se pachatelé již demaskují, a dobře trénovaný bankovní personál klade zásadně pachatelům odpor.
3. Existuje funkční, snadno ovladatelný integrovaný poplachový systém s adekvátně psychologicky vyškoleným personálem.
4. Je přítomen dostatek bezpečnostních pracovníků a fungují zvláště účinná policejní opatření.
5. Je minimalizována kořist, a to v neposlední řadě i technickými opatřeními jako je změna barvy odcizených peněz nebo jejich zničení během útoku či bezprostředně po něm.⁹

Odborníci z řad Policie ČR na základě zobecnění zkušeností z analýz spáchané trestné činnosti doporučují:

1. Analyzovat bezpečnostní rizika každého objektu, ve kterém se peněžní ústav nebo jeho expozitura nachází, navrhnout a urychleně realizovat systém personálních, režimových, stavebně-konstrukčních a technických opatření.
2. Seznámit personál a komerční ostrahu peněžních ústavů se známými postupy, metodami a chováním pachatelů před, při a po trestném činu a s modelovými postupy a reakcemi na tyto situace, včetně zásad směřujících k uchování a zajištění stop na místě trestného činu, nácviku komunikace s pachatelem, a zásadami postupu personálu a ostrahy po odchodu lupiče z místa činu.
3. Proškolit s personálem a ostrahou objektu zásady ochrany informací a jejich nežádoucího šíření, např. poskytování informací zástupcům médií. Nežádoucí únik informací může způsobit nežádoucí informování pachatele o předběžných výsledcích policejního šetření. Důsledkem může být odhalení taktiky policejního vyšetřování a jeho dalšího postupu.
4. Seznámit personál a ostrahu objektu se způsoby pozorování podezřelých osob, zapamatování si jejich vnějších identifikačních znaků, způsobů jejich chování, vystupování a vyjadřování, aby mohl být sestaven jejich laický popis.
5. Zajistit dokonalou informovanost personálu a ostrahy objektu o umístění tísňových hlásičů a způsobech jejich nepozorovaného spouštění, o rozmístění a použití spojovací techniky a telefonních číslech tísňového volání.

⁹ HÝSEK, A. Bankovní loupeže. Praha: Armex Publishing, s.r.o. 2001. 280 s. ISBN 80-86244-21-0. s. 95.

6. Zajistit přiměřenou informovanost zaměstnanců a ostrahy objektu o rozmístění kamer bezpečnostního systému.
7. Vyzvat personál a ochranu objektu k ostražitosti a opatrnosti k tomu, aby věnovaly pozornost neobvyklému chování osob a všem podnětům, které by nasvědčovaly hrozícímu nebezpečí.
8. Vyzkoušet prakticky možné varianty napadení a na základě této zkoušky doplnit či upravit bezpečnostní systém, popř. stanovené postupy.¹⁰

Klasická přepadení bank se budou vyskytovat do té doby, dokud bude nutné mít v peněžních ústavech k dispozici větší množství peněz v hotovosti. S rozvojem elektronického bankovníctví lze do budoucna předvídat, že u bankovních loupeží se změní jednak způsob provedení činu, tzn., že dojde k nárůstu agresivity pachatelů a zvýší se počet rukojmí, zejména z řad vyšších bankovních úředníků a jejich rodinných příslušníků. Dále lze předpokládat i přesun míst bankovních loupeží z bankovních prostor do supermarketů, obchodních domů, dále budou útoky pachatelů směřovat vůči peněžním kurýrům a bankovním klientům.

„Zásadně lze dosáhnout bezpečnosti bank a jejich ochrany před přepadením jen souhrnem mechanického zabezpečení, dobré organizace práce a spolehlivého profesionálního personálu.“¹¹

Zoznam bibliografických odkazů:

- FRYŠTÁK, M. a kol. *Trestní právo hmotné – zvláštní část*. Praha: KEY Publishing s.r.o., 2009. 170 s. ISBN 978-80-7418-040-8.
- HÝSEK, A. *Bankovní loupeže*. Praha: Armex Publishing, s.r.o. 2001. 280 s. ISBN 80-86244-21-0.
- CHMELÍK, J. *Současný stav a trendy páčání loupeží v peněžních ústavech*. Kriminalistika, 2006, č. 1, s. 41 – 47.
- JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. Praha: Nakladatelství Leges, 2010. 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3.
- NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 4. vyd. Praha: Nakladatelství Aspi Publishing, 2003. 435 s. ISBN 80-86395-73-1.
- POLÁK, P. KUBALA, J. *Repetitorium kriminalistiky*. Bratislava: Nakladatelství Iura Edition, 2010. 210 s. ISBN 978-80-8078-351-8.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 2012. 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

Identifikační údaje: JUDr. Radomíra Veselá, vesela@edukomplex.cz

---

¹⁰ HÝSEK, A. *Bankovní loupeže*. Praha: Armex Publishing, s.r.o. 2001. 280 s. ISBN 80-86244-21-0. s. 98.

¹¹ HÝSEK, A. *Bankovní loupeže*. Praha: Armex Publishing, s.r.o. 2001. 280 s. ISBN 80-86244-21-0. s. 93.

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

VÝVOJ JUSTIČNEJ SPOLUPRÁCE V TRESTNÝCH VECIACH V SYSTÉME EURÓPSKEHO PRÁVA

prof. Dr. Jozef Balga, PhD.

Katedra správneho práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

JUDr. Gabriela Valčová Ivanová

Prezídium Policajného zboru Bratislava

Anotácia: Príspevok sa sústreďuje na vývoj justičnej spolupráce v trestných veciach od roku 1993 po súčasnosť. Charakterizuje jednotlivé materiálne a formálne pramene európskeho práva, ktoré formovali trestnú justičnú spoluprácu v rámci Európskych spoločenstiev a Európskej únie. Z dôrazňuje inštitucionálny systém justičnej spolupráce v trestných veciach. Sústreďuje svoju pozornosť sa na postavenie justičnej spolupráce v trestných veciach v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti.

KLúčové slová: justičná spolupráca, Európska únia, Lisabonská zmluva, Európska justičná sieť, Eurojust, OLAF, Štokholmský program, priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti.

Annotation: The article focuses on the development of judicial cooperation in criminal matters from the year of 1993 to the present. Characterized by different material and formal source of European law, which shaped the criminal judicial cooperation under the European Communities and the European Union. Emphasizes the institutional system of judicial cooperation in criminal matters. Focuses its attention on the status of judicial cooperation in criminal matters in the area of freedom, security and justice.

Keywords: judicial cooperation, European Union, Lisbon treaty, European judicial network, Eurojust, OLAF, Stockholm program, The area of freedom, security and justice

Skúmanie justičnej spolupráce v trestných veciach má medzinárodnoprávnu, európsku právnú a vnútroštátnu právnú rovinu. Predmetom záujmu autorov sa stáva európska právna úprava justičnej spolupráce v trestných veciach z hľadiska temporálneho a inštitucionálneho. Vo všeobecnosti možno vzájomnú justičnú spoluprácu v trestných veciach definovať ako *spoluprácu, ktorá prebieha minimálne medzi dvoma štátmi v trestnej oblasti*. Český autor J. Fenyk túto spoluprácu definuje ako **spoluprácu uskutočňovanú medzi dvoma alebo viacerými štátmi v trestnej oblasti**, ktorá sa realizuje **na základe kvalifikovaného podnetu**, kedy sa jeden zo štátov stáva dožadujúcim a druhý dožiadaným. V mene príslušných štátov pritom vystupujú ich orgány, ktoré vzájomný styk zabezpečujú. Môže ísť o *diplomatický styk*, ktorý sa uskutočňuje najmä skrz osobitný akt diplomatického zastúpenia štátu, ktorý žiada o vykonanie úkonu, na ministerstve zahraničných vecí dožiadaného štátu. Ak spoluprácu medzi justičnými orgánmi štátov sprostredkováva konzul dožadujúceho štátu, ide o *konzulárny styk*, ak medzi štáty medzi sebou spolupracujú v justičnej oblasti prostredníctvom svojich ministerstiev spravodlivosti, je to *medziministerský styk*. A napokon sa justičné orgány štátov môžu dožadovať spolupráce bezprostredne, bez akéhokoľvek zastúpenia, čo sa označuje ako *priamy styk*. Práve justičná spolupráca v trestných veciach je postavená na zásade priameho styku justičných orgánov jednotlivých členských štátov.

Niektorí autori používajú namiesto výrazu justičná spolupráca v trestných veciach termín právny styk s cudzinou upravený v piatej hlave zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“), čo podľa iných ale nie je celkom presné. Napríklad podľa slovenského autora M. Kordíka „pojmem právny styk s cudzinou totiž úplne nevystihuje celý obsah činností, ktoré spadajú pod justičnú spoluprácu v trestných veciach. Presnejšie a v súlade s odbornou literatúrou, ako i prameňmi práva, by sme skôr mali používať pojem „justičná spolupráca v trestných veciach“.¹ Ďalej je pre správne vnímanie vzájomnej justičnej spolupráce v oblasti trestných vecí nutné mať na zreteli aj to, **medzi akými subjektmi medzinárodného práva je z hľadiska rovnosti uskutočňovaná**. To znamená, že záleží na tom, či

¹ ČENTÉŠ, J. a kol. Trestné právo procesné, Všeobecná a osobitná časť, s. 782.

ide o úkon realizovaný medzi členskými štátmi navzájom, medzi členským štátom Únie a treťou krajinou, ktorá nie je jej členom, alebo medzi členským štátom a medzinárodným súdom. „Aby sme predišli zamieňaniu týchto pojmov a ich používaniu *promiscue*, môžeme definovať na základe vyššie uvedených skutočností **tri základné pojmy**, ktoré sa v tejto oblasti používajú:

- a) právny styk s cudzinou,
- b) justičná spolupráca v trestných veciach,
  1. horizontálna,
  2. vertikálna,
- c) justičná spolupráca v trestných veciach na základe vzájomného uznávania.“²

Čo sa týka objasnenia prvého pojmu – **právneho styku s cudzinou**, ide o medzinárodnú justičnú spoluprácu, ktorá je upravená jednak multilaterálnymi a bilaterálnymi medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná, a jednak ustanoveniami piatej časti Trestného poriadku, ktorá má názov Právny styk s cudzinou. Ako však už bolo spomenuté, tento pojem nemá oporu v medzinárodných odborných kruhoch, nakoľko sa v zahraničí zväčša používa pojem justičná spolupráca v trestných veciach. Právny styk s cudzinou však zahŕňa všetky úkony spolupráce v trestných veciach spadajúce do piatej časti slovenského Trestného poriadku.

O horizontálnu justičnú spoluprácu v trestných veciach pôjde v prípade, ak je spolupráca realizovaná v trestnej oblasti medzi dvoma alebo viacerými štátmi (resp. orgánmi konajúcimi v ich mene), **ak minimálne jeden z týchto štátov nie je členom Európskej únie**. Z dôvodu rovného postavenia ako dožadujúceho tak dožiadaného štátu, ako subjektov medzinárodného práva, sa táto justičná spolupráca v trestných veciach označuje ako horizontálna. Uvádzaná forma spolupráce je upravená v medzinárodných zmluvách, ktorými je Slovenská republika viazaná a v ustanovení piatej časti Trestného poriadku, ktoré sa použijú subsidiárne. Horizontálna justičná spolupráca v trestných veciach je charakteristická aj tým, že príslušné orgány justičnej spolupráce medzi sebou nekomunikujú priamo, ale formou diplomatického, konzulárneho či medziministerského styku, ktorý na našom území realizuje Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo spravodlivosti“), alebo Generálna prokuratúra Slovenskej republiky (ďalej len „Generálna prokuratúra“).

Vertikálna justičná spolupráca v trestných veciach sa vykonáva medzi jedným príp. viacerými štátmi na jednej strane a **medzinárodným súdom** na strane druhej. Je upravená v rezolúcii Rady bezpečnosti Organizácie spojených národov ako aj v Rímskom štatúte, ktorým je Slovenská republika viazaná (*Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 333/2002 Z. z. o prijatí Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu*) a ustanovenia Trestného poriadku o právnom styku s cudzinou sa v týchto prípadoch použijú subsidiárne. „Táto spolupráca sa nazýva vertikálnou, pretože jurisdikcia týchto súdov, stanovená rezolúciou alebo medzinárodnou zmluvou stíhať určité trestné činy, presahuje jurisdikciu štátov a **štáty sú povinné spolupracovať s medzinárodnými súdmi pri vydávaní páchateľov** na trestné stíhanie.“³ Štáty sú ďalej povinné vždy vyhovieť požiadavke medzinárodného súdu a vykonať úkon, o ktorý súd požiadal.

Posledná, no o to dôležitejšia, nielen z pohľadu zamerania príspevku, je **justičná spolupráca v trestných veciach založená na zásade vzájomného uznávania**. Uskutočňuje sa opäť medzi dvoma alebo viacerými **výhradne členskými štátmi Európskej únie**, resp. medzi orgánmi konajúcimi v mene týchto členských štátov. Z pohľadu rovnosti subjektov medzinárodného práva hovoríme **vždy o spolupráci horizontálnej**, nakoľko tu okrem štátov žiadny iný subjekt medzinárodného práva nevystupuje.

Justičná spolupráca v trestných veciach uskutočňovaná medzi dvoma alebo viacerými štátmi má celý rad podôb či foriem, ktoré predstavujú jej obsahové vymedzenie. V zmysle slovenského Trestného poriadku existujú nižšie uvedené formy medzinárodnej justičnej spolupráce realizovanej v trestných veciach, aj napriek tomu, že právna úprava vzájomnej justičnej spolupráce v trestných veciach podľa Trestného poriadku nie je úplná, nakoľko *neobsahuje ustanovenia najmä*

² ČENTÉŠ, J. a kol. Trestné právo procesné, Všeobecná a osobitná časť, s. 782.

³ ČENTÉŠ, J. a kol. Trestné právo procesné, Všeobecná a osobitná časť, s. 784.

o Európskom zatýkacom rozkaze, ktorý v plnej miere nahradil extradíciu vykonávanú medzi členskými štátmi Európskej únie:

1. Extradícia, resp. vydávanie,
2. Výkon rozhodnutia vo vzťahu k cudzine,
3. Prevzatie a odovzdanie trestnej veci,
4. Právna pomoc vo vzťahu k cudzine,

„Vedľa tohto schematickeho členenia sa pod pojmom medzinárodná justičná spolupráca rozumejú i súvisiace inštitúty, akými sú problém možnosti medzinárodného trestného práva hmotného, medzinárodného konania, vzťahu medzi medzinárodným a vnútroštátnym právom, charakteristika medzinárodných zmlúv upravujúcich právnu pomoc a pod.“⁴

Okrem toho „v trestnom konaní s medzinárodným prvkom bude často nutné vykonať celý rad procesných úkonov, napr. vypočuť svedka alebo znalca, ktorí sú v zahraničí, vykonať domovú alebo osobnú prehliadku, nahliadnuť do bankového konta, odňať vec, doručiť predvolanie k výsluchu a pod. Vykonanie týchto procesných úkonov pre potreby konania vedeného cudzím štátom sa nazýva **medzinárodná justičná pomoc v užšom zmysle**.“⁵

Vývoj justičnej spolupráce v trestných veciach

Do práva Európskej únie sa trestnoprávny rozmer spolupráce členských štátov implementoval v roku 1993 prostredníctvom Zmluvy o Európskej únii (účinná od 1. novembra 1993, nazývaná ako Maastrichtská zmluva).

Zmluvou o EÚ bol komunitárny pilier doplnený o dva ďalšie piliere, pričom náplň druhého piliera vytvárali ustanovenie tejto zmluvy o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike a náplň tretieho piliera ustanovenia tejto zmluvy o spolupráci v oblasti justície a vnútorných vecí.⁶ Zavedenie troch pilierov malo okrem toho za následok klasifikovanie Európskeho práva na právo komunitárne (zaradované sa sem prvý pilier, t. j. právo Európskych spoločenstiev) a právo únieové (zahŕňalo právo druhého a tretieho piliera).

Zmluva o Európskej únii po prvýkrát inštitucionalizovala policajnú a justičnú spoluprácu medzi členskými štátmi, ako záležitosť spoločného záujmu, v podobe tzv. tretieho piliera. Spolupráca v trestných veciach bola obsahom čl. K.1 (ale aj K.3) Zmluvy o Európskej únii, ktorý sa z pohľadu „trestného práva zaoberal v zásade bojom proti drogovým závislostiam a podvodom a medzinárodnou justičnou spoluprácou v trestných veciach. Jeho zmyslom bolo predovšetkým rozvinúť mieru spolupráce, ktorá by zodpovedala jednému z cieľov Európskej únie – voľnému pohybu osôb. Samostatne bola vyčlenená oblasť policajnej spolupráce, ktorá sa ako „nástroj boja proti zločinnosti“, pochopiteľne, týka oblasti trestnoprávnej spolupráce. Nie je však priamo použiteľná z hľadiska trestného práva procesného a obmedzuje sa v zásade na operatívne formy spolupráce.“⁷ V súvislosti s policajnou spoluprácou je nutné uviesť, že Maastrichtská zmluva v uvedenom článku zriadila **Europol** ako európsku policajnú jednotku, chýbala mu však samostatná operatívna pôsobnosť na území členských štátov.

Každopádne „táto pôvodná maastrichtská úprava predstavovala pochopiteľne legislatívne i vecne pomerne nejasnú formu a spôsoby spolupráce odrážajúce vtedajší stupeň ochoty členských štátov Únie ponechať niektoré svoje kompetencie v danej oblasti na úroveň Únie. Táto oblasť je totiž tradične považovaná za **doménu kompetencie a zvrchovanosti každého suverénneho štátu**, a taktiež i za politicky veľmi citlivú. Zasahuje totiž nielen do silovej oblasti štátu, ale tiež do ľudských práv a osobnej sféry vlastných občanov a je spojená s identitou každého národa či štátu.“⁸ Obavy ohľadom straty suverenity boli na jednej strane pochopiteľné, vzhľadom k tomu, že *vnútorná samostatnosť štátnej moci sa vo vzťahu k všetkým ostatným štátom prejavuje aj ako autonómia v zákonodarstve a súdnictve*. Na druhej strane možno s odstupom času posúdiť **obavy**

⁴ KLOUČKOVÁ, S., FENYK, J. Medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach, s. 46.

⁵ KLOUČKOVÁ, S., FENYK, J. Medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach, s. 81.

⁶ KRÁLIKOVÁ, K. Aplikácia systému schengenského *acquis* v oblasti starostlivosti štátnej správy o imigrantov v podmienkach SR, s.32

⁷ IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné, s. 895.

⁸ PIKNA, B. Trestní právo v evropském právu, s. 148.

o stratu identity členských štátov ako neopodstatnené, nakoľko sa v rámci justičnej spolupráce v trestných veciach rozdiely medzi jednotlivými štátmi aproximáciou práva vyrovnávajú.

Samotným cieľom spolupráce v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí v zmysle Zmluvy o Európskej únii bolo koordinovať činnosti členských štátov a ich kompetentných štátnych orgánov. Vyplývalo to z jednotlivých ustanovení Zmluvy o Európskej únii z oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí, podľa ktorých mohla jedine Rada vydávať právne predpisy pre túto oblasť a to tým, že zaujala spoločný postoj, alebo prijala spoločný postup. Tieto predpisy však boli právne nezáväzné, ich dodržiavanie nebolo vynútiteľné a jednotlivé členské štáty zaväzovali len na úrovni politickej.

„Pred Maastrichtskou zmluvou **nebola teda spolupráca v oblasti trestnoprávnej** (ani policajnej) v zakladajúcich troch primárnych zmluvách Európskych spoločenstiev **inštitucionalizovaná**. Bola však zakotvená v Schengenskom vykonávacom dohovore a k nemu prijatých vykonávacích aktoch avšak s tým, že **schengenská spolupráca prebiehala v túto dobu mimo právny a inštitucionálny rámec Únie.**“⁹

Ochrana finančných záujmov Európskych spoločenstiev

Členské štáty dňa 26. júla 1995 uzavreli *Dohovor vypracovaný na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev*¹⁰ (do platnosti však vstúpil až po ratifikácii všetkými členskými štátmi dňa 17. októbra 2002). Cieľom tohto dohovoru bolo spoločne bojovať proti podvodom majúcim dopad na príjmy a výdavky Spoločenstva prijatím záväzkov, ktoré sa budú týkať **súdnej príslušnosti, vydávania stíhaných osôb a vzájomnej spolupráce**. Dohovor obsahoval **definíciu podvodného konania**, povinnosť členských štátov zaviesť do svojich právnych predpisov uvedené konanie ako trestný čin. Členské štáty boli ďalej povinné **zaviesť trestnú zodpovednosť vedúcich obchodných spoločností a zjednodušiť vydávacie konanie**.

Krátko po podpise tohto dohovoru boli k nemu prijaté ešte dva protokoly, z ktorých prvý obsahoval **definíciu korupčného konania** a povinnosť jeho zaradenia medzi trestné činy. Druhý protokol obsahoval pre členské štáty povinnosť zaviesť **trestný čin prania špinavých peňazí**, zodpovednosť právnických osôb konanie ohrozujúce alebo poškodzujúce finančné záujmy štátu ako aj povinnosť zaistiť a následne skonfiškovať výnosy z uvedenej trestnej činnosti a vecí použité k jej spáchaniu.

Európska justičná sieť

V nadväznosti na Zmluvu o Európskej únii, najmä so zreteľom na jej článok K.3, schválila Rada Európskej únie jednotnú akciu¹¹ (ďalej len „jednotná akcia o Európskej justičnej sieti“), ktorou ustanovuje **zriadenie siete súdnych kontaktných miest medzi členskými štátmi**, t. j. **Európsku justičnú sieť** (v slovenskom preklade textu tejto jednotnej akcie uverejnenej v Úradnom vestníku Európskej únie, sa uvádza pojem Európska súdna sieť, avšak vychádzajúc z originálnej anglickej verzie názvu – European Judicial Network, je vhodnejší preklad Európska justičná sieť, čo sa v konečnom dôsledku premietlo do neskorších dokumentov Únie, ktoré ustanovenia o Európskej justičnej sieti obsahujú).

Cieľom zriadenia Európskej justičnej siete „bolo **zlepšenie medzinárodnej justičnej spolupráce medzi členskými štátmi EÚ**, najmä v boji proti závažnej trestnej činnosti, páchanej veľkými – nadnárodnými – zločineckými organizáciami. Na území Únie bola vytvorená sieť tzv. **kontaktných miest**, z ústredných orgánov medzinárodnej justičnej spolupráce. V každom členskom štáte sa môže zriadiť i viac kontaktných miest, pokiaľ je to v súlade s jeho právnym poriadkom a potrebou boja proti závažnej trestnej činnosti.“¹²

V článku 3 jednotnej akcie sú uvedené nasledujúce spôsoby pôsobenia Európskej justičnej siete. V prvom rade mala napomáhať vytvoriť **vhodné kontakty medzi kontaktnými miestami** v členských štátoch. Mala organizovať **periodické stretnutia** členských štátov a v neposlednom

⁹ PIKNA, B. Trestní právo v evropském právu, s. 148.

¹⁰ Ú. v. ES C 316, 27.11.1995, s. 49 – 57.

¹¹ Ú. v. EÚ L 191, 7.7.1998, s. 4.

¹² KLOUČKOVÁ, S., FENYK, J. Medzinárodní justiční spolupráce v trestních věcech, s. 109.

rade má **poskytovať určité množstvo aktuálnych základných informácií**, najmä prostredníctvom vhodných telekomunikačných sietí. Význam tejto siete spočíval najmä **v neformálnom styku**, keďže išlo v podstate o výmenu operatívnych informácií medzi príslušnými justičnými orgánmi, kvôli čomu nemohla nahradiť riadnu medzinárodnú justičnú spoluprácu v trestných veciach.

Neskôr bol právny základ vytvorenia Európskej justičnej siete nahradený *Rozhodnutím Rady zo 16. decembra 2008 o Európskej justičnej sieti č. 2008/976/SVV*¹³ (ďalej len „rozhodnutie Rady o Európskej justičnej sieti“), ktoré jednotnú akciu o Európskej justičnej sieti zrušilo. Potreba prijať toto rozhodnutie Rady vyplývalo z rýchlo narastajúcej organizovanej trestnej činnosti a teda z následnej nevyhnutnosti posilniť vzájomnú spoluprácu justičných orgánov členských štátov, čím by sa účinnejšie bojovalo so zločinnosťou.

Vplyv Amsterdamskej zmluvy na vývoj justičnej spolupráce v trestných veciach

Niekoľkoročné skúsenosti medzivládnej úniovej spolupráce v oblasti spravodlivosti a vnútra, upravenej v Maastrichtskej zmluve, prispeli k ďalšiemu pokroku a významnému kvalitatívnemu posunu, čo sa týka oblasti trestného práva, na úseku legislatívnej úpravy prostredníctvom **Amsterdamskej zmluvy** z 1. mája 1999, *ktorá zmenila zmluvu o Európskej únii, zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty*.

Zmluva o Európskej únii podstúpila vplyvom Amsterdamskej zmluvy mnohé zmeny, deklarovala napríklad dovtedy v tejto zmluve opomínané zásady, na ktorých je Únia založená a ktoré sú spoločné pre všetky štáty. Hovoríme o zásadách slobody, demokracie, dodržiavania ľudských práv i základných slobôd a právneho štátu. Čo sa týka ustanovení o spolupráci v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí (čl. K.1) uskutočňovanej v treťom pilieri a teda na medzivládnej úrovni, do prijatia Amsterdamskej zmluvy mala pomerne široký záber. Táto spolupráca sa týkala azylovej politiky, pravidiel prekračovania vonkajších hraníc členských štátov, vykonávania kontrol na týchto hraniciach a prísťahovaleckej politiky týkajúcej sa štátnych príslušníkov tretích krajín. Medzivládna spolupráca ďalej zahŕňala boj proti drogovým závislostiam, podvodom v medzinárodnom meradle, a nemožno opomenúť ani dôležitú spoluprácu súdov v občianskych veciach, v trestných veciach, colnú spoluprácu ako i policajnú spoluprácu za účelom boja proti terorizmu, nezákonnému obchodovaniu s drogami a ďalším závažným formám medzinárodného zločinu, s využitím výmeny informácií prostredníctvom Interpolu. **Prijatie Amsterdamskej zmluvy však malo za následok presun niektorých oblastí spolupráce z tohto tretieho piliera do piliera prvého.** Konkrétne išlo o problematiku azylovej politiky, prísťahovaleckej politiky týkajúcej sa štátnych príslušníkov tretích krajín, ďalej išlo o oblasť pravidiel upravujúcich prekračovanie vonkajších hraníc členských štátov a vykonávanie kontrol na týchto hraniciach a presunuli sa aj ustanovenia o súdnej spolupráci v občianskych veciach (prakticky boli tieto ustanovenia vyňaté zo Zmluvy o Európskej únii a nanovo zaradené do Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva).

Presunutie týchto dôležitých politík z pôvodného tretieho piliera (únievé právo) do práva komunitárneho, t. j. do piliera prvého, sa **zúžila spolupráca v oblasti spravodlivosti a vnútra** v treťom pilieri a **premenovala ju na policajnú a súdnu spoluprácu v trestných veciach**. Navyše, **ustanovenia o medzivládnej policajnej a súdnej spolupráci boli po novom podstatne prepracovanejšie** čo sa týka presnosti, ako aj vymedzenia spôsobov a postupov spolupráce.

„Európska únia sa začala zameriavať (čl. 29) na oblasti spolupráce zasahujúcej oblasť organizovanej aj neorganizovanej kriminality (terorizmus, obchod s ľuďmi, trestné činy voči deťom, obchod s drogami, zbraňami, korupcia a podvod). Výslovne boli zakotvené nástroje, prostredníctvom ktorých sa cieľ má dosiahnuť. V justičnej oblasti sa tak malo stať prostredníctvom užšej spolupráce justičných a iných príslušných orgánov členských štátov a zblížovaním predpisov ich trestného práva.“¹⁴ Po zmenách, ktoré priniesla Amsterdamská zmluva (aj čo sa týka zmeny číslovania článkov), bol spoločný postup pri súdnej spolupráci v trestných veciach obsiahnutý v článku 31 Zmluvy o Európskej únii. Išlo o oblasť zjednodušenia a urýchlenia spolupráce medzi príslušnými ministerstvami a justičnými alebo inými podobnými orgánmi členských štátov

¹³ Ú. v. EÚ L 348, 24.12.2008, s. 130 – 134.

¹⁴ IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné, s. 897.

v trestnom konaní alebo pri výkone rozhodnutia a to buď priamo, alebo prostredníctvom Europolu, ďalej o oblasť zjednodušenia vydávacieho konania medzi členskými štátmi, o predchádzanie sporom v príslušnosti ako aj o oblasť zabezpečenia zlučiteľnosti právnych predpisov členských štátov, pokiaľ to ale bude pre túto oblasť potrebné. Predmetný článok pojednával aj o spoločnom postupe pri postupnom prijímaní opatrení smerujúcich k zavedeniu minimálnych predpisov o skutkových podstatách trestných činov v predpokladaných oblastiach. Zároveň bol v tejto súvislosti ustanovený princíp práva policajných a justičných orgánov, pôsobiť na území iného členského štátu, samozrejme po predchádzajúcej dohode s príslušnými štátnymi orgánmi.

Okrem toho priniesla Amsterdamská zmluva kvalitatívnu úpravu **ochrany finančných záujmov Európskych spoločenstiev**, keď doplnila Zmluvu o založení Európskych spoločenstiev „nové ustanovenia, požadujúce efektívnosť opatrení v prevencii a postihu podvodov voči rozpočtovým prostriedkom Európskych spoločenstiev a požiadavku, aby tieto opatrenia mali odstrašujúci účinok.“¹⁵

Kontinuálne je však potrebné venovať pozornosť aj schengenskému acquis. Schengenský vykonávací dohovor v tej dobe upravoval oblasť trestnoprávnej a policajnej spolupráce, čo však prebiehalo mimo právny a inštitucionálny rámec EÚ. „Schengenský systém sa do roku 1999 vytváral nezávisle na komunitárnom a úniovom práve. Z pohľadu teritoriálnej a funkčnej pôsobnosti sa systém aplikoval len na území zmluvných strán. **Zmenu v teritoriálnej a funkčnej pôsobnosti schengenského systému priniesla až Amsterdamská zmluva,**“¹⁶ ktorá navyše k spomínaným zmluvám pripojila **Protokol, ktorým sa začleňuje schengenské acquis do rámca Európskej únie.** Zmluvné strany potvrdili, že ustanovenia schengenského acquis sú uplatniteľné iba ak a pokiaľ sú zlučiteľné s Európskou úniou a právom Spoločenstva. *Ustanovenia schengenského acquis sú od dátumu nadobudnutia platnosti Amsterdamskej zmluvy záväzné pre všetkých signatárov schengenských dohôd.* Spomínaný protokol v tejto súvislosti **zaviedol povinnosť všetkých kandidátov pre vstup do EÚ, prevziať Schengenské acquis plnom rozsahu do svojho právneho systému** a nahradil Výkonný výbor Radou.

Viedenský akčný plán

Amsterdamskou zmluvou si dala Únia v oblasti policajnej a súdnej spolupráce v trestných veciach za cieľ poskytnúť občanom vysokú úroveň ochrany v oblasti voľného pohybu osôb, bezpečnosti a práva, rozvojom spoločných postupov členských štátov v oblastiach policajnej a súdnej spolupráce v trestných veciach a bojom proti rasizmu a xenofóbii. Dosiahnuť tento cieľ bolo možné predovšetkým prevenciou a bojom proti organizovanému a inému zločinu, prostredníctvom užšej spolupráce medzi policajnými zložkami, colnými orgánmi a inými príslušnými orgánmi v členských štátoch a to priamo, ako aj prostredníctvom Europolu, ďalej prostredníctvom **užšej spolupráce súdnych a iných príslušných orgánov členských štátov, ako aj aproximáciou trestnoprávných predpisov v členských štátoch.**

Dňa 3. decembra 1998, prijala Rada akčný plán Rady a Komisie o tom, ako najlepšie vykonávať ustanovenia Amsterdamskej zmluvy v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. **Viedenský akčný plán** bol prvý dokument, ktorý okrem iného určoval ciele spolupráce a opatrenia k ich dosiahnutiu, v časovom rozmedzí od dvoch do piatich rokov od vstupu Amsterdamskej zmluvy do platnosti. Viedenský akčný plán **stanovil priority a opatrenia súvisiace s voľným pohybom osôb, s policajnou a súdnou spoluprácou v trestných veciach**, so súdnou spoluprácou v občianskoprávných veciach, ako aj so **zblížovaním predpisov trestného práva členských štátov.** Išlo najmä o nasledujúce opatrenia: zdokonaľiť Európsku justičnú sieť, zjednodušiť vydávanie osôb medzi členskými štátmi, zlepšiť výmenu informácií z trestných registrov členských štátov, posilniť boj proti praniu špinavých peňazí, preskúmať uplatňovanie zásady *ne bis in idem*

¹⁵ KLOUČKOVÁ, S., FENYK, J. Medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach, s. 116.

¹⁶ BALGA, J., BELLA, P. Vývoj kontroly pohybu osôb v európskom práve, s. 209.

v trestnom konaní.¹⁷ Uvádzané priority a opatrenia podliehali zásadám univerzálnosti, subsidiarity, solidarity, operatívnej účinnosti, zodpovednosti a realistického prístupu.

Zriadenie Európskeho úradu pre boj proti podvodom

Z doteraz uvedeného vyplýva, že „Európska únia od svojho počiatku bojuje proti zločinnosti poškodzujúcej oprávnené finančné záujmy Európskych spoločenstiev. Jedným z prostriedkov tohto boja, pre ktorý sa orgány Európskych spoločenstiev a členské štáty rozhodli, bolo i vytvorenie Európskeho úradu pre boj proti podvodom – OLAF (OFFICE EUROPEËN DE LUTTE ANTI – FRAUDE), teda úradu, ktorý by bol schopný účinnejšie chrániť ekonomické a finančné záujmy Spoločenstiev a bojovať proti nadnárodne organizovanému zločinu, podvodom, korupcii a všetkým ďalším nezákonným aktivitám atakujúcim rozpočet Európskej únie.“¹⁸

Komisia Európskych spoločenstiev odvolávajúc sa na Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva, Zmluvu o založení spoločenstva uhlia a ocele a Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu, svojim rozhodnutím¹⁹ z 28. apríla 1999, zriadila **Európsky úrad pre boj proti podvodom (OLAF)**. Pôvodne vykonávala správne vyšetrovanie za účelom ochrany finančných záujmov *Jednotka pre koordináciu predchádzania podvodom (UCLAF)*, neskôr ju nahradil *Útvor pre koordináciu predchádzania podvodom*, ktorý bol napokon nahradený práve Európskym úradom pre boj proti podvodom a prebral od svojho predchodcu aj všetky jeho úlohy.

OLAF je v zmysle článku 2 uvedeného rozhodnutia zodpovedný za uskutočňovanie **vnútorných administratívnych šetrení**, ktoré sú zamerané na boj proti podvodom, korupcii a proti ostatným nezákonným činnostiam, ktoré negatívne ovplyvňujú finančné záujmy Spoločenstva, ako aj na vyšetrovanie iných závažných skutočností uvedených v predmetnom ustanovení. Ide v podstate o orgán administratívneho vyšetrovania, ktorý vykonáva právomoci Komisie, je zodpovedný najmä za poskytovanie pomoci Komisii pri spolupráci s členskými štátmi v oblasti boja proti podvodom a zastupuje Komisiu v pracovnom styku na pracovných fórach v tejto oblasti. OLAF je zodpovedný aj za činnosť spojenú s rozvojom koncepcie boja proti podvodom, za poskytovanie technickej podpory iným orgánom, inštitúciám a vnútroštátnym orgánom predovšetkým v oblasti odborného vzdelávania a pod. Čo sa týka podvodov, najčastejšie sa vyskytujúcim podvodom v praxi je zneužívanie štrukturálnych fondov Únie, určených predovšetkým na podporu sociálnych projektov, poľnohospodárstva a rozvoja vidieka. Činnosť úradu upravuje Nariadenie (ES) Európskeho parlamentu a Rady z 25. mája 1999 č. 1073/1999 o vyšetrovaniach vykonávaných Európskym úradom pre boj proti podvodom (OLAF).

Tamperský program

Tamperský program, ktorý vzišiel z osobitného zasadnutia Európskej rady v Tampere v októbri 1999, obsahoval ustanovenia o **skutočnom európskom priestore spravodlivosti**, o boji proti kriminalite v rámci celej EÚ i o silnejšom pôsobení navonok. Z Tamperského programu vyplývalo, že priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti sa má opierať predovšetkým o zásady transparentnosti a demokratickej kontroly, pričom o ďalších cieľoch a zásadách tohto priestoru, sa mal rozvinúť otvorený dialóg s občianskou spoločnosťou, s cieľom zvýšiť podporu zo strany občanov.

V oblasti trestného práva upriamila Európska únia pozornosť na **princíp vzájomného uznávania rozhodnutí**, zdôraznila nevyhnutnosť definovania systému výkonu trestu v jednom členskom štáte, pričom rozsudok vyniesol iný členský štát. Ďalej Rada na tomto zasadnutí vyjadrila potrebu stanoviť „podmienky **vzájomnej informovanosti o vynesených rozsudkoch** prostredníctvom **európskeho registra rozsudkov a diskvalifikácii** (európsky register trestov) a o **spôsobe uznávania rozsudkov** v iných členských krajinách tak, aby nedochádzalo k novým súdnym konaniam (pravidlo *ne bis in idem*) alebo úpravám vyneseného rozsudku (otázka právnej recidívy).“²⁰ Tamperský program v oblasti podpory jednotnej trestnej politiky upozorňoval na **potrebu posilnenia vzájomnej dôvery**, ktorou sa európskym občanom zabezpečí spravodlivosť

¹⁷ Bližšie pozri: KLOUČKOVÁ, S., FENYK, J. Medzinárodní justiční spolupráce v trestních věcech, s. 117.

¹⁸ JAKUBČÍK, S. Európsky úrad pre boj proti podvodom (OLAF), s. 620.

¹⁹ Ú. v. ES L 136, 31.5.1999, s. 20 – 22.

²⁰ BALGA, J. Systém schengenského acquis, s. 55.

založená na spoločných hodnotách. Zavedením trestnej politiky v boji proti závažnej trestnej činnosti všetkých foriem, sa mal zlepšiť aj **system určovania a ustálenia minimálnych sadzieb trestov za niektoré trestné činy**.

Na tomto zasadnutí okrem toho zaznela požiadavka, **aby sa občanom členských štátov zabezpečil rovný prístup k súdom**. Zároveň je však potrebné, **aby sa osobám podozrivým zo spáchania trestného činu znemožnilo využívať odlišnosti právnych úprav** jednotlivých členských štátov vo svoj prospech.

Predmetné zasadnutie Rady v Tampere teda prerokovávalo „zavedenie skutočného európskeho justičného priestoru (prístup k súdom a vzájomné uznávanie súdnych rozhodnutí, zjednodušenie vydávacieho konania medzi členskými štátmi Európskej únie), skvalitnenie boja proti kriminalite na území celej Európskej únie (spoločné vyšetrovacie tímy, **zriadenie Eurojustu** atď.)“²¹, čo malo v oblasti medzinárodnej justičnej spolupráce podstatný význam. Pôvodná myšlienka založenia Eurojustu sa v tomto dokumente objavuje síce v právne nezáväznej forme, avšak s o to pevnejšími základmi. V záveroch zo summitu predsedníctva v Tampere „sa uvádza, že za účelom posilnenia boja proti závažnej organizovanej trestnej činnosti sa Európska rada dohodla na vytvorení jednotky (Eurojust) zloženej z národných štátnych zástupcov, sudcov či policajných úradníkov s obdobnými právomocami, vyčlenených jednotlivými štátmi v súlade s ich právnymi poriadkami. Účelom Eurojustu by malo byť uľahčovať náležitú koordináciu národných orgánov činných v trestnom konaní a podporovať vyšetrovanie prípadov organizovanej trestnej činnosti“²² napríklad v spolupráci s Európskou justičnou sieťou, či na základe analýz Europolu.

Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie

„Celkom zásadným krokom smerujúcim k zdokonaleniu medzinárodnej justičnej spolupráce „vo vnútri“ Únie sa stal Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie z 29. mája 2000.“²³ **Účelom Dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi štátmi Európskej únie, vypracovaný Radou v súlade s článkom 34 Zmluvy o Európskej únii**²⁴ nie je nahradiť existujúce medzinárodné nástroje v tejto oblasti, ale práve naopak, jeho **cieľom je doplniť ustanovenia** a uľahčiť medzi členskými štátmi Európskej únie uplatňovanie Európskeho dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach z 20. apríla 1959, Dodatkového protokolu k nemu a iných medzinárodných dokumentov z tejto oblasti.

Úzke prepojenie Dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie s Dohovorom o vzájomnej pomoci v trestných veciach z 20. apríla 1959 potvrdzuje tiež skutočnosť, že dohovor Únie je postavený na zásadách medzinárodného dohovoru z 20. apríla 1959.

Cieľom Dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie je **zlepšiť** medzi členskými štátmi **justičnú spoluprácu v trestných veciach** s prihliadnutím na ochranu osobnej slobody. Uvedený cieľ vznikol zo spoločného záujmu členských štátov o zabezpečenie rýchlej a účinnej vzájomnej pomoci v trestných veciach pri súčasnom dodržaní základných zásad ich vlastných vnútroštátnych predpisov ako i zásad Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podpísaného dňa 4. novembra 1950 v Ríme.

„Dohovor zavádza nové formy priamej spolupráce medzi justičnými orgánmi členských štátov, ako aj veľmi významnú inštitúciu vykonávania výsluchov fyzických osôb prostredníctvom videokonferencie alebo telefonicko-konferencie. Súčasťou Dohovoru sa stal Protokol k Dohovoru, ktorý je zameraný na procesné ustanovenia týkajúce sa napríklad žiadostí o informácie o bankových účtoch či bankových operáciách, alebo o sledovaní týchto operácií.“²⁵ Jednotlivé ustanovenia Dohovoru tak nielenže **podstatným spôsobom skvalitňujú právnu pomoc v trestných veciach**,

²¹ IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné, s. 898.

²² POLÁK, P., KLOUČKOVÁ, S. Eurojust, s. 1293.

²³ IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné, s. 898.

²⁴ Ú. v. ES C 197, 12.7.2000, s. 3 – 23.

²⁵ IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné, s. 898.

ale obsahujú aj konkrétne opatrenia pri **zriaďovaní a činnosti spoločných vyšetrovacích tímov**, ktoré doposiaľ neboli obsahom žiadneho dokumentu. „**Spoločné vyšetrovacie tímy** predstavujú osobitnú formu justičnej spolupráce medzi štátmi. Vytvorenie spoločného vyšetrovacieho tímu je formou justičnej spolupráce *sui generis*, pretože je právnym a organizačným rámcom pre získavanie dôkazov na území štátov, ktoré ho tvoria. Spoločný vyšetrovací tím je **skupina osôb zložená z orgánov činných v trestnom konaní**, ktorá vzniká na základe dohody dvoch alebo viacerých štátov na vymedzený účel a určenú dobu trvania, najmä ak ide o trestné činy, pri ktorých sa vyžadujú zložité a národné vyšetrovania, ktoré majú spojitosť s inými členskými štátmi, resp. ak niekoľko členských štátov vedie vyšetrovanie trestných činov, pri ktorých okolnosti prípadu vyžadujú koordinovaný, spoločný postup v dotknutých členských štátoch. Účelom zriaďovania spoločných vyšetrovacích tímov je predovšetkým uľahčenie zhromažďovania dôkazov, ktoré sú právne pokryté národnými jurisdikciami, aby mohli byť využité v trestnom konaní zainteresovaných štátov“²⁶

Dohovor však *v tej dobe* nevstúpil do platnosti, preto sa Únia rozhodla riešiť vtedajšiu naliehavú potrebu **zriadenia spoločných vyšetrovacích tímov** tým, že v júni 2002 prijala *Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o spoločných vyšetrovacích tímoch č. 2002/465/SVV*²⁷, ktoré ukladalo členským štátom povinnosť vykonať v tejto súvislosti určité vnútroštátne legislatívne opatrenia. Rámcové rozhodnutie Rady bolo transponované do Trestného poriadku, v zmysle ktorého: „Policajtom sa na účely tohto zákona rozumie v rozsahu poverenia úkonov vyšetrovania aj zástupca príslušného orgánu iného štátu, orgánu Európskej únie alebo orgánu vytvoreného spoločne členskými štátmi Európskej únie, ktorý je zaradený do spoločného vyšetrovacieho tímu vytvoreného na základe dohody. Spoločný vyšetrovací tím sa môže zriadiť najmä, ak vyšetrovanie trestného činu vyžaduje vykonať zložité úkony aj v inom štáte alebo vyšetrovanie trestného činu uskutočňuje niekoľko štátov, pričom okolnosti prípadu vyžadujú ich koordinovaný spoločný postup. Vedúci spoločného vyšetrovacieho tímu je vždy zástupca orgánu činného v trestnom konaní Slovenskej republiky; ostatné podmienky činnosti spoločného vyšetrovacieho tímu upraví dohoda o jeho vytvorení. Orgánom oprávneným uzavrieť dohodu o vytvorení spoločného vyšetrovacieho tímu je Generálna prokuratúra“²⁸ po predchádzajúcom prerokovaní s ministrom spravodlivosti.

Uvedené rozhodnutie bolo platné len do doby, kým Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie nenadobudol platnosť, t. j. do 23. augusta 2005, Protokol k Dohovoru nadobudol platnosť 5. októbra 2005. Podľa oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 572/2006 Z. z., pre Slovenskú republiku nadobudol **Dohovor i Protokol k nemu platnosť dňa 1. októbra 2006.**

Zriadenie Eurojustu

Európsky úrad pre justičnú spoluprácu (ďalej len Eurojust) vznikol na základe požiadaviek vyplývajúcich zo záverov zasadnutia Európskej rady v Tampere *Rozhodnutím Rady ako orgán Únie Rozhodnutím Rady z 28. februára 2002, ktorým sa zriaďuje Eurojust s cieľom posilniť boj proti závažným trestným činom č. 2002/187/SVV*.²⁹ „Do tej doby pôsobil ako dočasný orgán tzv. Pro-Eurojust, ktorého povaha však bola pomerne nejasná.“³⁰ Pre Eurojust majú byť relevantné ciele uvedené v spomínanom nariadení o vyšetrovaní vedených úradom OLAF, pričom má kolégium Eurojustu prijať potrebné opatrenia na dosiahnutie týchto cieľov. Z uvedeného vyplýva, že **bol zriadený na zdokonalenie súdnej spolupráce medzi členskými štátmi, najmä v boji proti závažným formám trestnej činnosti** páchanej organizovanými nadnárodnými skupinami. Eurojust má napomáhať optimálnej koordinácii justičnej spolupráce medzi členskými štátmi pri vyšetrovaní a trestnom stíhaní, ktoré zahŕňa územie viac ako jedného členského štátu a rešpektovať pritom základné práva a slobody jednotlivcov. V tejto súvislosti má podľa úvodných ustanovení

²⁶ ZÁHORA, J. Inštitucionálne zabezpečenie justičnej spolupráce v trestných veciach v Európskej únii, s. 112.

²⁷ Ú. v. ES L 162, 20.6.2002, s. 1 – 3.

²⁸ Ustanovenie § 10 ods. 9 Trestného poriadku.

²⁹ Ú. v. EÚ L 63, 6.3.2002, s. 1 – 13.

³⁰ KLOUČKOVÁ, S., FENYK, J. Medzinárodní justiční spolupráce v trestních věcech, s. 120.

predmetného rozhodnutia Rady kolégium Eurojustu plne zohľadniť citlivú činnosť Eurojustu pri vyšetrovaní a trestnom stíhaní. Z tohto dôvodu má byť OLAF-u odmietnutý prístup k dokumentom, dôkazom, a akýmkoľvek iným informáciám zadržaných či vytvorených v priebehu týchto činností, zakázaný je aj ich prenos na OLAF.

Eurojust v priebehu svojho fungovania „postupne nazhromaždil skúsenosti zo svojej operatívnej činnosti, stanovil možné riešenia problémov a našiel i prekážky, ktoré často vyplývali priamo z textu rozhodnutia, ktoré už pochopiteľne zaostávalo za požiadavkami na operatívnosť postupov jednotlivých vnútroštátnych členov, ale i Eurojustu ako celku. Postupne boli identifikované otázky, ktorých riešenie je predpokladom efektívnej činnosti Eurojustu pri plnení jeho základných cieľov, t. j. podpore a zlepšovania koordinácie a spolupráce justičných orgánov členských štátov v oblasti justičnej spolupráce v trestných veciach.“³¹

Únia vychádzajúc zo skúseností, požiadaviek príslušných orgánov i mnohých hodnotení fungovania Eurojustu, pristúpila k prijatiu *Rozhodnutia Rady zo 16. decembra 2008 o posilnení Eurojustu a o zmene a doplnení rozhodnutia Rady 2002/187/SVV, ktorým sa zriaďuje Eurojust s cieľom posilniť boj proti závažným trestným činom* č. 2009/426/SVV³², za účelom zlepšiť celkovú efektívnosť jeho činnosti. Tá zahŕňa operatívnosť Eurojustu ako aj zosúladienie statusu svojich národných členov.

Rámcové rozhodnutie Rady o Európskom zatykači

Stretnutie v Tampere bolo veľmi významné aj v súvislosti s európskym zatykáčim rozkazom. Na tomto summite vzišla požiadavka *výrazne zjednodušiť dovedajší spôsob vydávacieho konania* (pre svoju formálnosť neumožňoval účinne potrestať páchatel'ov trestných činov), čím sa položili pevné základy pre vznik európskeho zatykáčieho rozkazu.

Európsky zatykáčie rozkaz zaviedla Únia *Rámcovým rozhodnutím Rady z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi* č. 2002/584/SVV³³, ako **prvé konkrétne opatrenie justičnej spolupráce v oblasti trestného práva**, a ako **jasný, hmatateľný dôkaz uplatňovania zásady vzájomného uznávania**, ktorú Rada označila za „základný kameň“ spolupráce v oblasti trestného súdnictva. Európsky zatykáčie rozkaz má pre trestné súdnictvo Európskej únie nesporne obrovský význam.

Rámcový program AGIS

Záver z Tamperského programu zdôraznili požiadavku zintenzívnenia spolupráce v prevencii a boji s kriminalitou, trestnú činnosť využívajúcu nové informačné a komunikačné technológie nevynímajúc, s cieľom dosiahnuť skutočný európsky priestor spravodlivosti. Dovedajšie programy Grotius II – trestný, Stop II, Oisin II, Hippokrates a Falcone síce pomohli posilniť spoluprácu medzi políciou a justíciou v členských štátoch a zlepšiť tak vzájomné pochopenie ich policajných, justičných, právnych a administratívnych systémov, Európsky parlament a Rada však výslovne požadovali **ustanovenie jednotného rámcového programu**. Takým sa stal rámcový program na policajnú a justičnú spoluprácu v trestných veciach v kontexte priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, ustanovený *Rozhodnutím Rady z 22. júla 2002 ustanovujúcim rámcový program policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach (AGIS)* č. 2002/630/SVV³⁴, na obdobie od 1. januára 2003 do 31. decembra 2007.

Hlavným cieľom programu bolo **prispieť k poskytovaniu vysokej úrovne ochrany občanov Európskej únie** v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a **podporovať úsilie profesionálov v rozvoji európskej politiky v tejto oblasti**. Cieľovou skupinou boli experti z členských krajín Únie, najmä sudcovia, prokurátori, advokáti, súdni úradníci, vyšetrovatelia, súdni znalci, funkcionári represívnych orgánov a policajti, výskumní pracovníci zapojení do prevencie kriminality a boja s organizovanou trestnou činnosťou.

³¹ NOVOTNÁ, J., ŠVARC, M. Posilnení pravomocí Eurojustu – naděje pro Evropu spolupracující v trestních věcech? s. 359.

³² Ú. v. EÚ L 138, 4.6.2009, s. 14 – 32.

³³ Ú. v. ES L 190, 18.7.2002, s. 1 – 20.

³⁴ Ú. v. ES L 203, 1.8.2002, s. 5 – 8.

Program AGIS **podporoval projekty v oblasti justičnej spolupráce** vo všeobecných i trestných veciach, v oblasti spolupráce medzi represívnymi orgánmi navzájom, spolupráce medzi represívnymi orgánmi a inými štátnymi alebo súkromnými organizáciami členských štátov, zapojených do prevencie a boja s kriminalitou. Nemožno opomenúť ani podporu spolupráce medzi členskými štátmi s cieľom dosiahnutia účinnej ochrany záujmov obetí v trestnom konaní.

Haagsky program

Haagsky program s názvom *Posilňovanie slobody, bezpečnosti a spravodlivosti v Európskej únii*,³⁵ z roku 2004, nadväzoval na Tamperský program ako druhý viacročný program na utvorenie spoločného priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. *Cieľom Haagskeho programu* bolo zlepšiť spoločnú kapacitu Únie a jej členských štátov, pokiaľ ide o zaručovanie základných práv, minimálnych procedurálnych záruk a prístupu k spravodlivosti, poskytnutie ochrany osobám v núdzi, regulovanie migračných tokov a kontroly na vonkajších hraniciach Únie, boj proti cezhraničnému organizovanému zločinu a potlačanie hrozby terorizmu, pochopenie potenciálu Europolu a Eurojustu, aj naďalej **vzájomné uznávanie súdnych rozhodnutí a osvedčení v občianskych aj trestných veciach**, odstraňovanie právnych a súdnych prekážok v súdnych sporoch, v občianskych a rodinných veciach, ktoré majú cezhraničné dôsledky.

Pre posilňovanie bezpečnosti bolo potrebné v prvom rade **zlepšiť cezhraničnú výmenu informácií orgánov činných v trestnom konaní**. Účinné predchádzanie a boj proti terorizmu vyžadoval, aby členské štáty neobmedzovali svoje činnosti na zachovávanie vlastnej bezpečnosti, ale aby sa tiež sústredili na zachovávanie bezpečnosti Únie ako celku. Dôležitou sa v tejto súvislosti stala tiež intenzívnejšia praktická spolupráca medzi policajnými a colnými orgánmi členských štátov a Europolom, koordinácia operačných činností orgánov činných v trestnom konaní a monitorovanie strategických priorít ustanovených Radou.

V oblasti justičnej spolupráce sa podľa Haagskeho programu očakávalo „dosiahnutie ďalšieho pokroku pri **posilňovaní justičnej spolupráce** tak v občianskych, ako aj trestných veciach, predovšetkým **dokončenie rokovaní o procesných právach obvinených osôb v trestnom konaní** a o rámcových rozhodnutiach o európskom príkaze na získanie dôkazov, o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na výkon trestov odňatia slobody a ochrane osobných údajov. Priorita v oblasti justičnej spolupráce v trestných veciach bola jasne zameraná na podporu princípu bezpečnosti na úkor akejkoľvek ochrany minimálnych procesných práv na európskej úrovni. Príkladom tejto nerovnováhy medzi slobodou a bezpečnosťou je európsky zatykač, ktorý predstavuje prvý krok v rámci trestného práva k rozvoju princípu vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí. Napriek priamemu dosahu európskeho zatykača neexistuje žiadny súbežný legislatívny rámec na ochranu procedurálnych práv podozrivých a obžalovaných v trestných konaniach v Európskej únii.“³⁶

Následne bol v roku 2005 prijatý *Akčný plán Rady a Komisie, ktorým sa vykonáva Haagsky program o posilňovaní slobody, bezpečnosti a spravodlivosti v Európskej únii*, ktorý v tejto oblasti určil základný rámec a hlavné ciele na nadchádzajúcich päť rokov.³⁷

Zvláštny program „Trestná justícia“

V nadväznosti predovšetkým na Haagsky program (najmä jeho úlohu zlepšiť vzájomnú dôveru v rámci súdnictva), vznikol na medzivládnej (úniovej) úrovni, ako nástroj tretieho piliera zvláštny program s názvom **„Trestná justícia“**. Vznikol na základe Rozhodnutia Rady z 12. februára 2007, ktorým sa ustanovuje na obdobie rokov 2007 až 2013 ako súčasť všeobecného programu o základných právach a spravodlivosti osobitný program **Trestná justícia č. 2007/126/SVV**³⁸. Ide o osobitný program na obdobie od 1. januára 2007 do 31. decembra 2013, ktorý bol súčasťou všeobecného programu o základných právach a spravodlivosti. **S jasným**

³⁵ Ú. v. EÚ C 53, 3.3.2005, s. 1 – 14.

³⁶ BALGA, J. Systém schengenského acquis, s. 61.

³⁷ Bližšie pozri Balga, J. Systém schengenského acquis, s. 64.

³⁸ Ú. v. EÚ L 58, 24.2.2007, s. 13 – 18.

cieľom, prispieť k posilneniu priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, nahrádza vzdelávací program AGIS.

Jeho úlohou bolo zlepšiť vzájomnú dôveru medzi justičnými orgánmi prostredníctvom rozvoja siete justičných organizácií a inštitúcií či zlepšovaním odbornej prípravy v rámci profesii pre oblasť justície. Ďalšou úlohou programu bolo uľahčovať aj uplatňovanie zásady vzájomného uznávania prostredníctvom skvalitňovania informovanosti o predchádzajúcich odsúdeniach v rámci Únie a to tým, že sa vytvorí **elektronický systém výmeny informácií z trestných registrov.**

Všeobecným cieľom programu justície, bolo v zmysle článku 2 rozhodnutia Rady o trestnej justícii, **presadzovať justičnú spoluprácu** a prispieť tým k vytvoreniu skutočného **európskeho priestoru spravodlivosti** v trestných veciach založeného na vzájomnom uznávaní a dôvere, **presadzovať zlučiteľnosť pravidiel** uplatniteľných v členských štátoch, presadzovať **odstránenia existujúcich právnych prekážok fungovania justičnej spolupráce** so zámerom posilniť koordináciu vyšetrovania a zvýšiť kompatibilitu existujúcich justičných systémov v členských štátoch Únie. Ďalším cieľom sa stalo zlepšenie **kontaktov a výmena informácií** či najlepších postupov medzi legislatívnymi, justičnými a správnymi orgánmi a právnickými profesiami, t. j. právnikmi a ostatnými odborníkmi, účastníkmi na práci justičných orgánov. Posledným všeobecným cieľom bolo ďalej posilňovať vzájomnú dôveru na **zabezpečenie ochrany práv obetí a obvinených.**

V ďalšej časti program explicitne vymenováva *konkrétne ciele*, ktoré je potrebné plniť, ako napríklad podporovať justičnú spoluprácu v trestných veciach so zameraním na podporu **vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí a rozsudkov**, odstrániť prekážky, ktoré vznikli na základe rozdielov justičných systémov členských štátov, **podporovať zosúladenia hmotného práva v oblasti závažnej trestnej činnosti najmä s cezhraničným rozmerom**, zaručiť riadny výkon spravodlivosti tým, že sa zabráni kompetenčným sporom. Ďalším konkrétnym cieľom programu bolo presadzovanie práv obvinených, presadzovanie sociálnej a právnej pomoci obetiam, či opatrení zameraných na účinnú resocializáciu osobitne mladistvých páchatel'ov ako aj **vybudovanie a zavedenie elektronického systému na výmenu informácií z trestných registrov**, pôsobenie na **posilnenie spolupráce s Eurojustom** a mnoho ďalších konkrétnych cieľov.

Lisabonská zmluva a jej vplyv na justičnú spoluprácu v trestných veciach

Viacero pozitívnych zmien v oblasti medzinárodnej justičnej spolupráce priniesla **Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007,**³⁹ účinná od 1. decembra 2009 (ďalej len „Lisabonská zmluva“). Lisabonskou zmluvou dochádza k mnohým významným zmenám, z ktorých možno spomenúť napríklad **formálne zrušenie architektúry troch pilierov Európskej únie**, čím sa dosiahla harmonizácia právnych predpisov. Prakticky to znamená, že Európska únia **namiesto rámcových rozhodnutí a dohovorov, prijíma klasické nariadenia, smernice a rozhodnutia**, ktorých charakteristika je obsahom Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Čo sa týka ďalšej zmeny, nemenej dôležitý je i fakt, že Únia vstupom Lisabonskej zmluvy do platnosti nadobudla právnu subjektivitu.

Lisabonská zmluva zmenila Zmluvu o Európskom spoločenstve aj čo sa týka jej samotného názvu, na **Zmluvu o fungovaní Európskej únie**. Ďalej Lisabonská zmluva nahradila hlavu IV. pôvodnej Zmluvy o Európskom spoločenstve (o vízovej, azylovej, prísťahovaleckej politike a iných politikách, ktoré sa týkajú voľného pohybu osôb), hlavou V. s názvom *Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti* (doplnenú o policajnú spoluprácu a justičnú spoluprácu v trestných veciach). Touto zmenou však neboli dotknuté právomoci členských štátov vo veciach udržiavania verejného poriadku a zaručenia vnútornej bezpečnosti. V prvej kapitole tejto V. hlavy s názvom *Všeobecné ustanovenia*, sú uvedené nástroje na prijatie opatrení a na dosiahnutie cieľov stanovených v tejto hlave. V druhej kapitole sú ustanovené *politiky vzťahujúce sa na hraničné kontroly, azyl a prísťahovalectvo*. *Justičná spolupráca v občianskych veciach* je predmetom úpravy tretej kapitoly, **v štvrtej kapitole je ustanovená justičná spolupráca v trestných veciach** a posledná, piata kapitola, je venovaná *policajnej spolupráci*.

³⁹ Ú. v. EÚ C 306, 13.12.2006, s. 1 – 271.

Z uvedeného vyplýva, že V. hlava s názvom *Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti zahŕňa celú pôvodnú oblasť* spravodlivosti a vnútorných vecí vrátane policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach. **Justičná spolupráca v trestných veciach je však v zmysle Lisabonskej zmluvy poňatá širšie, podrobnejšie a precíznejšie** ako to bolo v Zmluve o Európskej únii. „Justičná spolupráca v trestných veciach stojí podľa Lisabonu na dvoch hlavných pilieroch s tým, že je **založená na základe vzájomného uznávania rozsudkov a súdnych rozhodnutí** a zahŕňa **zblížovanie právnych a správnych predpisov členských štátov v záujmových oblastiach.**“⁴⁰

Zásada vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí v trestných veciach bola dovtedy obsiahnutá len v materiálnych prameňoch európskeho práva (napr. Tamperský program, Haagsky program), od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy je však už táto zásada pevne zakotvená v Zmluve o fungovaní Európskej únie. Znamená to že, rozhodnutie vydané súdom jedného členského štátu, bude druhým členským štátom bez ďalšieho skúmania akceptované a vykonané, čím sa **dosiahol právny model priamej aplikácie súdnych rozhodnutí a rozsudkov na území všetkých členských štátov Únie.**

Lisabonskou zmluvou sa posilnila úloha Európskeho parlamentu, nakoľko v rámci bývalého tretieho piliera s ním boli rozhodnutia o policajnej a justičnej spolupráci v trestných veciach iba konzultované, po novom bude o tejto oblasti s Radou „spolurozhodovať“ aj Európsky parlament prostredníctvom riadneho legislatívneho postupu. Napríklad podľa článku 82 ods. 1, prijímú Európsky parlament a Rada v súlade s riadnym legislatívnym postupom opatrenia zamerané na vytvorenie pravidiel a postupov, aby sa zabezpečilo uznávanie rozsudkov vo všetkých formách, vrátane iných súdnych rozhodnutí v celej únii, opatrenia na predchádzanie sporom o právomoc medzi členskými štátmi a na ich riešenie, opatrenia na podporu vzdelávania sudcov a justičných pracovníkov ako aj na uľahčovanie spolupráce medzi justičnými orgánmi alebo rovnocennými orgánmi členských štátov v rámci trestného stíhania a výkonu rozhodnutí.

Ustanovenia Lisabonskej zmluvy mali tiež za následok posilnenie právnych predpisov v oblasti boja proti podvodom, ktoré umožnili OLAF-u jednoduchšie bojovať proti páchatelom trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Európskej únie. Určité zmeny priniesla aj čo sa týka postavenia Eurojustu, ktorý v čase jeho zriadenia mal za úlohu len vo všeobecnosti uľahčovať spoluprácu členských štátov v členských veciach. „Po prijatí Lisabonskej zmluvy však boli pozmenené ustanovenia upravujúce jeho úlohy, nakoľko sa z neho stal orgán s aktívnejším prístupom k boju proti závažnej kriminalite.“⁴¹

V súčasnosti je možné konštatovať, že Lisabonská zmluva poskytuje únii **lepšie nástroje pre boj proti terorizmu a organizovanej trestnej činnosti**, trestné právo sa v rámci Európskej únie **neobmedzuje len na oblasť právnej pomoci a súvisiace otázky z trestného práva procesného, ale aj na zblížovanie trestnoprávných predpisov členských štátov** čo sa týka trestného práva hmotného. Lisabonská zmluva ďalej **rozšírila právomoci Súdneho dvora v oblasti policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach**, obsahuje ustanovenia umožňujúce vytvoriť Európsku prokuratúru, ktorá bude spolu s Europolom zodpovedať za vyšetrowanie a trestné stíhanie páchatelov a spolupáchatelov trestných činov, spôsobujúcich finančnú ujmu EÚ. Prijatie Lisabonskej zmluvy a nadobudnutie jej účinnosti, bolo nielen pre oblasť justičnej spolupráce v trestných veciach, nepochybne veľkým krokom vpred..

Štokholmský program

Na predchádzajúci Haagsky program nadväzuje ďalší, tzv. **Štokholmský program – otvorená a bezpečná Európa, ktorá slúži občanom a chráni ich**⁴² (ďalej len „Štokholmský program“), určený na roky 2010 až 2014. Jedným z cieľov tohto programu je naďalej zvyšovať bezpečnosť v rámci Únie a tým chrániť život a bezpečnosť občanov Únie a bojovať proti organizovanej trestnej činnosti, terorizmu a iným hrozbám. K naplneniu tohto cieľa je potrebné

⁴⁰ PIKNA, B. Trestní právo v evropském právu, s. 155.

⁴¹ ŠRAMEL, B. Európsky verejný prokurátor – nevyhnutný ochranca Európy? s. 100.

⁴² Ú. v. EÚ C 115, 4.5.2010, s. 1.

vypracovať **stratégiu vnútornej bezpečnosti**. V súvislosti so stratégiou vnútornej bezpečnosti je Európska rada presvedčená, že skvalitnenie činnosti na európskej úrovni spojené s lepšou koordináciou s činnosťami na regionálnej a vnútroštátnej úrovni je kľúčové na ochranu proti nadnárodným hrozbám. Terorizmus a organizovaná trestná činnosť, obchodovanie s drogami, korupcia, obchodovanie s ľuďmi, pašovanie ľudí, obchodovanie so zbraňami a iná trestná činnosť, predstavuje aj naďalej výzvu pre vnútornú bezpečnosť Únie. Európska rada v Štokholmskom programe vníma napredovanie v oblasti uplatňovania zásady vzájomného uznávania veľmi pozitívne, pričom zdôrazňuje potrebu pokračovať v práci na vzájomnom uznávaní. Štokholmský program v časti 3.1.1. nazvanej *Trestné právo* uvádza, že v boji proti trestnej činnosti by sa malo vyvinúť **väčšie úsilie na zefektívnenie justičnej spolupráce**. Prijaté nástroje sa musia viac **zameriť na používateľov** a sústrediť na problémy, ktoré sa pri cezhraničnej spolupráci sústavne vyskytujú, ako napríklad otázky týkajúce sa lehôt a jazykových podmienok alebo zásady proporcionality. Na zlepšenie spolupráce založenej na vzájomnom uznávaní by sa mali vyriešiť aj niektoré principiálne otázky. Môže napríklad vzniknúť potreba horizontálneho riešenia určitých opakujúcich sa problémov počas rokovaní o nástrojoch. **Aproximácia hmotného a procesného práva v oblastiach, ktoré si to vyžadujú, by mala uľahčiť vzájomné uznávanie**, ktoré by bolo potrebné rozšíriť na všetky typy súdnych rozhodnutí a rozsudkov trestného alebo správneho charakteru. Osobitné **ochranné opatrenia možno poskytnúť ohrozeným obetiam trestných činov alebo svedkom** v rámci celej Únie. Európska Rada sa v tejto súvislosti ďalej domnieva, že by sa v prípadoch s cezhraničným prvkom malo pokračovať v tvorbe komplexného systému na získavanie dôkazov a to na základe spomínanej zásady vzájomného uznávania, nakoľko doposiaľ existujúce nástroje nie sú ucelené. Európska únia týmto preto zdôrazňuje, že je potrebné vytvoriť **nový prístup založený na zásade vzájomného uznávania**, ktorý však zohľadní pružnosť tradičného systému vzájomnej právnej pomoci.

Záver

V rámci Európy spolupráca v trestných veciach prebieha vo viacerých rovinách. Na jednej strane ide o spoluprácu členských štátov Rady Európy, do ktorej patria takmer všetky európske štáty, na strane druhej sa táto spolupráca realizuje medzi členskými štátmi Európskej únie. Úplné a správne pochopenie podstaty a obsahu justičnej spolupráce v trestných veciach v Európskej únii vyžaduje poznať dôvody jej vzniku i ďalší vývoj z historického hľadiska. Okrem vymedzenia pojmu spolupráca v trestných veciach z viacerých aspektov čo do obsahu tak aj foriem sa poukazuje na jej vývoj, v kontexte s procesom vzniku a vývoja európskej integrácie, nakoľko justičná spolupráca v trestných veciach v Únii je s konštituovaním Európskej únie neoddeliteľne spätá. Na strane druhej sa pozornosť sústreďuje na postavenie justičnej spolupráce v priestore slobody bezpečnosti a spravodlivosti. Príslušné štátne orgány členských štátov aplikujú justičnú spoluprácu v trestných veciach predovšetkým v súlade s materiálnymi a formálnymi prameňmi európskeho práva. Základnými materiálnymi prameňmi sú Viedenský akčný plán, Tamperský program, Haagsky program a Štokholmský program. **Medzi formálne pramene** európskeho práva v užšom poňatí, ktoré upravujú predmetnú problematiku patrí predovšetkým Zmluva o fungovaní Európskej únie ako aj rozhodnutia. Z hľadiska inštitucionálneho je realizovaná a aplikovaná justičná spolupráca v trestných veciach inštitúciami Európskej únie a štátnymi orgánmi členských štátov Európskej únie.

Resume

Do právnej úpravy európskeho práva sa myšlienka vybudovať slobodné, bezpečné a spravodlivé územie dostala prijatím Amsterdamskej zmluvy, v ktorej si Európska únia dala za cieľ uľahčiť voľný pohyb osôb a zároveň zaručiť bezpečnosť svojich občanov vybudovaním priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, v ktorom bude zaručená ochrana občanov a hodnôt slobody a demokracie. Do uvedeného priestoru nepochybne patrí aj justičná spolupráca v trestných veciach ako súčasť priestoru spravodlivosti.

V rámci Únie možno justičnú spoluprácu v trestných veciach charakterizovať ako spoluprácu uskutočňovanú medzi dvoma alebo viacerými štátmi Európskej únie v trestnej oblasti, postavenú **na zásade vzájomného uznávania rozhodnutí justičných orgánov**. Postupným zavádzaním zásady vzájomného uznávania rozhodnutí v rámci justičnej spolupráce v trestných veciach medzi členskými štátmi Únie, sa kontinuálne potvrdzovala aj **zásada priameho kontaktu medzi príslušnými justičnými orgánmi**.

Z inštitucionálneho hľadiska je justičná spolupráca v trestných veciach na základe vzájomného uznávania rozhodnutí, realizovaná najmä prostredníctvom Eurojustu, Európskej justičnej siete, spoločných vyšetrovacích tímov, európskej siete odbornej justičnej prípravy, ale aj iných subjektov, ktoré v uvedenej oblasti zohrávajú dôležitú úlohu čím napomáhajú zefektívňovať boj, prevažne so závažnou trestnou činnosťou a upevňovať tak slobodu, bezpečnosť a spravodlivosť pre obyvateľov priestoru „bez hraníc“, pre obyvateľov Európskej únie. Uvedená spolupráca má v súčasnosti právny základ v Zmluve o fungovaní Európskej únie. Avšak celý proces budovania právnej úpravy ako aj inštitucionálneho zabezpečenia justičnej spolupráce v oblasti trestného práva medzi členskými štátmi Európskej únie, je pochopiteľne spätý s vývojom európskej integrácie a len v tomto kontexte, možno správne pochopiť podstatu a význam justičnej spolupráce v trestných veciach v rámci Únie.

Zoznam bibliografických odkazov

- BALGA, J. *Systém Schengenského acquis*. Bratislava : VEDA, 2009. 224 s. ISBN 978-80-224-1058-8.
- BALGA, J., BELLA, P. Vývoj kontroly pohybu osôb v európskom práve. In „*Sloboda pohybu osôb, služieb, tovaru a kapitálu v systéme európskeho práva*“ : Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v Trnave v dňoch 6. a 7. septembra 2005. Bratislava : Tlačiareň MV SR, 2005, s. 209 – 213. ISBN 80-8054-355-0.
- ČENTĚŠ J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2012, 864 s. ISBN 80-89122-75-2.
- IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava : IURA EDITION, 2010. 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9.
- JAKUBČÍK, S. Európsky úrad pre boj proti podvodom (OLAF). In *Justičná revue : Ročník 56, č. 5/2004*. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti SR, 2004, s. 620-628.
- KLOUČKOVÁ, S., FENYK, J. *Medzinárodní justiční spolupráce v trestních věcech. 2. aktualizované a doplněné vydání*. Praha : Linde Praha, a. s., 2005, 1019 s. ISBN 80-7201-527-3.
- KLOUČKOVÁ, S. – POLÁK, P. Eurojust. In *Justičná revue : Ročník 54, č. 11/2002*. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti SR, 2002, s. 1290-1302.
- KRÁLIKOVÁ, K. Aplikácia systému schengenského acquis v oblasti starostlivosti štátnej správy o imigrantov v podmienkach SR. Žilina : GEORG, 2012, 152 s. ISBN 978-80-89401-91-8
- NOVOTNÁ, J., ŠVARC, M. Posílení pravomocí Eurojustu – naděje pro Evropu spolupracující v trestních věcech? In *Trestněprávní revue – odborný recenzovaný časopis pro trestní právo : Ročník 7, č. 12/2008*, s. 358-367. ISSN 1213-5313.
- PIKNA, B. Trestní právo v evropském právu. In *Policajná teória a prax : Ročník 18, č. 2/2010*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2010, s. 147-160. ISSN 1335-1370.
- ŠRAMEL, B. Európsky verejný prokurátor – nevyhnutný ochranca Európy? In *Justičná revue : Ročník 63, č. 1/2011*. Bratislava : Ministerstvo spravodlivosti SR, 2011, s. 95-108.
- ZÁHORA, J. Inštitucionálne zabezpečenie justičnej spolupráce v trestných veciach v Európskej únii. In *Karlovarská právní revue, recenzovaný časopis se zameřením na právní vědu v praxi, kriminalistiku a forenzní disciplíny : č. 4/2010*, s. 111-122. ISSN 1801-2193.

NÁSTROJE JUSTIČNEJ SPOLUPRÁČE V TRESTNÝCH VECIACH

JUDr. Daniela Benedeková

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: Autorka v príspevku analyzuje súčasný právny stav jednotlivých nástrojov justičnej spolupráce v trestných veciach de lege lata a navrhuje možné zmeny de lege ferenda.

KLúčové slová: európsky zatýkací rozkaz, európsky zaisťovací príkaz, európsky dôkazný príkaz, európsky vyšetrovací príkaz, európsky ochranný príkaz, príkaz na konfiškáciu

Annotation: Author analyses current legislation of tools in judicial cooperation in criminal matters de lege lata and gives some suggestions in possible legislation changes de lege ferenda.

Keywords: european arrest warrant, european , european hedging command, european evidence warrant, european investigation order, european protection order, european confiscation order

Úvod

Nadnárodná trestná činnosť sa stala jedným z najrýchlejšie rastúcich odvetví 21. storočia. Je to vlastne dôsledok neustále rastúcej migrácie obyvateľstva. Páchatelia trestných činov pochádzajú z rôznych štátov, majú rôzne štátne občianstva a po spáchaní trestných činov odchádzajú do rôznych štátov, krajín. Rovnako aj vývinové štádia ich trestnej činnosti sa môžu prejaviť vo viacerých štátoch. OČTK musia čeliť kombinovanej povahe jurisdikcie ich zločinov. Účinne pomôcť by mala justičná spolupráca v trestných veciach, ktorú môžeme chápať v užšom a širšom zmysle. V užšom zmysle ide o justičnú spoluprácu v trestných veciach alebo právny styk s cudzinou, ktorý je upravený v 5. časti TP a v širšom zmysle ňou rozumieme jednotlivé právne nástroje justičnej spolupráce, ktoré súžia najmä na boj s nadnárodnou trestnou činnosťou. Ide o vytvorenie jednotného európskeho justičného priestoru, ako priestoru kde by občania členských štátov mali rovnaké právo prístupu k justičným inštitúciám, platilo by vzájomné uznávanie rozhodnutí justičných orgánov a zblížili by sa trestnoprávne normy, sa presadzuje veľmi pomaly¹ a to aj za pomoci zavádzania právnych úprav jednotlivých nových nástrojov širšej justičnej spolupráce. Mojou snahou je v príspevku reagovať na uvedené skutočnosti a to priblížením nástrojov justičnej spolupráce.

Európsky zatýkací rozkaz

Už v projekte Corpus Juris z roku 1997 sa objavuje myšlienka nahradiť extradičné konanie zjednodušeným vydávaním osôb medzi členskými štátmi EÚ. O dva roky neskôr sa uskutočnilo zasadanie Európskej rady v Tampere, z ktorého vzišli tzv. Závery z Tampere alebo Tamperský program, v ktorom sa konštatuje, že medzi členskými štátmi by formálny postup extradičného konania mal byť zrušený a postup vydávania osôb urýchlenný.²

Cieľ, aby sa z EÚ stal priestor slobody, bezpečnosti a práva má byť dosiahnutý zrušením vydávania osôb medzi jednotlivými členskými štátmi, ktorý má byť nahradený systémom odovzdávania medzi justičnými orgánmi. Z tohto dôvodu predstavila Európska komisia návrh rámcového rozhodnutia Rady o európskom zatýkacom rozkaze a postupoch odovzdávania medzi členskými štátmi.³

¹ Najväčšie problémy majú členské štáty EÚ najmä s poňatím suverenity a s rozdielnosťou trestnoprávných jurisdikcií

² Konkrétne v časti venovanej vzájomnému uznávaniu súdnych rozhodnutí pod číslom 35 sa hovorí: „Pokiaľ ide o trestné veci, Európska rada vyzýva členské štáty, aby urýchlene ratifikovali dohovory EU o extradícii z rokov 1995 a 1996. Domnieva sa, že medzi členskými štátmi by sa malo odstrániť formálne extradičné konanie, pokiaľ ide o osoby, ktoré po právoplatnom odsudzujúcom rozsudku utekajú pred spravodlivosťou, a že toto konanie by sa malo nahradiť odovzdaním týchto osôb v súlade s článkom 6 Zmluvy o EÚ. Zvážit' by sa malo tiež skrátenie extradičného konania bez ujmy zásade spravodlivého procesu. Európska rada vyzýva Komisiu, aby v tejto veci predložila návrhy.“

³67 COM (2001) 0522.

Projekt realizácie európskeho zatýkacieho rozkazu bol urýchlený vďaka politickej podpore Európskej rady a to najmä v boji proti terorizmu, ktorý sa po 11.9.2001 stal mimoriadne aktuálnym. Aj keď bol EZR zaradený do kontextu boja proti terorizmu, túto oblasť presahuje, nakoľko sa vzťahuje aj na iné druhy trestnej činnosti, zvýšená potreba boja proti terorizmu tu skôr urýchlila vývoj. Výsledkom tohto vývoja sa stalo Rámcové rozhodnutie Rady z 13.6.2002 o európskom zatýkacom rozkaze a postupoch predávania medzi jednotlivými členskými štátmi.⁴ Vývoj EZR bol však v mnohých ohľadoch sporný, najmä preto, že znamenal veľký zásah do suverenity právnych poriadkov členských štátov odňatia slobody do iného štátu, a práve preto k jeho implementácii prišlo až v apríli 2005.

Európsky zatýkací rozkaz predstavuje priamu europeizáciu trestného práva a prelamuje také záležitosti ako vydávanie vlastných občanov na trestné stíhanie alebo výkon trestu do iného štátu. Môžeme povedať, že predstavuje najzávažnejší zásah do suverenity členských štátov v trestnej jurisdikcii.

EZR nahrádza formálne vydávacie konanie v priestore EÚ za pomoci systému vydávania na základe vzájomného uznávania EZR.⁵ Tento systém, ktorý si kladie za cieľ vymáhanie práva v EÚ, je aplikovateľný len na členské štáty. Európska komisia uistila, že osoby zadržané na základe EZR nebudú odovzdané do tretieho štátu.⁶

Základné zásady EZR sú priorityne zakomponované v Preambule Rámcového Rozhodnutia Rady. Ide o nasledovné zásady:

► **Zásada vzájomného uznávania:**

EZR je prvým konkrétnym opatrením v oblasti trestného práva, ktorý uskutočňuje zásadu vzájomného uznávania. Samotná Európska rada poukázala na významné postavenie tejto zásady a charakterizovala ju ako základný kameň, na ktorom stojí justičná spolupráca v trestných veciach.⁷ EZR členské štáty vykonávajú práve na základe zásady vzájomného uznávania.

Za dôvod vzniku EÚ považujeme najmä voľný pohyb osôb, tovaru, služieb, avšak domnievať sa, že je to možné bez povinnosti vzájomne uznávať súdne a iné rozhodnutia by bola vážnou chybou. Len v tom prípade, ak budú tieto navzájom fungovať, môžeme hovoriť o naplnení cieľu EÚ.

► **Zásada vzájomnej dôvery:**

Zásada vzájomnej dôvery je bezpodmienečne spätá so zásadou vzájomného uznávania a so samotnou podstatou justičnej spolupráce. Bez vzájomnej dôvery príslušných orgánov nebude justičná spolupráca dostatočne efektívna.⁸ Ide najmä o schopnosť členských krajín zaistiť spravodlivý proces. Na to však musia justičné orgány spolupracovať čo najefektívnejšie a bez dôvery vo fungujúci justičný systém členských štátov to nejde.

► **Ochrana ľudských práv:**

Uvedená zásada hovorí o ochrane vydania EZR za účelom stíhania osoby pre jej rasu, náboženstvo, etnický pôvod, štátnu príslušnosť, jazyk, politické presvedčenie, sexuálnu orientáciu a ani by z už spomenutých nemalo byť jeho postavenie počas trestného stíhania zhoršené.⁹ Použitie

⁴ Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna.2002 o európskom zatýkacom rozkaze a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi (2002/584/SVV).

⁵ International criminal law, s.433

⁶ 69 E-3359/01 EN. Odpoveď Vitorina v mene Komisie.

⁷ Bod 6 preambuly rámcového rozhodnutia

⁸ Bod 10 Preambuly Rozhodnutia hovorí, že mechanizmus EZR je založený na vysokej úrovni dôvery medzi členskými štátmi.

⁹ Bod 12: Toto rámcové rozhodnutie rešpektuje základné práva a dodržiava zásady uznané v článku 6 Zmluvy o Európskej únii a vyjadrené v Charte základných práv Európskej únie, najmä jej Kapitoly VI; nič v tomto rámcovom rozhodnutí sa nemôže vykladať ako zákaz odmietnutia odovzdať osobu, na ktorú bol vydaný európsky zatykač, keď existujú dôvody domnievať sa, na základe objektívnych skutočností, že uvedený zatykač bol vydaný s cieľom trestného stíhania alebo potrestania osoby z dôvodu jej pohlavia, rasy, náboženského vyznania, etnického pôvodu, národnosti, jazyka, politického zmýšľania alebo sexuálnej orientácie, alebo že postavenie tejto osoby môže byť predpojaté z niektorého z uvedených dôvodov.

Toto rámcové rozhodnutie nebráni členskému štátu v uplatňovaní jeho ústavných zásad, týkajúcich sa riadneho procesu, slobody združovania, slobody tlače a slobody prejavu v iných médiách.

EZR je teda možné len v prípade, že neodporuje zásadám vyjadreným v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

► **Ochrana osobných údajov:**

Zásada ochrany osobných údajov je jednou z posledných zásad vymedzených v Preambule. Odkazujúc na Dohovor Rady Európy o ochrane osôb s ohľadom na automatizované spracovanie osobných údajov¹⁰ by osobné údaje spracovávané na účely EZR mali byť chránené v súlade s uvedeným Dohovorom. Ochrana osobných údajov preniká do oblasti medzinárodnej právnej pomoci v trestných veciach stále viac.

► **Zásada justičnej kontroly:**

Princíp justičnej kontroly sa prejavuje v tom, že EZR je rozhodnutím justičného orgánu a aj v tom, že rozhodnutie o výkone EZR musí podliehať dostatočnej kontrole, ktorá je zaručená tým, že rozhodnutie o odovzdaní robí justičný orgán štátu, v ktorom bola dotknutá osoba zatknutá, pričom úloha ústredných orgánov je obmedzená len na praktickú a administratívnu pomoc.¹¹

Uvedené zásady podliehajú kontrole justičných orgánov a len ten súd alebo justičný orgán, v ktorom bola vyžiadaná osoba zatknutá, rozhodne o jej vydaní.

Bod 7 Preambuly ešte pripomína rešpektovanie základných zásad európskeho práva a to konkrétne zásadu subsidiarity a zásadu proporcionality a tým zaručuje neprekročenie EZR nad rámec toho čo je nutné k naplneniu jeho cieľa.

V zmysle ustanovenia článku 1 Rámcového rozhodnutia sa **EZR rozumie** rozhodnutie, ktoré vydal členský štát z takého dôvodu, aby iný členský štát zatkol a odovzdal vyžiadanú osobu za účelom trestného stíhania alebo výkonu trestu odňatia slobody alebo ochranného opatrenia s odňatím osobnej slobody.¹²

Európsky zatýkací rozkaz má za cieľ zjednodušiť a zlepšiť súdny postup odovzdávania osoby na účely trestného stíhania alebo trestu odňatia slobody. Na základe EZR členské štáty už nebudú môcť viac odmietat' vydať vlastných štátnych príslušníkov. Rámcové rozhodnutie taxatívne vymedzuje tridsaťdva skutkových podstát trestných činov, ktoré sú dôvodom odovzdania na základe EZR a bez overenia obojstrannej trestnosti takéhoto činu.¹³

EZR je charakterizovaný týmito prvkami:

- „aplikácia princípu vzájomného uznávania, ktorá sa prejavuje vo všeobecnej povinnosti členských štátov EZR vyhovieť, pokiaľ nepôjde o niektorý z obligatórnych alebo fakultatívnych dôvodov pre odmietnutie;
- priama spolupráca justičných orgánov členských štátov
- kratšie lehoty pre predávanie
- výrazné oslabenie požiadavky obojstrannej trestnosti
- vydávanie vlastných občanov
- zapojenie ďalších orgánov: Europol, Európska justičná sieť, Schengenský informačný systém.“¹⁴

V súlade s Článkom 2 Rámcového rozhodnutia je možné vydať EZR v tom prípade, ak je za konanie v štáte vydávajúcom EZR, možný trest odňatia slobody alebo ochranného opatrenia spojeného s odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej dvanásť mesiacov, alebo v prípade, že už bol rozsudkom uložený trest alebo nariadené ochranné opatrenie v dĺžke najmenej štyri mesiace. Vydať osobu na základe EZR možno pre trestné činy, ktoré sú trestné v štáte, ktorý vydal EZR a sú spojené s odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky. Podmienkou je, aby tieto trestné činy boli trestné v štáte, ktorý EZR vydáva. V takom prípade sú dôvodom podľa podmienok Rámcového rozhodnutia, bez overenia dvojitej trestnosti. Ide o trestné

Bod 13: Nikto by nemal byť prevezený, vyhostený alebo vydaný do štátu, v ktorom existuje vážne nebezpečenstvo, že mu hrozí trest smrti, mučenie alebo iné neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest.

¹⁰ Dohovor Rady Európy z 28. januára 1981 o ochrane osôb s ohľadom na automatizované spracovanie osobných údajov

¹¹ Bližšie pozri bod 8 a 9 Preambuly Rámcového rozhodnutia.

¹² Článok 1 Rámcového rozhodnutia Rady.

¹³ Bližšie pozri Článok 2(2) Rámcového rozhodnutia Rady.

¹⁴ Tomášek, M. Europeizace trestního práva. Linde Praha, 2009, s. 341.

činy uvedené v článku 2 odsek 2 Rámcového rozhodnutia. Kategória týchto trestných činov môže byť kedykoľvek Radou EÚ rozšírená so súhlasom Európskeho parlamentu. Pri trestných činoch, ktoré sú vymenované v Rámcovom rozhodnutí, ale majú miernejší postih, môže byť odovzdanie podmienené overením obojstrannej trestnosti.¹⁵

Rešpektujúc zásadu vzájomného uznávania by sa EZR v zásade malo vyhovieť. Avšak v určitých presne vymedzených dôvodoch je vydanie osoby absolútne nemožné alebo nemožné. Obligatórnymi a fakultatívne dôvody pre odmietnutie vykonať EZR sú vymedzené v článku 3 a 4 Rámcového rozhodnutia.

EZR musí obsahovať presne ustanovené náležitosti a to:

- „totožnosť vyžiadanej osoby,
- názov, adresu, telefónne číslo justičného orgánu, ktorý vydáva EZR,
- právnu kvalifikáciu trestného činu a jeho opis,
- druh a dĺžka uloženého trestu.“¹⁶

K Rámcovému rozhodnutiu je priložená príloha, ktorá obsahuje vzor EZR, ktorý musí byť vyhotovený v jednom z úradných jazykov vykonávajúceho členského štátu, ak je známy, alebo v inom jazyku, ktorý je pre tento štát prijateľný, alebo musí byť preložený do takéhoto jazyka. V praxi sa však veľmi často objavujú prípady, kedy štáty¹⁷ zasielajú EZR len vo svojich jazykoch s odôvodnením, že sú to svetové jazyky, ktoré musia byť v EÚ uznávané. Takýto postup sa však stretáva nie len s pozitívnym ohlasom čo má za následok predlžovanie konania o EZR a tým pádom sa nenapĺňa aj jedna z výhod, ktorú EZR prináša a to zrýchlenie vydávania.

V podmienkach **Slovenskej republiky** bola uvedená problematika implementovaná dvakrát a to najskôr zákonom číslo 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze a o zmene a doplnení niektorých zákonov a momentálne je predmetom **zákona č. 154/2010 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze**, ktorým sa upravuje postup slovenských orgánov pri vydávaní osôb medzi členskými štátmi Európskej únie na základe európskeho zatýkacieho rozkazu a s tým súvisiace konanie.

Zákon o EZR sa člení na šesť častí, celkom 45 paragrafov.

EZR je rozhodnutím sui generis. Prvé špecifikum je, že sa vyplňa na tlačive, ktoré je prílohou č. 1 Zákona o EZR, inak je neplatné. Všetky položky musia byť vyplnené, nesmú sa však škrtať, vymazávať, prepisovať. Druhým špecifikom je súd o EZR nerozhoduje uznesením, ale súd rozhodne či ho vydá. EZR je vnútroštátne rozhodnutie justičného orgánu a ten sa pri jeho vydávaní riadi vnútroštátnymi predpismi.

Náležitosti EZR sú pre všetky členské štáty rovnaké a to najmä z dôvodu zjednodušenia práce pre justičné orgány pri jeho posudzovaní.

K zjednodušeniu práce je k ZoEZR ako príloha pripojený vzor EZR, ktorý je napísaný alebo preložený do jedného z úradných jazykov vykonávajúceho členského štátu, alebo do jedného z jazykov, ktoré akceptuje v prípade, že je tento štát známy.

Zásady konania o EZR v zmysle ZoEZR:

- **Zásada ne bis in idem:** Nie dvakrát v tej istej veci je v zákone o EZR uvedená v § 23 ods. 1 písm. b) a § 23 ods. 2 písm. a), b), c). V zmysle ustanovenia § 23 ods. 1 písm. b) v prípade vedomosti justičného orgánu o ukončení trestného stíhania vyžiadanej osoby v inom členskom štáte; ak bolo takéto trestné stíhanie ukončené právoplatným odsudzujúcim rozsudkom, odmietne sa vykonať EZR. Takouto vedomosťou by mal disponovať už prokurátor vo fáze predbežného vyšetrovania.¹⁸ Zásada ne bis in idem je znakom právneho štátu; je upravená v trestnom poriadku, vychádza z Ústavy SR a je rovnako upravená aj Liste základných práv a slobôd. Pre justičné orgány z tejto zásady vyplýva zákaz nového trestného stíhania tej istej osoby pre ten istý trestný čin, pre ktorý už bola právoplatne odsúdená alebo oslobodená

¹⁵ Článok 2 odsek 3 a 4 Rámcového rozhodnutia.

¹⁶ Bližšie pozri článok 8 Rámcového rozhodnutia

¹⁷ Najmä Veľká Británia a Francúzsko

¹⁸ Pozri § 19 (4) ZoEZR.

spod obžaloby, pokiaľ nebolo také rozhodnutie zrušené mimoriadnym opravným prostriedkom.¹⁹ Napriek tomu, že zásada *ne bis in idem* platí pre justičné orgány v rámci jednej jurisdikcie, ustanovenie § 23 ods. 2 písm. c) rozšírilo túto zásadu aj na tretie štáty. Podmienkou je, že rozsudok musí už byť vykonaný, v súčasnosti sa vykonáva, alebo podľa práva tretieho štátu už nie je možné ho vykonať.

- **Zásada obojstrannej trestnosti:** Zásada obojstrannej trestnosti skutku je typickou zásadou, ktorú obsahujú všetky medzinárodné zmluvy o vydávaní. Hovorí, že štáty vydávajú páchatel'ov len takých trestných činov, ktoré sú trestné aj podľa ich právneho poriadku. Teda, že trestný čin musí byť trestným činom aj v štáte dožadujúcom a aj v štáte dožiadanom. Rovnako dôležitý je aj čas spáchania trestného činu. Ten musí byť trestný v čase spáchania trestného činu, nie v čase kedy sa o vydaní rozhoduje.²⁰ V ZoEZR je uvedená v § 4. Podľa tohto ustanovenia na území SR platí, že EZR sa nevykoná, pokiaľ je trestné stíhanie alebo výkon trestu odňatia slobody podľa právneho poriadku SR premlčané alebo vyžiadaná osoba nebola za trestný čin podľa práva SR trestne zodpovedná v čase spáchania trestného činu. Výnimku zo zásady obojstrannej trestnosti predstavuje § 4 ods. 3; a teda že táto zásada sa nepoužije v prípade, že páchatel' spáchal jeden z 32 trestných činov, ktoré sú vyňaté zo zásady obojstrannej trestnosti a sú taxatívne vymedzené v ustanovení § 4 ods. 4.²¹
- **Zásada špeciality:** Zásada špeciality je vymedzená v § 31 ods. 1 ZoEZR a hovorí, že osoba vydaná na základe európskeho zatýkacieho rozkazu nesmie v štáte pôvodu byť stíhaná, odsúdená, nesmie byť obmedzená jej osobná sloboda za tie trestné činy, ktoré spáchala pred vydaním, na ktoré sa európsky zatýkací rozkaz nevzťahoval.²² Zmysel tejto zásady je rovnaký ako vo vydávacom (extradičnom) konaní. Štáty vydávajú páchatel'ov len za určitý trestný čin a vydaná osoba nesmie byť stíhaná za iný trestný čin ako za ten, za ktorý bola vydaná.²³ Zásada špeciality má za úlohu najmä ochrániť osobu pred trestným stíhaním za trestné činy, ktoré spáchala pred vydaním. Uvedená zásada je prenesenou zásadou Rámcového rozhodnutia a v podobnom znení ju obsahujú aj úpravy o EZR členských štátov. Zo zásady špeciality však existujú výnimky, ktoré sú presne vymedzené v ustanovení § 31 ZoEZR a z ktorého je jasné, že uplatnenie zásady špeciality je ako v rukách justičného orgánu tak aj v rukách dotknutej osoby. Napriek tomu, že sa ozývali námietky proti uvedeným výnimkám a to najmä proti tým, ktoré umožňujú osobe vzdať sa uplatniť zásadu špeciality a tým pádom dáva priestor, aby bolo voči nej vedené trestné stíhanie, tieto utíchli a to potom ako bol známy prípad estónskeho občana, ktorý bol obvinený z trestného činu zneužívania informácií v obchodnom styku; tento súhlasil so svojím vydaním do Fínska a ďalším stíhaním pre trestný čin podvodu z toho dôvodu, že vo Fínsku mu bol uložený peňažný trest, na druhej strane v Estónsku bol jediným možným trestom za spáchaný trestný čin odňatia slobody.²⁴

¹⁹ KORGÓ, D. a kol. Trestné právo procesné, s. 49.

²⁰ Rozhodnutie Hornej snemovne Veľkej Británie vo veci Pinochet zo 17.12.1998: Horná snemovňa nemôže vydať chilského prezidenta A. Pinocheta na trestné stíhanie pre trestné činy zločinov proti ľudskosti spáchané pred 29. septembrom 1988, kedy vstúpil do platnosti Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, ktorým Veľká Británia uznala mučenie a neľudské zaobchádzanie ako skutkovú podstatu trestného činu podľa anglického práva. Vzhľadom na to, že trestnosť skutku sa v oboch štátoch skúma v čase jeho spáchania, a nie v čase rozhodovania o vydaní, anglické právo nepoznalo pred 29. septembrom 1988 mučenie a neľudské zaobchádzanie ako skutkové podstaty trestného činu.

²¹ ZoEZR doslova prebral 32 TČ z Rámcového rozhodnutia

²² § 31 ods. 1

²³ KORGÓ, D.: Trestné právo procesné. s. 416

²⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu Fínskej republiky, KKO:2006:50 zo dňa 1.6.2006.

Pozitívnymi podmienkami pre **vydanie EZR** je existencia predpokladu, že sa obvinený zdržiava alebo sa môže zdržiavať na území iného členského štátu a je potrebné vyžiadať ho. Predseda senátu alebo sudca príslušného súdu v takomto prípade vydá voči nemu EZR. V prípravnom konaní tak urobí sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora.²⁵ EZR má na území Slovenskej republiky rovnaké účinky ako príkaz na zatknutie. Negatívnou podmienkou vydania EZR je prípad, ak je pred vydaním rozkazu zrejmé, že osobe by vyžiadanim z cudziny, bola spôsobená ujma neprimeraná významu trestného konania. Ide napr. o prípady trestného činu zanedbania povinnej výživy. Okrem toho, že osoba je v prípade realizácie EZR vytrhnutá z prostredia, v ktorom žije, čím sa významne zasahuje do jej základných slobôd a ľudských práv, v praxi sa často stávalo, že osoba bola ochotná uhradiť výživné v prípade, že by vedela, že takúto povinnosť má, alebo ak by vedela, že ju slovenské orgány pre takýto trestný čin stíhajú, prípadne výživné uhradila po vydaní EZR.²⁶

EZR stráca v platnosť z troch dôvodov:

- „odovzdaním vydanej osoby súdu,
- odvolaním; súd, ktorý vydal EZR, ho odvolá, ak zanikli dôvody, pre ktoré bol vydaný, alebo ak súd následne zistil, že také dôvody neexistovali, alebo ak tak ustanovuje tento zákon; EZR vydaný na návrh prokurátora súd odvolá na návrh prokurátora, alebo
- vydaním nového EZR v tej istej veci.“²⁷

Príslušným začať **konať o EZR** je krajská prokuratúra, v ktorej obvode bola zadržaná vyžiadaná osoba alebo osobná sloboda jej bola obmedzená inak. O začatí konania o EZR informuje krajská prokuratúra ministerstvo spravodlivosti, informuje ho o zadržaní osoby príslušníkmi PZ, zašle mu kópiu EZR a informáciu o zadržaní osoby postúpi aj útvaru SIRENE, prípadne INTERPOLU.²⁸ Ak generálna prokuratúra zistí, že záznam nie je v súlade s právnym poriadkom, medzinárodnými záväzkami alebo dôležitými záujmami SR, vydá osobitnému útvaru PZ SIRENE pokyn na označenie záznamu, ktorý označenie neodkladne zabezpečí.²⁹ Proces označenia záznamu, ktorý v SR nie je vykonateľný, sa v členských štátoch nazýva „flagovanie“ (z anglického flagging). Uvedené ustanovenie nie je súčasťou Rámcového rozhodnutia Rady 2002/584/SVV a je dokonca aj v priamom rozpore s bodom deväť preambuly tohto Rozhodnutia, ktoré hovorí, že úloha ústredných orgánov pri výkone EZR musí byť obmedzená na praktickú a správnu pomoc.

O tom či príde k výkonu EZR spravidla **rozhoduje súd**, okrem prípadu kedy vyžiadaná osoba súhlasí s vydaním, v takom prípade rozhoduje prokurátor. Súd rozhoduje na návrh prokurátora. Vo veci rozhoduje krajský súd, ktorý môže prokurátora požiadať o doplnenie návrhu. Krajský súd rozhoduje na neverejnom zasadnutí uznesením. Pred rozhodnutím umožní, aby sa vyžiadaná osoba a jej obhajca vyjadrili k rozhodnutiu a ak to žiadajú môže súd rozhodovať aj na verejnom zasadnutí. Ak sa počas konania ukáže, že existuje dôvod na odmietnutie vykonať EZR, súd rozhodne, že sa nevykoná. Proti rozhodnutiu krajského súdu môže podať sťažnosť vyžiadaná osoba pre niektorý z obligatórných dôvodov odmietnutia výkonu EZR, prokurátor môže podať sťažnosť pre niektorý z obligatórných alebo fakultatívnych dôvodov odmietnutia výkonu EZR alebo ak bol rozhodnutím o výkone EZR porušený ZoEZR. Sťažnosť má odkladný účinok. O sťažnosti rozhoduje najvyšší súd.³⁰

O výkone EZR musí súd rozhodnúť v lehote 60 dní od zadržania vyžiadanej osoby, vo výnimočných prípadoch môže byť táto lehota predĺžená o ďalších 30 dní.³¹ Odovzdať osobu je nutné zrealizovať v lehote najneskôr 10 dní od právoplatnosti rozhodnutia.

Návrhy de lege ferenda k slovenskej právnej úprave:

V slovenskej úprave³² chýba vymedzenie základných zásad tak ako je to v Preambule Rámcového rozhodnutia.

²⁵ Pozri § 5 (1) zákona o EZR

²⁶ Kordík, M. – Fillová, D. – Hrvol, M.: Európsky zatýkací rozkaz, Komentár. C.H.BECK, 2011, s. 53

²⁷ § 6 ods. 1 Zákona o EZR

²⁸ Bližšie pozri § 11 ZoEZR.

²⁹ Bližšie pozri § 12 ZoEZR.

³⁰ § 22 ZoEZR

³¹ § 24 ZoEZR

Definícia EZR v zmysle slovenského zákona nie je totožná s Rámcovým rozhodnutím. EZR v zmysle Rámcového rozhodnutia je súdne rozhodnutia, slovenská úprava však nanešťastie túto definíciu neprebrala doslovne a ustanovuje, že EZR je rozhodnutie justičného orgánu. Zo slovenskej definície nie je celkom jasné kto EZR vydáva, aj keď zo zaradenia EZR vyplýva, že ho vydáva súd.³³

Rozdiel medzi vydávacím konaním a odovzdávaním osôb v zmysle Rámcového rozhodnutia v slovenskej úprave chýba. Odovzdávanie osoby do iného členského štátu nie je odlišené od tradičného vydávania.

SR napriek upozorneniu Komisie³⁴ nestanovila lehoty pre odvolacie konanie.

Slovenská úprava rovnako nerešpektuje, že úloha ústredných orgánov má byť obmedzená len na administratívnu úlohu.

Rámcové rozhodnutie Rady 2009/299/SVV o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní rovnako absentuje v úprave ZoEZR.³⁵ A to napriek tomu, že na zvýšenie ochrany procesných práv upozornil Európsky parlament pri návrhu reformy Rámcového rozhodnutia o EZR, na základe čoho Rada EÚ prijala Rámcové rozhodnutie Rady o posilnení procesných práv osôb; a toto bolo zverejnené už pred prijatím ZoEZR.

Pri najbližšej novelizácii ZoEZR navrhujem odstrániť uvedené nedostatky.

Implementácia Rámcového rozhodnutia vo vybraných členských štátoch:

Článkom 34 Rámcového rozhodnutia³⁶ je daná povinnosť pre členské štáty začleniť problematiku EZR do ich vnútroštátnych právnych poriadkov. Nie všetky členské štáty dodržali lehotu implementácie. Oneskorenie bolo spôsobené najmä výhradami jednotlivých členských štátov a ich súdov. Po prekonaní prekážok jednotlivé členské štáty Rámcové rozhodnutie síce po stanovenej lehote, ale predsa, implementovali.

Najväčšie problémy mali členské štáty hlavne s článkom 32 Rámcového rozhodnutia, ktorý hovorí o tom, že žiadosti o vydanie prebraté po 1.1.2004 sa majú riadiť zásadami, ktoré sú obsahom Rámcového rozhodnutia. Niektoré štáty si vynútili tzv. zvláštny režim, čo znamená, že rešpektujú Rámcové rozhodnutie od dátumu, ktorý si určujú oni, čo im umožňuje aj samotné Rámcové rozhodnutie. Túto výnimku dosiahli so súhlasom Rady EÚ. Spomeniem napr. Rakúsko, ktoré si dalo podmienku nevydávať vlastných príslušníkov do 31.12.2008 alebo Taliansko, Francúzsko, iné štáty postupovali dokonca bez takéhoto zvolenia, napr. Slovinsko, Luxembursko. Nemecko, ktoré si dalo zákaz vydávať svojich príslušníkov až do roku 2006. Škandinávске krajiny, vrátane Nórska Islandu, nahradili od 1.7.2006 používanie EZR medzi sebou Nordickým zatýkacím rozkazom. Mnohé členské štáty narazili pri implementácii na súdne spory o je zavedenie EZR ústavné. Najmä otázka vydávania vlastných štátnych príslušníkov predstavovala v mnohých krajinách ústavný problém, na druhej strane v mnohých nepredstavovala žiadny, nakoľko nebola zakotvená v právnom poriadku. V krajinách ako napr. Dánsko, Grécko, Holandsko, Luxembursko, Švédsko nebol zákaz vydávania ústavnou zásadou a stačila len zmena zákona.³⁷ V niektorých členských štátoch bola implementácia EZR napadnutá ústavným súdom a to v Belgicku, ČR, Nemecku a Poľsku.

► Veľká Británia

³² Z. č. 154/2010 Z. z. o EZR.

³³ Bližšie: HANUS, A. Európsky zatýkací rozkaz a jeho zaradenie do slovenského trestného konania. s. 49

³⁴ Správa Komisie založená na článku 34 Rámcového rozhodnutia Rady z 13. júna 2002 o EZR a postupoch vydávania medzi členskými štátmi SEK (2006) 79, KOM (2006) 8 konečné znenie, s. 5.

³⁵ Bližšie KLIMEK, L. Úvahy de lege ferenda k novému slovenskému zákonu o európskom zatýkacom rozkaze.

³⁶ Článok 34 Rámcového rozhodnutia hovorí o povinnosti členských štátov prijať také opatrenia, ktoré sú dôležité pre dosiahnutie súladu s Rámcovým rozhodnutím. Túto povinnosť si musia splniť najneskôr do 31.12.2003 a hneď potom odovzdať texty, ktorými prevádzajú záväzky z Rámcového rozhodnutia, Generálnemu sekretariátu Rady a Komisii. Pre nových členov bola daná lehota deň vstupu do EÚ.

³⁷ www.fide2004.org

Postoj Veľkej Británie k jednotlivým otázkam európskej integrácie je veľmi opatrný až váhavý a práve pre tento jej postoj je prijatie a implementácia Rámcového rozhodnutia veľkým úspechom. Neúčast' Veľkej Británie v Schengene je značný problém najmä v prístupe do jeho informačného systému, ktorý je pre fungovanie EZR dôležitý. Vplyv americkej politiky ovplyvnil proces vydávania štátnych príslušníkov z Veľkej Británie a to do takej miery, že k nemu skoro vôbec neprichádzalo. Prijatím Rámcového rozhodnutia sa používanie tejto zásady obmedzilo, podobne ako aj používanie zásady obojstrannej trestnosti, ale pri nej sa VB obmedzuje len na kategóriu 32 TČ vymedzených v čl. 2 Rámcového rozhodnutia. Pri zásade nevydávať vlastných štátnych príslušníkov; osoba vo VB spáchala trestný čin, ktorý ti nie je TČ a jej vydanie by znamenalo porušenie základných ľudských práv a slobôd, čo vychádza zo zakotvenia základných práv v britskom ústavnom práve pochádzajúceho ešte zo stredoveku. EZR je síce realizovaný policajnými orgánmi a rozsiahlou sústavou súdov, ale ostáva tiež zachovaný vplyv centrálnych úradov. Povinne prijíma EZR MS, ktoré ho odovzdá policajným orgánom. Nasleduje výsluch osoby okresným súdom, ktorý rozhoduje na verejnom zasadaní. V prípade obzvlášť závažných dôvodov sa osoba môže dovolať, aby konanie o EZR prebehlo pre Snemovňou lordov. V prípade ak by odovzdaním osoby mala byť narušená národná bezpečnosť krajiny, o odovzdaní rozhoduje ministerstvo zahraničných vecí. VB si rovnako vyžiadala dlhšie lehoty, konkrétne tri mesiace od zatknutia.

Úprava EZR vo Veľkej Británii využíva všetky dostupné podmienky a zásady k tomu, aby v čo najväčšej miere zachovala vlastnú suverenitu a v porovnaní s ostatnými členskými krajinami oklieštila znenie Rámcového rozhodnutia, ale už samotný fakt, že táto krajina, ktorá patrí k najväčším kritikom EÚ, prijala EZR pozitívne, dáva nádej justičnej spolupráci v trestných veciach v rámci EÚ.

► Škandinávске krajiny

Pre škandinávске krajiny (Dánsko, Fínsko, Švédsko) vrátane dvoch nečlenských krajín (Island, Nórsko) platí od 1.7.2006 systém odovzdávania na základe nordického zatýkacieho rozkazu. Už pred ním škandinávске krajiny uplatňovali pre vydávanie svojich príslušníkov z. č. 1156/2003 o odovzdávaní osôb zo Švédska na základe EZR a k nemu pripojené vládne nariadenie č. 1179/2003 o odovzdávaní osôb zo Švédska a č. 1178/2003 o odovzdávaní osôb do Švédska. Dôvod prečo sa tieto krajiny riadia pri odovzdávaní uvedeným postupom je najmä ten, aby sa krajiny, ktoré nie sú členmi EÚ (Island, Nórsko) nedostali do odlišného postavenia ako členské škandinávске krajiny. Škandinávске krajiny sa nachádzajú v špecifickom postavení medzi tradičným kontinentálnym a anglosaským právom a aj ich schopnosť skĺbiť národné záujmy a záujmy EÚ a bezproblémová justičná spolupráca ich robí takpovediac výnimočnými. Podmienky odovzdávania podľa nordického zatýkacieho rozkazu sú v podstate takmer totožné s EZR, nakoľko jeho právna úprava je v súlade s ustanoveniami Rámcového rozhodnutia Rady o EZR a na niekoľko odchýlok sa neodlišuje ani od úpravy v SR. Tak napríklad forma nordického zatýkacieho rozkazu je typická pre škandinávsky právny systém, ktorého trestnoprávna problematika je rozdelená do viacerých zákonov, nie teda do jedného, resp. dvoch ako to je vo väčšine krajín strednej Európy.³⁸

EZR v praxi členských štátov

Hodnotenia Komisie³⁹ ukazujú, že nástroj funguje efektívne. V rokoch 2005 – 2010 bolo vydaných 68 550 EZR a 17 000 bolo vykonaných. Priemerná lehota odovzdávacieho konania v prípade súhlasu osoby je 14 – 17 dní a v prípade nesúhlasu osoby 48 – 50 dní. Priemerne 55 % osôb súhlasilo so svojím odovzdaním. Komisia však konštatuje, že informácie od členských štátov sa líšili v kvalite aj obsahu. Napr. Cyprus, Malta, Veľká Británie za obdobie 2009 – 2010 poskytli minimum informácií. Nevôľa štátov poskytovať informácie sťažila vypracovanie komplexnej

³⁸European Arrest Warrants Ensuring an effective defence, a Justice report /<http://www.justice.org.uk/data/files/resources/328/JUSTICE-European-Arrest-Warrants.pdf>

³⁹ Správa komisie Európskemu parlamentu a rade o vykonávaní rámcového rozhodnutia Rady z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi od roku 2007. Brusel. 11.4.2011. KOM (2011) 175 v konečnom znení

analýzy a môžeme konštatovať, že je zaujímavým ukazovateľom niektorých členských štátov neriadiť sa základnými zásadami justičnej spolupráce (výmena informácií, vzájomná dôvera).

Komisia na jednej strane vyzdvihla EZR ako efektívny nástroj v boji s cezhraničnou trestnou činnosťou⁴⁰, ale na druhej strane poukázala aj na nedostatky, ktoré sa v jeho fungovaní vyskytli. EZR sa podľa správy využíva aj na vypočúvanie namiesto obvinení a aj na stíhanie menej závažných trestných činov, čím si môžeme vysvetliť enormný počet vydaných EZR v posledných rokoch. Existujú relevantné obavy neprimeraného využívania tohto nástroja. Je tiež potrebné zabezpečiť skutočné dodržiavanie procesných práv, aby osoby hľadané na základe EZR mali právo na právnu pomoc aj v členskom štáte, ktorý vydáva EZR a aj v členskom štáte, ktorý ho vykonáva. Členské štáty by mali zabezpečiť riadne fungovanie trestného súdnictva a väzenské podmienky. Myslím si, že EZR by sa v uvedených procesných normách mal zmeniť a len tak budeme môcť naozaj hovoriť o úspechu tohto nástroja.

Záver k EZR:

Môžeme povedať, že EZR je fikciou jednotnej EÚ. Znamená priamu europeizáciu TP a zatiaľ ako jediný z nástrojov justičnej spolupráce je aj funkčný a do trestného konania priniesol veľký progres v zrýchlenom vydávacom konaní. Predstavuje významný pokrok pri tvorbe nástrojov na naozaj účinnú spoluprácu justičných orgánov.

EZR je vzor pre prijatie nových nástrojov justičnej spolupráce založených na vzájomnom uznávaní, z ktorých sa každý odvoláva na zásadu, že členské štáty musia uznať rozhodnutie justičného orgánu iného členského štátu v konkrétnej veci.⁴¹

V porovnaní s extradičným konaním predstavuje omnoho účinnejší nástroj vydávania, podstatne zrýchлил konanie a odstránil mnoho formálnych nedostatkov „vďaka“ čomu je vydávaných v priemere 10 000 EZR ročne. Toto vysoké číslo môže znamenať aj to, že sa EZR používa aj v prípadoch, v ktorých by nemusel.

Príkaz na zaistenie majetku alebo dôkazov v EÚ (Európsky zaisťovací príkaz)

Rámcové rozhodnutie Rady 2003/577/SVV z 22. júla 2003 o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazov v EÚ je po EZR ďalším nástrojom justičnej spolupráce v trestných veciach. Podobne ako EZR stojí na zásade vzájomného uznávania. Aplikácia Rámcového rozhodnutia Rady je možná len v členských štátoch EÚ a jeho cieľom je uznať a vykonať rozhodnutia o zaistení dôkazov vydaných v trestných konaniach justičnými orgánmi členských štátov EÚ.

K tomu, aby bol splnený účel trestného konania⁴² musia orgány činné v trestnom konaní zaistiť veci, dôkazy. V prípade cezhraničnej kriminality je to ešte zložitejšie ako pri zaistení veci podľa vnútroštátnej právnej úpravy. Potreba riešiť tieto záležitosti bola vyslovená na stretnutí v Tampere v roku 1999, na ktorom boli vypracované tzv. Závěry z Tampere, kde sa v bode 36 hovorí: „Zásada vzájomného uznávania by sa mala vzťahovať aj na príkazy v prípravnom konaní, najmä na tie, ktoré by rýchlo umožnili príslušným orgánom zaistiť dôkazy a majetok, ktoré sú ľahko premiestniteľné.“⁴³ Ďalšie kroky postupne viedli k príprave Rámcového rozhodnutia.

Rámcové rozhodnutie neimplementovali všetky členské štáty⁴⁴ z čoho je zrejmé, že nástroj, ktorý nie je implementovaný vo všetkých členských štátoch, nemôže fungovať tak akoby mal.

Do slovenského právneho poriadku je uvedené rozhodnutie implementované zákonom č. 650/2005 Z. z. o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazu v Európskej únii.

⁴⁰ Pred zavedením rozkazu dosahoval priemerný čas na vydanie hľadanej osoby dĺžku jeden rok. Počas uvedených štyroch rokov uplatňovania EZR sa ukázalo, že takmer 50 % hľadaných osôb súhlasilo so svojim odovzdaním približne po 15 dňoch.

⁴¹ PEERS, S.: EU Justice and Home Affairs Law. 3rd edition. Oxford University Press, 2011, s. 293.

⁴² Účelom trestného konania je v zmysle ustanovenia § 1 TP zistenie trestných činov a spravodlivé potrestanie páchatel'ov

⁴³ Tampere European Council 15 and 16 October Presidency conclusions. European Parliament: 1999. Prístupné na: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm

⁴⁴ Grécko, Luxembursko, Taliansko, Veľká Británia – proces implementácie prebieha

Príkaz na zaistenie sa vykonáva na základe zásady vzájomného uznávania. Justičný orgán SR je oprávnený vykonať príkaz na zaistenie v takom prípade, ak trestný čin, pre ktorý bol príkaz vydaný, je trestný aj na území SR. Z uvedeného vyplýva, že pri výkone príkazu na zaistenie platí zásada obojstrannej trestnosti, ale aj z tejto zásady existuje výnimka, ktorá sa použije pri vykonaní príkazu pre trestný čin, ktorý je trestným činom podľa práva štátu pôvodu, alebo ak ide o trestný čin, ktorého trest odňatia slobody s trestnou sadzbou s hornou hranicou je najmenej tri roky, alebo ide o trestný čin z kategórie 32 trestných činov, ktoré sú totožné s kategóriou 32 trestných činov z Rámcového rozhodnutia o EZR alebo ZoEZR. V prípade nesplnenia zásady obojstrannej trestnosti justičný orgán SR odmietne príkaz uznať a vykonať.⁴⁵

Príslušný vydať príkaz na zaistenie je prokurátor, sudca pre prípravné konanie alebo súd. Orgán, ktorý je príslušný konať o vykonaní príkazu je prokurátor okresnej prokuratúry, v obvode ktorej sa majetok alebo dôkaz nachádza v čase doručenia príkazu. Majetok alebo dôkaz sa môžu nachádzať aj v obvode príslušnosti viacerých prokuratúr, v takomto prípade bude príkaz zaslaný Generálnej prokuratúre, ktorá rozhodne o príslušnosti jednej prokuratúry. Proti rozhodnutiu prokurátora je prípustná sťažnosť, ktorou však nie je možné napadnúť dôvody, pre ktoré bol príkaz na zaistenie vydaný justičným orgánom štátu pôvodu. O podaní sťažnosti informuje prokurátor justičný orgán štátu pôvodu a tiež aj o výsledku. Rozhoduje o nej sudca pre prípravné konanie okresného súdu, v obvode ktorého je činný prokurátor, ktorý napadnuté rozhodnutie vydal, v lehote do 5 pracovných dní. Pokiaľ zistí, že podanie sťažnosti nie je dôvodné, zamietne ju. V prípade, že ju nezamietne, napadnuté rozhodnutie zruší a sám rozhodne v konaní.⁴⁶

Zhrnutie a záver:

Podľa správy Rady EÚ väčšina členských štátov sa zhodla, že uplatňovanie ustanovení o zmrazení majetku alebo dôkazov je komplikované a je zrejmé, že vo väčšine prípadov prokurátori stále dávajú prednosť tomu požiadať o zabavenie a konfiškáciu majetku prostredníctvom jednoduchej žiadosti o pomoc.⁴⁷

Európsky príkaz na zabezpečenie dôkazov (Európsky dôkazný príkaz)

Aplikácia príkazu na zaistenie majetku a dôkazov v EÚ je obmedzená čo sa snaží odstrániť ďalší nástroj, ktorým je príkaz na zabezpečenie dôkazov v EÚ. Rámcové rozhodnutie 2008/978/SVV o európskom príkaze na zabezpečenie dôkazov na účely získavania predmetov, dokumentov a údajov na použitie v konaniach v trestných veciach nahrádza systém vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi na účely získavania predmetov, dokumentov a údajov na účely trestného konania. Uvedené rámcové rozhodnutie stanovuje postupy a bezpečnostné opatrenia pre členské štáty, pomocou ktorých má byť EDP vydaný a vykonaný.

EDP môže byť vydaný na vyžiadanie predmetov, dokumentov a údajov z iného členského štátu pre nasledujúce typy konania:

- trestné konanie podané na súd pre trestné činy podľa vnútroštátneho práva pôvodu;
- konanie začaté správnymi orgánmi pre činy, ktoré sú trestné podľa právneho predpisu vydávajúceho štátu, v ktorom môže rozhodnutie viesť k súdnemu konaniu;
- konanie začaté súdmi pre trestné činy, ktoré sú trestné podľa právnych predpisov vydávajúceho štátu, v ktorom môže viesť rozhodnutie k ďalším konaniam na súde;
- všetky vyššie uvedené, pre trestné činy, pre ktoré môže vydávajúcí štát trestať alebo uznať trestne zodpovednú právnickú osobu.

Uznanie alebo vykonanie EDP môže byť predmetom iba overenia obojstrannej trestnosti, ak je požadovaná prehliadka alebo zaistenie pre jeho vykonanie, a ak sa naň nevzťahuje zoznam trestných činov uvedených v rámcovom rozhodnutí.

⁴⁵ § 11 ods. 1 písm. d) ZVPZMD

⁴⁶ § 8 ods. 5 a 6 ZVPZMD

⁴⁷ Council of the EU: Replies to the questionnaire on the evaluation of the tools for judicial cooperation in criminal matters

Vykonávajúci štát by mal prevziať dôkazy v lehote 60 dní od prijatia EDP, ak existujú dôvody pre odloženie. Členské štáty musia zabezpečiť, aby všetky zúčastnené strany mali prístup k opravným prostriedkom proti uznaniu a vykonaniu EDP. Opatrenia majú byť postavené pred súd vo vykonávajúcom štáte, ale hmotnoprávne dôvody pre vydanie európskeho príkazu na zabezpečenie dôkazov možno podať iba na súde v štáte vydávajúcom.⁴⁸

Záver:

Európsky dôkazný príkaz má obmedzený rozsah pôsobnosti – je možné ho vydať s cieľom získať dôkazy, ktoré už existujú a sú priamo dostupné. Z tohto dôvodu Komisia predstavila Zelenú knihu o získavaní dôkazov v trestných veciach, ktoré má EDP nahradiť tak, aby sa vzťahoval na všetky typy dôkazov.

Európsky vyšetrovací príkaz

Smernica Európskeho parlamentu a Rady ohľadom Európskeho vyšetrovacieho príkazu v trestných veciach⁴⁹ bola predložená v apríli 2010 skupinou siedmich členských štátov EÚ: Rakúsko, Bulharsko, Belgicko, Estónsko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko. Európsky vyšetrovací príkaz by mal nahradiť existujúci právny rámec pre zhromažďovanie a odovzdávanie dôkazov medzi členskými štátmi. Smernica navrhla postup, ktorý by umožnil orgánu v jednom členskom štáte („vydávajúci orgán“) požiadať, aby osobitné trestné vyšetrovacie opatrenia boli vykonávané orgánom v inom členskom štáte („vykonávajúci orgán“).

Európsky vyšetrovací príkaz (ďalej len EVP) obsahuje niekoľko významných novinek v už existujúcich postupoch. EVP sa zameriava skôr na vyšetrovacie úkony, ktoré sa majú vykonať, než na zhromažďovanie dôkazov. EVP má široký záber, týka sa všetkých vyšetrovacích opatrení, okrem tých, ktoré výslovne sú vylúčené. V zásade platí, že vydávajúci orgán rozhodne o druhu vyšetrovacieho opatrenia, ktorý má byť použitý. Flexibilita je zaručená tým, že vykonávajúci orgán sám rozhodne či použije aj iné vyšetrovacie opatrenie ako je uvedené v smernici o EVP. Jasné lehoty sú ustanovené pre uznanie, s väčšou pružnosťou pre vykonanie EVP. Smernica obsahuje presne stanovenú formu EVP. V porovnaní s európskym príkazom o vzájomnej právnej pomoci, EVP poskytuje racionalizáciu z dôvodov odmietnutia, a právo vydávajúceho orgánu požadovať, aby, že jeden alebo viac svojich úradníkov pomáhať pri vykonávaní opatrení v realizácii štátu.

V auguste 2010 Európska komisia vydala stanovisko k návrhu ohľadom EVP, v ktorom varuje, že ide skôr o systém zdieľania dôkazov bez presne stanovených záruk. Európska komisia vzala na vedomie výhody návrhu - jednoduchší, jednotný systém - v prípade, že budú zaistené príslušnými normy procesných a základných práv.

Justičné orgány, ktoré žiadajú kolegov v iných členských štátoch o pomoc pri vyšetrovaní zločinov, napríklad vykonaním domových prehliadok alebo vypočutím svedkov, by sa mali dočkať rýchlejšej a pozitívnejšej reakcie. Vyplýva to z navrhovaných pravidiel o európskom vyšetrovacom príkaze, ktoré schválil Európsky parlament.

Európsky vyšetrovací príkaz je nástrojom, ktorý uľahčuje justičným orgánom členského štátu získavanie dôkazov v iných členských štátoch prostredníctvom vykonania vyšetrovacích úkonov miestnymi orgánmi na ich území.

Nová legislatíva stanovuje členskému štátu, ktorý prijal európsky vyšetrovací príkaz, lehotu 30 dní na rozhodnutie o uznaní alebo neuznaní tejto žiadosti o vykonanie vyšetrovacích úkonov. V prípade jej uznania budú nevyhnutné úkony vykonané najneskôr do 90 dní od prijatia EIO. Pokiaľ nebude možné dodržať stanovenú lehotu, príslušný orgán to spolu s dôvodmi odkladu bezodkladne oznámi krajine, ktorá vyšetrovací príkaz vydala.

---

⁴⁸ Bližšie pozri Rámcové rozhodnutie 2008/978/SVV o európskom príkaze na zabezpečenie dôkazov na účely získavania predmetov, dokumentov a údajov na použitie v konaniach v trestných veciach.

⁴⁹ Initiative for a Directive of the European Parliament and of the Council regarding the European Investigation Order in criminal matters

Európsky vyšetrovací príkaz bude možné zamietnuť len za istých okolností, napríklad ak by hrozilo poškodenie záujmov národnej bezpečnosti. Poslanci rozšírili navrhovaný text o ustanovenia, ktorých cieľom je chrániť základné práva podozrivých. Na ich základe by príslušné orgány mohli odmietnuť vykonanie vyšetrovacích úkonov, pokiaľ by neboli v súlade s ich záväzkami v oblasti základných ľudských práv. Na vykonávaní smernice sa nebude zúčastňovať Dánsko a Írsko.⁵⁰ **Rokovania** na pôde Európskeho parlamentu ohľadom smernice **prebiehajú**.

Európsky ochranný príkaz

Európsky ochranný príkaz by mal slúžiť k **ochrane obetí trestného činu**. Zatiaľ ide len o spracovaný legislatívny zámer, ešte nie nástroj, ktorý by bolo možné použiť. Mal by slúžiť na umožnenie voľného pohybu príkazov na ochranu obetí TČ. Vďaka iniciatíve dvanástich členských štátov⁵¹ a vzhľadom k tomu, že si EÚ stanovila cieľ vytvoriť na svojom území priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, bol predložený Návrh Smernice o európskom ochrannom príkaze, na ktorého základe bola 13.12.2011 prijatá Smernica 2011/99/EÚ o európskom ochrannom príkaze.⁵² Ministri spravodlivosti členských štátov prijali návrh o vzniku EOP a zaviazali sa implementácii Smernice do svojich vnútroštátnych právnych poriadkov.⁵³ V zmysle článku 1 Smernice o EOP je jej cieľom ustanovenie pravidiel, ktoré umožnia justičnému alebo rovnocennému orgánu v členskom štáte, v ktorom sa ochranné opatrenie vydalo s cieľom ochrany osoby pred TČ inej osoby, ktorý môže ohroziť jej život, telesnú alebo duševnú integritu, osobnú slobodu alebo sexuálnu integritu, vydať EOP umožňujúci príslušnému orgánu v inom členskom štáte pokračovať v ochrane dotknutej osoby na území tohto členského štátu po spáchaní činu v štáte pôvodu, ktorý bol alebo mohol byť predmetom konania súdu s právomocou hlavne v trestných veciach.⁵⁴ EOP rozumieme: „rozhodnutie prijaté justičným alebo rovnocenným orgánom členského štátu týkajúce sa ochranného opatrenia, na základe ktorého justičný alebo rovnocenný orgán iného členského štátu prijíma akékoľvek vhodné opatrenie podľa svojho vnútroštátneho práva s cieľom pokračovať v zabezpečení ochrany chránenej osoby.“⁵⁵ EOP má za cieľ chrániť obeť násillia, obeť domáceho násillia a hlavne ženy, nakoľko podľa posledných prieskumov každá piata žena v Európe sa minimálne raz stala obeťou násillia v akejkoľvek podobe. EOP má presne stanovené obsahové náležitosti⁵⁶ a vydá sa podľa vzorového tlačiva, ktoré je priložené k Smernici o EOP.

V zmysle článku 21 vyplýva povinnosť pre členské štáty transponovať smernicu do vnútroštátneho práva a to najneskôr **do 11.1.2015**.⁵⁷

Príkaz na konfiškáciu

Podľa správ Komisie⁵⁸ len veľmi malé percento výnosov z trestnej činnosti je v rámci EÚ skonfiškovaných. Z dôvodu jednoduchšej konfiškácii zisku, ktorý pochádza hlavne z trestnej činnosti, Komisia predstavila Rámcové rozhodnutie 2006/783/SVV zo 6. októbra 2006 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na príkazy na konfiškáciu⁵⁹. Rámcové rozhodnutie uplatňuje zásadu vzájomného uznávania na príkazy na konfiškáciu, ktoré boli vydané príslušným

⁵⁰ euractiv

⁵¹ Konkrétne: Belgické kráľovstvo, Bulharská republika, Estónska republika, Španielske kráľovstvo, Francúzska republika, Talianska republika, Maďarská republika, Poľská republika, Portugalská republika, Rumunsko, Fínska republika a Švédske kráľovstvo. Ú. v., C 69/5, 18. 3. 2010.

⁵² Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/99/ EÚ z 13. decembra 2011 o európskom ochrannom príkaze. Ú. v., L 338/2, 21. 12. 2011.

⁵³ Okrem Dánska sa na uplatnení smernice zúčastnia všetky členské štáty. www.euractiv.sk

⁵⁴ Článok 1 Smernice o EOP

⁵⁵ Článok 2 ods. 1 Smernice o EOP

⁵⁶ Bližšie pozri čl. 7 Smernice o EOP

⁵⁷ Okrem Dánska sa všetky členské štáty zúčastnia na implementácii smernice

⁵⁸ europa.eu/rapid/press-release_IP-10-1063_sk.doc

⁵⁹ Správa Komisie Európskemu Parlamentu a Rade na základe článku 22 rámcového rozhodnutia Rady 2006/783/SVV zo 6. októbra 2006 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na príkazy na konfiškáciu /* KOM/2010/0428*/

súdom. Cieľom rámcového rozhodnutia je uľahčiť výkon príkazov na konfiškáciu v inom členskom štáte ako v štáte, v ktorom bol vydaný príkaz. Členské štáty rámcové rozhodnutie schválili a to konkrétne 6.10.2006, ale do februára 2010 ho zaviedlo len trinásť členských štátov⁶⁰ a to napriek tomu, že konečný dátum bol 24.11.2008. Sedem členských štátov zaslalo informáciu, že pripravuje prijatie príslušnej legislatívy na vnútroštátnej úrovni⁶¹ a sedem členských štátov, medzi nimi aj Slovenská republika, nezaslalo žiadnu informáciu⁶². Komisia vyzvala členské štáty, ktoré rozhodnutie neprijali, aby tak urobili v čo najskoršom možnom čase nakoľko ide o opatrenie, ktoré má účinne bojovať a potlačiť cezhraničnú trestnú činnosť.

Záver k Príkazu na konfiškáciu: Otázka, ktorá sa vynára je, ako chcú členské štáty bojovať s cezhraničnou trestnou činnosťou, keď nie sú ochotné nielen prijať nástroj na ich ochranu, ale ani komunikovať? S najväčšou pravdepodobnosťou bude mať Rámcové rozhodnutie „doplňok“ podobne ako je to pri príkaze na zaistenie majetku a dôkazov a to Smernicu Európskeho parlamentu a Rady o zmrazovaní a konfiškácii príjmov z trestnej činnosti v Európskej únii (COM(2012)0085 – C7-0075/2012 – 2012/0036(COD))⁶³; momentálne však len ako legislatívny návrh v prvom čítaní.

Resume

Jednotlivé nástroje justičnej spolupráce by boli určite efektívnejšie ak by ich implementovali všetky členské štáty. Niektoré členské štáty požadujú pri aplikácii nástrojov výnimky. S tým nie je možné súhlasiť. Spoločným záujmom EÚ by malo byť vybudovať reálne fungujúci priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez výnimiek. Zatiaľ jediný naozaj účinný nástroj je EZR, ktorý síce má nedostatky, najmä z dôvodu expresného prijatia, ale ako jediný dokázal implikovať zásadu vzájomného uznávania a s ňou spojenú zásadu vzájomnej dôvery do praxe a Európska Komisia ho hodnotí ako najpoužívanejší nástroj justičnej spolupráce. Po dôkladnom štúdiu jednotlivých nástrojov justičnej spolupráce v trestných veciach je vhodné položiť si otázku: je naozaj nutné prijímať nové nástroje, aby EÚ mohla fungovať ako priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti? Nebolo by pre naplnenie účelu trestného konania a pre OČTK a súdy jednoduchšie, aby postupovali podľa jednotnej právnej normy? Navrhujem zefektívniť justičnú spoluprácu v trestných veciach a to jednotným európskym trestným poriadkom. Členské štáty majú k dispozícii právnu úpravu nástrojov, ktorá je neprehľadná. K zjednodušeniu spolupráce a efektívnemu naplneniu účelu trestného konania – potrestaniu páchatel'a – by bol potrebný jeden trestný poriadok pre všetky členské štáty EÚ. Ide o problematiku, ktorá hraničí s politikou, avšak právo a politika spolu súvisia a ak máme žiť v bezpečnej EÚ musíme prijať aj kompromisné riešenia!

Použitá literatúra:

CASSESE, A. et GAETA, P.: Cassese's International Criminal Law. Oxford: Oxford University Press, 2013, ISBN 13: 9780199694921

ČENTÉŠ, J. et al.: Trestné právo procesné, Všeobecná a osobitná časť. Šamorín: Heuréka, 2012, ISBN 80-89122-75-2.

HANUS, A.: Európsky zatýkací rozkaz a jeho zaradenie do slovenského trestného konania. Zborník príspevkov z medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie konanej dňa 30. 12. 2008 na Právnickej fakulte UMB v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2008, ISBN 978-80-80083-681-8.

⁶⁰ Česká republika, Dánsko, Fínsko, Holandsko, Írsko, Litva, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovinsko; Maďarsko a Nemecko (zaslali len neoficiálne oznámenie)

⁶¹ Belgicko, Cyprus, Francúzsko, Grécko, Lotyšsko, Španielsko, Taliansko

⁶² Bulharsko, Estónsko, Luxembursko, Malta, Slovensko, Švédsko, Veľká Británia

⁶³ Správa Komisie Európskemu Parlamentu a Rade na základe článku 22 rámcového rozhodnutia Rady 2006/783/SVV zo 6. októbra 2006 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na príkazy na konfiškáciu /* KOM/2010/0428*/

KLIMEK, L.: Úvahy de lege ferenda k novému slovenskému zákonu o európskom zatýkacom rozkaze. In: Trestní právo, ISSN 1211-2860, roč. 15 (2011), č. 7 – 8, s. 54 – 58.

KORDÍK, M. – FILLOVÁ, D. et HRVOL, M.: Európsky zatýkací rozkaz, Komentár. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-371-4.

KORGO, D. et al.: Trestné právo procesné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-432-9.

PEERS, S.: EU Justice and Home Affairs Law. 3rd edition. Oxford University Press, 2011, ISBN 978-0-19-960490-6.

Rámcové rozhodnutie Rady č. 2002/584/SVV z 13. 6. 2002 o európskom zatýkacom rozkaze a vydávacom konaní medzi členskými štátmi, Úradný vestník EÚ: L 190.

Rámcové rozhodnutie 2008/978/SVV o európskom príkaze na zabezpečenie dôkazov na účely získavania predmetov, dokumentov a údajov na použitie v konaniach v trestných veciach.

Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade na základe článku 22 rámcového rozhodnutia Rady 2006/783/SVV zo 6. októbra 2006 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na príkazy na konfiškáciu. KOM (2010) 0428.

TOMÁŠEK, M. et al.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009, ISBN 97880-7201-737-9.

NIEKOĽKO POZNÁMOK K VYŠETRENIU DUŠEVNÉHO STAVU OBVINENÉHO A SVEDKA

Mgr. Karina Gőghová
Ústav verejného práva
Paneurópska vysoká škola, Fakulta Práva
denný doktorand

Anotácia: *V tomto príspevku sa poukazuje na problematiku vyšetrenia duševného stavu obvineného a svedka. Poukazuje sa na procesný postup orgánov činných v trestnom konaní pri vyšetrení duševného stavu, na nedostatky právnej úpravy ako aj na problémy v aplikačnej praxi, a na možnosti ich riešenia.*

KLúčové slová: *vyšetrenie duševného stavu obvineného, vyšetrenie duševného stavu svedka, príčetnosť, znalecký posudok*

Annotation: *Article introduces the issue examination of the mental health of accused and witness. It shows the procedural approach of law enforcement agencies in the examination of the mental health, shortcomings of the legislation as well as the problems in the application practice and possible solutions.*

Keywords: *examination of the mental health of accused, examination of the mental health of witness, sanity, expert's opinion*

Podľa čl. 17 ods. 7 Ústavy Slovenskej republiky „Skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné iba na písomný príkaz súdu.“¹ Citované ustanovenie je vykonávané Trestným poriadkom v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) a vyhláškou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špeciálny súd a vojenské sudy v znení neskorších predpisov. Vyšetrenie duševného stavu obvineného sa vykonáva na základe písomného príkazu súdu v súdnom konaní, alebo sudcu pre prípravné konanie v prípravnom konaní. Na základe príkazu súdu, sa vykonáva i vyšetrenie duševného stavu svedka, aj napriek tomu, že to nie je v Ústave Slovenskej republiky, uvedené. Nutnosť vydania príkazu súdu, na vyšetrenie duševného stavu svedka vyplýva z ustanovenia § 150 Trestného poriadku, pričom nutnosť vydania príkazu súdu na vyšetrenie duševného stavu obvineného, vyplýva priamo z Ústavy Slovenskej republiky, z jej vyššie uvedeného a citovaného čl. 17 ods. 7. Zaujímala ma formálna stránka príkazu pri vyšetrení duševného stavu svedka, nakoľko z jednotlivých ustanovení upravujúcich vyšetrenie duševného stavu, to podľa môjho názoru, úplne jasne nevyplýva. Z hľadiska formy, sa písomná forma príkazu vyžaduje „len v prípadoch keď to zákon výslovne ustanovuje. V iných prípadoch, keď zákon nez dôrazňuje písomnú formu, stačí ústny príkaz.“² Aj napriek tomu, že v ustanovení § 148 ods. 2 Trestného poriadku, (ktorý sa týka obvineného) nie je uvedené, že príkaz má byť písomný, písomná forma príkazu na vyšetrenie duševného stavu obvineného, vyplýva priamo z Ústavy Slovenskej republiky. Akú formálnu stránku by ale mal mať príkaz súdu na vyšetrenie duševného stavu svedka? Zisťovali sme úpravu vyšetrenia duševného stavu svedka v Trestnom poriadku, a vo vyhláške č. 543/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov. V prípade vyšetrenia duševného stavu svedka, v ustanovení § 150 Trestného poriadku, absentuje uvedenie formálnej stránky príkazu – t. j. nie je v uvedenom ustanovení vyslovene uvedené, že by príkaz na vyšetrenie duševného stavu svedka, mal byť písomný. Napriek tomu, vzhľadom ku skutočnosti, že orgány činné v trestnom konaní a súd v aplikačnej praxi vyjadrujú svoju vôľu prevažne v písomnej podobe, odporúča sa aj vo vyššie uvedených prípadoch (t. j. na vyšetrenie duševného stavu svedka) vydať písomný príkaz. Vydanie písomného príkazu na vyšetrenie duševného stavu svedka predpokladá aj ustanovenie § 31 vyhlášky č. 543/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, s názvom „Nariadenie vyšetrenia duševného stavu“. Aj napriek tomu, že sa v ňom vyslovene neustanovuje, že by príkaz mal byť písomný, uvádza sa, že „Po vyhotovení prvopisu príkazu na vyšetrenie duševného stavu

¹ Čl. 17 ods. 7 Ústavy Slovenskej republiky.

² IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION spol. s r.o., 2010. s.532.

sudcom pre prípravné konanie...“³, z ktorého znenia môžeme usúdiť, že písomná forma príkazu, sa vyžaduje. Uvedená vyhláška, sa síce vzťahuje na prípravné konanie, čo ale nevylučuje, že by príkaz mal byť písomný aj počas súdneho konania.

V nasledujúcich riadkoch som sa vyjadrila k vyšetreniu duševného stavu obvineného a k určitým aplikačným problémom v praxi, ktoré s vyšetrením duševného stavu obvineného, súvisia. Vydaniu príkazu na vyšetrenie duševného stavu (obvineného aj svedka), predchádza žiadosť orgánu činného v trestnom konaní, ktorý sám musí dospieť k tomu záveru, že do konania je nutné pribrať dvoch znalcov, za týmto účelom (t. j. za účelom vyšetrenia duševného stavu). Podozrenie, že obvinený mohol mať duševnú poruchu v čase činu, ktorá mohla spôsobiť jeho nepríčetnosť v zmysle § 23 Trestného zákona v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“), by mala v podstate nastať už pri jeho prvom výsluchu (nakoľko duševná porucha môže znamenať v trestnom konaní rôzne verzie pre nasledujúci priebeh trestného konania). Žiadosť policajta musí byť písomná a odôvodnená. V prípade, že žiadosť policajta akceptovaná nebude, prokurátor podá žiadosť v súlade s ustanovením § 230 ods. 2 písm. c) Trestného poriadku per analógiám, nakoľko prokurátor je v predsúdnom konaní, pán sporu a vykonáva dozor. To znamená, že v prípravnom konaní, môže byť príkaz sudcu pre prípravné konanie, vydaný až po žiadosti orgánu činného v trestnom konaní, t. j. orgán činný v trestnom konaní má dospieť k tomu záveru, že je nutné vyšetriť duševný stav obvineného alebo svedka. K vyšetreniu duševného stavu môže samozrejme dôjsť počas ktoréhokolvek štádia trestného konania.

Je zrejme, že výsledky vyšetrenia duševného stavu obvineného, majú význam pre ďalší priebeh trestného konania. Ak skutočnosti zistené v priebehu dokazovania nasvedčujú tomu, že obvinený môže trpieť duševnou poruchou (podľa Trestného poriadku, v niektorých prípadoch aj duševnou chorobou), ktorá môže vylučovať alebo znižovať jeho príčetnosť, musí byť duševný stav obvineného vyšetrený dvomi zoncami z odvetvia psychiatrie. V prípade trestného činu vraždy novorodeného dieťaťa matkou, sa majú podľa judikatury R 18/1986 do konania pribrať znalci na vyšetrenie jej duševného stavu, jednak z odvetvia psychiatrie (liečba alkoholizmu a toxikománie, gerontopsychiatria) a jednak z odvetvia gynekológie a pôrodnictva (pozn. po úprave autorkou), aby sa zistilo, nakoľko mal pôrod následky na konanie matky, ktoré svoje novorodené dieťa zavraždila, pričom rozrušenosť spôsobená pôrodom, je znakom skutkovej podstaty trestného činu vraždy novorodeného dieťaťa matkou podľa ustanovenia § 146 Trestného zákona, a preto, ho nie je možné porovnávať s nepríčetnosťou či zmenšenou príčetnosťou, ktorá by spôsobovala trestnú nezodpovednosť páchatelky. Podľa judikatury R 25/1992 – I nie je podstatné ani to, či matka ako páchatelka vedela rozpoznať nebezpečnosť svojho konania a tiež, či svoje konanie vedela ovládať.

Na základe odborných znaleckých záverov, sú orgány činné v trestnom konaní a súd spôsobilé na vytvorenie si právneho záveru, ktorý má pre obvineného rôzne právne následky počas priebehu trestného konania. V zmysle Stanoviska Generálneho prokurátora Slovenskej republiky, podľa § 10 odsek 2 zákona číslo 153/2001 Z. z. o prokuratúre z 1. júna 2006 k procesnému postupu orgánov činných v trestnom konaní a sudcu pre prípravné konanie, pri vyšetrení duševného stavu obvineného (ďalej len „stanovisko Generálneho prokurátora Slovenskej republiky“) – (ktoré sa vzťahuje k prípravnému konaniu, a v ktorom ide o vyšetrenie duševného stavu v čase spáchania trestného činu) - „Vyšetrenie duševného stavu obvineného je expertízna činnosť vykonávaná dvomi zoncami z odboru psychiatrie, zameraná na zistenie psychopatologických symptómov obvineného a na posúdenie jeho schopnosti spáchať konkrétny trestný čin, ktorý je predmetom trestného konania.“⁴ Slovné spojenie „z odboru psychiatrie“ je nesprávne. Jeho použitie za status quo, je nielen v uvedenom stanovisku nesprávne, ale nesprávne je aj jeho použitie v príslušnej judikatúre.

³ § 31 vyhlášky č. 543/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

⁴Generálna prokuratúra Slovenskej republiky. Stanovisko generálneho prokurátora Slovenskej republiky podľa § 10 odsek 2 zákona číslo 153/2001 Z. z. o prokuratúre z 1. júna 2006 k procesnému postupu orgánov činných v trestnom konaní a sudcu pre prípravné konanie pri vyšetrení duševného stavu obvineného[online]. 2006, por. č. 1/2006, s. 1 [cit. 2013-10-12]. Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.genpro.gov.sk%2Fextdoc%2F2861%2FSt1_2006&ei=u0mwUpiuLYfqswa6qoCQCw&usg=AFQjCNFvo9M391b3wRGa0YvpxySSTJ8mVA&sig2=jHfJPR9I573JJ0Ua1504MA&bvm=bv.57967247,d.Yms.

Podľa ustanovenia § 4 ods. 3 zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, „Oddiel na zápis znalcov sa člení na odbory, ktoré sa ďalej členia na odvetvia.“⁵ Takéto členenie Oddielu na zápis znalcov, bolo aktuálne aj v roku 2006, kedy bolo uvedené stanovisko Generálneho prokurátora Slovenskej republiky, vydané. Podľa súčasného stavu, odvetvie 481700 – Psychiatria (liečba alkoholizmu a toxikománie, gerontopsychiatria) (ďalej len „odvetvie psychiatrie“) je začlenené pod odbor 480000 - Zdravotníctvo a farmácia. Český Trestný poriadok používa „obor psychiatrie“ - čo je taktiež nesprávne. Aj v Českej republike, sa obory delia na odvetví a tie ďalej na špecializácie. Psychiatria je preto aj v Českej republike odvetvím.⁶

Poukázanie na vyššie uvedené terminologické nezrovnalosti a iné nepresnosti, som považovala za dôležité, nakoľko sa tieto nepresnosti vyskytujú v právnych predpisoch, ako aj v odbornej literatúre, opakovane. Aj keď tieto nepresnosti považujem za dôležité, dôležitejším sa javí zákonná úprava podmienok, ktorých splnenie sa pre vyšetrovanie duševného stavu, vyžaduje. Podmienky pre vyšetrovanie duševného stavu delíme na materiálne a formálne. Formálne podmienky, spočívajú v zákonných ustanoveniach, konkrétne sú dané § 33 Trestného poriadku – ktorý ustanovuje, v akom prípade možno považovať podozrivú osobu, za osobu obvinenú, § 142 ods. 1 poslednej vety Trestného poriadku, a § 148 ods. 1, 2 Trestného poriadku, ktorým som sa venovala v ďalšom texte.

Zo Stanoviska Generálneho prokurátora Slovenskej republiky vyplýva, že materiálne podmienky korešpondujú s predmetom expertíznej činnosti vykonávanej v konkrétnej trestnej veci, dvomi znalcami z odvetvia psychiatrie, ktorým je predovšetkým zistenie duševnej poruchy, určenie jej druhu a posúdenie vplyvu duševnej poruchy na rozpoznávaciu a ovládaciu schopnosť obvineného, v čase činu (t. j. v čase spáchania činu inak trestného). Na margo uvedeného tvrdenia v predmetnom stanovisku, by som uviedla len toľko, že podľa môjho názoru takéto tvrdenie (obvinený v čase spáchania činu inak trestného) nie je celkom v súlade so zásadou prezumpcie nevinoty.

Vyšetrovanie duševného stavu obvineného sa vykonáva zásadne ambulantným spôsobom. Ak ambulantný spôsob na vyšetrovanie duševného stavu obvineného nepostačuje, je možné, aby bol obvinený pozorovaný v zdravotníckom ústave (buď v psychiatrickej liečebni, alebo psychiatrickej nemocnici a v prípade, že sa obvinený nachádza vo väzbe, v Nemocnici pre obvinených a odsúdených v Trenčíne – jediná nemocnica pre obvinených na území Slovenskej republiky⁷). V prípravnom konaní, podáva návrh sudcovi pre prípravné konanie, prokurátor. Návrh sa podáva vo výnimočných prípadoch, nakoľko je to závažný zásah do základných ústavných práv a slobôd obvineného.⁸ Návrh prokurátora musí byť odôvodnený a musí mať oporu v predkladanom vyšetrovacom spise. Maximálna dĺžka trvania pozorovania obvineného v zdravotníckom ústave je stanovená na 3 mesiace (t. z. základná lehota v trvaní najviac 2 mesiacov, ktorú je možné predĺžiť najviac o 1 mesiac, ale iba v odôvodnených prípadoch, ak je to potrebné na prijatie spoľahlivého a úplného diagnostického záveru).

---

⁵ § 4 ods. 3 zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁶ pozn. autorky: viď napr. internetovú stránku:

<http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/0/060C0711A3DB7D44C1257AEE006EAFE4?OpenDocument>, resp.

[http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$SearchForm](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$SearchForm).

⁷ Nemocnica pre obvinených a odsúdených a Ústav na výkon trestu odňatia slobody v Trenčíne má vlastnú právnu subjektivitu. Zdravotnícka starostlivosť je poskytovaná na viacerých oddeleniach - internom oddelení, psychiatrickom oddelení - v rámci ktorého je začlenená súdno-psychiatrická expertíza, protialkoholická a protitoxikomanická liečba žien, mladistvých a odsúdených so zdravotným postihnutím a oddelenie ochrannej psychiatrickej liečby. Ďalej je súčasťou nemocnice oddelenie TBC a respiračných chorôb, chirurgické oddelenie a V. oddelenie (zahŕňa neurológiu, fyziatriu, urológiu, kožné a očné lekárstvo a pod.). Kapacita lôžkovej časti nemocnice je 156 lôžok + 12 lôžok v chirurgickom pavilóne NsP.

⁸ Čl. 17 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky: „Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“

Častou otázkou, je, či je obvinený povinný podrobiť sa vyšetreniu jeho duševného stavu, a, či je možné také odmietnutie sankcionovať nariadením vyšetrenia duševného stavu v zdravotníckom zariadení, t. j. podrobiť ho vyšetreniu duševného stavu, ústavnou formou.

Podľa Petra Šamka, obvinený musí strpieť iba príkaz na osobnú prehliadku.⁹ „V trestnom procese platí zásada, že obvinený môže odmietnuť spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní a so súdom, informačný pohovor pred znalcami nemá relevanciu výsluchu a ide iba o jeden z úkonov medicínskej povahy.“¹⁰ Podľa Petra Šamka, obvinený má právo odmietnuť spolupracovať so znalcami. Za takéto jeho rozhodnutie nemôže byť sankcionovaný nariadením ústavnej starostlivosti, nakoľko k tomu, aby došlo k nariadeniu ústavnej starostlivosti, je nutné skúmať osobnosť obvineného a okolnosti prípadu, a taktiež musia byť splnené ďalšie zákonom stanovené požiadavky. Podľa Trestného poriadku, základom je vypracovanie znaleckého posudku ambulantnou formou, a až následne môže dôjsť k návrhu na ústavné pozorovanie obvineného. V prípade, že ambulantné vyšetrenie je iba v začiatkoch, znalci nie sú oprávnení podávať návrh na ústavné pozorovanie obvineného, a to z jednoduchého dôvodu – nemajú diagnostický záver, ktorý je rozhodujúci pre ďalší takýto postup. V tomto ponímaní sa odzrkadľuje materiálne hľadisko pozorovania duševného stavu obvineného, ústavným spôsobom. Zo skutočností vyššie uvedených, tak vyplýva, že sledovanie duševného stavu obvineného v zdravotníckom zariadení je opodstatnené a zákonné iba vtedy, ak začaté ambulantné vyšetrenie je nepostačujúce pre prijatie spoľahlivého diagnostického záveru na duševný stav a vyžaduje to povaha, závažnosť trestnej činnosti obvineného a jeho osoba.

Vyšetreniu duševného stavu v zdravotníckom zariadení môže byť podrobený výlučne obvinený, u svedka je to vyslovene zákonom zakázané, resp. je uvedené, že je to neprípustné.

V aplikačnej praxi vyšetrenie duševného stavu obvineného nespôsobuje ťažkosti, preto sme sa tejto problematike venovali skôr okrajovo. Takýto záver ale nie je možné vyvodiť z aplikačnej praxe, ktorá sa týka vyšetrenia duševného stavu svedka. Vo všeobecnom ustanovení § 142 ods. 1 Trestného poriadku, absentuje uvedenie posudzovanej osoby, t. j. ktorej osoby duševný stav majú vyšetovať dvaja znalci. Je zrejmé, vzhľadom na ustanovenie § 148 ods. 1 Trestného poriadku, že to bude v prípade vyšetrenia duševného stavu obvineného. Trestný poriadok však dáva možnosť aj na vyšetrenie duševného stavu svedka, v prípade, že orgán činný v trestnom konaní alebo súd uzná za vhodné overiť pravdivosť svedka, ktorý vypovedá v trestnom konaní o okolnostiach obzvlášť dôležitých pre trestného konanie. „Pochybnosť o svedeckej spôsobilosti nastane vtedy, ak vznikne pochybnosť, či je svedok schopný vnímať jav, o ktorom má podať svedectvo, poznatky o ňom si zapamätať, a riadne vypovedať o tom, respektíve reprodukovať to, čo vnímal.“¹¹ V prípade, že tieto pochybnosti nie je možné odstrániť ani po tom, ako svedok odpovedal na vhodné kladené otázky, je možné, aby súd prikázal vyšetrenie jeho duševného stavu. Vďaka výsledkom vyšetrenia duševného stavu svedka, bude súd vedieť posúdiť príčetnosť svedka, ktoré zistenie, je v konečnom dôsledku nutné pre posúdenie vierohodnosti svedka. V súvislosti s vyšetrením duševného stavu svedka, sa však vynárajú výkladové a aplikačné problémy, a to najmä čo sa týka počtu znalcov a odvetvia, v ktorom musia byť vyšetrujúci znalci, zapísaní. V komentári k Trestnému poriadku vypracovanom Jurajom Čentěšom a jeho kolektívom sa uvádza, že na vyšetrenie duševného stavu svedka, postačí jeden znalec.¹² Naopak, v jednom z článkov Juraja Čentěša, venovanom otázkam znaleckého skúmania, sa uvádza, že „Trestný poriadok v §142 odseku 1 stanovuje povinnosť pribrať dvoch znalcov na vyšetrenie duševného stavu, bez ohľadu na objekt znaleckého dokazovania (obvinený, či

⁹Taktiež by som však doplnila, že obvinený je povinný strpieť aj odobratie daktyloskopických odtlačkov, ktoré vykoná policajť, a tiež aj odobratie vzorky na účel analýzy DNA; Ak obvinený po márnej výzve odmietne dobrovoľne strpieť také úkony policajť, môžu byť tieto vykonané proti ich vôli na základe príkazu. Nevieť si však celkom predstaviť vykonanie tohto ustanovenia v praxi, v prípade, že obvinený odmietne dobrovoľne strpieť tieto úkony. Je len ťažko predstaviteľné akým spôsobom, to bude realizovateľné, aby nedošlo k získaniu dôkazov za použitia násilia, resp. aby spôsob získania týchto dôkazov neprekročil hranicu povoleného donútenia, a to aj v prípade osobnej prehliadky.

¹⁰ŠAMKO, P. Ku kauze Hedvivy Malinovej – Žákovej. In Právne listy[online]. 2012 [cit. 2013-12-10]. Dostupné na internete : <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a163-ku-kauze-hedvivy-malinovej-zakovej>.

¹¹POLÁK, P. Svedok v trestnom konaní. Žilina : Eurokódex, 2011, s. 86.

¹²ČENTĚŠ, J. a kol. Trestný poriadok s komentárom. Žilina : Eurokódex Poradca podnikateľa, spol. s r.o. 2006, s. 295.

svedok).¹³ V niektorých ďalších komentároch k Trestnému poriadku, sa v súvislosti s vyšetrením duševného stavu svedka uvádza, že postačí pribrať jedného znalca, pričom je uvedené, že to má byť psychiater.

Podľa Petra Poláka, v prípade, že by sme vychádzali z platného stavu právnej úpravy, podľa ktorej, v prípade absencie špeciálneho ustanovenia platí všeobecné ustanovenie, muselo by to znamenať, že aj na vyšetrenie duševného stavu svedka, je nutné pribrať dvoch znalcov z odvetvia psychiatrie. To by znamenalo, že posúdenie potreby pribratia jedného alebo dvoch znalcov na vyšetrenie duševného stavu svedka, by zaťažovalo orgány činné v trestnom konaní a súd. Obdobná nejasnosť pretrvávala aj v českej právnej úprave, kde zákonodarca, na základe skoršej judikatúry nakoniec zakotvil do legislatívnej úpravy obligatórne pribratie dvoch znalcov iba v prípade vykonania pitvy. V prípade vyšetrenia duševného stavu obvineného sa priberie znalec – psychiater, t. j. postačí hoci aj len jeden znalec. V českej judikatúre R 5/1995, na základe ktorej došlo k novelizácii v uvedenej oblasti bolo uvedené, že na vyšetrenie duševného stavu svedka „postačí zásadne priberanie jedného znalca – z odvetvia psychiatrie. Uvedená úprava, ale nevylučuje možnosť vykonania vyšetrenia duševného stavu hoci aj dvomi znalcami.¹⁴ V aplikačnej praxi slovenského trestného konania, vyšetrenie duševného stavu svedka prichádza do úvahy iba vo veľmi špeciálnych a ojedinelých prípadoch. Sudcovia odmietajú vydať príkaz na vyšetrenie duševného stavu svedka, nakoľko to považujú za zásah do osobných slobôd svedka. Taktiež vyšetrenie duševného stavu svedka, je možné iba v prípade, že sú prítomné závažné pochybnosti, či nie je u svedka podstatne znížená schopnosť správne vnímať alebo vypovedať v trestnom konaní. Z tohto dôvodu sa často, na overenie vierohodnosti svedka v praxi, priberá do konania jeden znalec z odboru 340000 – Psychológia, najčastejšie z odvetvia 340200 – Klinická psychológia dospelých, 340400 – Klinická psychológia sexuality, 340500 – Klinická psychológia dopravy. V týchto prípadoch, to ale nie je vyšetrenie duševného stavu svedka podľa ustanovenia § 150 Trestného poriadku. Je teda zrejme, že orgány činné v trestnom konaní využívajú na vyšetrenie vierohodnosti svedka znalcov zapísaných v odbore psychológie. Ďalším dôvodom je tiež, že sa takto vynaložia nižšie náklady na znaleckú činnosť. Zo zákonnej úpravy nie je celkom jasné, ani zrejme, či na posúdenie duševného stavu svedka, je nutné pribratie znalcov z odvetvia psychiatrie. Odpoveď na otázku, či by znalec skúmajúci duševný stav svedka, mal byť z odvetvia psychiatrie, je v podstate jednoduchá. Problematikou duševných porúch a ich vplyvom na ľudské konanie sa zaoberá psychiatria, resp. súdna psychiatria. Taktiež v judikatúre R 41/1976, sa uvádza, že: „Rozmedzie medzi psychiatrickým a psychologickým posudkom možno všeobecne vidieť v tom, že jadro otázok riešených psychiatrom spočíva v oblasti psychopatologickej, zatiaľ čo psychologovi je vyhradená oblasť psychológie páchatel'a, ktorého duševný stav je v podstate v norme a to vo sfére interpersonálnej, pri rozbere a objasňovaní motivačných faktorov, pri skúmaní subjektívnych podmienok a príčin trestného jednania páchatel'a, psychologických faktorov, urýchľujúcich či retardujúcich, resp. celkom znemožňujúcich proces resocializácie páchatel'a.“¹⁵

Pri osobe obvinenej, pričetnosť, ako podmienka pre jej trestnú zodpovednosť, nie je identická s pojmom duševné zdravie, t. j. nepríčetnosť neznamená duševnú poruchu, avšak duševné poruchy sú tie, ktoré najčastejšie spôsobujú nepríčetnosť (vždy vo vzťahu ku konkrétnemu trestnému činu, k povahe spáchaného trestného činu a to v čase spáchania trestného činu (resp. činu inak trestného)). Pri svedkovi však nie je potrebné posudzovať trestnú zodpovednosť, ale to, či nie

¹³ČENTĚŠ, J. Niekoľko poznámok k znaleckej činnosti v trestnom konaní. In : Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. K 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. decembra 2008. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, Fakulta práva, 2008, s. 40.

¹⁴Okrem prípadov vyšetrenia duševného stavu mladistvej osoby, či už obvineného alebo svedka, kde zákonodarca jednoznačne určil, že je nutné pribrať do konania znalca z odboru zdravotníctvo, odvetvie psychiatria, špecializácia detská psychiatria, a znalca z odboru pedagogiky, odvetvie psychológia, špecializácia detská psychológia. V tomto prípade je obligatórne použitie dvoch znalcov, ale nie znalcov – psychiatrov.

¹⁵ČENTĚŠ, J. a kol. Komentár k Trestnému poriadku č. 301/2005 Z. z. [online][cit.2013-02-02].

Dostupné na internete:

[http://www.gjar-po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_poriadok_s_komentarom.pdf].

je podstatne znížená schopnosť vnímať alebo vypovedať o skutočnostiach obzvlášť dôležitých pre trestné konanie. Príčetnosť, právny poriadok Slovenskej republiky nedefinuje, definuje iba pojem nepríčetnosť v ustanovení § 23 Trestného zákona. „Kto pre duševnú poruchu v čase spáchania trestného činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný, ak tento zákon neustanovuje inak.“¹⁶Z uvedeného by potom vyplývalo, že pri vyšetrení duševného svedka sa zisťuje, či svedok nemá podstatne zníženú schopnosť vnímať alebo vypovedať v čase výpovede, čo by potom znamenalo, že nemusel mať túto schopnosť podstatne zníženú v čase spáchania skutku páchatelom, stačí, že je táto schopnosť znížená v čase, keď má v trestnom konaní vypovedať ako svedok. Uvedené ale nevylučuje, že svedok mal túto schopnosť podstatne zníženú aj v čase, keď došlo ku skutku, ktorého bol svedkom.

Nakoľko slovenská právna úprava nie je jednoznačná vo vzťahu k vyšetreniu duševného stavu svedka, aktuálnym sa javí vyriešenie tohto problému legislatívnou úpravou, či už takým spôsobom, ako sa to upravilo v českom Trestnom zákonníku, kde sa stanovilo, že dvaja znalci sú potrební iba pri vykonaní pitvy, alebo takým spôsobom, že by sa upravilo ustanovenie § 150 Trestného poriadku, kde by sa určilo, že postačuje jeden znalec z odvetvia psychiatrie. Úprava je žiaduca aj z dôvodu mnohých obhádzok Trestného poriadku, a vykonávanie vyšetrení na určenie vierohodnosti svedkov pomocou psychológov. Taktiež by sa malo konkrétnejšie upraviť časové hľadisko porušenia duševného zdravia svedka, ktoré je jednou z podmienok pre aplikáciu ustanovenia § 150 Trestného poriadku.

Rovnako ma zaujímala aj úprava prerušenia trestného stíhania z dôvodu podľa ustanovenia § 228 ods. 2 písm. c) Trestného poriadku, t. j. v prípade, že obvinený trpí duševnou chorobou, ktorá vznikla po spáchaní trestného činu, a z tohto dôvodu nie je schopný chápať zmysel trestného stíhania. Aj v tomto prípade, ide o vyšetrenie duševného stavu obvineného, a preto je nutné aby boli do konania pribratí dvaja znalci z odvetvia psychiatrie. Podľa R 46/1990 „...K preukázaniu dôvodov prerušenia trestného stíhania podľa citovaného ustanovenia nestačí vyjadrenie ošetrojúceho lekára. Okolnosť, či obvinený trpí duševnou chorobou, či táto choroba nastala až po spáchaní činu a či obvinený nie je schopný pre túto chorobu chápať zmysel trestného stíhania, treba objasniť vyšetrením duševného stavu obvineného, ku ktorému je potrebné pribrať dvoch znalcov – psychiatrov...“ Na uvedenom ustanovení na prvý pohľad nie je nič máťuce, napriek tomu, si ale myslím, že je zaujímavé, prečo zákonodarca v ustanovení § 228 ods. 2 písm. c) Trestného poriadku uviedol: „obvinený pre duševnú chorobu,...“ a nie pre „duševnú poruchu“, tak ako je to uvedené v ustanovení § 23 Trestného zákona, pri definícii nepríčetnosti. Prečo je ale tomu tak? Podľa odbornej literatúry, medzi duševné poruchy, ktoré najčastejšie spôsobujú nepríčetnosť, patria duševné choroby ako duševné poruchy dlhšieho trvania, chorobné duševné stavy ako chronické duševné poruchy a krátkodobé duševné poruchy, čo znamená, že duševnú poruchu nemôžeme stotožňovať s duševnou chorobou, nakoľko duševná choroba je užší pojem ako duševná porucha (t.j. v ponímaní trestnoprávnom, každá duševná choroba je duševná porucha, ale nie každá duševná porucha je duševnou chorobou). Duševná porucha, ani duševná choroba v slovenskom Trestnom zákone definovaná nie je. V českom Trestnom zákonníku duševnú poruchu, zákonodarca definoval v ustanovení § 123: „Duševnou poruchou sa rozumie mimo duševnej poruchy vyplývajúcej z duševnej choroby aj hlboká porucha vedomia, mentálnej retardácie, ťažká asociálna porucha osobnosti alebo iná ťažká duševná alebo sexuálna odchýlka.“¹⁷

¹⁶§ 23 Trestného zákona v znení neskorších predpisov.

¹⁷ „Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.“ §123 Trestního zákoníka. Jiří Jelínek v súvislosti so spomínaným ustanovením uvádza, že pojem duševnej poruchy nie je možné definovať s konečnou platnosťou, pretože jeho obsah sa mení s pokrokom psychiatrickej vedy a rozvojom metód liečenia. Zákonná definícia duševnej poruchy je kazuistická a zdanlivo taxatívna, avšak posledný výraz „inā ťažká duševná alebo sexuálna odchýlka“ z nej činí v podstate výpočet demonštratívny, ktorý navyše bude požadovať výklad (samozrejme nie každá porucha je natoľko závažná, aby spôsobovala nepríčetnosť). Trestný zákonník teraz uvádza niektoré prípady duševných porúch výslovne (čo sa zdá byť nadbytočné), zatiaľ čo u iných sa bude vyžadovať výklad. Otázne je tiež to, či zákonná definícia umožňuje pružne reagovať na najnovšie poznatky a vývoj v psychiatrii. Pri kazuistickej definícii hrozí, že sa nebude vzťahovať na všetky možné psychické anomálie, čo môže mať pre páchatelā

(vlastný preklad) V predmetnom stanovisku Generálneho prokurátora Slovenskej republiky, je uvedené, že „psychiatria je lekársky odbor, ktorý sa zaoberá poznaním, liečením a prevenciou duševných chorôb a duševných porúch.“ Podľa súčasných psychiatrických štúdií, však psychiatria nerozlišuje medzi duševnou poruchou a duševnou chorobou, ale používa výlučne pojem „duševná porucha“. Forenzná psychiatria, na rozdiel od zákonného znenia, nerozdeľuje patologické duševné ťažkosti na choroby a duševné poruchy, ale všeobecne hovorí len o duševných poruchách. Pokiaľ sa v psychiatrii používa užší pojem duševná choroba vo vlastnom zmysle slova, potom býva zámerom skôr poukázať na možnosti liečiteľnosti daného duševného stavu (napr. schizofréniu je vhodné liečiť), zatiaľ čo u osôb s ťažkou poruchou osobnosti sa bude jednať spravidla o iný druh pôsobenia na danú osobu (napr. uloženie a výkon zabezpečovacej detencie).¹⁸

Som toho názoru, že z úpravy ustanovenia § 228 ods. 2 písm. c) Trestného poriadku, pravdepodobne vyplýva zákonodarcom úmysel stanovenia možnosti prerušenia trestného stíhania iba v prípade duševnej choroby, ktorá je fakticky podľa forenznej psychiatrie liečiteľná (čo je aj duševná porucha spôsobujúca nepríčetnosť v čase spáchania činu inak trestného) alebo preto, lebo sa tým nemyslia napr. krátkodobé duševné stavy, trvajúce niekoľko sekúnd či minút, medzi ktoré patri napr. epileptický záchvat či migréna, ktoré taktiež trestné právo zaraďuje medzi duševné poruchy, ale ktoré v podstate nespôsobujú neschopnosť vnímať zmysel trestného stíhania. V dôvodovej správe k Trestnému poriadku, uvedenie dôvodu takejto úpravy, absentuje, preto si myslím že takáto úprava môže spôsobovať nižšiu mieru prepojenia znalcov a orgánov činných v trestnom konaní, ako aj súdu, pri vykonávaní a hodnotení znaleckého posudku. V komentároch k Trestnému poriadku, sa tiež stretávame s nepresnosťami, niektorí autori, v súvislosti s prerušením trestného stíhania uvádzajú duševnú poruchu, a nie chorobu.

Ako príklad by som načrtla prípad, s ktorým som sa v aplikačnej praxi bežne stretávame. Prvá otázka sudkyne v uznesení o pribratí znalca za účelom zistenia, či obvinený trpí duševnou chorobou, ktorá vznikla po spáchaní trestného činu, a v dôsledku ktorej, nie je schopný vnímať význam trestného stíhania, bola v danom prípade nasledovná:

- „či obžalovaný trpí na duševnú chorobu alebo poruchu a ak áno, či je táto duševná choroba alebo porucha trvalá alebo či je liečiteľná“ – v uvedenom prípade pokladám za zbytočné pýtať sa na duševnú poruchu – z hľadiska právneho, nakoľko ustanovenie 228 ods. 2 písm. c) Trestného poriadku, vyžaduje ako podmienku prítomnosť duševnej choroby u obvineného.

V diagnostickom závere, sa dokonca znalci nevyjadrujú o duševnej poruche ani o chorobe, riešia skutočnosť, či intelektuálne schopnosti probanda, majú alebo nemajú vplyv na schopnosť vnímať zmysel trestného stíhania, a jeho osobnostné intelektuálne danosti. V prípadoch, kedy sa preruší trestné stíhanie, sa musí vyšetrenie duševného stavu obvineného opakovať.

Považovala by som však za vhodné, aby právna úprava bola konkrétnejšia, pričom nie je možné s úplnou určitosťou vylúčiť ani pochybenie, aké nastalo aj v prípade § 148 ods. 1 Trestného poriadku, kde zákonodarcu nesprávne uviedol „znalci z odboru psychiatrie“. Prikláňam sa však k názoru, ktorý som uviedla vyššie. Napriek tomu, ako som uviedla, v praxi sa bežne používajú oba pojmy, a to aj v prípade vyšetrenia duševného stavu obvineného, ktoré sa posudzuje z dôvodu následného určenia príčetnosti, zmenšenej príčetnosti alebo nepríčetnosti obvineného v čase spáchania činu (inak trestného). Je tu nesúlad medzi teóriou a praxou, medzi zákonnými ustanoveniami a otázkami kladenými znalcom v uznesení o pribratí znalcov. Takisto je tu nesúlad medzi právnym a medicínskym chápaním duševnej poruchy, čo môže znamenať nepresnosti a ťažkosti pre priebeh trestného konania. V súčasnosti však vyššie uvedeným skutočnostiam, väčšinou nie je prisudzovaná dôležitosť, trestné konanie takto v aplikačnej praxi, bežne funguje. Myslím, si, že by konkretizovanie prinieslo vyššiu mieru právnej istoty, a to nielen pre obvineného.

Resume

---

zásadný význam. JELÍNEK, J. Trestní zákoník a trestní řád : s poznámkami a judikaturou podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009. s. 187.

¹⁸ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I : § 1-139: komentář. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 996.

V príspevku som poukázala na niekoľko, z môjho pohľadu problematických otázok, týkajúcich sa vyšetrenia duševného stavu obvineného a svedka v trestnom konaní. Po hlbšej analýze, som dospela k tomu záveru, že niektoré otázky nie sú doriešené, a chyby sa často opakujú v právnych predpisov ako aj v odbornej literatúre. Niektoré chyby, nespôsobujú aplikačné problémy, ale niektoré naopak, áno. Niektoré pochybenia sa síce javia ako banálne, ale po hlbšom zamyslení sa, je možné dospieť k tomu, že môžu spôsobovať pre orgány činné v trestnom konaní, súd, znalcov značné ťažkosti a pre obvinených a svedkov môžu znamenať, neprímeraný zásah do ich základných práv a slobôd, ako aj istú právnu neistotu.

Zoznam bibliografických odkazov

- ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný zákon s komentárom : účinnosť od 1. januára 2006, v znení zákona č. 650/2005*. Žilina : Poradca podnikateľa, 2006. 624 str. ISBN 80-88931-47-9.
- IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. 2 vyd. Bratislava : IURA EDITION spol. s r.o., 2010. 1049 str. ISBN 9788080783099
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád : s poznámkami a judikaturou podle stavu k 1. 1. 2010*. Praha : Leges, 2009. 1216 str. ISBN 9788087212226.
- POLÁK, P. *Svedok v trestnom konaní*. Žilina : Eurokódex, 2011. 287 str. ISBN 978- 80-89447-47-3.
- ŠÁMAL, P. a kol. 2009. *Trestní zákoník I : § 1-139: komentář*. Praha : C. H. Beck, 2009. 1287 s. ISBN 978-80-7400-109-3.
- ČENTĚŠ, J. Niekoľko poznámok k znaleckej činnosti v trestnom konaní. In : *Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. K 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. decembra 2008*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, Fakulta práva, 2008. str. 33-47. ISBN 978-80-89-363-17-9.
- ŠAMKO, P. Ku kauze Hedvigy Malinovej – Žákovej. In *Právne listy* [online]. 2012 [cit. 2013-12-10]. Dostupné na internete : <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a163-ku-kauze-hedvigy-malinovej-zakovej>.
- ČENTĚŠ, J. a kol. *Komentár k Trestnému poriadku č. 301/2005 Z. z.* [online][cit.2013-02-02].Dostupné na internete: [http://www.gjar-po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_poriadok_s_komentarom.pdf] judikatúra R 41/1976.
- Generálna prokuratúra SR. 2006. *Stanovisko generálneho prokurátora Slovenskej republiky podľa § 10 odsek 2 zákona číslo 153/2001 Z. z. o prokuratúre z 1. júna 2006 k procesnému postupu orgánov činných v trestnom konaní a sudcu pre prípravné konanie pri vyšetrení duševného stavu obvineného* [online]. 2006, por. č. 1/2006, s. 1 [cit. 2013-10-12]. Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.genpro.gov.sk%2Fextdoc%2F2861%2FSt1_2006&ei=u0mwUpiuLYfqswa6qoCQCw&usg=AFQjCNFvo9M391b3wRGa0YvpxySSTJ8mVA&sig2=jHfJPR9I573JJ0Ua1504MA&bvm=bv.57967247,d.Yms.
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Z. z. v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- zákon 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 40/2009 Z. z. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- R 18/1986.
- R 25/1992 –I.
- R 5/1995.
- R 41/1976.
- R 46/1990.

THE ALIEN'S CRIMINAL LAW

Dr. Zoltán HAUTZINGER

associate professor

Head of Department of Immigration and Nationality

National University of Public Service Faculty of Law Enforcement

***Annotation:** The criminal procedure law does not consider necessary to differentiate among aliens, since it is indifferent from the point of the criminal procedure that what kind of crime the foreign citizen is brought before justice. The same can be recorded concerning rules on the execution of sanctions. However, it is common regarding both field of law that special provisions shall be kept regarding non-Hungarian citizens during the application of procedural and execution rules, which in fact promote the exercise of the procedural rights of the defendant and mean the more effective and civilized application of rules of execution of sentence of the convict.*

***Key words:** Alien, Alien Law, Alien Police, Criminal Law, Criminal Procedure Law, Non-refoulement*

1. Introduction

In Hungary the general binding force of the criminal provisions means that the Hungarian Criminal Code shall be applied to crimes committed in Hungary and crimes committed on board of Hungarian aquatic vessels or Hungarian aircraft situated outside the borders of Hungary. The territorial principle (*principium territoriale*) means in this case that the scope of the national criminal law can be applied in the geographical area or moving establishment where the state exercise its supremacy power regardless to the nationality of the offender. These rules are enforced even by the national criminal procedure provisions, which states that in cases falling under Hungarian criminal jurisdiction the proceedings shall be conducted in accordance with the Criminal Procedure Code.¹

These rules lay down a conceptual fact that persons who are not Hungarian citizens and arrive or reside in out country (aliens) have to obey the Hungarian law and have to refrain from any action that constitutes a crime according to the Hungarian Criminal Code. The legislator has to take into account special circumstances that arise regarding this group of people since on the one hand they arrived from another social, religion, family environment and culture, and on the other hand their participation necessitates official assistance in the Hungarian law enforcement (paying attention to the complete or relative lack of command of language). This study aims to collect and organise all the criminal law provisions (criminal substantial, procedural and execution law) that prevails to non-Hungarian citizens.

2. Aliens in the Criminal Code

The Hungarian substantial criminal law – besides it respects the general principle: the criminal responsibility of foreign citizens equals the Hungarian citizens – always had special rules that prevailed only to foreign citizens. In the XIX. century, the first Hungarian Criminal Code (the so called Csemegi Code) determined that foreign citizens cannot be released on parole, but they could be expelled from the country. This punishment has been included in the Hungarian criminal law ever since. At around the XX. century another action showed up that could specifically committed by a foreign citizen, namely the illegal inland residence. This offence (later the violation of prohibition of entry and residence) safeguarded the punishment of expelling during the criminal procedure and the law on aliens.

The Criminal Code that entered into force on 1st July 2013, determines expelling as a sanction, but it does not punish the residing foreign citizens who were expelled and returned

---

¹ Act XIX. of 1998 on criminal proceedings (Criminal Procedure Code) Section 11. para (2)

without a special authorization. The Code punishes however the aiding illegal residence², the wrongful establishment of family relationships³ and the illegal employment of third country citizens⁴. It must be noted regarding all these provisions that the term alien has significantly changed when Hungary became a member of the European Union.

Since before it was enough to determine the term alien by saying everybody is an alien who is not a Hungarian citizen, now foreign citizens must be differentiated into two groups, persons who have the right of freedom of movement and the so called third country citizens.

This differentiation means that the provisions of criminal substantial law cannot be applied to the same degree regarding all non-Hungarian citizens. This means, for example regarding expelling, that third country citizens cannot be expelled if the principle of non-refoulement prevails or he/she is internationally protected (e.g. right of asylum), and persons having the right to freedom of movement can only be expelled if the principle of proportionality is abided and the concerned person constitutes a real, immediate and serious danger to the public order, public safety, national security and public health.

Besides the above written rules of expelling, other generally aliens (including even third country citizens) related crimes should be mentioned as well. Since there are no crimes that can only be specifically committed by aliens in the Criminal Code, crimes committed in relation to aliens (third country citizens) can be mentioned. Such crimes are smuggling of human beings, aiding illegal residence, the wrongful establishment of family relationships and the illegal employment of third country citizens. From among these crimes, smuggling of human beings was punishable even by the Criminal Code of 1961. However, at that time this criminal offence primarily aimed to prevent illegal emigration rather than the prevention of illegal immigration. In connection with this, at that time the Criminal Code had other offences as well, like illegal crossing of the frontier, refusal of homecoming, or failing to report smuggling of human beings and illegal crossing of the frontier. Nowadays, smuggling in human beings became a field of crime mostly committed as part of organised crime, and the perpetrators help persons without an entry or residence permit to cross the borders of Hungary (and the European Union) illegally. Therefore, smuggling of human beings means a criminal offence that aims to fight against illegal migration towards our country, and not to eliminate migration out of the country. Although the perpetrator and the accomplice (mostly an abettor) can be anybody, the crime is committed by helping Hungarians and non-Hungarians, mostly third country citizens to cross the frontiers.

The new Criminal Code introduced the crime of aiding illegal residence⁵ and the wrongful establishment of family relationships⁶. The quite complicated regulation of the first one states that the perpetrator can only be a person enjoying the right to freedom of movement and who helps another person not having the right to freedom of movement (usually third country citizens) for financial gain. The Criminal Code renders the other criminal offence punishable for a similar reason, which can be committed by any person above the age of eighteen who enters into a family relationship or signs a statement legally acknowledging being the father of a child with the aim of enrichment, with the sole purpose of obtaining a document proving entitlement to the right of residence. The difference between these crimes is that while aiding illegal residence punishes only the aiding of illegal residence of persons not having the right of freedom of movement, the wrongful establishment of family relationships means counterfeiting a position where a third country citizen tries to legalize his/her illegal residence in an intellectual way.

As a crime even prescribed by the former Criminal Code – thanks to its latter amendment – is the employment of third country citizens⁷. The centre of this crime is put on a third country citizen who does not have a permit to carry out job with an income and who is employed for the

---

² New Criminal Code, Section 354

³ New Criminal Code, Section 355

⁴ New Criminal Code, Section 356

⁵ New Criminal Code, Section 354

⁶ New Criminal Code, Section 355

⁷ New Criminal Code, Section 356

lack of such permit – regardless of the fact whether he/ she resides in the country legally or illegally.

The main reason behind creating this criminal offence was the Directive 2009/52/EC of the European Parliament and of the Council on providing for minimum standards on sanctions and measures against employers of illegally staying third-country nationals which oblige the Member States to impose criminal punishments in serious cases – that are defined precisely in the Directive. So the introduction of this crime meant the implementation of this Directive into the national law and rendering punishable illegal employment related to migration.

3. Alien's criminal procedure

In the Hungarian criminal procedure the state of being an alien can be interesting regarding the position of being a defendant, authority or other interested party (e.g. witness) to the case. The rules pertaining to aliens are significant part of the Criminal Procedure Code, but not to an extent that it would have given reason to collect them in a separate chapter like rules regarding juveniles or military.

3.1. The use of mother tongue

First – as a traditional principle – we have to mention the right to use of mother tongue. The use of mother tongue can be derived from the Universal Declaration of Human Rights, meaning the we have the right to express the freedom of thought, conscience, opinion and expression in our mother tongue. So the use of mother tongue is a fundamental human right that is guaranteed during the criminal procedure by the rules on the prohibition of discrimination („*No disadvantage may be suffered by anyone who lacks the command of the Hungarian language.*”) or the freedom of language, meaning „*In criminal proceedings all those involved may use, both verbally and in writing, their native language, or, pursuant to an international agreement promulgated by law may use their regional or minority language concerning issues defined by the international agreement, or – lacking in command the Hungarian language – another language defined by the party concerned as a language spoken.*”⁸

The right of use of mother tongue shall be granted to everybody who becomes a subject of the criminal procedure and claims this right. Above this no evidence or justification is necessary, not even for Hungarian citizens who live permanently in an environment of foreign languages and has problems with understanding or expression. If the subject of the criminal procedure uses a foreign language a translator must be appointed. In case the use of the native language creates a disproportionate difficulty, the use of the other language spoken by the defendant who does not command Hungarian, shall be guaranteed by an interpreter. The provisions pertaining to experts shall apply to interpreters provided that only persons having the qualification stipulated in a separate law may be employed as an interpreter, if this is not possible other person having sufficient knowledge of the language in question (ad hoc interpreter) may be appointed.⁹

The question still arises what can be the sanction of not exercising one's right to use of mother tongue. This creates a relative procedural infraction, so it is not reason for annulment, and it is not even likely to repeal the judgment and order the court to conduct a new procedure if only it cannot be presumed that the procedure against the defendant was conducted in a language that he did not understand totally or partially. This would violate the right to defence essentially as well. It also could be a relative procedural infraction if the appointed translator does not have a licence, but this only give reason for repeal, if this has a significant effect by limiting the ability to exercise the legal rights of other participants to the procedure.

3.2. Exercising the rights of foreign nationals during the criminal procedure

---

⁸ Criminal Procedure Code, Section 9 para (1)-(2)

⁹ Rules pertaining to translators and interpreter, see Criminal Procedure Code, Section 114

A) The defendant

The Hungarian criminal procedure law unlike the criminal substantial law, does not deem it necessary to differentiate between foreigners enjoying the right to freedom of movement and third country citizens. It is practically indifferent where the defendant, victim or witness are from. However, the nationality of the defendant can become interesting when a foreign defendant resides outside the borders of Hungary and the procedure can be more efficient in the co-operation with a country with which Hungary has a valid criminal co-operation agreement. The successful conclusion of the procedure might fail, if for the lack of international criminal cooperation the personal participation of the defendant, the questioning of the witness or the execution of a sentence imposed against the defendant cannot be guaranteed due not only to the nationality but the residence of the defendant.

The term of alien defendant can be derived from the general determination of the defendant¹⁰ and should mean a non-Hungarian person against whom the criminal procedure is conducted. The procedural rules pertaining to an alien defendant mostly aims to help to exercise a more efficient defence as a denounced, suspected or accused person.

The first among the rights of the defendant is that the detained defendant is entitled to contact his or her defence counsel, and, in the case of foreign citizens, the representative of the consulate of his or her native country and communicate with them both in writing and verbally without control¹¹. This right can help the right to defence (and right to promote the case) of the defendant and at the same time his rights to learn about the case are widened as well, since the representative of the consulate can also give the most necessary information. Besides this quasi defence lawyer status the representative of the consulate can retain a lawyer as well.¹²

The Criminal Procedure Code regulates the rules of presence of the representative of the consulate before the court. Regardless of the exclusion of the public the presence of the representative of the consulate shall be allowed at the trial.¹³ This means that the presence of the representative of the consulate cannot be limited even if the public was excluded due to protection of national or official secrets. Taking into account of these rules, the consulate must be informed about the trial of the foreign defendant. Another rule reinforcing the right to defence before the court is that in case the charge is represented by the victim (private prosecutor) and the denounced person is a foreign citizen, an officer at the consulate of their native country may also attend the personal hearing.¹⁴

For the sake of the success of the criminal procedure there are certain rules that were introduced to meet the obligations of international agreements and allow that the member of the authority of a foreign state can be present at certain investigating actions or at a closed session of the court. Therefore the member of the authority of the foreign state must be informed about the investigating action, but this can be omitted, if the delay would case danger. In such case the authority of the foreign state must be informed afterwards.¹⁵

Another special group of foreign defendant is a member of allied armed forces within the boundaries of Hungary, or on a Hungarian ship or Hungarian aircraft outside of Hungary, falling in the judicial authority of Hungary.¹⁶

B) The victim and the witness

---

¹⁰ Criminal Procedure Code, Section 43 para (1) „The defendant is the person against whom the criminal procedure is conducted.”

¹¹ Criminal Procedure Code, Section 43 para (3) a), and regarding pre-trial detention, Section 135 para (3)

¹² Criminal Procedure Code, Section 47 para (1)

¹³ Criminal Procedure Code, Section 238 para (2)

¹⁴ Criminal Procedure Code, Section 502 para (3)

¹⁵ Criminal Procedure Code, Section 184 para (6)

¹⁶ Criminal Procedure Code, Section 470 para (1)d)

Similarly to the defendant the Criminal Procedure Code does not know the term of foreign victim or witness. These can be defined according to the general rules, namely that alien victim is a non-Hungarian citizen whose right or lawful interest has been violated or jeopardized by the criminal offence¹⁷, while a witness can be any foreign person who may have knowledge of the fact to be proven.¹⁸ Besides the right to use mother tongues the foreign victim or witness has the right to have the representative of the consulate of their native country present, or, pursuant to an international treaty promulgated by law, a member of the authority of the foreign state shall be allowed to be present at the trial.

It is a very interesting rule that allows a foreign citizen who cannot enter Hungary legally to enter the country for the success of an ongoing criminal procedure: „*If the conditions of entering to and stay in Hungary set forth by separate laws are otherwise not fulfilled, the prosecutor and the court may make a motion to the authority responsible for emigration and immigration to issue a permission for the admission and stay of the foreign citizen, and in consideration of this foreign citizen his/her relative, whose testimony may hold evidence which presumably would not be available otherwise.*”¹⁹ So it cannot be a burden to conduct a successful criminal procedure, if the participation of an alien is needed whose entry and residence cannot be granted due to not meeting the conditions therefore. The conditions for entering the country is stipulated by the so called Schengen frontier control, according to which says that conditions for a residence of not longer than three months per six months period are to have a valid travel document or visa if required to cross the borders of that country (except if the traveller holds valid residence permit), justification for the purpose and conditions of the intended stay and financial substance for the time of the intended stay and for returning to the country of origin or to a third country into which they are certain to be admitted, lack of an alert ordering refusing of entry and the entry would not constitute a threat to the public orders, internal safety, public health or international relations of the Member States.²⁰ The exemption from these conditions can only be ordered by the immigration authority upon the request of the prosecutor or the court regarding a foreign citizen (in this case a third country national) and his/her family, if the testimony can give evidence that cannot be substituted by any other means of evidence. The permission to enter can be issued in the form of a temporary residence permit for a humanitarian purpose and the foreign citizen can only stay for such time.²¹

Assurance of residence without conditions can emerge regarding non-Hungarian citizens lacking the right to freedom of movement and residence. Since such alien is entitled to enter the country with a valid travel document or identity cards, furthermore with an invalid travel document or invalid identity cards it is defined by international treaties or with another document accepted for the purpose of entry²² the right to entry and reside can only be restricted by complying with the principle of proportionality and the behaviour of the person that would mean real, immediate and serious danger to public order, public safety, national security or public health.²³ However, the interpretation of the reasons set forth by this Act is not that easy – since relation to terrorism, or commission of serious crimes can give reason to establish danger to public order or public safety -, the restriction of entry of persons enjoying the right to freedom of movement and residence are quite rare. Taking into account this and the minimum requirements of border control, the Act does not know the possibility of entry upon equity, so a protocol similar to a protocol pertaining to third country nationals has not been formed (action of the immigration authority upon the request of the prosecutor or the court).

---

¹⁷ Criminal Procedure Code, Section 51 para (1)

¹⁸ Criminal Procedure Code, Section 79 para (1)

¹⁹ Criminal Procedure Code, Section 71 para (8)

²⁰ Regulation 562/2006 of the European Parliament and of the Council establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code), Article 5. para (1)

²¹ Act II of 2007 on the entry and residence of third country nationals, Section 29 para (1) e)

²² Act I of 2007 on the entry and residence of persons enjoying the right to freedom of movement and residence, Section 3 para (1)

²³ Act I of 2007, Section 33

3.3. Reason excluding a criminal procedure against an alien

There is a procedural obstacle attached to the condition of being a foreign defendant, namely „*No investigation may be launched due to the forgery of public deeds (Section 342 of the Criminal Code), if the forged or falsified travel document or the authentic travel document issued to the name of another person is used by a foreign citizen to enter the territory of the country, provided that an immigration control procedure may be instituted. This provision shall not apply, if an investigation must be started against the same foreign citizen for the perpetration of another criminal offence as well.*”²⁴ This rule creates an exception for expediency reasons from the principle of officiality. The intention of the legislator is built upon economic efficiency reasons, thus, if the criminal offence aimed only the - in this case illegal - entry to Hungary, and this gives reason for an immigration procedure, no investigation should be started. This obstacle can only be applied if several conditions are met at the same time. First of all we talk about a special group of people, thus the supposed perpetrator can only be an alien concerning whom the permission to entry can be refused and directing back at the frontier or expelling as an immigration measure. This – with regard to the criminal differentiation of definition of foreigners – means the group of third country citizens, since in case of persons enjoying the freedom of movement and residence when their nationality and identity can be identified such actions do not to be taken. The second condition derives from this, that the investigation can only be excluded due to an immigration procedure. If the immigration procedure cannot be conducted for whatever reason, the investigation shall be conducted as usual. The investigation should be conducted even if there is a reasonable suspicion that the foreign defendant committed another crime. This is because the above written exception can only be applied when forgery of public deeds is committed, so it does not give exemption from crimes which aims not or not entirely to entry the country illegally. Thus, the purpose of the criminal procedure cannot be realized through immigration procedure only.

Another important exception regarding the investigation obstacle is that it can only be taken into account when forgery of public deed is uncovered at time of personal identification at the place of crossing the border during frontier control. This provision cannot be interpreted regarding the control of the alien not at the border crossing-place (so called in-depth control), because the forgery of public deeds is committed not for entering the country but for staying in it. It should be considered, however, that the economic efficiency of procedures can arise here too, since the termination of illegal residence of the alien, the order and execution of his expelling the immigration procedure would be enough.

4. Execution of sentences concerning foreign nationals

In the history of development of the law on execution of punishment it was a milestone when the new Code on Execution of Sentences²⁵ was adopted in 2013 and which is going to enter into force on 1st January 2015 and replaces the former Decree-law on the execution of sentences²⁶. Both laws have something in common, both introduces more provisions on non-Hungarian citizens. It is specifically interesting that the new Code has a separate chapter on the admission of non-Hungarian citizens and the execution of their sentences, similarly to the effective Code²⁷.

Nowadays, the main direction of provisions pertaining to alien convicts is that they do not differentiate between alien and Hungarian convicts. According to this, if the execution of the imprisonment of a non-Hungarian citizen is not surrendered to another country, then the Hungarian rules of execution of sentences shall be applied. It shall be noted though, that the detention of

---

²⁴ Criminal Procedure Code, Section 170 para (6)

²⁵ Act CCXL. of 2013 on the execution of sentences, measures, certain coercive measures and custodial detention (New Code on the Execution of Sentences)

²⁶ Decree-law 11. of 1979. on the execution of sentences and measures

²⁷ Decree 6/1996. (VII. 12.) IM on the rules of execution of imprisonment and pre-trial detention, Title IX.

foreign citizens can cause problems due to the tension deriving from difficulties in communication and difficulties of creating exterior relations. This can cause insecurity in the behaviour of the convict that can have a negative effect on the order of the institution or the untroubled cooperation with the personnel. Therefore both the effective and the new Code create special provisions, establishing thereby – besides the juveniles and military – classification of aliens, and the more effective realization of their reintegration process.

Regarding the detention of aliens we have to mention first rules that are in compliance with the European Prison Rules and which apply not only to aliens, but they can become potential recipients. Such provisions are the prohibition of discrimination or the freedom of religion and conscience.²⁸ On the other hand, there are special principles that are typically pertaining to aliens, e.g. the right to use of mother tongue and the right to communicate with one's diplomatic or consulate representative.²⁹

The most important rule regarding the use of mother tongue is still that no detained person can have a disadvantage of not having a command of Hungarian, and they have the right use their native language both in oral and in writing. Therefore the institutions responsible for executing sentences have to give the information on the order of execution, their rights and obligations and the house rules of the institution executing the sentence in the native or other language known by the detained. The information shall include info on the surrender procedure of the execution of imprisonment, if it is possible due to international agreements. The rules of using mother tongue are in close connection with the reimbursement of the cost of the translators and interpreters, which are born by the state, except if the convict asks for a translator for a cause not related to the imprisonment.

It is a basic requirement to ensure the communication between the alien and his consulate. Therefore the convict and other detained aliens have the right to turn to and communicate with the representative of his country. The communication shall be granted to persons not having citizenship (stateless), since they can turn to the United Nations High Commissioner for Refugees and his representative. The diplomacy and consulate communication mean even a kind of safeguard for the interest of the convict, and which affects the right to defence of the convict during the execution of sentences, since the representative of the consulate can retain a defence lawyer as it was granted during the criminal procedure as well. The base for such communication is that the consulate has to be informed about the admission of the alien convict to the prison institution, except the convict expressly asked to omit such action.

Other very important rules are the ones that define the classification conditions for the accommodation of the convict. It should be ensured, if possible, to place a convict in a cell where there are other persons commanding and speaking the same language and Hungarian. However, different nationalities cannot be accommodated together if there is a known conflict due to differences in nationality, ethnic origin or religion.

Upon the request of the alien convict education of Hungarian language and programs that introduce the national, historical and moral values of Hungary should be available during the execution of imprisonment in comparison to the potentials of the prison.

Last, but not least, if the alien convict receives a package from outside of Hungary, the customs, postal and other expenses shall be borne by the convict, except if it is undertaken by the competent consulate. If the alien convict does not have deposited money and the consulate does not bear the expenses, the prison can advance the money, if the convict accepts to pay his dues and verifies the security therefore. However, the prison assures on its own expense for the convict to send one letter per month to his relative, even if the convict does not have deposited money. In case of security check of a private letter written or received not in Hungarian the institute must forward or deliver it within four days.³⁰

---

²⁸ Decree-law 11. of 1979, Section 2 para (3) and Section 36 para (1) h)

²⁹ Decree-law 11. of 1979, Section 2 para (2) a)-b) and Section 36 para (1)o)

³⁰ Decree 6/1996. (VII. 12.) IM, Section 225

5. Summary

From the Hungarian Basic Law (Constitution) and certain criminal law provisions the basic principle can be derived that the national law is binding to everyone equally on Hungarian territory regardless of one's nationality. Besides we cannot be irrespective of the fact that the subject of substantive criminal law can be a foreign citizen as well. This conditions was even taken into account by the first Criminal Code of Hungary, the Csemegi Code, and the special rules pertaining to foreign nationals have been part - even if just to a small degree - of our criminal law ever since.

Some provisions arise from among the rules of substantive criminal law, like expelling which is a particular punishment on aliens, and other specific criminal offences that defines alienhood as a particular element, nowadays mostly the so called third country nationals. The criminal procedure law does not consider necessary to differentiate among aliens, since it is indifferent from the point of the criminal procedure that what kind of crime the foreign citizen is brought before justice. The same can be recorded concerning rules on the execution of sanctions. However, it is common regarding both field of law that special provisions shall be kept regarding non-Hungarian citizens during the application of procedural and execution rules, which in fact promote the exercise of the procedural rights of the defendant and mean the more effective and civilized application of rules of execution of sentence of the convict. Another common feature of the procedural and execution rules is that they can apply on an international level, if it is practical to conduct the criminal procedure or execute the sentence regarding the non-Hungarian defendant or convict in the state of his origin.

With regard to the above written it can be reasonably stated that the criminal law rules pertaining to non-Hungarian citizens outline a field of interest from the first legislative steps that should be further examined and developed as a specific system of criminal law.

RESUME

Zo základných právnych predpisov Maďarskej republiky (napr. Ústava) a rovnako aj z trestnoprávnych predpisov je možné vyvodit', že vnútroštátne právne predpisy sú na území Maďarskej republiky záväzné pre všetkých rovnako, bez ohľadu na národnosť. Okrem toho musíme rešpektovať fakt, že subjektom trestného práva hmotného môže byť rovnako aj cudzí štátny príslušník. Tento stav bral do úvahy aj prvý maďarský trestný zákon, „Csemegiho“ zákon, a osobitné pravidlá týkajúce sa cudzích štátnych príslušníkov boli súčasťou – aj keď len v malej miere – nášho trestného práva už od tej doby.

Niektoré ustanovenia vyplývajú z pravidiel trestného práva hmotného, ako napríklad vyhostenie čo je konkrétny trest pre cudzincov, a iné špecifické trestné činy, ktoré definujú cudzincov ako konkrétny subjekt, v súčasnosti sa často používa termín príslušníci tretích krajín. Trestné právo procesné nepovažuje za potrebné rozlišovať medzi cudzincami, nakoľko z hľadiska trestného konania nie je podstatné pre aký trestný čin je cudzinec postavený pred súd. To isté platí aj pri pravidlách vykonávania sankcií. V súvislosti oboch oblastí trestného práva je však bežné, že osobitné ustanovenia týkajúce sa cudzincov by mali byť dodržiavané počas uplatňovania procesných a exekučných pravidiel, ktoré v skutočnosti podporujú výkon procesných práv obžalovaného a znamenajú efektívnejšie a civilizovanejšie uplatňovanie pravidiel výkonu trestu odsúdeného. Ďalším spoločným rysom procesných a exekučných pravidiel je, že je možné ich uplatniť na medzinárodnej úrovni, pokiaľ je praktické viesť trestný proces alebo výkon trestu odňatia slobody týkajúci sa cudzieho obžalovaného alebo odsúdeného v štáte jeho pôvodu.

S ohľadom na vyššie uvedené je možné dôvodne konštatovať, že trestnoprávne predpisy vzťahujúce sa k cudzincom pomáhajú načrtnúť pole záujmu od prvých legislatívnych krokov, ktoré by mali byť neskôr skúmané a rozvinuté ako špecifický systém trestného práva

ZNALEC V TRESTNOM KONANÍ A PROBLÉMY APLIKAČNEJ PRAXE SÚVISIACE S JEHO VÝSLUCHOM

Mgr. Lucia Laciaková

Interná doktorandka

Paneurópska vysoká škola- fakulta práva

Anotácia: V predkladanom článku sa zaoberám postavením znalca v trestnom konaní najmä s poukazom na anomáliu, ku ktorej v praxi dochádza, keď je znalec, ktorý je pribratý v zmysle § 142 ods. 1 Trestného poriadku orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom, vypočutý v konaní pred súdom v pozícii znalca a naopak znalec, ktorý vypracoval posudok na základe žiadosti obhajoby často vypočutý v pozícii svedka. Jadrom článku sú dôvody vzniku tejto anomálie, ako aj právne následky, ku ktorým môže takýto nesprávny procesný postup súdov viesť. V závere článku sú uvedené úvahy de lege ferenda o možnostiach riešenia daného problému.

KLúčové slová: znalec, znalecký posudok, svedok, orgány činné v trestnom konaní, súdy.

Annotation: In the presented article I deal with the role of an expert in criminal proceedings, in particular with reference to the anomaly to which the practice occurs when the expert, which is for leave under § 142 clause 1 of the Criminal Procedure by law enforcement proceeding or court heard in court in the position of expert and vice versa expert opinion drawn up at the request of the defense often heard in the position of a witness. Core of the article is to give the reasons for this anomaly, as well as the legal consequences which may do the wrong procedural approach courts lead. At the end of the article above considerations de lege ferenda on possible solutions to the problem.

Keywords: expert, expert's opinion, witness, law enforcement agencies, courts.

Právny rámec

Ak sú na objasnenie skutočnosti dôležitej pre trestné konanie potrebné odborné znalosti, vyžiada si orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu v zmysle § 141 ods. 1 Trestného poriadku odborné vyjadrenie mimo znaleckú činnosť vykonávanú podľa osobitného zákona. Ak pre zložitosť objasňovanej skutočnosti nie je postup podľa § 141 Trestného poriadku postačujúci, priberie orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu v zmysle § 142 ods. 1 Trestného poriadku znalca na podanie znaleckého posudku. Znalecký posudok môže obstať aj niektorá z procesných strán, ako to vyplýva z § 144 ods. 2 Trestného poriadku.

Ak sa chceme zaoberať výsluchom znalca v trestnom konaní podrobnejšie, je potrebné, aby sme si zadefinovali základné pojmy súvisiace s touto problematikou. Orgány činné v trestnom konaní môžu využiť v procese vyšetrovania trestných činov odborné znalosti určitých kvalifikovaných osôb, medzi ktoré patrí znalec, odborník a konzultant.

Znalec je osoba so špeciálnymi odbornými znalosťami a vedomosťami v určitom odbore, ktorá tieto svoje špeciálne odborné znalosti a vedomosti využíva k objasneniu skutočností dôležitých pre trestné konanie. Ide o osobu rozdielnu od orgánov činných v trestnom konaní i procesných strán, ktoré spravidla takéto odborné znalosti nemajú. I keby ich však mali, bolo by potrebné k objasneniu odborných otázok znalecký posudok obstať, pretože je potrebné získať znaleckú objektivitu, nezáujatosť a nestrannosť pri posudzovaní príslušnej odbornej otázky¹. V zmysle § 2 ods. 1 písm. a) zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ako „zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch“) je znalcom fyzická alebo právnická osoba splnomocnená štátom na vykonávanie činnosti podľa tohto zákona, ktorá je zapísaná v zozname znalcov, tlmočníkov a prekladateľov, ktorý vedie Ministerstvo spravodlivosti SR. Fyzická alebo právnická osoba musí za účelom zápisu do zoznamu znalcov, tlmočníkov a prekladateľov spĺňať obligatórne náležitosti uvedené taxatívne v § 5 ods. 1 zákona o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. V prípade, že fyzická alebo právnická

¹ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. et al. 2003. Trestní právo procesní. 2 preprac. vyd. Praha : C.H.Beck, 2003

osoba zákonom vyžadované náležitosti nespĺňa, Ministerstvo spravodlivosti SR žiadosť o zápis zamietne v zmysle § 5 ods. 6 vyššie uvedeného zákona. Postavenie znalca môžu vykonávať iba osoby zapísané do príslušného zoznamu, pričom do tejto kategórie môžeme zaradiť aj ústavy, pracoviská špecializované na znaleckú činnosť, vysoké školy a vedecké inštitúcie. Výnimočne sa môže stať, že sa zainteresuje aj znalec ad hoc po zložení sľubu (využitie odborne vzdelanej osoby v určitom odbore, ktorý nemá znalecké zastúpenie znalcov zapísaných v zozname znalcov). Vedecké ústavy, vysoké školy a inštitúcie možno požiadať o podanie znaleckého posudku v obzvlášť zložitých prípadoch vyžadujúcich osobitné vedecké posúdenie.² V zmysle § 16 ods. 1 zákona o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch je znalecká činnosť špecializovaná odborná činnosť vykonávaná za podmienok ustanovených týmto zákonom znalcami pre zadávateľa. Úkonmi znaleckej činnosti sú najmä znalecký posudok a jeho doplnok, odborné stanovisko alebo potvrdenie a odborné vyjadrenie a vysvetlenie. Znaleckým posudkom rozumieme znalecove slovné vyjadrenie, ktoré zachytáva priebeh znaleckého skúmania a jeho výsledky v písomnej alebo ústnej forme. Znalecký posudok musí adekvátne odrážať celý priebeh znaleckého skúmania a jeho výsledky, aby bol spoľahlivým podkladom pre rozhodovanie.³ Náležitosti znaleckého posudku vymedzuje zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch v § 17 a doplnkovo ich vymedzuje aj vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 490/2004 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch v znení č. 33/2009Z.z.. Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch odkazuje v časti týkajúcej sa formy znaleckého posudku na špeciálnu právnu úpravu, ktorou je Trestný poriadok. Ten v § 145 ods. 2 stanovuje, že znalec podá posudok spravidla písomne. Len výnimočne, v jednoduchších prípadoch, možno dovoliť, aby ho nadiktoval do zápisnice o výsluchu, pričom v zmysle tohto paragrafu sa úlohy, ktoré má znalec riešiť vo svojom posudku z hľadiska svojej odbornosti, určia spravidla v uznesení o pribratí znalca, a to formou otázok. V zmysle ods. 5 vyššie uvedeného ustanovenia- ak posudok obstaral obvinený, poškodený alebo zúčastnená osoba, doručí ho prokurátorovi a ostatným stranám, ktorých záujmov sa týka.

Je teda zrejmé, že znalecká činnosť je najvýznamnejšia forma využívania činnosti odborníkov orgánmi činnými v trestnom konaní. Ide pritom o podávanie znaleckých posudkov a odborných vyjadrení na základe požiadaviek orgánov činných v trestnom konaní. Proces utvárania znaleckého dôkazu je tu chápaný ako proces súčinnosti odborníkov a orgánov činných v trestnom konaní.⁴ Znalec je pribratý v trestnom konaní za účelom objasniť skutočnosti dôležité pre trestné konanie s využitím svojich odborných znalostí, ak si to vyžiada orgán činný v trestnom konaní. Spravidla sa priberie jeden znalec; ak ide o objasnenie skutočnosti obzvlášť zložitej, priberú sa dvaja znalci. Dvoch znalcov treba pribrať vždy, pokiaľ ide o vyšetrenie duševného stavu a pítvu mŕtvoly. V zmysle § 144 ods. 1 Trestného poriadku musí byť znalec pri pribratí upozornený na povinnosť bez odkladu oznámiť skutočnosti, pre ktoré by mohol byť vylúčený, alebo ktoré mu vo veci bránia byť činný ako znalec. Zároveň musí byť poučený o význame znaleckého posudku z hľadiska všeobecného záujmu, a o trestných následkoch vedome nepravdivého znaleckého posudku. Pričom ods. 2 predmetného ustanovenia stanovuje, že ak znalecký posudok obstará niektorá zo strán, poučí príslušný orgán činný v trestnom konaní alebo súd znalca na okolnosti uvedené v ods.1 predmetného ustanovenia.

História

V praxi sa až do roku 2006 vychádzalo z názoru, že obstarávanie dôkazov je právom a povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní. Vzhľadom k tomu bolo zadovážovanie znaleckých posudkov obvineným, resp. jeho obhajcom ojedinelé, pretože znalecké posudky predkladané obhajobou neprinášali pre obhajobu obvineného požadovaný efekt. Proces, ktorého základom bol zákon č. 141/1961 Zb. bol totiž veľmi komplikovaný, ťažkopádny a rovnako rigoróznym bez ohľadu na to, či išlo o trestné stíhanie skutkovo a právne jednoduchého prípadu, alebo prípadu značne náročného. Okrem dovtedy existujúcich základných zásad trestného konania a

² HUSÁR, E. et al. 2001. Trestné právo procesné. 2 vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2001

³ PJEŠČÁK, J. et al. 1981. Kriminalistika. Preložil Eugen Husár a kolektív. 1 vyd. Bratislava : Obzor, 1981

⁴ PORADA, V. et al. 2007. Kriminalistika. 1. Vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2007

na nich nadväzujúcich procesných inštitútoch nový Trestný poriadok, t.j. zákon č. 301/2005 Z. z. účinný od 1.1.2006, zvýraznil mimo iných zásadu rovnosti strán, zásadu kontradiktórnosti konania a práva na aktívnu obhajobu. V konaní pred súdom sa novou právnou úpravou zaviedol kontradiktórny proces znamenajúci posilnenie aktivity jednotlivých procesných strán pri vykonávaní dôkazov, na rozdiel od dovtedy platnej a účinnej úpravy, keď rozhodujúcu úlohu pri dokazovaní zohrával súd. Strany trestného konania nadobudli právo dôkazy na vlastné náklady vyhľadávať, predkladať a vykonávať.⁵

Práve táto skutočnosť v aplikačnej praxi spôsobuje od roku 2006 až dosiaľ nedorozumenia a mnohokrát aj nesprávny procesný postup súdov, ktoré akosi v tomto bode nie úplne dodržiavajú zásadu kontradiktórnosti, resp. rovnosti procesných strán. Z povahy uvedenej zásady vyplýva, že dôkazy môžu obstaráť aj strany na vlastné náklady, pričom znalecké dokazovanie je najčastejšou formou využitia tohto práva stranami. Aplikačný problém vznikol v tom, že súdy nie vždy správne posudzujú takto stranou zadovážený znalecký posudok. Často sa stretávame s tým, že súd považuje takto obstaraný dôkaz, t.j. znalecký posudok, za listinný dôkaz alebo že súd odmietne vypočúť znalca s konštatáciou, že ho môže vypočúť len ako svedka. Je evidentné, že došlo k ambivalentnému prístupu súdov v prípade výsluchu znalca, t.j. pri vypočutí znalca pribratého orgánmi činnými v trestnom konaní alebo samotným súdom je ten vypočutý ako znalec, avšak v prípade znalca, ktorý vypracoval posudok pre stranu obhajoby, je tento neraz vypočutý ako svedok. Skutočnosť, že súd si zvolí nesprávny procesný postup výsluchu znalca naráža na porušenie zásady rovnosti procesných strán. Okrem porušenia zásady rovnosti procesných strán narážame aj na iný- omnoho závažnejší problém, a to, že znalec nemá poznatky svedka o trestnej činnosti, o páchatelovi, o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie, a iné, nakoľko znalec nebol „svedkom trestného činu“ v pravom slova zmysle, t.j. priamo nevnímal svojimi zmyslami spáchanie trestného činu. Je teda otázne, ako môže súd pristúpiť k jeho výsluchu v tejto pozícii.

Tento problém, ktorý nám vyvstal v praxi, môže mať pritom ďalekosiahle následky, pretože pokiaľ je znalec vypočutý v pozícii svedka na hlavnom pojednávaní, vylučuje to možnosť, aby nadiktoval znalecký posudok do zápisnice, resp. sa k písomne vypracovanému znaleckému posudku vyjadril. Narážame tu na už spomenutý problém statusu svedka. Svedok je „vytvorený“ udalosťou, skutkom, ktorý pozoroval. Svedok hovorí o tom, čo vnímal vlastnými zmyslami, to, čo si zapamätal a z toho dôvodu je nenahraditeľný. Status znalca je úplne odlišný, znalec je pre konkrétny prípad „vytvorený“ orgánom činným v trestnom konaní, súdom alebo procesnou stranou, ktorá ho do konania priberá.⁶ Znalec sa oboznamuje so skutkom, udalosťou a dôkazmi až v priebehu trestného konania a vyvodzuje z nich odborný záver. Z uvedeného výkladu je zrejmé, že svedok nemôže byť vypočúvaný ako znalec a vice versa. Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí č. 4 Tz 98/76 zo dňa 03.06.1976 uviedol, že v prípade, ak je niekto pribratý do konania ako znalec, nemôže byť pri podávaní znaleckého posudku vypočutý ako svedok, t.j. podľa procesných predpisov platných pre výsluch svedka, ale podľa procesných predpisov platných pre výsluch znalca.⁷ Z predmetného rozhodnutia Najvyššieho súdu SR jednoznačne vyplýva skutočnosť, že status svedka a znalca je nezlučiteľný.

Môže teda znalec, ktorý vypracoval posudok na žiadosť obhajoby, vypovedať na hlavnom pojednávaní v pozícii svedka? Právna teória jednoznačne vylučuje túto možnosť, t.j. aby bol znalec vypočutý ako svedok určitého skutku, trestného činu, ktorý je predmetom trestného konania, pokiaľ pri jeho spáchaní fyzicky nebol prítomný ergo spáchanie samotného skutku nevnímal svojimi zmyslami, a o jeho okolnostiach by sa bez preštudovania príslušného vyšetrovacieho spisu nebol býval vôbec dozvedel.

Ako som už uviedla, svedok nadobúda znalosti skutočností dôležitých pre trestné konanie bez akejkoľvek súvislosti s týmto konaním na základe fakticky existujúcej situácie. Takou osobou ale nie je znalec, ktorý spracoval posudok pre stranu obhajoby, a preto je z hľadiska práva absolútne

⁵ MADLIAK, J., PORADA, V. 2007. Niekoľko poznámok k rekonštrukcii trestnoprávných noriem v Slovenskej republike. In : Dni verejného práva. Zborník prác z vedeckej konferencie. Masarykova univerzita, 2007

⁶ IVOR, J. et al. 2006. Trestné právo procesné. Bratislava : IURA EDITION, 2006

⁷ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR č.4 Tz 98/76 zo dňa 03.jún 1976

vylúčené jeho protokolárne vypočutie v pozícii svedka. Opäť sa teda vraciam k svojej predchádzajúcej otázke: pokiaľ je zrejmé, že judikatúra Najvyššieho súdu SR aj samotný Trestný poriadok absolútne vylučujú vypočutie znalca v pozícii svedka, čo vedie súdy k takému nesprávne procesnému postupu, t.j. de facto k porušovaniu práva?

Ďalším problémom je, že pokiaľ ide o vlastnú svedeckú výpoveď, musí byť svedkovi poskytnutá možnosť, aby v monológovej časti výsluchu súvisle uviedol všetky skutočnosti, ktoré o veci vie a odkiaľ sa dozvedel o okolnostiach, ktoré uvádza. Znalec vypočutý v pozícii svedka zakaždým uvedie, že všetky skutočnosti sa dozvedel z vyšetrovacieho spisu, čím de facto deklaruje súdu neexistenciu zákonných dôvodov pre jeho protokolárny výsluch v pozícii svedka. Pokiaľ je znalec, ktorý spracoval znalecký posudok, pre stranu obhajoby predvolaný na výsluch na hlavné pojednávanie, nemusí byť vopred formálne pribratý v zmysle § 142 ods. 3 Trestného poriadku, avšak vždy je nevyhnutné ho poučiť v zmysle § 144 Trestného poriadku.⁸

Zároveň v zmysle § 152 ods. 1 Trestného poriadku sa na náhradu hotových výdavkov znalca a odmeny za znalecký úkon vzťahujú osobitné predpisy, ktorým je vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 491/2004 Z. z. o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov. V prípade, že je znalec síce predvolaný súdom na výsluch ako znalec, avšak vypočutý je v pozícii svedka, nemôže si z toho dôvodu nárokovať znalečné.

Aby sme si uvedomili závažnosť celého tohto problému, podotýkam, že v prípade, ak by bol znalec, ktorý vypracoval znalecký posudok pre stranu obhajoby, vypočutý orgánmi činnými v trestnom konaní, resp. súdom ako svedok, narážame na eventuálne porušenie zásady kontradiktórnosti konania, resp. zásady na zabezpečenie obhajoby, čo je v zmysle § 371 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku dôvodom na mimoriadny opravný prostriedok- dovolanie, ktorého následkom môže byť zrušenie napadnutého rozhodnutia.

V § 144 ods. 2 Trestného poriadku je pritom stručne a jasne vymedzené riešenie tejto situácie: ak je takýto dôkaz stranou obstaraný, poučí príslušný orgán činný v trestnom konaní alebo súd znalca na okolnosti týkajúce sa jeho vylúčenia, významu znaleckého posudku a trestných následkoch vedome nepravdivého znaleckého posudku. Po takomto poučení už je predmetný znalec v rovnakom procesnom postavení ako znalec pribratý do konania príslušným orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom.

Počas predchádzajúcej právnej úpravy bolo v § 112 ods. 2 Trestného poriadku inkorporované pravidlo, podľa ktorého posudok súdneho znalca, ktorý nebol zadovážený orgánom činným v trestnom konaní, bolo možné použiť výlučne ako listinný dôkaz. Toto pravidlo však nebolo prevzaté do novej právnej úpravy Trestného poriadku účinného od roku 2006. Napriek súčasnému statusu quo, keď sa už spomenuté pravidlo nenachádza v Trestnom poriadku, mnohé súdy ho naďalej svojvoľne aplikujú a spôsobujú tým nedozierne problémy. Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí 1Tdo 56/07 zo dňa 06.02.2008 uviedol, že: „okresný súd na hlavnom pojednávaní zrejme postupoval v súlade s už prekonanou procesnou úpravou, na základe ktorej bolo možné obhajcom zadovážený znalecký posudok použiť len ako listinný dôkaz a nie ako znalecký posudok. Z toho dôvodu okresný súd nesprávne priznal znalcovi status svedka.“⁹

Otázkou, ktorá sa v tejto súvislosti vynára je, že ak súdy vedia, že ide o nesprávny procesný postup pri výsluchu znalca z ich strany, či už na základe judikatúry Najvyššieho súdu SR, alebo iných zdrojov, prečo v danom postupe v praxi pokračujú? A prečo počet prípadov, v ktorých súd pristúpil k výsluchu znalca v pozícii svedka neklesá, napriek tomu, že Najvyšší súd SR jednoznačne konštatoval, že ide o nesprávny procesný postup ergo nezákonný postup súdov?

Jadro problému podľa mnou zistených skutočností spočíva v tom, že znalec musí byť poučený o svojich právach a povinnostiach v zmysle § 144 Trestného poriadku vopred, t.j. pred vypracovaním príslušného znaleckého posudku, čo jednoznačne vyplýva z ustanovenia § 268 ods. 2 druhá veta, v ktorom zákon stanovuje, že: „Namiesto výsluchu znalca možno čítať zápisnicu

⁸ VANTUCH, P. 2012. Muže být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svedek? In : Bulletin advokacie [online]č. 6/2012.[citované 14.03.2014]. Dostupné na internete: <
http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2012/ba_06_2012_web.pdf>

⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR č.1Tdo56/07 zo dňa 06.február 2008

o jeho výpovedi alebo jeho písomný znalecký posudok, ak bol znalec pred podaním znaleckého posudku poučený podľa § 144 Trestného poriadku.“ To však nie je možné, pokiaľ ide o znalca, ktorého o vypracovanie posudku požiadala strana obhajoby. Obhajca ani obvinený nemá zákonné oprávnenie poučiť svedka v zmysle Trestného poriadku. Toto oprávnenie zveruje zákon výlučne orgánom činným v trestnom konaní a súdom. Takže v prípade, ak znalec vypracuje znalecký posudok bez toho, aby bol vopred adekvátne poučený v zmysle Trestného poriadku, vylučuje to možnosť akceptovať jeho znalecký posudok ako prípustný dôkaz v trestnom konaní.

Najzásadnejšou skutočnosťou z pohľadu obvineného je, aby, pokiaľ sú splnené všetky zákonné náležitosti týkajúce sa formy znaleckého posudku, bol ten rovnako akceptovaný, resp. mal rovnakú dôkaznú hodnotu ako znalecký posudok vypracovaný na žiadosť orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu. Znalec, ktorého posudok si vyžiada obhajoba, by mal byť vypočutý v rámci dokazovania pred súdom rovnako ako znalec pribratý orgánom činným v trestnom konaní, resp. súdom, čo vyplýva zo zásady kontradiktórnosti ako aj zo zásady rovnosti strán.

V zmysle § 145 ods.4 Trestného poriadku je v prípravnom konaní možné od výsluchu znalca upustiť, pokiaľ orgán činný v trestnom konaní nemá o spoľahlivosti a úplnosti podaného znaleckého posudku pochybnosti. Vo väčšine prípadov nie je ani znalec, ktorý vypracoval posudok pre obhajobu, ani znalec pribratý orgánom činným v trestnom konaní, resp. súdom v prípravnom konaní vypočutý. Pokiaľ je v prípravnom konaní orgánom činným v trestnom konaní pribratý znalec a výsledky prípravného konania odôvodňujú postavenie obvineného pred súd v procesnom postavení obžalovaného, prokurátor v obžalobe vždy navrhne výsluch znalca na hlavnom pojednávaní. Súd príslušného znalca predvolá, a v tomto procesnom postavení ho aj vypočuje. Pokiaľ znalca priberie súd, rovnako ho vypočuje v procesnom postavení znalca. Pokiaľ ide o znalca strany obhajoby, súd by ho mal zakaždým vypočuť v pozícii znalca, nakoľko platí zásada rovnosti zbraní procesných strán. V praxi však znalci strany obhajoby do poslednej chvíle nevedia, či budú na súde vypovedať ako znalci alebo ako svedkovia, t.j. je tu evidentný ambivalentný prístup súdov.

Úvahy de lege ferenda

Mám za to, že problém, ktorý som analyzovala vo svojej práci, má riešenie. Jadrom celého problému je skutočnosť, že znalec, ktorý je pribratý orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom je pri pribratí automaticky poučený v zmysle § 144 Trestného poriadku, zatiaľ čo znalec, ktorý vypracuje posudok na žiadosť obhajoby, poučený v zmysle zákona pred samotným úkonom, t.j. vypracovaním znaleckého posudku, nie je. Súdny pristupujú k poučeniu znalca ako svedka na hlavnom pojednávaní, pretože pokiaľ by súd takého znalca poučil priamo na hlavnom pojednávaní ako znalca, musel by ten svoj znalecký posudok po poučení súdom zopakovať, nakoľko znalec musí byť o svojich právach a povinnostiach poučený vopred, t.j. pred vykonaním samotného znaleckého posudku. Z tohto dôvodu je jednoduchšie zo strany súdu poučiť znalca ako svedka, aby ten nemusel svoj znalecký posudok opakovať. V praxi sa však tomuto problému dá predísť jednoduchým spôsobom. Trestný poriadok nebráni tomu, aby bol znalec, ktorého si zvolila strana obhajoby na hlavnom pojednávaní pribratý súdom podľa postupu uvedeného v § 142 ods. 3 Trestného poriadku. Zároveň by súd znalca poučil v zmysle § 144 Trestného poriadku. Následne by súd takto pribratého a poučeného znalca vypočul v pozícii znalca, keď by v súlade s § 268 ods. 1 Trestného poriadku znalec nadiktoval svoj posudok do zápisnice. V prípade, že by znalec vypracoval písomný znalecký posudok už počas prípravného konania, súd by ho nemal akceptovať ako prípustný dôkaz, nakoľko znalecký posudok môže poslúžiť ako dôkaz až po naplnení zákonom stanoveného procesného postupu pri jeho zadovážení, t.j. až po poučení znalca v zmysle § 144 Trestného poriadku. Pričom v zmysle § 268 ods. 2 Trestného poriadku namiesto výsluchu znalca možno čítať zápisnicu o jeho výpovedi alebo jeho písomný znalecký posudok, ak bol znalec pred podaním znaleckého posudku poučený podľa § 144 Trestného poriadku, nie sú pochybnosti o správnosti a úplnosti znaleckého posudku a prokurátor i obžalovaný s tým súhlasia, alebo ak sa znalec naň odvolá. Z uvedeného ustanovenia Trestného poriadku je zrejmé, že znalec musí byť vopred pred vypracovaním znaleckého posudku poučený v zmysle § 144 Trestného poriadku. Pokiaľ súd pristúpi k jeho poučeniu po jeho pribratí na hlavnom pojednávaní, znalec bude môcť

nadiktovať svoj znalecký posudok do zápisnice z hlavného pojednávania, čím bude dikcia zákona jednoznačne naplnená. Prípustným dôkazom by teda bol až znalecký posudok nadiktovaný znalcom do zápisnice. Takýmto postupom by zostal zachovaný zákonom stanovený procesný postup orgánov činných v trestnom konaní aj súdov a problémy súdov v aplikačnej praxi by sa týmto postupom eliminovali.

Resumé

Nosným motívom mojej práce bolo poukázať na anomáliu, ktorá vyvstala v praxi pri výsluchu znalca v trestnom konaní. V článku som poukázala na dôvody, ktoré pravdepodobne spôsobujú ambivalentný postup súdov, na následky tohto nesprávneho procesného postupu súdov, ako aj na možné riešenie. Z môjho pohľadu by sa daný problém dal vyriešiť pribatím znalca, ktorého si zvolila strana obhajoby, súdom na hlavnom pojednávaní postupom podľa § 142 ods. 3 Trestného poriadku, jeho následným poučením v zmysle § 144 Trestného poriadku, a na záver jeho výsluchom v pozícii znalca, pričom znalec by počas svojho výsluchu nadiktoval svoj znalecký posudok do zápisnice. Takto by bol dodržaný zákonný postup zo strany súdov.

Zoznam bibliografických odkazov

- HUSÁR, E. et al. 2001. *Trestné právo procesné*. 2 vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2001. ISBN 80-89047-04-1
- IVOR, J. et al. 2006. *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-101-X
- MADLIAK, J., PORADA, V. 2007. Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávných noriem v Slovenskej republike. In : *Dni verejného práva*. Zborník prác z vedeckej konferencie. Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4430-2
- MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. et al. 2003. *Trestní právo procesní*. 2 preprac. vyd. Praha : C.H.Beck, 2003. ISBN 80-7179-678-6
- PJEŠČÁK, J. et al. 1981. *Kriminalistika*. Preložil Eugen Husár a kolektív. 1 vyd. Bratislava : Obzor, 1981
- PORADA, V. et al. 2007. *Kriminalistika*. 1. Vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2007. ISBN 978-80-8078-170-5
- VANTUCH, P. 2012. Muže být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek? In : *Bulletin advokacie* [online]č. 6/2012.[citované 14.03.2014]. Dostupné na internete: < http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2012/ba_06_2012_web.pdf> ISSN 1210- 6348
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR č.4 Tz 98/76 zo dňa 03.jún 1976
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR č.1Tdo56/07 zo dňa 06.február 2008

VYBRANÉ ASPEKTY TÝKAJÚCE SA POSTAVENIA SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO AKO SVEDKA V TRESTNOM KONANÍ

Mgr. Eva Viktória Malíková

Ústav verejného práva

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola

Anotácia: Autorka sa v preloženom príspevku zaoberá najmä výsluchom spolupracujúceho obvineného v procesnom postavení svedka v trestnom konaní, predovšetkým tiež prípustnosťou použitia takýmto spôsobom získanej výpovede v trestnom konaní s poukazom na relevantnú judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, otázkou vierohodnosti výpovede spolupracujúceho obvineného a jej možným významom v rámci dokazovania trestnej činnosti, v prípade ktorej zákon pripúšťa využitie inštitútu spolupracujúceho obvineného (korunného svedka).

KLúčové slová: spolupracujúci obvinený, korunný svedok, spolupracujúca osoba, svedok, výpoveď, vierohodnosť, dokazovanie

Annotation: The author in article mainly engages in questioning the accused cooperating in the process as witnesses in criminal proceedings, in particular also permissibility of thus obtained testimony in criminal proceedings with reference to the relevant case-law of the European Court of Human Rights, the question of assurance statements cooperating defendant and its possible importance of inquiry crime for which the law provides for the use of the Institute's co accused (crown witness).

Keywords: co-accused, material witness, a person cooperating, witness testimony, credibility, evidence.

Spolupracujúci obvinený v právnom poriadku Slovenskej republiky

Organizované formy trestnej činnosti a korupcia sú fenomény, ktoré vzhľadom na svoju schopnosť destabilizovať a rozkladať základné princípy, ktorých garancia podmieňuje riadny chod spoločnosti v demokratickom právnom štáte a systematicky popierať či dokonca dlhodobým vplyvom na život spoločnosti deformovať jej záujmy, predstavujú pre trestné zákonodarstvo osobitnú výzvu. Pri voľbe vhodných nástrojov na boj proti týmto formám kriminality je rovnako dôležité súčasné rešpektovanie zákonom chránených záujmov osôb v duchu úcty k základným ľudským právam a slobodám, napriek tomu je však nutné konštatovať, že žiadna trestnoprávna úprava sa určitým, zásadou proporcionality rámcovaným zásahom do týchto práv nevyhne. Zákonodarcu musí navyše čeliť skutočnostiam, ktoré v zmysle základnej povinnosti štátu zákonnými prostriedkami udržiavať verejný poriadok a chrániť jednotlivé osoby pred negatívnym pôsobením javov, ktoré tento poriadok ohrozujú a deštruktívne vplyvajú na základné ekonomické, právne, politické, sociálne, ale i morálne hodnoty spoločnosti, majú za následok nevyhnutnosť v konkrétnom prípade uprednostniť určitý záujem pred iným, z celkového hľadiska v danej situácii menej významným záujmom spoločnosti. Jedným z takýchto nástrojov, ktorými súčasné trestné právo Slovenskej republiky disponuje, je aj inštitút spolupracujúceho obvineného, resp. korunného svedka, ktorý bol do slovenského právneho poriadku zavedený z. č. 457/2003 Z. z., ktorým bol novelizovaný z. č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom, pričom možno konštatovať, že šlo predovšetkým o legislatívnu odpoveď na pretrvávajúcu absenciu širšie koncipovanej právnej úpravy, adekvátne odzrkadľujúcej záujem štátu na objasňovaní najzávažnejších foriem trestnej činnosti, ktorá by zároveň riešila mnohokrát pretrvávajúcu dôkaznú núdzu, očividnú pri konkrétnom zisťovaní a následnom potenciálnom usvedčovaní páchatel'ov predmetných foriem trestnej činnosti.

Podstatou inštitútu spolupracujúceho obvineného (resp. spolupracujúcej osoby v trestnom konaní¹) je vo všeobecnosti skutočnosť, kedy páchatel' či spolupáchatel' trestného činu, ktorý sa k skutku priznáva, zároveň uzaviera s orgánmi činnými v trestnom konaní dohodu o tom, že poskytne v prospech obžaloby informácie relevantné pre objasnenie určitého trestného činu alebo

---

¹ Na účel príspevku sú pojmy „spolupracujúci obvinený“, „korunný svedok“ a „spolupracujúca osoba v trestnom konaní“ používané ako synonymá.

pre zistenie a usvedčenie jeho páchatel'a, pričom výmenou za tieto informácie mu bude poskytnuté určité privilégiu, spočívajúce predovšetkým (v závislosti od konkrétnej právnej úpravy) v čiastočnej alebo úplnej nestíhateľnosti, beztretnosti, či v zmiernení trestu. Podstatou je v naznačenom zmysle kooperácia orgánov činných v trestnom konaní a osoby priamo z kriminálneho prostredia, ktorej štát za jej príspevok k zisteniu a objasneniu niektorého z taxatívne vymedzených trestných činov či usvedčeniu jeho páchatel'a poskytuje konkrétnu výhodu, v podmienkach Slovenskej republiky vo forme mimoriadneho zníženia trestu (§ 39 ods. 2 písm. e) z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon), dočasného odloženia vznesenia obvinenia (§ 205 Trestného poriadku), prerušenia jeho trestného stíhania (§ 228 ods. 3 Trestného poriadku), či alternatívneho ukončenia jeho trestnej veci (zastavenie trestného stíhania - § 215 ods. 3 Trestného poriadku, podmienené zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného - § 218 Trestného poriadku). Informácie poskytnuté touto osobou však svojou kvalitou musia zodpovedať reálnej možnosti príspevku k naplneniu účelu naznačenej spolupráce, čiže k zisteniu alebo objasneniu konkrétnej trestnej činnosti alebo k postihnutiu jej páchatel'a, resp. páchatel'ov. V súlade s požiadavkou uprednostnenia záujmu na uvedenom zistení a objasnení predmetnej trestnej činnosti a usvedčení jej páchatel'ov pred záujmom na potrestaní samotnej spolupracujúcej osoby zákon vylučuje, aby sa možnosť aplikácie inštitútu vzťahovala na organizátora, návodcu a objednávateľa niektorého z taxatívne vymedzených trestných činov, v prípade ktorých je možné podľa zákonnej dikcie pristúpiť k vyššie naznačenej kooperácii s osobou obvineného.

Uplatnením niektorého z uvedených inštitútov sa spolupracujúca osoba *de facto* dostáva do pozície svedka, ktorého výpoveď má pre danú trestnú vec osobitný význam. Z povahy samotnej spolupráce orgánov činných v trestnom konaní a takejto osoby však vyplývajú isté špecifiká, súvisiace predovšetkým s nezanedbateľným vplyvom predmetného inštitútu na niektoré zo základných zásad trestného konania, logickým rozdielom v procesnom postavení svedka a obvineného či otáznymi a mnohokrát problematickými aspektami najmä jej motivácie a následne vierohodnosti.

Spolpracujúci obvinený ako svedok v trestnom konaní

Ako bolo naznačené, využitie inštitútu spolupracujúceho obvineného nevyhnutne predpokladá v užšom zmysle využitie jeho výpovede z pozície svedka v konkrétnom trestnom konaní. V súčasnosti platná slovenská právna úprava neposkytuje legálnu definíciu pojmu svedok - základný predpis slovenského trestného práva procesného, akým je Trestný poriadok, tento pojem bližšie nedefinuje a jeho približnú charakteristiku je nutné vyvodzovať z ustanovení o právach a povinnostiach svedka ako aj z postupu ustanoveného pre výkon jeho výsluchu ako jedného z najčastejšie využívaných dôkazných prostriedkov v rámci dokazovania v trestnom konaní. Rovnako z. č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok či z. č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) sú príznačné absenciou príslušnej definície. Súhrne však možno - na základe nevyhnutnej generalizácie príslušných ustanovení týkajúcich sa priamo svedkov v uvedených právnych predpisoch - dedukovať, že svedkom je fyzická osoba, povinná dostaviť sa na predvolanie pred súd, príp. pred iný príslušný orgán, aby vypovedala o skutočnostiach, ktoré majú určitý vzťah k predmetu konania a ktorá je povinná vypovedať pravdivo a nič nezamlčať.

Na tomto mieste sa zdá vhodné podotknúť, že ani právna veda neposkytuje jedinu, ustálenú definíciu predmetného pojmu; na druhej strane nemožno tvrdiť, že pluralita definícií jednotlivých autorov ústi v závere do nejednoznačnosti chápania pojmu svedok. Podľa Matherna ide o „osobu rozdielnu od obvineného, ktorá pred orgánom činným v trestnom konaní vypovedá podľa ustanovení Trestného poriadku o okolnostiach, ktoré vníma vlastnými zmyslami, ktoré súvisia so skutkom, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie.“² Tejto definícii zhruba zodpovedajú v základných bodoch aj mnohé neskoršie snahy o zadefinovanie rovnakého pojmu, za všetky možno uviesť ako jednu z posledných definíciu, podľa ktorej „svedkom je osoba odlišná od obvineného, ktorá je povinná dostaviť sa na predvolanie orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu, aby vypovedala

² MATHERN, V.: Výpoveď obvineného a svedka v konaní pred súdom. Bratislava : Štatistické a evidenčné vydavateľstvo tlačív, 1968, s. 30

ako svedok o tom, čo jej je známe o trestnom čine a o jeho páchatel'ovi alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie.³

Pokiaľ ide o spolupracujúceho obvineného, ako bolo uvedené, podstatou tohto inštitútu je získať jeho výsluchom informácie relevantné pre konkrétne trestné konanie, teda jeho výsluch z pozície svedka v trestnom konaní. Všetky snahy o definovanie pojmu svedok, vrátane vyššie uvedených, sa v zásade na prvom mieste zhodujú v tom, že v prípade osoby, ktorá je svedkom v trestnom procese, musí ísť o osobu, ktorá je odlišná od osoby obvineného. To okrem iného znamená, že v prípade korunného svedka v pozícii spolupracujúceho obvineného sa postavenie obvineného v konaní, v ktorom je spoluobvinených viacero osôb, musí zmeniť (v prvom rade teda pôjde o vylúčenie veci zo spoločného konania), nakoľko práva a povinnosti svedka a ich význam a účel, resp. legislatívny zámer sledovaný ich ustanovením, sú logicky nezlučiteľné s právami a povinnosťami obvineného. Možno sa stretnúť s názorom, že vylúčenie trestnej veci korunného svedka zo spoločného konania nemá žiaden bližší špecifický dôvod a že by teoreticky bolo rovnako možné konať proti takejto osobe aj v rámci spoločného konania, s tým rozdielom, že hoci by jeho odsúdenie v konečnom dôsledku zodpovedalo odsúdeniu ostatných spoluobvinených, bol by mu uložený trest zohľadňujúci jeho spoluprácu pri objasňovaní trestných činov a v naznačenej modelovej situácii usvedčovaní spoluobvinených.⁴ Odôvodnenosť tohto postupu rovnako ako jeho funkčnosť, vzhľadom na vyššie uvedené špecifiká postavenia svedka a jeho úzko vymedzený účel v rámci trestného konania, sú však podľa môjho názoru prinajmenšom otáznave; rovnako možno mať reálne pochybnosti o tom, či by v praxi takáto úprava nepôsobila omnoho chaotickejšie a menej prehľadne, ako súčasná právna koncepcia v tejto veci, a v závere neústila len do ďalších aplikačných problémov.

K výsluchu spolupracujúceho obvineného a prípustnosti použitia ním získanej výpovede v trestnom konaní

Výsluch svedka patrí neodškriepiteľne medzi najpoužívanejšie dôkazné prostriedky, uplatňované v rámci trestného konania. Orgán činný v trestnom konaní, resp. súd, potrebuje nevyhnutne na vykonanie príslušného dôkazu „nositeľa informácií“ o trestnom čine alebo o jeho páchatel'ovi, teda o predmete trestného konania.⁵ Osoby predvolané ako svedkovia majú vo všeobecnosti zo zákona povinnosť svedčiť, z ktorej existuje výnimka len v podobe zákazu výsluchu svedka a v rámci práva svedka odoprieť výpoveď.

V prípade inštitútu spolupracujúceho obvineného, zo zámeru sledovaného jeho zavedením do nášho právneho poriadku možno dedukovať isté obmedzenie týchto výnimiek, predpokladaných Trestných poriadkom, keďže „využitie“ korunného svedka *a priori* predpokladá dohodu medzi touto osobou a orgánmi činnými v trestnom konaní – uzatvorením tejto dohody osoba vyjadruje vôľu kooperovať pri objasňovaní určitých trestných činov a usvedčovaní ich páchatel'ov, z toho dôvodu si dovoľím tvrdiť, že právo takejto osoby odoprieť výpoveď by bolo v danom prípade nielen nekonštruktívne, ale aj nelogické. Samotný počiatok spolupráce, daný uzatvorením dohody, vyjadruje záujem (záväzok) osoby aktívne spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, čomu musí predchádzať poučenie osoby o možných následkoch uzatvorenia dohody. Pokiaľ by dôvod, pre ktorý by sa osoba rozhodla nevypovedať, vyvstal už počas samotnej spolupráce, šlo by *de facto* o porušenie dohody o kooperácii, keďže účel uzatvárania takýchto dohôd je v priamom rozpore s takýmto postupom a išlo by vlastne o zmarenie účelu samotného inštitútu⁶ - inými slovami, uplatnenie inštitútu spolupracujúceho obvineného by v danom prípade úplne stratilo svoje opodstatnenie a zmysel. Rovnako sa domnievam, že prípadný dôvod, ktorého existencia by podmieňovala zákaz výsluchu svedka, by musel byť odstránený ešte pred uzatvorením dohody

³ IVOR, J.: Trestné právo procesné. Bratislava : Iura Edition, 2010, s. 465

⁴ Bližšie napr. ŠÁMAL, P.: Nad inštitutom korunného svedka. In Nad inštitutom korunného svedka. Plzeň : Západočeská univerzita, 2003, s. 44

⁵ VIKTORYOVÁ, J. a kol.: Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní. Bratislava : APZ, 2001, s. 138

⁶ BRÁZDOVÁ, V.: Inštitut korunného svedka z pohľadu praxe státného zastupiteľstvá. In Nad inštitutom korunného svedka, Plzeň : Západočeská univerzita, 2003, s. 62

s orgánmi činnými v trestnom konaní, nakoľko v opačnom prípade by vôbec nemalo zmysel takúto dohodu uzavierať. Zároveň je tiež nutné podotknúť, že uzatvorením spomínanej dohody sa obvinený – korunný svedok vzdáva ďalších významných práv obvineného, a to najmä práva odmietnuť výpoveď alebo podať výpoveď vedome nepravdivú, nakoľko ako svedok je povinný vypovedať pravdivo a nič nezamlčať, z čoho vyplýva, že v konkrétnom prípade nič nebráni tomu, aby nedodržaním týchto podmienok naplnil skutkovú podstatu trestného činu krivej výpovede (§ 346 Trestného zákona), prípadne trestného činu krivého obvinenia (§ 345 Trestného zákona).⁷ Na základe uvedeného sa teda možno stotožniť s konštatovaním, že „nositeľ dôkazu – korunný svedok má zo zákona dané odchýlky vo svojom postavení, právach, povinnostiach.“⁸

Z charakteru a zamýšľaného účelu inštitútu spolupracujúceho obvineného vyplýva, že jeho výpoveď by mala zrejme mať v istom zmysle nezastupiteľný, kľúčový význam, okrem iného i preto, aby bola zachovaná zákonná podmienka jeho aplikácie, a to skutočnosť, že záujem spoločnosti na objasnení určitého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní samotného spolupracujúceho obvineného pre tento alebo pre iný trestný čin. K uplatneniu tohto inštitútu dochádza zväčša vtedy, pokiaľ to nevyhnutne vyžaduje požiadavka efektivity boja proti zákonom vymedzeným formám trestnej činnosti, predovšetkým proti prejavom organizovanej kriminality. Práve tento druh trestnej činnosti je charakteristický alarmujúcou dôkaznou núdzou, nakoľko je preň typická pomerne prísna disciplína s pevnými pravidlami fungovania a rovnako vyžadovanie úplnej lojality zo strany členov jednotlivých organizovaných kriminálnych skupín.⁹ Práve páchatelia týchto „vyšších“ foriem trestnej činnosti sú zvyknutí hrozbu možného svedectva proti sebe nepodceňovať, s čím súvisí minimálne snaha o „odstránenie“ každého potenciálne nebezpečného zdroja dôkazu. Obmedzená voľba prostriedkov na trestnoprávne postihnutie páchatel'ov v takomto prípade s najväčšou pravdepodobnosťou v konečnom dôsledku odzrkadľuje opodstatnenosť pristúpenia na spoluprácu s osobou priamo z kriminálneho prostredia.¹⁰

I keď však teoreticky v konkrétnom prípade pôjde o dôkaz osobitého významu, za súčasného stavu právnej vedy a jej výsledkov a názorov týkajúcich sa korunných svedkov vo všeobecnosti, nemá ísť o jediný dôkaz, ktorý by preukazoval vinu obvineného. Takýto dôkaz musí byť nevyhnutne podoprený inými dôkazmi, ktoré boli vyhľadané a vykonané bez závislosti na výpovedi korunného svedka. Táto požiadavka plne korešponduje s právom obvineného na spravodlivé súdne konanie, tak ako ho garantuje i Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorého zmluvnou stranou je aj Slovenská republika, v článku 6. V prípade výpovede korunného svedka dochádza doslova k situácii, kedy je jednak svedecká výpoveď *de facto* „vymenená“ za určitú výhodu, resp. ústupok voči samotnému korunnému svedkovi, a zároveň právo obvineného vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov deklarované v čl. 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru je čiastočne v mnohých prípadoch obmedzené požiadavkou zabezpečenia ochrany svedka pred možnou identifikáciou alebo odvetou, čo má za následok predovšetkým jeho utajenie.¹¹ Z rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva v prípadoch, v ktorých bolo namietané porušenie čl. 6 Dohovoru síce vyplýva, že samotné použitie výpovede korunného svedka nestačí na to, aby došlo k porušeniu práva na spravodlivé súdne konanie, pričom však súd zároveň stanovil určité podmienky, za ktorých je výsledok využitia uvedeného inštitútu v súlade s namietaným článkom Dohovoru. Ako príklad možno uviesť prípad Cornelis proti Holandsku¹², v ktorom sa Súd zaoberal sťažnosťou o porušení čl. 6 ods. 1 Dohovoru. Sťažovateľ namietal porušenie svojho práva na efektívnu obhajobu v súvislosti s tým, že k jeho odsúdeniu došlo okrem iného aj na základe

⁷ Obdobne tiež PIPEK, J.: Několik poznámek k institutu tzv. korunního svědka. In Nad institutem korunního svědka. Plzeň : Západočeská univerzita, 2003, s. 65

⁸ VIKTORYOVÁ, J.: Využívání výsledku výpovědi korunního svědka v dokazování vo vyšetřování. In Justičná revue, 2004, roč. 56, č. 5, s. 605

⁹ TROJÁČEK, J.: Právní úprava institutu „korunního svědka“ z pohledu Policie České republiky. In Nad institutem korunního svědka. Plzeň : Západočeská univerzita, 2003, s. 9

¹⁰ KUČHTA, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In Dny práva – 2010. Brno : Masarykova univerzita, 2010, s. 105

¹¹ MOLE, N. – HARBY, C.: Právo na spravodlivý proces. Bratislava : Informačná kancelária Rady Európy, 2006, s. 48

¹² Rozhodnutie ESLP zo dňa 25. mája 2004, č. sťažnosti 994/03

videozáznamu, zachytávajúceho výpoveď korunného svedka pred políciou, s ktorým sa senát súdu oboznámil na neverejnom zasadnutí. Podľa názoru Súdu v danej veci je využívanie výpovedí korunných svedkov (výmenou za určité výhody poskytované týmto osobám za ich ochotu spolupracovať) dôležitým nástrojom orgánov činných v trestnom konaní v boji proti závažným trestným činom, aj keď v konkrétnom prípade môže ich využitie spochybniť spravodlivosť vedeného trestného konania či vzbudiť otázky týkajúce sa výpovednej hodnoty a vierohodnosti príslušných výpovedí, nakoľko z ich povahy môže vyplývať istá náchylnosť k účelovosti poskytovania informácií orientovaných smerom k získaniu určitej výhody. Podľa názoru Súdu nemožno podceňovať do istej miery nejednoznačnú povahu tohto druhu výpovedí (snahu odstrániť túto nejednoznačnosť možno vidieť práve v požiadavke na existenciu ďalších dôkazov, ktoré by podporili výpoveď korunného svedka, prípadne svedčili v prospech jej pravdivosti), avšak na druhej strane samotné využitie výpovede takejto osoby ešte nie je porušením práva obvineného na spravodlivé súdne konanie.

K obdobnému záveru dospel Súd aj v prípade Doorson proti Holandsku.¹³ V podstate šlo o veľmi podobnú situáciu – sťažovateľ namietal porušenie čl. 6 ods. 1 a ods. 3 písm. d) Dohovoru, ku ktorému malo dôjsť jeho odsúdením na základe dôkazov, ktoré poskytli svedkovia vypočutí v jeho neprítomnosti a ktorým nemal umožnené klásť otázky, rovnako tiež tým, že odvolací súd vzal do úvahy svedectvá poskytnuté anonymnými svedkami (čiže svedkami, ktorých totožnosť zostala pre obhajobu neznáma). Podľa rozhodnutia Súdu však „Dohovor nevyklučuje, aby sa pri vyšetrovaní trestných činov použili také zdroje, ako sú anonymní informátori, avšak odsúdenie by nemalo byť založené, či už výlučne alebo v rozhodujúcej miere, na anonymných výpovediach. S dôkazmi získanými od anonymných svedkov by sa však malo zaobchádzať s výnimočnou opatrnosťou.“¹⁴ Ani v tomto prípade Súd nezistil rozpor konania holandských súdov s ustanovením čl. 6 Dohovoru.

Otázka vierohodnosti výpovede spolupracujúceho obvineného a jej význam v rámci dokazovania v trestnom konaní

Jedným zo záporných aspektov využitia spolupráce s obvineným je pomerne ľahko spochybniteľná vierohodnosť jeho výpovede. Samozrejme, vierohodnosť konkrétnej výpovede je nutné posudzovať vždy konkrétne od prípadu k prípadu. Vo všeobecnosti je však práve otázka vierohodnosti výpovedí korunných svedkov ako takých najčastejším argumentom odporcov inštitútu. Najrozšírenejším je tvrdenie, podľa ktorého samotná podstata výhod, ktoré sú poskytované spolupracujúcim osobám, je silným podnetom ku klamstvu ako takému. Do úvahy treba vziať na prvom mieste tiež motiváciu korunného svedka. Tá môže byť ovplyvnená prílišnou túžbou presvedčiť orgány činné v trestnom konaní o „výhodnosti“ spolupráce s touto osobou (preháňanie a prikrášľovanie skutočností v úmysle „zavďačiť“ sa), častým motívom pre lož môže byť takisto vedomá (často však aj neuvedomená) snaha preniesť zodpovednosť za svoje konanie na inú osobu a v tomto smere tiež účelovo zľahčiť alebo ospravedlniť svoj podiel na predmetnej trestnej činnosti, prípadne od vlastnej výrazne závažnejšej trestnej činnosti odvieť pozornosť. Ničím neobvyklým nie je ani vybavovanie si účtov medzi jednotlivými zločineckými skupinami touto formou (*ad absurdum* by sa dalo uvažovať dokonca nad paralelou k nástroju konkurenčného boja medzi týmito skupinami) či medzi jej jednotlivými členmi.¹⁵ Obvinený môže takisto súhlasiť so spolupracou s orgánmi činnými v trestnom konaní zo strachu pred spolupáchateľmi v snahe zaistiť si ochranu. V takom prípade sa dá očakávať jeho úmysel udržať si status korunného svedka, ktorý môže vyústiť pod vplyvom uvedených obáv a potreby zabezpečiť sa proti možnému ohrozeniu do podávania farbistých, zveličených alebo priamo vyfabulovaných výpovedí, podstatne vzdialených od skutočného stavu vecí. K podobnému efektu môže ústiť aj spolupráca s obvineným, ktorý má z rôznych dôvodov určitý záujem na reorganizácii hierarchickej štruktúry skupiny,

¹³ Rozhodnutie ESEF zo dňa 26. novembra 1996, č. sťažnosti 20524/92

¹⁴ MURÍN, S.: Korunný svedok. In Justičná revue, 2002, roč. 54, č. 6 – 7, s. 744

¹⁵ PŮRY, F.: Několik poznámek k institutu tzv. korunního svědka v českém trestním právu. In Nad institutem korunního svědka. Plzeň : Západočeská univerzita, 2003, s. 15

v ktorej pôsobil. Faktom totiž zostáva, že potenciálnymi korunnými svedkami sú skôr osoby, ktorých postavenie v konkrétnej skupine je okrajové, než osoby stojace v riadiacom čele skupiny. V opačnom prípade by samozrejme bolo diskutabilné a vo väčšine prípadov aj celkom nemožné, aby záujem spoločnosti na stíhaní či potrestaní spolupracujúceho obvineného bol nižší ako záujem na postihnutí páchatel'ov alebo zistení a objasnení určitých trestných činov. Išlo by o kontraproduktívne opatrenie, nakoľko účelom inštitútu korunného svedka je práve prenikanie k jadrú kriminálnej činnosti a postihovanie osôb, ktoré v skupinách, ktoré sa jej venujú, zastávajú významnejšie pozície. Táto skutočnosť je samozrejme v súlade s účelom a podstatou inštitútu a jej logika je ľahko obhájiteľná. Na druhej strane však práve nerovné postavenie spolupracujúceho obvineného a obvineného, proti ktorému ako korunný svedok vypovedá, môže zväzdať k určitej kompenzácii tejto nerovnosti prostredníctvom manipulácie s faktami o skutočnostiach, ktoré sú predmetom jeho výpovede.¹⁶

Neodškriepiteľne pravdivou sa zdá byť aj námietka odkazujúca na samotnú možnosť existencie určitých „spoločných znakov“ osôb, ktoré sa v postavení korunného svedka môžu ocitnúť. Z povahy inštitútu je zjavné, že pôjde o osoby z kriminálneho prostredia, z čoho možno tušiť, že predstava o povesti a predpokladaných povahových črtách týchto osôb nebude veľmi pozitívne svedčiť v prospech vierohodnosti ich výpovede. Navyše, pravdepodobne pôjde o osoby, voči ktorým sú k dispozícii dostatočné usvedčujúce dôkazy, nakoľko tieto osoby budú logicky výraznejšie motivované k spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní ako osoby, ktoré môžu očakávať, že k ich odsúdeniu na základe nedostatku dôkazov nedôjde – tieto osoby pravdepodobne nebudú mať žiaden výrazný dôvod ku spolupráci, nakoľko v nej nebudú vidieť žiadnu výhodu.¹⁷ Nezriedka tieto osoby teda nielenže majú *motív* podávať klamlivé informácie, ale majú aj tomu zodpovedajúce *schopnosti*. Ako uvádza Musil, aj justičná prax štátov, v ktorých je využívanie korunných svedkov v procese dokazovania bežné, je často poznačená nedôverou súdov voči takýmto osobám, a z toho dôvodu často dochádza k vydávaniu oslobodzujúcich rozsudkov voči obžalovaným, proti ktorým korunní svedkovia svedčili, mnohokrát len z dôvodu pretrvávajúcich pochybností o vierohodnosti výpovedí týchto svedkov.¹⁸ Paradoxom je, že práve takýmto situáciám by malo využívanie výpovede spolupracujúceho obvineného predchádzať.

Keďže stanovovanie pravidiel, na základe ktorých by sa dala určiť akási presná „miera vierohodnosti“ výpovede, by bola podľa môjho názoru v konečnom dôsledku v príkrom rozpore so zásadou voľného hodnotenia dôkazov, možno snáď zhodnotiť len toľko, že z mimoriadnej povahy procesných inštitútov, ktoré počítajú s využitím výpovede spolupracujúceho obvineného v trestnom konaní, by mala vyplývať požiadavka na súdy a orgány činné v trestnom konaní pristupovať k takýmto výpovediam mimoriadne obozretne, „precízne a zodpovedne“¹⁹. Ako som uviedla už na úvod, bolo by nesprávne problém vierohodnosti zovšeobecňovať na výpovede všetkých spolupracujúcich obvinených. Predpokladám však, že aj táto skutočnosť prispieva do určitej miery k faktu, že aplikácia inštitútov spočívajúcich v spolupráci s týmito osobami je v našich podmienkach stále ešte pomerne zriedkavá, najmä vzhľadom na predpokladanú zvýšenú mieru obozretnosti v takýchto prípadoch. Pokiaľ však osoba skutočne chce spolupracovať (čo je základnou premisou celého inštitútu), môže ako korunný svedok poskytnúť spravidla tie najspolahlivejšie informácie ohľadom predmetnej trestnej činnosti a bolo by nerozumné v očakávaní *a priori* lži výpovede tento dôkaz odmietat', a vzdať sa tak jednej z možností na zistenie a objasnenie tých najzávažnejších foriem trestnej činnosti a usvedčenie ich páchatel'ov.²⁰

Význam výpovede spolupracujúceho obvineného v rámci trestného konania možno odvodiť už zo samotného špecifického poslania tohto inštitútu. Ako bolo uvedené vyššie, žiadny dôkaz

¹⁶ CASSIDY, M.: 'Soft Words of Hope': Giglio, Accomplice Witnesses, and the Problem of Implied Inducements. In Northwestern University Law Review, 2004, vol. 98, no. 3, s. 1135

¹⁷ ČECH, J. a kol.: Psychológia pre políciu a justíciu. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2005, s. 478

¹⁸ MUSIL, J.: Jsou námitky vznášeny proti institutu korunního svědka oprávněně? In Nad institutem korunního svědka. Plzeň : Západočeská univerzita, 2003, s. 80

¹⁹ III. ÚS 106/2013-9

²⁰ KUČHTA, J.: Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In Dny práva – 2010. Brno : Masarykova univerzita, 2010, s. 109

nemožno považovať vo všeobecnosti za „silnejší“ ako iný – výnimkou nie je ani dôkaz vykonaný výpoveďou korunného svedka. V opačnom prípade, „takýto postup orgánu iného v trestnom konaní by mohol vo svojich dôsledkoch viesť k nesprávnemu zisteniu skutkového stavu veci a tým aj k nesprávnemu a teda aj nezákonnému rozhodnutiu.“²¹ Aj napriek tomu, že všetky dôkazy majú rovnakú dôkaznú silu, je však zrejmé, že ich význam a závažnosť vo vzťahu k vyslovenému rozhodnutiu súdu o vine či nevine obžalovaného môžu byť a zväčša aj budú rôzne.²² Vzhľadom na špecifickosť prípadov, v ktorých môže dôjsť k uplatneniu inštitútu spolupracujúceho obvineného a na problémy spojené s dokazovaním trestných činov, ktoré sa s nimi spájajú, teda inými slovami možno predpokladať, že konkrétna výpoveď korunného svedka bude mať pre rozhodnutie súdu v konkrétnom konaní po vzájomnom vyhodnotení všetkých vykonaných dôkazov väčší význam a relevanciu na určenie viny obžalovaného – v konečnom dôsledku je využívanie predmetného inštitútu totiž v princípe práve nástrojom, ktorý má orgánom činným v trestnom konaní poslúžiť v dôkaznej núdzi a prispieť k náležitému objasneniu trestnej veci. Charakteristickým prínosom výpovede spolupracujúceho obvineného je najmä predpokladané získanie určitého „vhl'adu“ do jadra páchania trestnej činnosti, čo z celkového hľadiska môže poslúžiť zefektívneniu trestnoprávneho postihu páchatel'ov predmetných trestných činov i v širšom kontexte – som toho názoru, že využívanie inštitútu spolupracujúceho obvineného môže ponúknuť takisto cenné taktické poznatky o samotnej trestnej činnosti, spôsoboch jej páchania, štruktúre jednotlivých zločineckých skupín, a podobne, ktorých následné využitie v praxi môže sekundárne rovnako pozitívne obohatiť možnosti kontroly predmetnej kriminality a prispieť k precízácii existujúcich či vzniku nových nástrojov určených na jej postihovanie.

Resumé

Príspevok je primárne venovaný úvahe o osobitostiach postavenia spolupracujúceho obvineného ako svedka v trestnom konaní. Na účely oboznámenia s predmetným inštitútom je stručne - s nevyhnutnou mierou generalizácie - charakterizovaná jeho podstata a účel, následne je priestor venovaný predovšetkým oboznámeniu s účelom a obsahom pojmu svedok v trestnom konaní s cieľom načrtnúť príčinu odchýlok v postavení korunného svedka a ich podstatu, vyplývajúcu z rozdielnych procesných práv a povinností svedka a obvineného, najmä s poukazom na nevyhnutný vplyv na zásadu práva na obhajobu a súvisiace právo obvineného podať výpoveď vedome nepravdivú, povinnosť svedka vypovedať pravdivo, jeho právo výpoveď odoprieť, a pod. Autorka následne venuje pozornosť otázke prípustnosti použitia výpovede spolupracujúceho obvineného v trestnom konaní, so zbežným poukazom na relevantnú judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva a základný princíp prípustnosti predmetnej výpovede, podľa ktorého rozhodnutie o vine obvineného nesmie byť výlučne alebo v rozhodujúcej miere založené na dôkaze získanom výsluchom spolupracujúceho obvineného. Následne je pozornosť zameraná najmä na pochybnosti vznikajúce pri posudzovaní vierohodnosti takýchto výpovedí a možné príčiny ich vzniku, dotýkajúce sa súčasne čiastočne tiež otázky možnej motivácie obvinenej osoby kooperovať s orgánmi činnými v trestnom konaní. V závere autorka ponecháva priestor pre úvahu nad významom inštitútu spolupracujúceho obvineného v súvislosti s predpokladaným prínosom jeho výpovede, ktorý nevyhnutne nemusí spočívať len v naplnení spolupráce v konkrétnom prípade zistením alebo objasnením trestného činu alebo usvedčením jeho páchatel'a, ale takisto sekundárne môže byť zdrojom ďalších poznatkov, využiteľných v kontexte boja proti vymedzeným formám trestnej činnosti, najmä pri precízácii existujúcich a vzniku nových možností ich trestnoprávneho postihovania.

Zoznam bibliografických odkazov

²¹ VIKTORYOVÁ, J.: Využívanie výsledku výpovede korunného svedka v dokazovaní vo vyšetrovaní. In *Justičná revue*, 2004, roč. 56, č. 5, s. 605

²² BALÁŽ, P. – JALČ, A.: *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2006, s. 152

- BALÁŽ, P. – JALČ, A. 2006. *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2006. 199 s. ISBN 80-8082-052-X.
- BRÁZDOVÁ, V. 2003. Institut korunního svědka z pohledu praxe státního zastupitelství. In *Nad institutem korunního svědka : Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň : Západočeská univerzita, 2003. ISBN 80-7082-982-6, s. 61 – 63.
- CASSIDY, M. 2004. 'Soft Words of Hope': Giglio, Accomplice Witnesses, and the Problem of Implied Inducements. In *Northwestern University Law Review* [online]. 2004, vol. 98, no. 3, p. 1129 - 1177 [cit. 2014-02-03]. Dostupné na internete:
http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID525622_code337546.pdf?abstractid=525622&mirid=3.
- ČECH, J. a kol. 2005. *Psychológia pre políciu a justíciu*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2005. 603 s. ISBN 80-89034-91-8.
- IVOR, J. a kol. 2010. *Trestné právo procesné*. Bratislava : Iura Edition, 2010, 2. vydanie. 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9.
- KUČHTA, J. 2010. Korunní svědek a spolupracující obviněný v českém trestním právu. In *Dny práva – 2010 – Days of law*. Brno : Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5305-2, s. 105 – 114.
- MATHERN, V. 1968. *Výpoveď obvineného a svedka v konaní pred súdom*. Bratislava : Štatistické a evidenčné vydavateľstvo tlačív, 1968, 150 s.
- MOLE, N. – HARBY, C. 2006. *Právo na spravodlivý proces : Sprievodca na aplikáciu článku 6 Európskeho dohovoru o ľudských právach*. Bratislava : Informačná kancelária Rady Európy, 2006. 64 s. ISBN 978-80-89141-10-4.
- MURÍN, S. 2002. Korunný svedok. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2002, roč. 54, č. 6 – 7, s. 740 – 750.
- MUSIL, J. 2003. Jsou námitky vznášené proti institutu korunního svědka oprávněné? In *Nad institutem korunního svědka: Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2003. ISBN 80-7082-982-6, s. 69 – 85.
- PIPEK, J. Několik poznámek k institutu tzv. korunního svědka. In *Nad institutem korunního svědka: Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2003. ISBN 80-7082-982-6, s. 65 – 67.
- PÚRY, F. 2003. Několik poznámek k institutu tzv. korunního svědka v českém trestním právu. In *Nad institutem korunního svědka: Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2003. ISBN 80-7082-982-6, s. 13 – 16.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Cornelis proti Holandsku z dňa 25. mája 2004, č. sťažnosti 994/03
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Doorson proti Holandsku z dňa 26. novembra 1996, č. sťažnosti 20524/92
- ŠÁMAL, P. 2003. Nad institutem korunního svědka. In *Nad institutem korunního svědka: Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2003. ISBN 80-7082-982-6, s. 43 – 54.
- TROJÁČEK, J. 2003. Právní úprava institutu „korunního svědka“ z pohledu Policie České republiky. In *Nad institutem korunního svědka: Sborník příspěvků z odborného semináře*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2003. ISBN 80-7082-982-6, s. 7 – 12.

- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky III. ÚS 106/2013-9
- VIKTORYOVÁ, J. a kol. 2001. *Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001. 354 s. ISBN 80-8054-201-5.
- VIKTORYOVÁ, J. 2004. Využívanie výsledku výpovede korunného svedka v dokazovaní vo vyšetrovaní. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2004, roč. 56, č. 5, s. 604 – 607.

K NOVÉMU ČESKÉMU ZÁKONU O OBETIACH TRESTNÝCH ČINOV A ODÔVODNENOSTI PRIJATIA OBDOBNÉHO PREDPISU V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

JUDr. Tatiana Siranko Kanáliková, PhD.

Ústav verejného práva

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola

Anotácia: Príspevok je venovaný problematike samostatného zákona o obetiach trestných činov, a možnosti, resp. odôvodnenosti jeho prijatia v podmienkach slovenského právneho poriadku. Príspevok komentuje a vychádza z prijatia relatívne nového, českého zákona o obetiach trestných činov (zákon č. 45/2013 Sb.), v kontexte ktorého zvažuje vhodnosť prijatia obdobného predpisu v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: obeť trestného činu, poškodený, zákon o obetiach trestných činov.

Annotation: Article is dedicated to the Law victimization and solutions of it's adoption in Slovak legal order. Article comments new Czech Law victimization and thinks about possible Slovak Law.

Keywords: victim of a crime, injured, Law victimization

Problematika obetí trestných činov sa v priestore nášho právneho poriadku v poslednom období stala nesmierne aktuálnou a diskutovanou témou. Subjekty, ktoré sú najzávažnejším spôsobom zasiahnuté negatívnymi dôsledkami trestnej činnosti, si jednoznačne zasluhujú našu pozornosť. Adekvátna starostlivosť štátu o obeť trestných činov a snaha o zabezpečenie ich špecifických potrieb je nepochybne jedným z prejavov humánnosti a vyspelosti spoločnosti, ako aj jej právneho poriadku. Nepopierateľným faktom je, že právny poriadok Slovenskej republiky doposiaľ pojem obeť (resp. obeť trestného činu) nepozná, a ani ho žiadnym spôsobom nedefinuje. V zmysle platnej právnej úpravy môžeme v zásade rozlišovať len pojmy poškodený (v zmysle ustanovenia §46 Trestného poriadku, zákon č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov), a tiež pojem osoba poškodená, resp. osoba poškodená násilným trestným činom (v zmysle ustanovenia § 2 písm. a) zákona č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi). Uvedené pojmy, teda pojem poškodený v zmysle trestnoprocesnej úpravy a poškodený v zmysle zákona o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi sa od seba odlišujú, nie sú totožné. Druhý z uvedených pojmov, resp. obsah tohto pojmu bol do nášho právneho poriadku zavedený spomenutým zákonom o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi ako reakcia na požiadavku zosúladienia vnútroštátneho právneho poriadku s právom EÚ. Došlo tým teda k implementácii smernice Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o náhradách obetiam trestnej činnosti.¹ Uvedená smernica, ako aj ďalšie relevantné európske normy, rovnako ako normy medzinárodného charakteru, štandardne pracujú s pojmom obeť (z angl. *victim*). V tejto súvislosti je teda zrejmé, že slovenský zákonodarca ani pri implementácii uvedenej smernice nerešpektoval pojmový aparát daného predpisu, ale zotrval na pojme poškodený. Došlo tu teda skôr k určitej diskrepancii medzi trestnoprocesným ponímaním pojmu poškodený a uvedeného širokého ponímania pojmu poškodený v zmysle zákona o odškodňovaní, ako k zosúladieniu noriem. Na druhej strane však obsah tohto pojmu (napriek inému slovnému označeniu), resp. jeho vymedzenie, je veľmi blízke pojmu obeť trestného činu tak, ako s ním pracujú relevantné dokumenty medzinárodného charakteru (môžeme uviesť napríklad dokumenty, akými sú rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV o postavení obetí v trestnom konaní², Deklarácia o obetiach³, či dokonca i posledná smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ktorou sa ustanovujú minimálne

¹ Smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov, Ú. v. EÚ L 261, 6. 8. 2004, s. 15 – 18, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku: Kapitola 19 Zväzok 07 S. 65 – 68

² Ú. v. ES L 82, 22.3.2001, s. 1–4 mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku: Kapitola 19 Zväzok 04 s. 72–75.

³ Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. United Nations, General Assembly A/RES/40/34. Deklarácia OSN č. 40/34 z roku 1985.

normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.⁴ Došlo tak k situácii, keď sa jedným označením označujú dva pojmy s odlišným obsahom, resp. z iného pohľadu, ten istý pojem je definovaný dvakrát (a zároveň dvojako), v rozličných právnych predpisoch. Podľa môjho názoru by bolo vhodné uvedené pojmy rozlišovať, a pojem obeť aj v našom právnom poriadku zadefinovať, keďže pojem poškodený vypovedá skôr o postavení tohto subjektu v procese trestného konania, z ktorého mu vyplývajú procesné práva a povinnosti, zatiaľ čo pojem obeť zohľadňuje skôr určitý sociálny rozmer problematiky, pričom v ňom možno zohľadniť aj sprostredkované následky trestnej činnosti.

V súvislosti s uvedenými skutočnosťami je dôležité spomenúť aj poslednú z legislatívnych aktivít českého zákonodarcu, ktorej výsledkom bolo prijatie úplne nového zákona č. 45/2013 Sb. o obetiach trestných činov (zákon o obetiach trestných činov). Tento počin bol výsledkom dlhšieho snaženia a prípravy samotného predpisu, pričom je nesporné, že ide o právny predpis veľkého významu, keďže zásadným a komplexným spôsobom upravil problematiku obetí trestných činov, a to tak, že zjednotil roztrieštenú právnu úpravu obsiahnutú vo viacerých právnych predpisoch (najmä v Trestníom rádu⁵, či v zákone č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peňažnej pomoci obetiam trestnej činnosti a pod.) do jediného právneho predpisu. Uvedený zákon bol prijatý 30. januára 2013, pričom jeho účinnosť bola stanovená na 1. augusta 2013.

V zmysle dôvodovej správy cieľom nového zákona o obetiach trestných činov bolo predovšetkým rozšírenie práv obetí a pomoci, ktorá im je poskytovaná, pričom druhou významnou úlohou nového predpisu bolo odstránenie nedostatkov implementácie rámcového rozhodnutia Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní.⁶

Pokiaľ ide o prvý z uvedených cieľov, treba povedať, že na rozdiel od tej slovenskej, česká právna úprava pojem „obeť“ trestného činu poznala aj pred prijatím nového predpisu, keďže s ním pracoval už zákon č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peňažnej pomoci obetiam trestnej činnosti. Tieto dva pojmy treba rozlišovať.⁷ Pojem poškodený je pojmom procesného práva a pracuje s ním Trestní zákoník, definuje ho v ustanovení § 43, dáva mu status strany trestného konania, a tým mu priznáva aj množstvo práv, a treba pod ním rozumieť tak fyzické osoby ako aj právnické osoby. Na druhej strane pojem obeť v podmienkach českého právneho poriadku, ako už bolo povedané, zaviedol a používa zákon o poskytnutí peňažnej pomoci obetiam trestného činu, pričom tento zaň považuje len osoby fyzické, ale zároveň pod tento pojem zahŕňa aj niektorých pozostalých po obeti. Možno teda povedať, že pojem obeť je v porovnaní s pojmom poškodený pojmom užším, keďže nezahŕňa právnické osoby, avšak je zároveň aj pojmom širším, keďže za obeť sa považujú aj niektorí pozostali.

Pohľad Trestního zákona na obeť je trochu odlišný, keďže orgány činné v trestnom stíhaní ju vnímajú najmä ako nosiča dôkazov. Obeť môže svojou výpoveďou prispieť k objasneniu skutkového stavu veci a odsúdeniu páchatel'a. Procesný predpis obeť vníma aj ako procesnú stranu, ktorá z titulu tohto svojho postavenia disponuje určitým rozsahom práv a povinností, pričom ju označujeme ako poškodeného. Napokon obdobne to je i v našich podmienkach. Pod vplyvom celosvetového trendu posilňovania práv obetí trestných činov treba obetiam venovať zvýšenú starostlivosť, snažiť sa zmierniť dôsledky trestných činov, ich dopad na osobnosť obetí a tiež kompenzovať vzniknutú ujmu. Z týchto dôvodov by sa obeť popri svojom procesnom postavení (v pozícii poškodeného) mala stať i subjektom špeciálnej starostlivosti zo strany štátu, s čím sa stotožňuje aj predmetná dôvodová správa.

Z uvedených charakteristík vyplýva, že pojem poškodený a pojem obeť trestného činu sa nedajú až tak striktné odlišiť. Skôr možno povedať, že pri nich treba vnímať rôzne pohľady či perspektívy nazerania na ne. V prípade, ak hovoríme o poškodenom, musíme ho vnímať ako

⁴ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, Ú. v. EÚ L 315, 14.11.2007, s. 57-73.

⁵ zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (ďalej len Trestní zákoník)

⁶ <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0> (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, 6. volebné obdobie, Sněmovní tisk 617/0, část č. 1/5, N.z. o obětech trestných činů - EU).

⁷ Pozri JELÍNEK, J. a kol.: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, s. 14-15.

subjekt, resp. stranu trestného konania, ktorý disponuje procesnými právami, pričom ich účelom je najmä naplnenie cieľa a účelu trestného konania. Na druhej strane, ak hovoríme o obeti, do popredia vystupuje skutočnosť, že v dôsledku trestného činu (resp. aj činu inak trestného) fyzickej osobe vznikla ujma, bola takýmto činom postihnutá a z tohto dôvodu by mali obeti prislúchať aj také práva, ktoré jej zabezpečia adekvátnu starostlivosť, pomoc či prípadnú kompenzáciu spôsobenej ujmy. Z týchto dôvodov sa konkrétna osoba súčasne môže nachádzať, a spravidla sa aj nachádza, v pozícii obeť trestného činu i poškodeného v trestnom konaní.

V záujme dosiahnutia uvedeného stavu sa ako najdôležitejšie javí vzájomné vyrovnanie, resp. dosiahnutie ideálnej kombinácie tzv. procesných (upravených v procesných predpisoch) a mimoprocesných (upravených v ostatných predpisoch) práv subjektov postihnutých negatívnymi následkami trestných činov.⁸ V zahraničných úpravách možno badať aj varianty, keď sú mimoprocesné práva obetí upravené dostatočne a kvalitne, avšak úprava ich procesných práv má väčšie rezervy (takouto krajinou je napr. Veľká Británia).⁹ Pokiaľ ide o Českú republiku v zmysle stavu pred prijatím nového zákona, možno povedať, že procesné práva sú v trestnoprocesnom predpise upravené pomerne široko a adekvátne, zatiaľ čo práva obetí ako subjektov, ktorým svedčí špeciálna starostlivosť od štátu, sú upravené len čiastočne a neucelene.¹⁰ Obdobný stav je možné konštatovať aj v podmienkach Slovenskej republiky.

Podľa právneho stavu pred prijatím novej úpravy boli práva obetí v Českej republike upravené vo viacerých predpisoch. Práva procesného charakteru, ktoré obeti svedčia ako poškodenému v trestnom konaní, sú obsiahnuté v Trestnom ráde, kde sú upravené aj niektoré práva obetí ako subjektov špeciálnej starostlivosti od štátu, pričom však nemajú procesný charakter. Právo obetí na peňažnú pomoc bola zasa obsahom spomenutého zákona č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peňažnej pomoci obetiam trestnej činnosti, zatiaľ čo sociálne služby boli obetiam poskytované podľa zákona č. 108/2006 Sb. o sociálnych službách.

V súlade s uvedeným sa zákonodarca rozhodol, že vhodným riešením by malo byť posilnenie týchto práv a ich dôkladné legislatívne zakotvenie. V tomto smere možno v zahraničných úpravách pozorovať v zásade dve možnosti riešenia tohto stavu, a to buď zakotvenie práv obetí v samostatnom predpise (Nemecko, Švajčiarsko, Rumunsko, Kanada), alebo novelizovanie existujúcej právnej úpravy (napr. Rakúsko, avšak do tejto skupiny stále patrí aj Slovenská republika). Český zákonodarca teda zvolil prvý variant, ktorý je podľa môjho názoru vhodnejší. Uvedené riešenie má viaceré pozitívne aspekty, na ktoré sa odvoláva aj dôvodová správa predmetného zákona. Ide najmä o nasledovné argumenty:

1. Keďže práva obetí majú procesný i neprocesný charakter, pri zavádzaní neprocesných práv do právnej úpravy dochádza k zbytočnému rozširovaniu ustanovení trestnoprocesného predpisu o ustanovenia, ktoré nemajú bezprostredný význam a dosah na priebeh trestného konania. V opačnom prípade, teda v prípade ich úpravy v samostatnom predpise, sa takémuto zásahu dá vyhnúť. Samozrejme, ani v tomto kontexte sa nedá úplne vylúčiť situácia, keď mimoprocesné právo obeť bude mať vzhľadom na svoju povahu aj procesný dosah a význam, a z toho dôvodu ho treba aj trestnoprocesne ošetriť.

2. Z pozície adresáta takejto úpravy, t.j. obetí trestných činov, je z hľadiska zrozumiteľnosti a prehľadnosti ich práv vhodnejšia ich úprava v samostatnom predpise, než ich ďalšie triedenie vo viacerých zákonoch.

3. Samostatná úprava práv obetí trestných činov vyjadruje postoj, resp. zmenu postoja štátu k obetiam trestných činov a zároveň vysiela pozitívny signál, že o obeť bude patrične postarané, budú zachované ich práva a bude rešpektovaná ich dôstojnosť. Tento postoj zároveň môže prispieť k zvýšeniu ochoty obetí oznamovať trestné činy, a teda môže viesť k znižovaniu latencie

⁸ JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol.: Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu, Praha: Leges, 2012, s. 23.

⁹ DOAK, J.: Victims Rights, Human Rights and Criminal Justice. Reconceiving the Role of Third Parties. Oxford: Hart Publishing, 2008, str.1 a nasl.

¹⁰ Tamtiež s. 23.

kriminality. S uvedenými argumentmi sa dá stotožniť, pričom možno povedať, že daná argumentácia by reflektovala aj súčasný stav v podmienkach Slovenskej republiky.

V zmysle uvedeného zámeru, teda zvýšenia štandardu práv obetí trestných činov, cieľom nového zákona o obetiach trestných činov v Českej republike je predovšetkým nasledovné:

- a) zabezpečiť, aby sa s obeťami trestných činov zaobchádzalo s rešpektom k ich osobnosti, citlivo vzhľadom na danú situáciu, v ktorej sa nachádzajú bez vlastného pričinenia, a spôsobom, ktorý im nespôsobí ešte väčšiu ujmu,
- b) zabezpečiť, aby obetiam bola poskytnutá pomoc (nielen právna) v prípadoch, keď takúto pomoc potrebujú, pričom zabezpečiť možnosť dosiahnuť takúto pomoc aj bezplatne,
- c) zabezpečiť, aby obeť mali v priebehu celého trestného konania dostatok informácií o svojich právach, o svojom prípade,
- d) zabezpečiť, aby každej obeť bola daná možnosť v trestnom konaní vyjadriť svoj názor na trestnú vec.¹¹

Druhým spomínaným cieľom novej právnej úpravy v zmysle dôvodovej správy bolo zosúladienie právnej úpravy s príslušnými predpismi EÚ. Išlo najmä o odstránenie nedostatkov implementácie rámcového rozhodnutia Rady 2001/220/SVV z 5. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní. Popri odstraňovaní nedostatkov tejto implementácie úlohou novej právnej úpravy bolo tiež zosúladienie s vtedajším návrhom (dnes už prijatej) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV. V zmysle rozdielovej tabuľky kompatibility návrhu predpisu s právom ES/EÚ i dôvodovej správy, návrh zákona deklaroval zosúladienie aj s inými predpismi EÚ.¹² Na druhej strane však dôvodová správa konštatovala, že požiadavky spomínaných predpisov sú právnym poriadkom pokryté už v čase prerokúvania návrhu predpisu, resp. sú predmetom návrhov ďalších zákonov.

Vlastný text zákona č. 45/2013 Sb. o obetiach trestných činov je rozčlenený na viacero častí, pričom obsahom prvej z nich je problematika práv obetí trestných činov a podpora subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov. Druhá časť predpisu je venovaná príslušným zmenám Trestného rádu, pričom ostatné časti sa venujú zmenám ďalších predpisov, akými sú Občiansky súdny poriadok, zákon o súdnom poplatku, exekučný poriadok, insolvenčný zákon, zákon o poskytnutí peňažnej pomoci obetiam trestnej činnosti, zákona o súdnictve nad mládežou a iných.

Prvú časť zákona teda možno považovať za vlastný text zákona o obetiach trestných činov. Táto časť je zároveň členená na viacero tematicky zameraných hláv a dielov:

Hlava I. - **Všeobecné ustanovenia**, kde je vymedzený predmet zákona, definície základných pojmov s ktorými predpis pracuje, a základné zásady, na ktorých je predpis vybudovaný.

Hlava II. - **Práva obetí trestných činov**, pričom sa ďalej člení na jednotlivé diely, podľa okruhu práv na právo na poskytnutie odbornej pomoci, právo na informácie, právo na ochranu pred hroziacim nebezpečenstvom, právo na ochranu súkromia, právo na ochranu pred druhotnou ujmu, a napokon právo na peňažnú pomoc.

Hlava III. - **Podpora subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov**

Hlava IV. - **Záverčné ustanovenia**, kde nájdeme splnomocňujúce a zrušovacie ustanovenia.

Predmetom úpravy zákona (§ 1) je zapracovanie príslušných predpisov EÚ. Upravuje práva obetí trestných činov, poskytovanie peňažnej pomoci obetiam trestných činov štátom a vzťahy medzi štátom a subjektmi, ktoré poskytujú služby obetiam trestných činov. Zákon v úvodných ustanoveniach definuje aj pojem obeť (§ 2 ods. 2 a 3) v súlade s ustanoveniami rámcového rozhodnutia Rady 2001/220/SVV [čl. 1 písm. a), ďalej len „rámcové rozhodnutie“], ale tiež v súlade so smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ [čl. 2 písm. a), ďalej len „smernica“].

¹¹ JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol.: Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu, Praha: Leges, 2012, s. 24.

¹² <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0> (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, 6. volebné období, Sněmovní tisk 617/0, část č. 1/5, N.z. o obětech trestných činů - EU)

Významným krokom bolo zavedenie definície obzvlášť zraniteľnej obeť, s ktorou počíta rámcové rozhodnutie (čl. 2 ods. 2), ale aj smernica (čl. 22 až 24). V zmysle zákona (§ 2 ods. 4) sa za obzvlášť zraniteľnú obeť považuje:

- a) dieťa,
- b) osoba, ktorá je postihnutá fyzickým, mentálnym alebo psychickým hendikepom alebo zmyslovým poškodením, ktoré v spojení s rôznymi prekážkami môže brániť plnému a účelnému uplatneniu tejto osoby v spoločnosti v porovnaní s jej ostatnými členmi,
- c) obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi,
- d) obeť trestného činu proti ľudskej dôstojnosti v sexuálnej oblasti alebo trestného činu, ktorý zahŕňa násilie alebo hrozbu násilia, ak v konkrétnom prípade existuje zvýšené nebezpečenstvo spôsobenia druhotnej ujmy najmä vzhľadom na jej vek, pohlavie, rasu, národnosť, sexuálnu orientáciu, náboženské vyznanie, zdravotný stav, rozumovú vyspelosť, schopnosť vyjadrovať sa, životnú situáciu, v ktorej sa nachádza, alebo so zreteľom na jej vzťah k osobe podozrivej zo spáchania trestného činu alebo závislosť od nej.

Je možné všimnúť si, že posledná skupina obzvlášť zraniteľných obetí je koncipovaná pomerne široko, čo by mohlo zväzdať k nejednoznačnosti výkladu. S prihliadnutím na tento fakt však zákonodarca do ustanovenia zaviedol podmienku posúdenia tejto kategórie so zreteľom na konkrétny prípad, a teda vylúčil absolútnosť jej aplikácie.

Ďalším veľmi dôležitým počinom zákonodarca bolo zedefinovanie tzv. druhotnej ujmy (§ 2 ods. 5), ktorá je významným pojmom v oblasti problematiky obetí trestnej činnosti, a tiež s ňou pracuje smernica (čl. 1 ods. 1). Zákon druhotnú ujmu definuje ako ujmu, ktorá obeti nebola spôsobená trestným činom, ale vznikla v dôsledku prístupu policajných orgánov, orgánov činných v trestnom konaní a ďalších orgánov verejnej moci, poskytovateľov zdravotníckych služieb, subjektov zapísaných v registri poskytovateľov pomoci obetiam trestných činov, znalcov, tlmočníkov, obhajcov a masovokomunikačných prostriedkov k nej.

Dôležitou časťou úpravy je výslovné zavedenie a formulácia základných zásad (§ 3), ktoré majú kľúčový význam pre interpretáciu a správnu aplikáciu zákona. Základnú zásadu, ktorá je obsahom ustanovenia § 3 ods. 1, možno označiť za určitú formu prezumpcie statusu obeť.¹³ V zmysle tejto zásady každú osobu, ktorá sa cíti byť obeťou spáchaného trestného činu, treba považovať za obeť, pokiaľ nevýjde najavo opak, alebo pokiaľ nejde o zjavné zneužitie postavenia obeť podľa tohto zákona. Na postavenie obeť nemá vplyv skutočnosť, že páchatel' nebol zistený alebo odsúdený. Proces trestného konania síce napokon môže odhaliť, že osoba nie je obeťou daného trestného činu, avšak dovtedy ju za ňu treba považovať. Ak existuje určitá pochybnosť o tom, či je určitá osoba obeťou, treba sa prikloniť k záveru, že ňou je. Veľmi dôležité je tiež zachytiť prípady, keď sa obeť bude snažiť systém pomoci obetiam zneužiť, na čo sa v rámci tejto zásady taktiež pamätá. Ostatnými významnými zásadami sú:

1. zásada prevencie sekundárnej viktimizácie, individuálneho, diferencovaného a citlivého prístupu k obeť (§ 3 ods. 2 zákona), ktorá vychádza z čl. 2 ods. 1 a čl. 15 ods. 1 rámcového rozhodnutia, ale je tiež v súlade s čl. 1 a čl. 12 ods. 1 smernice,
2. zásada rovnosti všetkých obetí, resp. zásada zákazu diskriminácie (§ 3 ods. 3 zákona),
3. zásada poskytovania informácií zrozumiteľne a opakovane (§ 3 ods. 4 zákona), ktorá je vyjadrením čl. 4 ods. 1 rámcového rozhodnutia, či čl. 3 a 4 smernice,
4. zásada spolupráce orgánov činných v trestnom konaní so subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam trestných činov (§ 3 ods. 5 zákona), v ktorej sa prejavuje aj čl. 8 smernice.

V druhej hlave zákona sú rozoberané jednotlivé kategórie práv obetí. Prvým z okruhov je **právo na poskytnutie odbornej pomoci** (§ 4 až 6 zákona), ktoré zahŕňa odbornú psychologickú, sociálnu a právnu pomoc, poskytovanie právnych informácií a tzv. restoratívne programy. Obzvlášť zraniteľným obetiam sa pomoc poskytuje bezplatne. Pokiaľ ide o bezplatnú právnu pomoc, tá má svoje základy v Trestnom ráde. Smernica upravuje právo na právnu pomoc vo svojom článku 13.

¹³ JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol.: Poškodený a obeť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu, Praha: Leges, 2012, s. 26.

V ďalšom diele je zakotvené **právo na informácie** (§ 7 až 13 zákona). V úprave môžeme nájsť rozdelenie informačných povinností podľa subjektov, ktoré informáciu poskytujú, ale aj podľa typu informácie. Ustanovené sú tiež forma a spôsob poskytovania informácií či pravidlá pre informovanie obetí, ktoré neovládajú český jazyk. V tejto časti zákona došlo k zosúladieniu s čl. 4 ods. 1 až 3 rámcového rozhodnutia, avšak problematika je aj obsahom čl. 4 a čl. 6 smernice.

Právo na ochranu pred hroziacim nebezpečenstvom (§ 14 zákona) zahŕňa okruh rozmanitých práv, ktorých primárna úprava je obsahom iných právnych predpisov.

Obsahom **práva na ochranu súkromia** (§ 15 a 16 zákona) je najmä zákaz zverejňovania informácií o totožnosti obeti, ktorý však nachádza svoje vyjadrenie v ustanoveniach Trestného rádu a smeruje k zákazu informovania mimo trestného konania. V zmysle ustanovenia „poskytovanie osobných údajov obete“ je tu upravené právo obete (a iných subjektov) požiadať, aby údaje o bydlisku a doručovacej adrese, o mieste výkonu zamestnania, povolania alebo podnikania, osobných, o rodinných a majetkových pomeroch obete (resp. iného subjektu) boli vedené tak, aby sa s nimi mohli oboznamovať len orgány činné v trestnom konaní, policajti a probační a mediálni úradníci, ktorí sú činní v danej veci. Uvedená úprava reflektuje čl. 8 ods. 1 a 2 rámcového rozhodnutia a tiež čl. 21 smernice.

Právo na ochranu pred druhotnou ujmu (§ 17 až 22 zákona) je veľmi dôležité a tvorí ho komplex viacerých čiastkových oprávnení, ktoré sa týkajú

1. zabránenia kontaktu obete s osobou, ktorú označila za páchatel'a, s osobou podozrivou alebo s osobou, proti ktorej sa vedie trestné konanie (§ 17); uvedené ustanovenie je v súlade s čl. 8 ods. 3 a čl. 15 ods. 1 rámcového rozhodnutia, ale aj čl. 19 smernice,
2. podania vysvetlenia a výsluchu obete, najmä v súvislosti s kladením otázok smerujúcich do intímnej oblasti vypočúvanej obete (§ 18); ustanovenie je odkazom na čl. 3 rámcového rozhodnutia, ale tiež napĺňa čl. 23 ods. 3 písm. c) či čl. 12 ods. 4 písm. d) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ¹⁴,
3. podania vysvetlenia a výsluchu obete osobou rovnakého alebo opačného pohlavia (§ 19); táto právna úprava je v súlade s čl. 23 ods. 2 písm. d) smernice,
4. podania vysvetlenia a výsluchu obzvlášť zraniteľných obetí (§ 20); toto ustanovenie je okrem iného v súlade s ustanoveniami čl. 22 a 23 smernice, či čl. 3 rámcového rozhodnutia,
5. právo na sprievod dôverníka (§ 21); (uvedené je v súlade s čl. 13 ods. 2 písm. e) rámcového rozhodnutia,
6. právo obete na vyhlásenie o dopade trestného činu na jej život (§ 22); ustanovenie je v súlade s čl. 3 rámcového rozhodnutia.

Uvedené práva nachádzajú svoj odraz v trestnom konaní a majú pre obete v procese trestného konania veľký význam. Za zmienku stojí najmä právo obete na vyhlásenie o dopade trestného činu na jej život, ktoré je obdobou inštitútu zahraničných úprav, tzv. „*victim impact statement*“.¹⁵ Uvedený inštitút má svoju tradíciu najmä v anglo-americkom prostredí. Takéto vyhlásenie má veľký význam najmä z hľadiska morálneho a citového vysporiadania sa obete s trestným činom a jeho páchatel'om. Týmto spôsobom dochádza tiež ku konfrontácii páchatel'a s jeho skutkom. Navyše, prostredníctvom vyhlásenia obete dostáva aj súd aplikujúci právo informácie, ktoré môže vziať do úvahy pri ukladaní trestu.¹⁶ Tradične, v zmysle praxe zahraničných úprav, takéto vyhlásenia pomáhajú najmä v prípadoch náhrad nemajetkovej ujmy obete, alebo tzv. vedľajších následkov trestného činu.¹⁷ Svoje vyjadrenie našlo toto právo v príslušných ustanoveniach Trestného rádu. Tento inštitút považujem za veľmi zaujímavý pokrok, ktorý by mohol byť významným prvkom vychádzania trestnej justície v ústrety obetiam trestných

¹⁴ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ zo dňa 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi, boji proti nemu a ochrane obetí, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV.

¹⁵ ENGLEBRECHT, C.M.: *The Victim Impact Statement: An Analysis of its Content, Function, and Meaning within the Criminal Justice System*. United States -- New York: State University of New York at Albany, 2008, s. 2 a nasl.

¹⁶ KATZ, K.M.: *Opposing Scales of Justice: Victims' Voices in the Sentencing Process*. Canadian Criminal Law Review, 2010, vol. 14, no. 2., s. 182.

¹⁷ ROBERTS, J.V., MANIKIS, M.: *Victim Impact Statements at Sentencing: The Relevance of Ancillary Harm**. Canadian Criminal Law Review, 2010, vol. 15, no. 1., s. 7.

činov, a zároveň môže prispieť k zvýšeniu výchovného pôsobenia trestného konania na páchatel'a trestného činu. Domnievam sa, že jeho zavedenie aj do slovenského trestného konania by stálo za úvahu.

Poslednou, avšak veľmi dôležitou časťou oprávnení obetí je **právo obetí na peňažnú pomoc** (§ 22). Uvedenú problematiku prevzal nový predpis zo spomenutého zákona č. 209/1997 Sb., aj keď i v týchto ustanoveniach došlo k určitým zmenám. Medzi tie najdôležitejšie môžeme zahrnúť rozšírenie poskytovania peňažnej pomoci aj v prípadoch spôsobenia nemajetkovej ujmy (v zmysle ustanovení § 25 a § 28), rozšírenie okruhu oprávnených osôb, ktorým vznikla nemajetková ujma (v zmysle ustanovenia § 25), zvýšenie paušálnych čiastok poskytovaných v rámci peňažnej pomoci (v zmysle ustanovenia § 28), predĺženie subjektívnej lehoty na podanie žiadosti o peňažnú pomoc na 2 roky a tiež doplnenie objektívnej lehoty 5 rokov (v zmysle ustanovenia § 30), či zavedenie nového princípu prechodu nároku na náhradu škody alebo nemajetkovej ujmy na štát, ktorý nahradil povinnosť vrátiť poskytnutú pomoc v prípade, keď bola obeti škoda nahradená (v zmysle ustanovenia § 33).

Naposledy spomenutá zmena je zaujímavá aj vzhľadom na slovenskú právnu úpravu odškodňovania osôb poškodených násilnými trestnými činmi, keď subjekty štátnej pomoci stále majú povinnosť vracat' poskytnutú pomoc v prípade jej náhrady. Uvedená zmena by mohla byť zjednodušením celého procesu.

Tretia hlava zákona je venovaná problematike **podpory subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov**. Uvedená oblasť je tu spracovaná komplexne, pričom upravuje aj zriadenie registra poskytovateľov pomoci obetiam trestných činov. Takýto register by mal umožňovať všetkým zainteresovaným subjektom (obetiam, ale i subjektom informujúcim o pomoci) ľahšiu orientáciu i prístup k informáciám o poskytovateľoch pomoci. Subjekty pomoci sa budú zapisovať do registra bez výnimky. Podporou, resp. spôsobom pomoci či podpory je poskytnutie dotácie z prostriedkov štátneho rozpočtu pre subjekty, ktoré budú disponovať akreditáciou, pričom takáto akreditácia bude možná jednak podľa iných predpisov (v prípade psychologického a sociálneho poradenstva) a jednak aj podľa zákona o obetiach, pokiaľ ide o právne informácie a restoratívne programy. Problematike subjektov poskytujúcich pomoc poškodeným, resp. obetiam trestných činov a ich podpore by bolo jednoznačne vhodné venovať zvýšenú pozornosť aj v podmienkach Slovenskej republiky.

Ako už bolo spomenuté, zákon č. 45/2013 Sb. o obetiach trestných činov okrem svojej vlastnej agendy a úpravy priniesol aj viac či menej rozsiahle novelizácie ďalších predpisov. Ide najmä o Trestní řád, Občiansky súdny poriadok, insolvenčný zákon, exekučný poriadok, zákon o súdnom poplatku, a iné. Uvedené zmeny právnych predpisov sú buď bezprostredne previazané s novou úpravou týkajúcou sa obetí trestných činov, sú jej odrazom (časť prvá), alebo slúžia na zlepšenie a posilnenie postavenia subjektov poškodených trestnými činmi (najmä v súvislosti s vymáhaním a uspokojovaním ich nárokov na náhradu škody, nemajetkovej ujmy či vydania bezdôvodného obohatenia), alebo sa týkajú iných otázok, ktoré s postavením poškodeného či obeť trestného činu súvisia len čiastočne (takouto zmenou je napr. zavedenie inštitútu predbežných opatrení do Trestního řádu).¹⁸

Odracom vlastného textu zákona o obetiach, konkrétne ustanovenia § 22, je právo obeť na vyhlásenie o dopade trestného činu na jej život. V zmysle nového ustanovenia § 43 ods. 4 TŘ, poškodený, ktorý je obeťou trestného činu podľa zákona o obetiach trestných činov, má právo v ktoromkoľvek štádiu trestného konania urobiť vyhlásenie o tom, aký dopad mal spáchaný trestný čin na jeho doterajší život. Takéto vyhlásenie možno urobiť aj písomne. Písomné vyhlásenie sa v konaní pred súdom vykoná ako listinný dôkaz. V nadväznosti na toto nové právo poškodeného bolo do Trestního řádu vo fáze konania pred súdom doplnené aj ďalšie ustanovenie (§ 212a), v zmysle ktorého poškodený, ktorý je obeťou trestného činu podľa zákona o obetiach trestných činov, môže žiadať na hlavnom pojednávaní, aby mohol urobiť vyhlásenie o tom, aký dopad mal

¹⁸ Porovnaj ŠÁMAL, P.: K novelizácii trestního řádu v souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů. In: JELÍNEK, J., GRIVNA, T. a kol.: Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu, Praha: Leges, 2012, s. 31 a nasl.

spáchaný trestný čin na jeho doterajší život, a to aj v prípade, ak už svoje vyhlásenie urobil písomne. Predseda senátu je povinný takejto žiadosti vyhovieť a umožniť ústne vyhlásenie, a to najneskôr v záverečnej reči poškodeného. Ústne vyjadrenie poškodeného možno prerušiť len vtedy, ak sa zjavne odchyľuje od svojho rámca.

Do trestného konania bola doplnená aj poučovacia povinnosť vo vzťahu k subjektu poškodeného, ktorý je zároveň v postavení obete v zmysle zákona o obetiach trestných činov. Takéhoto poškodeného sú orgány činné v trestnom konaní povinné poučiť o jeho právach podľa zákona o obetiach trestných činov a poskytnúť mu plnú možnosť na ich uplatnenie.

Zákomom o obetiach trestných činov došlo aj k zmenám ustanovení Trestného rádu, ktoré sa týkajú splnomocnenca poškodeného a jeho postavenia (§ 51 TR). Ide tu o zmenu úpravy nároku poškodeného na právnu pomoc poskytovanú splnomocnencom za zníženú odmenu alebo bezplatne (§ 51a TR).

Prostredníctvom novely Trestného rádu zákonom o obetiach trestných činov bol do neho začlenený inštitút tzv. predbežných opatrení (§ 88b až § 88o TR), ktoré sa budú môcť uložiť len obvinenému. Nová úprava zavádza celkovo deväť skutkových podstát či druhov predbežných opatrení (§ 88d až § 88l TR). V zmysle dôvodovej správy, zmyslom inštitútu predbežných opatrení je ochrana poškodeného, alebo osôb jemu blízkych, zabránenie obvinenému v páchaní trestnej činnosti, a napokon zabezpečenie účinného vykonania trestného konania.

Predbežnými opatreniami sú: (a) zákaz styku s poškodeným, osobami jemu blízkymi alebo s inými osobami, najmä so svedkami (tzv. zákaz styku s určitými osobami), (b) zákaz vstúpiť do spoločného obydľia obývaného s poškodeným a do jeho bezprostredného okolia a zdržiavať sa v takomto obydľí (tzv. zákaz vstupu do obydľia), (c) zákaz návštev nevhodného prostredia, športových, kultúrnych a iných spoločenských akcií a styku s určitými osobami, (d) zákaz zdržiavať sa na konkrétne vymedzenom mieste, (e) zákaz vycestovania do zahraničia, (f) zákaz držať a prechovávať veci, ktoré môžu slúžiť na páchanie trestnej činnosti, (g) zákaz užívať, držať alebo prechovávať alkoholické nápoje alebo iné návykové látky, (h) zákaz hazardných hier, hrania na hracích prístrojoch a stávk (tzv. zákaz hier a stávok), (i) zákaz výkonu konkrétne vymedzenej činnosti, ktorej povaha umožňuje opakovanie alebo pokračovanie v trestnej činnosti (tzv. zákaz výkonu konkrétne vymedzenej činnosti).

Účel týchto predbežných opatrení je obdobný ako účel predbežných opatrení v občianskom súdnom konaní. Ich využitie má miesto všade tam, kde je potrebné dočasne upraviť pomery alebo vzťahy obvineného s obeťou alebo iným poškodeným, aby sa obvinenému zabránilo v pokračovaní v trestnej činnosti alebo aby bola odstránená jej príčina či podmienka.¹⁹ Na základe skúseností zo zahraničnej úpravy je zrejmé, že tieto predbežné opatrenia majú svoje opodstatnenie najmä v záujme ochrany poškodeného a jeho blízkych. Štandardnými sú najmä prípady domáceho násillia či nebezpečného prenasledovania. Z jednotlivých druhov predbežných opatrení môže byť viacero nesmierne účinných práve pri ochrane poškodených a obetí trestných činov. Z tohto hľadiska môže byť zavedenie predbežných opatrení veľmi prospešným legislatívnym krokom.

Vzhľadom na uvedené je možné konštatovať, že legislatívne úsilie v otázkach úpravy postavenia a práv obetí trestných činov v Českej republike pokročilo v porovnaní so slovenskou úpravou zásadným spôsobom. Prijatie zákona o obetiach trestných činov, ktorý reflektuje najnovšiu legislatívu EÚ v oblasti ochrany obetí trestných činov a ich postavenia v trestnom konaní v Českej republike je možné považovať za obzvlášť pozitívny počin. Drvivá väčšina jeho ustanovení môže mať veľký význam pre zabezpečenie práv obetí trestných činov. Prijatie takéhoto zákona, a teda komplexná úprava práv obetí v samostatnom právnom predpise by mala byť inšpiráciou aj pre slovenského zákonodarcu. V nadchádzajúcom období by mal aj slovenský, obdobne ako český zákonodarcu sústrediť svoju pozornosť na doplnenie, úpravy a zmeny súčasnej právnej úpravy postavenia poškodených a obetí trestných činov v záujme jej zosúladenia s najnovšími legislatívnymi aktmi EÚ prijatými v tejto oblasti. Pokiaľ ide o doterajšie úsilie v tejto oblasti u nás, je potrebné poukázať na uznesenie vlády Slovenskej republiky č.155 z 3. apríla 2013, v zmysle

¹⁹ <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0> (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, 6. volebné obdobie, Sněmovní tisk 617/0, část č. 1/5, N.z. o obětech trestných činů - EU).

ktorého sa ministromi spravodlivosti Slovenskej republiky ukladá predložiť návrhy právnych predpisov, ktorými sa zabezpečí prebratie smernice²⁰ v lehote do 31. júla 2015. Z uvedeného znenia je teda zrejmé možné vyvodit', že vláda uprednostňuje prebratie smernice formou doplnkov a zmien množstva existujúcich právnych predpisov, vrátane Trestného poriadku.²¹ V zmysle už uvedených skutočností sa však o správnosti a vhodnosti takéhoto postupu dá minimálne polemizovať.

Resumé: Príspevok je venovaný problematike postavenia obetí trestných činov v podmienkach slovenskej právnej úpravy, a to s poukazom na nedávnu legislatívnu aktivitu v prostredí Českej republiky, kde došlo k prijatiu nového zákona o obetiach trestných činov (zákon č. 45/2013 Sb.). Nový právny predpis zásadným spôsobom sumarizuje a komplexne spracúva celú škálu otázok súvisiacich s postavením obetí trestných činov a prináša tiež adekvátne prostriedky zabezpečenia osobitných potrieb obetí trestnej činnosti. V tomto kontexte príspevok poukazuje na najdôležitejšie aspekty tejto novej právnej úpravy, zdôrazňujúc podmienky, zdôvodnenie a motiváciu jej prijatia v podobe samostatného zákona o obetiach. Škálu týchto otázok konfrontuje s požiadavkou vyvinutia obdobnej legislatívnej aktivity i v našich podmienkach.

Zoznam bibliografických odkazov:

- Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. United Nations, General Assembly A/RES/40/34. Deklarácia OSN č. 40/34 z roku 1985.
- DOAK, J.: Victims Rights, Human Rights and Criminal Justice. Reconceiving the Role of Third Parties. Oxford: Hart Publishing, 2008.
- ENGLEBRECHT, C.M.: The Victim Impact Statement: An Analysis of its Content, Function, and Meaning within the Criminal Justice System. United States -- New York: State University of New York at Albany, 2008.
- JELÍNEK, J. a kol.: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013.
- JELÍNEK, J., GRIVNA, T. a kol.: Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu, Praha: Leges, 2012.
- KATZ, K.M.: Opposing Scales of Justice: Victims' Voices in the Sentencing Process. Canadian Criminal Law Review, 2010, vol. 14, no. 2.
- ROBERTS, J.V., MANIKIS, M.: Victim Impact Statements at Sentencing: The Relevance of Ancillary Harm*. Canadian Criminal Law Review, 2010, vol. 15, no. 1.
- POLÁK, P.: Postavenie obetí trestného činu v Slovenskej republike v kontexte aktuálnej európskej legislatívy. In: Obete kriminality. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. IRIS 2013.

---

²⁰ smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV

²¹ POLÁK, P.: Postavenie obetí trestného činu v Slovenskej republike v kontexte aktuálnej európskej legislatívy. In: Obete kriminality. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. IRIS 2013, s. 52.

PRÁVO NA NÁHRADU ŠKODY VS. PRÁVO NA ODŠKODNENIE

JUDr. Ing. Jozef Stopka
Paneurópska vysoká škola

***Anotácia:** príspevok sa zaoberá analýzou práva na náhradu škody, pričom podkladom pre analýzu je Trestný poriadok a osobitný zákon č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi. Oba právne predpisy umožňujú priznanie nároku na náhradu škody. V oboch prípadoch sa však vyžaduje, aby pre priznanie nároku boli naplnené zákonné podmienky, ktoré v rámci príspevku analyzujem.*

***KLúčové slová:** Trestný poriadok, osobitný zákon, poškodený, právo na náhradu škody, podmienky uplatnenia nároku na náhradu škody, analýza.*

***Annotation:** Article analyses the right to compensation under Criminal Procedural Code and special law 215/2006 about compensation of injured by crimes. Both laws are giving the possibility to compensate.*

***Keywords:** Criminal Procedural Code, special law, injured, right to compensation, conditions to claim the damages, analyses.*

Úvod

Samotný názov príspevku poukazuje na smerovanie jeho obsahu. Základom príspevku bude poukázať na najzákladnejšie právo poškodeného, ktoré mu z jeho postavenia vyplýva, a teda na právo na náhradu škody. Tento nároku budeme analyzovať jednak v zmysle zákon č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku v znení neskorších predpisov ako aj v zmysle osobitného zákon, konkrétne zákona č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi. Obe úpravy ponúkajú možnosť poškodenému domáhať sa „zadost'učinenia“ v dôsledku spáchaného trestného činu zo strany páchatel'a. Pre uplatnenia tohto práva je však potrebné naplniť zákonné predpoklady, ktoré sú uvedené jednak v Trestnom poriadku a jednak v osobitnom právnom predpise v závislosti od aplikovanej úpravy.

Ako už bolo načrtnuté právo na náhradu škody je jedným zo základných práv poškodeného. K tomuto dispozičnému právu poškodeného prislúchajú ďalšie práva, ktoré upevňujú jeho postavenie v trestnom konaní. Je potrebné si uvedomiť, že poškodený sa dostáva do pozície tejto osoby bez vlastného pričinenia. Je teda aj záujmom štátu ponúknuť poškodenému určitú satisfakciu za škodu, ktorá mu v dôsledku trestného činu vznikla. Všetky práva, ktorými poškodený napriec trestnému konaniu disponuje upevňujú jeho postavenie a to najmä s cieľom umožniť poškodenému, aby jeho škoda bola v plnej miere nahradená.

Príspevok bude rozdelený do dvoch základných častí. Prvá časť bude analyzovať právo na náhradu škody v režime Trestného poriadku. Druhá časť bude venovaná odškodneniu v režime osobitného zákona, ktorý sme vyššie predstavili.

Právo na náhradu škody v Trestnom poriadku

Úvodom prevej časti nahliadneme do minulosti na zákon o trestnom konaní súdnom, teda zákon č. 141/1961, ktorý bol účinný až do rekonštrukcie trestných kódexov v roku 2005 s účinnosťou od roku 2006. Predošlý Trestný poriadok bol množstvo krát novelizovaný. Práve z tohto dôvodu sa pristúpilo k rekonštrukcií tak trestného práva hmotného v podobe Trestného zákona ako aj trestného práva procesného v podobe Trestného poriadku. Podkladom pre analýzu bude Trestný poriadok s účinnosťou k roku 1961 od momentu účinnosti tohto právneho predpisu. Samozrejme až do roku 2005 bol tento zákon mnohokrát novelizovaný čo neobišlo ani ustanovenia dotýkajúce sa poškodeného.

Pôvodná úprava poškodeného k roku 1961 bola obsiahnutá v § 43 a následne. Definícia poškodeného bola takmer identická ako ju poznáme dnes. Poškodeným bola osoba, ktorej bolo ublížene na zdraví alebo bola v dôsledku trestného činu spôsobená majetková, morálna, resp. iná škoda. Trestný poriadok takto zafinancovanej osobe v postavení poškodeného priznalo viacero práv. Vzhľadom na zameranie príspevku sa však budem venovať len právu na náhradu škody, ktoré bolo zakotvené v § 43 ods. 2 Trestného poriadku:

„(2) Poškodený, ktorý má podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody, ktorá mu bola trestným činom spôsobená, je oprávnený tiež navrhnúť, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradiť túto škodu. Návrh treba urobiť najneskoršie na hlavnom pojednávaní pred začatím dokazovania (§ 206 ods. 2). Z návrhu musí byť zrejmé, z akých dôvodov a v akej výške sa nárok na náhradu škody uplatňuje.“

Pre priznanie nároku na náhradu škody bolo nevyhnutné naplniť základné podmienky. Nárok teda musel byť uplatnený riadne a včas.

Nárok uplatnený včas:

- Trestný poriadok jednoznačne vyžadoval, aby bol nárok uplatnený do momentu začatia dokazovania na hlavnom pojednávaní.

Nárok uplatnený riadne:

- Nárok musí byť uplatnený. Jedná sa teda o dispozičné právo poškodeného. Bez jeho aktívnej účasti (podaním návrhu) súd nebude o nároku na náhradu škody rozhodovať. Výnimkou je prokurátor, čo bližšie špecifikujeme nižšie.
- Nárok musel byť uplatnený oprávnenou osobou, teda poškodeným, ktorému v dôsledku trestného činu bolo ublížené na zdraví, resp. mu bola spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda. Oprávnená osoba, teda musela zodpovedať definícii, ktorá bola zakotvená v § 43 ods. 1 trestného poriadku. Špecifikom bolo v tomto prípade, že oprávnenou osobou sa mohol stať aj prokurátor, ktorý bol oprávnený podať návrh a to v prípade ak to vyžadovala ochrana záujmov spoločnosti, socialistických organizácií alebo pracujúcich, najmä ako bola trestným činom spôsobená škoda na majetku v socialistickom vlastníctve.
- Nárok musí byť zdôvodnený. Musí byť teda zrejmé, že tým dôvodom pre, ktorý je nárok uplatňovaný je súvislosť vzniknutej škody, resp. ublíženie na zdraví k spáchanému trestnému činu.
- Návrh musí smerovať voči konkrétnemu páchatel'ovi, ktorý sa dopustil trestného činu a ktorý spôsobil ublíženie na zdraví, resp. spôsobil majetkovú, morálnu, resp. inú škodu. Náhrada škody sa teda požaduje od páchatel'a trestného činu voči, ktorému prebieha trestné konanie za trestný čin, ktorým vznikla škoda.
- Napokon poslednou podmienkou je vymedzenie výšky škody. V návrhu musí oprávnená osoba, teda poškodený, uviesť výšku škody, ktorá mu v dôsledku trestného činu vznikla.

Už Trestný poriadok z roku 1961 pracuje s pojmom adhézne konanie, ktoré je definované ako konanie o náhrade škody.

Trestný poriadok taktiež počíta s inštitútom „Zaistenie nároku poškodeného“, ktorý je bližšie špecifikovaný v § 47 až § 49. Aplikácia bola prípustná, ak existovala dôvodná obava, že uspokojenie nároku na náhradu škody bude zmarené. Trestný poriadok riešil tak samotné zaistenie nároku ako aj jeho zrušenie (§ 49). Súd o zaistení, resp. zrušení rozhodoval uznesením voči ktorému bola prípustná sťažnosť s odkladným účinkom. Napokon § 229 Trestného poriadku umožňoval odkázať poškodeného na občianskoprávne konanie a to v prípade, ak by bolo potrebné vykonať ďalšie dokazovanie, ktoré by presahovalo potreby trestného konania.

Obrovským pozitívom Trestného poriadku z roku 1961 v jeho pôvodnom nenovelizovanom znení je skutočnosť, že ustanovenia tohto zákona upravovali možnosť náhrady škody osobe, ktorej škoda v dôsledku trestného činu vznikla. Úprava bola postupne menená a dopĺňaná až do súčasnej podoby, kedy už máme nový, rekodifikovaný Trestný poriadok s účinnosťou od roku 2006.

Aktuálne znenie Trestného poriadku upravuje problematiku poškodeného vrátane práva na náhradu škody počnúc § 46. Právo na náhradu škody je zakotvené v § 46 ods. 3 Trestného poriadku. Podobne ako v predošlom Trestnom poriadku tak aj ten súčasný vyžaduje naplnenie konkrétnych

podmienok, aby vôbec k uplatneniu nároku a jeho následnému rozhodnutiu mohlo dôjsť. Tieto podmienky je taktiež možné vymedziť ako podmienky, ktoré je potrebné uplatniť riadne a včas:

Uplatnenie nároku včas:

- Pre uplatnenie nároku včas je nevyhnuté jeho uplatnenie najneskôr do momentu skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. Najpravdepodobnejším okamihom uplatnenia nároku včas bude prvý výsluch osoby, ktorej škoda vznikla.

Uplatnenie nároku riadne:

- Prvou podmienkou je existencia škody (ublíženie na zdraví, majetková škoda, morálna, resp. iná škoda), ktorá bola spôsobená v dôsledku trestného činu páchatel'a.
- Nárok musí byť uplatnený. Aj v tomto prípade sa teda jedná o dispozičné právo poškodeného, ktoré musí uplatniť. Oproti predošlej úprave je vylúčená možnosť, aby návrh podal prokurátor, tak ako som to vyššie uviedol pri úprave z roku 1961.
- Nárok musí byť uplatnený oprávnenou osobou, teda poškodeným, ktorý bude zodpovedať definícii uvedenej v § 46 ods. 1 Trestného poriadku. V súlade s týmto ustanovením je poškodeným osoba, ktorej bolo v dôsledku trestného činu ublížené na zdraví, resp. spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody. Trestný poriadok eventuálne umožňuje, aby namiesto poškodeného nárok uplatnil zákonný zástupca, opatrovníkom alebo splnomocnencom, resp. jeho právnym zástupcom.
- Podanie nároku musí byť zdôvodnené. Poškodený musí minimálne preukázať, že škoda mu vznikla v dôsledku trestného. Práve táto príčinná súvislosť je dôvodom prečo je možné nárok uplatniť.
- V návrhu musí byť uvedené v akej výške sa návrh uplatňuje. Poškodený musí uviesť aspoň minimálnu výšku. Túto povinnosť zdôrazňuje aj judikatúra: „Z návrhu na náhradu škody musí byť zrejмый dôvod a výška uplatňovaného nároku. Požiadavka, aby sa uviedla výška škody, neznamená, že sa musí uviesť presne celá škoda. Musí sa však uviesť aspoň minimálna suma, ktorú poškodený žiada. Ak poškodený včas uplatnil nárok na náhradu škody spôsobenej trestným činom, nič nebráni tomu, aby ju neskôr spresnil. Nárok na náhradu škody možno spresniť až dotedy, kým sa súd neodoberie na záverečnú poradu. Ak poškodený neuvedie v návrhu na náhradu škody výšku alebo dôvod uplatňovaného nároku, ale len všeobecne žiada náhradu škody, súd ho odkáže na konanie o občianskoprávných veciach alebo na konanie pred iným príslušným orgánom.“¹ Judikatúra teda jednoznačne hovorí, že výška musí byť uvedená, pričom prípustné je spresnenie do momentu záverečnej porady. V opačnom prípade, ak by výška nebola uvedená, súd odkáže poškodeného na občianskoprávne konanie, resp. konanie pred iným príslušným orgánom.
- Nárok na náhradu škody musí byť uplatnený voči konkrétnemu obvinenému, teda osobe, ktorá spáchala trestný čin, resp. sa predpokladá, že trestný čin, ktorým vznikla škoda spáchala. Súd je uvedenou výškou zo strany poškodeného viazaný. Znamená to, že súd neprizná poškodenému vyššiu sumu, ako tú, ktorú v návrhu uviedol.

Za splnenia týchto podmienok, či už podmienky včas alebo podmienky riadne, je poškodenému priznané právo domáhať sa náhrady škody v trestnom konaní. Táto možnosť nebude prípustná v prípade ak o nároku bolo rozhodnuté v občianskoprávnom konaní, resp. inom konaní.

O nároku na náhradu škody, ktorý bol priznaný riadne a včas sa rozhoduje v adhéznom konaní, ktoré je definované ako konanie o náhrade škody. „O nároku poškodeného sa rozhoduje

¹ Porov.: R II/1962, IN: MINÁRIK, Š. a kol. 2010. Trestný poriadok, Stručný komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 188

v tzv. adhéznom konaní (§ 287 a 288), ktoré je však súčasťou trestného konania, pričom nie je jeho samostatnou časťou, ale konanie a rozhodovanie v ňom prebieha kontinuálne ako súčasť súdneho konania, resp. konania a rozhodovania o vine, resp. nevine obžalovaného. Osobitosťou adhézneho konania je, že o návrhu poškodeného sa rozhoduje s použitím hmotného práva iného právneho odvetvia ako trestného práva (najmä občianskeho práva), ale vždy s aplikáciou ustanovení Trestného poriadku (nemožno použiť napr. ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku).² Adhézne konanie má teda špecifický názov je to však konanie, ktoré je neoddeliteľnou súčasťou trestného konania.

Rovnako ako aj predošlá úprava aj súčasná upravuje možnosť zaistenia nároku poškodeného na náhradu škody, ktorá bola spôsobená trestným činom. Dôvody sú identické. Trestný poriadok rovnako upravuje rozhodnutie o zaistení nároku poškodeného, rozhodnutie o zrušení a napokon aj možnosť podania sťažnosti proti týmto rozhodnutiam s odkladným účinkom. Parciálna problematika zaistenia nároku poškodeného je uvedená v § 50 až § 52 Trestného poriadku.

Problematika náhrady škody je spracovaná v Trestnom poriadku. Trestný poriadok je tým zákonom, ktorý umožňuje uplatnenie nároku na náhradu škody a zároveň umožňuje, aby o tejto parciálnej otázke bolo rozhodnuté v trestnom konaní na základe ustanovení Trestného poriadku. Trestný poriadok zároveň umožňuje odkázať na občianske súdne konanie. Prvým prípadom je odkázanie na občianske súdne konanie v súlade s § 288 podľa, ktorého: „ak by bolo treba na rozhodnutie o povinnosti na náhradu škody vykonať ďalšie dokazovanie, ktoré presahuje potreby trestného stíhania a predĺžilo by ho“ súd je oprávnený poškodeného odkázať na konanie regulované iným právnym odvetvím. Druhým prípadom je, ak súd vynesie oslobodzujúci rozsudok. V tomto prípade súd odkáže poškodeného vo veci náhrady škody na konanie regulované občianskym právom. Táto možnosť je taktiež súčasťou § 288 Trestného poriadku. Prax je žiaľ taká, že v trestnom konaní sa o nároku škody rozhoduje len sporadicky a vo väčšine prípadov dochádza k presúvaniu agendy týkajúcej sa náhrady škody medzi trestnoprávnou agendou a občianskoprávnou agendou. Podľa môjho osobného názoru by malo byť o náhrade škody rozhodnuté priamo v trestnom konaní, nakoľko rozhodovací orgán disponuje všetkými relevantnými informáciami ohľadom prípadu, ktorým škoda vznikla. Presunutím agendy sa musí občianskoprávna agenda opätovne oboznámiť s faktami prípadu. Predlžuje to teda konanie a oddiaľuje to faktickú náhradu škody, ktorej sa poškodený domáha. Trestné právo ponúka možnosť náhrady škody v rámci adhézneho konania, prečo ju teda reálne neaplikuje, hoc zákonné predpoklady na to existujú. Ak by súd rozhodol v trestnom konaní o nároku na náhradu škody odbremenilo by to justíciu (presúvanie agendy, opätovné oboznamovanie sa so skutkovým stavom veci a pod.) a zároveň poškodený by sa domohol svojho nároku na náhradu škody už pred „trestným súdom“. Poškodený si taktiež uplatňuje svoj nárok v rámci trestného konania a nie občianskeho súdneho konania. Prečo by mal teda o jeho nároku rozhodovať iný než „trestný súd“? Kompetentné orgány by mali apelovať na rozhodovanie o nároku na náhradu škody v rámci trestného konania.

Zároveň tým nechcem zavrhnúť ustanovenie § 288 Trestného poriadku, ktoré pojednáva o možnosti presunutia agendy na občianske súdne konanie. V ojedinelých prípadoch, ktoré by boli odôvodnené ďalším dokazovaním, ktoré by presahovalo potreby trestného konania by mala zostať zachovaná možnosť odsunúť rozhodovanie o náhrade škody na občianske súdne konanie. K takémuto javu by malo ale dochádzať ojedinele nie pravidelne.

Samotná možnosť uplatniť nárok na náhradu škody v trestnom konaní je veľkým pozitívom. Prináša poškodenému legálnu možnosť priznania zadosťučinenia za škodu, ktorá mu bola trestným činom spôsobená. Ustanovenia Trestného poriadku by však mali byť aplikované, aby naplnili očakávania poškodeného, ktorý svoj nárok uplatnil riadne a včas pred kompetentným orgánom v súlade s požiadavkami Trestného poriadku.

Odškodnenie podľa osobitného zákona

² MINÁRIK, Š. a kol. 2010. Trestný poriadok, Stručný komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 185

Ako sme úvodom načrtli okrem Trestného poriadku je možné priznať poškodenému aj v súlade s ustanoveniami zákona č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi. Osobitný právny predpis definuje základné pojmy vrátane pojmu poškodený. Tento osobitný predpis je výsledkom aproximácie práva vo vnútri Európskej únie, ktorej Slovenská republika je súčasťou. Možnosť odškodnenia bola prípustná aj pred rokom 2004, kedy Slovenská republika vstúpila do Európskej únie. Konkrétne to bol zákon č. 255/1998 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi, ktorý odškodnenie umožňoval. Základným rozdielom medzi oboma zákonmi je stručne zdôraznená na oficiálnej stránke Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorý je orgánom posudzujúcim orgánom žiadosti o odškodnenie a zároveň je orgánom asistenčným orgánom: „Odškodňovanie obetí násilných trestných činov upravuje zákon číslo 255/1998 Z. z. v znení zákona číslo 422/2002 Z. z. (pokiaľ násilný trestný čin bol spáchaný od 01.01.1999 do 30.04.2006), resp. zákon číslo 215/2006 Z. z. v znení zákona číslo 79/2008 Z. z. (pokiaľ násilný trestný čin bol spáchaný po 01.05.2006). Zatiaľ čo podľa pôvodného odškodňovacieho predpisu o odškodnenie mohol požiadať poškodený, ktorý je občanom SR alebo osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá má na území SR povolený trvalý pobyt, ak ku škode došlo na území SR (pričom na odškodnenie nebol právny nárok, teda v prípade nevyhovenia žiadosti, nebolo možné sa ho domáhať súdnou cestou), úprava z roku 2006 rozšírila okruh oprávnených aj na občanov EÚ (od roku 2008 aj na občanov štátov, ktoré sú členmi Rady Európy, pokiaľ tieto štáty ratifikovali Dohovor o ochrane obetí násilných trestných činov z novembra 1983) a zakotvila možnosť, domáhať sa odškodnenia súdnou cestou.“³

Zákon vyžaduje naplnenie niekoľkých podmienok pre odškodnenie:

- Žiadateľ musí byť oprávnenou osobou. Musí sa jednáť o poškodeného, ktorého definuje zákon v § 2. „poškodeným je osoba, ktorej bola v dôsledku trestného činu spôsobená ujma na zdraví⁴; ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela (ďalej len „zomretý“), pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom, a ak ho niet, osoba, ku ktorej mal zomretý vyživovaciu povinnosť“.
- Poškodený musí byť občanom Slovenskej republiky, resp. občanom členskej krajiny Európskej únie alebo Rady Európy. O odškodnenie môže požiadať aj osoba bez štátnej príslušnosti, avšak s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky alebo členskej krajiny Európskej únie.
- škoda, resp. ujma na zdraví nebola nahradená inak, napr. nebola nahradená v rámci trestného konania alebo občianskeho súdneho konania.
- Žiadosť musí byť predložená spoločne s právoplatným odsudzujúcim rozsudkom, resp. s trestným rozkazom. Predložený môže byť ak je právoplatný oslobodzujúci rozsudok a to z dôvodu nemožnosti vyvedenia trestnej zodpovednosti z dôvodu nepričetnosti.
- Žiadosť musí byť podaná aj s dokladom o ujme na zdraví, ktorá mu bola spôsobená v dôsledku trestného činu.
- Musí byť zrejmá prepojenosť spáchaného trestného činu páchatelom a vzniknutou škodou v podobe ujmy na zdraví.
- Poškodený musí nárok uplatniť písomnou žiadosťou pred kompetentným orgánom, ktorým je Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Žiadosť sa podáva na predpísanom tlačive s náležitosťami ako, meno, priezvisko, bydlisko, dátum narodenia a rodné číslo.

³ <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Trestne-pravo/Informacie-pre-obete-trestnych-cinov.aspx>

⁴ § 2: „ujmou na zdraví ublíženie na zdraví, ťažká ujma na zdraví alebo smrť spôsobené trestným činom spáchaným inou osobou a morálna škoda spôsobená trestným činom znásilnenia, sexuálneho násillia alebo sexuálneho znuzivania spáchaným inou osobou.“

- Žiadosť musí byť podaná včas, teda v lehote do šiestich mesiacov od právoplatnosti rozsudku, resp. trestného rozkazu alebo iného orgánu činného v trestnom konaní, ktorý vo veci rozhodol. Rovnaká lehota sa uplatní ak bolo rozhodnuté v občianskom súdnom konaní, resp. pred iným relevantným orgánom. Nesplnenie tejto lehoty spôsobuje, že ministerstvo sa žiadosťou nebude zaoberať.

Všetky tieto podmienky musia byť naplnené kumulatívne. Až ich naplnením ministerstvo pristúpi k rozhodovaniu o žiadosti. Počas rozhodovania môže ministerstvo požadovať súčinnosť od orgánov činných v trestnom konaní resp. súdov alebo iných štátnych orgánov. Ministerstvo je povinné rozhodnúť v lehote do šiestich mesiacov. Ako už bolo načrtnuté v prípade negatívneho rozhodnutia ministerstva vo veci odškodnenia je poškodený oprávnený obrátiť sa na súd.

Poškodený má zákonnú povinnosť informovať ministerstvo o všetkých okolnostiach, ktoré môžu ovplyvniť rozhodnutie o odškodnení.

Režim tohto zákona je významný predovšetkým, že odškodnenie je možné poskytnúť aj občanom iných členských krajín Európskej únie, resp. Rady Európy pričom ministerstvo je v tomto prípadne nápomocne nakoľko plní úlohu asistenčného orgánu. K odškodneniu podľa predstaveného zákona môže dôjsť len ak sú naplnené predstavené podmienky a k úhrade škody nedošlo iným spôsobom.

Slovenská republika umožňuje poškodeným, či už v režime trestného poriadku alebo osobitného zákona, domáhať sa nároku na náhradu škody. Za účelom náhrady škody trestný poriadok priznáva poškodenému špecifické postavenie a zároveň mu priznáva množstvo práv. Tak Trestný poriadok ako aj osobitný zákon ukladajú striktné požiadavky pre možnosť uplatnenie nároku na náhradu škody. V prípade nenaplnenia hoc len niektorej z predstavených požiadaviek k priznaniu nároku nemôže dôjsť. V tomto smere musia významnú úlohu plniť aj orgány činné v trestnom konaní, ktoré ako prvé prichádzajú do kontaktu s poškodeným. Tieto orgány musia poskytnúť poškodenému základné informácie o právach a o možnostiach ich uplatnenia. Úprava postavenia a práv poškodeného je spojená aj s prenikaním prvkov restoratívnej justície do nášho právneho poriadku. Restoratívna justícia sa dotýka tak trestného práva hmotného ako aj trestného práva procesného. Restoratívna justícia je stav kedy: „Do úzadia sa dostáva štát so svojim sankčným monopolom a naopak do popredia sa dostáva tak osoba páchatel'a ako aj obeť, resp. osoba poškodeného trestným činom.“⁵ Poškodenému sú v tomto smere priznané práva a upevnené je jeho postavenie naprieč trestným konaním.

Záver

Pozitívom je, že slovenský právny poriadok umožňuje náhradu škody poškodenému v dôsledku trestného činu. Je však potrebné zabezpečiť, aby tento nároku, ktorý bol uplatnený riadne a včas bol priznaný v rámci trestného konania, resp. konania, ktoré je upravené osobitným zákonom. Zákonodarcia pri tvorbe oboch právnych predpisov zamýšľal pomôcť poškodenému v jeho neľahkej situácii. Prečo by teda mala existovať tendencia sťažovania priznania nároku na náhradu škody v trestnom konaní? Trestný poriadok upravuje možnosť priznania nároku na náhradu škody v adhéznom konaní. Táto možnosť je priznaná zákonom. Z tohto dôvodu by mali tieto orgány aplikovať dotknuté ustanovenia a neprístupovať k odkázaniu na občianske súdne konanie vo veci rozhodnutia o nároku na náhradu škody.

Resumé: Právo na náhradu škody je jedným z top práv poškodeného. Toto právo je priznané jednak Trestným poriadkom a jednak osobitným právnym predpisom. Pre uplatnenie nároku na náhradu škody, resp. odškodnenia je potrebné naplniť zákonne podmienky, ktoré sú obsiahnuté priamo v týchto právnych predpisoch. Je možné len pozitívne vnímať možnosť náhrady škody pre poškodeného či už v jednom alebo druhom režime. Je však pravdepodobné očakávať, že keď si

⁵ MEDELSKÝ, J.: Aplikčné problémy trestu domáceho väzenia, IN: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2012, II. časť, Zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislava, Právnickou fakultou v dňoch 29.-31.3.2012 v priestoroch ÚZ NR SR Častá-Papiernička pod záštitou dekana Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty, prof. JUDr. Pavla Kubíčka, CSc. s. 626

poškodený splní svoje zákonné podmienky, najmä keď uplatní svoj nárok na náhradu škody riadne a včas, rozhodne o jeho nároku orgán, ktorý je na to oprávnený zo zákona a ktorý je primárnym orgánom, ktorý môže o tomto nároku rozhodnúť. Nemalo by teda dochádzať k presúvaniu agendy a to najmä z dôvodu oneskorenia priznania nároku poškodenému, ktorý sa v takomto postavení ocitol bez vlastného pričinenia.

Zoznam bibliografických odkazov:

MINÁRIK, Š. a kol. 2010. *Trestný poriadok, Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010. 1392s. ISBN 978-80-8078-369-3.

MEDELSKÝ, J.: Aplikčné problémy trestu domáceho väzenia, IN: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2012, II. časť, Zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislava, Právnickou fakultou v dňoch 29.-31.3.2012 v priestoroch ÚZ NR SR Častá-Papiernička pod záštitou dekana Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty, prof. JUDr. Pavla Kubíčka, CSc. s. 1010, ISBN 978-80-7160-317-7.

Zákon č. 301/2005 Z.z Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

Zákon č. 255/1998 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

R II/1962

NÁZORY NA ZEFEKTÍVNIENIE DÔKAZNÝCH PROSTRIEDKOV V TRESTNOM KONANÍ

JUDr. Martin Šebest

Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy
Tomášikova 20
Bratislava

***Anotácia:** Tento príspevok rozoberá vybrané dôkazné prostriedky v rámci ich zákonnej úpravy v Trestnom poriadku, pričom pozornosť je okrem ich základnej charakteristiky sústredená na ich praktické nedostatky a možnosti ich zefektívnenie v rámci trestného konania.*

***KLúčové slová:** dôkaz, dôkazný prostriedok, výsluch, znalec, Trestný poriadok, dokazovanie*

***Annotation:** Article talks about certain evidences under Criminal Procedure Code. It gives not only it's basic description but also practical weaknesses and possibilities of its streamlining in criminal proceedings.*

***Keywords:** evidence, examination, expert, Criminal Procedure Code, evidence*

ZÁKONNÁ ÚPRAVA VYBRANÝCH DÔKAZNÝCH PROSTRIEDKOV V ZMYSLE TRESTNÉHO PORIADKU

V trestnom konaní sa rozhoduje o vine a treste, a v prípade vydania odsudzujúceho rozsudku dochádza k značnému zásahu do základných ľudských práv a slobôd. Práve preto treba dokazovaniu priznať určitú vážnosť, pričom je dôležité k nemu pristupovať zodpovedne a jednotlivé dôkazy starostlivo preskúmať a hodnotiť. V rámci základných zásad trestného konania, ktorým sa budem v stručnosti (vzhľadom na limitovaný rozsah práce) venovať v ďalšej časti mojej práce, je nutné neustále hľadať nové spôsoby ako aj metódy získavania dôkazov a nestále vyvíjať snahu o zefektívňovanie celkového priebehu dokazovania, ako aj samotných dôkazných prostriedkov.

Pod pojmom dokazovanie v trestnom konaní rozumieme zákonom upravený postup orgánov činných v trestnom konaní (ďalej v texte len OČTK) a súdu za účelom zistenia a poznania všetkých skutočností dôležitých pre trestné konanie, t. j. pre postup v konaní a pre rozhodnutie vo veci samej.

V trestnom konaní sa totiž meritórne rozhoduje o skutočnosti/udalosti, ktorá sa odohrala v minulosti. OČTK, ale ani súd sa s uvedenou skutočnosťou/udalosťou nemôžu teda oboznámiť priamo, napríklad jej pozorovaním, ale naopak, o uvedenej skutočnosti sa dozvedajú len nepriamo, a to prostredníctvom iných, sprostredkovaných skutočností, resp. dôkazných prostriedkov (výsluch svedkov, spoluobvinených, obvinených, znalecké dokazovanie, vecné dôkazy, listinné dôkazy a podobne).¹

Význam dokazovania úzko súvisí so samotným účelom trestného konania, ktorý je upravený v ustanovení § 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov, v zmysle ktorého majú byť v trestnom konaní trestné činy náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, za súčasného rešpektovania základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb. Cieľom, resp. účelom trestného konania je teda náležité zistenie skutkového stavu bez dôvodných pochybností, spôsobom upraveným v Trestnom poriadku a osobitných právnych predpisoch, ktorý zodpovedá skutočnosti, a objasniť tak spáchaný trestný čin, zistiť jeho páchatel'a a uložiť mu spravodlivý a zákonný trest.²

Význam dokazovania je možné vidieť taktiež v skutočnosti, že v rámci trestného konania ide o jediný spôsob, ako si môžu OČTK a súdy obstarávať skutkový podklad pre svoje rozhodnutia,

¹ Císařová, D.- Fenyk, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání, Linde Praha, Praha, 2006, s.294

² Jalč, A.: Teoretické a praktické otázky dokazovania v trestnom konaní. Eurounion, Bratislava, 2008, s. 11

ako aj v skutočnosti, že práve v procese dokazovania dochádza k aktívnej účasti procesných strán na trestnom konaní a k uplatňovaniu ich práv.³

V procese dokazovania sa s dokazovanou skutočnosťou nezoznamujú len OČTK a súdy, ale aj obvinený a jeho obhajca, ako aj iné osoby zúčastnené na trestnom konaní⁴ (je potrebné brať zreteľ najmä na tú skutočnosť, že osoba obvineného nemusí byť totožná s osobou páchatel'a trestného činu).

Rozsah dokazovania je v jednotlivých štádiách trestného konania rôzny, keďže je daný osobitosťou toho ktorého štádia trestného konania, jeho účelom, ako aj ustanoveniami Trestného poriadku.⁵

V rámci základných zásad trestného konania rozlišujeme aj zásady, ktoré sa prioritne viažu na proces dokazovania. Medzi zásady dokazovania v trestnom konaní patria:⁶

- vyhľadávacia zásada,
- zásada prezumpcie nevinoty,
- zásada bezprostrednosti a ústnosti,
- zásada voľného hodnotenia dôkazov,
- zásada zistenia skutkového stavu vecí bez dôvodných pochybností.

V procese dokazovania sa však procesné strany nemôžu obmedzovať, resp. prihliadať len na vyššie uvedené zásady dokazovania, keďže dokazovanie je súčasťou trestného konania ako celku a z uvedeného dôvodu je potrebné prihliadať na všetky základné zásady trestného konania.

Trestný poriadok obsahuje ustanovenia o jednotlivých dôkazných prostriedkoch v šiestej hlave prvej časti, pričom konkrétne sa jedná o ustanovenia § 119 až § 160.

§ 119 ods. 2 Trestného poriadku ustanovuje, že za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. V nadväznosti na uvedené ustanovenie považujem za potrebné poukázať na zákonný spôsob získania dôkazu z dôkazných prostriedkov, pričom sa jedná o splnenie nie len formálnych, teda procesných podmienok, ale aj materiálnych, teda obsahových podmienok, čo znamená, že dôkazný prostriedok použitý na vykonanie, resp. získanie dôkazu bol zameraný na zistenie tých skutočností, na ktoré zameraný a použitý môže byť. V tejto súvislosti je nevyhnutné podotknúť, že dôkaz získaný v rozpore so zákonom prenáša svoju nezákonnosť a procesnú nepoužiteľnosť aj na ďalší dôkaz, ktorý vychádza z obsahu nezákonne získaného dôkazu.

Trestný poriadok vymenúva dôkazné prostriedky len demonštratívne a, ako som tu už uviedol vyššie, za dôkaz považuje čokoľvek, čo môže prispieť k objasneniu predmetnej veci. Dôkaznými prostriedkami sú teda najmä výsluch obvineného (vrátane výsluchu obžalovaného - § 121 až 124 TP a § 257 - § 260 TP), výsluch svedkov (§ 131 - § 140 TP a § 261 - 267 TP), výsluch znalcov (§ 145 a § 268 TP), posudky a odborné vyjadrenia (§ 142 a § 152 TP), previerka výpovede na mieste (§ 158 TP), rekognícia (§ 126 TP), rekonštrukcia (§ 1259 TP), vyšetrovací pokus (§ 157 TP), obhliadka (§ 154 - § 156 TP), veci a listiny dôležité pre trestné konanie (§ 153 TP), oznámenie (§ 62 ods. 2 TP) a informácie získané použitím informačno - technických prostriedkov (§ 10 ods. 21 TP) alebo prostriedkov operatívno - pátracej činnosti (§ 10 ods. 22 TP).

Dôkazný prostriedok je konkrétna procesná činnosť orgánov činných v trestnom konaní smerujúca k zisteniu určitého poznatku.⁷

³ Tamtiež, s. 14

⁴ Císařová, D.- Fenyk, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. Aktualizované vydání, Linde Praha, Praha, 2006, s. 295

⁵ Olej, J. – Romža, S. – Čopko, P. – Puchalla, M.: Trestné právo procesné. UPJŠ, Košice, 2006, s. 142

⁶ Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. IURA EDITION, Bratislava, s. 422

⁷ NETT, A., ZEŽULOVÁ, J., VLČEK, A. aj. Trestní právo procesní (obecná část), Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 271

Vzhľadom na limitovaný rozsah práce ako aj s poukazom na jej názov, nie je možné, aby som sa podrobne venoval všetkým dôkazným prostriedkom demonštratívne uvedených v Trestnom poriadku, a preto v nasledujúcej časti práce len v stručnosti charakterizujem tie najelementárnejšie z nich, pričom následne budem prezentovať svoje názory na ich zefektívnenie.

Výsluch

Výsluch chápeme ako právne regulovaný proces získavania, spracovania, hodnotenia a dokumentovanie informácií o skutku, ktorý je predmetom vyšetrovania. Cieľom výsluchu je získať v procese interakcie medzi vypočúvajúcim a vypočúvaným úplnú a vierohodnú výpoveď, ktorá má pri dodržaní podmienok stanovených Trestným poriadkom charakter dôkazu.⁸

Podstatou výsluchu je reprodukcia vnímaného. Pri výsluchu sú pomocou výpovede získavané poznatky o vyšetrovanej udalosti. Tieto poznatky sú obsiahnuté v pamäťových stopách vypočúvanej osoby.

Cieľom výsluchu je zhromaždiť právne relevantné informácie k objasneniu a právnej kvalifikácii šetreného skutku. Obsah výsluchu tvoria údaje získané zákonným spôsobom z výpovede vypočúvaného k danému skutku. Výsledkom výsluchu je protokolárne zachytená výpoveď vypočúvaného.⁹

Aj keď by sa to nemalo stávať ale občas sa stane, že sa vypočúvajúci dopúšťajú chýb.

Medzi najčastejšie chyby vypočúvajúcich patria :

- haló efekt
- prvý dojem
- referenčný rámec
- protiprenos
- sociálne stereotypy

Pri haló efekte vypočúvajúci vníma vypočúvaného prostredníctvom jednej dominantnej charakteristiky.

Prvý dojem spočíva v tom, že si vypočúvajúci vytvorí dojem o vypočúvanom už v prvých minútach výsluchu. Na tomto dojme potom naďalej trvá.

Referenčný rámec sa prejavuje najmä u vypočúvajúcich, ktorý sa dlhodobo venujú určitej trestnej činnosti.

V prípade protiprenosu vypočúvajúci prepúšťa bez vedomého zámeru do výsluchu vlastné problémy.

Medzi časté sociálne stereotypy patria napríklad stereotypy proti rasám či určitým sociálnym skupinám¹⁰

Výpoveď nemôže byť jediným dôkazom obvinenia obvineného a musí byť podporená aj ostatnými dôkazmi.

Znalci a odborné vyjadrenia

O rozvoji znaleckého posudku ako dôkazného prostriedku možno hovoriť až od polovice 18. respektíve začiatku 19. storočia, teda v dobe rozvoja prírodných vied. Rozvoj vedy a techniky má svoj odraz na zefektívnenie boja proti trestnej činnosti.¹¹

Znalec je osoba rozdielna od procesných strán a orgánov činných v trestnom konaní, ktorú orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom sudca alebo predseda senátu priberá za tým účelom, aby na základe svojich odborných znalostí objasnila skutočnosť dôležitú pre trestné konanie, na objasnenie ktorej sa takéto odborné znalosti vyžadujú. Najčastejšie sú to otázky z

⁸SPURNÝ, J. Psychologie výslechu, Praha: Portál, 2003, s.13

⁹ SPURNÝ, J. Psychologie výslechu, Praha: Portál, 2003, s.32-33

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. Forenzní psychologie, Praha: SUPPORT, 1994, s.26-28

¹¹ MATHERN, V. Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1976. s. 11-12

medicíny, z odboru techniky a technológie, účtovníctva, chémie, písomznanectva a pod. Znalec je povinný vykonávať znaleckú činnosť osobne, ak ide o fyzickú osobu, riadne a v určenej lehote, účelne, hospodárne a nestranne.

Znalec je fyzická osoba alebo právnická osoba, splnomocnená štátom na vykonávanie činnosti podľa zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch v znení neskorších predpisov, ktorá je zapísaná v zozname znalcov, tlmočníkov a prekladateľov, alebo v tomto zozname zapísaná nie je, ak je ustanovená za znalca podľa § 15 zákona č. 382/2004.

Znalec nie je procesnou stranou, nemá ani postavenie svedka. O následkoch nepravdivého posudku musí byť poučený. V prípade krivej výpovede alebo nepravdivého znaleckého posudku by naplnil skutkovú podstatu trestného činu podľa Trestného zákona. V súvislosti s vypracovaním znaleckého posudku má právo na súčinnosť s orgánmi činnými v trestnom konaní. K skutočnostiam, ktoré sa dozvedel pri znaleckom dokazovaní, je povinný zachovať mlčanlivosť.

Rozdiel medzi znalcom a svedkom je v tom, že znalec podáva znalecký posudok na základe informácií získaných v priebehu trestného konania od orgánov činných v trestnom konaní a na základe vlastného znaleckého skúmania, na rozdiel od svedka, ktorý podáva informácie, ktoré získal vlastným vnímaním ako svedok alebo účastník udalosti.

Kvalifikácia znalca predpokladá vyššiu mieru znalostí a odbornosti, než je potrebná k podaniu odborného vyjadrenia.

Úlohou znalca je podávať vysvetlenia, znalecké posudky a odborné vyjadrenia týkajúce sa určitej skutočnosti. Veľmi často sa to týka otázok z oblasti medicíny, techniky, technológie, účtovníctva, chémie, písomznanectva a pod.

Funkciu znalca môžu vykonávať aj ústavy a iné pracoviská špecializované na znaleckú činnosť, vysoké školy a vedecké inštitúcie .

Aj znalecký posudok, aj odborné vyjadrenie si vyžadava orgán činný v trestnom konaní.

Znalecký posudok si orgán činný v trestnom konaní vyžiada vždy, pokiaľ pre zložitosť posudzovanej otázky nepostačuje odborné vyjadrenie, alebo pokiaľ Trestní poriadok pribratie znalca obligatórne .

Podľa stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství pristúpi orgán činný v trestnom konaní k pribratiu znalca v prípadoch, kedy zložitosť posudzovanej otázky vyžaduje pribranie znalca, pokiaľ je k posúdeniu otázky potrebná dlhšia doba, nutnosť systematického štúdia príslušnej literatúry, využívanie zásadných empirických a teoretických poznatkov, ktoré je potrebné komplexným spôsobom spracovať, potreba konzultácie s ďalšími odborníkmi a pod.¹²

Zásadne sa priberá jeden znalec. Dvoch znalcov treba pribrať ak ide o objasnenie obzvlášť dôležitej skutočnosti, alebo ak sa jedná o prehliadku a pitvu mŕtvoly a o vyšetrenie duševného stavu osoby obvineného prípadne svedka.

Odborné vyjadrenie si orgán vyžiada v menej závažných prípadoch. Jedná sa napr. o bežný lekársky posudok, rozbor krvi na zistenie množstva alkoholu, stanovenie škody.

Pri vyžadovaní odborného vyjadrenia orgán činný v trestnom konaní zväži, či osoba, od ktorej odborné vyjadrenie vyžaduje, s ohľadom na svoj pomer k obvinenému, iným osobám zúčastneným na trestnom konaní alebo pomer k veci nie je zaujatá.

Listinné dôkazy

Listinným dôkaz sú listiny, ktoré svojím obsahom dokazujú alebo vyvracajú dokazovanú skutočnosť, vzťahujú sa k trestnému činu alebo obvinenému.

Za listinu môžeme považovať čokoľvek, na čom je zachytený písomný prejav. Môže sa jednať napríklad aj o drevo, kameň alebo kus kože či iné.

Ak je to pre trestné konanie dôležité a obsah listiny neobsahuje informácie, o ktorých by platil zákaz výsluchu, potom ten, kto má listinu pri sebe, je povinný ju na požiadanie predložiť alebo vydať.

---

¹² Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č.9/2008 Sb

Listina môže byť verejná alebo súkromná. To ale v prípade, že má byť použitá ako dôkazný prostriedok, nie je vôbec rozhodujúce. Dôležité ale je, aby listina bola dôsledne preverená a zhodnotená. Treba skúmať pravosť a neporušenosť listiny.

Pri pravosti treba skúmať, či ju skutočne vydal ten, kto je ako jej autor uvedený.

Pri neporušenosti treba skúmať, či sa listina zachovala v pôvodnom stave a či nebol zmenený jej obsah.¹³

Ak vzniknú pochybnosti o jej pravosti a neporušenosti, je potrebné listinu podrobiť znaleckému skúmaniu. Znalec sa priberie z odboru písomznalectva.

Nevyhnutným predpokladom pre písomznaleckú expertízu je získanie vhodných porovnávacích materiálov. Tie sa dajú zaistiť napr. prehliadkou alebo zadržaním a otvorením zásielky. Ak je to nutné k zisteniu pravosti rukopisu, môže byť obvinený vyzvaný a svedkovi môže byť prikázané napísať určitý potrebný počet slov.

Dôkaz listinou sa vykonáva jej prečítaním.

Vecné dôkazy

Podľa § 153 ods. 2 Trestného poriadku vecnými dôkazmi sú predmety, ktorými alebo na ktorých bol trestný čin spáchaný, ktoré dokazujú alebo vyvracajú dokazovanú skutočnosť a môžu byť prostriedkom na odhalenie alebo zistenie trestného činu alebo jeho páchatel'a, ako aj stopy trestného činu.

Z uvedeného vyplýva, že sa môže jednať o akýkoľvek predmet dokazujúci určitú skutočnosť. Vecným dôkazom teda môže byť aj listina, ale nie z hľadiska svojho obsahu, ale pre svoju vonkajšiu podobu alebo miesto, čas a okolnosti, za ktorých bola nájdená. Nejednalo by sa o listinný dôkaz, ale o predmet obhliadky.

Tak ako pri listinných, tak aj pri vecných dôkazoch možno tieto dôkazy získať vydaním a odňatím vecí. Získať sa dajú napr. aj osobnou či domovou prehliadkou, alebo prehliadkou iných pozemkov.

Po získaní vecného dôkazu je spravidla tento dôkaz podrobený rôznym expertízam.

Úvahy de lege ferenda

Hoci Trestný poriadok obsahuje úpravu jednotlivých dôkazných prostriedkov, je nutné si položiť otázku, či sú všetky tieto prostriedky v rámci priebehu trestného konania využívané tým najefektívnejším spôsobom. Vzhľadom k skutočnosti, že po ukončení štúdia práva som začal pôsobiť vo funkcii vyšetrovateľa PZ, kde pôsobím dodnes, a dôkazné prostriedky využívam v rámci svojej profesie takpovediac „denno- denne“ s cieľom naplniť účel trestného konania, rozhodol som sa poukázať, na niektoré možnosti zefektívnenia aplikácie vybraných dôkazných prostriedkov.

Elementárnym a najfrekvencovanejším dôkazným prostriedkom je výsluch, či už v podobe výsluchu zadržaného – podozrivého, výsluchu obvineného, výsluchu svedka, výsluchu znalca, prípadne rôznych ďalších foriem výsluchov, medzi ktoré môžeme zaradiť napríklad konfrontáciu. K výsluchu ako dôkaznému prostriedku okrem uvedeného patrí taktiež výsluch oznamovateľa, ktorý je v mnohých prípadoch podnetom začatia trestného konania.

Z vyššie uvedených foriem výsluchov sa zameriam na výsluch obvineného a výsluch svedka.

Medzi základné zásady trestného konania môžeme nepochybne zaradiť zásadu rýchlosti ako aj zásadu hospodárnosti. V súvislosti s týmito zásadami sa pozastavme pri súčasnom priebehu trestného konania, kde v každej jeho fáze, teda po začatí trestného stíhania ako aj po vznesení obvinenia konkrétnej osobe, a niekedy aj v konaní pred súdom, je nutné vykonať výsluchy všetkých svedkov, čo znamená, že jednotliví svedkovia môžu byť vyslúchaní až trikrát. V tejto súvislosti považujem za potrebné poukázať na skutočnosť, že každá výpoveď svedka sa môže odlišovať od tej pôvodnej, či už v dôsledku časového odstupu alebo prípadného ovplyvňovania svedkov priamo

---

¹³ HUSÁR, E. a kol. Trestné právo procesné. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 1996, s.143

páchateľmi trestných činov, prípadne nimi poverenými osobami, pričom tieto zmeny v ich výpovediach často predstavujú dôvod, pre ktorý nie je páchatel' trestného činu spravodlivo potrestaný. Teda čo sa týka výsluchov svedkov, bolo by podľa môjho názoru omnoho efektívnejšie, keby nebolo nutné opätovne vypočúvať všetkých svedkov, ale v prípade potreby, prípadne určitých nejasností by boli opätovne vylúčaní len tí svedkova, v ktorých výpovediach by boli určité nejasnosti, prípadne by ich bolo potrebné dopočuť k určitým skutočnostiam, pričom pri opätovnom výsluchu by nebolo potrebné opätovne žiadať svedka, aby sa vyjadril k celej predmetnej veci, ale jeho opätovný výsluch by sa koncentroval len na určité konkrétne informácie. To isté sa týka aj výsluchov svedkov – poškodených.

Čo sa týka výsluchov svedkov, považujem za potrebné uviesť do popredia skutočnosť, že jedným zo základných opatrení, ktoré by viedli k zvýšeniu efektivity výsluchov svedkov ako dôkazného prostriedku (pozn. v tejto súvislosti mám na mysli svedkov závažnej trestnej činnosti), je posilnenie celkovej dôvery ľudí v orgány činné v trestnom konaní, nakoľko v súčasnosti sa mnoho svedkov bojí vypovedať len preto, pretože majú strach z úniku informácií zo strany polície.

V súvislosti s výsluchom obvineného by som poukázal na opätovnú duplicitu vykonávania výsluchov, avšak len v prípade osôb, ktoré sú zadržané v zmysle Trestného poriadku. V týchto prípadoch je nutné zadržanú osobu, a to aj v prípade ak jej vo veľmi krátkej dobe bude vznesené obvinenie vypočuť, pričom táto výpoveď nemá vo svojej podstate žiadnu právnu váhu, a za kľúčový je považovaný výsluch obvineného. Taktiež poukazujem na skutočnosť, že v prípade zadržania osoby, je tejto v drvivej väčšine vznesené obvinenie a následne spracovaný návrh na jej vzatie do väzby (pozn. pokiaľ sa jedná o závažnú trestnú činnosť). V súvislosti so spracovaním podnetu a vydaním návrhu na vzatie osoby do väzby poukazujem na 48 hodinovú lehotu (prípadne 72 hodinovú lehotu), počas ktorej musí OČTK vykonať všetky potrebné procesné úkony, vrátane spracovania podnetu na vydanie návrhu na vzatie do väzby ako aj odovzdať spisový materiál prokurátorovi, ktorý musí spracovať návrh na vzatie osoby do väzby. V prípadoch, kedy je zadržaných viacero osôb, ktorým bude vznesené obvinenie, je vykonávanie výsluchov zadržaných bezpredmetné a podľa môjho názoru značne predlžuje celkový priebeh konania. Teda v prípadoch kedy by sa konkrétnej osobe vznášalo obvinenie by priebeh konania zrýchlila absencia vykonávania výsluchu tejto osoby ako osoby zadržanej.

Ako som to už uviedol vyššie v svojej práci, k výsluchom ako dôkazným prostriedkom nepochybne patrí aj výsluch oznamovateľa. Jedným zo súčasných problémov orgánov činných v trestnom konaní, konkrétne nižších útvarov, teda obvodných a okresných riaditeľstiev Policajného zboru je veľká zaťaženosť samotných policajtov trestnými oznámeniami, ktoré svojim obsahom vôbec nenaznačujú, že by malo dôjsť k spáchaniu určitého trestného činu, a v mnohých prípadoch sa dokonca nejedná ani o občiansko – právne spory, pričom oznamovateľ sa takpovediac „potrebuje vyrozprávať o svojich problémoch“, čím len bezúčelne a úplne zbytočne zaťažuje orgány činné v trestnom konaní, ktoré sú povinné sa zaoberať každým takýmto oznámením. Položme si otázku, ako by bolo možné obmedziť takýto prístup občanov k orgánom činných v trestnom konaní. Skúsme si predstaviť systém (neberúc do úvahy súčasne platné právne normy v oblasti ľudských práv), v ktorom by bolo každé podanie trestného oznámenia spoplatnené, teda každý jednotlivец, ktorý by chcel podať trestné oznámenie by musel poukázať na určený účet poplatok v určenej výške, pričom ak by predmetné trestné oznámenie bolo naozaj dôvodné tieto poplatky by boli vrátené v prípade a v prípade ak by dôvodné nebolo, tak by tieto poplatky predstavovali príjem do štátnej pokladnice.

Medzi ďalšie nemenej podstatné dôkazné prostriedky patrí expertízne (resp. znalecké) skúmanie. Hlavný problém zníženej efektívnosti tohto dôkazného prostriedku predstavuje nedostatok finančných prostriedkov. V tejto súvislosti poukazujem na konkrétny prípad z praxe v oblasti drogovej trestnej činnosti, kedy bolo nutné porovnať dve vzorky kokaínu a jednoznačne určiť, či sa jedná o ten istý kokaín. V Slovenskej republike sa na porovnávanie vzoriek kokaínu v súčasnosti používajú dve metódy, a to metóda kapilárnej plynovej chromatografie s použitím plameňovo ionizačného detektora a metóda kapilárnej plynovej chromatografie v kombinácii s hmotnostnou spektrometriou, pričom použitím uvedených metód nie je možné určiť 100% zhodu.

Na základe vyjadrení znalcov, by v tomto prípade bolo nutné tieto vzorky analyzovať špecifickými analytickými metódami vyžadujúcimi špeciálnu laboratórnu techniku, ktorou momentálne Kriminalisticko – expertízny ústav nedisponuje. Konkrétne sa jedná o nukleárnu magnetickú rezonanciu, chirálnu analýzu a ďalšie analýzy, ktoré využívajú forenzní analytici napr. v Austrálii či v USA, a ktorí majú bohaté skúsenosti s profiláciou kokaínu. K efektívnejšiemu využitiu expertízneho skúmania je teda potrebné zaviesť v Slovenskej republike do praxe mnohé metódy, ktoré by zabezpečovali nespochybniteľnosť dôkazov získaných prostredníctvom znaleckého skúmania. V neposlednom rade považujem za podstatné zdôrazniť skutočnosť, že expertízne ústavy v Slovenskej republike sa v súčasnosti vo väčšej miere špecializujú na skúmanie heroínu, a to aj napriek jeho menšiemu výskytu ako v prípade kokaínu.

Ďalej by podľa môjho názoru došlo k zefektívneniu trestného konania v prípade, keby v konaní pred súdom neboli ako svedkovia vylúčení vyšetrovatelia PZ, ktorí mali predmetný prípad pridelený. Vzhľadom ku skutočnosti, že úlohou vyšetrovateľa PZ ako orgánu činného v trestnom konaní je zistiť či sa skutok stal, ak áno zistiť, či je tento skutok trestným činom, ak áno, náležite vypátrať jeho páchatel'a a následne zabezpečovať dôkazy, ktoré svedčia v prospech ako aj neprospech obvineného, položme si otázku, prečo je vyšetrovateľ PZ v konaní pred súdom vylúčený v procesnom postavení svedka a aké podstatné skutočnosti týkajúce sa predmetnej veci sa týmto výsluchom získajú. Hoci Trestný poriadok neobsahuje legálnu definíciu svedka, môžeme si definíciu tohto pojmu vyvodiť z ustanovenia § 127 TP, ktorý upravuje povinnosť svedčiť. „Svedok je osoba (odlišná od obvineného), ktorá je povinná dostaviť sa na predvolanie orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu, aby vypovedala ako svedok o tom, čo jej je známe o trestnom čine a o jeho páchatel'ovi alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie, ktoré vnímala svojimi zmyslami, teda videla, počula a pod.“¹⁴ Vzhľadom ku skutočnosti, že vyšetrovateľ PZ predmetný trestný čin svojimi zmyslami nevnímal, a všetky informácie sa dozvedel len sprostredkované na základe dôkazov, je tento jeho výsluch pred súdom celkom bezpredmetný a vo väčšine prípadov má za následok len zbytočné predlžovanie trestného konania, čo je vo svojej podstate v rozpore so zásadou hospodárnosti a efektívnosti trestného konania.

Medzi najfrekvencovanejšie dôkazné prostriedky nepochybne patrí aj obhliadka, konkrétne obhliadka miesta činu. V policajnej praxi som sa s inštitútom obhliadky miesta činu stretol mnohokrát, pričom vo viacerých prípadoch bol tento úkon zmarený v dôsledku nevedomosti či ľahostajnosti príslušníkov PZ. Vzhľadom k tomu, že obhliadka miesta činu patrí k prvotným, neodkladným a neopakovateľným úkonom, považujem jej detailné a podrobné vykonanie za jeden z kľúčových momentov, ktorý má vplyv na celý nasledujúci priebeh trestného konania. Čo sa týka efektívnosti obhliadky miesta činu je podľa môjho názoru nevyhnutné zabezpečiť kvalifikovanejšie vzdelanie v policajných vzdelávacích inštitúciách, s dôrazom na správny postup pri týchto úkonoch, najmä v oblasti komplexného zaistenia miesta činu ako aj zisťovania prvotných informácií na mieste činu.

Ďalší badateľný prvok, ktorý znižuje efektívnosť obhliadky ako dôkazného prostriedku predstavuje technické vybavenie kriminalistických technikov nižších stupňov organizačných jednotiek Policajného zboru (okresné riaditeľstvá PZ). Do pozornosti uvádzam prípad z praxe, kedy bolo potrebné zaistiť trasologické stopy, konkrétne odtlačky obuvi v snehu, pričom v danom prípade bol celý postup komplikovaný, nakoľko súčasťou vybavenia kriminalistického technika nebola špeciálna hmota určená práve na zaistenie týchto druhov stôp. V danom prípade sa opätovne jedná o problém vyplývajúci z nedostatku finančných prostriedkov.

Vzhľadom ku skutočnosti, že problematika dôkazných prostriedkov ako aj celková teória dokazovania v sebe zahŕňa obrovské množstvo inštitútov, z čoho vyplýva aj množstvo podnetov k diskusiám, a vzhľadom k obmedzenému rozsahu tejto práce, nie je možné, aby som sa detailnejšie venoval iným dôkazným prostriedkom, problémom ich aplikácie a efektívneho fungovania, ako aj vyššie uvedeným názorom.

V závere práce však môžem konštatovať, že je nutné, neustále vyvíjať snahu na zdokonaľovanie a zefektívňovanie jednotlivých dôkazných prostriedkov, nakoľko je v záujme celej

¹⁴ Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. IURA EDITION, Bratislava, s. 465

spoločnosti, aby boli páchatelia trestných činov odhalení a spravodlivo potrestaní, čím je naplnená jedna zo základných funkcií trestného práva, ktorou je nepochybne ochrana spoločnosti.

Resumé: Za tému môjho príspevku som si zvolil „Názory na zefektívnenie dôkazných prostriedkov v trestnom konaní“. Pre predmetnú tému som sa rozhodol na základe skutočnosti, že v trestnoprávnej praxi patria dôkazné prostriedky medzi stále aktuálne, diskutované a samozrejme sporné inštitúty, a to najmä z dôvodu ich dôležitosti a vplyvu na priebeh trestného konania ako takého. Čo sa týka štruktúry príspevku, tak v jeho prvej časti som sa venoval v praxi najfrekvencovanejšie využívaným dôkazným prostriedkom, pričom tieto som v rámci možnosti čo najvštiežnejšie charakterizoval de lege lata. Následne som sa venoval konkrétnym možnostiam a návrhom ich efektívnejšieho uplatnenia v rámci trestného konania, teda problematike dôkazných prostriedkov de lege ferenda. Vzhľadom na obmedzený rozsah príspevku nebolo možné podrobne sa venovať všetkým dôkazným prostriedkom, pričom z tohto dôvodu som svoju pozornosť sústredil na tie najpodstatnejšie.

Zoznam bibliografických odkazov

- Císařová, D., Fenyk, J. a kol.: *Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání*, Linde Praha, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X
- Čírtková, L., Červinka, F. *Forenzní psychologie*, Praha: SUPPORT, 1994, ISBN neuvedené
- Husár, E. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o., 1996, ISBN 80-88715-29-6
- Ivor, J. a kol.: *Trestné právo procesné. 2. doplnené a prepracované vydanie*. IURA EDITION, Bratislava, 2010, ISBN 9788080783099
- Jalč, A.: *Teoretické a praktické otázky dokazovania v trestnom konaní*. Bratislava: EUROUNION, 2008, ISBN 978-80-89374-02-1
- Mathern, V. *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1976, ISBN 71-064-76
- Nett, A., Zedulová, J., Vlček, A. aj. *Trestní právo procesní (obecná část)*, Brno: Masarykova univerzita, 2000, ISBN 80-210-2275-2
- Olej, J., Romža, S., Čopko, P., Puchalla, M.: *Trestné právo procesné*. UPJŠ, Košice, 2006, ISBN 80-7097-651-9
- Spurný, J.: *Psychologie výslechu*, Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-846-5

K NIEKTORÝM OPRÁVNENIAM OBHAJCU V SÚVISLOSTI SO ZÁSADOU KONTRADIKTÓRNOSTI TRESTNÉHO KONANIA

JUDr. Dominik Škohel

Ústav verejného práva

Paneurópska vysoká škola

***Anotácia:** V tomto príspevku autor poukazuje na účasť obhajcu v trestnom konaní v súvislosti s rešpektovaním zásady kontradiktórnosti konania. Poukazuje na jeho činnosť tak v prípravnom konaní ako v konaní pred súdom a zdôrazňuje aké limity a hranice ustanovuje Trestný poriadok v súvislosti s výkonom jeho oprávnení v kontradiktórnom procese za účelom aktívne ovplyvniť priebeh a výsledok trestného konania.*

***Kľúčové slová:** obhajca, kontradiktórnosť, trestný poriadok, trestné konanie.*

***Annotation:** In this article author points out to the role of advocate in criminal proceedings with respect of adversarial principle. Points out its activities as in pretrial and also before the court and emphasizes what limits and boundaries provides Criminal Procedure in connection with the exercise of its powers in the adversarial process to actively influence the course and outcome of the criminal proceedings.*

***Keywords:** advocate, adversarial, Criminal Procedure Code, criminal proceedings.*

Podľa právnej teórie sú základné zásady trestného konania hlavné právne idey, ktoré sú základom trestného konania, piliere, na ktorých stojí celý trestný proces v podmienkach Slovenskej republiky. Trestný poriadok v ustanovení § 2 vymedzuje obsah týchto zásad, ktoré určujú a garantujú základné práva a povinnosti subjektov trestného konania. Vzhľadom k tomu, že aj keď zákon síce ustanovuje tieto zásady čím im aj automaticky pripisuje ich dôležitosť, nemožno tvrdiť, že ich uplatňovanie v trestnom konaní nenaráža na obmedzenia, ktoré Trestný poriadok v niektorých svojich ustanoveniach upravuje. Vo svojom príspevku sa budem venovať zásade kontradiktórnosti trestného konania v súvislosti s aktivitou a výkonom oprávnení obhajcu ako strany trestného konania. Priblížim existujúce zákonné obmedzenia alebo hranice kde uplatňovanie kontradiktórnosti znamená nielen teoretický, ale aj praktický problém. Pôjde najmä o problematiku dokazovania tak v prípravnom konaní ako aj v konaní pred súdom v súvislosti s aktivitou a oprávneniami obhajcu.

Čo sa týka oprávnení obhajcu v trestnom konaní v spojitosti so zásadou kontradiktórnosti, Trestný poriadok v ustanovení § 2 ods. 10 ustanovuje, že okrem orgánov činných v trestnom konaní aj strany trestného konania majú právo obstarávať dôkazy, čiže aj obhajca. Toto ustanovenie dáva teda obhajcov bezpochyby možnosť obstať dôkazy v trestnom konaní, prostredníctvom ktorých sa bude snažiť preukázať nevinu svojho klienta. V ustanovení § 2 ods. 11 Trestného poriadku je predošlé oprávnenie obhajcu opäť zmienené a potvrdené tým, že podľa tohto ustanovenia majú strany právo nimi navrhnutý dôkaz aj zabezpečiť.

Na tomto mieste je potrebné spomenúť čo možno považovať za dôkaz v trestnom konaní. Čo môže na účely trestného konania slúžiť ako dôkaz Trestný poriadok ustanovuje v § 119 ods. 2, podľa ktorého za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, preverka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti¹. V predmetnom ustanovení zákon opäť rieši oprávnenie obhajcu v odseku 3, ktorý ustanovuje, že strany môžu na vlastné náklady obstarávať dôkazy. Na základe týchto ustanovení je preto nesporné, že obhajcovi prislúchajú oprávnenia v oblasti dokazovania, ktoré by mali byť vykonávané za účasti uplatňovania zásady kontradiktórnosti.

¹ Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok, § 119 ods. 2

Za kontradiktórny proces možno považovať konanie, v ktorom strany v trestnom konaní majú právo predkladať vlastné dôkazy, vyjadrovať sa k dôkazom protistrany, v ktorom sa rešpektujú zásady rovnosti zbraní, ktorá zaisťuje, aby mali strany prístup k akýmkoľvek dôkazom a argumentom, ktoré boli predložené súdu a ktoré by mohli mať vplyv na prejednanie veci a súdne rozhodnutie. Zásada kontradiktórnosti súvisí so zásadou rovnosti zbraní, ktoré navzájom súvisia s právom na obhajobu a v celom kontexte s právom na spravodlivý súdny proces. Ide o diskusiu strán o predložených dôkazoch a argumentoch protistrany vo verejnom súdnom konaní pred nezávislým súdom, ktorý je povinný rozhodnúť len na podklade dôkazov, ktoré boli pred ním bezprostredne vykonané. Zásada kontradiktórnosti trestného konania teda zahŕňa v sebe celý systém záruk (zásad), ktorými je ovládané trestné konanie a ktoré v súhrne tvoria spravodlivý proces. Určité poňatie takto chápanej zásady kontradiktórnosti podáva aj Ústava SR, ktorá v článku 48 ods. 2 zdôrazňuje že každý má právo (okrem iného) aj na to, aby jeho vec bola prejednaná v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom.²

V rámci zabezpečovania dôkazov, ako oprávnenia, ktoré prislúcha stranám trestného konania, teda aj obhajcovi, má obhajca právo navrhovať a zabezpečovať dôkazy v jeho celom priebehu, tak v prípravnom konaní ako v konaní pred súdom. Medzi frekventované dôkazné prostriedky, ktoré sú v trestnom konaní vykonávané orgánmi činnými v trestnom konaní a súdom určite patrí aj výsluch svedka. Vzhľadom na to, že svedok vypovedá o skutočnostiach, ktoré vnímal vlastnými zmyslami a získava tak poznatky o veci priamym a bezprostredným pozorovaním skutočnosti, jeho výpoveď je pre trestné konanie nenahraditeľná a nositeľ tejto výpovede je nezastupiteľný, a preto musí vypovedať osobne.³ V podmienkach slovenskej právnej úpravy kontradiktórnosťou konania treba zásadne rozumieť ťažiskovo výsluchy svedkov v trestnom konaní v návrhovej dispozícii strán s následným zachovávaním práva druhej strany klásť svedkovi otázky.⁴ Čo sa týka výsluchu svedka, pre obhajcu v tejto problematike vznikajú pre jednotlivé štádiá trestného procesu špecifické situácie.

Podľa ustanovenia § 213 ods. 2 Trestného poriadku má obhajca právo od vznesenia obvinenia zúčastniť sa úkonov, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, iba ak vykonanie úkonu nemožno odložiť a obhajcu o ňom vyzrozumieť. Obvinenému a iným vypočúvaným osobám môže obhajca klásť otázky potom, keď policajt výsluch skončí.⁵ Na základe tohto ustanovenia možno teda bezpochyby povedať, že obhajcovi Trestný poriadok priznáva právo všeobecne sa zúčastniť tých úkonov, ktoré sú v trestnom konaní vykonávané za účelom zistenia dôležitých informácií, ktoré budú slúžiť ako dôkaz v konaní pred súdom, to znamená, že zákon mu priznáva oprávnenie byť prítomný aj pri výsluchu svedka. Predmetné ustanovenie však zároveň obmedzuje obhajcu pri výkone tohto práva a síce v tom, že v prípade neodkladného úkonu môžu orgány činné v trestnom konaní v prípravnom konaní vykonať vyšetrovací úkon aj bez jeho prítomnosti. Vzhľadom na závažnosť neodkladných a neopakovateľných úkonov samozrejme musí ísť o závažný dôvod, kedy by odklad výkonu tohto vyšetrovacieho úkonu znamenalo riziko zmarenia zistiť dôležité informácie na účely trestného konania. Je porušením práva na obhajobu, ak sa vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie dopĺňa výsluchom svedka bez toho, aby bol obhajca vopred upovedomený o čase a mieste konania výsluchu napriek tomu, že požiadal policajta o účasť na vyšetrovacích úkonoch.⁶ To znamená, že obhajca musí byť upovedomený o mieste a čase výkonu výsluchu svedka, bez ohľadu na to či sa ho obhajca reálne aj zúčastní. Počas prípravného konania je obhajca oprávnený navrhnúť výsluch svedka, ktorý následne vykoná orgán činný v trestnom konaní. Treba však upozorniť na to, že obhajca má právo síce navrhnúť výsluch svedka avšak nemôže ho sám predvolať a ani sám tento výsluch vykonať, čo znamená pre neho výrazné

² Šamko, P. Kontradiktórnosť hlavného pojednávania (niektoré teoretické a praktické problémy). Dostupné na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a206-kontradiktornost-hlavneho-pojednavania-niektore-teoreticke-a-prakticke-problemy>

³ Polák, P.: Svedok v trestnom konaní. Bratislava : EUROKÓDEX, 2011. str. 296

⁴ Harkabusová, D. Všeobecne ku „kontradiktórnemu“ výsluchu svedka v prípravnom konaní. 2012. In Bulletin slovenskej advokácie, č. 5. 2012. str. 27

⁵ Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok. § 213 ods. 2

⁶ R 43/1989

obmedzenie zo zásady kontradiktórneho procesu, ktorý má stranám v trestnom konaní zaručiť právo obstarat' dôkazy ale tiež vyjadriť sa k dôkazom protistrany. Až orgán činný v trestnom konaní po podaní návrhu na výsluch svedka, ktorý podáva obhajca môže tomuto návrhu vyhovieť alebo nevyhovieť. Preto je vhodné zamyslieť sa nad tým či takéto obmedzenie obhajcu pri zabezpečovaní dôkazov, v tomto prípade návrhu na vykonanie výsluchu svedka v prípravnom konaní nie je v rozpore so zásadou kontradiktórnosti, ktorej dodržiavanie má byť zabezpečené v priebehu celého trestného konania a podľa ktorej majú strany v trestnom konaní právo na zabezpečovanie a predkladanie dôkazov, avšak v tomto prípade je tu potrebná aj zákonná podmienka a síce súhlas policajta na tento výkon. V konečnom dôsledku obhajca môže navrhnúť výsluch podľa jeho mienky dôležitého svedka, ktorý by mohol svojou výpoveďou ovplyvniť trestné konanie, a ktorého vypočutie by znamenalo získanie dôležitých informácií na účely trestného konania a podpory obhajoby, avšak bez dodatočného súhlasu orgánu činného v trestnom konaní sa výsluch navrhnutého svedka nevykoná, čím sa dostáva obhajca v tomto štádiu procesu podľa môjho názoru do značnej nevýhody.

V súvislosti s touto problematikou spomením rozhodnutie, v ktorom súd konštatoval, že v prípravnom konaní došlo k zásadnému porušeniu práv obhajoby v zmysle ustanovenia § 2 ods. 9 a 213 ods. 2 Trestného poriadku, nakoľko obhajobe bol znemožnený aktívny výkon obhajoby, t. j. možnosť klásť podstatným (usvedčujúcim) svedkom otázky, a tým zároveň bolo porušené aj právo na riadne dokazovanie a spochybnenie svedkov svedčiacich proti obvinenému, nakoľko výsluchy poškodenej a svedkyne V.T. zostali neúplné a nevykonané, a preto ich nemožno použiť ako dôkaz v trestnom konaní.⁷ Samozrejme návrh na vypočutie tohto svedka môže obhajca neskôr podať súdu pred začatím hlavného pojednávania, o ktorom následne aj súd rozhodne a v prípade, že súd s týmto výsluchom súhlasí, obhajca sa priamo zúčastní pri tomto výsluchu na hlavnom pojednávaní. Takisto už pri spomínanom výsluchu svedka v prípravnom konaní sa natíska otázka či obhajcove oprávnenie klásť vypočúvaným otázky až po vykonaní výsluchu orgánom činným v trestnom konaní nie je preda len istým obmedzením, pretože nemôže svoje otázky vypočúvanému klásť priebežne počas výsluchu spolu s policajtom. V zásade platí, že skoršia, prvá výpoveď svedka je obsahovo bohatšia ako výpovede neskôr získané výsluchmi a opätovné odpovede vypočúvaného môžu byť preto následne už ovplyvnené predošlým vplyvom policajta na túto osobu a tak nemusí byť ich obsah v rovnakom rozsahu ako pri prvom výsluchu. Prirodzene je potom osoba svedka ovplyvnená už skôr vykonaným výsluchom, časom na niektoré okolnosti môže pozabudnúť alebo si ich nepamätá v rovnakom rozsahu ako pôvodne. Všetky tieto okolnosti ovplyvňujú samotnú výpoveď a jej konečnú vierohodnosť.

V praxi orgánov činných v trestnom konaní tiež nie je výnimkou, že svedok po výsluchu vykonanom policajtom, dokonca už po monológovej časti následne prejaví nezáujem o ďalší výsluch, častokrát aj s výhovorkami, že sa necíti dobre a podobne. Na jednej strane je potrebné vnímať takéto situácie ako prirodzené a možné dôsledky toho, že sa svedkovi výsluchom pripomínajú skutočnosti spojené s osobou páchatel'a či sinou vecou súvisiacou so spáchaným trestným činom, na strane druhej je potrebné vnímať takéto situácie ako výrazné negatívum pre osobu obvineného alebo jeho obhajcu pokiaľ o takýto výsluch stojí, poprípade ho dokonca sám aj navrhol. Svedok sa obhajcovmu výsluchu pre citové rozpoloženie nemusí podrobiť, výsluch obhajca nevykoná a následne sa v priebehu prípravného konania daný svedok už ani nemusí podrobiť takémuto výsluchu ak policajt rozhodne, že to nie je nutné na účely trestného konania, a to aj ak o to opäť obhajca požiada. Až v takom prípade by podľa môjho názoru mali zabezpečené obe strany rovnaké možnosti pri výkone výsluchu svedka a možnosti kladenia otázok vypočúvanej osobe ak by sa v priebehu tohto výsluchu v ich položení policajt a obhajca striedali. Svedok by v rovnakom čase odpovedal na otázky oboch subjektov, tieto odpovede by boli autentické a „z prvej ruky“.

V konaní pred súdom má obhajca už aktívnejšie postavenie v rámci výkonu svojich oprávnení v priebehu dokazovania tak aby bola dodržaná zásada kontradiktórneho trestného konania. Súvisí to aj s tým, že v priebehu trestného konania v podmienkach Slovenskej republiky je hlavné

⁷ Uznesenie OS P. sp. zn. 3 T 158/09

pojednávania najdôležitejším štádiom trestného konania, na konci ktorého sa za optimálnych podmienok rozhodne vo veci samej a tým sa naplní aj účel celého procesu. V komparácii s predošlým štádiom konania, v priebehu prípravného konania môže byť obhajca menej aktívny, poprípade neaktívny avšak v ďalšom štádiu trestného procesu je jeho aktivita viac-menej podmienkou na to, aby bola ním pripravená obhajoba úspešná. Aktívnejší prístup v tomto štádiu možno teda chápať ako povinnosť obhajcu, pretože po podaní obžaloby ak trvá na tom aby bola osoba vypočutá ako svedok na hlavnom pojednávaní, musí tento návrh súdu podať. V opačnom prípade riskuje, že súd sa touto osobou na účely trestného konania zaoberať nebude a jeho výpoveď v tom prípade neovplyvní trestný proces a v konečnom dôsledku to môže pre stranu obhajoby znamenať neúspech. Čo však pre osobu obhajcu zostáva aj v tomto štádiu rovnaké je, že obhajca ani v konaní pred súdom nemá podľa zákona právo predvolať svedka rovnako ako v prípravnom konaní, takže prítomnosť svedka sa zabezpečí okrem zákonných zaisťovacích úkonov aj predvolaním zo strany súdu.

Významné pre obhajcu je, že v tomto štádiu môže výsluch svedka navrhnuť a môže ho aj sám vypočúvať. Takisto aj tomto prípade je obhajca limitovaný pri kladení vlastných otázok a síce podľa ustanovenia § 132 ods. 2 Trestného poriadku môže svedka vypočúvať len do miery nevyhnutnej na účely trestného konania. Toto obmedzenie je zároveň prítomné aj pri aktivite osoby prokurátora a sudcu, ktorí rovnako ako obhajca tiež vedú výsluch svedka v miere nevyhnutnej pre účely trestného konania, bez zbytočného zasahovania do jeho súkromia. V priebehu hlavného pojednávania môže obhajca jasne a konkrétne formulovať svoje otázky a vyvinúť tak dostatočnú kreativitu pri ich položení tak, aby nimi boli odstránené prípadné nejasnosti alebo nezrovnalosti, s ktorými je nutné sa vysporiadať. Rovnako ako v prípade prípravného konania, svedkovi nemožno ukladať sugestívne a kapciózne otázky, nesmie neodôvodnene zasahovať svojimi otázkami do svedkovho súkromia. Zisťovanie pohnútky obvineného však nespadá pod toto obmedzenie, a teda obhajca sa na jeho pohnútku môže pri výsluchu pýtať. Poradie výsluchov svedkov určuje predseda senátu s tým, že spravidla ako prví sú vypočutí svedkovia, ktorých navrhol prokurátor. Obžalovaný sa môže návrhom na súd domáhať aby bolo poradie výsluchov zmenené, pričom o tomto návrhu súd rozhodne. Aktivita obhajcu v rámci problematiky určenia poradia výsluchov sa prejavuje tým, že obžalovaný môže realizovať toto právo, teda podať súdu návrh na zmenu poradia výsluchov aj prostredníctvom svojho obhajcu, poprípade aj obhajca môže dať tento návrh sám podať.

V rámci vykonávania výsluchov na hlavnom pojednávaní patrí obhajcovi aj právo vyjadrovať sa k vykonávaniu výsluchov, k položeným otázkam, ktoré kladú svedkom ostatné subjekty. Aby bola zabezpečená kontradiktórnosť hlavného pojednávania, teda aby mali strany rovnakú možnosť vyjadriť sa k výsluchu a namietať spôsob vykonávania výsluchov svedkov, trestný poriadok preto garantuje obhajcovi možnosť podať námietku v prípade, že ide o neprípustnú otázku. Toto právo je ustanovené v § 259 Trestného poriadku, podľa ktorého „strany môžu namietať spôsob vykonávania výsluchu, najmä môžu namietať prípustnosť otázky položenej vypočúvajúcim. O námietke rozhodne predseda senátu. Ak námietke vyhovie, vypočúvaný nie je povinný na otázku odpovedať a táto otázka sa do zápisnice nezapíše alebo sa zo zápisnice vyčiarkne. O námietke proti otázke predsedu senátu, sudcu alebo prísediaceho rozhodne senát.“⁸ Vzhľadom k tomu, že obhajca môže svedka vypočúvať až na hlavnom pojednávaní, až v pojednávacej miestnosti, možno tento fakt považovať v niektorých prípadoch za menej šťastné riešenie. Mohlo by ísť napríklad o prípad kedy obhajca považuje nejakú osou za potenciálneho svedka, avšak nie si istý či má táto osoba zároveň schopnosť jasne a zrozumiteľne prezentovať svoje tvrdenia, pretože sa s ním doposiaľ na účely výsluchu nestretol. Samozrejme v takomto prípade je na mieste otázka či by takéto konanie nebolo považované za ovplyvňovanie svedka pred konaním hlavného pojednávania a teda by išlo o informácie ako o nezákonne získané dôkazy, ktoré by v trestnom konaní už nemohli byť použité.

Kde možno nájsť výnimku zo zásady kontradiktórneho trestného konania vo fáze hlavného pojednávania v súvislosti s oprávneniami obhajcu je tiež ustanovenie § 263 Trestného poriadku, podľa ktorého namiesto výsluchu svedka na hlavnom pojednávaní možno prečítať zápisnicu o jeho výpovedi alebo jej podstatnú časť, za podmienky, že s tým súhlasí prokurátor a obžalovaný a

⁸ Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok, § 259

zároveň súd nepovažuje osobný výsluch za potrebný. Na základe tohto ustanovenia možno vidieť, že aj napriek tomu, že obhajcová aktivita by mala byť na hlavnom pojednávaní automaticky jeho povinnosťou, nemožno zabúdať na to, že obhajca stále háji záujmy svojho klienta a obžalovaný prostredníctvom neho vykonáva svoje oprávnenia. To znamená, že pri splnení vyššie uvedených zákonných podmienok, teda súhlasu súdu, prokurátora nastupuje aj ďalšia podmienka a síce súhlas obžalovaného, ktorého obhajca zastupuje. Je preto na osobe obžalovaného či s takýmto postupom súhlasiť bude alebo nie a to aj pokiaľ by to bolo v rozpore s mienkou obhajcu. Kontradiktórny charakter hlavného pojednávania bude zachovaný pri prečítaní zápisnice o výpovedi svedka len vtedy, ak táto výpoveď bola vykonaná kontradiktórne v prípravnom konaní, t. j. ak výsluch takého svedka bol uskutočnený za prítomnosti obvineného alebo jeho obhajcu alebo ak prítomnosť pri tomto úkone im bola reálne umožnená.⁹

Pri tejto otázke sa opäť vraciame k problematike výsluchu svedka v prípravnom konaní, teda ak bol vykonaný za účasti vtedy ešte obvineného alebo jeho obhajcu, poprípade ak sa ho aj nezúčastnili ale bola im táto možnosť účasti reálne umožnená, teda že boli orgánom činným v trestnom konaní o tom upovedomí a sa ho aj napriek tomu nezúčastnili, túto zápisnicu o výpovedi svedka možno neskôr na hlavnom pojednávaní prečítať, čím sa nahradí výkon výsluchu svedka. V súvislosti s problematikou čítania zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania v rámci zabezpečenia zásady kontradiktórneho konania spomeniem len pre úplnosť vyjadrenie Európskeho súdu pre ľudské práva s uvedením rozhodnutí, v ktorých sa k predmetnému problému vyjadril tak, že prečítanie výsluchu svedka, ktorý nikdy nebol vypočutý kontradiktórne, nemôže byť podľa Európskeho súdu pre ľudské práva výlučným alebo rozhodujúcim dôkazom viny (P. S. v. Nemecko); naopak, čítanie výpovede takéhoto svedka nemusí znamenať porušenie článku 6. Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ak odsúdenie nie je výlučne ani v rozhodujúcej miere založené na takejto výpovedi (Verdam v. Holandsko, I. ÚS 140/04).¹⁰ Problematika čítania zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania v súlade so zásadou kontradiktórnosti si však vyžaduje priestor pre samostatný príspevok.

Vo svojom príspevku som sa snažil poukázať na niektoré problematické ustanovenia Trestného poriadku, ktoré upravujú oprávnenia a činnosť obhajcu ako strany v trestnom konaní, ktoré priamo súvisia so zásadou kontradiktórnosti konania, ako jednou zo základných zásad, na ktorých stojí v podmienkach Slovenskej republiky celý trestný proces. Na základe rozobranej problematiky možno bezpochyby vidieť, že aj napriek zámeru, s ktorým prišiel Trestný poriadok po jeho rekonštrukcii, ktorým bolo práve posilnenie kontradiktórneho konania stále sú obsahom niektorých ustanovení isté obmedzenia, ktoré sú s kontradiktórnosťou v priamom rozpore. Nejde však len o teoretické ale aj o bežné aplikačné problémy pri výkone oprávnení jednak orgánov činných v trestnom konaní a tiež samotného obhajcu ako subjektu zastupujúceho osobu, pre ktorú sa vedie. Je nutné sa zamyslieť, či takéto nejednoznačné ustanovenia majú v súčasnosti oprávnené miesto v právnom poriadku, konkrétne v Trestnom poriadku, kde má byť trestné právo prostriedkom ochrany ako ultima ratio. Podstatné pre obhajcu v súčasných podmienkach je aby sa s obžalovaným v priebehu trestného konania jasne dohodol na spoločnom postupe tak, aby nedochádzalo k mareniu výkonu oprávnení, ktoré by mohli negatívne ovplyvniť silu obhajoby, zásadu kontradiktórnosti pritom nevynímajúc.

Resume

Autor sa v príspevku venuje niektorým oprávneniam obhajcu v trestnom konaní v súvislosti s dodržiavaním zásady kontradiktórnosti. Vyjadruje sa k dôležitosti kontradiktórneho procesu a vysvetľuje čo zásada kontradiktórnosti trestného konania znamená. Analyzuje zákonné ustanovenia Trestného poriadku, ktoré sa dotýkajú jeho oprávnení v prípravnom konaní ale aj

⁹ MINÁRIK, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. 2010. str. 722

¹⁰ Čentéš, J. – Kolcunová, M. 2010. Výsluch svedka v prípravnom konaní a jeho prípustnosť v súdnom konaní. 2010. roč. 62, č. 3, s. 348-363.

v konaní pred súdom. Ide najmä o oprávnenie navrhnúť svedka na jeho výsluch v prípravnom konaní a následne jeho samotný výkon. Uvádza, že ustanovenie upravujúce oprávnenie policajta umožniť takýto výsluch navrhnutého svedka je v rozpore so zásadou kontradiktórnosti a tiež, že samotný výkon výsluchu svedka zo strany obhajcu naráža na praktické problémy, ktoré je potrebné v budúcnosti odstrániť. V priebehu hlavného pojednávania sa autor zameril najmä opäť na aktivitu obhajcu v procese dokazovania, teda výsluchu svedka a rozobral problematiku čítania výpovede svedka z prípravného konania, v prípade, že sa hlavného pojednávania nezúčastní. Uvádza tiež vyjadrenie Európskeho súdu pre ľudské práva s uvedením prípadov, v ktorých túto problematiku riešil.

Zoznam bibliografických odkazov

- ČENTÉŠ, J. – KOLCUNOVÁ, M. 2010. Výsluch svedka v prípravnom konaní a jeho prípustnosť v súdnom konaní. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2010, roč. 62, č. 3, s. 348-363.
- IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava : Iura Edition, 2006, 993str. ISBN 80-8078-101-X
- HARKABUSOVÁ, D. Všeobecne ku „kontradiktórnemu“ výsluchu svedka v prípravnom konaní. 2012. In *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 5. 2012.
- MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok, Stručný komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2006, 1302 str. ISBN 80-8078-085-4.
- POLÁK, P.: *Svedok v trestnom konaní*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2011, 296 s. ISBN 978-80-89447-47-3.
- ŠAMKO, P. Kontradiktórnosť hlavného pojednávania (niektoré teoretické a praktické problémy). Dostupné na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a206-kontradiktornost-hlavneho-pojednavania-niektore-teoreticke-a-prakticke-problemy>
- Zákon č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok v znení neskorších predpisov*

OBEŤ TRESTNÉHO ČINU A JEJ PRÁVA

Ladislav Vlachovič

Paneurópska vysoká škola

***Anotácia:** Príspevok ponúka prehľad definícií pojmov poškodený a obeť trestného činu. Príspevok taktiež ponúka prehľad základných práv v súlade s osobitným zákonom tak v Českej republike ako aj v Slovenskej republike. Záverom hodnotí aktuálnu úpravu danej problematiky v Slovenskej republike.*

***KLúčové slová:** poškodený, obeť, definícia, práva, slovenská právna úprava, česká právna úprava, hodnotenie právnych úprav, závery.*

***Annotation:** Article gives the outline of definitions of terms injured and victim of a crime. Article also gives outline of the basic rights in accordance with special law in Czech republic as in Slovak republic. At the end evaluates current legislation in Slovakia.*

***Keywords:** injured, victim, definition of law, slovak legislation, czech legislation, evaluation of legislation, conclusions.*

Úvod

Obeť trestného činu je čiastočne odlišným pojmom v porovnaní s definíciou pojmu poškodeného v súlade s ustanovením Trestného poriadku. Nie je však možné povedať, že napriek niektorým odlišnostiam nie je táto problematika chápaná ako celok, čo zdôvodňuje aj fakt, že v oboch prípadoch je poskytovaná pomoc osobám, ktoré utrpeli ujmu alebo škodu v dôsledku trestného činu. Základným odlišným znakom je, že kým poškodený, jeho postavenie v trestnom konaní, jeho základné práva a povinnosti sú obsiahnuté v § 46 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, tak definícia základných pojmov, vrátane práv obete sú zadefinované v osobitnom zákone, ktorým je zákon č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi. Predstavený osobitý predpis prešiel viacerými legislatívnymi zmenami, čím sa zákonodarca snažil premietnuť do ustanovení zákona požiadavky medzinárodného spoločenstva, konkrétne Európskej únie. Zákon č. 215/2006 Z.z. nahrádzal zákon č. 255/1998 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi. Zmenu si vyžadovala najmä skutočnosť aproximácie tejto problematiky podľa záväzkov vyplývajúcich z členstva v Európskej únii.

Problematica či už poškodeného v duchu Trestného poriadku alebo osobitného zákona má spoločného menovateľa. Je ním poskytnutie pomoci, ochrany tým osobám, ktorý v dôsledku trestného činu bola spôsobená škoda alebo ujma na zdraví. Osobe s takýmto špecifickým statusom, ktorá sa bez vlastného pričinenia ocitla v nezávideniahodnej situácii priznáva či už Trestný poriadok alebo osobitný zákon práva, ktoré môže uplatňovať naprieč trestnému konaniu, resp. konaniu v súlade s osobitným právnym predpisom.

Predmetom príspevku je poukázať na definíciu obete trestného činu a zároveň poukázať aj na jej práva. Záverom príspevok poukáže na pomerne novú úpravu tejto problematiky v Českej republike. Napokon bude zhodnotená aktuálna úprava Slovenskej republiky v tejto oblasti.

Obet' trestného činu a Slovenská republika

Základom právnej úpravy je zadefinovanie osoby, ktorá môže „požívať“ status obete trestného činu. Od tejto definície sa následne odvíjajú zvyšné ustanovenia zákona dotýkajúca sa najmä práv obete. Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že tak Trestný poriadok ako aj osobitný zákon z roku 2006 pracujú s pojmom „poškodený“. Vyvoláva to teda zdanie, že po právnej stránke Slovenská republika nepozná pojem obeť trestného činu, ale len poškodený. Prax je však čiastočne odlišná, čo dokazuje aj Ministerstvo spravodlivosti, ktoré na svojej oficiálnej stránke pracuje s pojmom „odškodňovanie obetí násilných trestných činov.“ Zhodné používanie pojmov môže evokovať, že problematika je identicky upravená v oboch právnych predpisoch. V skutočnosti je však možné pozorovať niekoľko odlišných znakov v definíciách oboch právnych predpisov. Nakoľko v právnych predpisoch panuje terminologická zhoda budem pracovať identickým spôsobom avšak pokúsím sa

jednoznačne odlišiť režim poškodeného v súlade s ustanovením Trestného poriadku a osobitného zákona.

Predošlý zákon, teda zákon č. 255/1998 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi definoval poškodeného v § 1 ako osobu, ktorej bola v dôsledku úmyselného trestného činu spôsobená **škoda na zdraví**. Status poškodeného v zmysle tohto zákona bol priznaný aj pozostalým, ktoré boli odkázané na vyživovaciu povinnosť obete, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť.

Pod škodou na zdraví tento zákon rozumel:

- Ublíženie na zdraví,
- Smrť, znásilnenie,
- sexuálne násilie,
- sexuálne zneužívanie.

Zákon priznával osobe, ktorá bola poškodenou v zmysle predstavenej definície finančné odškodnenie. Tohto odškodnenia sa však mohla domáhať len osoba, ktorá bola občanom Slovenskej republiky, resp. osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá ma na území Slovenskej republiky povolený trvalým pobyt a ku škode muselo dôjsť na území Slovenskej republiky.

Úprava obsahovala ustanovenie podľa, ktorého na odškodnenie nebol právny nárok, čo znamená, že ak odškodnenie nebolo priznané, tak nebolo možné sa ho domôcť súdnou cestou.

Súčasný zákon č. 215/2006 Z.z. pozná takmer identickú definíciu pojmu poškodený a škoda. Napriek podobnosti je možné rozlišovať niekoľko zmien.

Pre účely tohto zákona je poškodeným osoba, ktorej bola v dôsledku úmyselných trestných činov spôsobená ujma na zdraví. V § 2 je bližšie špecifikovaná definícia poškodeného:

„Poškodeným je osoba, ktorej bola v dôsledku trestného činu spôsobená ujma na zdraví; ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela (ďalej len „zomretý“), pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom, a ak ho niet, osoba, ku ktorej mal zomretý vyživovaciu povinnosť.“

Rozšírila sa aj definícia pojmu škoda. Túto zmenu priniesla najmä posledná novela tohto osobitného predpisu. Konkrétne to bol zákon č. 146/2013 Z.z., ktorý novelizoval predstavené ustanovenie. V zmysle novelizovaného znenia je ujmou na zdraví:

- ublíženie na zdraví,
- ťažká ujma na zdraví
- smrť
- morálna škoda spôsobená trestným činom znásilnenia, sexuálneho násillia alebo sexuálneho zneužívania spáchaným inou osobou.

Práve rozšírenie obsahu pojmu ujma na zdraví o posledný bod - morálna škoda spôsobená trestným činom znásilnenia, sexuálneho násillia alebo sexuálneho zneužívania spáchaným inou osobou bolo zavedené poslednou novelou v roku 2013.

Podstatný rozdielom medzi právnou úpravou z roku 1998 a 2013 je skutočnosť, že kým pôvodná úprava umožňovala priznať odškodnenie len občanovi Slovenskej republiky, tak nová právna úprava od roku 2006 rozšírila túto možnosť aj o občanov členských krajín Európskej únie. Neskôr počnúc rokom 2008 bola možnosť žiadať o odškodnenie aj o občanov členských krajín Rady Európy, ktoré ratifikovali Dohovor o ochrane obetí násilných trestných činov, ktorý bol prijatý v roku 1983.

Pre porovnanie uvádzam aj definíciu poškodeného v zmysle ustanovenia § 46 Trestného poriadku:

„Poškodený je osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody.“

Trestný poriadok taktiež zdôrazňuje vzťah k trestnému čin v dôsledku ktorého bola osobe spôsobená škoda. Škoda v zmysle Trestného poriadku môže mať podobu:

- ublíženie na zdraví ako aj ujma na zdraví,
- morálna škoda,
- iná škoda.

Ublíženie na zdraví je definované v § 123 ods. 2 až 4 Trestného zákona.

a) „(2) Ublížením na zdraví sa na účely tohto zákona rozumie také poškodenie zdravia iného, ktoré si objektívne vyžiadalo lekárske vyšetrenie, ošetrovanie alebo liečenie, počas ktorého bol nie iba na krátky čas sťažený obvyklý spôsob života poškodeného.“ (§ 123 ods. 2 Trestného zákona). Pre posudzovanie škody, ktorá bola spôsobená poškodenému ublížením na zdraví v spojitosti s trestným činom je potrebné zahrnúť aj pojem ťažká ujma na zdraví. Pojem ťažká ujma na zdraví definuje taktiež Trestný zákon: „(3) Ťažkou ujmou na zdraví sa na účely tohto zákona rozumie len vážna porucha zdravia alebo vážne ochorenie, ktorou je:

- zmrzačenie,
- strata alebo podstatné zníženie pracovnej spôsobilosti,
- ochromenie údu,
- strata alebo podstatné oslabenie funkcie zmyslového ústrojenstva,
- poškodenie dôležitého orgánu,
- zohyzdenie,
- vyvolanie potratu alebo usmrtenie plodu,
- mučivé útrapy, alebo
- porucha zdravia trvajúca dlhší čas¹¹.“ (§ 126 ods. 3 Trestného zákona);

„Majetkovou škodou je skutočne vzniknutá škoda, ktorú je možné vyjadriť v peniazoch. Morálnou škodou je škoda vzniknutá porušením práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti (psychická trauma, stres, úzkosť, frustrácia) a môže sa týkať najmä trestných činov proti ľudskej dôstojnosti a trestných činov proti iným právam a slobodám (druhý diel hlavy a deviata hlava osobitnej časti Trestného zákona). Inou škodou je škoda vzniknutá trestným činom, ktorá nie je majetkovou škodou, morálnou škodou ani ublížením na zdraví. Môže ísť napríklad o ujmu na zdraví, ktorá nedosahuje intenzitu ublíženia na zdraví (pozri § 123 ods. 1 TZ).“¹²

Základným právom poškodeného v zmysle ustanovení osobitného zákona je jeho práva na odškodnenie. Zákon neupravuje ďalšie práva poškodeného, ktorými disponuje. Naopak Trestný poriadok upravuje množstvo práv poškodeného, vrátane práva na náhradu škody, ktorými poškodený disponuje naprieč trestnému konaniu pod podmienkou, že uplatnil nárok na náhradu škody riadne a včas.

Právo na odškodnenie je priznané poškodenému v zmysle osobitného právneho predpisu v § 1.

K základným podmienkam pre získanie odškodnenia je potrebné:

- aby o odškodnenie požiadala oprávnená osoba, teda občan Slovenskej republiky, resp. občan členskej krajiny Európskej únie alebo občan členského štátu Rady Európy,
- ujma na zdraví vznikla v dôsledku úmyselného násilného trestného činu, pričom za trestný čin takéhoto charakteru je potrebné považovať aj čin inak trestný, ktorý spáchala osoba, ktorá nie je trestne zodpovedná z dôvodu nepríčetnosti alebo veku,
- poškodený musí disponovať právoplatným rozsudkom, resp. trestným rozkazom ako zjednodušená forma odsudzujúceho rozsudku, ktorým bola vyslovená vina obvineného, ktorý spáchal trestný čin v dôsledku, ktorého vznikla poškodenému ujma na zdraví. Môže to byť oslobodzujúci rozsudok, ktorý je odôvodnený nemožnosťou vyvedenia trestnej zodpovednosti z dôvodu nepríčetnosti
- odškodnenie nie je možné poskytnúť osobe, ktorej bola ujma na zdraví uhradená plne inak, napr. v rámci priznania náhrady škody v súlade s ustanoveniami Trestného poriadku. Druhým dôvodom nepriznania odškodnenia je skutočnosť, že poškodený nedal súhlas na trestné stíhanie, čo je bližšie špecifikované v § 211 Trestného poriadku. Napokon

¹¹ § 126 ods. 4 Trestného zákona: „(4) Poruchou zdravia trvajúcou dlhší čas sa na účely tohto zákona rozumie porucha, ktorá si objektívne vyžiadala liečenie, prípadne aj pracovnú neschopnosť, v trvaní najmenej štyridsaťdva kalendárnych dní, počas ktorých závažne ovplyvňovala obvyklý spôsob života poškodeného“

¹² MINÁRIK, Š. a kol. 2010. Trestný poriadok, Stručný komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IuraEdition, 2010. s. 184

posledným dôvodom, kedy nie je možné priznať odškodnenie je skutočnosť, že žiadateľom je osoba, ktorá nemôže vykonávať oprávnenia poškodeného v súlade s § 47 ods. 1 Trestného poriadku a teda sa jedná o osobu, ktorá Oprávnenia poškodeného nemôže vykonávať nakoľko je v trestnom konaní stíhaný ako spoluobvinený.

- Poškodený musí predložiť písomnú žiadosť kompetentnému orgánu, ktorým je v tomto prípade Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorému bola zverená právomoc rozhodovať o priznaní, resp. nepriznaní odškodnenia.
- Žiadosť je potrebné predložiť do šiestich mesiacov od momentu právoplatnosti rozsudku alebo trestného rozkazu, resp. oného relevantného rozhodnutia súdu alebo orgánu činného v trestnom konaní. Ak sa o nároku na náhradu škody rozhodovalo v občianskom súdnom konaní, tak lehota na podanie žiadosti je identická.
- Žiadosť o odškodnenie, okrem základným náležitostí ako meno, priezvisko, dátum narodenia, rodné číslo a priezvisko, musí byť sprevádzaná právoplatným rozsudkom, resp. trestným rozkazom alebo iným relevantným rozhodnutím orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu. K žiadosti je taktiež potrebné pripojiť doklad o ujme na zdraví, ktorá bola spôsobená v dôsledku trestného činu.

O žiadosti je ministerstvo povinné rozhodnúť v lehote do šiestich mesiacov od momentu podania žiadosti. Ako už bolo načrtnuté novšia právna úprava priniesla možnosť obrátiť sa na súd v prípade negatívneho rozhodnutia o odškodnenie a to v lehote do jedného roka od momentu doručenia rozhodnutia o žiadosti na odškodnenie. Osoba žiadajúca o odškodnenie má informačnú povinnosť voči ministerstvu. Je teda povinná bezodkladne informovať ministerstvo o všetkých okolnostiach, ktoré môžu mať vplyv na posúdenie žiadosti, najmä či bola ujma nahradená iným spôsobom.

Ministerstvo zároveň plní úlohu asistenčného orgánu. Jeho úlohou je poskytovať poškodeným základné informácie o možnostiach získať odškodnenie v prípade ak došlo k spôsobeniu ujmy na území iného členského štátu. Asistenčný orgán poskytuje základné informácie o podmienkach na získanie odškodnenia, ktoré sú platné v členskom štáte, na území ktorého došlo k spáchaniu trestného činu v dôsledku ktorého bola spôsobená ujma na zdraví. Ministerstvo ako asistenčný orgán poskytuje pomoc pri vyplnení potrebných žiadostí. Ministerstvo následne žiadosť s priloženou dokumentáciou zašle kompetentnému orgánu členskej krajiny, ktorý vo veci rozhodne. Zákon predpokladá spoluprácu medzi ministerstvom, ako asistenčným orgánom a orgánom členského štátu, ktorý rozhoduje o žiadosti.

Obet' trestného činu a Česká republika

Situácia v Českej republike je počnúc rokom 2013 odlišná. Úprava je čiastočne odlišná čo sa týka Trestného poriadku oboch krajín. Markantný rozdiel je predovšetkým v slovenskom zákone č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi a novom českom zákone č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změněněkterých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Táto nová právna úprava Českej republiky ešte väčšmi zodpovedá medzinárodným požiadavkám a je určite prínosom v tejto problematike pre poškodených v Českej republike. Zároveň je tento zákon inšpiráciou pre slovenského zákonodarcu. Česká právna úprava striktno pojmovo (jazykovo) odlišuje pojem poškodený, ktorého definícia, práva a postavenie sú upravené v zákone č. 141/1961 Sb. zákon o trestním řízení soudním (Trestní řád) a pojmom obeť trestného činu, ktorého definícia a práva sú obsiahnuté v osobitnom právnom predpise. Aktuálne definície či už v Trestnom poriadku alebo v osobitnom zákone sú zosúladené a sú teda identické. Pre potreby príspevku sa budem zameriavať na definíciu pojmu obeť a na základné práva vyplývajúce z osobitného právneho predpisu.

Predstavený osobitný zákon definuje obeť ako fyzickú osobu, ktorej bolo, resp. malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková alebo nemajetková ujma alebo na ktorej úkor sa páchatel trestným činom obohatil. V prípade ak bola priamej obeť spôsobená v dôsledku trestného činu smrť za obeť sa považujú aj príbuzní v priamom rade, súrodeneц, osvojenec, osvojiteľ, manžel alebo registrovaný partner, resp. druh ak je blízkou osobou. Osobitný zákon pracuje okrem pojmu obeť aj so špecifickým pojmom, ktorým je zvlášť zraniteľná obeť. Status takejto obeť je priznaný:

- Dieťaťu,
- Osobe s fyzickým, mentálnym alebo psychickým hendikepom,
- Obeti trestného činu obchodovania s ľuďmi,
- Obeti trestného činu proti ľudskej dôstojnosti v sexuálnej oblasti.

Zákon napokon pozná a definuje pojem druhotná ujma. V tomto prípade pôjde u ujmu, ktorá nebol obeti spôsobená trestným činom alebo vznikla v dôsledku postupu orgánov činných v trestnom konaní, orgánov verejnej moci, orgánov poskytujúcich zdravotné služby, resp. subjektov, ktoré poskytujú pomoc obetiam trestných činov alebo v dôsledku postupu znalcov, tlmočníkov či obhajcov.

Pre porovnanie uvádzam aj definíciu pojmu poškodený v súlade s ustanovením Trestného poriadku Českej republiky.

Pôvodná právna úprava obsahovala nasledovnú definíciu pojmu poškodený:

Poškodený je: „(1) Ten, komu bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda.“ (§ 43 ods. 1 Trestného poriadku)

Definícia je teda identická s definíciou, ktorú nám ponúka Trestný poriadok Slovenskej republiky.

Súčasná definícia sa však čiastočne líši od tej predošlej:

Poškodený je: „1) Ten, komu bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo ten na ktorého úkor sa páchatel' trestným činom obohatil.“ (§ 43 ods. 1 Trestného poriadku)

Predstavenú zmenu v Trestnom poriadku priniesla novelizácia v roku 2013 v súvislosti s prijatím zákona a obetiach trestných činov. Trestný poriadok však nepracuje s pojmom zvlášť zraniteľná obeť a ani druhotná obeť.

K základným právam obeť trestného činu v zmysle ustanovení zákona o obetiach trestných činov je potrebné zaradiť:

- Právo na poskytnutie odbornej pomoci (§ 7 - § 12) zahŕňa psychologické poradenstvo, sociálne poradenstvo a právnu pomoc. Zákon predpokladá buď platené poskytovanie služieb alebo bezplatné poskytovanie služieb. V prípade obzvlášť zraniteľných obetí je táto pomoc poskytovaná obligatórne bezplatne.
- Právo na informácie (§ 7 - § 13) sa dotýka prístupu obeť k informáciám týkajúcich sa trestného činu, ktorým bola spôsobená škoda. Zákon predpokladá poskytovanie takýchto informácií buď písomnou formou alebo ústnou formou.
- Právo na ochranu pred hroziacim nebezpečenstvom (§ 14) ukladá povinnosť príslušníkovi policajného zboru, príslušníkovi Väzenskej stráže, vojenskej polície a pod. vykonávať úkony, resp. konkrétne opatrenia, ktoré budú smerovať k zaisteniu bezpečnosti obeť trestného činu.
- Právo na ochranu súkromia sa dotýka ochrany osobných údajov obeť trestného činu. Zákon umožňuje požiadať obeť trestného činu, aby boli informácie týkajúce sa jeho osoby prístupné pre orgány činné v trestnom konaní a súd, resp. ich personál.
- Právo na ochranu pred druhotnou ujmu sa dotýka zabránenia kontaktu obeť trestného činu s osobou, ktorú označila ako podozrivú, resp. s osobou proti ktorej sa vedie trestné konanie.
- Právo na sprevádzanie dôverníkom pri vykonávaní jednotlivých úkonov, pričom dôverníkom môže byť buď fyzická osoba alebo právnická osoba. Dôverník nemôže zasahovať do vykonávania procesných úkonov.
- Právo na peňažnú pomoc je poskytovaná zo strany štátu. Pomoc môže byť poskytnutá buď občanom Českej republiky, ako aj cudzincom z členskej krajiny Európskej únie, ktorým v dôsledku trestného činu bola spôsobená ťažká ujma na zdraví, pozostalá osoba po obeť, obeť trestného činu proti ľudskej dôstojnosti v sexuálnej oblasti a dieťa, ak je obeťou trestného činu týrania zverenej osoby, ktorým vznikla nemajetková ujma. Žiadosť je posudzovaná ministerstvom spravodlivosti. Žiadosť obeť musí byť podporená právoplatným rozsudkom, ktorým bol obžalovaný uznaný za vinného alebo ktorým bol oslobodený z dôvodu nepříčetnosti. Pomoc nie je poskytovaná ak je obeť stíhaná ako spoluobvinená, odmietla dať súhlas na trestné stíhanie alebo neposkytla súčinnosť orgánom činným

v trestnom konaní, napr. tým, že neoznámila trestný čin. Obeti nebude poskytnuté odškodnenie, ak náhrada bola dosiahnutá iným spôsobom. Zákon následne upravuje náležitosti žiadosti ako aj lehoty na jej podanie.

- Právo obete prehlásiť, aký dopad mal trestný čin, ktorým jej vznikla ujma na doterajší život. Česká právna úprava reflektovala požiadavky medzinárodného spoločenstva. Úprava poskytuje väčšie možnosti uplatnenia práv obetí trestných činov. Spoločne s Trestným poriadkom poskytujú priestor v ktorom je poskytovaná ochrana osobám poškodeným trestným činom.

Záver

Predstavené definície poškodeného a obete poukazujú, že tak Slovenská republika ako aj Česká republika poskytujú pomerne široké možnosti pre uplatnenie práv týchto osôb, ktoré sa bez vlastného pričinenia ocitli v pozícii osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená škoda, resp. ujma na zdraví. Zároveň je potrebné konštatovať, že obe krajiny sú členmi Európskej únie a teda úprava definície, postavenia a práv poškodeného, resp. obete je podobná a to z dôvodu aproximácie právnych poriadkov s legislatívou Európskej únie, na ktorú bola prenesená časť suverenity zo strany oboch štátov.

Zároveň je však potrebné poukázať na podstatné odlišnosti medzi slovenskou a českou právnou úpravou. Týka sa to tak definície ako aj jednotlivých práv. česká právna úprava obetí trestných činov je v tomto smere inšpiráciou pre kompetentné orgány Slovenskej republiky, aby poskytli obetiam trestných činov ešte väčší priestor pre uplatnenia práv a väčší priestor pre poskytnutie istôt pre uplatnenie týchto práv.

Resumé

Príspevok ponúka prehľad problematikou obetí trestných činov vzhľadom na úpravu v Slovenskej republike a úpravu v Českej republike. Príspevok definuje pojem poškodený v zmysle Trestného poriadku Slovenskej republiky a osobitného zákona č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi. Následne ponúka analýzu práva na odškodnenie v režime predstaveného zákona. Identický postup je v prípade analýzy úpravy tejto problematiky v Českej republike. Konkrétne sa príspevok zameriava na komparáciu definície pojmu poškodený v súlade s Trestným poriadkom a pojmu obeť v súlade s osobitným zákonom č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změněněkterýchzákonů. Nasleduje výpočet práv obetí trestných činov v režime osobitného právneho predpisu. Záverom príspevok hodnotí aktuálnosť úpravy Slovenskej republiky a Českej republiky.

Zoznam bibliografických odkazov

MINÁRIK, Š. a kol. 2010. *Trestný poriadok, Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IuraEdition, 2010. 1392s. ISBN 978-80-8078-369-3.

Zákon č. 300/2005 Z.z Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z.z Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi

Zákon č. 255/1998 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi,

zákon č. 146/2013 Z.z, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi

Zákon č. 141/1961 Sb. zákon o trestnímrízenímsoudním (Trestní řád)

Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změněněkterýchzákonů (zákon o obětech trestných činů)

**SÚVISIACE VEDY, VEDNÉ DISCIPLÍNY
A ODBORY**

CURRENT ISSUE ON CRIMINAL FIELD: THE PLACE AND ROLE OF PROFILING IN CRIMINALISTICS (FORENSIC SCIENCES)

Dr. univ. ec. FENYVESI Csaba PhD, Dr. habil.

associate professor

University of Pécs, Faculty of Law

Department of Criminal Procedure Law and Forensic Sciences

Annotation: The study shows that the profiling, as a method of identity identification practised recently has proved even on the basis of the experience so far that it has its place and right in the area of forensic studies (forensic sciences). The method with criminal-tactical, criminal-psychological, and victimological basis can be useful for the uncovering and eventual identification of perpetrators – especially of the serial kind – in any corner of the world.

Key words: crime scene, criminalistics, Criminaltactics, forensic sciences, investigation, modus operandi, perpetrator, profiling, signature behaviour, ViCLAS

1. The objective of profiling

Profiling is aimed at the creation of the personality profile, the personality picture of the perpetrator, therefore it has become one kind of the modern forms of personal identification that has gained grounds in the recent decades. In the knowledge of the personality profile of the perpetrator, the investigative authority can set up newer versions, the checking of which might even lead to the uncovering of the perpetrator. We can summarize the functions of profiling served during the course of the investigation as follows:

- it may narrow down the circle of possible perpetrators, and help find the most probable perpetrator from among the many possible perpetrators;
- gives help in the uncovering and understanding of criminal acts through the identification and analysis of traces and behaviour markers found at the scene (e.g. *modus operandi*, signature aspects);
- gives the investigators help to set up different versions and prepare investigative strategies.

Professional literature distinguishes between the functions served during the course of the investigation, and the functions of profiling, and the functions of the personality profile prepared served during the court phase. These are the following:

- it helps understand the evidence related to the behaviour of the victim and the perpetrator;
- it helps get a glimpse into the perpetrator's imagination, to get acquainted with his motivations;
- it helps get a glimpse into the perpetrator's frame of mind though his behaviour before, during or after the criminal act (detailed planning, guilty conscience, precautionary measures, etc.);
- it helps connect different criminal acts through the behaviour markers of the perpetrator (signature behaviour).

2. The development of profiling

The roots of profiling go as far back as the end of the 19th century. It was George B. PHILLIPS, district police physician, who - in 1888, in England – from the wounds found on one of the victims of the Whitechapel murders and from the fact that the perpetrator had the organs of the victims precisely removed, come to the conclusion that the perpetrator knew the human body well. Here, that is, conclusions were drawn from the wounds inflicted on the victim about the perpetrator's characteristic features. The Whitechapel case is one of the first known cases of the forensic analysis of wounds. Today, the analysis of wounds plays an important role in criminalistics.

We can consider Hans GROSS the founding father of modern profiling, who – in his book entitled *Handbuch für Untersuchungsrichter, als System der Kriminalistik*, published in 1893, elaborated on the significance of *modus operandi*. Gross writes, for instance in the chapter on theft, how thefts with unknown perpetrators can be classified according to the characteristics, based on the characteristic traces left at the scene, as well as how the characteristic features of the already known perpetrator can be connected with the characteristics of known thefts. *Modus operandi* still forms the basis of profiling.

James A. BRUSSEL, a New York psychiatrist, achieved spectacular results with the practical application of profiling. During the treatment of his own patients, Brussel acquired a lot of information about the personality and habits of criminals, as well as the connection between personality and behaviour.

There was a long series of explosions in the 1940's and 50's in New York. The perpetrator placed not fewer than 37 bombs at railway stations and theatres. During the course of the investigation, Brussel prepared the personality profile of the so-far-unknown perpetrator on the basis of the traces and pieces of information at disposal. According to the personality profile prepared, the perpetrator was paranoid, hated his father, his mother loved him to the extent of torture, lived in the state of Connecticut, was of average build, middle aged, born abroad, Roman Catholic, single, living together with either his mother or his sister, wearing a double-breasted suit. Later the police arrested George Metesky, who matched the description precisely, even the double-breasted suit was correct.

The method spread all over the world through American (FBI), and Canadian intervention; the perpetrator's profile creation was used in the 90's in several European countries – including Hungary – mostly related to homicides, robberies and severe (often serial) sex offences. Connected to this, (the colleagues of the Royal Canadian Mounted Police), in Canada, developed a data bank system under the name ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System), in the centre of which is the evaluation of the traces found at the scene of the crime. By completely ignoring the witness testimonies, the analysis of the scene of commission takes place methodically, based on special aspects, with the different versions, hypotheses set up and written down. Thus ViCLAS data bank is an aid in “operative case analysis”.

In Germany, under the concept of “operative case analysis”, where this data bank is also used, different criminalistic and criminological work methods are summarised, which are used primarily in the uncovering of extremely severe criminal acts (homicide, sex offences, kidnap, blackmailing).

The essence of the operation of ViCLAS in brief is that the data of the scenes of criminal acts of outstanding danger, of the behaviour and demeanour of the perpetrator, his distinguishable habits, “handwriting” are registered on a detailed data collection sheet. Then these are compared with earlier acts of similar methods of commission, registered in the system, thus the system might have criminal investigative–uncovering and preventive results as well.

The data bank is also mentioned in the following connection: what is AFIS for the fingerprint, DNA for genetic identification, that is ViCLAS for the identification of signature behaviour (“trace”).

In Hungary, the profiling team helping with the uncovering of violent (on occasion, sexual) crimes, as well as the suspicious cases of disappearance operates at Országos Rendőr-főkapitányság Főigazgatósága (the Chief Directorate of the National Police Department), carrying out their activities since 1997. The method arrived through English mediation; KUNOS Imre, working for the police, FÜLÖP Gyula, sociologist, and PÁLVÖLGYI Miklós, a programming mathematician played an active role in its adoption and application. These individuals developed a special computer programme, serving the collection and organisation of data. They also edited the questionnaire containing over two hundred questions that is still being used upon the registration of data. They drew conclusions from the wounds of the victims of the individual crimes, from the traces found, and from the methods of commission, which, with the help of the statistical

calculations based on the frequency of occurrence, made the personality markers of the perpetrator of a new criminal case probable. This sociology-type profiling is based on the following recognition: if criminal acts are committed to the gravamen of similar aggrieved parties, in similar manners, then the perpetrators are also likely to come from the same circle.

In connection with the individual cases, they register the circumstances of the commission of the criminal act, furthermore, in addition to the most important data of the perpetrator and the victim, their physical and psychological features, family circumstances, the circumstances of their childhood and upbringing, social and other relationships. In 2004, the information collected about some 2,300 uncovered criminal acts is at disposal in the Hungarian database – going as far back as the 1970s. After the collection of the sufficient amount of information necessary for profiling, the first time the method was applied with success was the infamous Budapest serial shop murders in the second part of the 1990s. Since then, of the 300-400 criminal acts against life occurring annually the perpetrator is unknown in 30-40 cases; it is in these cases that profilers can participate in the investigation. The perpetrator's profile characterisation developed with this method – according to experience – fitted (fits) the perpetrator with a 85-90% success rate.

In 2001, an elderly lady operating a village tavern and her young tenant were killed in a Hungarian village of a few hundred inhabitants. The perpetrator cut the throat of both of them. At the beginning of the investigation, there were no signs indicating the motive or the identity of the perpetrator. The investigators suspected that the perpetrator was one of the residents of the village with a criminal record. The profilers whose help was acquired (NAGY Enikő and ELEKESNÉ LENHARDT Zsuzsa) had a different opinion. The perpetrator's picture they painted presented a young man with a settled life, living in the neighbourhood, who is struggling with psychic problems. Based on their guidance, the investigators found a young man in the neighbourhood who had regularly tortured animals even as a child, who was not drafted due to his psychic symptoms, and who was a daily guest in the tavern. By the end of the investigation, it was proved that the perpetrator was indeed Cs. P., the man who was 25 at the time the crime was committed.

As a closing idea of the Hungarian practise, we suggest that according to the experts, the profile can be prepared at such criminal acts with a scene where the physical violence used by the perpetrator has traces, that is, there was some connection between the victim and the perpetrator. That is, conclusions can be drawn with respect to the personality of the perpetrator, and from that why he attacked this particular person, why particularly in this manner, under such circumstances. Unfortunately, this method can hardly or not at all be used, for instance, in case of the payoff and hired killing cases occurring in the circles of organised criminals.

3. The connection between profiling and *modus operandi*, signature behaviour

Modus operandi can be translated literally as the “method of commission”, and it is the collective phrase of those characteristic features that are typical of the criminal acts committed by the given perpetrator as he persistently and doggedly insists on the method of commission (perseverance). Within *modus operandi*, we can distinguish a relatively independent category, the perpetrator's signature behaviour, which is nothing else but a signature-like behavioural trace. In addition to the fact that *modus operandi* in itself is characteristic of the perpetrator, within *modus operandi* we can still distinguish such marks of behaviour that function as a kind of signature on behalf of the perpetrator. The distinction between signature behaviour and the other kinds of behaviour belonging to *modus operandi* is that the signature-type behaviour is not constituted by the necessary parts of actions of the commission of the criminal act but are acts outside these that satisfy the emotional and psychological needs of the perpetrator. A *modus operandi* characteristic is, for instance, that the perpetrator enters the flat by means of long leverage lock breaking or that he wears a black ski mask when committing the act. A perpetrator's signature (signature-type act) is, for instance, the act of a person robbing banks in Hungary to have a drink of whisky in the bar located opposite the bank he picked on every occasion of a robbery. Furthermore, the perpetrator

leaving his faeces – out of superstition – at the scene of commission to make the uncovering of the criminal act more difficult is also evaluated as a signature-type act.

The distinction of the signature behaviours within *modus operandi* has an outstanding significance from the aspect of profiling. As the signature behaviour is the “print” of the personality of the perpetrator, a lot of information can be gained from it with respect to the way of thinking, personality and frame of mind of the perpetrator.

4. Profiling methods

We distinguish between two basic methods of profiling:

- a) inductive and
- b) deductive profiling.

ad a) During the course of inductive profiling, the perpetrator’s personality profile is created on the basis of the statistical data at disposal about the perpetrators of similar criminal acts. As a matter of fact, this can be considered the average (average perpetrator). In this case, the basis of profiling is constituted by the already prepared studies, statistical data, analyses, and the data of criminal records, as well as the personal experience of the profiler.

Example of inductive profiling: a 24-year white woman suffers sexual assault in her first-floor flat. At our disposal is a study based on the examination of a person committing a series of 20 sex offences, according to which such perpetrators generally attack victims of similar ages and skin colour. The conclusion that can be drawn from this is that the perpetrator is a white man of about 24.

The advantage of inductive profiling is that the personality profile of the perpetrator can be prepared relatively quickly, and preparation does not require special professional knowledge. The great disadvantage of the profile made with the inductive method is that it is too short and too general.

ad b) The deductive profile is the collection of the perpetrator’s characteristic features. We can make deductions about these characteristic features from the evidence at disposal (especially found at the crime scene). As the first step, a complete analysis is to be carried out on the traces at disposal, and the data originating from these, and the criminal act is to be reconstructed. During the course of this, among others, the analysis of the wounds, the analysis of the blood stains and traces of blood, the definition of the trajectory of the bullet, entomological analysis or the use and application of other forensic methods take place. The checked testimonies of the aggrieved party and perpetrator can also be used. However, it is important that our starting data are precise because the later usefulness of the profile depends on this. Following this, a victimological analysis takes place. The knowledge of the individual characteristics of the aggrieved party may provide help in finding out about the motive of the perpetrator, the method of commission (*modus operandi*). We can find out how big a risk the perpetrator was ready to take with the commission of the criminal act.

The characteristic features of the scene of commission can be defined on the basis of the analysis of the evidence and traces, as well as victimological analysis. Part of this, for instance, is the method of accessing the scene, the method of attack, the nature of the scene, the definition of the primary/secondary scene, the nature and number of sexual acts, the utensils used, oral utterances, as well as measures of planning and precaution on behalf of the perpetrator.

Example of deductive profiling: a 24-year white woman suffers sexual assault in her first-floor flat at half past midnight, on a weekday. The aggrieved party lives alone. The aggrieved party locked all the doors, the perpetrator entered the flat through an open window. The perpetrator wore a mask and gloves, tied the aggrieved party with duct tape he had brought along, threatened the aggrieved party with a knife during the course of the attack, and wore a condom during the intercourse. He called the aggrieved party by her name several times but the aggrieved party did not

recognise the attacker. After the perpetrator had carried out the attack, he quickly searched the flat and took the credit cards, jewellery, and some cash. The following profile can be created on the bases of the foregoing:

- from the mask and the gloves it can be deduced that the perpetrator did not want to leave behind fingerprints, and did not want to be recognised by the victim;
- from the use of a condom, it can be deduced that the perpetrator planned the attack of the aggrieved party in advance;
- from the fact that the perpetrator quickly searched the flat for valuables it can be deduced that he had committed similar criminal acts before;
- from the fact that the perpetrator called the aggrieved party by his/her name and he was wearing a mask, we can deduce that the aggrieved party might have recognised the attacker (maybe it was an acquaintance), or that the attacker had picked his victim well in advance, and studied him/her before the commission of the criminal act.

The advantage of the deductive profile is that it serves very accurate information about the characteristics, behaviour and habits of the perpetrator. Its other great advantage is that, in case of serial commission, the profile can be made more precise with new information and evidence. Its great disadvantage is that its preparation is really time and energy-consuming, requires significant multidisciplinary knowledge and practise on behalf of the profiler. It is only as reliable as the information it is based on.

Closing ideas

Profiling, as a method of identity identification practised recently has proved even on the basis of the experience so far that it has its place and right in the area of forensic studies. The method with criminal-tactical, criminal-psychological, and victimological basis can be useful for the uncovering and eventual identification of perpetrators – especially of the serial kind – in any corner of the world.

Resume

Príspevok je venovaný profilovaniu ako spôsobu identifikácie totožnosti. Ide o metódu, ktorá na základe predchádzajúcich skúsností, zaujíma miesto vo forenzných vedách. Je jej hlavný cieľ spočíva vo vytvorení personálneho profilu – psychologického obrazu páchatel'a. Pri poznávaní profilu páchatel'a môžu policajti vytvárať novšie, presnejšie verzie ako aj ich kontrolu so zameraním na jeho odhalenie. Medzi základné ciele profilovania patrí napr. zúženie okruhu možných páchatel'ov, pomoc pri hľadaní najpravdepodobnejších páchatel'ov, pomoc pri pochopení systému trestného činu analýzou stôp, ktoré pochádzajú z miesta činu, vytváranie verzií vo vzťahu k páchatel'ovi ako aj k jeho správaniu sa na mieste činu, pomoc príslušným vyšetrovacím orgánom pri nastavovaní stratégie odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti. Uvedený príspevok je zameraný na samotný vývoj profilovania, ako aj možné spojenie miesta činu s profilovaním. Autor taktiež uvádza indukzívne a deduktívne metódy profilovania.

Literature

- BAURMANN, M. C.: ViCLAS – Ein neues kriminalpolizeiliches Recherchewerkzeug. Kriminalistik, 1999/12;
- BÓCZ Endre (ed): Kriminalisztika 1-2. (Criminalistics 1-2) BM Duna Kiadó, Budapest, 2004.
- BURRATH, S.: Gesichtsweichteilrekonstruktionen im LKA Sachsen-Anhalt. Kriminalistik, 2004/2;
- CANTER, D.- ALISON, L. (eds): Profiling Property Crimes. Aldershot: Ashgate, 2000; DERN, H.: Operative Fallanalysen bei Tötungsdelikten. Kriminalistik, 2000/8;
- DEUSINGER, J. M. - HAASE, H.: Psychologische Probleme der Personenbeschreibung — Zur Aufnahme und Beurteilung von Zeugenaussagen. Wiesbaden 1977;

DEWALD, M.: Die Datenbank ViCLAS. Kriminalistik, 2002/4;
EICHER, J.P.-SOLLBERGER, T.: ViCLAS Schweiz. Kriminalistik 2004/1.;
GERST, H.-J.: Zur Erstellung von Täter-Profilen. Kriminalistik, 2000/5;
HOLMES, R.-HOLMES, S.: Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool. 2nd edn. Thousand Oaks, 1996;
KOHLHOF, W.: Bekleidung als Identifizierungshilfe. Kriminalistik, 1999/8;
KÁRMÁN Gabriella-KISS Anna-KARDON László: Az emberi magatartásra – viselkedésre alapozott kriminalisztikai módszerek: bűnügyi magatartástudomány (Forensic methods based on human behaviour–demeanour: forensic study of behaviour). Ügyészek Lapja, 1999/3;
KKAJNIK, V. a kolektiv: Kriminalistika. Akadémia Policajného zboru v Bratislave. Bratislava, 2002
LÓRÁNT Ida: Pszichológiai a bűnüldözés szolgálatában (Psychology in the service of criminal investigation). De Jure, March 2004;
LÜPKE, A.: Täterprofile. Kriminalistik, 1999/12;
METENKO, J.: Kriminalisticka taktika. Akadémia Policajného Zboru v Bratislave, Bratislava, 2012;
NAGEL, U.- HORN, A.: ViCLAS – Ein Expertensystem als Ermittlungshilfe. Kriminalistik, 1998/1;
NAGY Enikő-ELEKESNÉ LENHARDT Zsuzsanna: A specifikus elkövetői profilalkotás (Specific perpetrator's profiling). Belügyi Szemle, 2004/6;
TATÁR László: Profilalkotás a bűnüldözésben (Profiling in criminal investigation). Manuscript, Pécs, 2004;
TAUSZIK Nagyzezsda: A személyazonosítás daktiloszkópiái módszerének új aspektusai (The new aspects of the dactyloscopic methods of personal identification). Belügyi Szemle 2003/11-12;
THORWALD, Jürgen: Az eltávolíthatatlan bélyeg, vagy az azonosítás kalandja (The unremovable marker, or the adventures of identification). In: Detektívek évszázada Budapest 1969, 1-93. o.;
TREMMELE, Flórián-FENYVESI Csaba-HERKE Csongor: Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz (Criminalistics Textbook and Atlas). Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2005.
TURVEY, B.: Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. London, Academic Press, 1999;
WITTHUHN, K.: Vorsicht, Falle! Kriminalistik, 2002/8-9.

The Author:

Dr. univ. ec. FENYVESI Csaba PhD, Dr. habil.
associate professor
University of Pécs, Faculty of Law
Department of Criminal Procedure Law and Forensic Sciences
7623 Pécs, (city)
Atléta u. 12. (street)
Hungary
e-mail: fenyvesi.csaba@ajk.pte.hu

K (NE)MOŽNOSTI APLIKACE ZKOUŠEK SPOLEHLIVOSTI NA ČLENY ZASTUPITELSTEV ÚZEMNÍCH SAMOSPRÁVNÝCH CELKŮ

JUDr. Jan Horník, Ph.D.

Policejní akademie České republiky v Praze

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Anotace: Příspěvek se věnuje tématu zkoušek spolehlivosti z pohledu jejich eventuální aplikovatelnosti na členy zastupitelstev územních samosprávných celků, tedy na volené zástupce lidu. Autor rozebírá některé praktické aspekty, které by měly dopad na mandát zvoleného člena zastupitelstva obce, kraje či hlavního města Prahy, pokud by zkoušky spolehlivosti, které dnes může aplikovat Generální inspekce bezpečnostních sborů jen na příslušníky a zaměstnance vybraných bezpečnostních sborů, měly být v České republice rozšířeny na další osoby působící v orgánech veřejné moci.

Klíčová slova: zkouška spolehlivosti, test integrity, člen zastupitelstva, zastupitel, bezúhonnost, spolehlivost, Generální inspekce bezpečnostních sborů

Annotation: The paper deals with the topic of reliability tests in terms of their potential applicability to members of representative bodies of local self-government units, ie the elected representatives of the people. Author discusses some practical aspects that would impact the mandate of elected members of the municipal, county or the city of Prague, where the reliability tests, which today can be applied to the General Inspectorate of Security Forces only to selected staff members and security forces should be in the Czech Republic extended to other persons working in the public service.

Keywords: test reliability, test integrity, councilor, councilor, integrity, reliability, the General Inspectorate of Security Forces

1. Úvod

V České republice je možno od 1. ledna 2009 realizovat tzv. zkoušky spolehlivosti, které jsou prováděny za účelem zjištění odolnosti zkoušených osob vůči protiprávnímu jednání. Zkoušky spolehlivosti mohly být zpočátku aplikovány jen na příslušníky nebo zaměstnance Policie ČR a provádět je mohla Inspekce policie. Jednalo se o novinku zakotvenou v § 107 nového zákona o Policii České republiky. Od 1. ledna 2012, kdy nabyl účinnosti nový zákon o Generální inspekci bezpečnostních sborů, oprávnění realizovat zkoušky spolehlivosti převzala Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“), přičemž okruh osob, na které je možné od té doby zkoušky použít, byl rozšířen o příslušníky a civilní zaměstnance dalších tří bezpečnostních sborů (kromě Policie ČR se jedná o Vězeňskou službu ČR, Celní správu ČR a samotnou GIBS; vizte ustanovení § 2 odst. 1 až 3 a § 41 zákona o GIBS). K rozšíření na další bezpečnostní sbory došlo mj. v důsledku plnění úkolu č. 1.8 Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2011 a 2012, na základě kterého byla zpracována *Analýza možnosti zavedení institutu „zkoušky spolehlivosti“ pro další osoby působící v orgánech veřejné moci*, kterou vláda vzala na vědomí svým usnesením ze dne 18. května 2011 č. 371. Navazující úkol, spočívající v předložení věcného záměru legislativního řešení, již uložen nebyl, neboť v té době probíhalo mezirezortní připomínkové řízení k návrhu zákona o GIBS, ve kterém rozšíření zkoušek spolehlivosti na další, výše uvedené, osoby bylo již navrženo. Otázkou samozřejmě zůstává, proč byly zkoušky spolehlivosti rozšířeny jen na některé bezpečnostní sbory a nikoli na všechny, tedy např. i na Hasičský záchranný sbor ČR, Bezpečnostní informační službu či Úřad pro zahraniční styky a informace. To ovšem není předmětem tohoto článku.

Součástí Strategie vlády v boji s korupcí na období let 2013 a 2014 je úkol č. 4.3.1., na základě kterého má dojít k vyhodnocení využití nástroje „zkoušky spolehlivosti“ za 5 let jeho aplikování, a to s opětovným návrhem na případné rozšíření na další osoby působící v orgánech veřejné moci. Cílem úkolu by mělo být zhodnocení efektivity aplikace zkoušek spolehlivosti a posouzení, zda by bylo myslitelné zkoušky spolehlivosti rozšířit i na další osoby činné ve veřejné správě, přičemž protikorupční efekt byl ale stanoven poněkud úžeji, když se má jednat „jen“ o prověřování spolehlivosti úředních osob ve smyslu § 127 trestního zákoníku, nikoli všech osob

působících v orgánech veřejné moci (ve smyslu zákona o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů či zákona o základních registrech).

Jednou skupinou úředních osob, na kterou by se měly zkoušky spolehlivosti (někdy též označované jako testy integrity) rozšířit, jsou volení zástupci lidu, konkrétně pak tzv. zastupitelé¹ [srov. § 127 odst. 1 písm. d) trestního zákoníku²]. Legitimitu této úvahy pak lze odvodit od skutečnosti, že se lze dnes a denně v tisku dočíst o korupčních případech, ve kterých jsou nezřídky zapleteni právě představitelé územních samosprávných celků. Následující řádky tuto úvahu dále rozvíjejí a přinášejí náhled na to, co by toto rozšíření znamenalo, pokud by myšlenka rozšíření na členy zastupitelstev byla schválena. Zároveň je třeba podotknout, že mnohé úvahy autora jsou ovlivněny skutečností, že sám byl členem zastupitelstva a v nespolední řadě i členem několika kontrolních skupin Ministerstva vnitra, které provádí kontrolu výkonu samostatné působnosti realizovaného orgány územních samosprávných celků³.

2. Zakotvení práva na samosprávu v právním řádu České republiky

Snad nejzákladnější ústavní zásadou, která je alfa omegou demokratického právního státu, je článek 2 odst. 1 Ústavy České republiky, dle které *je lid zdrojem veškeré státní moci*, kterou ovšem přirozeně vykonává zprostředkovaně, tj. *prostřednictvím moci zákonodárné, výkonné a soudní*. Proto je třeba všechna pravidla a právní normy formulovat tak, aby byla ve prospěch lidu (společnosti), neboť je třeba mít na paměti, že stát je tu pro občany, nikoli občané pro stát. Druhou stěžejní zásadou, na kterou nelze při úvahách o rozšíření zkoušek spolehlivosti zapomínat, je zásada zakotvená v čl. 2 odst. 2 Ústavy ČR, jakož i čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, a to *že každý (občan) může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá*. Ve vztahu k odpovědnosti zastupitelů za svá rozhodnutí, která by mohla být testována, je pak princip odvozený z této zásady logickým argumentem a contrario, *že nikdo nesmí činit to, co je zakázáno*. A pokud budeme důsledně tento princip vymáhat, je nezbytné se zabývat otázkou, jakou formou, za jakých podmínek atd., přičemž aplikace zkoušek spolehlivosti prokázala, že tento nástroj je vhodným východiskem pro zjišťování toho, zda skutečně konkrétní osoba nečiní něco, co je zakázáno, nebo nikoli.

V neposlední řadě považuji za vhodné zmínit i ústavní zásadu obsaženou v čl. 3 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, dle níž *nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod*. Tuto zásadu jsem si dal do souvislosti s úvahami o možnosti zavedení actio popularis, konkrétně možnosti zakotvit právo občanů územních samosprávných celků žalovat neplatnost právních jednání uzavřených orgány územních samospráv. Pokud totiž byla kupříkladu kupní smlouva uzavřena v rozporu se zákonem (bez zveřejnění záměru, za podstatně nižší cenu, než je v místě a čase obvyklé, aniž by tato odchylka byla řádně zdůvodněna apod.), je absolutně neplatná (tzn. od počátku), což ovšem může autoritativně konstatovat výhradně soud na základě žaloby podané aktivně legitimovanou osobou, což je smluvní strana či ten, kdo prokáže naléhavý právní zájem [§ 80 písm. c) občanského soudního řádu]. Škoda způsobená obci, tj. jejím občanům, je v mnoha případech nevyhnutelná, neboť by zastupitelé museli žalovat sami sebe. A aktivní občané, kteří chtějí bránit majetek příslušného územního samosprávného celku, tedy i „svůj vlastní“, nemají dostatečné právní nástroje k realizaci, přičemž odvozeně lze opět spatřovat souvislost s tím, že zkoušky spolehlivosti by byly nástrojem k tomu, aby občanům nebyla způsobena újma, pokud chtějí uplatňovat například právě zmíněné právo vlastnické.

Rovněž nelze opomenout zmínit čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, dle kterého *občané mají právo podílet se na správě věcí veřejných přímo nebo svobodnou volbou svých*

¹ Pojem „zastupitel“ je hovorový, neboť jej zákony o územních samosprávných celcích (tj. zákon o obcích, o krajích a o hlavním městě Praze) neznají. Zákonným termínem je člen zastupitelstva (obce, městyse, města, městské části či městského obvodu statutárního města, kraje, hlavního města Prahy či městské části hlavního města Prahy).

² Člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci.

³ Zastupitelstvo, rada, starosta/hejtman/primátor, úřad/magistrát, zvláštní orgány, komise, jestliže jí byl svěřen výkon přenesené působnosti, a obecní policie, přičemž Ministerstvo vnitra kontroluje jen činnost orgánů působících v samostatné působnosti, a to pokud není založen jiný kontrolní mechanismus ve zvláštním právním předpisu.

zástupců, přičemž dle odst. 4 stejného článku občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím. Zde opět narážíme na otázku, zda právní řád České republiky poskytuje/nabízí dostatečné možnosti kontrolovat řádný výkon veřejné funkce poté, co je do ní dotyčná osoba zvolena? Anebo jsme natolik vyspělou demokracií, že není žádné kontroly třeba a pokud si občané zvolí svého zástupce, ten je oprávněn činit vše podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, což nezřídka může znamenat nejen porušení zákonných povinností, nýbrž i páchaní protiprávních jednání? To znamená, že po dobu zastávání veřejné funkce má být „nedotknutelný“, tedy mít jakousi absolutní imunitu? Šalamounsky se mi chce odpovědět, že střední cesta je ta zlatá.

Pro zjednodušení bude dále pojednáváno o členech zastupitelstev obcí, přičemž uvedené platí přiměřeně i na členy zastupitelstev ostatních územních samosprávných celků (kraje a hlavní město Prahu).

3. Postavení člena zastupitelstva

Základním problémem lze shledat již v tom, kdo je vlastně onen zastupitel? Jaké jsou stanoveny předpoklady pro výkon této veřejné funkce? Primární odpověď nám poskytuje zákon o volbách do zastupitelstev obcí, který ve svém § 5 odst. 1 uvádí, že *členem zastupitelstva obce může být zvolen každý volič, u kterého není překážka ve výkonu volebního práva podle § 4 odst. 2 písm. a) a b).* V ustanovení § 5 odst. 2 a 3 pak jsou stanovena další omezení výkonu funkce z důvodu neslučitelnosti funkcí, což nechme stranou, neboť se nejedná o omezení, která by bránila občanovi kandidovat. Podmínkou tedy je, aby kandidát byl občanem České republiky starší 18 let, mající v dané obci trvalý pobyt. Překážkami pak jsou zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu výkonu trestu odnětí svobody a omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva⁴. Nevyžaduje se tedy, aby kandidát měl určité vzdělání, určitou dobu praxe či byl alespoň bezúhonný⁵. Například bezúhonnost⁶, kterou se obecně myslí skutečnost, že daný jedinec neporušil po dobu svého života žádný právní předpis, jehož porušení by znamenalo pravomocné odsouzení, je vyžadována u mnoha povolání, resp. uchazečů, u kterých je spravedlivé požadovat, aby byli morálně vyspělí. U některých zaměstnání se vyžaduje dokonce tzv. spolehlivost⁷. Dává tím zákonodárce najevo, že voleným zástupcem lidu může být člověk i morálně zkažený, odsouzený i za úmyslnou trestnou činnost, když tyto předpoklady pro výkon funkce člena zastupitelstva stanoveny nejsou? Zkusme odpovědět jinou otázkou – pokud by tomu tak bylo, občan by měl zúžený okruh osob, které by mohl volit, neboť by mnoho lidí kandidovat nesmělo. A stanovuje Ústava ČR či Listina základních práv a svobod takové omezení, dle kterého by si občan nemohl zvolit jako svého zástupce osobu trestanou? Nikoli. S jistou nadsázkou pak lze dodat, že historie nás přesvědčila o tom, že i trestaná osoba může být kvalitním politikem a zastávat i ty nejvyšší ústavní funkce.

Mandát vzniká zastupitelům zvolením; ke zvolení dojde ukončením hlasování⁸ (tj. uzavřením volební místnosti v sobotu ve 14:00 hodin). Od tohoto okamžiku má zastupitel svá práva, ale i povinnosti. Vlastního výkonu veřejné funkce se pak v praxi ujímá až poté, co složí zákonem stanovený slib na začátku prvního zasedání zastupitelstva obce, jehož se po svém zvolení zúčastní. Text slibu je zakotven v § 69 odst. 2 zákona o obcích: „*Slibuji věrnost České republice.*“

⁴ Původní „zbavení způsobilosti k právním úkonům“ bylo pozměněno až v souvislosti se zákonem č. 58/2014 Sb. s účinností od 7. dubna 2014, přičemž nové pojmosloví zavedené novým občanským zákoníkem je účinné již od 1. ledna 2014.

⁵ Bezúhonnost, která je požadována pro výkon mnoha profesí, je ve zvláštních právních předpisech definována různorodě, v zásadě pro potřeby daného právního předpisu. Rozdíly spočívají v rozsahu okruhu odsouzení za trestnou činnost (někdy se bezúhonnost spojuje s úmyslnými trestnými činy spáchanými v určitém období, jindy se dotýká i nedbalostních trestných činů; určitou roli hraje mnohdy i zahlazení odsouzení či použití odklonů v trestním řízení).

⁶ Namátkově lze uvést ustanovení § 17 odst. 1 služebního zákona; ustanovení § 4 odst. 2 zákona o úřednících územních samosprávných celků, ustanovení § 13 odst. 1 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů či ustanovení § 4 zákona o obecní policii.

⁷ Za nespolehlivého je obecně považována osoba, která se dopustila přestupku nebo jiného správního deliktu. Zvláštní právní předpisy opět stanoví, jak je spolehlivost v daném právním předpisu chápána. Jde například o ustanovení § 4a zákona o obecní policii.

⁸ Vizte § 69 odst. 1 zákona o obcích či § 55 odst. 1 zákona o volbách do zastupitelstev obcí.

Slibuji na svou čest a svědomí, že svoji funkci budu vykonávat svědomitě, v zájmu obce (města, městyse) a jejích (jeho) občanů a řídit se Ústavou a zákony České republiky.“ Tato deklaratorní povinnost je navíc doplněna tezí, že člen zastupitelstva obce vykonává svůj mandát osobně a v souladu se svým slibem a není přitom vázán žádnými příkazy (tzv. volný mandát – viz § 69 odst. 4 zákona o obcích). Stěžejní je zde otázka, co se stane, když zastupitel i přesto, že složil slib, se jím nedrží, tzn., neřídí se například zákony České republiky? Obecně platí, že za každé porušení právních povinností by měl být každý potrestán. Problém nastává, že právní řád České republiky obsahuje velké množství tzv. imperfektních norem, které za porušení stanovených povinností neukládají žádné sankce. A zákon o obcích je toho učebnicových příkladem. Bohužel tedy může nastat, a v praxi se tak i děje, že ten, kdo si je této skutečnosti vědom, si s plněním svých povinností neláme příliš hlavu a z funkce zastupitele si dělá spíše byznys pro sebe samého, než aby hájil zájmy lidu. A tomu je potřeba zabránit. Zda právě prostřednictvím zkoušek spolehlivosti, je otázkou.

V souvislosti s povinností složit slib je nezbytné se pozastavit nad faktem, že odmítnutí složení slibu či složení slibu s výhradou (tj. aniž by se zastupitel dopustil jakéhokoli protiprávního jednání) je spojeno s nenávratnou ztrátou mandátu. Dokonce se jedná o první ze zákonných důvodů zániku mandátu⁹. Lze si proto položit otázku, že když zastupitel slib složí a následně jej nedodržuje (zřejmě úmyslně, avšak lze uvažovat i o nedbalostním porušování slibu), zda by rovněž neměl být stanoven zánik mandátu z důvodu této skutečnosti, kterou považují za mnohem závažnější než pouhé konstatování na prvním veřejném zasedání zastupitelstva, kterého se zastupitel zúčastnil, že skládá slib s výhradou, např. z důvodu vyhrazení si možnosti páchat dopravní přestupky.

Ustanovení § 55 odst. 3 zákona o volbách do zastupitelstev obcí doplňuje výčet důvodů zániku mandátu o další skutečnosti, na základě nichž zastupitel též ztrácí svůj mandát, avšak až poté, co zánik mandátu konstatuje samo zastupitelstvo. Jedním z těchto důvodů je pravomocné rozhodnutí soudu, kterým byl člen zastupitelstva obce odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody¹⁰. I v tomto případě se lze ptát, jestli je tento důvod adekvátně nastaven, jestli by nebylo v zájmu řádného výkonu veřejné správy správné vyžadovat, aby ji nevykonávaly osoby, které se dopustily trestné činnosti obecně, nikoli jen takové, za kterou byl uložen trest odnětí svobody a ještě k tomu v nepodmíněné formě¹¹. A je v zájmu občanů, aby takovýto člověk (pachatel trestné činnosti, nikoli jen odsouzený k nepodmíněnému trestu odnětí svobody) vykonával post zastupitele? Možná ano, když zánik mandátu je vázán právě a jen na uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, kdy zastupitel ani nemůže svůj mandát vykonávat osobně, když je zbaven osobní svobody, nikoli na skutečnost, že dotyčná osoba byla odsouzena za trestný čin obecně (samozřejmě by bylo třeba vydefinovat rozsah trestných činů, kterých by se to týkalo). Možná také ne, a proto bychom měli uvažovat o „zprísňení“ důvodů vzniku či zániku mandátu.

Při úvahách nad rozšířením zkoušek spolehlivosti i na zastupitele je dále třeba mít na paměti některé další skutečnosti. Zastupitel není ve služebním či pracovním poměru, nelze proto vůči němu uplatňovat postihy za porušování povinností, pokud zákon výslovně nestanoví jinak (například nelze vymáhat odpovědnost za vzniklou škodu dle zákoníku práce jako u zaměstnanců). Protože se jedná o výkon veřejné funkce, pro kterou je zaměstnavatel povinen zaměstnance uvolnit (jedná se o překážky v práci z důvodu obecného zájmu), není zde povinnost absolvovat školení potřebná k výkonu funkce, i když má zastupitel rozsáhlé pravomoci (zejména možnost disponovat majetkem obce) a bylo by přinejmenším vhodné, aby byl řádně seznámen se všemi právními předpisy, které se k dané sféře rozhodování vztahují. O to více se zde musíme smířit s tím, že každý zastupitel si všechny potřebné znalosti získá aktivně sám. V neposlední řadě je primární premisou skutečnost, že mandát pro výkon funkce zastupitel získal na základě důvěry občanů, proto zde vystupuje do

⁹ Mezi další důvody zániku mandátu ze zákona patří rezignace na funkci zastupitele, úmrtí zastupitele, den voleb do zastupitelstva obce a den sloučení obcí nebo připojení obce k jiné obci.

¹⁰ Mezi další důvody náleží skutečnost, že člen zastupitelstva obce přestal být volitelný (tzn., změnil státní občanství či trvalý pobyt; změna věku nepřichází do úvahy) anebo nastala neslučitelnost funkcí dle § 5 odst. 2 zákona o volbách do zastupitelstev obcí.

¹¹ V minulosti byl k nepodmíněnému trestu odnětí svobody odsouzen zloděj-recidivista až na podesáté (předchozích devět odsuzujících rozsudků bylo spojeno s alternativními tresty, které evidentně nevedly k nápravě pachatele).

popředí odpovědnost především politická, za ní pak odpovědnost trestněprávní a teprve pak další (občanskoprávní apod.), pokud vůbec nějaká.

Tím se dostáváme k základu pojetí samotného mandátu - občané obce si volí své zástupce-zastupitele, kteří dle nich budou nejlépe hájit jejich zájmy a plnit stanovené povinnosti. Můžeme tedy bez nadsázky hovořit o elitě obce. Občané rovněž zpravidla očekávají, že při svých jednáních budou zastupitelé vzorem pro občany, půjdou tzv. příkladem a nikdy nezneužijí svého postavení k získání prospěchu pro sebe sama. Platí ale bezesbýtku, že si volíme své zástupce, kteří budou nejlépe plnit stanovené úkoly? Ukažme si, že tomu tak úplně není, že nám tuto premisu nabourávají volební systémy, které v České republice máme.

4. Volební systémy v České republice ve světle volby nevhodnějších kandidátů

Z hlediska zastupitelské demokracie je nevhodnějším řešením přímá volba konkrétních zástupců, kteří se za své jednání budou „zodpovídat“ přímo voličům. V České republice se však přímá volba týká jen prezidenta republiky a v jistém slova smyslu senátorů. Na druhé straně zde máme volby poslanců, europoslanců a zastupitelů krajů, kde je možno volit jen jednu politickou stranu či politické hnutí (anebo jejich koalici) s tím, že je možné dát preferenční hlasy konkrétní osobě na dané kandidátní listině, přičemž ale hlas primárně získává ta jedna jediná politická strana, politické hnutí či jejich koalice.

Volba zastupitelů obcí je někde uprostřed. V tomto případě můžeme sice volit (zaškrtnout) konkrétní kandidáty napříč volebními uskupeními¹² (jedná se o tzv. panašování), avšak i zde platí, že tyto preferenční hlasy se primárně připočítávají volebnímu uskupení, za které kandidát kandiduje. Navíc tato situace může být zkomplikována tím, že volič chce volit politickou stranu, která má nejlepší volební program, ale nelíbí se mu kandidáti či jejich pořadí, v jakém jsou zapsáni na kandidátní listině. Na druhou stranu může volič chtít volit konkrétní osobu, která pro něho představuje onu elitu, avšak se již neztotožňuje s volebním programem politické strany, za kterou dotyčný kandidát kandiduje. V takových situacích je obtížné zvolit optimální řešení, když obě varianty mají své klady i zápory. Nadto v malých obcích je často problém sestavit kandidátní listinu, přičemž nezřídka se stává, že mandát získá každý, kdo kandiduje, byť většina obyvatel obce s daným kandidátem spokojena není (v případě voleb do zastupitelstev obcí totiž neplatí hranice 5 % pro postup do skrutinia jako u voleb do Poslanecké sněmovny).

I když by to bylo ideální, nelze se spolehnout na postulát, že každý kandidát má určitou mravní integritu a že kromě plnění předvolebních slibů bude především dodržovat zákony a jiná celospolečenská pravidla chování. Kdyby totiž uvedené tvrzení platilo, pak bychom skutečně oprávněně mohli odmítnout názor, že by i volené funkce měly podléhat určitým povinnostem (školení, psychologické testy, zdravotní prohlídky,...), tedy i zkoušce odolnosti vůči korupci. Alespoň si tedy přejme, aby každý kandidát vstupoval do voleb s tím, že musí naplnit očekávání voličů, tj. řádně plnit své povinnosti, za které je placen z veřejných prostředků (rozpočtu obce) a které voličům slíbil plnit! V takovém případě bychom totiž nemuseli hledat řešení toho, když se zvolený zastupitel nechová tak, jak deklaroval (sliboval). Samostatnou kapitolou, kterou je třeba mít rovněž na zřeteli, je též výše naznačená nedokonalost právního řádu v tom smyslu, že chybí sankce za porušení slibu člena zastupitelstva obce a jiných jeho deklaratorních povinností.

5. Aplikovatelnost zkoušek spolehlivosti na členy zastupitelstev

Spočívá-li zkouška spolehlivosti v *navození situace, kterou je zkoušená osoba povinna řešit* (§ 41 odst. 2 zákona o GIBS), tj. je-li jejím cílem ověření, zda si zkoušená osoba své povinnosti, za které je z peněz daňových poplatníků placena, plní zodpovědně a zda nemá sklony k nestandardnímu řešení situací (připravenost dodržovat pravidla stanovená příslušnými právními předpisy), v daném kontextu zejména jaká je odolnost zkoušené osoby (zastupitele) vůči nelegálním praktikám (korupci), je třeba na otázku, zda je možné zkoušky spolehlivosti z tohoto čistě technického pohledu aplikovat i na zástupce lidu, kteří jsou zdrojem veškeré státní moci,

¹² Do zastupitelstev obcí mohou kandidovat nezávislí kandidáti, sdružení nezávislých kandidátů nebo sdružení politických stran nebo politických hnutí a nezávislých kandidátů.

odpovědět, že v zásadě ano. Na druhou stranu je důležité si uvědomit i rizika s tím spojená, a to zejména zneužití tohoto institutu k politickému boji a likvidaci politických soupeřů.

Pokud bychom položili otázku více praktičtěji, tj. zda převáží veřejný zájem zjišťovat odolnost zastupitelů (volených funkcionářů) vůči pokušením a nástrahám spojeným zejména s možností disponovat majetkem a oprávněním využívat svěřené pravomoci, nebo zda převáží „imunita“ zastupitelů a nedotknutelnost mandátu, protože je vše „konzumováno“ tím, že lid (voliči) dal zastupitelům důvěru přímo, je třeba před vyslovením samotného závěru zkoumat aplikovatelnost zkoušek spolehlivosti z pohledu realizovatelnosti, konkrétně zda existují oblasti, ve kterých by realizace byla myslitelná, a kdo by zkoušky mohl provádět.

Při úvahách o možnosti rozšíření zkoušek spolehlivosti i na zastupitele si dovoluji pro názornost uvést i příklad konkrétní obce a odměňování jednotlivých členů zastupitelstva, kdy lze vysledovat poměrně zásadní nerovnost ve finančním ohodnocení, která může být příčinou porušování právních předpisů zastupiteli s úmyslem si „přilepšit“. Vezměme si malou obec (kterých jsou v České republice tisíce) s 444 občany. Odměňování členů zastupitelstev se řídí nařízením vlády o odměnách za výkon funkce členům zastupitelstev, přičemž novelou č. 459/2013 Sb. došlo alespoň k částečnému vyrovnání v odměňování (zejména šlo o zmenšení rozdílu mezi odměnou starosty dlouhodobě uvolněného a neuvolněného pro výkon funkce). Nejvíce finančně ohodnocen bude uvolněný starosta, kterému měsíčně náleží odměna složená z fixní částky 27 415 Kč a příplatku podle počtu obyvatel, což v daném případě činí 5 x 1 304 Kč, tedy celkem 33 945 Kč¹³. Zato zastupitel, který není uvolněn pro výkon funkce a nezastává další funkci (radního, člena výboru, člena komise), může pobírat, pokud mu odměnu do této částky zastupitelstvo obce svým usnesením přizná, až 360 Kč (fixní částka ve výši 280 Kč a příplatek podle počtu obyvatel ve výši 160 Kč).

5.1. Oblasti, ve kterých by bylo myslitelné zkoušky spolehlivosti realizovat

Pokud bychom se měli podívat na oblasti, ve kterých by bylo myslitelné zkoušky spolehlivosti na zastupitele aplikovat, zjistíme, že právní řád poskytuje poměrně širokou paletu situací, které lze navodit jako běžnou situaci, kterou je zastupitel povinen řešit. Nemusí se zrovna jednat o obecnou deklaratorní povinnost pečovat o všestranný rozvoj území obce a o potřeby jejích občanů (s dovětkem, že při plnění úkolů obce je nutné chránit též veřejný zájem - § 2 odst. 2 zákona o obcích), nýbrž o praktičtější a konkrétní povinnosti stanovené v ustanoveních o hospodaření s majetkem obce (§ 38 zákona o obcích), samotné povinnosti spojené s výkonem funkce (vizte § 83 zákona o obcích) a zejména pravomoci svěřené zastupitelstvu obce (především pak majetkoprávní záležitosti - § 84 a 85 zákona o obcích). Člen zastupitelstva obce coby úřední osoba [viz § 127 odst. 1 písm. d) trestního zákoníku] je mnohem více náchylnější k páčání trestných činů, u nichž může z titulu své funkce podlehnout riziku zneužití svěřených pravomocí, postavení, informací atd. Zmínit lze především tyto trestné činy uvedené v trestním zákoníku: porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220), porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti (§ 221), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248), zneužití informace a postavení v obchodním styku (§ 255), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257), pletichy při veřejné dražbě (§ 258), maření přípravy a průběhu voleb a referenda (§ 351) a v neposlední řadě zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329), maření úkolu úřední osoby z nedbalosti (§ 330), přijetí úplatku (§ 331), podplacení (§ 332) či nepřímé úplatkářství (§ 333).

Jako konkrétní případ lze použít následující situaci. Zájemce o koupi pozemku (zkoušející) kontaktuje starostu obce (zkoušenou osobu) s tím, že by měl velký zájem jej koupit pro výstavbu rodinného domu. Poté, co zjistí, že vyhlédnutý pozemek není v územním plánu veden jako určený pro výstavbu, se dotazuje, zda je možné s touto překážkou něco udělat. A vyčkává, jak starosta zareaguje, zda zájemce informuje o záměrech obce, či zda nabídne, že by za určitých okolností bylo

¹³ Na okraj lze zmínit, že průměrná měsíční mzda ve 4. čtvrtletí 2013 v České republice činila 26 637 Kč (viz http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/prace_a_mzdy_prace, navštíveno dne 28. 3. 2014), přičemž této částky na malých obcích s malými pracovními příležitostmi, případně s velkou nezaměstnaností, dosahuje málokdo.

možné v zastupitelstvu prosadit změnu územního plánu. Přičemž od této dosud nevinné konverzace je už krůček k tomu, aby si starosta řekl o úplatek.

5.2. Orgán, který by mohl zkoušky spolehlivosti realizovat

Samostatnou, neméně významnou, kapitolou je i otázka, kdo by případné zkoušky spolehlivosti na zastupitelích praktikoval? Pokud by byla zkouška spolehlivosti ponechána v gesci GIBS, musel by být značně navýšen její rozpočet [v České republice k 1. lednu 2014 existuje 6 250 obcí a 13 krajů, přičemž počet členů zastupitelstva obce se pohybuje od 5 do 55, členů zastupitelstva kraje od 45 do 65 a v Zastupitelstvu hlavního města Prahy je zastupitelů celkem 63; dále je nutno započítat členy zastupitelstev městských částí nebo městských obvodů statutárních měst (počet členů se pohybuje opět v závislosti na počtu obyvatel od 5 do 55) a 57 zastupitelstev městských částí hlavního města Prahy, v nichž se počet členů zastupitelstev pohybuje od 5 do 45], musela by GIBS být personálně dostatečně zabezpečena a přinejmenším by muselo dojít k nejen k rozšíření působnosti zákona (§ 2), ale i ke změně jejího názvu a postavení (už by se nejednalo jen o inspekci bezpečnostních sborů). S ohledem na poslání GIBS proto tato varianta nepřichází do úvahy.

Dále je možno uvažovat o orgánech činných v trestním řízení, konkrétně o Policii ČR či jiných policejních orgánech. Představme si pak speciální/specializovaný útvar, obdobný Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality či Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu. I když ponecháme stranou poddimenzovaný stav příslušníků Policie ČR, musíme se i v tomto případě v první řadě zabývat otázkou rozšíření působnosti Policie ČR, zejména jejích základních úkolů (§ 2 zákona o Policii ČR¹⁴). A právě z tohoto důvodu nemá smysl tuto myšlenku dále rozvíjet.

Do úvahy pak připadá zřízení zcela nového úřadu, zřejmě ústředního správního úřadu s celostátní působností. V takovém případě by pak bylo otázkou, jaký vztah by byl mezi tímto úřadem a GIBS, zda by se působnost dělila či by byla centralizována právě u nového úřadu? Pokud bychom se vyslovili pro druhou variantu, byl by zřízen super inspekční úřad, jehož poslání by bylo nutno precizně stanovit. S ohledem na těžko představitelné rozšíření zkoušek spolehlivosti na zastupitele ponechme další úvahy na toto téma stranou.

Považuji však za vhodné zmínit i možnost spolupráce občanů pod dohledem inspektora, jak je upraveno v § 41 odst. 4 zákona o GIBS¹⁵. Obdobně by bylo možné uvažovat o analogickém použití ustanovení § 10 odst. 20 slovenského trestního řádu¹⁶. Občané by byli vhodnými adepty na testování „svých“ zastupitelů, protože znají místní prostředí a nejspíše by navodili situaci, při které se zastupitelé musejí nějak zachovat, avšak nesmělo by přirozeně dojít k provokaci, což může být v mnoha situacích značně obtížné, nemluvě o zneužití této možnosti k politickým bojům. Zároveň by pro takové občany bylo zřejmě obtížné v dané obci po vykonání zkoušky a prozrazení jejich totožnosti nadále žít, když by se určitě našel někdo, kdo by toto jednání kritizoval a dotyčného občana považoval za zrádce či udavače, v důsledku čehož by se další pobyt v obci stal nesnesitelným.

6. Hypotetické následky pozitivního výsledku zkoušky spolehlivosti u zastupitelů

¹⁴ Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.

¹⁵ Na základě žádosti příslušníka inspekce může zkoušku spolehlivosti provést se svým souhlasem i jiná osoba. V takovém případě je tato osoba povinna řídit se pokyny příslušníka inspekce; příslušník inspekce za její činnost odpovídá.

¹⁶ Agent je příslušník Policajného zboru alebo príslušník polície iného štátu, ktorý na základe príkazu prokurátora alebo súdu prispieva k odhaľovaniu, zisťovaniu a usvedčovaniu páchatel'ov zločinu, trestných činov uvedených v treťom diele ôsmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona (ďalej len „korupcia“), trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa a trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti. Pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchatel'ov korupcie môže byť agentom **aj iná osoba** ako príslušník Policajného zboru **ustanovená prokurátorom na návrh policajta alebo príslušníka Policajného zboru povereného ministrom vnútra** Slovenskej republiky.

Pokud bychom se zamysleli nad možnými následky pozitivního výsledku zkoušky spolehlivosti, byly-li by aplikovatelné i na zastupitele, je vhodné se zabývat zejména následujícími úvahami, přičemž je třeba mít na paměti, že by mělo jít především o politický rozměr testování těchto osob, tedy jejich další působení v komunální politice (proto ponechme stranou možnost zahájení trestního řízení či zakotvení pozitivního výsledku zkoušky spolehlivosti jako přestupku s možností uložení pokuty a/nebo uložení zákazu činnosti).

Nejméně „bolestivou“, leč mnohdy velmi účinnou, variantou by byla „pouhá“ veřejná ostuda pramenící z politické odpovědnosti každého zastupitele. V tomto případě by bylo nejvhodnější do zákona zakotvit povinnost pozitivní výsledek zkoušky spolehlivosti (lze však uvažovat i o povinném projednání negativního výsledku) projednat na veřejném zasedání zastupitelstva a zveřejnit na úřední desce. Analogicky by se mohlo jednat o povinnost stanovenou pro projednání protokolu o kontrole výkonu samostatné působnosti obce a následném zveřejnění výsledku projednání na úřední desce (§ 129a odst. 8 zákona o obcích¹⁷).

Má-li být výsledkem aplikace zkoušek spolehlivosti na zastupitele odstranění nečestných osob z rozhodování o dění v obci, musíme se zabývat otázkou další existence mandátu zastupitele, který testem integrity neprošel. Je-li důvodem zániku mandátu skutečnost, že zastupitel odmítl složit slib či jej složil s výhradou, aniž by se dopustil nějakého protiprávního jednání, bylo by evidentně správné, aby jeho mandát zanikl, když složený slib porušil. Tato možnost (pozitivní výsledek zkoušky) by tedy mohla představovat variantu spočívající v zániku mandátu. Bylo by přirozeně na diskuzi, zda by mělo dojít k zániku mandátu ze zákona, tj. zveřejněním pozitivního výsledku zkoušky spolehlivosti (muselo by dojít k rozšíření důvodů zániku mandátu uvedených v § 55 odst. 2 zákona o volbách do zastupitelstev obcí), anebo až vyřknutím tohoto ortelu zastupitelstvem obce (v tomto případě by muselo dojít k rozšíření důvodů zániku mandátu uvedených v § 55 odst. 3 zákona o volbách do zastupitelstev obcí). V kombinaci s výše uvedenou povinností veřejného projednání výsledku zkoušky spolehlivosti se jeví druhá varianta jako realističtější a více odpovídající zamýšlenému cíli, kdyby tyto úvahy byly aktuální.

V neposlední řadě by bylo třeba se zabývat (souběžně s výše uvedenými možnostmi) i otázkou, zda by osoba, která by testem integrity neprošla, se mohla ucházet znovu o přízeň voličů. V tom případě by bylo vhodné rozšířit překážky pasivního volebního práva, uvedené v § 5 odst. 1 ve spojení s § 4 odst. 2 zákona o volbách do zastupitelstev obcí. Jak je však naznačeno v části 3 tohoto příspěvku, proč by si občan nemohl jako svého zástupce zvolit osobu nečestnou, nemorální, odsouzenou za trestný čin či přestupek atd., když by byl přesvědčen o tom, že bude nejlépe hájit jeho zájmy?

7. Závěr

Aplikace zkoušek spolehlivosti je neopomenutelným preventivním nástrojem v boji nejen s trestnou činností, ale i s pácháním jakýchkoli jiných protiprávních jednání. V případě úvah o rozšíření jejich aplikace na další osoby působící v orgánech veřejné moci se tedy nelze vyhnout diskuzi nad tím, zda by oním rozšířeným okruhem neměli být i členové zastupitelstev územních samosprávných celků coby zástupci lidu na komunální úrovni. Pokud si položíme otázku, zda si zastupitelé zaslouží být podrobováni zkouškám spolehlivosti, odpovídám otázkou „A proč ne?“, když jejich posláním je hájit zájmy voličů, když jsou placeni z veřejných prostředků a je legitimní kontrolovat jejich výkon během funkčního/volebního období, stejně jako je kontrolována činnost pracovníků jiného zaměstnání, povolání apod. Ovšem pokud bychom se dotazovali, zda by měli být zastupitelé podrobováni zkouškám spolehlivosti, odpovídám (věřím, že k lítosti mnohých osob), že nikoli, poněvadž zastupitelé mají svoji pozici odvozenou od důvěry voličů (byť lze s výše

¹⁷ Starosta, popřípadě jím pověřený zástupce, na nejbližším zasedání zastupitelstva obce seznámí zastupitelstvo obce s výsledky uskutečněné kontroly; v případě, že byl kontrolou shledán nezákonný postup orgánů obce, předloží mu návrh opatření k odstranění jeho důsledků a k zamezení jeho opakování, popřípadě jej seznámí se způsobem, jakým se tak již stalo. Informace o jednání zastupitelstva obce v této věci včetně návrhu opatření podle věty první, popřípadě sdělení o způsobu nápravy nezákonného postupu orgánů obce, obec neprodleně vyvěsí na úřední desce obecního úřadu po dobu nejméně 15 dnů.

uvedenými výhradami polemizovat na téma, zda byl zvolen ten správný kandidát) a jejich selhání by mělo být postihováno v nejnútnejších případech, v daném kontextu v rámci trestního práva. Do popředí v tomto případě totiž vyvstává odpovědnost politická, proto si musejí zastupitelé své mravní či drobné prohřešky před voliči obhájit sami, nikoli za pomoci testování jejich odolnosti. I když bychom ponechali stranou technické aspekty realizovatelnosti takových zkoušek (potenciálními zkoušenými by byly deseti tisíce zastupitelů v celé České republice), nesmíme chtít nechtě zapomenout, že mravní integrita se nedá vynucovat, ale je třeba ji pěstovat a opečovávat. Česká republika je už bezmála 25 let demokratický právní stát, ve kterém si lze těžko představit masivní testování osob, kterým lidé (voliči) svěřili svou důvěru. Proto hledejme jiné nástroje a možnosti, jak eliminovat infiltraci nedůvěryhodných osob do politiky, resp. na komunální úrovni do vrcholových funkcí v obci.

Resume

Skúšky spoľahlivosti sú významným, silným preventívnym nástrojom, vďaka ktorému sa v posledných rokoch znížila kriminalita príslušníkov bezpečnostných zborov, u ktorých je možné skúšky spoľahlivosti aplikovať. Vznikajú preto úvahy na tému ich rozšírenie aj na ďalšie osoby pôsobiace v orgánoch verejnej moci, ako bolo mimo iné zachytené v Stratégii vlády v boji proti korupcii na obdobie rokov 2011 a 2012 a je zahrnuté aj v Stratégii vlády v boji s korupciou na obdobie rokov 2013 a 2014. Autor sa konkrétne venuje aspektom potenciálneho rozšírenia skúšky spoľahlivosti na poslancov zastupiteľstiev územných samosprávnych celkov, teda osôb, ktoré vykonávajú túto verejnú funkciu na základe mandátu získaného od voličov, ktorí im dali svoju dôveru, že budú najlepšie hájiť ich záujmy a záujmy príslušného územného samosprávneho celku (obce, kraja a hlavného mesta Prahy). V súvislosti s dôvodmi zániku mandátu poslancov v podobe odmietnutia zloženia sľubu poslanca zastupiteľstva alebo zloženie sľubu s výhradou je legitímne uvažovať o vhodnosti aplikácie skúšok spoľahlivosti na poslancov, ktorí svoj sľub nedodržia alebo ho dokonca zámerne porušujú. Avšak s ohľadom postavenia poslancov, pri ktorých sa nevyžaduje bezúhonnosť či spoľahlivosť ako u niektorých iných osôb pôsobiacich v orgánoch verejnej moci, je nevyhnutné rešpektovať želanie a vôľu občanov - voličov, ktorým žiadny právny predpis nezakazuje zvoliť si osobu nie bezúhonnú, teda napr. odsúdenú za trestnú činnosť (ak aj neodpykáva trest odňatia slobody vo väznici) alebo za spáchanie priestupku. Preto je treba hľadať iné mechanizmy, ako postihnúť prípady, keď poslanci nedodržiavajú svoj sľub a konajú protiprávne, resp. neriadia sa Ústavou a zákonmi Českej republiky.

Seznam bibliografických odkazů

- *Analýza možnosti zavedení institutu „zkoušky spolehlivosti“ pro další osoby působící v orgánech veřejné moci.* Praha: Ministerstvo vnitra, 2011 (dostupná na www.korupce.cz)
- Nařízení vlády č. 37/2003 Sb., o odměnách za výkon funkce členům zastupitelstev, ve znění pozdějších předpisů
- *Od korupce k integritě – Strategie vlády v boji s korupcí na období let 2013 a 2014.* Praha: Úřad vlády České republiky, 2013 (dostupná na www.korupce.cz)
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 361/2000 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon)
- Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 62/2003 Sb., volbách do Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění do nabytí účinnosti zákona č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů
- Zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů
- *Zhodnocení plnění úkolů obsažených ve Strategii vlády v boji proti korupci na období let 2011 a 2012.* Praha: Úřad vlády České republiky, 2013 (dostupné na www.korupce.cz)

PRÁVNÍ POSOUZENÍ JEDNÁNÍ ŘIDIČE SPOČÍVAJÍCÍHO V ŘÍZENÍ VOZIDLA BEZPROSTŘEDNĚ PO APLIKACI JINÉ NÁVYKOVÉ LÁTKY NEŽ ALKOHOLU

JUDr. Jiří Hruška, Ph.D.
Katedra trestního práva
Fakulta bezpečnostnoprávní
Policejní akademie ČR v Praze

Anotace: Příspěvek si klade za cíl informovat o současné správněprávní úpravě v ČR týkající se přestupků v dopravě spočívajících v řízení vozidla řidičem bezprostředně po požití jiné návykové látky než alkoholu a následně ji porovnat s korespondující trestněprávní úpravou.

Klíčová slova: přestupky v dopravě, návykové látky, alkohol, stav vylučující způsobilost.

Annotation: The paper aims to inform about the current adjustment of administrative law in the Czech Republic concerning traffic offenses, resulting in a driver driving the vehicle immediately after the ingestion of addictive substances other than alcohol and then compare it with the corresponding criminal legislation.

Keywords: traffic offenses, addictive substances, alcohol, state of negative capability.

Problematika požití alkoholu bezprostředně před řízením vozidla je řešena poměrně rozsáhlou rozhodovací praxí soudů (příslušnou judikaturou) v případě, že se jedná o trestný čin, která poskytuje poměrně solidní vodítka policejnímu orgánu, jak postupovat v takovém případě. Podobně je tomu v oblasti přestupků, pokud jde o nedovolenou aplikaci alkoholu před jízdou. Jinak je tomu však ohledně aplikace jiných návykových látek, konkrétně omamných nebo psychotropních látek, a to jak v oblasti trestněprávní (až na výjimky¹), tak v oblasti správněprávní, kdy se jedná o poměrně neprozkoumanou oblast, a proto aplikačně nedostatečně sjednocenou.

Uvedené nejasnosti vyplývají zejména z faktu, že jiné návykové látky po jejich aplikaci mají značně individuální účinky na lidský organismus, proto učinit závěr, zda se osoba při řízení vozidla nacházela pod jejich vlivem, je poměrně nesnadné. Z tohoto důvodu byly ve správněprávní oblasti provedeny legislativní kroky, které by měly přispět ke sjednocení praxe za strany příslušných správních orgánů a také zjednodušit postup prokazování spáchání takového přestupu. Je otázkou, a tou se autor ve svém příspěvku také ve stručnosti zabývá, zda by podobné legislativní kroky nebylo vhodné podniknout též v oblasti trestního práva.

Přestupky v dopravě

Dne 26. 2. 2014 bylo v České republice přijato nařízení vlády č. 41/2014 Sb., o stanovení jiných návykových látek a jejich limitních hodnot, při jejichž dosažení v krevním vzorku řidiče se řidič považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou², které má značný vliv na oblast posuzování přestupků spáchaných v dopravě.

Do doby než uvedené nařízení vstoupilo v účinnost, bylo nezbytné v případě jakéhokoli nálezu jiné návykové látky než alkoholu v organismu řidiče³ vyžadovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie pro učinění závěru, zda se v dané situaci jedná o přestupek podle § 125c odst. 1 písm. b) zákona č. 361/2000 Sb., o silničním provozu, ve znění pozdějších předpisů. Výše zmíněné nařízení vlády představuje prováděcí právní předpis k novele č. 233/2013 Sb., která výrazně pozměnila právě zákon o silničním provozu ve vztahu k přestupkům v dopravě spočívajících v nedovoleném užití jiné návykové látky řidičem před samotnou jízdou. Tento zákon také upřesnil použitou terminologii a zavedl pro návykovou látku odlišnou od alkoholu termín –

¹ Srov. Rt 23/2011 (sp. zn. 8 Tdo 449/2010).

² Účinnost od 13. 3. 2014.

³ Řidičem se podle § 2 písm. d) zákona o silničním provozu rozumí účastník provozu na pozemních komunikacích, který řídí motorové nebo nemotorové vozidlo anebo tramvaj. Řidičem je i jezdec na zvířeti.

jiná návyková látka. Následující skutková podstata přestupku odkazuje zprostředkovaně (prostřednictvím dalšího ustanovení zmíněného zákona) právě na nově přijaté nařízení vlády:

Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že v provozu na pozemních komunikacích v rozporu s § 5 odst. 2 písm. b) řídí vozidlo nebo jede na zvířeti bezprostředně po požití alkoholického nápoje nebo po užití jiné návykové látky nebo v takové době po požití alkoholického nápoje nebo užití jiné návykové látky, po kterou je ještě pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky.

S tím, že podle § 5 odst. 2 písm. b) zákona o silničním provozu **řidič nesmí řídit vozidlo nebo jet na zvířeti bezprostředně po požití alkoholického nápoje nebo užití jiné návykové látky nebo v takové době po požití alkoholického nápoje nebo užití jiné návykové látky, kdy by mohl být ještě pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky; v případě jiných návykových látek uvedených v prováděcím právním předpise se řidič považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou, pokud její množství v krevním vzorku řidiče dosáhne alespoň limitní hodnoty stanovené prováděcím právním předpisem.**

Uvedeným způsobem se tedy prostřednictvím zákonného ustanovení zakládá presumpce ovlivnění řidiče jinou návykovou látkou, pokud v jeho krvi taková omamná nebo psychotropní látka dosáhne stanovené limitní hodnoty – tzv. **cut off hodnoty**⁴ obsažené ve výše prezentovaném nařízení vlády. Tímto krokem se zavádí do českého právního řádu tzv. **analytický princip**. Podle důvodové zprávy k citované novele zákona o silničním provozu je tento přístup založen na aktuálních poznatcích soudních lékařů a soudních toxikologů.

Přístup v podobě stanovení limitních hodnot pro jednotlivé nejčastěji se v praxi vyskytující omamné a psychotropní látky (dále jen OPL) znamená na jedné straně zjednodušení procesu prokazování toho, zda jsou ze strany konkrétní osoby naplněny všechny znaky tohoto přestupku proti dopravě, současně však na druhou stranu představuje zúžení okruhu případů, na které je možné uvedený přestupek vztáhnout, protože jestli nebude limitní hodnota v krevním vzorku řidiče zjištěna, nebude taková osoba za přestupek odpovědná.

Předmětné nařízení vlády stanoví limitní hodnoty obsažené v krevním vzorku řidiče, při jejichž dosažení se řidič **považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou**. Jedná se o nejčastěji se v praxi vyskytující OPL (viz tabulka níže).

Mezinárodní nechráněný název návykové látky v českém jazyce	Limitní hodnota návykové látky v krevním vzorku (ng/ml)
Delta-9-tetrahydrokanabinol (9-THC)	2
Methamfetamin	25
Amfetamin	25
3,4-Methylendioxyamfetamin (MDMA)	25
3,4-Methylendioxyamfetamin (MDA)	25
Benzoylekgonin	25
Kokain	25
Morfin	10

Jak už bylo v příspěvku zmíněno, předmětné nařízení vlády bude mít za následek to, že v praxi odpadne povinnost přibírat znalce z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie, pokud u dotčené osoby (řidiče) bude nalezena jiná návyková látka alespoň ve stanoveném množství.

Tímto způsobem dochází k dílčímu sjednocení praxe v případě nálezu OPL u řidičů vozidel stejně jako je tomu v případě nálezu alkoholu u řidičů, neboť zde se pro naplnění znaků přestupku podle § 125c odst. 1 písm. b) zákona o silničním provozu ustálila judikaturou kritická hranice na 0,3 promile alkoholu v krvi řidiče, jejíž dosažení, má za následek vznik odpovědnosti za tento přestupek.⁵ V ČR se vychází z **nulové tolerance**, pokud jde o alkohol, ale zmíněná korekce je

⁴ Mezní hodnoty, při jejichž dosažení je již řidič nepochybně ovlivněn na svých ovládacích a rozpoznávacích schopnostech.

⁵ Ministerstvo dopravy určilo na základě údajů Českého metrologického institutu pro příslušné správní orgány mez tolerance 0,24 promile alkoholu pro tento typ zkoušky.

nezbytná vzhledem k možnosti nálezu alkoholu v organismu řidiče například v důsledku konzumace ovoce a jiných potravin. Korekce má za úkol také negovat případné odchylky, ke kterým by eventuálně mohlo dojít při detekci množství alkoholu v dechu řidiče za použití elektronických detekčních zařízení.

Přijatá správněprávní úprava kalkuluje s tím, že pachateli přestupku (přestupci), který bude podezřelý z aplikace jiné návykové látky před řízením vozidla, bude odebrán krevní vzorek pro zjištění přítomnosti některé z vyjmenovaných OPL. Uvedený způsob prokazování množství přítomné OPL, tj. z krevního vzorku, je také *expressis verbis* obsažen v nařízení vlády, kde je za tímto účelem zmíněno i jak se krevní vzorek získává z odebrané krve řidiče, kdy se tak děje oddělením krevního séra.

Jiné způsoby prokazování přítomnosti OPL, jako analýza vzorku moči dotyčné osoby, budou proto z pohledu právní kvalifikace nedostačující, neboť nejsou postačující pro zjištění množství takové látky.

Po pozitivním orientačním vyšetření je podezřelý vyzván k lékařskému vyšetření spojenému s odběrem moče a krve. Lékařem zajištěné vzorky jsou následně zaslány do toxikologické laboratoře. Zde se nejprve provádí tzv. screening moče prostřednictvím imunochemického vyšetření, které má za cíl potvrdit nebo vyvrátit, zda se v zajištěném vzorku moči nachází konkrétní jiná návyková látka. Uvedené vyšetření moči je také pouze orientační, neboť neposkytuje odpověď na otázku, jaké množství konkrétní jiné návykové látky se v moči osoby nachází. Po pozitivním screeningovém testu následuje analýza krevního vzorku za použití specifických chromatografických metod v kombinaci s hmotnostní spektrometrií. Výsledek tohoto vyšetření, který stanoví množství jiné návykové látky v krvi řidiče, je prezentován prostřednictvím znaleckého posudku z oboru toxikologie.

Povinnost řidiče podrobit se orientačnímu vyšetření a odbornému lékařskému vyšetření, které má zjistit přítomnost a následně množství jiné návykové látky než alkoholu vyplývá z § 16 odst. 3 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Odmítne-li podezřelá osoba orientační vyšetření prováděné policistou nebo odborné lékařské vyšetření (v tomto případě sdělí své negativní stanovisko lékaři), hledí se na ni, jako by byla pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky (srov. § 16 odst. 5 téhož zákona).

V této souvislosti je na místě uvést, že pokud se řidič i přes výzvu policisty odmítne podrobit vyšetření⁶, zda nebyl při řízení vozidla ovlivněn alkoholem nebo jinou návykovou látkou, bude se jednat o přestupek podle § 125c odst. 1 písm. d) zákona o silničním provozu, za který je možné uložit pokutu v rozmezí od 25 000 Kč do 50 000 Kč a zákaz činnosti od 1 do 2 let.

Vedle toho je nezbytné upozornit na přestupek uvedený v § 125c odst. 1 písm. c) zákona o silničním provozu, jehož se *dopustí fyzická osoba tím, že v provozu na pozemních komunikacích řídí vozidlo nebo jede na zvířeti ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodila požitím alkoholického nápoje nebo užitím jiné návykové látky*. V případě analýzy této skutkové podstaty, je na první pohled patrný rozdíl od prvně uvedeného přestupku. Zejména se jedná o znak, kdy se osoba nachází ve **stavu vylučujícím způsobilost**. Tento znak představuje také stěžejní znak v případě úvah o možné trestní odpovědnosti za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 tr. zákoníku. O prvně uvedeném přestupku bude proto možné uvažovat **pouze** v případě, že se řidič vozidla v takovém stavu vůbec nenacházel nebo nebylo možné takový stav nepochybně prokázat.

Pokud však byl u řidiče stav vylučující způsobilost náležitě prokázán, bude se ve většině případů jednat o spáchání trestného činu ze strany takového řidiče. Přestupek podle § 125c odst. 1 písm. c) zákona o silničním provozu se bude vztahovat jen na poměrně malý počet případů, a to tehdy když řidič nemohl svým jednáním reálně ohrozit život nebo zdraví lidí (podle ustálené judikatury minimálně 7) nebo nemohl způsobit značnou škodu na majetku (tj. ve výši minimálně

⁶ V tomto případě se jedná o orientační vyšetření, ale stejně se bude postupovat i při odmítnutí následného odborného lékařského vyšetření.

500 000 Kč). Za typický příklad může posloužit jízda podnapilého cyklisty, jehož vozidlo bez motorické síly a v důsledku své konstrukce i malé hmotnosti nemá značnější kinetickou energii, proto není způsobitelné k ohrožení chráněných zájmů v takovém rozsahu, jak stanoví trestní zákoník.

Pro zasazení nové správněprávní úpravy do evropského kontextu přikládám tabulku s cut off hodnotami pro nejčastěji se vyskytující OPL ve vybraných evropských zemích (země EU). Rozdíly mezi jednotlivými zeměmi jsou v některých ohledech poměrně markantní.

Limitní hodnoty návykové látky v krevním séru (ng/ml)

	THC	Methamf.	Amf.	MDMA	MDA	Benzoylekgonin	Kokain	Morfin
ČR	2	25	25	25	25	25	25	10
Belgie	1	x	25	25	x	25	25	10
Dánsko	1	20	20	20	20	20	x	10
Finsko	1	25	25	25	25	10	10	2,5
Francie	1	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	x	20
Německo	1	25	25	25	25	10	<u>75</u>	10
Velká Británie	2	<u>50</u>	25	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	25
Řecko	1	25	25	25	25	10	10	10
Irsko	2	10	10	10	10	2	10	10
Lucembursko	2	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	20
Polsko	2	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	<u>50</u>	20
Portugalsko	<u>3</u>	<u>5</u>	<u>5</u>	<u>5</u>	<u>5</u>	<u>5</u>	<u>5</u>	<u>5</u>
Slovinsko	<u>0,3</u>	<u>50</u>	20	20	<u>50</u>	10	5	<u>50</u>

Zdroj: www.aktualne.cz

Při bližším zkoumání jsem se rozhodl nejnápadnější rozdíly v tabulce vyznačit a pokusit se je stručně okomentovat. Jedná se o tyto následující. Jednoznačně nejvyšší limitní hodnota pro přítomnost kokainu v krvi ze všech porovnávaných zemí je stanovena v Německu. Stoprocentní navýšení oproti hodnotám stanoveným v ČR lze spatřovat u zemí, kde vzhledem k drogové politice by bylo možné očekávat spíše poněkud represivnější přístup k dané problematice (zejména Velká Británie). V Portugalsku se oproti tomu výrazně projevilo dělení OPL na tzv. měkké a tvrdé, a to i v přístupu, neboť ve vztahu k účinné látce obsažené v rostlině konopí (rod *Cannabis*) - THC je patrná vysoká míra benevolence, avšak ve vztahu k ostatním OPL jsou nastaveny nejpřísnější limity ze všech srovnávaných zemí. Určitá nevyváženost je oproti tomu patrná ze strany Slovinska, kde je stanoven nejpřísnější limit ve vztahu k THC ze všech porovnávaných zemí, ale naopak hodnoty u většiny ostatních OPL signalizují vyšší míru benevolence.

Trestně právní odpovědnost řidiče motorového vozidla

Z pohledu trestněprávní úpravy a konkrétně trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 tr. zákoníku je stěžejním znakem pro vznik trestní odpovědnosti existence **stavu vylučujícího způsobilost** u řidiče. Pokud se osoba nachází v takovém stavu a současně vykonává zaměstnání nebo **jinou činnost** (např. řízení vozidla), při kterých by mohla ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, vzniká u ní trestní odpovědnost za uvedený trestný čin.

Podle aktuální judikatury nelze v případě přítomnosti omamných a psychotropních látek (cannabinoidů a amfetaminů) v těle pachatele automaticky vyvozovat, že se osoba nacházela ve

stavu vylučujícím způsobnost. Pro konstatování závěru, že se osoba v takovém stavu nacházela, je proto nezbytné prokázat, jaký vliv na ni měly požití jiné návykové látky a do jaké míry tuto způsobnost omezily nebo vyloučily.⁷

V případě rozhodování, zda se u řidiče jednalo o stav vylučující způsobnost, je nezbytné určit, o aplikaci jaké jiné návykové látky se jednalo, v jakém množství byla v krvi nebo moči pachatele obsažena a současně jakým způsobem byl pachatel v době řízení motorového vozidla zjištěným druhem a množstvím jiné návykové látky ovlivněn. Za tímto účelem je nezbytné přibrat znalce z oboru toxikologie pro určení toho, o jakou látku se jednalo a v jakém množství byla v organismu pachatele nalezena a následně na podkladě závěrů z tohoto posudku, eventuálně jiných poznatků, jako například zjištění doby, po kterou měl pachatel návykovou látku v těle, zjištěných reakcí a jednání pachatele, přibrat znalce z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie, aby se vyjádřil k tomu, zda a jak byl pachatel ovlivněn zjištěnou jinou návykovou látkou v době řízení vozidla.

Závěr o tom, zda se na straně pachatele jednalo o stav vylučující způsobnost, nemůže přímo učinit znalec, ale výlučně orgán činný v trestním řízení, konkrétně policejní orgán, a to právě na podkladě znaleckého posudku z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie.

Při dokazování skutečnosti, zda se osoba po požití jiných návykových látek nacházela ve stavu vylučujícím způsobnost, mohou být využity taktéž svědecké výpovědi, které mohou v určitých případech nahradit i klinické vyšetření ovlivněné osoby (např. informace o způsobu jízdy). Za nedostatečný důkaz je možné však považovat zejména pouhé obecné zjištění k motorickým a verbálním projevům řidiče na místě činu (např. vrávoravá chůze apod.). Malá důkazní relevance těchto zjištění je typická zejména v případě, pokud jde o osobu dlouhodobě léčenou pro chorobu, s níž jsou spojeny problémy s chůzí a stáním.

Domnívám se, že by stálo jistě za zvážení, zda podobný postup spočívající v přijetí nařízení vlády stanovící hraniční hodnoty pro v praxi zcela převažující OPL neuplatnit též v oblasti trestního práva. Některé prezentované názory⁸ jsou zamítavé s odůvodněním, že není možné rozhodné množství těchto OPL stanovit s ohledem právě na různorodost reakcí na lidský organismus, čistotu aplikované látky, způsob aplikace apod. Přesto jsem toho mínění, že pokud je možné takový krok učinit ve správním právu, tak ani zde by to nemělo být zřejmě nereálné. Stanovení hraničních hodnot pro nejčastější OPL by mohlo představovat jedno z **pomocných kritérií** při následném rozhodování policejního orgánu o tom, zda se řidič vozidla nacházel ve stavu vylučujícím způsobnost. Taková trestněprávní úprava ohledně jiných návykových látek však musí být stejně jako u přestupků podložena zejména aktuálními poznatky soudních lékařů a soudních toxikologů.

Závěr

Přijetí nařízení vlády stanovícího tzv. cut off hodnoty pro nejčastěji se vyskytující OPL lze označit za významný krok v posuzování přestupků v dopravě v případě ovlivnění řidiče jinou návykovou látkou než alkoholem. Podstatou je fakt, že přítomnost OPL nebo jejich metabolitů v krvi řidiče prokazuje ovlivnění řidiče takovou návykovou látkou. Podobný přístup byl legislativně realizován již v mnoha jiných státech, kde jej lze označit za osvědčený, neboť uvedená právní úprava nebyla zde dosud výrazně pozměněna.

Naopak lze očekávat, že do budoucna se seznam OPL vyjmenovaných v nařízení vlády bude rozšiřovat, a to v závislosti na aktuálních vědeckých poznatcích týkajících se reakcí lidského organismu na nově se vyskytující OPL.

Zpracování limitních hodnot pro nejčastěji se vyskytující OPL do podoby nařízení vlády, lze posoudit jako velmi flexibilní způsob právní úpravy. Podobný krok bylo v ČR možné zaznamenat již v souvislosti s přijetím nařízení vlády č. 463/2013 Sb. obsahující výčet OPL, na něž odkazuje zákon o návykových látkách. Uvedený způsob právní úpravy prostřednictvím sekundárních právních předpisů umožňuje rychlou reakci na aktuální změny na drogové scéně v ČR

⁷ Srov. Rt sp. zn 6 Tdo 252/2010.

⁸ Srov. BALÍKOVÁ, M., DVORÁK, M. Toxikologická diagnostika ve vztahu k důkazu ovlivnění řidiče motorového vozidla návykovou látkou – obecné aspekty. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 5, s. 6.

a podle míry rizikovosti tak adekvátně kontrolovat i nově se vyskytující syntetické psychotropní látky.

Dalším přínosem tohoto legislativního kroku je zjednodušení prokazování spáchání přestupku podle § 125c odst. 1 písm. b) zákona o silničním provozu, čímž dochází k výrazným úsporám ze strany státu, neboť nadále již nebude zapotřebí přibírat znalce z odvětví zdravotnictví obor psychiatrie k zjišťování míry ovlivnění řidiče konkrétní OPL. Uvedená právní úprava tímto také zrychluje průběh správního řízení.

V případě ostatních OPL neuvedených v nařízení vlády se však i nadále bude realizovat standardní zkoumání v takovém rozsahu jako doposud.

PÍSMOZNALECTVO – ZMENA RUČNÉHO PÍSMĀ

kpt. Ing Ladislav Klúcsik
Okresné riaditeľstvo PZ v Senci
Odbor kriminálnej polície
Oddelenie všeobecnej kriminality

Anotácia: Cieľom príspevku je poukázať na problematiku užívania alkoholických nápojov v súvislosti so skúmaním podpisu osoby, vyhotovujúcej podpis v stave pod vplyvom alkoholu. V súčasnej dobe z legislatívneho hľadiska daný problém nie je riešený. Ani vyšetrovateľovi ani znalcovi z príslušného odvetvia nie je povolené, aby pri skúške písma odobral vzorky písma alebo vzorky podpisu od osoby pisateľa s tým, že sa jej podá určené množstvo alkoholického nápoja za účelom navodenia stavu a situácie, za ktorých bol danou osobou daný podpis vyhotovený. Je možné predpokladať, že v závislosti od stupňa opitosti nastávajú zmeny aj v písme a podpisoch človeka, ktoré sú predmetom záujmu kriminalistiky ako vedy zaoberajúcej sa otázkami kriminalistických stôp, kriminalistickou identifikáciou osôb a vecí (kriminalistická technika), ako aj jednotlivými štruktúralno-taktickými metódami (kriminalistická taktika) a metódikou vyšetrovania jednotlivých druhov trestnej činnosti.

KLúčové slová: Skúmanie ručného písma, ručné písmo, znalec, alkohol, pivo, víno, opitost', trestný čin, vyšetrovanie, podvod.

Annotation: The aim of this article is to highlight problems of using alcoholic beverages in the context of the examination of the person signature, issuing signature while intoxicated. At this moment problem mentioned above is not solved in legislative aspect. Neither the investigator nor an expert from the industry is not permitted to take to test the font samples from the person with the fact that he or she will take a specified quantity of alcohol to tuning condition and situations in which the person has been given a signature. It can be assumed that depending on the degree of intoxication changes are shown also in handwriting of a person which are subject of an interest of criminalistics as the science which is dealing with issues criminalistics trace, criminalistics identification of persons and and things (criminalistic technique) as well as individual structural-tactical methods (criminalistic tactic) and methodology for investigating various types of a crime.

Keywords: handwriting, expert, alcohol, beer, wine, intoxication, crime, investigation, fraud

ÚVOD

Po novembrových udalostiach v roku 1989 a po transformácii spoločnosti na trhové, slobodnú ekonomiku sa v našej krajine, ale nielen v nej, začali vypuklejšie prejavovať problémy s drogami, osobitne s alkoholom a s tým všetkým spojenou a úzko súvisiacou kriminalitou.

Slovensko malo problémy s drogami aj v minulom režime, avšak verejne sa o takýchto nešvároch nehovorilo a ani médiá sa o tomto probléme príliš nezmieňovali. Dnes možno na území Slovenska zohnať drogy rôzneho druhu a kvality, ale naša krajina slúži aj ako tranzitná, cez ktorú sa drogy prevážajú do iných štátov. Dostupnosť nelegálnych drog na trhu je jednou z príčin celkového nárastu užívateľov drog medzi obyvateľmi, čoho dôsledkom je zvýšenie vnímania hrozby drogových závislostí vo verejnosti, či už pre seba, svoje deti, rodinu, ale aj celú spoločnosť. Hrozba drogových závislostí sa stala akútnou pre všetkých, predovšetkým však pre rodiny, v ktorých vyrastajú deti alebo mládež. Užívanie hlavne tvrdých drog, ako sú heroín, kokaín, amfetamíny, LSD a podobne, so sebou nesie deštruktívne účinky nielen na jednotlivcov konzumujúcich drogy, ale aj na rodiny, v ktorých žijú. Na drogové závislosti sa viaže množstvo problémov a spoločenských ohrození (kriminalita, organizovaný zločin, prostitúcia, šírenie vírusu HIV/AIDS, hepatitídy B a C atď.), ktoré spôsobujú, že drogové závislosti sa stávajú celospoločenským problémom, ktorý pri rozšírenejšom výskyte zapadá do sociálnej sféry v podobe sociálnej dezintegrácie postihnutej populácie, zníženia jej ekonomickej výkonnosti, nezamestnanosti, bezdomovectva, atď.

K rizikovým faktorom ovplyvňujúcim správanie, konanie človeka patrí alkohol. Je veľmi nebezpečný, lebo napriek tomu, že je psychotropnou látkou, v spoločnosti je všeobecne

tolerovaný. Jeho užívanie je obmedzené zákonmi, ale je dostupný pre väčšinu populácie, vo verejnosti má svoje miesto a nie je jednoduché ho z nej vyčleniť.

Mnohí odborníci prízvukujú, že čo sa týka návykového potenciálu a rizík užívania alkoholu, pohybuje sa v rovine tvrdých drog.

KONZUMÁCIA ALKOHOLU

Masové pitie alkoholu a rôzne excesy s ním spojené boli dôvodom pre zákonodarcov mnohých krajín na uvalenie vysokých daní, obmedzenie predaja prípadne prohibíciu. Hlavné typy alkoholických nápojov: **pivo** - má najčastejšie 2 až 4 % alkoholu, **víno** - obsahuje 10 až 12 % alkoholu, alkoholizované vína až 20 %, **liehovina** - obsahuje alkohol, ktorý je niekoľkokrát vyšší ako u piva a vína, pohybuje sa od 30 % až do 75 % pri vysoko alkoholických destilátoch.

U muža priemernej hmotnosti (v mladšej vekovej kategórii 76 kg, v staršej vekovej kategórii 80 kg¹) približne platí, že po vypití pollitra desaťstupňového piva má v krvi asi 0,3 promile alkoholu. Po vypití pollitra dvanásťstupňového piva, 0,5 dl liehoviny alebo 2 dl vína má asi 0,4 promile alkoholu v krvi. V psychike človeka vyvolávajú príjemné účinky dávky alkoholu, pri ktorých nie je prekročená koncentrácia 0,6 – 0,8 promile alkoholu v krvi. Dávky nad touto koncentráciou spravidla spôsobujú pravý opak, nežiaduce účinky.

Dlhotrvajúca konzumácia alkoholu sa prejavuje vo fyzickej a psychickej oblasti a vedie až k závislosti od tejto drogy, ktorá je svojou závažnosťou porovnateľná so závislosťou na opiátoch a prejavuje sa fyzickými a abstinčnými príznakmi. Poškodzovanie zdravia nadmerným pitím alkoholu nie je jediným problémom, alkohol najviac spôsobuje veľké problémy v sociálnom prostredí, v rodine, v živote alkoholika a vysokou mierou má podiel na páchaní trestných činov. Ľudia pravidelne požívajúci alkohol sami páchajú trestné činy, ale vzhľadom na pravidelnú konzumáciu alkoholu a závislosti na alkohole sú aj zneužívaní, využívaní inými osobami na páchanie trestných činov (túto skupinu ľudí často označujeme tzv. „bielymi koňmi“).

Rozoznávame niekoľko stupňov opitosti a ich príznaky²:

- **Žiadna opitosť** - výsledok merania: **0,00 až 0,14 mg/l (0 až 0,29 promile)**
- **Excitačná opitosť** - výsledok merania: **0,15 až 0,47 mg/l (0,30 až 0,99 promile)**
Hovornosť, mierne stupňovaná eufória (t. j. intoxikovaný má lepšiu, povznesenejšiu náladu, stále však v hranici normy). Od 0,80 promile viac nie je vodič schopný bezpečne riadiť vozidlo.
- **Mierna opitosť** - výsledok merania: **0,48 až 0,71 mg/l (1,00 až 1,49 promile)**
Eufória, miestami plané vtípkovanie, zvýšené sebavedomie a sebadôvera. Psychomotorika je už ovplyvnená alkoholovou intoxikáciou - reakčný čas je predĺžený. Ataxia, pohľadový nystagmus (mimovoľné pohyby očí).
- **Stredná opitosť** - výsledok merania: **0,72 až 0,95 mg/l (1,50 až 1,99 promile)**
Psychomotorika je už výrazne narušená - sú prítomné poruchy koordinácie a spomalenie telesných pohybov, znížená pozornosť. Afektivita (t. j. približná reaktivita na podnety) je labilná - nálada sa môže buď zlepšiť, alebo naopak nastupuje celkový útlm (možno až k zaspaniu), možné aj kolísanie z oboch krajných polôh. Deliberácia jednania (zníženie zábran), opilecká sebevražednosť, agresivita.
- **Ťažká opitosť** - výsledok merania: **0,96 až 1,43 mg/l (2,00 až 2,99 promile)**
Blábolivá reč, neschopnosť samostatnej chôdze, psychické poruchy, výraznejšie poruchy chovania (opilecká sebevražednosť, agresivita), zvracanie.

¹ Prístupné na internete http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/1202_attach_bahna_postavy.pdf
[3. 06. 2013]

² Prístupné na internete <http://www.zdravie.sk/kalkulacka/29659/vypocet-alkoholu-v-krvi-kalkulacka-alkoholu-vypocet-promile> [3. 06. 2013]

- **Vážna otrava alkoholom** - výsledok merania: **1,44 až 1,91 mg/l (3,00 až 3,99 promile)**
 Ťažké poruchy vedomia (stupor), blúznenie, nereaguje na podnety, dýchanie je pomalé a plytké, môžu nastať poruchy srdečného rytmu. Riziko zástavy dychu a krvného obehu.
- **Riziko smrteľnej otravy alkoholom** - výsledok merania: **1,92 a viac mg/l (4,00 a viac promile)**

V závislosti od stupňa opitosti je možné predpokladať, že nastávajú zmeny aj v písme, podpisoch človeka, ktoré sú predmetom záujmu kriminalistiky ako vedy zaoberajúcej sa otázkami kriminalistických stôp, kriminalistickou identifikáciou osôb a vecí (kriminalistická technika), ako aj jednotlivými štrukturálno-taktickými metódami (kriminalistická taktika) a metodikou vyšetrovania jednotlivých druhov trestnej činnosti.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PROBLÉMU

Vynález písma má obrovský význam pre vedu a kultúru. „Písanie je výsledkom činnosti riadenej mozgom, ktorá zanecháva pri písaní stopy na papieri, tak sa v týchto stopách odzrkadľujú aj reakcie nášho mozgu, našej mozgovej činnosti a zmeny nálady, takzvaných emócií, ako sú radosť, smútok, spokojnosť, nespokojnosť...“³

S písmom úzko súvisí aj podpis človeka, ktorý je s ručným písmom človeka často zhodný (tzv. textový podpis), resp. v porovnaní s ručným písmom zjednodušený, čiastočne alebo úplne nečitateľný (tzv. nacvičený podpis alebo parafa – výrazne skrátený nacvičený podpis).

Etymológia slova „podpis“ vychádza z latinského slova „*signum*“, ktoré sa prekladá ako znamenie, znak, doklad alebo i dôkaz. Ide vlastne o formálne označenie právneho úkonu konajúcou osobou, ktoré sa má urobiť v materializovanej forme. Z toho možno vyvodit', že písomná forma právneho úkonu predpokladá existenciu dvoch náležitostí, a to:

- a) písomnosti (spočívajúcu v tom, že obsah právneho úkonu je zachytený v texte listiny) a
- b) podpisu konajúcej osoby.⁴

V súčasnosti platná legislatíva, osobitne Občiansky zákonník, pri niektorých právnych úkonoch vyžaduje, aby boli vykonané v písomnej forme. Inak sa právny úkon považuje za neplatný (pozri § 40 ods. 1 OZ).

„Písomná forma právneho úkonu má význam najmä z hľadiska sprístupnenia prejavov vôle jeho účastníkov tretím osobám (informačná funkcia) a z hľadiska preukázania obsahu tejto vôle (dôkazná funkcia). Dôkazná funkcia listiny, na ktorej je zobrazený obsah právneho úkonu, je posilnená tým, že listina zakladá domnienku pravdivosti a úplnosti právneho úkonu.

Osobitný význam pri písomnom právnom úkone má podpis konajúceho. Podpis samotný priestorovo a obsahovo uzaviera nielen listinu, ale i samotný písomný právny úkon.

Možno povedať, že podpis identifikuje konajúcu osobu a súčasne verifikuje obsah jeho prejavu vôle. Nemožno opomenúť ani skutočnosť, že podpis taktiež preukazuje pravosť listiny, na ktorej sa nachádza.“⁵

Problém podpisu, ktorým sa završuje proces vzniku písomného právneho úkonu, vyvoláva v praxi mnohé otázky a často aj pochybnosti o jeho pravosti. Preto podpis môžeme definovať aj ako kriminalistickú stopu, ktoré má svoje znaky, a ktorá je predmetom skúmania znaleckého odboru kriminalistika, odvetvie ručné písmo (identifikácia pisateľa).

Znaky kriminalistických stôp, prostredníctvom ktorých sa tieto skúmajú, musia spĺňať určité kritéria, aby kriminalistická identifikácia mohla byť jednoznačná – aby objekt bol určený

³ <http://www.azirastukreben.hu/mitol-valtozik-az-iras>

⁴ Pozri rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 30. 6. 2003, sp. zn. 29 Odo 43/2001

⁵ FEKETE, I.: Podpis na súkromných listinách. Justičná revue, 60, 2008, č. 2, s. 201 – 215

presne, ako jedinečný a nenapodobiteľný a aby bolo jednoznačne a nespochybniteľne vylúčená akákoľvek možnosť falšovania, pozmeňovania skúmaných znakov.

Pre kriminalistické skúmanie ručného písma i podpisov môžeme využiť v súčasnosti len grafickú stránku písma, podpisu, ktorá je daná, ovplyvnená motívom, schopnosťou písať a je výsledkom mozgovej činnosti a kostrosvalového aparátu človeka. Každý človek si postupným nácvikom písma, neskôr podpisov vytvára vlastný dynamický stereotyp.

Na overenie pravosti jedného podpisu (v kriminalistike označovaného ako sporný podpis) sa v súčasnosti vyžaduje vzorka okolo dvadsať ukážok podpisov pisateľa pochádzajúcich z dôveryhodného zdroja a z porovnateľného časového obdobia, pričom objektívne je možné porovnávať druhozo zhodné podpisy, vyhotovené za porovnateľných písárskych podmienok. Zmenené písárske podmienky (rozdielne podložky, rozdielny priestor na vyhotovenie podpisu, rozdielne písárske prostriedky ovplyvňujú celkovú kvalitu podpisu i jeho znaky).

Charakter, znaky podpisu výrazne ovplyvňuje až mení zdravotný, psychický stav pisateľa. Osoby so zhoršeným zdravotným, psychickým stavom, navyše pochádzajúce zo znevýhodneného sociálneho prostredia, resp. ocitajúce sa v zlých ekonomicko-sociálnych podmienkach, sú využívané, zneužívané k páchaniu trestnej činnosti.

Z prác viacerých grafológov vyplýva, že alkohol ovplyvňuje písársky prejav človeka. Zo slovenských grafológov a súčasne aj pismoznalcov sa znakmi rukopisu alkoholikov zaoberal PhDr. Igor Grajcar.⁶

Autor vychádzal z analýzy, porovnávania rukopisov osôb, u ktorých bol diagnostikovaný alkoholizmus, a tieto rukopisy porovnával s ukázkami rukopisov tých istých osôb z obdobia, keď ešte neboli alkoholikmi. Grafológia na základe rozboru písma sa vyjadruje k duševným, povahovým vlastnostiam človeka, niektorí autori uvádzajú, že dokáže odhaliť aj niektoré ochorenia človeka. Pismoznalctvo, resp. kriminalistické skúmanie ručného písma, podpisov na základe analýzy písma, podpisu, ktorého pisateľ je neznámy alebo sporný, a na základe jeho porovnania s ukázkami, skúškami písma, podpisov konkrétneho človeka sa snaží dať odpoveď na otázku, či pisateľ ukážok, skúšok písma, podpisov je totožný s pisateľom sporného písma, podpisu.

Ako z uvedeného vyplýva, grafológovia k svojim záverom nevyužívajú, nepotrebnú žiadny porovnávací materiál, vôbec sa ním nezaobierajú. Ručné písmo a rozbor písma uceleného písomného prejavu (textu) uprednostňujú pred analýzou podpisu. Skúmajú pravé (spontánne) napísané jazykové prejavy známych pisateľov. Pismoznalci pri svojom skúmaní potrebujú porovnávací materiál, týmto sa podrobne zaoberajú. Skúmajú napísané jazykové prejavy (texty), podpisy, ktorých pisateľ je neznámy alebo sporný.

Sporné texty, podpisy sú vyhotovené spontánnym rukopisom, ale tieto môžu byť aj úmyselne, neúmyselne menené, napodobnené, s čím sa grafológ vôbec nestretne. Z uvedeného vyplýva, že ak predmetom kriminalistického skúmania je podpis, ktorý vykazuje znaky rozdielneho písárskeho prejavu človeka v porovnaní s ukázkami podpisov totožného pisateľa z jeho bežnej praxe, vyšetrovateľ PZ a následne znalec sa ocitajú pred vážnym problémom a často nedokážu dať jednoznačnú odpoveď, či skúmaný sporný podpis vyhotovila iná osoba, alebo sporný podpis vykazuje rozdielne znaky v dôsledku zmeneného psychického, zdravotného stavu pisateľa.

Často vzniká podozrenie, že podpis mohol byť vyhotovený pod vplyvom alkoholu, a to človekom, ktorý nie je diagnostikovaným alkoholikom (nemá takýto záznam v zdravotnej dokumentácii a ani ukážky jeho písma, podpisov z bežnej praxe nevykazujú znaky, ktoré sú v odbornej literatúre opísané a príznačné pre písmo, podpisy diagnostikovaných alkoholikov).

Písomnosti sú dnes podpisované na rôznych miestach a často aj v pohostinstvách, v kaviarňach, reštauráciách, kde celkom prirodzene dochádza aj ku konzumácii alkoholu. Často je to v dôsledku istej „spoločenskej udalosti“ spájanej s výhodným uzatvorením obchodnej zmluvy, dohody, ale takéto počínanie je motivované aj podvodným konaním sledujúcim ľahšiu manipuláciu s podpisujúcim, resp. odpúťanie jeho pozornosti od obsahu podpisovanej listiny.

⁶ GRAJCAR, I.: Psychopatológia rukopisu u alkoholikov. Grafológ, roč. III, č. 8, Slovenská grafologická spoločnosť, Nitra, 1995

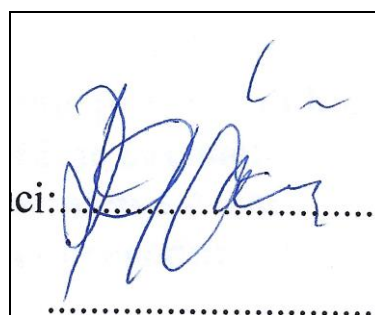
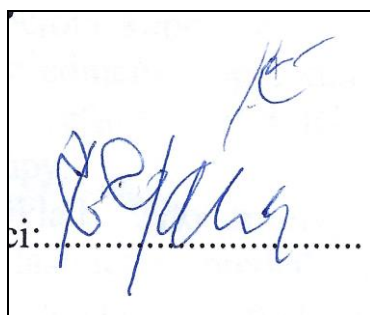
V prípade bezdomovcov a iných sociálne znevýhodnených občanov za alkohol a malú finančnú odmenu sa ľahko získavajú podpisy na rôzne zakladajúce listiny spoločností, firiem (táto skupina občanov je využívaná ako tzv. „biele kone“). Veľmi negatívnym javom je dokonca podnecovanie, propagácia podpisovania písomností na miestach, kde sa predpokladá konzumácia alkoholických nápojov. Z mnohých aspoň jedna na internete zverejnená propagácia prednášky Milana Hudeca „Podpísať tablet – a je to!“:

„Predpokladá sa, že do roku 2016 bude na svete väčší počet smartphonov a tabletov ako ľudí. Dnes máte dve možnosti – čakať na to, čo príde alebo pripraviť svoj biznis už teraz. Ukážka technologicky najvyspelejšej tabletovej aplikácie na správu a autorizáciu zákazníckych dokumentov prostredníctvom biometrického podpisu. Aktiváciu služieb, podpis zmluvy je možné vybaviť v kaviarni, či doma u klienta a bez zbytočných papierov.“⁷

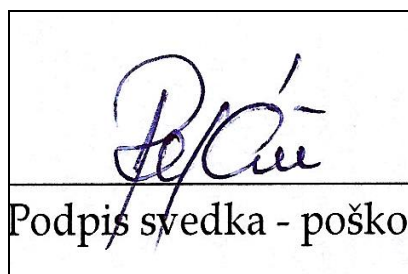
Pri štúdiu celej problematiky inšpirujúcim podnetom k realizácii výskumnej úlohy boli okrem celospoločenskej závažnosti konzumácie alkoholu a jeho vplyvu na páchanie trestnej činnosti aj viaceré znalecké posudky súdnych znalcov a rozhovory s nimi. Napríklad takýmto bol znalecký posudok Mgr. Márie Zelenkovej zameraný na overenie pravosti podpisov na kúpnych zmluvách, ktoré zjavne vykazovali znaky zníženej písárskej úrovne. Dokonca tieto podpisy boli aj notársky osvedčené.

Napriek tomu znalkyňa i po prizvaní konzultantky (ďalšej znalkyne Mgr. Alexandry Saxovej) nebola schopná dať jednoznačnú odpoveď na otázku, či sporné podpisy vyhotovil pisateľ pod vplyvom alkoholu, ako tomu nasvedčovali niektoré svedecké výpovede, alebo, či sporné podpisy vyhotovil iný pisateľ so zníženou schopnosťou písania, resp. so zámerne zníženou písarskou úrovňou – tzv. „biely kôň“ zastupujúci v notárskom úrade pravého pisateľa.

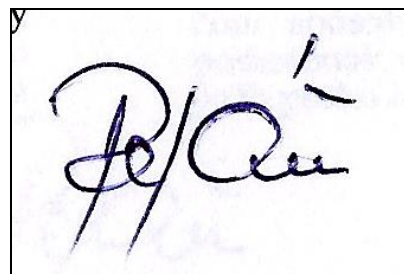
Na ilustráciu vyberáme niekoľko obrázkov podpisov zo znaleckého posudku Mgr. Márie Zelenkovej⁸:

Obr. č. 1 Sporné podpisy na kúpnych zmluvách (podpisy vykazujú znaky zníženej písárskej úrovne)

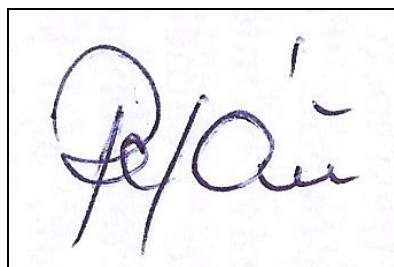
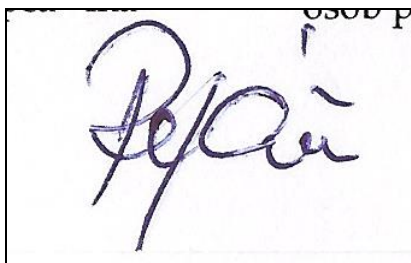
Podpis svedka - poško

Podpis svedka - poško

⁷ Prístupné na internete <http://konferencie.efocus.sk/prednaska/mobilita-pre-biznis-spravu-a-komunikaciju-spoznajte-nove-aplikacie/podpisat-tablet-a-je-to> [3. 06. 2013]

⁸ ZELENKOVA, M.: Znalecký posudok č. 17/2011

Obr. č. 2 Niekoľko ukážok, skúšok podpisov pisateľa (ukážky, skúšky podpisov vykazujú stabilné znaky vyhotovenia, bez akýchkoľvek náznakov neistoty písacieho pohybu)

V prípadoch, keď je dôvodné podozrenie, že pisateľ vyhotovil podpis pod vplyvom alkoholu a v jeho zdravotnej dokumentácii nie je uvedená žiadna informácia o nejakom ochorení, ktoré by mohlo mať vplyv na písarský prejav, a ani získané porovnávacie materiály z bežnej praxe pisateľa nesignalizujú žiadnu zníženú úroveň písarskeho prejavu, vyšetrovatelia PZ (zabezpečujúci, predkladajúci porovnávacie písomnosti) sú bezmocní, nakoľko pri skúškach podpisov v súčasnosti nie je prípustné pisateľovi podať alkoholické nápoje, a tak znalcovi poskytnúť na porovnanie podpisy, ktoré by zodpovedali predpokladanému stavu pisateľa pri vyhotovení sporných podpisov.

Obsah a forma porovnávacích materiálov predkladaných na písmoznalecké skúmanie sú podrobne opísané v metodickom materiáli, ktorí vypracovali znalci Ústavu súdneho inžinierstva ŽU v Žiline a ktorý je poskytovaný všetkým žiadateľom o vypracovanie znaleckého posudku.⁹

Na problémy a niektoré úskalia získavania ukážok, skúšok písma, podpisov kriticky poukázal Radovan Blažek, s ktorým môžeme vo viacerých smeroch súhlasiť: „Z mojej uskutočnenej analýzy vyplýva, že ustanovenia Trestného poriadku sú vo vzťahu k ukážkam a skúškam písma na niektorých miestach nedokonalé z hľadiska teoretického, na iných miestach zasa z hľadiska praktického.

Možno iba konštatovať, že určité nedokonalosti si prax zrejme nevyhnutne musela vyriešiť sama tak, aby boli úlohy trestného konania realizovateľné a na druhej strane si prax nemôže všimnúť teoretické nedostatky, ale musí fungovať bez toho, aby sa nad nimi zamýšľala.“¹⁰

ODÔVODNENIE POTREBY REALIZÁCIE VÝSKUMNEJ ÚLOHY

V súčasnosti sa vyšetrovatelia PZ, znalci nemôžu oprieť o žiadne výskumy, ktoré by konkrétne a uplatňujúc kriminalistické metódy skúmania analyzovali, porovnali a súčasne aj dokumentovali znaky podpisov, ktoré sú vyhotovené po požití alkoholických nápojov, a to pisateľmi, ktorí nie sú diagnostikovanými alkoholikmi (nie je možné od nich získať vyhovujúce ukážky podpisov), ale sa ocitli v situácii príležitostného požitia alkoholických nápojov pred podpísaním listiny.

Realizáciou tejto výskumnej úlohy chceme prispieť k prehĺbeniu poznatkov kriminalistiky o vplyve alkoholu na zmeny písma, podpisov totožného pisateľa, prípadne navrhnúť niektoré odporúčania pre kriminalistické skúmanie ručného písma, podpisov, v neposlednom rade aj podnietiť širšiu odbornú diskusiu, ktorá by mohla docieľiť niektoré zmeny, výnimky v súčasne

⁹ BENKOVIČOVÁ, E., HAVLÍKOVÁ, D., RUSNÁK, V., ZELENKOVÁ, M.: Obsah, forma porovnávacích materiálov predkladaných na písmoznalecké skúmanie. Žilina ÚSI ŽU, 2006

¹⁰ BLAŽEK, R.: Písmoznalectvo v kriminalistike a v trestnom konaní. Bratislava, dizertačná práca, Právnická fakulta UK 2008

platnej legislatíve ohľadne získavania porovnávacích písomností, no najmä realizácie skúšok písma, podpisov. Výnimočné situácie si vyžadujú aj výnimočné riešenia, postupy i metódy práce.

KLÚČOVÉ OKRUHY PROBLÉMOV

Z predchádzajúceho orientačného prieskumu ku kľúčovým okruhom problémov v oblasti ručného písma odbor písmaoznactvo, odvetvie ručné písmo, je obsah výskumu zameraný k zisteniu nasledovných skutočností:

- zistiť pri akom množstve alkoholu dôjde k výraznej zmene v podpise pisateľa,
- aké sú spozorovateľné zmeny v podpise v dôsledku užitia alkoholu.

EXPERIMENTÁLNA ČASŤ PROBLÉMU

Ku skúmaniu je potrebné aby respondenti skonzumovali také množstvo alkoholu a s takým percentuálnym obsahom alkoholu, ktoré spôsobuje strednú opitosť t. j. **0,72 až 0,95 mg/l (1,50 až 1,99 promile)** a to z dôvodu, že z medicínskeho hľadiska v tomto štádiu dochádza k výraznému narušeniu psychomotoriky, t. j. sú prítomné poruchy koordinácie a spomalenie telesných pohybov a znížená pozornosť. K dosiahnutiu takéhoto stavu podľa výpočtov je potrebné aby respondent v priebehu jednej hodiny v rámci výskumu skonzumoval 300 ml alkoholu (t. j. 6 x 50 ml) s percentuálnym obsahom 40% (viď. výpočty v prílohe).

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Prístupné na internete: http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/1202_attach_bahna_postavy.pdf [3. 06. 2013]
- Prístupné na internete: <http://www.zdravie.sk/kalkulacka/29659/vypocet-alkoholu-v-krvi-kalkulacka-alkoholu-vypocet-promile> [3. 06. 2013]
- <http://www.azirastukreben.hu/mitol-valtozik-az-iras>
- Pozri rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 30. 6. 2003, sp. zn. 29 Odo 43/2001
- FEKETE, I.: Podpis na súkromných listinách. Justičná revue, 60, 2008, č. 2, s. 201 – 215
- GRAJCAR, I.: Psychopatológia rukopisu u alkoholikov. Grafológ, roč. III, č. 8, Slovenská grafologická spoločnosť, Nitra, 1995
- Prístupné na internete <http://konferencie.efocus.sk/prednaska/mobilita-pre-biznis-spravu-a-komunikaciu-spoznajte-nove-aplikacie/podpisat-tablet-a-je-to> [3. 06. 2013]
- ZELENKOVÁ, M.: Znalecký posudok č. 17/2011
- BENKOVIČOVÁ, Ľ., HAVLÍKOVÁ, D., RUSNÁK, V., ZELENKOVÁ, M.: Obsah, forma porovnávacích materiálov predkladaných na písmaoznalecké skúmanie. Žilina ÚSI ŽU, 2006
- BLAŽEK, R.: Písmaoznactvo v kriminalistike a v trestnom konaní. Bratislava, dizertačná práca, Právnická fakulta UK 2008

Kontaktné údaje:

kpt. Ing Ladislav Klúcsik
Okresné riaditeľstvo PZ v Senci
Odbor kriminálnej polície
Oddelenie všeobecnej kriminality
Hollého č. 8
903 01 Senec
Tel.: 0915/081808
ladislav.klucsik@minv.sk

**VEDECKÉ PROJEKTY A VÝSTUPY
Z VEDECKO-VÝSKUMNÝCH ÚLOH**

NEETICKÉ A NELEGÁLNE TECHNIKY A POSTUPY POUŽÍVANÉ VO VÝSLUCHOVEJ PRAXI – ANALÝZA VÝSLEDKOV VÝSKUMNEJ ÚLOHY „VÝSLUCH V KRIMINALISTICKEJ PRAXI“

JUDr. Iveta Bačíková, PhD.

JUDr. Martin Samek, PhD.

Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: Autori v predkladanej vedeckej štúdií analyzujú súčasný výskyt neetických a nelegálnych techník a postupov využívaných vo výsluchovej praxi v Slovenskej republike. Zistený stav komparujú s výsledkami podobného výskumu pred desiatimi rokmi a so situáciou v Českej republike. Vedecká štúdia je jedným z výstupov výskumnej úlohy „Výskum v kriminalistickej praxi“. Výskumná úloha bola realizovaná za využitia grantu od Východoeurópskej agentúry pre rozvoj n. o. – EEDA a súčasne za spolupráce s International Committee on struggle against the Organized crime, Terrorism and Corruption - ICOCRIM.

Keľúčové slová: výsluch, psychický nátlak, fyzický nátlak, sugescívne otázky, kapciózne tvrdenia, kapciózne otázky, neetické a nelegálne ovplyvňovanie.

Annotation: The authors of the scientific study analyzed the current prevalence of unethical and illegal techniques and procedures used in interrogation practices in the Slovak Republic. Identified condition compares with the results of similar research ten years ago and the situation in the Czech Republic. Scientific study is one of the outputs of the research project "Research in forensic practice." The research task was performed using a grant from the Eastern Development Agency n. about. - EEDA and also in cooperation with the International Committee on Struggle Against the Organized Crime, Terrorism and Corruption - ICOCRIM.

Keywords: interrogation, psychological pressure, physical pressure, sugescívne questions kapciózne claims kapciózne questions, unethical and illegal influence.

V rokoch 2012-2013 sa v Slovenskej republike realizoval výskum výsluchu, ktorý bol vykonávaný vrámci výskumnej úlohy „Výsluch v kriminalistickej praxi“ – Výsk. 178. Výskumná úloha nadväzovala na výsledky realizovaného výskumu z rokov 2001-2002 a posunula skúmanie do novej roviny, pričom zohľadnila organizačné zmeny v Policajnom zbore Slovenskej republiky, ktoré nastali od 1. januára 2011, kedy došlo k organizačnému zlúčeniu služby kriminálnej a justičnej polície.¹

Výskum bol zameraný na analýzu súčasnej úrovne výkonu výsluchu v kriminalistickej praxi v Slovenskej republike, s cieľom vypracovať systém návrhov na zefektívnenie jej praktického výkonu. Výsledky zistené výskumom boli komparované z výsledkami výskumu výsluchu, ktorý bol realizovaný v rokoch 2001 až 2002. Súčasne bola časť výskumných aktivít realizovaná aj v Českej republike, ktorá je svojím právnym i politickým systémom považovaná za relatívne „blízku“ krajinu.

V priebehu realizácie výskumnej úlohy sa riešiteľom podarilo získať na podporu skúmania zvolenej problematiky grant od Východoeurópskej agentúry pre rozvoj n. o. – EEDA a súčasne bol výskum realizovaný za spolupráce s International Committee on struggle against the Organized crime, Terrorism and Corruption - ICOCRIM.

Nosnú výskumnú vzorku pre dotazníkovú metódu tvorilo 200 respondentov, pričom 100 bolo vyšetrovateľov a 100 policajtov poverených výkonom skráteného vyšetrovania zo Slovenskej republiky. Porovnávacia výskumná vzorka z Českej republiky bola tvorená 30 respondentmi, z toho podobne 15 vyšetrovateľov a 15 policajtov vykonávajúcich skrátené vyšetrovanie.

Jedným z cieľov výskumu bolo aj skúmanie možného používania nelegálnych techník a postupov v priebehu realizácie výsluchu. Z výsledkov výskumu výsluchu z rokov 2001-2002

---

¹ BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M., GRONSKÝ, M., KRAJNÍKOVÁ, M., NOVOTNÝ, F. Výsluch v kriminalistickej praxi : projekt výskumnej úlohy, 2012, s. 5-9.

vyplnulo ich používanie v pomerne frekventovanej miere. Najmä z tohoto dôvodu bola jedna z hypotéz výskumu smerovaná do skúmania tejto problematiky a bola formulovaná nasledovne:

„Pracovná hypotéza H2: **Policajti používajú pri výkone výsluchov neadekvátne a niekedy aj nezákonne techniky a prostriedky.**“²

Na overovanie takto stanovenej hypotézy bolo v dotazníku formulovaných viacero otázok, prostredníctvom ktorých sa overoval výskyt psychického nátlaku, fyzického kontaktu, či násilia, používanie sugestívneho, či kapciózneho obsahu (tvrdenia i otázok) ale i výskyt negatívneho vplyvu iných osob na výsledok výsluchu i procesu vyšetrovania ako takého.

Zistené boli nasledovné skutočnosti:

Otázka: Aké spôsoby používate spravidla pri formovaní kontaktu s vypočúvaným?³

(Uved'te v %, tak aby celkový súčet nepresiahol 100 %.)

možné odpovede:

- taktné, slušné ale odmerané jednanie a vystupovanie počas výsluchu A
- využitie poučenia na podrobné vysvetlenie práv vypočúvaného pre získanie jeho dôvery a prevahy vypočúvajúceho B
- empatiu (tendenciu vcítiť sa, pochopiť príčiny správania a konania) C
- uplatnenie princípu pohostinnosti, napr. ponúknutím kávy, cigarety ... D
- použitie prvkov psychického pôsobenia ako formy nátlaku na ovplyvnenie jeho postoja,** E
- **v obmedzenej miere narušenie intímnej sociálnej vzdialenosti alebo fyzického kontaktu** F
- iné (uved'te aké) .....

	A	B	C	D	E	F
SV do 2 r	40,39	21,75	18,87	5,19	8,41	5,36
SV 2-6 r	48,56	22,32	15,83	4,67	5,73	2,86
SV 6-10 r	46,82	24,92	15,51	4,26	5,78	2,70
SV nad 10r	50,11	23,99	16,44	2,63	4,95	1,85
V do 2 r	40,90	27,27	24,24	0	3,78	3,78
V 2-6 r	52,66	21,10	19,87	1,68	3,23	1,43
V 6-10 r	43,54	20,52	19,35	3,87	9,82	2,87
V nad 10r	54,98	15,68	19,18	4,24	2,95	2,95
Celkom	47,24	22,19	18,66	3,31	5,58	2,97
SV ČR	56,33	17,66	16,66	3,33	4,66	1,33
V ČR	53,82	16,87	19,74	2,86	6,68	0

Na formovanie kontaktu s vypočúvaným používajú vypočúvajúci realizujúci vyšetovanie, či skrátené vyšetovanie predovšetkým taktné, slušné ale odmerané jednanie a vystupovanie počas výsluchu - v 47,24 %, spolu s využitím poučenia na podrobné vysvetlenie práv vypočúvaného pre získanie jeho dôvery a prevahy vypočúvajúceho – v 22,19 % a v kombinácii s využívaním empatie – v 18,66 %. Princíp pohostinnosti sa využíva iba ojedinele – v 3,31 %.

Napriek neprípustnosti takéhoto konania sa vo výsluchovej praxi **vyskytujú aj prvky psychického nátlaku** – 5,58 % **a prvky narušovania intímnej sociálnej vzdialenosti alebo fyzického kontaktu** – v 2,97 %. Napriek tomu, že ich percentuálne zastúpenie vyjadruje pomerne nízke zastúpenie – ich zriedkavé uplatnenie v dotazníkoch priznala viac ako tretina respondentov vo veľmi nízkom výskyte. Tento stav možno hodnotiť ako mimoriadne nepriaznivý a hodný ďalšieho

² BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M., GRONSKÝ, M., KRAJNÍKOVÁ, M., NOVOTNÝ, F. Výsluch v kriminalistickej praxi : projekt výskumnej úlohy, 2012, s. 9.

³ BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M., GRONSKÝ, M., KRAJNÍKOVÁ, M., NOVOTNÝ, F. Výsluch v kriminalistickej praxi : záverečná správa z medzinárodnej výskumnej úlohy, 2013, s. 28-30.

skúmania v budúcnosti. Najhoršie výsledky v používaní nezákonných techník vykazujú vypočúvajúci s praxou do 2 rokov (SV do 2 rokov – táto skupina v oboch sledovaných technikách, a V do 2 rokov – fyzický kontakt) a zarážajúco vysoký výskyt psychického nátlaku priznali vyšetrovatelia s praxou 6-10 rokov – v až 9,82 % - čo je skutočne alarmujúce.

Vypočúvajúci z Českej republiky vykazujú veľmi podobné výsledky v oblasti využívania tzv. pozitívne vnímaných spôsobov nadväzovania kontaktov s vypočúvaným (slušné jednanie, využívanie poučenia a empatia). V používaní nezákonných techník sa situácia javí byť výrazne lepšia v oblasti využívania fyzického kontaktu (u vyšetrovateľov - 0,00 % a v skrátenom vyšetrovaní – 1,33 %), v používaní psychického nátlaku je situácia obdobná ako v Slovenskej republike.

Pri komparácii s výsledkami v minulosti je zrejmé, že v používaní tzv. pozitívne vnímaných spôsobov formovania psychologického kontaktu nedošlo k takmer žiadnym zmenám. V oblasti využívania nezákonných techník došlo k veľmi miernemu zníženiu v oboch sledovaných znakoch. Používanie fyzického násillia bolo v minulosti priznávané v 3,76 % a používanie psychického nátlaku bolo v minulosti priznávané v 6,94 %.⁴

Otázka: Ak zistíte, že vypočúvaný vypovedá nepravdivo, akým spôsobom ho presvedčujete aby prešiel z nepravdivej výpovede k pravdivej výpovedi?⁵

(Uveďte v %, tak aby celkový súčet nepresiahol 100 %.)

Možné odpovede:

- využívam emocionálne napätie osoby, jeho stavu prispôbujem taktiku
- argumentujem nelogickosťou jej výpovede bezprostredne v priebehu výsluchu
- predkladám dôkazy, informácie a upozorňujem na rozpory s inými dôkazmi
- snažím sa stimulovať pozitívne vlastnosti osoby
- snažím sa ju presvedčiť o tom, že mu chcem pomôcť a že ho chápem (empatia)
- **použitie prvkov psychického nátlaku na ovplyvnenie jeho postoja**
- **v obmedzenej miere narušenie intímnej sociálnej vzdialenosti alebo fyzického kontaktu**
- ponechám vypočúvaného vypovedať nepravdivo, výpoveď zadokumentujem pre ďalšie využitie
- iné (uveďte aké) .....

A
B
C
D
E
F
G
H

	A	B	C	D	E	F	G	H
SV do 2 r	18,45	26,21	20,32	4,27	9,62	2,13	3,47	15,50
SV 2-6 r	10,61	26,99	28,31	3,24	10,76	4,77	2,02	13,27
SV 6-10 r	14,28	23,57	35,71	2,61	5,23	3,33	4,28	10,95
SV nad 10r	15,38	24,23	30,57	5,19	8,84	2,69	5,38	7,69
V do 2 r	18,57	17,17	30,71	6,42	14,28	5,00	3,57	4,28
V 2-6 r	16,46	27,51	23,89	4,21	10,04	3,05	3,97	10,84
V 6-10 r	7,94	28,52	31,91	4,70	6,17	3,97	2,05	14,70
V nad 10r	17,22	19,44	39,44	2,22	4,44	2,59	1,66	12,96
Celkom	14,86	24,20	30,11	4,10	8,67	3,44	3,30	11,27
SV ČR	9,06	23,48	59,06	4,02	1,34	1,34	0,67	1,00
V ČR	9,00	14,33	55,33	6,66	4,66	4,66	0	5,33

Medzi najčastejšie využívané taktické postupy pôsobenia na vypočúvaného, ktorý vypovedá nepravdivo patrí predovšetkým predkladanie dôkazov – 30,11 %, v kombinácii s argumentáciou nelogickosťou výpovede v priebehu výsluchu – 24,20 %. Tieto dva taktické postupy sa spravidla uplatňujú vo výsluchovej praxi súčasne. Medzi pomerne často zastúpené patrí aj využívanie

⁴ KUBÍKOVÁ, I. Výsluch ako metóda kriminalistického poznávania, 2003, s. 132-133.

⁵ BAČÍKOVÁ, I., et al. Výsluch v kriminalistickej teórii a v praxi, 2013, s. 156-158.

emocionálneho napätia osoby – 14,86 %, ktorý sa vo výsluchovej praxi kombinovane využíva s predkladaním dôkazov, argumentáciou nelogickosti výpovede, ale aj s používaním prvkov psychického nátlaku, či narušovaním sociálnej vzdialenosti, či s priamym fyzickým kontaktom. Medzi pomerne často využívané patrí aj dokumentácia nepravdivej výpovede spravidla bez ďalšieho taktického pôsobenia – 11,27 %. Medzi menej často používané spôsoby prekonávania klamstva pri výsluchu patrí využívanie empatie – 8,67 %, ktoré ak sa kombinuje s ostatnými taktickými spôsobmi, tak najčastejšie so stimuláciou pozitívnych vlastností – 4,10 % (veľmi často sa však používa samostatne). Najvýraznejšie využívanie empatie vykazujú vypočúvajúci s nižšou dobou praxe vo vypočúvaní – do 6 rokov.

Z hľadiska frekvencie sa najmenej často využíva **psychický nátlak** – 3,44 % a **narušovanie intímnej sociálnej vzdialenosti alebo fyzického kontaktu** – 3,30 %. Je súčasne potrebné si uvedomiť, že napriek štatisticky nízkemu zastúpeniu z hľadiska nominálneho vyjadrenia, jedná sa v oboch prípadoch o nelegálne spôsoby prekonávania klamstva pri výsluchu a súčasne je potrebné zdôrazniť, že ich využívanie – i keď v minimálnej miere priznala viac ako tretina všetkých vypočúvajúcich (len v zastúpení 1%, 1,5 %, 2% - niektorí vypočúvajúci uviedli aj vyššie zastúpenie, a podobne, čo sa odrazilo na výpočte nominálnej hodnoty z hľadiska štatistického vyhodnocovania). Toto zistenie je potrebné považovať za mimoriadne závažné a určite bude nevyhnutné ho nielen podrobiť ďalšiemu skúmaniu ale pôsobiť na samotnú výsluchovú prax na elimináciu tohto nelegálneho správania.

Situácia v českej republike je výrazne odlišná. Absolútne dominuje taktický postup – predkladanie dôkazov, za súčasnej argumentácie nelogickosťou výpovede. Medzi pomerne časté patrí ešte využívanie emocionálneho napätia vo výsluchu. Výrazne menej sa využíva dokumentácia nepravdivej výpovede pre ďalšie skúmanie obsahu výpovede i pre možné následné taktické pôsobenie v nasledujúcich výsluchoch. Využívanie psychického nátlaku vykazuje podobné úrovne ako v Slovenskej republike, narušovanie sociálnej vzdialenosti, či fyzický kontakt je však skôr zriedkavý (dokonca u vyšetrovateľov – 0,00 %).

Z hľadiska komparácie s výsledkami výskumu výsluchovej praxe v minulosti je možné konštatovať, že došlo len k veľmi miernym zmenám. Najvýznamnejšia zmena z hľadiska významu je mierne zníženie používania psychického nátlaku – pôvodne až 5,16 % (v súčasnosti 3,44 %), naopak pri fyzickom kontakte došlo k miernemu nárastu z pôvodných 2,82 % na 3,30 % (z hľadiska výšky nominálneho znaku nemožno hodnotiť ako prívětmi významné ale z hľadiska frekvencie výskytu – viac ako tretina vypočúvajúcich – je to alarmujúce zistenie).

Otázka: Je nesprávne používať sugestívne otázky a nepravdivé tvrdenia. Nie je však zakázané používať sugesciu pri presvedčaní, aby vypočúvaný vypovedal, prípadne aby vypovedal pravdivo.⁶

A) Používate v takýchto prípadoch sugesciu?

	vždy	veľmi často	často	niekedy	nepoužívam
SV do 2 r	0	31,57	21,05	31,57	15,78
SV 2-6 r	0	2,94	26,47	52,94	17,64
SV 6-10 r	0	4,76	33,33	38,09	23,80
SV nad 10r	0	11,53	26,92	46,15	15,38
V do 2 r	0	0	0	71,42	28,57
V 2-6 r	0	8,00	32,00	48,00	12,00
V 6-10 r	0	8,82	17,64	41,17	32,35
V nad 10r	3,70	7,40	3,70	48,14	37,03

⁶ BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M., GRONSKÝ, M., KRAJNÍKOVÁ, M., NOVOTNÝ, F. Výsluch v kriminalistickej praxi : záverečná správa z medzinárodnej výskumnej úlohy, 2013, s. 37-38.

Celkom	0,46	9,37	20,13	47,18	22,85
SV ČR	0	0	6,66	20,00	73,33
V ČR	0	0	0	20,00	80,00

Výsledky tejto otázky poukazujú na skutočnosť, že 47,18 % všetkých vypočúvajúcich používa sugesciu v časovej škále niekedy, pomerne často ju využívajú v 20,13 %, veľmi často v 9,37 %. Celkom 22,85 % vypočúvajúcich ju nevyužíva vôbec. Z hľadiska frekvencie jej využívania badať rozdiely medzi vypočúvajúcimi poverenými výkonom skráteného vyšetrovania a vyšetrovateľmi. Pomerne frekventovanejšie je využívaná policajtni skráteného vyšetrovania (najmä SV do 2 rokov) oproti vyšetrovateľom. Nenásilné sugestívne presvedčanie k tomu aby vypočúvaný hovoril pravdu, však rozhodne nemôže byť chápané ako negatívne pôsobenie. Cieľom výsluchu je zistiť pravdu o objasňovanej udalosti a vhodne volená nenásilná sugescia je súčasťou presvedčania vypočúvajúceho smerom k vypočúvanému a teda súčasťou samotných základov taktického pôsobenia pri výsluchu.

V porovnaní s výsledkami českých respondentov je vidieť zreteľne nižšia frekvencia využívania sugescie pri výsluchu, viac ako dve tretiny vypočúvajúcich ju nevyužívajú vôbec. V komparácii s výsledkami spred desiatich rokov nedošlo takmer k žiadnym zmenám – rozdiely vo využívaní nepresahujú 2,00 % v žiadnej sledovanej škále.

B) Používate pri výsluchoch ako argumentáciu pre ovplyvnenie postoja vypočúvaného nepravdivé tvrdenia?

	vždy	veľmi často	často	niekedy	nepoužívam
SV do 2 r	0	0	10,52	57,89	31,57
SV 2-6 r	0	5,88	5,88	44,11	44,11
SV 6-10 r	9,52	0	9,52	38,09	42,85
SV nad 10r	0	11,53	11,53	38,46	38,46
V do 2 r	0	0	0	28,57	71,42
V 2-6 r	0	8,00	12,00	40,00	40,00
V 6-10 r	0	5,88	2,94	23,52	67,64
V nad 10r	0	7,40	3,70	29,62	59,25
Celkom	1,19	4,83	7,01	37,53	49,41
SV ČR	0	6,66	6,66	20,00	66,66
V ČR	0	0	0	6,66	93,33

Menej priaznivé sú výsledky tejto otázky. Až 37,53 % všetkých respondentov priznalo, že niekedy používa pri výsluchoch aj nepravdivé tvrdenia, v škále často ich využívanie priznalo 7,01 %, v škále veľmi často 4,83 % a v škále vždy 1,19 %, čo celkom predstavuje 50,56 %. To znamená, že **polovica respondentov koná pri výsluchu v rozpore s právnym poriadkom** – len s rôznou frekvenciou. Výraznejšie sa nepravdivé tvrdenia využívajú v skrátenom vyšetrovaní.

U českých vypočúvajúcich je využívanie nepravdivých tvrdení na podstatne nižšej úrovni, špecificky u vyšetrovateľov je ich využívanie zriedkavé.

V porovnaní s výsledkami výskumu výsluchu realizovaného približne pred desiatimi rokmi možno vnímať napriek všetkému mierne zlepšenie. V škále – nepoužívam - bola dosiahnutá hodnota 43,72 % (v súčasnosti 49,41 %), v škále niekedy bolo v minulosti ich používanie priznané na úrovni 44,16 %, ostatné škály sú na veľmi podobných úrovniach ako v súčasnosti.

Otázka: Aké typy otázok používate pri výsluchoch?⁷

Objasňujúce/ upresňujúce otázky

	veľmi často	často	niekedy	nepoužívam
SV do 2 r	57,89	42,10	0	0
SV 2-6 r	50,00	50,00	0	0
SV 6-10 r	66,66	28,57	0	4,76
SV nad 10r	57,69	38,46	3,84	0
V do 2 r	42,85	57,14	0	0
V 2-6 r	40,00	44,00	16,00	0
V 6-10 r	44,11	47,05	8,82	0
V nad 10r	55,55	33,33	7,40	3,70
Celkom	51,84	42,58	4,50	1,05
SV ČR	6,66	33,33	46,66	13,33
V ČR	13,33	0	46,66	40,00

Väčšina respondentov uviedla, že využíva objasňujúce, či upresňujúce otázky veľmi často v 51,84 %, v škále často v 42,58 %, frekventovanejšie ich pritom využívajú vypočúvajúci skráteneho vyšetřovania. Tento typ otázok je veľmi vhodný pre ujasňovanie obsahu výsluchu a ich využívanie je preto žiadúce.

Vypočúvajúci z Českej republiky ich využívajú výrazne menej. Využívajú ich najmä v škále niekedy, u vyšetřovateľov je pomerne veľká skupina, ktorá ich nevyužíva vôbec. Z hľadiska komparácie s výsledkami pred približne desiatimi rokmi v celkových nominálnych hodnotách sú vykázané len mierne rozdiely. Mierne výraznejšie však bolo ich využívanie vyšetřovateľmi, kde vo všetkých skupinách v škále veľmi často dosiahli, či presiahli hodnotu 50,00 % (v súčasnosti menej).

Kontrolné otázky

	veľmi často	často	niekedy	nepoužívam
SV do 2 r	26,31	47,36	21,05	5,26
SV 2-6 r	29,41	52,94	14,70	2,94
SV 6-10 r	42,85	28,57	14,28	14,28
SV nad 10r	23,07	38,46	38,46	0
V do 2 r	42,85	42,85	14,28	0
V 2-6 r	24,00	52,00	24,00	0
V 6-10 r	17,64	38,23	41,17	2,94
V nad 10r	25,92	40,74	25,92	7,40
Celkom	29,00	42,64	24,23	4,10
SV ČR	13,33	53,33	33,33	0
V ČR	0	40,00	60,00	0

Zo všetkých respondentov najväčšia časť - 42,64 % ich uviedlo, že používajú kontrolné otázky v škále často, 29,00 % ich používa veľmi často, 24,23 % niekedy a 4,10 % ich vôbec nepoužíva. Medzi vypočúvajúcimi realizujúcimi skrátene vyšetřovanie a vyšetřovateľmi nie sú rozdiely vyplývajúce z pôsobiacej oblasti, či majúce vzťah k dĺžke praxe.

Českí vypočúvajúci ich využívajú priemerne v nižšej frekvencii ako slovenskí vypočúvajúci. Najfrekventovanejšie sú zastúpené škály často a niekedy.

Pri komparácii s výsledkami v minulosti je možné badať mierny rozdiel v jednotlivých škálach výskytu smerom od škály veľmi často k škále často ale súčasne aj smerom od škály niekedy k škále často, čo kvalitatívne nesvedčí o zmenách v tendencii ich využívania.

⁷ BAČÍKOVÁ, I., et al. Výsluch v kriminalistickej teórii a v praxi, 2013, s. 160-165.

Pripomínajúce otázky

	veľmi často	často	niekedy	nepoužívam
SV do 2 r	5,26	57,89	26,31	10,52
SV 2-6 r	8,82	32,35	38,23	20,58
SV 6-10 r	14,28	38,09	38,09	9,52
SV nad 10r	11,53	26,92	57,69	3,84
V do 2 r	14,28	14,28	71,42	0
V 2-6 r	0	32,00	40,00	28,00
V 6-10 r	2,94	44,11	41,17	11,76
V nad 10r	14,80	14,80	44,44	25,92
Celkom	8,98	32,55	44,66	13,76
SV ČR	0	13,33	60,00	26,66
V ČR	0	6,66	53,33	40,00

Využívanie pripomínajúcich otázok vyžaduje určitú aplikačnú zručnosť, aby sa obmedzilo riziko sugescie - vhodná je preto predovšetkým ich otvorená forma. Vypočúvajúci uvádzajú najčastejšie ich využívanie v škále niekedy – 44,66 % a v škále často – 32,55 %. Vyššou frekvenciou ich využívania v škálach veľmi často a často uvádzajú policajti poverení výkonom skráteného vyšetrovania.

Českí vypočúvajúci uvádzajú v podstatne menšej miere frekvenciu ich využívania – najzastúpenejšie sú škály niekedy a nevyužívam.

Komparáciou s výsledkami približne pred desiatimi rokmi došlo k veľmi miernemu posunu, smerom od škály využívam niekedy (v minulosti 51,16 %) k škále nepoužívam (v minulosti 5,47 %), ostatné škály nevykázali žiadne relevantné posuny.

Vysvetľujúce otázky

	veľmi často	často	niekedy	nepoužívam
SV do 2 r	15,78	42,10	26,31	15,78
SV 2-6 r	14,70	26,47	44,11	14,70
SV 6-10 r	14,28	42,85	28,57	14,28
SV nad 10r	26,92	34,61	34,61	3,84
V do 2 r	28,57	14,28	57,14	0
V 2-6 r	8,00	28,00	52,00	12,00
V 6-10 r	14,70	44,11	38,23	2,94
V nad 10r	0	55,55	29,62	14,80
Celkom	15,36	35,99	38,82	9,79
SV ČR	0	26,66	53,33	20,00
V ČR	0	0	66,66	33,33

Využívanie vysvetľujúcich otázok dopĺňa individuálny štýl vypočúvania každého vypočúvajúceho. Ich využívanie je podmienené taktickou skúsenosťou (zrelosťou) vypočúvajúceho. Z výsledkov výskumu vyplýva, že sa vo výsluchovej praxi používajú najčastejšie v škále niekedy – 38,82 % a v škále často – 35,99 %. V škále veľmi často sa využívajú v 15,36 % a vôbec ich nepoužíva 9,79 %. Istú zvýšenú frekvenciu v ich využívaní je možné badať u vypočúvajúcich s vyššou dobou praxe vo vedení výsluchu (nad 6 rokov).

Českí vypočúvajúci vykazujú podstatne nižšiu frekvenciu využívania vysvetľujúcich otázok ako slovenskí vypočúvajúci, najčastejšie ich využívajú v škále niekedy. Pomerne výrazná časť vypočúvajúcich ich nevyužíva vôbec.

V komparácii s výsledkami výsluchu vykonávaného v rokoch 2001-2002 došlo k miernemu zníženiu častosti využívania vysvetľujúcich otázok vo výsluchovej praxi. V minulosti bola frekvencia ich využívania vykazovaná predovšetkým v škále často – 44,18 % a v škále niekedy – 36,45 %.

Sugestívne otázky

	veľmi často	často	niekedy	nepoužívam
SV do 2 r	0	0	36,84	63,15
SV 2-6 r	0	0	32,35	67,64
SV 6-10 r	0	9,52	33,33	57,14
SV nad 10r	3,84	3,84	46,15	46,15
V do 2 r	0	0	42,85	57,14
V 2-6 r	0	0	52,00	48,00
V 6-10 r	0	8,82	29,41	61,76
V nad 10r	0	0	22,22	77,77
Celkom	0,48	2,77	36,89	59,84
SV ČR	0	0	20,00	80,00
V ČR	0	0	6,66	93,33

Využívanie sugestívnych otázok patrí medzi neprípustné aktivity realizované počas výsluchu. Napriek tomu, že má za následok deformáciu obsahu výpovede, až 36,89 % vypočítavajúcich ich využíva v škále niekedy, 2,77 % vypočítavajúcich ich využíva dokonca v škále často. Vôbec ich nevyužíva 59,84 % vypočítavajúcich. Častejšie je ich využívanie možné sledovať u policajtov realizujúcich skrátené vyšetrovanie.

U českých vypočítavajúcich je situácia výrazne lepšia – viac ako 4/5 vypočítavajúcich ich nepoužíva vôbec, situácia je opätovne lepšia u vyšetrovateľov (podobne ako na Slovensku).

V minulosti bolo ich využívanie mierne frekventovanejšie, výsledky poukazujú na ich využívanie v škále niekedy v 44,30 % a vôbec ich nevyužívalo 50,21 % vypočítavajúcich.

Kapciózne otázky

	veľmi často	často	niekedy	nepoužívam
SV do 2 r	0	0	26,31	73,68
SV 2-6 r	0	2,94	23,52	73,52
SV 6-10 r	0	0	23,80	76,19
SV nad 10r	0	3,84	34,61	61,53
V do 2 r	0	0	42,85	57,14
V 2-6 r	0	0	28,00	72,00
V 6-10 r	0	8,82	23,52	67,64
V nad 10r	0	0	14,80	85,18
Celkom	0	1,95	27,17	70,86
SV ČR	0	0	13,33	86,66
V ČR	0	0	6,66	93,33

Využívanie kapciózných otázok patrí medzi absolútne neprípustné praktiky, napriek tomu ich využívanie i keď v škále niekedy priznáva až 27,17 % všetkých vypočítavajúcich, čo je nevyhnutné považovať za mimoriadne závažné a negatívne zistenie. Vôbec ich nepoužíva 70,86 % respondentov.

V Českej republike je situácia opätovne výrazne lepšia, súčasne sa znova prejavujú na kvalitatívne lepšej úrovni vyšetrovatelia realizujúci výsluch.

Pri komparácii výsledkov s výsledkami výskumu výsluchu realizovaného v minulosti, došlo k miernemu zvýšeniu ich využívania. V minulosti bola škála niekedy zastúpená v 21,78 % a celkom 76,11 % respondentov tvrdilo, že ich nevyužíva vôbec. Kým pri využívaní sugestívnych otázok došlo v priebehu desaťročia k miernemu zlepšeniu situácie, tak pri využívaní kapciózných otázok sa situácia mierne zhoršila.

Otázka: Vyskytli sa vo Vašej výsluchovej praxi negatívne vplyvy tzv. „tretích osôb“ (advokátov, novinárov, nadriadených, známých)? Ak áno uveďte aké?⁸

	SV do 2r	SV 2-6r	SV 6-10r	SV nad 10r	V do 2r	
Iba áno	10,52	0	0	11,53	14,28	
Nevhodné služobné aktivity nadriadených pred vypočúvaným	5,26	0	0	0	0	
Zasahovanie advokátov do výsluchu	5,26	13,48	13,47	50,00	14,28	
Pokus podplatiť vypočúvajúceho	5,26	0	0	0	0	
Ovplyvňovanie	0	19,04	19,04	0	0	
Ovplyvňovanie advokátom	0	9,52	9,52	0	0	
Neodborné zásahy nadriadených	0	13,48	13,47	0	0	
Zásahy novinárov	0	1,59	1,59	3,84	0	
Únik informácií	0	0	0	3,84	0	
Neviem	0	0	0	0	0	
Žiadne	31,57	33,33	33,33	11,53	42,85	
Nevyjadril sa	42,10	9,52	9,52	19,23	28,57	
	V 2-6r	V 6-10r	V nad 10r	Celkom	SV ČR	V ČR
Iba áno	0	2,94	3,70	5,37	0	0
Nevhodné služobné aktivity nadriadených pred vypočúvaným	0	0	0	0,65	0	0
Zasahovanie advokátov do výsluchu	8,00	41,91	46,29	24,08	6,66	26,66
Pokus podplatiť vypočúvajúceho	0	0	0	0,65	0	0
Ovplyvňovanie	0	6,61	11,11	6,97	0	13,33
Ovplyvňovanie advokátom	46,00	0	0	8,13	0	6,66
Neodborné zásahy nadriadených	6,00	6,61	7,40	5,87	6,66	0
Zásahy novinárov	0	0,73	1,85	1,20	0	0
Únik informácií	0	0	0	0,48	0	0
Neviem	0	0	0	0	0	0
Žiadne	12,00	23,52	18,51	25,83	73,33	46,66
Nevyjadril sa	28,00	17,64	11,11	20,71	13,33	6,66

Vypočúvajúci v pomerne veľkej miere uvádzajú výskyt zásahov iných osôb do výsluchu, iba 25,83 % vypočúvajúcich vylúčilo ich výskyt. Absolútne najvyššiu frekvenciu vykázali respondenti smerom k nežiadúcim zásahom advokátov priamo do výsluchu – 24,08 % (pokusy odpovedať za klienta, nátlak na vypočúvajúceho pri riadení výsluchu, vyhrážanie sa konexiami, či sťažnosťami a pod. – vnímajú negatívne predovšetkým vypočúvajúci s vyššou dobou praxe), súčasne s negatívnymi vplyvmi advokátov pred, počas, či po výsluchu sa vyskytli aj pokusy advokátov ovplyvniť priebeh výsluchu, či dokonca priebeh celého vyšetrovania – 8,13 %. Celkom tieto nevhodné a nezákonné aktivity advokátov predstavujú až 32,21 %.

Ďalšou skupinou osôb, ktorá negatívne zasahuje do prípravy, či realizácie výsluchu sú nadriadení vypočúvajúcich. Neodborné zásahy nadriadených vykazujú až 5,87 % a vyskytujú sa aj nevhodné služobné aktivity nadriadených pred vypočúvaným, ktoré výrazným spôsobom znižujú

⁸ BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M., GRONSKÝ, M., KRAJNÍKOVÁ, M., NOVOTNÝ, F. Výsluch v kriminalistickej praxi : záverečná správa z medzinárodnej výskumnej úlohy, 2013, s. 59-61.

vážnosť a rešpekt vypočúvajúceho pred vypočúvaným – 0,65 %. Celkom tieto nevhodné aktivity nadriadených vykazujú 6,52 %.

Pomerne významne sa prejavuje negatívne vo výsluchovej praxi aj ovplyvňovanie pred výsluchom zo strany tretích osôb (opätovne nadriadení, ale aj známi, príbuzní vypočúvaných, či vypočúvajúcich a pod.) – 6,97 %. V menšej miere sa vyskytujú aj prípady ovplyvňovania, či zasahovania zo strany novinárov – 1,20 %, pokusy podplatiť vypočúvajúceho – 0,65 % a únik informácií z prostredia Policajného zboru – 0,48 %.

V Českej republike je podľa vyjadrenia vypočúvajúcich výrazne menej negatívnych vplyvov, či zásahov tretích osôb. Situácia je lepšia u policajtov vykonávajúcich skrátené vyšetrovanie, ktorí vykázali len minimálne zásahy zo strany advokátov a neodborné zásahy nadriadených. Vyšetrovatelia vykázali vyššiu mieru negatívnych vplyvov, najvýraznejšie podobne ako v Slovenskej republike boli prezentované negatívne zásahy advokátov do výsluchu, ovplyvňovanie známymi, nadriadenými a advokátmi.

Komparácia s výsledkami spred desiatich rokov nie je možná – táto otázka nebola v pôvodnom dotazníku zastúpená.

Súhrné závery skúmania

Využívanie psychického nátlaku a fyzického kontaktu (príp. narušovanie intímnej zóny) pri formovaní kontaktu s vypočúvaným⁹

Vo výsluchovej praxi sa vyskytujú napriek neprípustnosti prvky psychického nátlaku – 5,58 % a prvky narušovania intímnej sociálnej vzdialenosti alebo fyzického kontaktu – v 2,97 %. Napriek tomu, že ich percentuálne zastúpenie vyjadruje pomerne nízke zastúpenie – **ich zriedkavé uplatnenie v dotazníkoch priznala viac ako tretina respondentov** vo veľmi nízkom výskyte. Tento stav možno hodnotiť ako mimoriadne nepriaznivý a hodný ďalšieho skúmania v budúcnosti. Najhoršie výsledky v používaní nezákonných techník vykazujú vypočúvajúcich s praxou do 2 rokov (SV do 2 rokov – táto skupina v oboch sledovaných technikách, a V do 2 rokov – fyzický kontakt) a zarážajúco vysoký výskyt psychického nátlaku priznali vyšetrovatelia s praxou 6-10 rokov – v až 9,82 % - čo je skutočne alarmujúce.

V komparácii s výsledkami výskumu v minulosti došlo v oblasti využívania nezákonných techník k veľmi miernemu zníženiu v oboch sledovaných znakoch.

Využívanie psychického nátlaku a fyzického kontaktu (príp. narušovanie intímnej zóny) pri pôsobení na vypočúvaného, ktorý vypovedá naprávdivo

Celkom 3,44 % vypočúvajúcich využíva psychický nátlak a súčasne 3,30 % vypočúvajúcich využíva narušovanie intímnej sociálnej vzdialenosti alebo fyzický kontakt pri pôsobení na vypočúvaného, ktorý klame. Je súčasne potrebné si uvedomiť, že napriek štatisticky nízkemu zastúpeniu z hľadiska nominálneho vyjadrenia, jedná sa v oboch prípadoch o nelegálne spôsoby prekonávania klamstva pri výsluchu a súčasne je potrebné zdôrazniť, že **ich využívanie** – i keď v minimálnej miere **priznala viac ako tretina všetkých vypočúvajúcich** (len v zastúpení 1%, 1,5 %, 2% - niektorí vypočúvajúcich uviedli aj vyššie zastúpenie, a podobne, čo sa odrazilo na výpočte nominálnej hodnoty z hľadiska štatistického vyhodnocovania).

V komparácii s výsledkami výskumu v minulosti došlo k miernemu zníženiu používania psychického nátlaku – pôvodne až 5,16 % (v súčasnosti 3,44 %), naopak pri fyzickom kontakte došlo k miernemu nárastu z pôvodných 2,82 % na 3,30 %. Z hľadiska výšky nominálneho znaku nemožno hodnotiť toto zistenie ako priveľmi významné ale z hľadiska frekvencie výskytu – **viac ako tretina vypočúvajúcich** – je to alarmujúce zistenie. Vyžívanie nepravdivých tvrdení pri výsluchu

Až 37,53 % všetkých respondentov priznalo, že niekedy používa pri výsluchoch aj nepravdivé tvrdenia, v škále často ich využívanie priznalo 7,01 %, v škále veľmi často 4,83 % a v škále vždy 1,19 %, čo celkom predstavuje 50,56 %. To znamená, že **polovica respondentov**

⁹ BAČÍKOVÁ, I., et al. Výsluch v kriminalistickej teórii a v praxi, 2013, s. 193-194.

koná pri výsluchu v rozpore s právnym poriadkom – len s rôznou frekvenciou. Výraznejšie sa nepravdivé tvrdenia využívajú v skrátenom vyšetrowaní.

V porovnaní s výsledkami výskumu výsluchu realizovaného v minulosti možno vnímať mierne zlepšenie. V škále – nepoužívam - bola dosiahnutá hodnota 43,72 % (v súčasnosti 49,41 %), v škále niekedy bolo v minulosti ich používanie priznané na úrovni 44,16 %, ostatné škály sú na veľmi podobných úrovniach ako v súčasnosti.

Využívanie sugestívnych a kapciózných otázok

Až 40, 79% vypočúvajúcich využíva vo svojej výsluchovej praxi sugestívne otázky, častejšie je ich využívanie možné sledovať u policajtov realizujúcich skrátené vyšetrowanie. V porovnaní s výsledkami v minulosti došlo k miernemu zníženiu ich využívania (v minulosti nevyužívalo 50,21 % vypočúvajúcich).

Pri využívaní **kapciózných otázok** je síce nominálne využívanie nižšie - vôbec ich nepoužíva 70,86 % respondentov (**takmer 30 % využíva v rôznych časových škálach**), ale využívanie kapciózných otázok oproti sugestívnym je podstatne závažnejším nelegálnym konaním. V porovnaní s výsledkami v minulosti došlo k miernemu zvýšeniu ich využívania - celkom 76,11 % respondentov nevyužívalo vôbec.

Negatívne vplyvy tzv. „tretích osôb“

Až 53,4 % všetkých respondentov priznalo, že sa vo svojej výsluchovej praxi stretlo s negatívnymi vplyvmi zo strany tzv. „tretích osôb“. Najčastejšie ja jednalo o negatívny zásah do vedenia výsluchu zo strany advokátov, či nadriadených, príp. iných osôb (tzv. „známych“). Tento výsledok bol vnímaný zo strany vypočúvajúcich pomerne negatívne a objavoval sa aj vo výsledkoch v iných skúmaných oblastiach (oblasť vnímania najväčších problémov výsluchovej praxe).¹⁰

Zistené skutočnosti považujeme za pomerne závažné a riešenie tohoto stavu výsluchovej praxi na Slovensku je v súčasnosti podľa nášho názoru nevyhnutne späté predovšetkým s potrebou systémových zmien. Tieto zmeny by mali byť orientované najmä do personálnej oblasti. Zastávame názor, že je potrebné sprísniť výber policajtov zaraďovaných do pozícií vyšetrovateľ, či policajtov poverených výkonom skráteného vyšetrowania. Vylúčené by mali byť najmä osoby s akoukoľvek predispozíciou k fyzickému násiliu, či psychickému nátlaku. Za nevyhnutné by malo byť požadované právnické vzdelanie – aspoň bakalárskeho stupňa. (absolvent PF alebo APZ) aj pre policajta realizujúceho skrátené vyšetrowanie. Rovnako u vyšetrovateľov sa javí byť nevyhnutné právnicke vzdelanie magisterského stupňa. Odborne zdatní vypočúvajúci dokážu efektívne aplikovať nielen potrebné ustanovenia trestného poriadku ale dokážu viesť vyšetrowanie za súčasného dodržiavania zásad trestného konania (predovšetkým zásada primeranosti a zdržanlivosti).¹¹ Zlepšenie odbornej pripravenosti vypočúvajúcich i vhodné osobnostné predpoklady môžu významne eliminovať výskyt nelegálnych techník a postupov vo výsluchovej praxi.

Resume

V predkladanej vedeckej štúdií autori prezentujú čiastkové výsledky medzinárodnej výskumnej úlohy „Výsluch v kriminalistickej praxi“. Štúdiá sa venuje problematike priznaného výskytu nelegálnych a neetických techník a postupov, ktoré sa vyskytujú vo výsluchovej praxi na Slovensku ale i v Českej republike. Zistené výsledky boli komparované aj s výsledkami podobného výskumu pred desiatimi rokmi a boli komparatívne analyzované. Autori považujú zistený stav za alarmujúci a vyžadujúci jeho ďalšie skúmanie i riešenie.

Zoznam bibliografických odkazov

BAČÍKOVÁ, I., et al. *Výsluch v kriminalistickej teórii a v praxi*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013, 233 s. ISBN 978-80-8054-565-9.

¹⁰ BAČÍKOVÁ, I., et al. *Výsluch v kriminalistickej teórii a v praxi*, 2013, s. 183-184.

¹¹ MARKOVÁ, V. *Zásada primeranosti a zdržanlivosti a jej uplatnenie pri zásahoch do základných ľudských práv a slobôd v trestnom konaní*, 2013, s. 30-38.

- BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M., GRONSKÝ, M., KRAJNÍKOVÁ, M., NOVOTNÝ, F.
Výsluch v kriminalistickej praxi : projekt výskumnej úlohy. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. - 34 s. Výsk. 178.
- BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M., GRONSKÝ, M., KRAJNÍKOVÁ, M., NOVOTNÝ, F.
Výsluch v kriminalistickej praxi : záverečná správa z medzinárodnej výskumnej úlohy. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013. - 87 s. Výsk. 191.
- KUBÍKOVÁ, I. Výsluch ako metóda kriminalistického poznávania. *Dizertačná práca*. Bratislava: Akadémia PZ, 2003, 160 s.
- MARKOVÁ, V. *Zásada primeranosti a zdržanlivosti a jej uplatnenie pri zásahoch do základných ľudských práv a slobôd v trestnom konaní*. In MARCZYOVÁ, K., RAPČANOVÁ, M. *Polícia ako ochrana práv jednotlivca : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 1. a 2. októbra 2012 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013, s. 30-38. ISBN 978-80-8054-557-4.

NIEKOĽKO POZNÁMOK K PRÁVNEJ ÚPRAVE REKOGNÍCIE

JUDr. Martin Samek, PhD.

JUDr. Iveta Bačíková, PhD.

Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Autori vo vedeckej štúdií pojednávajú o rekognícii, ako jednej z kriminalistických metód, ktorá z pohľadu trestného práva predstavuje dôležitý procesný úkon. Vedecká štúdia je jedným z výstupov výskumnej úlohy „Realizácia rekognície v policajnej praxi“, ktorej projekt je na Akadémii Policajného zboru v Bratislave vedený pod číslom výsk. 167. Cieľom vedeckej štúdie je snaha autorov upozorniť na nejasné miesta aktuálnej právnej úpravy rekognície a zároveň podnietiť diskusiu na ich riešenie.*

Kľúčové slová: *rekognícia, procesný úkon, dôkazný prostriedok, Trestný poriadok*

Annotation: *Authors in scientific study deal with recognition as one of the criminalistic methods, which from the view of criminal law is important procedural act. Scientific study is one of the output of the research project „Realisation of recognition in police practice“, which project is in Academy of the Police Force in Bratislava len under the number 167. The aim of scientific study is highlight the unclear points of current legislation of recognition and stimulate debate on solution.*

Key words: *recognition, procedural act, evidence, Criminal Procedural Code*

Kriminalisticko-taktické metódy mali a neustále majú v procese poznávania kriminalisticky relevantnej udalosti významné poslanie. Aplikácia metód kriminalistickej taktiky v trestnom konaní predstavuje konkrétny spôsob získavania dôkazov, ako aj prostriedkov na preverenie už existujúcich dôkazov.

Jednou zo spektra využívaných kriminalistických metód je rekognícia, ktorá na jednej strane predstavuje kriminalisticko-taktickú metódu, ktorou sa zisťuje totožnosť objektu pomocou procesu znovuzpoznania, no na druhej strane je súčasne procesným úkonom vystupujúcim v trestnom konaní ako dôkazný prostriedok. Vzájomné prepojenie kriminalistických a trestno-procesných aspektov vybranej formy kriminalistickej identifikácie tak vytvára potrebu pre jej detailnejšie rozpracovanie. Využívanie rekognície v trestnom konaní je priamo podmienené aktuálnou právnou úpravou Trestného poriadku, pričom rekognícia by nemala byť za žiadnych okolností vykonávaná nad rámec zákona. Keďže žiadna z kriminalistických metód nesmie odporovať platnej právnej norme, budeme sa na tomto mieste zaoberať trestno-právnou úpravou rekognície *de lege lata*.

Upozorniť na vývoj a aktuálny stav zákonnej úpravy rekognície v našom právnom systéme považujeme za dôležité predovšetkým z dôvodu, že v kriminalistickej literatúre sa v prevažnej miere nenachádza žiadna zmienka o konkrétnom ustanovení právneho predpisu, v ktorom je tento inštitút upravený.

Absencia objasnenia právneho aspektu postupu pri rekognícii však nie je daná neznalosťou ani nezaujmom o danú problematiku. Vyplýva skôr z poňatia kriminalistiky, ako samostatnej vednej disciplíny, existujúcej do istej miery nezávisle od iných vedných odvetví, s vlastným predmetom skúmania a osobitnou metodológiou. Ak by sme vychádzali z tohto predpokladu, je pochopiteľné, že kriminalistika sa bráni spoločným interakciám s právnymi odvetvami. Na druhej strane je potrebné dodať, že spätosť kriminalistiky s trestným právom je badateľná už od jej začiatkov, a z uvedeného dôvodu nesmie byť za žiadnych okolností ignorovaná.¹

Vývoj právnej úpravy inštitútu známeho, ako rekognícia sa naštartoval prakticky spolu s platnosťou Trestného poriadku z roku 1961 (Zákon o trestnom konaní súdnom č. 141/1961 Zb. v znení neskorších predpisov). V jeho pôvodnom znení môžeme nájsť ustanovenie, ktoré sa dotýka vylúčeného obvineného, v ktorom sa v § 93 ods. 2 uvádza:

---

¹ KOLESÁR, J. – MEDVEĎOVÁ, S. 2003. Rekognícia a jej miesto v procese dokazovania. In *Justičná revue*. 2003, roč. 55, č. 11, s. 1061.

„Ak sa má výsluchom zistiť totožnosť nejakej osoby alebo veci, vyzve sa obvinený, aby ju opísal, až potom mu má byť osoba alebo vec ukázaná, a to spravidla medzi niekoľkými osobami alebo niekoľkými vecami toho istého druhu.“

Skutočnosť, že ide práve o rekogníciu, nebola v texte v tej dobe platného zákona nikde priamo spomenutá. K tomuto konštatovaniu oprávňoval iba komentár k Trestnému poriadku, v ktorom sa uvádzalo, že zákonodarca tu upravuje zákonný postup vykonávania rekognície.

Pokiaľ chceme poukázať na to, v čom spočívala nedôslednosť právnej úpravy rekognície, musíme sa v krátkosti pozastaviť nad rámcovou úpravou dôkazu a dôkazného prostriedku.

Zmenu pôvodného znenia § 89 ods. 2 Trestného poriadku z roku 1961 iniciovala začiatkom roku 1992 Legislatívna rada vlády vtedajšej ČSFR. Zmenou sa malo dosiahnuť zavedenie nových dôkazných prostriedkov a ich užšia špecifikácia v Trestnom poriadku. Dovtedy platná právna úprava nekorešpondovala s teóriou dokazovania a nerozlišovala dôkaz od dôkazného prostriedku. Napriek tomuto nedostatku sa s malými zmenami zachovala až do prijatia novely Trestného poriadku č. 422/2002 Z. z. v nasledovnom znení:

„Za dôkaz môže poslúžiť všetko, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci a čo bolo získané zákonným spôsobom, najmä výpoveďami obvineného a svedkov, znalecké posudky, veci a listiny dôležité pre trestné konanie a ohliadka.“

Z rokovania pracovnej skupiny Legislatívnej rady vlády pre trestné právo vyplynulo, že jej členovia považovali za prioritné iné zmeny, než bolo znenie citovaného ustanovenia. Z navrhovaných zmien sa však vynorila potreba doplniť 5. Hlavu – Dokazovanie, o podrobnú úpravu dôkazných prostriedkov, akými bola konfrontácia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, previerka výpovede na mieste, vrátane rekognície, prípadne o niektoré ďalšie. Vývoj sa však v konečnom dôsledku uberal úplne iným smerom a členovia pracovnej skupiny uprednostnili všeobecnejšie formulácie. Výsledkom bol demonštratívny výpočet dôkazných prostriedkov.²

Po rozdelení ČSFR sa prvá novela Trestného poriadku prijatá parlamentom samostatnej Slovenskej republiky dotkla práve úpravy dokazovania, ako aj samotnej rekognície. V tomto období sa prejavili badateľné snahy o zavedenie a istým spôsobom aj o implementáciu kriminalisticko-taktických metód do procesu dokazovania. Naznačená snaha sa objavila v rozšírení znenia § 89, ods. 2 Trestného poriadku, kde oproti predchádzajúcej úprave došlo k taxatívnemu vymenovaniu dôkazných prostriedkov. Ustanovenie § 89, ods. 2 Trestného poriadku vymedzilo, že:³

„Za dôkaz môže poslúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo bolo získané zákonným spôsobom z dôkazných prostriedkov. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, ohliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie (§ 59 ods. 2), použitie informačno-technických prostriedkov (§12 ods. 13) a prostriedkov operatívno-pátracej činnosti (§12 ods. 14).“

Uznanie rekognície ako jedného z dôkazných prostriedkov svedčí o jej narastajúcom význame v procese dokazovania a zároveň je možné konštatovať, že došlo k určitej akceptácii potrieb kriminalistickej a právnej praxe, nakoľko taxatívne vymedzenie dôkazných prostriedkov predchádzajúcej právnej úprave chýbalo.⁴

Do doby rozšírenia ustanovenia § 89, ods. 2 Trestného poriadku, o tzv. taxatívny výpočet dôkazných prostriedkov sa termín rekognícia *ex presis verbis* v Trestnom poriadku vôbec nevyskytoval. Napriek tejto skutočnosti sa však obsah metódy bežne v trestnom konaní aplikoval, zároveň bol tento termín známy a akceptovaný v súdnej praxi. Dôvodom pre výkon rekognície, ktorý súčasne zaručoval jej právnu legalitu, bolo pôvodné znenie § 93, ods. 2 Trestného poriadku z roku 1961.

Napriek zviditeľneniu rekognície v § 89, ods. 2 Trestného poriadku, nemala táto zmena na jej

² KOLESÁR, J. – MEDVEĎOVÁ, S. 2003. Rekognícia a jej miesto v procese dokazovania. In *Justičná revue*. 2003, roč. 55, č. 11, s. 1061-1062.

³ Zákon č. 141/1961 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁴ SAMEK, M. 2004. Súčasný stav využívania rekognície v policajnej praxi v podmienkach SR. In *Pokroky v kriminalistike*. Praha: PA ČR, 2004. s. 322.

výkon žiadny praktický dopad. Navyše ponechať rekogníciu začlenenú medzi ustanoveniami upravujúcimi výsluch obvineného pôsobilo dosť nejednoznačne. Z uvedeného dôvodu bolo v tejto dobe možno opäť len uvítať navrhované samostatné paragrafové znenie ustanovenia § 126 pod názvom Rekognícia.⁵

Zákonodarca tu predpokladal iba výkon znovuzpoznania pri obvinenom. Samotné znenie tak v podstate vylučovalo výkon rekognície inou osobou ako osobou obvineného. V praxi sa však najčastejšie vykonáva rekognícia obvineného svedkom; presne naopak, ako to predpokladal zákonodarca v návrhu Trestného poriadku z februára 2004. Naznačená situácia v slovenskom právnom poriadku bola v tomto období riešená iba aplikáciou judikatúr, ktoré boli v rozpore s priamym znením ustanovenia § 93, ods. 2 Trestného poriadku, a neskôr aj s ustanovením § 126, ods. 1 navrhovaného Trestného poriadku.

Realizácia rekognície vykonanej nad rámec znenia § 94, ods. 1 Trestného poriadku a § 93, ods. 2 Trestného poriadku tak bola založená na ustanovení § 103 Trestného poriadku, ktoré vymedzilo, že:⁶ „Ustanovenia § 93 ods. 1 a 2, § 94 a 95 o výsluchu obvineného sa použijú primerane aj na výsluch svedka.“

Z citovaného znenia vyplývalo, že svedok, rovnako ako obvinený, môže byť v prípade rekognície poznávajúcim subjektom, pričom rovnaké závery sa dali vyvodiť aj v prípade poškodeného, ak je zároveň v procesnom postavení svedka (svedok - poškodený).

V nadväznosti na citované ustanovenie Trestný poriadok neuvádzal, čo (aká vec), resp. kto (aká osoba) môže byť predmetom rekognície. V tomto smere sa vychádzalo z konkrétnej formulácie § 93 ods. 2 Trestného poriadku, a to, že sa jedná o osobu alebo vec, ktorej totožnosť nie je známa a jej zistenie je možné na základe výsluchu obvineného, pričom sa zároveň mohlo vychádzať taktiež z ustanovenia § 89 ods. 2 Trestného poriadku, ktoré konštatovalo, že toto zistenie môže prispieť k náležitému objasneniu veci. Predmetom rekognície by teda mohla byť akákoľvek vec alebo osoba, pokiaľ by spĺňala uvedené kritériá, a to bez ohľadu na jej procesné postavenie (obvinený, svedok, poškodený).⁷

Pri pohľade na históriu právnej úpravy rekognície možno skonštatovať, že jej zákonná úprava bola vzhľadom na potreby policajnej praxe veľmi stručná a nedostatočná. Spôsob úpravy rekognície v tejto podobe totiž zjednodušoval jej vykonanie. Dôležitým bol fakt, že pokiaľ v ustanovení nebudú zakotvené podstatné podmienky výkonu rekognície, bude v tomto ohľade neskôr problematické posúdiť jej hodnovernosť a dôkaznú použiteľnosť.

S poukázaním na predchádzajúci stav trestno-právnej úpravy sa čoraz častejšie objavuje potreba o celkové procesno-právne prehodnotenie procesu dokazovania v prípravnom konaní, ako aj vo vzťahu k procesu dokazovania na hlavnom pojednávaní. O určitých zmenách sa hovorilo tiež v spojitosti s vyšetrovacími metódami, prostriedkami a úkonmi na zabezpečenie dôkazov, ktoré je potrebné upraviť tak, aby sa vymedzili hranice medzi kriminalistickými metódami, procesnými úkonmi a dôkaznými prostriedkami.

Z naznačených skutočností zreteľne vyplynula požiadavka na zdokonalenie právnej úpravy rekognície, ako aj ostatných vyšetrovacích úkonov, avšak ani v rámci navrhovaných trestno-právnych kódexov nedochádzalo dlhší čas k žiadnej významnej zmene.⁸

Výsledkom úsilia o rekodifikáciu slovenského trestného práva bol vznik a prijatie zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon a zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, ktoré v podstatnej miere zmenili ráz trestného konania. Zmenu priebehu trestného konania prinieslo zavádzanie prvkov kontradiktórnosti, ktorých účelom bolo stimulovať aktivitu strán v trestnom konaní. Strany tak nadobudli rovnocenné postavenie, ktoré sa prejavilo v procese dokazovania pred súdom. Z pohľadu svojho zákonného postavenia môžu strany obstarávať a vykonávať dôkazy, čo by malo prispieť

⁵ Návrh Trestného poriadku z februára 2004.

⁶ Zákon č. 141/1961 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁷ KOLESÁR, J. – MEDVEĎOVÁ, S. 2003. Rekognícia a jej miesto v procese dokazovania. In *Justičná revue*. 2003, roč. 55, č. 11, s. 1064.

⁸ VRÁBLOVÁ, M. 2005. Niekoľko poznámok k trestno-právnej úprave rekognície. In *Pokroky v kriminalistike* 2005. Bratislava: A PZ, 2005. s. 252-253.

k zrýchleniu trestného konania.

Jednou z podstatných zmien, ktorú priniesla rekodifikácia Trestného poriadku, je jednoznačné vymedzenie vzájomného rozdielu medzi dôkazom a dôkazným prostriedkom. O charaktere jednotlivých dôkazov a dôkazných prostriedkov hovorí Trestný poriadok v § 119 ods. 2:⁹

„Za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, preverka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.“

Aktuálna právna úprava Trestného poriadku sa pozitívne prejavila taktiež v konkrétnom rozpracovaní vybraných dôkazných prostriedkov, čo predpokladá jednoduchšie dodržiavanie zákonnosti pri ich praktickom uplatňovaní. Konkrétna charakteristika dôkazných prostriedkov by tak mala byť určitým „pomocníkom“ pri uplatňovaní práva v trestnom konaní v tom, že výsledky dosiahnuté dôkaznými prostriedkami budú disponovať potrebnou dôkaznou silou. Podrobnejšia zákonná úprava sa nevyhla ani rekognícii, ktorej priebeh je pod samostatným názvom „rekognícia“ vymedzený v § 126 Trestného poriadku nasledovne:¹⁰

„Ak sa má výsluchom zistiť totožnosť nejakej osoby alebo veci, vyzve sa obvinený, aby ju opísal. Až potom sa mu má osoba alebo vec ukázať, a to medzi viacerými osobami podobného zovňajšku alebo vecami toho istého druhu. Rekogníciu možno vykonať aj podľa fotografií, prípadne s použitím technických prostriedkov. K rekognícii treba vždy pribrať nezúčastnenú osobu.“

Citovaným zákonným ustanovením získala rekognícia legitímne postavenie samostatného procesného úkonu, ktorého postup sa do určitej miery opiera o poznatky kriminalistiky.

Z pohľadu aktuálnej zákonnej úpravy rekognície je taktiež potrebné vysvetliť jej prepojenie s výsluchom. Rekognícia, ako aj výsluch predstavujú samostatné dôkazné prostriedky. Počas trestného konania však výsluch zastáva v porovnaní s ďalšími dôkaznými prostriedkami určité špecifické postavenie. Naznačené postavenie výsluchu vyplýva predovšetkým zo skutočnosti, že od výsluchu je závislý praktický výkon väčšiny dôkazných prostriedkov. Zastávame názor, že v predmetnom ustanovení § 126 Trestného poriadku má byť slovo „výsluchom“ nahradené „rekogníciou.“ Výsluch je nutné v tomto kontexte chápať len ako prostriedok na získavanie informácií o objekte rekognície a podmienkach jeho vnímania.

Napriek samostatnosti rekognície a výsluchu možno v ich zákonnom premietnutí vidieť určité prepojenie, ktorého vyjadrením je § 138 Trestného poriadku:¹¹

„Ustanovenia § 123 až 126 o výsluchu obvineného sa primerane použijú aj na výsluch svedka, na konfrontáciu medzi svedkami, ktorí už boli vypočutí, a na rekogníciu.“

Dôležité je však doplniť, že ustanovenie § 138 Trestného poriadku sa vzťahuje len na práva a povinnosti jednotlivých osôb podľa ich procesného postavenia, a nie na konkrétne pravidlá, ktorými sa riadi praktický výkon rekognície.

Účasť obvineného, podozrivého, svedka alebo poškodeného na úkone, sa riadi platnými zásadami pre ich výsluch. Obvineného, podozrivého alebo svedka, ktorý má právo odoprieť výpoveď, nemožno k účasti ani k potvrdeniu údajov žiadnym spôsobom nútiť. Obvineného a svedka je potrebné pred týmto úkonom vypočuť.¹²

Súčasná právna úprava sa svojimi zákonnými ustanoveniami dotýkajúcimi sa dôkazných prostriedkov, teda aj rekognície, pokúsila aj o vyriešenie nemenej dôležitej otázky, ktorá robí policajtom pri praktickom výkone rekognície nemalé problémy, a to zabezpečenie potrebného počtu podobných objektov. Do koncepcie platného Trestného poriadku tak bolo s cieľom uľahčiť postup polície doplnené ustanovenie § 30, pojednávajúce o postavení nezúčastnenej osoby a figuranta v trestnom konaní. Ustanovenie týmto spôsobom nadväzuje na § 126 ods. 3, Trestného poriadku,

⁹ Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

¹⁰ Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

¹¹ Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

¹² Dôvodová správa a legislatívny zámer k Zákonu č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

ktorý hovorí o nutnosti prirátania nezúčastnenej osoby. Pre rekogníciu má nesporne význam charakteristika nezúčastnenej osoby, no oveľa väčší význam má osoba tzv. figuranta, ktorá môže byť využitá pri praktickom vykonávaní rekognície osôb „in natura“.

K zložitosti problematiky rekognície chceme len doplniť, že policajt musí pri využívaní inštitútu figuranta disponovať celým spektrom kriminalistických poznatkov, ktoré bude počas rekognície rozhodne potrebovať. Doplnenie možnosti prirátania figuranta pri praktickom výkone rekognície vítame predovšetkým z dôvodu, že policajtovi dáva predmetné ustanovenie určitý priestor pre prácu s reálne prítomnými fyzickými osobami, čo môže mať za následok postupné zvyšovanie počtu rekognície osôb „in natura“ v porovnaní s rekogníciou osôb na základe fotografie. Na druhej strane však musíme dodať, že pri vysokej zaťažnosti polície do určitej miery chápeme prevažné využívanie rekognície osôb na základe fotografie, keďže po materiálnej a organizačnej stránke je menej náročná.

Pri využívaní fotografie za účelom rekognície osôb chceme ešte doplniť, že napriek rozšíreniu ustanovenia § 126 o možnosť rekognície podľa fotografie, je tento druh odsúvaný akoby na vedľajšiu koľaj. Zákonodarca sa o tomto druhu rekognície zmieňuje len okrajovo, pričom jej výkon podmieňuje nemožnosťou fyzického ukázania osôb medzi viacerými osobami podobného zovňajšku. Zákonodarca tak s určitosťou predpokladá, že v každom prípade budú znovupoznávané osoby vždy k dispozícii, a do výkonu rekognície nezmenia svoj vzhľad.

Riešenie tejto situácie by bolo možné hľadať v podaní návrhu *de lege ferenda* na novelizáciu ustanovenia § 126, Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku, spôsobom, že rekognícia podľa fotografie sa vykoná v prípade, ak nie je možné ukázať osobu, ktorá má byť poznaná, alebo ak takáto osoba podstatne zmenila svoju podobu.¹³

V podmienkach Policajného zboru bol postup v trestnom konaní upravený Nariadením ministra vnútra Slovenskej republiky č. 17/2007 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru pri odhaľovaní trestných činov a zisťovaní ich páchatel'ov, o postupe v trestnom konaní, o výjazdových skupinách a špecializovaných tímoch (ďalej len „N MV SR č. 17/2007“).

Uvedené nariadenie predstavovalo v porovnaní s ustanoveniami o dôkazných prostriedkoch upravených v Trestnom poriadku o niečo podrobnejší návod pre vyšetrovateľ'ov, ako aj pre poverených príslušníkov Policajného zboru pri plnení úloh trestného konania. Popri ostatných dôkazných prostriedkoch popisovalo nariadenie v čl. 66 rekogníciu osôb a vecí nasledovným spôsobom:¹⁴

„Ak je pre trestné konanie dôležité, aby podozrivý, obvinený, svedok alebo poškodený znovu poznal osobu alebo vec, vykoná policajt rekogníciu. Na vykonanie rekognície môžu byť prirátaní figuranti a prirátanie sa vždy nezúčastnená osoba. Figurant má nárok na náhradu nevyhnutných výdavkov a ušlej mzdy alebo iného preukázateľného ušlého príjmu; na to musí byť figurant upozornený.

Obvinený, podozrivý, svedok alebo poškodený, ktorí majú poznať osobu alebo vec, sa pred rekogníciou vypočujú ku skutočnostiam, za ktorých osobu alebo vec vnímali a k znakom alebo osobitostiam, podľa ktorých by bolo možné osobu alebo vec poznať.

Ak má byť poznaná osoba, ukáže sa obvinenému, podozrivému, svedkovi alebo poškodenému medzi niekoľkými osobami (najmenej tri) rovnakého pohlavia, ktoré sa výrazne neodlišujú vekom, vzrastom ani oblečením. Osoba, ktorá má byť poznaná, sa vyzve, aby sa zaradila na ľubovoľné miesto medzi poznávané osoby. Pri kladnom výsledku rekognície, v prípade poznania osoby je vhodné poznávajúcu osobu vyzvať, aby opätovne označila poznávaný objekt, pričom sa umožní osobe, ktorá má byť poznaná, aby sa zaradila na ľubovoľné miesto medzi poznávané osoby.

Ak nie je možné ukázať osobu, ktorá má byť poznaná, rekognícia sa vykoná podľa fotografie, ktorá sa predloží s fotografiami niekoľkých ďalších osôb (najmenej päť).

Ak má byť poznaná vec, ukáže sa v skupine vecí toho istého druhu.

Ak sa koná rekognícia za účasti osoby maloletej, použije sa primerane ustanovenie § 135 TP.

Ak je výnimočne treba vykonať rekogníciu svedkom (ako poznávajúcou osobou), ktorého totožnosť

¹³ KONRÁD, Z. 2006. Po veľké novele trestného rádu objavujeme v kriminalistické taktice nové problémy? In Kriminológia. 2006, roč. 39, č. 2, s. 98.

¹⁴ Vestník ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 17/2007.

je utajená, ohrozeným svedkom alebo chráneným svedkom, vykoná sa pomocou technického zariadenia s jednostranným priehľadom (francúzske zrkadlo), technického zariadenia na prenos zvuku alebo obrazu, prostredníctvom uzavretého televízneho okruhu alebo iným obdobným spôsobom.

O priebehu rekognície sa spíše zápisnica, v ktorej sa okrem všetkých náležitostí uvedených v osobitnom predpise uvedú podmienky, za ktorých bola vykonaná, jej výsledky, použitie technických prostriedkov na dokumentáciu, vyjadrenie všetkých účastníkov rekognície k obsahu zápisnice a ich podpisy. Označovanie stôp a iných dôkazov a skutočností významných z hľadiska priebehu a výsledku úkonu musí byť rovnaké (totožné) v plániku, obrazovom zázname a v zápisnici o úkone.

Po vykonaní rekognície sa obvinený, podozrivý, svedok alebo poškodený vypočujú, ak je potrebné odstrániť rozpor medzi ich predchádzajúcou výpoveďou a výsledkami rekognície.“

Úprava rekognície osôb a vecí v čl. 66, v N MV SR č. 17/2007 bola v porovnaní s ustanovením § 126 Trestného poriadku nepochybne konkrétnejšia, no popri kladoch vykazovala niekoľko formulácií, ktoré by potrebovali z pohľadu jednoznačného postupu presnejšie dopracovanie.

Skôr ako prejdeme k určitým obsahovým negatívam čl. 66 N MV SR č. 17/2007, chceme pre porovnanie s § 126 Trestného poriadku naopak vyzdvihnúť presné vymedzenie minimálneho počtu predvádzaných osôb (najmenej 3 osoby), keďže zákonodarca v § 126 Trestného poriadku vyslovene hovorí len o „viacerých osobách“ podobného zovňajšku.

Zastávame názor, že presnejšie dopracovanie potrebuje hlavne časť o rekognícii na základe fotografie, ako aj časť pojednávajúca o rekognícii vecí. Ku konkrétnej úprave rekognície na základe fotografie by sme chceli doplniť, že predloženie fotografií niekoľkých ďalších osôb má svoje presné pravidlá. Je dôležité, aby si riadiaci policajti uvedomovali, že fotografie iných osôb sa vo všeobecných znakoch nesmú výrazne odlišovať od fotografie skúmanej osoby. Predložené fotografie musia byť rovnakého formátu a druhu ako fotografia skúmanej osoby. Vybrané fotografie musia byť zároveň také, aby neboli v skupine fotografií ničím nápadné. Pri poznávaní vecí na základe odporúčania citovaného nariadenia chceme len upozorniť na fakt, že kriminalistika rozoznáva rekogníciu vecí hnutelnej a nehnuteľnej. Presnejšiemu postupu pri poznávaní vecí by neuškodilo ani stanovenie minimálneho počtu poznávaných vecí v skupine, ako aj stručná zmienka o tzv. skrytých znakoch (opravách, úpravách a pod.), na ktoré by mal byť zameraný predchádzajúci výsluch.

Úprava výkonu rekognície v čl. 66, v N MV SR č. 17/2007 obsahovala aj nasledovnú formuláciu, ktorá v N MV SR č. 17/2007 znela: „Pri kladnom výsledku rekognície, v prípade poznania osoby je vhodné poznávajúcu osobu vyzvať, aby opätovne označila poznávaný objekt, pričom sa umožní osobe, ktorá má byť poznaná, aby sa zaradila na ľubovoľné miesto medzi poznávané osoby.“

Po preštudovaní a rozanalyzovaní vybraného konštatovania nám napadajú nasledovné otázky: Z akého konkrétneho dôvodu je v prípade poznania osoby „vhodné opätovne“ po krátkom časovom okamihu poznávajúcu osobu vyzvať, aby označila poznávaný objekt? Čo znamená v tomto kontexte slovo „vhodné“ z pohľadu ďalšieho opakovania rekognície? Odpovedať sa pokúsime názorom z odborného článku českého kriminalistu Konráda, ktorý sa popri iných kriminalistických metódach dlhodobo zaoberá práve rekogníciou. Autor vo svojom článku konštatuje, že v poslednej dobe viedol na tému opakovania rekogničného aktu po krátkom časovom okamihu veľmi veľa diskusií. Výsledkom bolo, že na argument neopakovateľnosti rekognície policajti v praxi uvádzajú, že sa údajne nejedná o opakovanie rekognície, ale len o opakovanie jedného rekogničného aktu v rámci jednej rekognície. Na otázku koľkokrát je treba rekogničný akt v rámci jednej rekognície opakovať, aby bola vylúčená náhodnosť voľby, nedokázal žiadny z policajtov odpovedať. Rovnako nedokázali vysvetliť, že prečo by svedok po jednoznačnej identifikácii poznávanej osoby v priebehu prvého rekogničného aktu nemal tú istú osobu poznať o niekoľko minút len preto, že zmenila číslo a postavenie v skupine osôb. Záver autora znie, že pokiaľ si nevážite svoj čas a prácu, nič nebráni opakovať rekogničný akt v rámci jednej rekognície napríklad päť až šesťkrát. Prečo nie?¹⁵

¹⁵ KONRÁD, Z. 2005. Nové teoretické a praktické problémy kriminalisticko-taktických metod? In Pokroky v kriminalistike 2005. Bratislava: A PZ, 2005. s. 203.

Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 17/2007 však bolo k 1. januáru 2011 zrušené a naopak účinnosť nadobudlo Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 175/2010 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchatel'ov a o postupe v trestnom konaní¹⁶ (ďalej len „N MV SR č. 175/2010“), ktoré bohužiaľ už postup aplikácie jednotlivých dôkazných prostriedkov neupravuje. Zastávame názor, že poznatky vzťahujúce sa k výkonu rekognície, ako aj k ďalším dôkazným prostriedkom uvádzané v súčasnosti už zrušenom N MV SR č. 17/2007 mali byť súčasťou N MV SR č. 175/2010, keďže v porovnaní s ustanoveniami o dôkazných prostriedkoch upravených v Trestnom poriadku predstavovali podrobnejší návod pre vyšetrovateľ'ov, ako aj pre poverených príslušníkov Policajného zboru pri plnení úloh trestného konania.

S cieľom zistiť stupeň poznania a využívania teoretických poznatkov spojených s výkonom rekognície v policajnej praxi bol zrealizovaný výskum, ktorý prebiehal v období rokov 2009 až 2010. Zber empirického materiálu bol zabezpečený pomocou štruktúrovaného dotazníka, pričom výskumná vzorka pre dotazníkovú metódu pozostávala celkovo zo 100 respondentov, z ktorých bolo 50 vyšetrovateľ'ov, a 50 policajtov poverených skráteným vyšetrovaním.

Na výsledky už zrealizovaného výskumu nadväzuje súčasná výskumná úloha „Realizácia rekognície v kriminalistickej praxi“, ktorej projekt je na Akadémii Policajného zboru v Bratislave vedený pod číslom *výsk. 167*. Samotný výskum prebieha od roku 2012 až doposiaľ. Zber empirického materiálu bol zabezpečený pomocou štruktúrovaného dotazníka, pričom výskumná vzorka pre dotazníkovú metódu pozostávala celkovo zo 150 respondentov, z ktorých bolo 75 vyšetrovateľ'ov, a 75 policajtov poverených skráteným vyšetrovaním. Súčasný výskum posúva skúmanie do novej roviny, pričom zohľadňuje organizačné zmeny v Policajnom zbore Slovenskej republiky, ktoré nastali od 1. januára 2011, kedy došlo k organizačnému zlúčeniu služby kriminálnej a justičnej polície. Po vyhodnotení odpovedí na otázky, ktoré sa vzťahovali k vybranej problematike boli zaznamenané nasledovné názory:¹⁷

Tabuľka č. 1: Percentuálne vyhodnotenie odpovedí na položenú otázku:

Považujete rekogníciu v Trestnom poriadku za dostatočne vyjadrenú vzhľadom k jej kriminalisticko-taktickým aspektom?

Považujete rekogníciu v Trestnom poriadku za dostatočne vyjadrenú vzhľadom k jej kriminalisticko-taktickým aspektom?	skrátené vyšetrovanie	vyšetrovanie
áno	60%	66%
nie	14%	14%
neviem	26%	20%

Podľa väčšiny policajtov na úseku skráteného vyšetrovania je rekognícia vzhľadom na jej kriminalisticko-taktické aspekty, v aktuálnom Trestnom poriadku dostatočne vyjadrená 60%. Opačný názor zastáva 14% respondentov, ktorí vyjadrenie rekognície v Trestnom poriadku považujú za nedostatočné. Na položenú otázku nevedelo odpovedať až 26% respondentov.

Podobné názory, ale s iným percentuálnym vyjadrením boli zaznamenané aj u vyšetrovateľ'ov. Prevažná časť respondentov sa domnieva, že súčasné vyjadrenie rekognície v Trestnom poriadku je dostatočné 66%. Na druhej strane opačný názor vyjadřilo 14% respondentov. Na položenú otázku nevedelo odpovedať 20% vyšetrovateľ'ov.

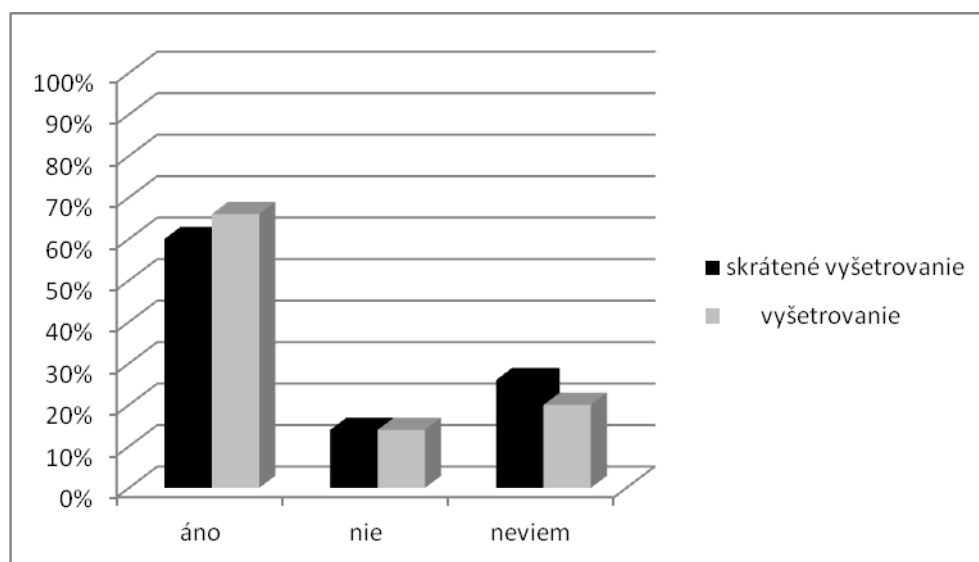
Zastávame názor, že právna norma nemôže policajtom stanoviť, akým zákonným spôsobom je potrebné zrealizovať rekogníciu, ak v jej konkrétnom vymedzení budú chýbať kriminalistické zásady pre jej výkon.

¹⁶ Vestník ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 175/2010.

¹⁷ Výber z výsledkov výskumu, ktoré vypovedajú o ponímaní rekognície policajnou praxou.

Graf č. 1: Grafické vyhodnotenie odpovedí na položenú otázku:

Považujete rekogníciu v Trestnom poriadku za dostatočne vyjadrenú vzhľadom k jej kriminalisticko-taktickým aspektom?

Tabuľka č. 2: Percentuálne vyhodnotenie odpovedí na položenú otázku:

Akým spôsobom sa podľa Vás odrazila rekodifikácia Trestného poriadku na realizácii rekognície ako procesného úkonu?

Akým spôsobom sa podľa Vás odrazila rekodifikácia Trestného poriadku na realizácii rekognície ako procesného úkonu?	skrátene vyšetovanie	vyšetovanie
pozitívnym spôsobom	2%	4%
žiadnym spôsobom	52%	38%
znížil sa počet rekognícií	2%	0%
zvýšil sa počet rekognícií	2%	0%
rekognícia je dôkazným prostriedkom	2%	4%
je nutné pribrať nezúčastnenú osobu	0%	4%
neviem	24%	30%
neuviedol	14%	18%
nevyhodnotiteľné	2%	2%

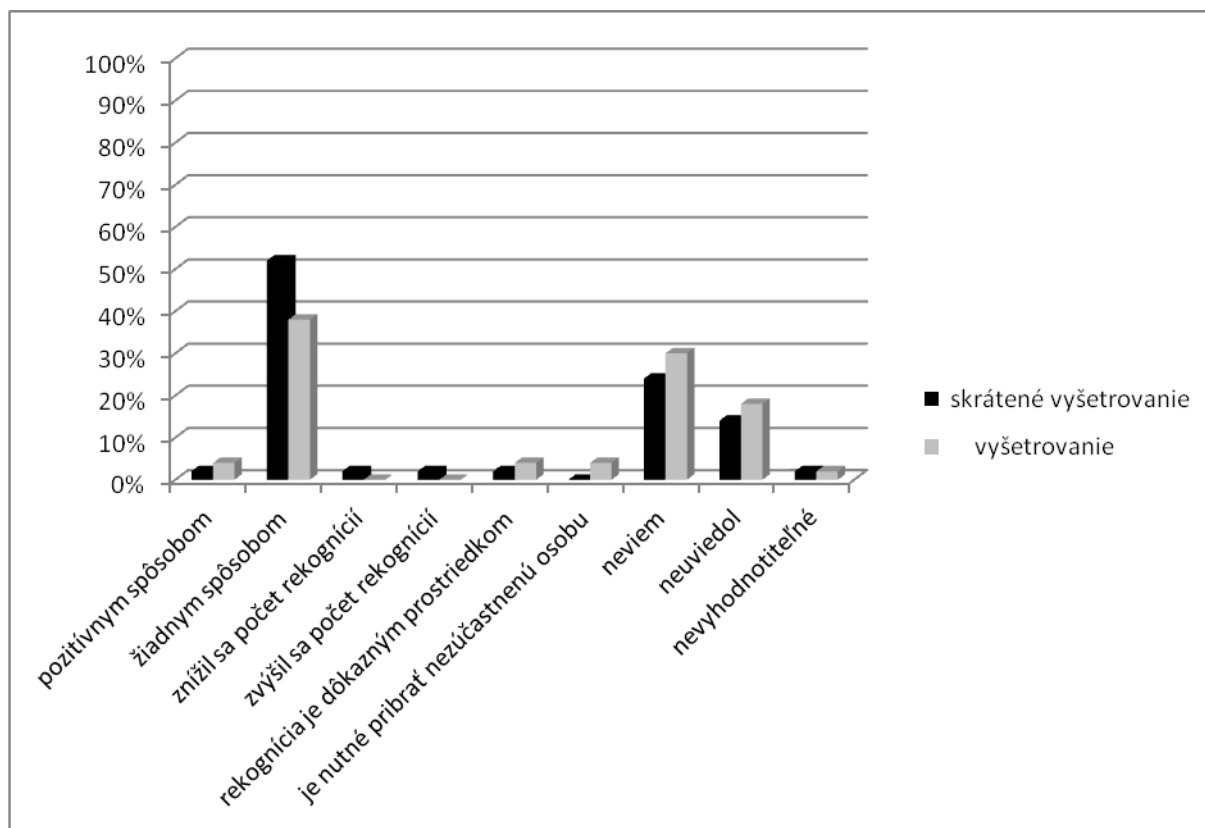
Prevažná časť policajtov na úseku skráteneho vyšetovania zastáva názor, že rekodifikácia Trestného poriadku sa na praktickej realizácii rekognície, ako procesného úkonu žiadnym spôsobom neprejavila 52%. Na položenú otázku nevedelo odpovedať až 24% respondentov, a 14% svoj názor neuviedlo. Vyhodnotiť sa nedala jedna odpoveď 2%. Odpovede respondentov obsahovali aj konkrétne názory: rekodifikácia Trestného poriadku sa na realizácii rekognície prejavila pozitívnym spôsobom 2%, znížil sa počet rekognícií 2%, zvýšil sa počet rekognícií 2%, rekognícia je dôkazným prostriedkom 2%.

Podobné názory boli zaznamenané aj v odpovediach vyšetrovateľov. Väčšia časť zo skupiny respondentov zastáva názor, že rekodifikácia Trestného poriadku sa na realizácii rekognície žiadnym spôsobom neprejavila 38%. Na otázku nevedelo odpovedať až 30% vyšetrovateľov, a 18% názor neuviedlo. Vyhodnotiť sa nedala jedna odpoveď 2%. Odpovede vyšetrovateľov obsahovali aj konkrétne názory: rekodifikácia Trestného poriadku sa na realizácii rekognície prejavila pozitívnym spôsobom 4%, rekognícia sa stala dôkazným prostriedkom 4%, je nutné pribrať nezúčastnenú osobu 4%.

Z odpovedí respondentov je zrejmé, že rekodifikácia Trestného poriadku nemá na zaužívaný výkon rekognície takmer žiadny vplyv. Zastávame názor, že precíznejšie vymedzenie postupu rekognície v Trestnom poriadku by prispelo k jej efektívnejšiemu využívaniu.

Graf č. 2: Grafické vyhodnotenie odpovedí na položenú otázku:

Akým spôsobom sa podľa Vás odrazila rekodifikácia Trestného poriadku na realizácii rekognície ako procesného úkonu?

Rekognícia si do budúcnosti vyžaduje precíznejšiu úpravu a jasnú zákonnú definíciu, nakoľko odstránením všetkých nejasností v právnej úprave bude možné predchádzať diskutabilným či dokonca nezákonným rozhodnutiam. Riešenie by bolo možné hľadať v podaní návrhu *de lege ferenda* na novelizáciu ustanovenia § 126 Trestného poriadku, ktorý by bol formulovaný:

„Ak sa má rekogníciou zistiť totožnosť nejakej osoby, veci alebo zvieratá, vyzve sa svedok, poškodený alebo obvinený, aby objekt opísal. Až potom sa mu má osoba, vec alebo zviera ukázať, a to medzi najmenej tromi osobami podobného zovňajšku alebo vecami a zvieratami toho istého druhu. Rekogníciu je možné vykonať aj podľa fotografie, prípadne s použitím technických prostriedkov, ak osobu, vec alebo zviera nie je možné ukázať, alebo takýto objekt podstatne zmenil svoju podobu. K rekognícii treba vždy pribrať nezúčastnenú osobu.“

Resumé

V predkladanej vedeckej štúdií autori prezentujú čiastkové výsledky výskumnej úlohy „Realizácia rekognície v policajnej praxi“. Štúdia sa zaoberá problematikou aktuálnej právnej úpravy rekognície v Slovenskej republike so zámerom upriamiť pozornosť na nejasné miesta zákonnej úpravy a zároveň podnietiť diskusiu na ich riešenie. Autori zastávajú názor, že ak má rekognícia v trestnom konaní naplňať svoju úlohu je nevyhnutné, aby sa do jej zákonnej úpravy premietli zásady kriminalistiky, ktoré sú spojené s prípravou a taktikou jej výkonu.

Zoznam bibliografických odkazov

- KOLESÁR, J. – MEDVEĎOVÁ, S. 2003. Rekognícia a jej miesto v procese dokazovania. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2003, roč. 55, č. 11, s. 1060-1066.

- KONRÁD, Z. 2005. Nové teoretické a praktické problémy kriminalisticko-taktických metod? In *Pokroky v kriminalistike 2005: Zborník z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 26.-28.6.2005*. Bratislava: Akadémia PZ, 2005. ISBN 80-8054-359-3. s. 199-205.
- KONRÁD, Z. 2006. Po veľké novele trestného rádu objavujeme v kriminalistické taktice nové problémy? In *Kriminalistika*. ISSN 1210-9150, 2006, roč. 39, č. 2, s. 93-100.
- SAMEK, M. 2004. Súčasný stav využívania rekognície v policajnej praxi v podmienkach SR. In *Pokroky v kriminalistice: Sborník odborných sdělení z mezinárodní konference konané ve dnech 22.-23.9 2004*. Praha: PA ČR, 2004. ISBN 80-7251-171-8. s. 321-326.
- VRÁBLOVÁ, M. 2005. Niekoľko poznámok k trestno-právnej úprave rekognície. In *Pokroky v kriminalistike 2005: Zborník z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 26.-28.6.2005*. Bratislava: Akadémia PZ, 2005. ISBN 80-8054-359-3. s. 251-255.
- Návrh Trestného poriadku z februára 2004.
- Zákon č. 141/1961 Zb. v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.
- Dôvodová správa a legislatívny zámer k Zákonu č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.
- Vestník ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 17/2007 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru pri odhaľovaní trestných činov a zisťovaní ich páchatel'ov, o postupe v trestnom konaní, o výjazdových skupinách a špecializovaných tímoch.
- Vestník ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 175/2010 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchatel'ov a o postupe v trestnom konaní.

TEORETICKO-PRÁVNÁ ANALÝZA PROBLEMATIKY HODNOTENIA ZNALECKÉHO POSUDKU V PRÍPRAVNOM KONANÍ V KONTEXTE JEHO PRAKTICKEJ REALIZÁCIE

prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoriová, PhD.

JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD.

Katedra vyšetrovania

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: Predložená vedecká štúdia predstavuje čiastkový výstup z vedecko-výskumnej úlohy „Znalec v prípravnom konaní“¹, ktorá nadväzuje na výsledky už ukončenej medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy „Aktuálne problémy vyšetrovania vybraných druhov trestných činov“². Štúdia je zameraná na analýzu hlavných zásad a pravidiel platných pre hodnotenie dôkazov vo všeobecnosti, ale najmä na rozbor jednotlivých kritérií, na ktoré sa musí špeciálne zamerať orgán činný v trestnom konaní pri hodnotení znaleckého posudku, aby mohol poznatkom a záverom získaných z tohto dôkazného prostriedku prisúdiť adekvátny dôkazný význam. Osobitná pozornosť je venovaná okolnostiam, ktoré je potrebné preskúmať, aby mohla byť znaleckému posudku prisúdená dôkazná hodnota z pohľadu jeho prípustnosti, závažnosti a vierohodnosti, či už po jeho vecnej (obsahovej) alebo formálnej stránke. V rámci predkladanej vedeckej štúdie sú prezentované iba tie čiastkové výsledky výskumnej úlohy, ktoré bezprostredne súvisia s riešenou problematikou hodnotenia znaleckého posudku v prípravnom konaní.

KLúčové slová: hodnotenie znaleckého posudku, prekročenie kompetencií znalca, znalecká činnosť, znalecké dokazovanie, znalecké skúmanie, znalecký posudok.

Annotation: The present research study is a partial output of scientific research project "Specialist in pre-trial", which builds on the results of already completed an international scientific research project "Current Problems in the investigation of selected types of crime." The study focuses on the analysis of the main principles and rules applicable to the evaluation of evidence in general, but particularly on the analysis of individual criteria that must be special focus enforcement authorities in evaluating the expert's opinion, in order to findings and conclusions derived from that of evidence to attribute importance of adequate evidence. Particular attention is paid to the circumstances must be examined in order to be expert opinion attributed probative value in terms of its admissibility, relevance and credibility, whether after its substantive (content) or formally. As part of the scientific study deals only with the partial results of the research tasks directly related to Tackling evaluation expertise on a pre-trial.
Keywords: evaluation of expert opinion, exceeding the competence of the expert, expert activities, expert evidence, expert examination, expert opinion.

Úvod

Vedecká štúdia predstavuje čiastkový výstup z vedecko-výskumnej úlohy „Znalec v prípravnom konaní“, ktorá nadväzuje na výsledky už ukončenej medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy „Aktuálne problémy vyšetrovania vybraných druhov trestných činov“, v rámci ktorej bola venovaná pozornosť znaleckej činnosti z pohľadu metodík vyšetrovania vybraných druhov trestných činov.

Výskum bol realizovaný v dvoch etapách:

Základný výskum znaleckého skúmania vo vyšetrovaní

V prvej etape sa riešiteľský tím zaoberal problematikou znaleckého skúmania vo vyšetrovaní prostredníctvom využitia základného výskumu. Základný výskum slúžil k nájdeniu, objasneniu nových trestno-právnych a praktických princípov, zákonitostí znaleckého skúmania, k poznaniu podstaty týchto činností a skúmaní. Výsledky takto zrealizovaného základného výskumu sú plne využiteľné vo vedeckých, teoretických disciplínach a odvetviach spoločenskej praxe, ako je právna veda, policajné vedy, teória a prax vyšetrovania, kriminalistika a trestné právo procesné.

Cieľom základného výskumu bolo teoretické javy vysvetliť, uviesť ich príčiny a zákonitosti. Tieto jeho vlastnosti boli využité pri skúmaní znaleckej činnosti, pričom pozornosť bola zameraná na získavanie nových poznatkov z danej oblasti, ktoré nadobudli širšiu, všeobecnú platnosť a majú

¹ Výsk. 181, Akadémia PZ v Bratislave, rok 2013.

² Výsk. 155, Akadémia PZ v Bratislave, Policejní akademie České republiky v Praze, rok 2010-2012.

nielen teoretický význam, ale aj praktický dosah na výkon znaleckého skúmania a každodennú činnosť znalcov, expertov a vyšetrovateľov PZ.³

Za účelom naplnenia cieľov a úloh základného výskumu bola realizovaná analýza nasledovnej údajovej základne:

- efektívnosť trestno-právnej úpravy znaleckého dokazovania a hodnotenia znaleckého posudku v trestnom konaní, úroveň teoretických poznatkov a praktickej činnosti orgánov činných v trestnom konaní a znalcov najmä z pohľadu efektívnosti a zákonnosti ich postupu, oprávnenosti a odôvodnenosti priberania znalcov a využiteľnosti znaleckých posudkov z hľadiska ich dôkazného významu bola posudzovaná grafickou analýzou,
- pri vyhodnocovaní prieskumu boli využité taktiež základné charakteristiky popisnej štatistiky,
- hodnotenie názorov vyšetrovateľov Policajného zboru a znalcov bolo vykonané pomocou asociačnej analýzy.

Nosnou metódou základného výskumu a súčasne základom pre získanie primárnych zdrojov bol dotazník. Rozhodnutie pre voľbu dotazníkovej metódy bolo ovplyvnené skutočnosťou, že dotazník patrí k najpoužívanejším nástrojom pri zbere informácií. Otázky v dotazníku boli formulované tak, aby súviseli s cieľom a umožňovali respondentom jasné a stručné odpovede. Základný výskum bol realizovaný na vzorke vyšetrovateľov Policajného zboru zaradených na ÚKP P PZ, OKP KR PZ, OR PZ a na vzorke expertov (znalcov) zaradenými na Kriminalistickom a expertíznom ústave Policajného zboru. Všetky analýzy boli realizované prostredníctvom tabuľkového procesora MS Excel, ktorý vyhovoval stanoveným požiadavkám.⁴

Základný výskum znaleckého skúmania vo vyšetrovaní uskutočnila katedra vyšetrovania Akadémie Policajného zboru v Bratislave v úzkej spolupráci s ÚKP P PZ a KEÚ PZ. Vzájomná spolupráca pri plnení výskumných úloh bola základným predpokladom úspešnosti ich vyriešenia a dosiahnutia nových vedeckých poznatkov v odvetví znaleckého skúmania.

Základný výskum v prvej etape bol primárne realizovaný na vzorke vyšetrovateľov Policajného zboru za účelom získania relevantných informácií a názorových poznatkov na problematiku znaleckého dokazovania z pohľadu činnosti vyšetrovateľov Policajného zboru, ako orgánov činných v trestnom konaní.

So žiadosťou o spoluprácu bolo oslovených 150 respondentov vyšetrovateľov Policajného zboru. Návratnosť dotazníkov bola 88 %, tzn. k vyhodnoteniu bolo využitých 132 dotazníkov.

Základný výskum v prvej etape bol realizovaný na vzorke znalcov (expertov) za účelom získania relevantných informácií a názorových poznatkov na problematiku znaleckého dokazovania z pohľadu činnosti znalca (experta), tzn. z opačného pohľadu ako boli získavané od vyšetrovateľov Policajného zboru. Táto vzorka slúžila taktiež na porovnanie získaných údajov s údajmi získanými od vyšetrovateľov Policajného zboru, pokiaľ im boli položené otázky s rovnakým zameraním. Za vzorku znalcov (expertov) boli vybraní príslušní pracovníci Kriminalistického a expertízneho ústavu Policajného zboru. Výber bol determinovaný dvoma základnými skutočnosťami. Po prvé, predmetom teórie a praxe vyšetrovania je skúmanie procesu vyšetrovania, ktorého súčasťou je aj činnosť Kriminalistického a expertízneho ústavu Policajného zboru a teda aj znalcov (expertov), ktorí túto činnosť realizujú v konkrétnej praxi. Po druhé, znalecký odbor kriminalistika je výrazne najfrekvencovanejším znaleckým odborom využívaným v trestnom konaní, čo vytvára odôvodnený predpoklad, že znalci (experti) zaradení na Kriminalistickom a expertíznom ústave Policajného zboru sa budú s problematikou znaleckého dokazovania v trestnom konaní stretávať najčastejšie a budú mať na tomto úseku z pohľadu znalcov (expertov) najväčšie poznatky a skúsenosti.

So žiadosťou o spoluprácu bolo oslovených 20 respondentov, pričom návratnosť dotazníkov bola 100 %, tzn. k vyhodnoteniu bolo využitých všetkých 20 dotazníkov. V prípade znalcov (expertov) zaradených na Kriminalistickom a expertíznom ústave Policajného zboru sa jednalo o kvalitatívny výskum, ktorý bol vykonaný tak, aby bol výber respondentov čo najreprezentatívnejší.

Komparácia obsahu odpovedí vyšetrovateľov Policajného zboru a znalcov (expertov)

³ Katriak, M.: Metódy a techniky sociologického výskumu. Bratislava: Veda, 1975, s. 20.

⁴ Holc, K. - Porada, V. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 62-63.

V rámci prvej etapy základného výskumu problematiky znaleckého skúmania v procese vyšetrovania bol dôraz kladený na objasnenie zložitých javov znaleckej činnosti, na príčiny a zložité následky vyplývajúce zo znaleckých záverov a ich následného priameho využitia v trestno-právnej praxi, v procese dokazovania.⁵ Vzniknuté príčiny a vzniknuté javy charakteristické pre túto činnosť, ktoré vyplynuli z odpovedí respondentov na otázky v predložených dotazníkoch bolo nutné ďalej skúmať za využitia porovnávacej, komparatívnej metódy. Komparatívna metóda bola zameraná na obsah jednotlivých odpovedí vyšetrovateľov Policajného zboru a znalcov (expertov). Riešiteľský tím vzájomne porovnával okolnosti, za ktorých znalecká činnosť prebieha, vykonáva sa a hodnotí, ktoré vyplynuli z odpovedí respondentov. Vecná analýza poukázala na okolnosti, za ktorých skúmaný jav nastal a na okolnosti, za ktorých nenastal alebo nemohol nastať. Z porovnania obsahu odpovedí bolo možné vyvodiť závery o skúmanom jave znaleckej činnosti.⁶

Výsledky panelového rozhovoru vyšetrovateľov Policajného zboru a znalcov (expertov)

Druhá etapa výskumu bola zameraná na overenie objektívnosti informácií, empirických faktov v súčasnosti, v prítomnom využívaní znaleckej činnosti vo vyšetrovaní. Riešiteľský tím skúmal do akej miery presne a pravdivo odrážajú a zachytávajú odpovede respondentov z prvej etapy základného výskumu skúmané javy. Či predložený obraz znaleckého skúmania je pravdivý, verný, subjektívnymi činiteľmi neovplyvnený a neskreslený pohľad na skúmaný jav a či pravdivo objasňuje jeho podstatu.

Preskúmavala sa reliabilita, spoľahlivosť a hodnovernosť získaných výsledkov ovplyvnená časovým odstupom, stabilita výsledkov za pomoci opakovaného skúmania. Pozornosť sa orientovala aj na validitu alebo platnosť získaných výstupov.⁷

Odpovede získané od respondentov zo základného výskumu boli verifikované za pomoci panelového rozhovoru, pri ktorom sa opätovne vyjadroval k otázkam znaleckého skúmania ten istý súbor osôb a na tie isté skutočnosti, postoje, názory a pod. ako pri prvej etape výskumu avšak po istom časovom odstupe, keď už nemôžu pôsobiť tzv. pamäťové efekty prvého základného výskumu.⁸

Jeho cieľom bolo zistiť zmeny v postojoch, názoroch a mienke vyšetrovateľov Policajného zboru a znalcov (expertov) na znaleckú činnosť s odstupom času.⁹

V rámci predkladanej vedeckej štúdie sú prezentované iba tie čiastkové výsledky výskumnej úlohy, ktoré bezprostredne súvisia s riešenou problematikou hodnotenia znaleckého posudku v prípravnom konaní.

Hodnotenie znaleckého posudku v prípravnom konaní

Pôsobenie orgánov činných v trestnom konaní môže byť úspešné len vtedy, ak ich rozhodnutia v konkrétnej trestnej veci budú zodpovedať tomu čo sa skutočne stalo. Orgán činný v trestnom konaní musí postupovať tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, preto je nevyhnutné, aby presne a všestranne poznal okolnosti, za ktorých bol skutok spáchaný.

Orgán činný v trestnom konaní v prevažnej miere, poznáva skutkový stav deja (trestného činu), ktorý sa už stal. Robí tak za pomoci dokazovania. Vďaka rozvoju vedy a techniky sa významnou súčasťou tohto procesu stala aj znalecká činnosť, ktorá je bezprostredne spojené s osobou znalca, ktorý na základe svojich odborných vedomostí dokáže objasniť skutočnosti dôležité pre trestné konanie, ktorých povaha si tieto odborné znalosti vyžaduje.

I keď je znalecké skúmanie jednou z najzložitejších metód zisťovania skutkového stavu veci v procese dokazovania v prípravnom ale aj celom trestnom konaní, jej opodstatnenosť a význam spočíva v skutočnosti, že v niektorých prípadoch je to metóda doslova nezastupiteľná a pri jej správnej aplikácii poskytuje dôkazné informácie, ktoré nemožno získať iným spôsobom. Je

⁵ Holcr, K. - Porada, V. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 50-51.

⁶ Katriak, M.: Metódy a techniky sociologického výskumu. Bratislava: Veda, 1975, s. 232-233.

⁷ Katriak, M.: Metódy a techniky sociologického výskumu. Bratislava: Veda, 1975, s. 149.

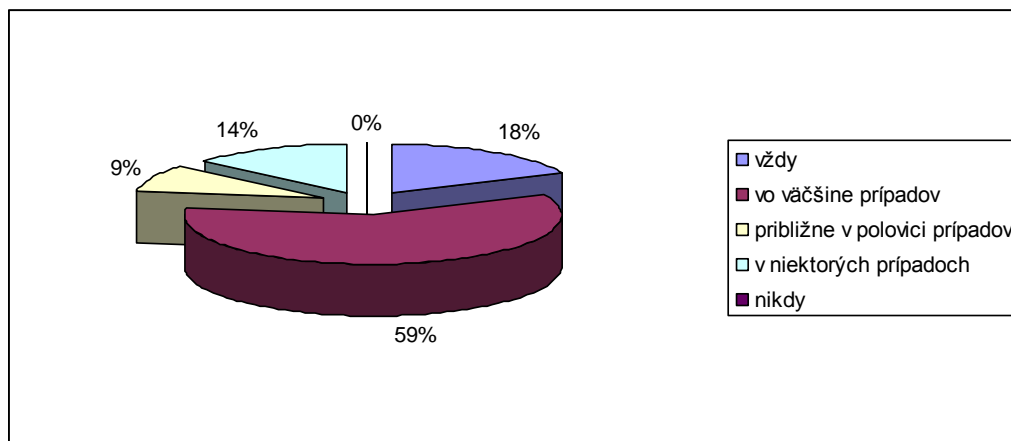
⁸ Holcr, K. - Porada, V. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 53.

⁹ Katriak, M.: Metódy a techniky sociologického výskumu. Bratislava: Veda, 1975, s. 163-164.

efektívnym prostriedkom preverky dôkazov a získavania nových dôkazných informácií, ako aj preverky vyšetrovacích verzíí.

Základný výskum

Graf č. 1: Prípady, v ktorých sú dôkazné informácie získané zo znaleckého posudku, pri rozhodovaní vyšetrovateľa vo veci, jedným z rozhodujúcich dôkazov, v zmysle zásady voľného hodnotenia dôkazov

V súvislosti s dôkaznou hodnotou znaleckých posudkov bola predmetom skúmania aj skutočnosť, ako často sú dôkazné informácie získané zo znaleckého posudku, pri rozhodovaní vyšetrovateľa vo veci, jedným z rozhodujúcich dôkazov, v zmysle zásady voľného hodnotenia dôkazov. Na základe vyhodnotenia odpovedí respondentov bol zistený vcelku priaznivý výsledok. Až 77 % oslovených vyšetrovateľov uviedlo, že dôkazné informácie získané zo znaleckého posudku, sú pri jeho rozhodovaní vo veci vždy, alebo vo väčšine prípadov jedným z rozhodujúcich dôkazov. Dôkazné informácie získané zo znaleckého posudku považuje pri svojej rozhodovacej činnosti za rozhodujúce dôkazy približne v polovici prípadov 9 % respondentov a v niektorých prípadoch 14 % respondentov. Z uvedeného je možné konštatovať, že čiastkovú hypotézu „dôkazné informácie uvedené v znaleckého posudku hodnotia vyšetrovatelia Policajného zboru ako jedny z rozhodujúcich pre samotné rozhodnutie vo veci“, sa na základe uvedených štatistických údajov podarilo potvrdiť.

Ako už bolo uvedené, za pomoci využitia technických prostriedkov, postupov a odborných znalostí znalcov je možné ozrejmiť mnohé okolnosti prípadu a na základe nich potom aj objasniť skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti. **Znalec** je teda osoba, ktorú orgán činný v trestnom konaní priberá do trestného konania za tým účelom, aby na základe svojich odborných znalostí objasnila tú či onú skutočnosť dôležitú pre trestné konanie, na objasnenie ktorej sa takéto odborné znalosti vyžadujú.¹⁰ Poznatky a závery, ku ktorým znalec na základe svojich odborných znalostí dospel odovzdáva orgánu činnému v trestnom konaní prostredníctvom znaleckého posudku, ako jedeného z dôkazných prostriedkov.¹¹

Znalecký posudok je slovným popisom činnosti znalca, v ktorom je obsiahnutý priebeh a výsledky znaleckého skúmania. Jeho cieľom a vlastným poslaním v trestnom konaní je objasniť odborné otázky súvisiace s trestnou vecou.

Znalecký posudok musí zachytávať v stručnej forme celý priebeh a výsledky skúmania vrátane vyvođených záverov, obsahujúcich odpovede na otázky položené znalcovi.¹²

¹⁰ Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 475. Ďalej pozri napr. Husár, E. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2003, s. 129. Cisárová, D. – Fenyk, J. – Mandák, V. a kol.: Trestní právo procesní. Praha: Linde Praha, 2002, s. 320.

¹¹ Vid' § 119 ods. 2 Trestného poriadku.

¹² Krajník, V. - Straus, J. a kol.: Kriminálna taktika. Bratislava: Akadémia PZ, 2000, s. 54.

V zmysle súčasnej právnej úpravy znalecký posudok zostavuje znalec osobne. Podáva sa spravidla písomne (§ 145 ods. 2 Trestného poriadku), v prípade znaleckého posudku podaného znaleckým ústavom vždy (§ 147 ods. 3 Trestného poriadku).¹³

Trestný poriadok neustanovuje náležitosti znaleckého posudku. Touto otázkou sa zaoberá § 17 zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch“).

Písomný znalecký posudok má obsahovať:

- titulnú stranu (obsahuje identifikačné údaje znalca, zadávateľa, číslo spisu, označenie „znalecký posudok“, poradové číslo a rok zhotovenia znaleckého posudku, stručnú charakteristiku veci, v ktorej sa znalecké skúmanie vykonáva, počet strán (z toho príloh) a počet odovzdaných vyhotovení),
- úvod (obsahuje úlohy určené orgánom činným v trestnom konaní a právny úkon, na ktorý bude znalecký posudok použitý, dátum vyžiadania znaleckého posudku, dátum ku ktorému je znalecký posudok vypracovaný a podklady na vypracovanie znaleckého posudku),
- posudok (obsahuje opis predmetu znaleckého skúmania a skutočností, na ktoré znalec pri úkone znaleckej činnosti prihliadal, postup, na základe ktorého sa dopracoval k odpovediam na otázky položené orgánom činným v trestnom konaní a k splneniu ním uložených úloh),
- záver (obsahuje odcitované otázky orgánu činného v trestnom konaní a stručné odpovede na ne, miesto a dátum, odtlačok znaleckej pečate, podpis znalca),
- prílohy potrebné na zabezpečenie preskúmateľnosti znaleckého posudku,
- znaleckú doložku (obsahuje identifikačné údaje znalca, označenie odboru a odvetvia, v ktorom je znalec oprávnený podávať znalecké posudky, a poradové číslo úkonu znaleckej činnosti, pod ktorým je znalecký posudok zapísaný v denníku).

Najpodstatnejšími časťami znaleckého posudku sú najmä posudok a záver. Záleží nepochybne na schopnostiach a odbornej úrovni znalca, aby stručne, zrozumiteľne vystihol podstatu veci. Posudok musí obsahovať i zdôvodnenie, aby orgán činný v trestnom konaní mal možnosť preskúmať jeho správnosť a úplnosť.

Prílohy znaleckého posudku môžu tvoriť samostatnú, so znaleckým posudkom nezošitú časť, v takom prípade musia obsahovať údaje o znaleckom posudku, ku ktorému sa viažu, musia byť zošité a opatrené úradnou pečiatkou a podpisom znalca. Ak je prílohou znalecký posudok iného znalca, postačuje identifikácia prílohy v znaleckom posudku. Rovnako sa postupuje pri prílohách, ktorých rozsah je väčší ako rozsah časti „posudok“.

Celková skladba znaleckého posudku pritom musí byť taká, aby umožňovala v celom rozsahu jeho obsah preskúmať a overiť postupy, či sú zdôvodnené.

Jednotlivé strany písomne podaného znaleckého posudku musia byť očíslované, zviazané a zošité šnúrou. Voľné konce šnúry sa prekryjú nálepkou, ktorú znalec opatrí odtlačkom svojej úradnej pečiatky.

Záver, ktoré sú obsiahnuté v znaleckom posudku, však môžu byť v trestnom konaní použité iba na základe dôkladného zhodnotenia ich vierohodnosti, presnosti a konkrétnosti, ktoré vylučujú akékoľvek pochybnosti o spôsobe, akým boli získané, o správnosti postupu znalca v priebehu skúmania a o ním použitých metódach a prostriedkoch. Preto ešte pred vlastným využitím výsledkov znaleckého skúmania v procese dokazovania je orgán činný v trestnom konaní povinný hodnotiť tak vlastné závery znalca, ako aj postupy popísané v znaleckom posudku, ktorými k týmto záverom dospel.

¹³ R.č. 3/1989 Posudok ústavu podľa § 110 ods. 1 Trestného poriadku (teraz § 147 ods. 1 Trestného poriadku) sa podáva písomne a ako dôkaz sa vždy vykoná prečítaním, ku ktorému nie je potrebný súhlas strán (§ 110 ods. 2, § 212 Trestného poriadku – teraz § 147 ods. 3, § 270 Trestného poriadku). Až keď sa to ukáže potrebné, je možné ďalej vypočítať ako znalca ústavom v posudku označenú osobu, ktorá posudok vypracovala, príp. dve takéto osoby, ak ide o prípad uvedený v § 105 ods. 2 Trestného poriadku (teraz § 142 ods. 1 Trestného poriadku). Ak taká osoba alebo osoby nie sú zapísané v zozname znalcov, je podmienkou ich výsluchu ako znalcov, aby zložili znalecký sľub.

Pre hodnotenie znaleckého posudku platia rovnaké zásady ako pre hodnotenie ostatných dôkazov. Orgán činný v trestnom konaní hodnotí znalecký posudok v zmysle **zásady voľného hodnotenia dôkazov**, pričom mu z hľadiska kritérií hodnotenia dôkazov prisudzuje určitú váhu - hodnotu. Avšak tak, ako vykonávanie jednotlivých dôkazných prostriedkov, napr. výsluchu obvineného, výsluchu svedka, obhliadky a pod., tak i výkon znaleckej činnosti upravujú odlišné ustanovenia Trestného poriadku, ktoré zohľadňujú osobitosti jednotlivých dôkazných prostriedkov, a preto i hodnotenie znaleckého posudku má svoje špecifiká, ktoré závisia od samostatnosti a osobitosti tohto dôkazného prostriedku.

Hodnotenie znaleckého posudku v prípravnom konaní vykonávajú orgány činné v trestnom konaní. Znalec vystupuje v trestnom konaní preto, že na objasnenie niektorých skutočností sú potrebné jeho odborné znalosti, ktoré orgány činné v trestnom konaní nemajú. Treba vychádzať z predpokladu, že orgány činné v trestnom konaní bežne sami nemajú hlbšie znalosti z odboru, ktorý je predmetom znaleckého posudku, avšak treba predpokladať, že poznajú „základnú metodiku znaleckého skúmania“.¹⁴

Hodnotenie výsledkov (záverov) znalca a jeho postupov v priebehu skúmania sa vykonáva nepriamo, sprostredkované prostredníctvom hodnotenia znaleckého posudku, príp. aj výpovede znalca.¹⁵

Pri hodnotení znaleckého posudku sa je tak ako u dôkazov získaných z iných dôkazných prostriedkov potrebné zamerať na preskúmanie jeho:

- prípustnosti,
- závažnosti a relevantnosti pre daný prípad,
- vierohodnosti a pravdivosti.

Preskúmanie **prípustnosti** znaleckého posudku predpokladá preveriť, či posudok podal znalec, ktorý spĺňa zákonné náležitosti súdneho znalca. Patrí sem aj posúdenie vlastného znaleckého posudku a jeho jednotlivých náležitostí. Rovnako dôležité je aj preskúmanie, či bol znalecký posudok získaný spôsobom, ktorý je v súlade so základnými zásadami trestného konania a z nich vyplývajúcich všeobecných procesných pravidiel upravujúcich znaleckú činnosť.

Hodnotenie **závažnosti a relevantnosti** znaleckého posudku v konkrétnej veci spravidla nespôsobuje ťažkosti, pretože orgán činný v trestnom konaní pri nariadovaní znaleckej činnosti ukladá úlohy a otázky, ktoré súvisia s vecou. Skutočnosti, z ktorých znalec v posudku vychádza, je treba zisťovať dokazovaním podľa Trestného poriadku.

Najnáročnejšou otázkou je posudzovanie **vierohodnosti a pravdivosti** znaleckého posudku. V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že orgán činný v trestnom konaní a súd nie je bezpodmienečne viazaný znaleckým posudkom a hodnotí ho ako každý iný dôkaz. Nemôže síce ľubovoľne nahradiť odbornú mienku znalca vlastnou, v danej otázke laickou mienkou, ale môže a je povinný preveriť znalecký posudok najmä z toho hľadiska, či znalec prihliadol na všetky skutočnosti, ktoré majú význam pre podanie posudku, či sa skutkové východiská znaleckého posudku opierajú o skutočnosti v trestnom konaní vierohodne zistené alebo naopak o skutočnosti, ktoré sú pochybné, ba dokonca odporujúce iným výsledkom dokazovania, či zistenia znalca logicky vyplývajú z týchto skutkových predpokladov a majú jednoznačný charakter.¹⁶

Pri vlastnom hodnotení znaleckého posudku, sa v zmysle zásady voľného hodnotenia dôkazov, musí analyzovať znalecký posudok samostatne a treba si overiť aj jeho súlad (nesúlad) s ostatnými dôkazmi zhromaždenými v trestnej veci.

Pri analýze znaleckého posudku je potrebné zhodnotiť jeho **vecnú (obsahovú) i formálnu stránku**.¹⁷

¹⁴ Pješčák, J.: Nástin základů kriminalistiky. Praha: Karlova universita, 1970, 301 s.

¹⁵ Krajník, V. – Straus, J. a kol.: Kriminalistická taktika. Bratislava: Akadémia PZ, 2000, s. 56.

¹⁶ Viktoriová, J. a kol.: Vyšetrovanie. Bratislava: Akadémia PZ, 2013, s. 150, 151, 161.

¹⁷ R.č. 38/2003 – I. Za zákonný spôsob získania dôkazu v zmysle § 89 ods. 2 trestného poriadku (teraz § 119 ods. 2 Trestného poriadku) treba považovať jednak splnenie formálnych, t. j. procesných podmienok vyžadovaných Trestným poriadkom na vykonanie konkrétneho dôkazu a jednak splnenie obsahových (materiálnych) podmienok, t. j. aby úkon – použitý dôkazný prostriedok na vykonanie dôkazu – bol zameraný na zistenie tých skutočností, na ktoré zameraný a použitý môže byť.

Čo sa týka formálnej stránky, v prvom rade je potrebné preskúmanie dodržania procesných ustanovení pri nariadení znaleckého skúmania a pri jeho podávaní, ako aj kompetenciu, odbornosť a nezaujatosť príslušného znalca. V prípade vecnej úplnosti znaleckého posudku, ktorý bol znalcom predložený, je potrebné preskúmať znalcov odborný prístup a závery, ku ktorým dospel.

Pri hodnotení **vecnej stránky** znaleckého posudku je potrebné skúmať, či posudok vychádza zo všetkých zistených dôkazov a skutočností, či je v súlade s ostatnými dôkazmi vykonanými počas vyšetrovania. Ak by sa v trestnej veci zistili dôkazy, ktoré znalec nemal k dispozícii, ktoré mu boli v čase vypracovania a podania znaleckého posudku neznáme, avšak by mohli mať vplyv na závery znaleckého posudku, je orgán činný v trestnom konaní povinný upozorniť na tieto skutočnosti znalca, ktorý posudok spresní a doplní (výsluchom alebo písomne), alebo ak to bude potrebné, vykoná celý znalecký úkon znova.

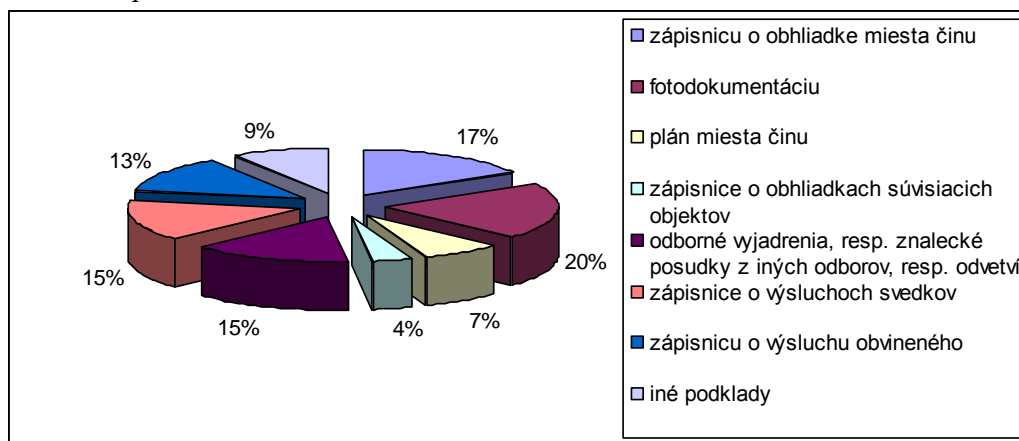
Takáto situácia by mohla nastať napríklad, ak by bol do trestného konania pribratý znalec z odboru cestnej dopravy, ktorý by podal posudok o príčinách havárie na základe jemu predloženého dôkazného materiálu. Až po podaní posudku by vystúpil obvinený s obhajobou, že príčinou havárie bola porucha brzdového systému na jeho vozidle, napr. prasknutie brzdovej hadičky. Dôkazmi (vrátane posudku ďalšieho znalca, ktorý skúmal len túto skutočnosť) by bola obhajoba obvineného potvrdená. Po obdržaní nových dôkazov by mal znalec prehodnotiť svoje predchádzajúce tvrdenie o príčinách havárie a podať nový znalecký posudok.

Kvalita a presnosť záverov závisia aj od toho, či znalec dostane k dispozícii dostatočné množstvo materiálu, vzoriek potrebných na skúmanie, ako aj od toho akú identifikačnú hodnotu majú pre účely znaleckého skúmania objekty a ostatné materiály, osobitne porovnávacie vzorky, s ktorými znalec pracoval.¹⁸

Pri hodnotení znaleckého posudku teda treba z obsahového hľadiska skúmať, či mal znalec pri podaní posudku k dispozícii všetky dostupné dôkazy. Taktiež je potrebné overiť dostatočnosť a vierohodnosť týchto dôkazov, ako aj to či mu boli predložené na skúmanie všetky veci, o ktorých má podať znalecký posudok a či nedošlo k zámene týchto vecí, prípadne ďalších materiálov.¹⁹ Druhou stránkou tohto skúmania bude povinnosť orgánov činných v trestnom konaní hodnotiť, či znalec vyčerpal dané možnosti, či vzal do úvahy všetky skutočnosti, ktoré mal k dispozícii, či podrobil celý materiál odbornému skúmaniu z hľadiska všetkých možných verzií, ktoré sa pri riešení vyskytli, či znalecké skúmanie úplne vyčerpalo všetky možnosti.

Základný výskum

Graf č. 2: Podklady (dôkazy), zo spisového materiálu, ktoré znalec (expert) vyžaduje najčastejšie na podanie znaleckého posudku

Ohľadne otázky, týkajúcej sa podkladov (dôkazov), ktoré zo spisového materiálu znalec (expert) najčastejšie vyžaduje na podanie znaleckého posudku, respondenti najčastejšie uviedli

¹⁸ Pješčák, J. – Bělkin, R. a kol.: Kriminalistika II. časť. Praha: FMV, 1984, s. 141.

¹⁹ Krajník, V. – Straus, J. a kol.: Kriminalistická taktika. Bratislava: Akadémia PZ, 2000, s. 57.

fotodokumentáciu (20 %), nasledovala zápisnica o obhliadke miesta činu (17 %), odborné vyjadrenia, resp. znalecké posudky z iných odborov, resp. odvetví a zápisnica o výsluchu svedka (po 15 %), ďalej zápisnica o výsluchu obvineného (13 %), plán miesta činu (7 %) a zápisnica o obhliadke súvisiacich objektov (4 %). Oboznámiť sa z obsahom iných podkladov (dôkazov), zo spisového materiálu, považovalo za podstatné na podanie znaleckého posudku 9 % respondentov, z toho 5 % považovalo za takéto podklady materiály (listiny), na ktorých sa nachádza porovnávací materiál (napr. písmo) a 4 % samotné uznesenie o pribratí znalca.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť aj povinnosť preskúmať, či znalec pri spracovaní posudku neprekročil hranice svojich kompetencií, t. j. či neriešil veci, ktoré mu nevyplývajú z otázok a úloh uložených v uznesení o pribratí znalca. Taktiež je potrebné preskúmať aj to, či neprekročil hranice svojich oprávnení z tej stránky, či neriešil otázky, ktoré nepatria do jeho odbornosti, ktoré nie je kompetentný posúdiť. Prekročenie kompetencií sa môže týkať aj zasahovania do inej odbornosti.

O posudzovanie otázok, na ktoré nie je znalec kompetentný, by išlo napríklad ak by znalec z odboru ekonómia a manažment, odvetvie účtovníctvo a daňovníctvo po vyhodnotení skutočností, na ktoré je oprávnený, v posudku napr. uviedol: „Tieto závery sú v zhode s objektívnym preskúmaním účtovných dokladov. Skutočnosť, že obvinený účtovné doklady falšoval, vyplýva i z toho, že niektoré podpisy sú zrejme falošné.“

Tento prípad poukazuje na to, že znalec z odboru ekonómia a manažment, odvetvie účtovníctvo a daňovníctvo sa v posudku vyjadril aj k skutočnosti, ktorú nemôže odborne posúdiť, pretože posúdenie pravosti rukopisu, resp. podpisu patrí do kompetencie znalca z odboru kriminalistika alebo písmoznalectvo, odvetvie ručné písmo. Správne mal znalec odporučiť, aby sa vykonalo eventuálne ďalšie znalecké skúmanie, ak na to poukazovali zistené okolnosti prípadu.²⁰

Zásadným prekročením kompetencií sú aj prípady kedy znalec, v rozpore s ustanovením § 145 ods. 1 Trestného poriadku, rieši právne otázky, hodnotí vykonané dôkazy alebo robí právne závery.²¹

Znalecké skúmanie nemá formu previerky dôkazov, preto znalcovi nepatrí právo hodnotiť dôkazy, ale na základe skutočností zistených z jednotlivých dôkazov má posúdiť v rámci svojej odbornosti, či nejaký dej mohol prebehnúť istým spôsobom, či nejaká vec má alebo nemá isté vlastnosti, či sa u osoby dajú objektívne zistiť niektoré znaky, príznaky choroby a pod.

Ide o zložitý postup, pri ktorom znalec vždy nedokáže abstrahovať svoje závery od hodnotenia dôkazov. Tým väčšie nároky sú potom kladené na orgány činné v trestnom konaní, aby vedeli postrehnúť, kedy znalec rieši ešte otázky, ktoré mu boli položené a pohybuje sa v rámci svojich kompetencií, a ktoré údaje už majú charakter hodnotenia dôkazov.

Napríklad môže nastať situácia, že očití svedkovia trestného činu tvrdia, že obžalovaný najprv svoju obeť zastrelil a mŕtvolu potom hodil do vody. Pribratý znalec má zistiť príčinu smrti. Zistí, že strelné zranenie nebolo smrteľné a smrť nastala utopením. Nebolo by správne, keby znalec vyvracal tvrdenie svedkov, že obvinený svoju obeť nezastrelil, a že nevhodil do vody mŕtvolu, pretože by tu už hodnotil správnosť a vierohodnosť svedeckých výpovedí. V takomto prípade by mal posudok obsahovať konštatovanie, že k smrti došlo utopením, a opísanie zistení a vyšetrení, ktorými znalec k svojmu záveru dospel (napr., že strelná rana bola len povrchová, strela nezasiahla životne dôležitý orgán, v pľúcach sa nachádzala voda a pod.).²²

Ak by právne normy umožňovali, aby znalec hodnotil všetky vykonané dôkazy alebo len časť z nich, malo by to za následok negovanie práva orgánov činných v trestnom konaní

²⁰ Mathern, V.: Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1976, s. 110, 111.

²¹ R č. 82/2001 Znalecký posudok nemožno bez ďalšieho odmietnuť iba preto, že znalec nad rámec svojho oprávnenia a v rozpore s ustanovením § 107 ods. 1 Trestného poriadku (teraz § 145 ods. 1 Trestného poriadku) hodnotí vo svojom posudku niektoré dôkazy alebo rieši právne otázky. Skutočnosť, že znalec zaujme vo svojom posudku stanovisko aj k otázke, ktorej zodpovedanie prislúcha výhradne súdu, nerobí tento posudok celkom nepoužiteľným, pokiaľ obsahuje odborné poznatky a zistenia, z ktorých znalec také závery urobil a ktoré súčasne umožňujú súdu, aby si totožný alebo iný záver o tejto otázke urobil sám.

²² Mathern, V.: Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1976, s. 111.

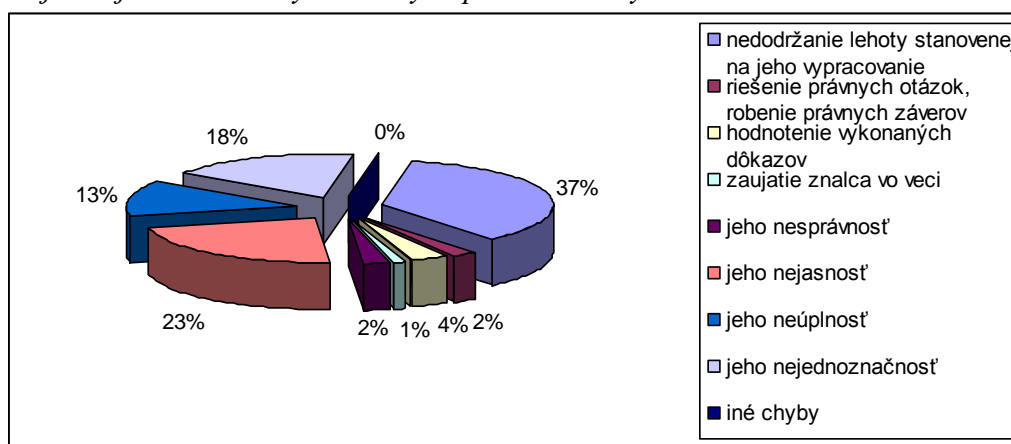
rozhodovať o veci a toto právo by sa presúvalo na znalca, ktorého by tak zákon staval do pozície „znaleckého sudcu“. Znalecký posudok je iba jeden z dôkazných prostriedkov, ktorého správnosť a sila spočíva v presvedčivosti a úplnosti argumentov, ktoré znalec zistil, a nie v hodnotení iných dôkazov. Orgán činný v trestnom konaní musí teda veľmi pozorne skúmať a hodnotiť znalecký posudok a dokázať, eventuálne eliminovať tie jeho časti, ktoré obsahujú hodnotenie dôkazov.²³

Ak závery posudku obsahujú aj právne hodnotenie, nemôže sa orgán činný v trestnom konaní opierať o túto časť znaleckého posudku. Právne hodnotenie nie je vecou znalca. Pokiaľ znalecký posudok takéto hodnotenie obsahuje, nie je pre orgán činný v trestnom konaní záväzný.

Súčasne je však potrebné dodať, že skutočnosť, že znalec zaujme vo svojom posudku stanovisko aj k otázke, ktorej zodpovedanie prislúcha vo vyšetrovaní výhradne orgánu činnému v trestnom konaní, nerobí tento posudok celkom nepoužiteľným, pokiaľ obsahuje odborné poznatky a zistenia, z ktorých znalec také závery urobil, a ktoré súčasne umožňujú orgánu činnému v trestnom konaní, aby si totožný alebo iný záver o takej otázke urobil sám.²⁴

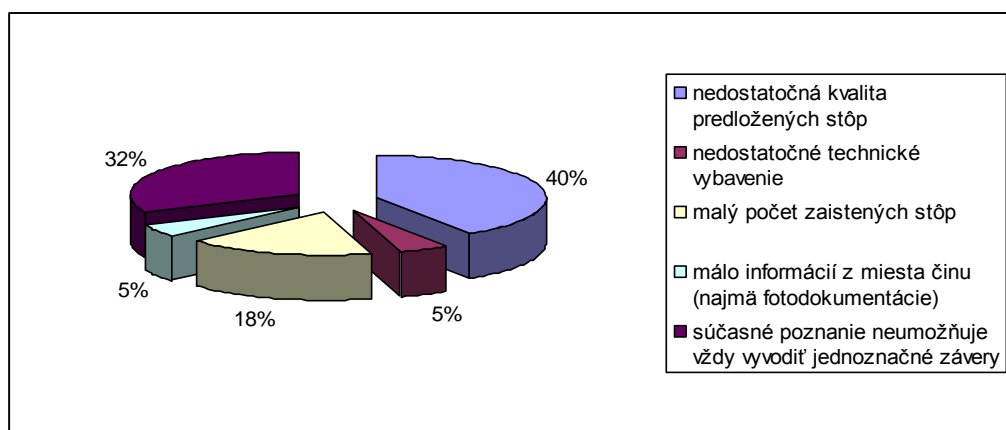
Základný výskum

Graf č. 3: Najčastejšie nedostatky znaleckých posudkov – vyšetrovatelia PZ

Medzi najčastejšie sa vyskytujúce nedostatky znaleckých posudkov oslovení vyšetrovatelia zaradili nedodržanie lehoty stanovenej na jeho vypracovanie (37 %), jeho nejasnosť (23 %), jeho nejednoznačnosť (18 %) a jeho neúplnosť (13 %). Medzi sporadickejšie sa vyskytujúce nedostatky znaleckých posudkov respondenti zaradili hodnotenie vykonaných dôkazov a nesprávnosť znaleckého posudku (zhodne po 4 %), riešenie právnych otázok a robenie právnych záverov (2 %) a zaujatie znalca vo veci (1%).

Graf č. 4: Dôvody, pre ktoré znalec (expert) nepodal v znaleckom posudku jednoznačné závery – znalci, experti

²³ Vid' Pls 7/1965 uverejnenú v Zb. rozh. tr. č. I/1966.

²⁴ Viktoryová, J.: Teória dokazovania. Bratislava: Akadémia PZ, 2006, s. 65-66.

Medzi najčastejšie dôvody, pre ktoré znalec (expert) nepodal v znaleckom posudku jednoznačné závery respondenti, v poradí ich početnosti, uviedli nedostatočnú kvalitu predložených stôp (40 %), skutočnosť, že súčasné poznanie neumožňuje vždy vyvodit' jednoznačné závery (32 %), malý počet zaistených stôp (18 %), nedostatočné technické vybavenie a málo informácií z miesta činu (po 5%).

Komparácia obsahu odpovedí

Na prvom mieste medzi najčastejšie nedostatky znaleckých posudkov uviedli respondenti vyšetrovatelia PZ v 37 % odpovedí ako dôvod nedodržanie lehoty stanovenej na vypracovanie znaleckého posudku, naproti tomu respondenti znalci, experti sa v 40 % svojich odpovedí domnievajú, že následné chyby v nimi spracovaných znaleckých posudkoch pramenia z nedostatočnej kvality predložených stôp políciou a nie z ich spôsobu práce s nimi. Na druhom mieste sa medzi nedostatkami znaleckých posudkov v odpovediach vyšetrovateľov PZ vyskytla ich neúplnosť 13 % odpovedí, nejednoznačnosť 18 % odpovedí a nejasnosť 23 % odpovedí vyšetrovateľov PZ – teda 54 % odpovedí vypovedajúcich o nedostatkoch výrazne ovplyvňujúcich vierohodnosť a dôkazný význam znaleckého posudku. Znalci, experti na druhé miesto v nedostatkoch 32 % odpovedí zaradili, že súčasné poznanie neumožňuje vždy vyvodit' jednoznačné závery, čo je k súčasnému stavu vývoja najmä technických metód vysoké percentuálne zastúpenie. Na treťom mieste u respondentov vyšetrovateľov PZ v 4 % odpovedí je dokonca nesprávnosť znaleckých posudkov, tento dôvod sa u znalcov, expertov nevyskytol vôbec, rovnako ako dôvody uvádzané u vyšetrovateľov PZ na druhom mieste, teda nejasnosť, neúplnosť a nejednoznačnosť znaleckých posudkov. Naopak znalci, experti uvádzajú v 18 % odpovedí malý počet zaistených stôp.

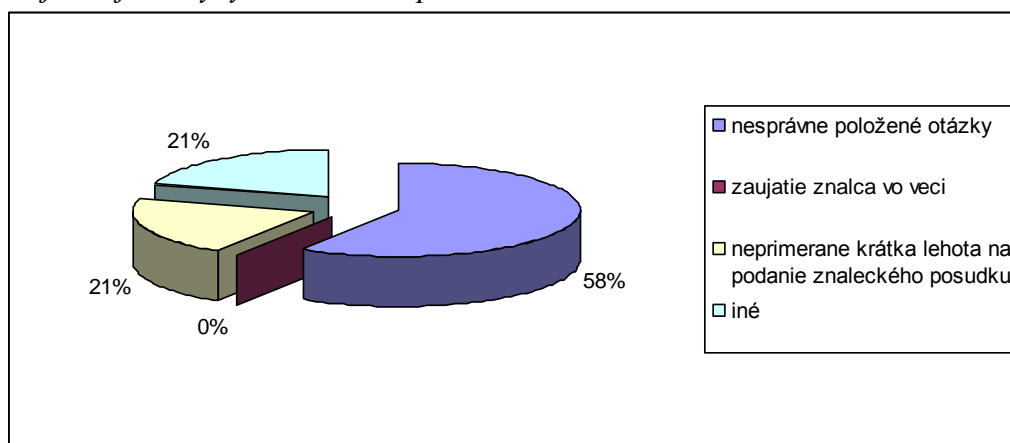
Výsledky panelového rozhovoru

Odpovede týkajúce sa postojov a názorov týkajúcich sa nedostatkov znaleckých posudkov získaných zo základného výskumu a zisťovaných verifikačným rozhovorom u oboch skupín respondentov v 97,1 % odpovedí zotrvali na pôvodných stanoviskách. Len 0,8 % odpovedí znalcov, expertov z dôvodu zlého technického vybavenia pripustilo v niektorých ojedinelých a náročných prípadoch skúmaní určité neúplnosti.

V tejto súvislosti je však potrebné uviesť, že prekročenie kompetencií znalca v niektorých prípadoch pramení z obsahovo a právne chybnej formulácie otázok a úloh, ktoré znalcovi orgán činný v trestnom konaní v uznesení o jeho pribratí ukladá.

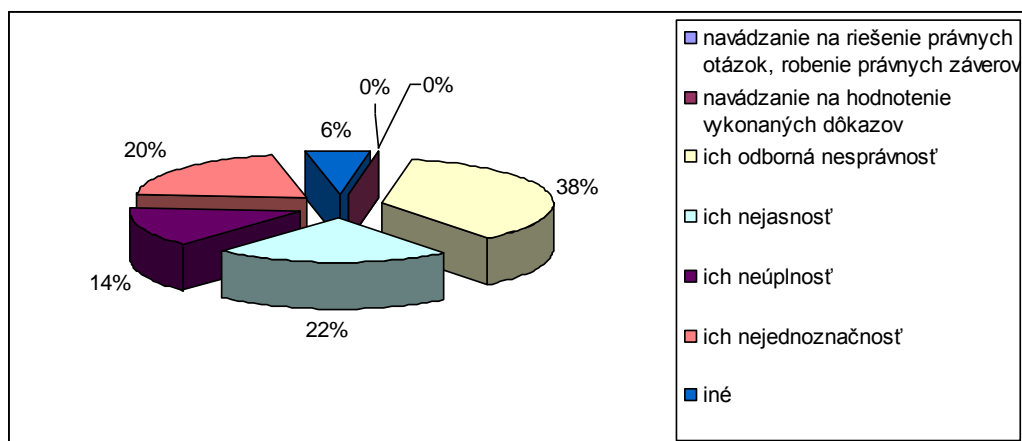
Základný výskum

Graf č. 5: Najčastejšie chyby v uznesení o pribratí znalca

Ako najčastejšiu chybu uznesenia o pribratí znalca, viac ako polovica respondentov (58 %) uviedla nesprávne položené otázky.

Graf č. 6: Najčastejšie chyby vo výpočte a znení jednotlivých otázok položených v uznesení o pribraní znalca

Dotazovaní znalci (experti) medzi najčastejšie chyby v znení otázok vymedzených vyšetrovateľom v uznesení o pribratí znalca zaradili ich odbornú nesprávnosť (38 %), nejasnosť (22 %), nejednoznačnosť (20 %) a neúplnosť (14 %). 6 % respondentov videlo problém v iných dôvodoch, najmä v tom, že v uzneseniach o pribratí znalca bývajú položené otázky, ktorých zodpovedanie neprinesie vyšetrovateľovi žiadnu relevantnú informáciu, otázky, ktorých znenie je obsahovo rovnaké ako v predchádzajúcej otázke, ktorá je len inak naformulovaná, resp. v kopírovaní otázok od svojich kolegov, pričom tieto otázky logicky vôbec nekorešponujú s predloženými predmetmi určenými na skúmanie, čo je problémom najmä menej skúsených vyšetrovateľov. Pozitívne sa javí fakt, že žiaden z respondentov neuviedol ako jednu z najčastejších chýb navádzanie na riešenie právnych otázok, robenie právnych záverov a hodnotenie vykonaných dôkazov čo je výlučne v kompetencii orgánov činných v trestnom konaní a súdov.

V súvislosti s hodnotením znaleckého posudku musia orgány činné v trestnom konaní preskúmať, či znalec použil na skúmanie len dovolené metódy, ktoré vychádzajú z najnovších vedeckých poznatkov, či použitie metód je odôvodnené a či znalecký posudok je v súlade s ostatnými dôkazmi.²⁵ V štádiu prípravného konania sa žiada od orgánu činného v trestnom konaní, aby nielen správne rozhodol o pribratí znalca a dal mu správne otázky, vyčerpávajúce podstatu veci, ale aby znalecký posudok, ihneď po jeho predložení znalcom zhodnotil (v prípade potreby nejasností odstránil výsluchom znalca), a posúdil, či je v zhode s ostatnými dôkazmi. V prípade nezahody bude musieť orgán činný v trestnom konaní, pochopiteľne pomocou ďalších dôkazov, odstrániť rozpory, resp. poukázať na nedostatky v dôkazoch a zhodnotiť, o ktoré dôkazy svoje rozhodnutie oprie.

Pri znaleckom posudku treba okrem súladu s ostatnými dôkazmi zhodnotiť jeho vnútornú jednotu, skĺbenosť argumentov, presvedčivosť a logiku posudku, preveriteľnosť vedeckých metód, ktorými sa znalec dopracoval k svojim záverom, ako aj odôvodnenie záverov.²⁶

Z uvedeného vyplýva, že posudok musí byť jednoznačný, nesmie trpieť vnútornými rozpormi. Znalec má podľa možnosti dôjsť k záverom, z ktorých vyplýva odôvodnená, kategorická – kladná alebo záporná odpoveď na položenú otázku. Znalec by mal na otázku odpovedať buď kladne, a ak nemôže dať na otázku kladnú odpoveď, dá odpoveď zápornú. Rozsudok nemôže byť založený na pravdepodobnosti, ale iba na istote. Pravdepodobný záver v znaleckom posudku sa vyskytuje najmä vtedy, ak znalec odpovedá na základe nedostatočného, neúplného materiálu.

²⁵ Vid' Zb. rozh. tr. č. 40/1969, 20/1970.

²⁶ Viktoryová, J.: Teória dokazovania. Bratislava: Akadémia PZ, 2006, s. 65.

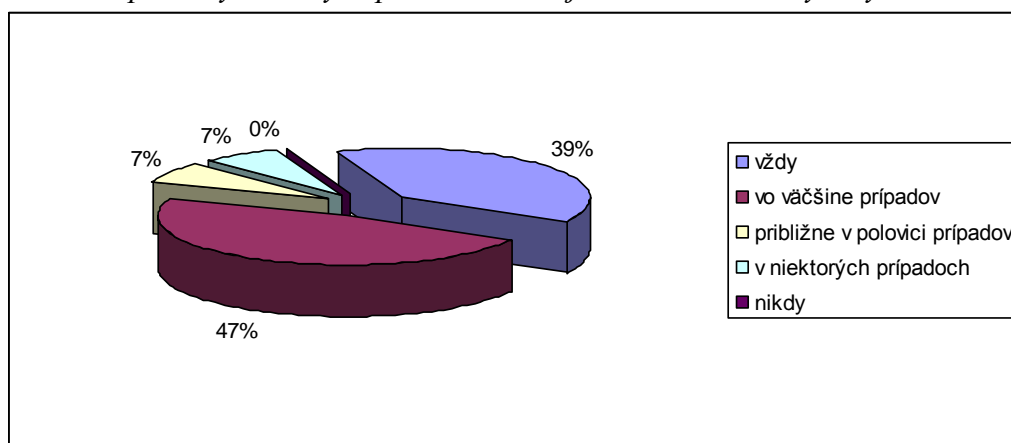
Nemožnosť podať jednoznačný znalecký posudok je niekedy aj nedostačujúcou úrovňou poznania v tom ktorom odbore. V takom prípade má znalec upozorniť na objektívne okolnosti, ktoré bránia podaniu presného posudku, a nemá robiť jednoznačné závery.

Ak znalec niektorú skutočnosť jednoznačne zistí, uvedie to v znaleckom posudku. Ak istú skutočnosť jednoznačne zistiť nemôže (či už ide o celý posudok alebo jeho časť), musí to uviesť v znaleckom posudku, pričom pri výpočte možných variantov označí ich stupeň pravdepodobnosti.

Je potom vecou orgánov činných v trestnom konaní, aby výsluchom, pribratím ďalšieho znalca a ďalšími dôkazmi vec lepšie objasnili a po zhodnotení údajov znaleckého posudku sa rozhodli pre optimálne riešenie. Bude záležať aj na tom, či otázky znalcovi boli položené tak, aby mohol dať na ne jednoznačnú odpoveď. Konečne i stanovisko, že na niektorú otázku sa nedá jednoznačne odpovedať, má z hľadiska hodnotenia dôkazov svoj význam a i pravdepodobný záver má svoj dôkaznú hodnotu. V tom prípade však bude do popredia vystupovať zásada „in dubio pro reo“. Nie je však možné, aby orgán činný v trestnom konaní trval na požiadavke, že znalec má buď odpovedať na otázky jednoznačne, alebo nemá odpovedať vôbec. Tým by zbavoval práve v hraničných prípadoch znalca možnosti, rozviesť možné varianty riešenia, z ktorých orgán činný v trestnom konaní po vykonaní a zhodnotení ostatných dôkazov dôjde k záverom, na ktorých založí svoje rozhodnutie.

Základný výskum

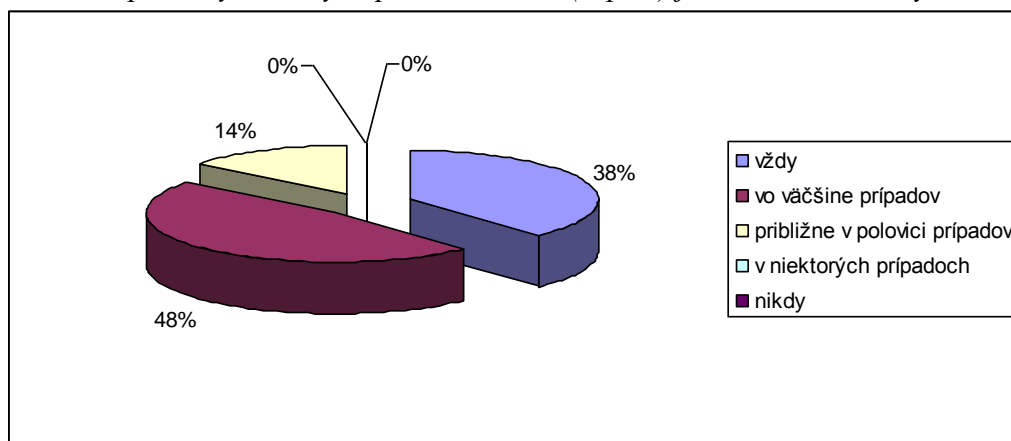
Graf č. 7: Znalecké posudky, v ktorých podáva znalec jednoznačné závery – vyšetrovatelia PZ

Ako vyplýva z uvedeného grafu, 86 % z oslovených vyšetrovateľov považuje vo viac ako polovici prípadov, znalecké posudky podané znalcom za jednoznačné. 39 % z nich uviedlo, že znalecké posudky obsahujú jednoznačné závery vždy a 47 % vo väčšine prípadov. Zhodne po 7 % respondentov považuje závery znaleckých posudkov za jednoznačné v približne polovici prípadov, resp. len v niektorých prípadoch. Dôvody prečo znalec nepodal v znaleckom posudku jednoznačné závery, vidia oslovení vyšetrovatelia jednak v objektívnych ale aj subjektívnych faktoroch. Medzi objektívne faktory zaradili nedostatok informácií a materiálov, na základe ktorých má byť vyhotovený znalecký posudok a z toho vyplývajúca možnosť existencie viacerých alternatív. Medzi subjektívne faktory zaradili strach z obhájenia si svojho názoru na súde, najmä v prípadoch kedy znalecký posudok je jediným, resp. jedným z rozhodujúcich usvedčujúcich dôkazov a prípady kolegiality, kedy napr. znalec z odboru zdravotníctva a farmácie podáva znalecký posudok, v ktorom sa má vyjadriť k možnému pochybeniu iného lekára.

Graf č. 8: Znalecké posudky, v ktorých podáva znalec (expert) jednoznačné závery – znalci, experti

Všetci oslovení respondenti uviedli, že vo svojich znaleckých posudkoch podávajú jednoznačné závery vždy ak to umožňuje objektívna situácia, pričom takéto jednoznačné závery uvádzajú minimálne v polovici všetkých znaleckých posudkov. 38 % z nich uviedlo, že tak robí pri vyhotovovaní znaleckých posudkov vždy, 48 % vo väčšine prípadov a 14 % približne v polovici prípadov.

Komparácia obsahu odpovedí

Jednoznačné závery v znaleckých posudkoch znalci, experti podávajú podľa odpovedí respondentov vyšetrovateľov PZ v 39 % odpovedí, znalci, experti sa s týmto názorom stotožnili v 38 % odpovedí. Vyrovnaná percentuálna zhoda nastala aj pri formulácii odpovede vo forme vo väčšine prípadov a to v odpovediach vyšetrovateľov PZ v 47 % odpovedí a v 48 % odpovedí u znalcov, expertov. Znalci, experti aj vyšetrovatelia PZ sa zhodli na 86 % odpovedí, čo sa týka jednoznačnosti záverov znaleckých posudkov spracovaných v prípravnom konaní. Percentuálna zhoda vypovedá o vysokej miere vierohodnosti.

Výsledky panelového rozhovoru

Zhoda odpovedí zo základného výskumu a odpovedí zistených verifikačným rozhovorom je u respondentov vyšetrovateľov PZ takmer 100 %, u znalcov, expertov bol zaznamenaný posun v odpovediach vždy a vo väčšine prípadov o 5 %.

Pri posudzovaní posudku bude veľmi dôležité v každom štádiu trestného konania zhodnotiť aj skĺbenosť argumentov, presvedčivosť a logickosť prijatých záverov. Ak pripustia znalci viac alternatív, ako mohlo dôjsť k spáchaniu skutku, musí orgán činný v trestnom konaní preskúmať všetky alternatívy. Pritom nesmie vychádzať len zo záverov posudku, ale musí preskúmať aj postup znalca pri spracovaní posudku a posúdiť, či závery zodpovedajú zisteniam.

Znalec je povinný opísať aj odborné metódy, ktoré použil pri spracovaní posudku. Orgán činný v trestnom konaní sám síce nemá odborné znalosti potrebné na podanie posudku, avšak musí ovládať základnú metodiku znaleckého skúmania, musí sa vedieť orientovať v posudku a zistiť, ktoré okolnosti sú bezvýznamné, či metódy, ktoré použil znalec, sa všeobecne uznávajú, prečo sa znalec domnieva, že treba použiť práve určitú metódu, aké pochybnosti mal znalec pri skúmaní a ako sa s nimi vysporiadal.²⁷

Pochopiteľne hodnotenie použitých metód a ich vedeckosti je pre orgán činný v trestnom konaní mimoriadne náročné, pretože je skoro nemysliteľné, aby vzhľadom na široké možnosti znaleckého skúmania ovládal poznatky z rôznych oblastí vedy, techniky, umenia a remesiel. V týchto prípadoch je preto možné využiť niektorú z náhradných možností, aby mohol takéto

²⁷ Mathern, V.: Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1976, s. 113-115.

hodnotenie vykonať. Najčastejšie pôjde o výsluch znalca, ktorým môže byť množstvo sporných otázok vyjasnených. Taktiež je možné využiť konzultácie s odborníkmi, špecialistami a pod.²⁸

Hodnotenie **formálnej stránky** znaleckého posudku zahŕňa kontrolu toho, či už v rámci prípravy znaleckého skúmania boli dodržané všetky zákonné požiadavky a či znalecký posudok spĺňa všetky náležitosti predpísané procesnými ustanoveniami upravujúcimi vykonávanie tohto dôkazu.²⁹

V procesných predpisoch sú obsiahnuté vedecké poznatky i praxou overené skúsenosti, že práve tak ako to určuje zákon, možno vykonať dôkazy a zistiť skutkový stav veci bez dôvodných pochybností. I keď k správnym záverom by bolo možné niekedy dôjsť aj iným postupom než stanovuje zákon, porušovanie zákona nemožno trpieť, nakoľko v tom je obsiahnutý zárodok porušovania zákonnosti vôbec. Ak by sa dovolilo, aby sa porušil zákon v hoci aj menej významnej veci, mohlo by to viesť k porušovaniu zákona aj v iných, zásadnejších otázkach.

Rozhodne treba dbať na to, aby sa pri príberaní znalca dodržiavali formálne náležitosti:

- vydanie uznesenia, ktoré treba doručiť znalcovi a ostatným osobám, ktorých sa uznesenie priamo dotýka,
- poučenie osôb oprávnených podať voči uzneseniu sťažnosť,
- poučenie znalca v zmysle ustanovenia § 144 Trestného poriadku už pred podaním posudku.³⁰

Preto je vylúčené, aby orgán činný v trestnom konaní bez predchádzajúceho rozhodnutia vypočul znalcov názor (napr. na priebeh dopravnej nehody), pričom nie je jasné, aké otázky mal znalec riešiť a aký dôkazný materiál sa mu dal k dispozícii. V takom prípade nejde o znalecký posudok a nejde ani o príbratie znalca. Nesporne i ďalšie pochybenia (napr. ak vyšetruje duševný stav jeden znalec) by spôsobili neplatnosť znaleckého posudku a viedli by k zrušeniu rozhodnutia, ktoré by bolo vydané na základe takéhoto posudku.³¹

I keď nie každé porušenie procesných predpisov spôsobuje absolútnu neúčinnosť procesného úkonu, pri ktorom nebol dodržaný presný zákonný postup, také základné porušenie procesných predpisov upravujúcich vykonávanie dokazovania by malo za následok anulovanie procesného významu tohto dokazovania.

Pri hodnotení formálnej stránky znaleckých posudkov si treba všímať aj ďalšie náležitosti, či majú vhodnú formu a sú opatrené znaleckou doložkou. Porušenie ustanovení § 17 zákona o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch nie je porušením procesných, ale administratívnych ustanovení. Na posudzovanie procesnej hodnoty posudku by mohli mať vplyv vtedy, ak by vznikli pochybnosti o kompetentnosti a odbornej úrovni znalca.³²

A práve v tejto súvislosti je potrebné venovať náležitú pozornosť preskúmaniu odbornej úrovne znaleckých posudkov v závislosti od odbornej úrovne znalcov, ktorí posudky podávajú.

Za odbornú úroveň a výber znalcov, ktorí spracúvajú posudky znaleckých organizácií alebo ústavov, zodpovedajú vedúci pracovníci týchto ustanovizní. Pokiaľ podávajú posudky znalecké ústavy ako špecializované vedecké a odborné pracoviská, resp. iné znalecké organizácie špecializované na činnosť, ktorá je obsahom znaleckého posudku (napr. vedecké ústavy, vysoké školy a inštitúcie), ktoré majú na odbornú úroveň svojich pracovníkov vysoké požiadavky, nevzbudzuje ich odborná kvalifikácia pochybnosti. Pri pochybnostiach má ešte orgán činný v trestnom konaní možnosť i túto otázku objasniť výsluchom.

Náležitá kvalifikácia znalcov je zabezpečená taktiež výberom znalcov. Tí, ktorých odborná úroveň bola v zmysle § 5 zákona o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch posúdená ako náležitá, boli zapísaní do zoznamu znalcov. Vo všeobecnosti zodpovednosť za správny výber znalcov nesie Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Za odbornú úroveň znalcov príbratých „ad hoc“

²⁸ Krajník, V. - Straus, J. a kol.: Kriministická taktika. Bratislava: Akadémia PZ, 2000, s. 57.

²⁹ Musil, J. - Konrád, Z. - Suchánek, J.: Kriministika. Praha: C. H. BECK, 2004, s. 290.

³⁰ R 53/1991 Znalec musí byť podľa § 106 Trestného poriadku (teraz § 144 Trestného poriadku) poučený pred podaním znaleckého posudku. Nie je vadou znaleckého posudku, ak znalci ešte pred týmto poučením vyšetrili zdravotný (duševný) stav obvineného, príp. vykonajú iné úkony potrebné k príprave a vypracovaniu posudku.

³¹ Zb. rozh. tr. č. 30/1972.

³² Mathern, V.: Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1976, s. 115, 116.

v zmysle § 143 ods. 2 Trestného poriadku, resp. § 15 zákona o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch zodpovedá orgán, ktorý znalca do trestného konania pribral.

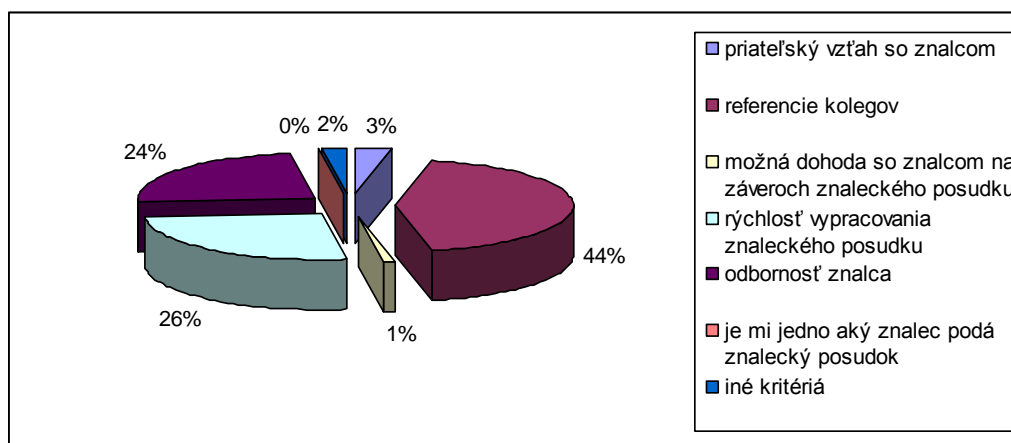
Orgán činný v trestnom konaní, ak nemá pochybnosti, neskúma odbornú úroveň znalcov, najmä ak ide o znalcov, ktorí spracovali posudok znaleckej organizácie alebo ústavu, alebo o tých, ktorí sú zapísaní v zozname znalcov. K istej kontrole však dochádza v súvislosti s hodnotením posudku. Ak vzniknú pochybnosti o správnosti posudku, ak je posudok nejasný a neúplný, požiada orgán činný v trestnom konaní znalca o vysvetlenie. Orgán činný v trestnom konaní robí pritom závery aj o odbornej úrovni znalca, a ak nie je s jeho vysvetleniami spokojný, môže pribrať na objasnenie veci iného znalca.

Pri hodnotení znaleckých posudkov zohráva určitú úlohu i všeobecná a odborná autorita znalca, ktorý znalecký posudok podáva, ako aj vzťah a dôvera medzi znalcami a orgánmi činnými v trestnom konaní, ktoré na základe spoločných skúseností pri dlhšom vzájomnom pôsobení vznikajú.

Na postup orgánov činných v trestnom konaní v konkrétnom prípade budú nepochybne vplývať i uvedené skutočnosti, avšak treba zdôrazniť, že orgány činné v trestnom konaní nielen môžu, ale sa aj majú (najmä v prípadoch pribratia tzv. znalca „ad hoc“) presvedčiť o odbornej úrovni znalca.

Základný výskum

Graf č. 9: Kritériá, na základe ktorých vyberá vyšetrovateľ znalca, ktorého priberie do trestného konania

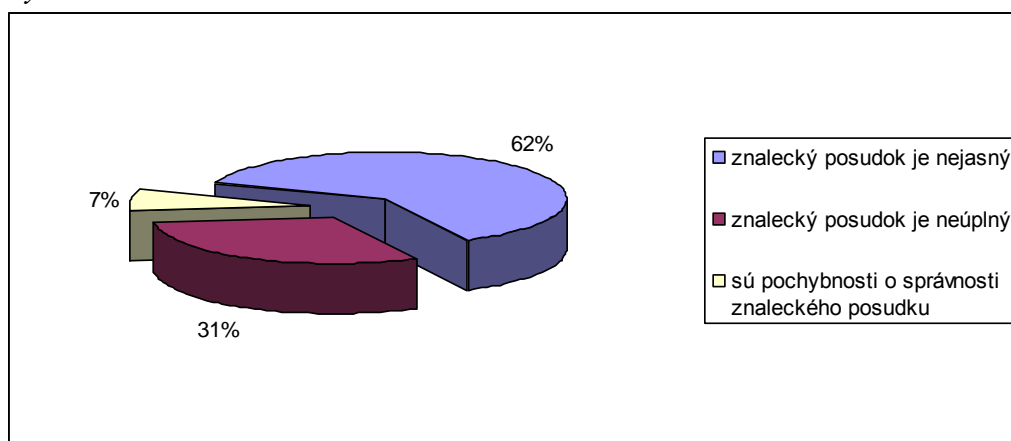

44 % z oslovených vyšetrovateľov uviedlo ako hlavné kritérium, na základe ktorého vyberajú znalca, ktorého priberú do trestného konania referencie kolegov. Ďalším, pomerne početne zastúpeným kritériom je rýchlosť vypracovania znaleckého posudku (26 %) a odbornosť znalca (24 %). Medzi kritériá, na základe ktorých sa rozhoduje pomerne málo vyšetrovateľov patrí priateľský vzťah so znalcom (3 %) a možná dohoda so znalcom na záveroch znaleckého posudku (1 %). Okrem uvedených kritérií, respondenti uviedli pod inými kritériami, aj voľbu znalca na základe toho, či má práve čas na podanie znaleckého posudku (2 %)

Ak vzniknú pochybnosti o správnosti posudku, alebo ak je posudok nejasný alebo neúplný, požiada orgán činný v trestnom konaní v zmysle § 146 Trestného poriadku znalca o vysvetlenie alebo doplnenie posudku. Orgán činný v trestnom konaní robí pritom závery aj o odbornej úrovni znalca. Ak vysvetlenie nevedlo k požadovanému výsledku a orgán činný v trestnom konaní nie je s jeho vysvetleniami spokojný, môže na objasnenie veci pribrať iného znalca.

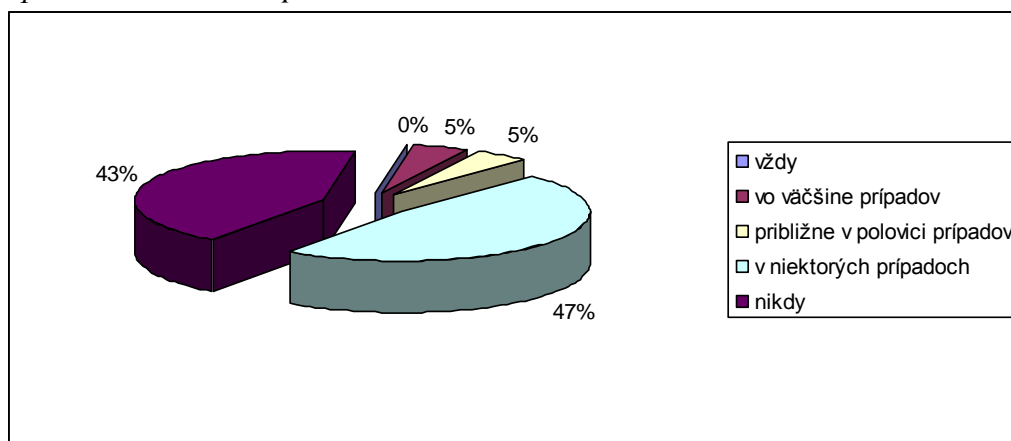
Základný výskum

Graf č. 10: Dôvody, pre ktoré najčastejšie vyšetrovateľ žiada znalca o vysvetlenie alebo doplnenie posudku – vyšetrovatelia PZ

Trestný poriadok umožňuje aby vyšetrovateľ, ak má znalecký posudok určité nedostatky a chyby, požiadal znalca o vysvetlenie a doplnenie posudku. Z odpovedí respondentov vyplynulo, že najčastejším dôvodom výsluchu znalca v týchto prípadoch býva skutočnosť, že znalecký posudok je nejasný (62 %). Medzi ďalšie dôvody patrí neúplnosť znaleckého posudku (31 %) a pochybnosti o správnosti znaleckého posudku (7 %).

Graf č. 11: Prípady, v ktorých znalec (expert) navrhuje vykonanie dôkazov potrebných pre podanie znaleckého posudku – znalci, experti

Z uvedeného grafu vyplýva, že 57 % dotazovaných znalcov (expertov) už navrhovalo vykonanie dôkazov potrebných na podanie znaleckého posudku. Z uvedenej hodnoty tvoria 47 % respondenti, ktorí navrhovali vykonanie dôkazov potrebných pre podanie znaleckého posudku v niektorých prípadoch a po 5 % respondenti, ktorí navrhovali vykonanie dôkazov približne v polovici prípadov a vo väčšine prípadov. 43 % dotazovaných znalcov (expertov) ešte nikdy nevyužilo takúto možnosť.

Komparácia obsahu odpovedí

Respondenti vyšetrovatelia PZ v 62 % svojich odpovedí ak dôvod, prečo sa najčastejšie v prípravnom konaní žiada o vysvetlenie alebo doplnenie posudku uvádzali, že znalecký posudok je nejasný, preto je potrebné prikrčiť k výsluchu znalca. Znalci, experti odpovedali na predmetnú otázku v preventívnom charaktere, a to vo forme, aby predchádzali potrebe následného výsluchu znalca v 47 % navrhujú vykonanie nových dôkazov potrebných pre podanie znaleckého posudku. Ako ďalšie dôvody vykonania následného výsluchu znalca vyšetrovatelia uvádzali neúplnosť znaleckého posudku – 31 % odpovedí a pochybnosti o správnosti znaleckého posudku – 7 %

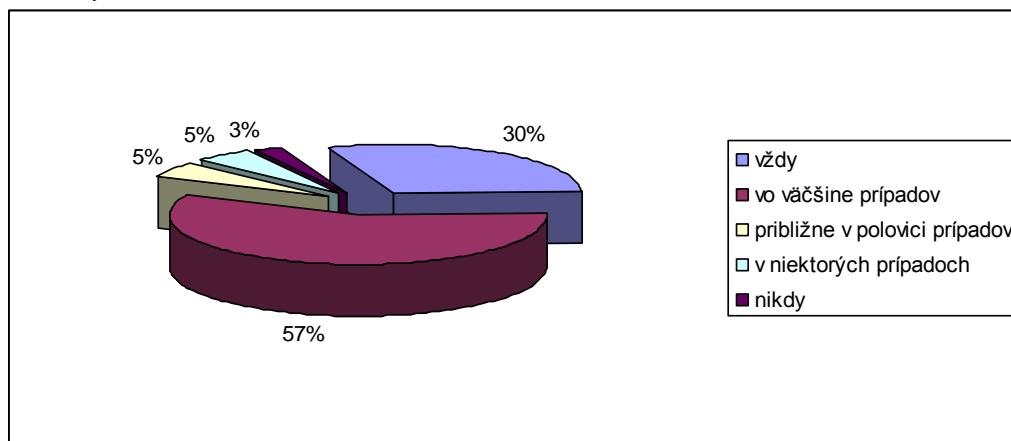
odpovedí. Naopak znalci v 43 % svojich odpovedí uviedli, že nie je následne potrebné od nich žiadať žiadne vysvetlenie alebo doplnenie znaleckého posudku a preto ani nikdy nenavrhnú vykonanie ďalších dôkazov v prípadoch.

Výsledky panelového rozhovoru

Zhodnosť odpovedí zo základného výskumu a získaných z verifikačného rozhovoru tu dosahuje 98,9 %.

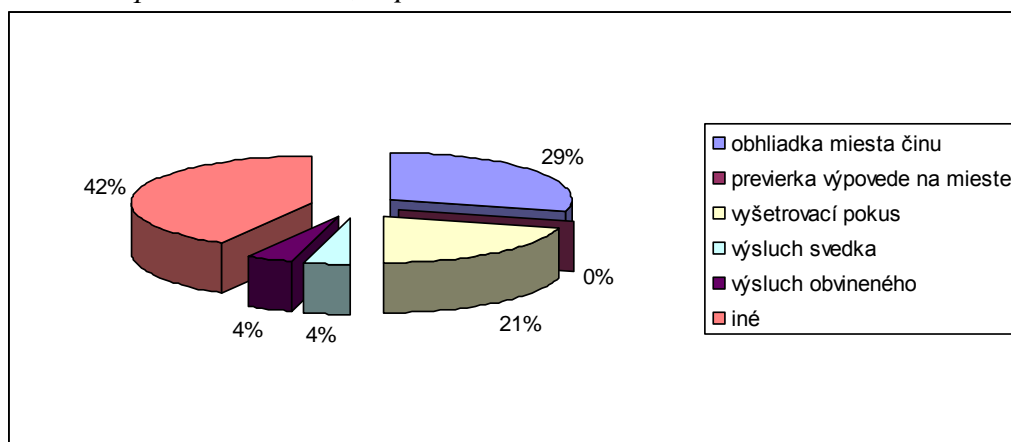
Základný výskum

Graf č. 12: Prípady, v ktorých viedlo vysvetlenie alebo doplnenie posudku znalcom k odstráneniu chýb posudku – vyšetrovatelia PZ

Z oslovených vyšetrovateľov, ktorí už žiadali znalca o vysvetlenie alebo doplnenie znaleckého posudku 30 % uviedlo, že toto vysvetlenie alebo doplnenie viedlo k odstráneniu chýb posudku vždy, 57 % respondentov uviedlo, že sa tak stalo vo väčšine prípadov, zhodne po 5 % respondentov uviedlo, že približne v polovici prípadov a v niektorých prípadoch a 3 % respondentov uviedlo, že vysvetlenie alebo doplnenie znaleckého posudku nebolo úspešné nikdy. Uvedené hodnoty preukazujú užitočnosť a úspešnosť realizovaných vysvetlení a doplnení znaleckých posudkov.

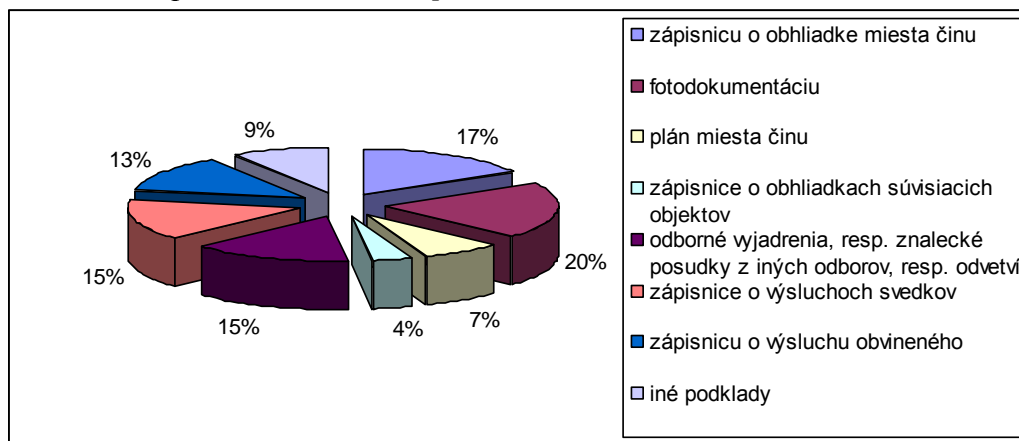
Graf č. 13: Druhy dôkazov, ktoré znalec (expert) navrhuje vykonať najčastejšie pre potreby podania znaleckého posudku – znalci, experti

Medzi najčastejšie druhy dôkazov, ktoré znalci (experti) navrhujú vykonať pre potreby podania znaleckého posudku zo skúseností respondentov patrí obhliadka miesta činu a zabezpečenie adekvátneho porovnávacieho materiálu (napr. skúška písma, odtlačky prstov osôb), čo respondenti uviedli pod možnosťou „iné druhy dôkazov“ a v konečnom dôsledku sa tento druh dôkazu ukázal, spolu s obhliadkou miesta činu, ako najčastejšie navrhovaný. Ako často navrhovaný

dôkaz bol vyhodnotený taktiež vyšetrovací pokus (21 %). Ďalej nasledovala rekonštrukcia (8 %) a obhliadka vecí, resp. predmetov (4 %), obidva úkony uvedené pod možnosťou „iné druhy dôkazov“, výsluch svedka a výsluch obvineného (po 4 %). Previerku výpovede na mieste, ako jeden z najčastejšie navrhovaných dôkazov, neuviedol žiaden z respondentov.

Graf č. 14 Podklady (dôkazy), zo spisového materiálu, ktoré znalec (expert) vyžaduje najčastejšie na podanie znaleckého posudku – znalci, experti

Ohľadne otázky, týkajúcej sa podkladov (dôkazov), ktoré zo spisového materiálu znalec (expert) najčastejšie vyžaduje na podanie znaleckého posudku, respondenti najčastejšie uviedli fotodokumentáciu (20 %), nasledovala zapisnica o obhliadke miesta činu (17 %), odborné vyjadrenia, resp. znalecké posudky z iných odborov, resp. odvetví a zapisnica o výsluchu svedka (po 15 %), ďalej zapisnica o výsluchu obvineného (13 %), plán miesta činu (7 %) a zapisnica o obhliadke súvisiacich objektov (4 %). Oboznámiť sa z obsahom iných podkladov (dôkazov), zo spisového materiálu, považovalo za podstatné na podanie znaleckého posudku 9 % respondentov, z toho 5 % považovalo za takéto podklady materiály (listiny), na ktorých sa nachádza porovnávací materiál (napr. pismo) a 4 % samotné uznesenie o pribratí znalca.

Komparácia obsahu odpovedí

Respondenti vyšetrovatelia PZ v 97 % odpovedí uviedli, že vysvetlenie alebo doplnenie posudku znalcom k odstráneniu chýb posudku prispelo vždy, vo väčšine prípadov alebo v niektorých prípadoch k jednoznačnosti a vierohodnosti záverov z nich vyplývajúcich. Znalci, experti sa vo svojich odpovediach priklonili k predchádzaniu chýb v posudkoch a to formou navrhovania dôkazov, ktoré je potrebné vykonať pre potreby podania znaleckého posudku, v 29 % odpovedí uviedli obhliadku miesta činu a až v 42 % odpovedí prevládalo zabezpečenie porovnávacieho materiálu.

Výsledky panelového rozhovoru

Pri porovnávaní odpovedí zo základného výskumu s odpoveďami získanými z verifikačného rozhovoru vyšetrovatelia PZ v 83 % odpovedí kládli dôraz na spoluprácu so znalcom, expertom čo sa týka poskytovania mu podkladov, dôkazov zo spisového materiálu, prípadne vykonanie ním navrhovaných dôkazov. 17 % vyšetrovateľov zdôraznilo umožniť znalcovi, expertovi účasť na procesnom úkone, ak je to potrebné k vypracovaniu znaleckého posudku.

Dôkaznú hodnotu znaleckého posudku by veľmi vážne narušilo zistenie, že znalec je osobne zainteresovaný, či už na riešenej veci, alebo že je možné pochybovať o jeho nezaujatom vzťahu k obvinenému alebo k ostatným účastníkom konania. Tieto skutočnosti sú dôvodom na vylúčenie znalca z účasti na podaní posudku v konkrétnej trestnej veci. Ak by sa takáto skutočnosť zistila až

po tom, ako znalec podal posudok, bolo by vzhľadom na závažnosť dôvodov nevyhnutné nariadiť opakovanie znaleckého skúmania iným znalcom.³³

Záver

Vďaka neustále napredujúcemu vedecko-technickému rozvoju, si už dávno nemôžu orgány činné v trestnom konaní vystačiť v dokazovaní len s takými dôkaznými prostriedkami akými sú výsluchy osôb, vecné, či listinné dôkazy.

Najmä rozvoj prírodných a technických vied umožnil v rámci trestného konania využívať vedecké poznatky, ktoré prostredníctvom znalcov a ich znaleckých posudkov našli svoje uplatnenie pri objasňovaní skutočností dôležitých pre trestné konanie v tých prípadoch, v ktorých si ich objasnenie vyžadovalo odborné znalosti.

V prípade znaleckých posudkov ide o relatívne mladý inštitút, ktorý sa v súvislosti s trestným konaním začína v pravom slova zmysle objavovať až koncom 18., resp. začiatkom 19. storočia. I napriek svojej pomerne krátkej existencii si pre svoj nesporný dôkazný význam našiel v trestnom procese svoje pevné miesto. Avšak skutočnosť, že okolnosti, ktoré zistil znalec a ktoré sú obsiahnuté v znaleckom posudku sa opierajú o vedecké poznatky a technické či iné skúsenosti, nemôže viesť k stavu, že znaleckému posudku bude pripisovaná väčšia dôkazná sila ako ostatným dôkazným prostriedkom. To by nevyhnutne viedlo k podceňovaniu ostatných dôkazných prostriedkov a malo by za následok, že by sa vlastné rozhodovanie prenieslo z orgánov činných v trestnom konaní na znalcov. Preto i súčasne platný Trestný poriadok považuje znalecký posudok za významný dôkazný prostriedok, avšak len za jeden z viacerých prostriedkov, ktorými sa v trestnom procese zisťuje skutkový stav vecí, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti.

Preto k znaleckému posudku treba zásadne pristupovať ako k jednému z dôkazných prostriedkov, ktorého závažnosť v trestnom konaní nie je určená a priority. Význam znaleckého posudku bude v konkrétnej veci podopretý len a výlučne o presvedčivosť argumentov, ktorá vychádza z jeho vnútornej jednoty, logickosti, preveriteľnosti metód, ktorými znalec k svojim záverom dospel a súladom znaleckého posudku s ostatným dôkazným materiálom.

Napriek uvedeným skutočnostiam, z výsledkov vykonaného výskumu vyplynulo, že v niektorých prípadoch existujú v praktickej činnosti orgánov činných v trestnom konaní pri využívaní inštitútu znaleckého dokazovania určité rezervy a nedostatky. Príčiny nedostatkov v každom jednom z týchto prípadov sú rôzne. Spravidla dôvody treba hľadať v súčasnom vplyve viacerých negatívnych faktorov – nedostatočnej odbornej pripravenosti, časovej tiesni, podceňovaní prípravy, nezriedka aj neskúsenosti subjektov podieľajúcich sa na znaleckom dokazovaní.

Medzi najčastejšie nedostatky v oblasti znaleckého dokazovania, ktoré môžu ovplyvniť hodnotu znaleckého posudku vo vzťahu k jeho dôkaznému významu patrí:

- na strane vyšetrovateľov PZ – nesprávne položené otázky v uznesení o pribratí znalca - ako najčastejšiu chybu uznesenia o pribratí znalca, viac ako polovica respondentov (58 %) uviedla nesprávne položené otázky (dotazovaní znalci (experti) medzi najčastejšie chyby v znení otázok vymedzených vyšetrovateľom v uznesení o pribratí znalca zaradili ich odbornú nesprávnosť (38 %), nejasnosť (22 %), nejednoznačnosť (20 %) a neúplnosť (14 %)), čo môže mať priamy negatívny vplyv na obsahové a právne nedostatky samotného znaleckého posudku, ktorý je vypracovaný na základe zadania vyšetrovateľa uvedeného v uznesení o pribratí znalca.
- na strane znalcov (expertov) - nejasnosť znaleckých posudkov (23 % oslovených vyšetrovateľov označilo ako druhý najčastejší nedostatok vo vzťahu k podávaným znaleckým posudkom, ihneď po nedodržaní lehoty stanovenej na ich vypracovanie, ich nejasnosť a súčasne 62 % oslovených vyšetrovateľov označilo nejasnosť znaleckého posudku za jeho najčastejší nedostatok a chybu, pre ktorú je potrebné požiadať znalca o vysvetlenie a doplnenie posudku. V tejto súvislosti je však potrebné uviesť, že oslovení znalci (experti) sa bránili, že nejasnosť znaleckých posudkov bola spravidla spôsobená použitím odbornej terminológie a špecifických metód skúmania.)

³³ Mathern, V.: Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1976, s. 115-122.

Teoretické poznatky, praktické skúsenosti, ako aj výsledky získané vykonaným výskumom však jednoznačne potvrdili, že znalecký posudok ako produkt znaleckej činnosti je efektívnym prostriedkom na zisťovanie skutkového stavu vecí v prípravnom konaní, ktorého podmienky realizácie sú s dostatočnou precíznosťou vymedzené v príslušných ustanoveniach právnych predpisov. V tejto súvislosti je však potrebné zdôrazniť, že základným predpokladom efektívneho využitia dôkazov tohto dôkazného prostriedku je okrem adekvátnej právnej úpravy, jeho zodpovedná príprava a následné precízne vykonanie v zmysle všetkých relevantných trestno-procesných zásad a ustanovení, čo si vyžaduje, primerané teoretické rozpracovanie potrebných vedeckých metód a od orgánov činných v trestnom konaní ako aj od znalcov, dostatočné teoretické ako aj aplikačné znalosti a schopnosti.

Vychádzajúc z problémov, ktoré boli naznačené v tejto vedeckej štúdií, z analýzy literárnych prameňov, právnych predpisov a vyšetrovacích spisov, ako aj z výsledkov získaných vykonaným výskumom autori odporúčajú za účelom zvýšenia kvalitatívnej úrovne znaleckého dokazovania a následného hodnotenia znaleckého posudku tieto návrhy:

- Na získanie konkrétnejšieho a objektívnejšieho obrazu o úrovni znaleckého dokazovania a hodnotenia znaleckého posudku v prípravnom konaní realizovať podrobnejší výskum s celoslovenským záberom, ktorého cieľom by bolo zanalyzovať a vyhodnotiť úroveň znaleckého dokazovania a hodnotenia znaleckého posudku so zameraním na konkrétne najfrekvencovanejšie znalecké odbory a odvetvia, resp. so zameraním na vyšetrovanie konkrétneho druhu trestnej činnosti.
- Skvalitniť spoluprácu a vzájomnú komunikáciu medzi vyšetrovateľmi a zncami. V záujme zjednodušenia možnosti nadviazať komunikáciu pred podaním znaleckého posudku, uvádzať v uzneseniach o pribraní znalca kontakt na vyšetrovateľa vo forme e-mailovej adresy, resp. telefónneho čísla.
- Zo strany vedúcich pracovníkov útvarov, na ktorých sa realizuje vyšetrovanie dbať na zodpovedný a individuálny prístup podriadených vyšetrovateľov k určovaniu úloh a formulovaniu otázok v konkrétnom vyšetrovanom prípade s ohľadom na ich jedinečnosť a najmä s dôrazom na ich obsahovú a právnu bezchybnosť (v tejto súvislosti by bolo vhodné spracovať pre vyšetrovateľov učebnú pomôcku, týkajúcu sa znaleckého dokazovania a hodnotenia znaleckého posudku, ktorá by obsahovala okrem teoretických informácií a návodu na jeho praktickú realizáciu vo forme manuálu aj odporúčané otázky pre jednotlivé znalecké odbory a odvetvia).
- Adekvátne k vedecko-technickému rozvoju a vývojovým trendom, zabezpečiť na jednotlivých pracoviskách a oddeleniach Kriminalistického a expertízneho ústavu Policajného zboru, čo najmodernejšie a technicky najvýkonnejšie materiálne (prístrojové a dokumentačné) vybavenie, ktoré by zvýšilo efektívnosť znaleckého skúmania a umožnilo podať čo najpresnejšie a najjednoduchšie závery.
- V rámci vyučovacieho procesu študentov policajných škôl na všetkých stupňoch vzdelávania, s osobitným dôrazom na Akadémii PZ v Bratislave v rámci predmetov vyučovaných Katedrou kriminalistiky a forenzných vied a Katedrou vyšetrovania, venovať zvýšenú pozornosť problematike znaleckého dokazovania a hodnotenia znaleckého posudku v najčastejšie využívaných odboroch a odvetviach a možnostiam ich využitia pri vyšetrovaní jednotlivých druhov trestných činov.
- V rámci odbornej prípravy vyšetrovateľov a znalcov v problematike znaleckého dokazovania a hodnotenia znaleckého posudku, pravidelne organizovať odborné-zdokonaľovacie kurzy, v rámci ktorých by sa za účasti skúsených vyšetrovateľov a znalcov, okrem teoretickej prípravy vykonalo aj inštrukčno-metodické zamestnanie, pri ktorom by bol prakticky modelovaný „vzorový“ priebeh využitia odborných znalostí znalca v procese vyšetrovania s dôrazom na okolnosti ovplyvňujúce prípustnosť, závažnosť a vierohodnosť znaleckého posudku ako aj na podstatu a význam vysvetlenia a doplnenia posudku v prípade, že vzniknú pochybnosti o jeho správnosti alebo ak je nejasný alebo neúplný. Výhoda odborné-zdokonaľovacích kurzov organizovaných spoločne za účasti vyšetrovateľov aj znalcov by spočívala v možnosti výmeny

informácií medzi vyšetrovateľmi a znalcami navzájom, čím by sa naskytila jedinečná príležitosť poukázať na problémy vyskytujúce sa pri ich vzájomnej spolupráci, z pohľadu oboch strán a umožnila by ponúknuť riešenia, ktoré by zefektívnil proces znaleckého dokazovania a hodnotenia znaleckého posudku.

Resume

Orgány činné v trestnom konaní hodnotia dôkazy v zmysle zásady voľného hodnotenia dôkazov, pričom im z hľadiska kritérií hodnotenia dôkazov prisudzuje určitú váhu - hodnotu. Všeobecné pravidlá vyplývajúce zo zásady voľného hodnotenia dôkazov majú platnosť pre hodnotenie každého dôkazu. Vzťahujú sa teda v plnom rozsahu i na hodnotenie znaleckého posudku. Preto orgán činný v trestnom konaní nie je bezpodmienečne viazaný znaleckým posudkom a hodnotí ho ako každý iný dôkaz. Nemôže síce ľubovoľne nahradiť odbornú mienku znalca vlastnou, v danej otázke laickou, ale môže a je povinný preveriť znalecký posudok v zmysle kritérií jeho prípustnosti, závažnosti a vierohodnosti, osobitne z toho hľadiska, či znalec prihliadol na všetky skutočnosti, ktoré majú význam pre podanie posudku, či sa skutkové východiská znaleckého posudku opierajú o skutočnosti v trestnom konaní vierohodne zistené alebo naopak o skutočnosti, ktoré sú pochybné, ba dokonca odporujúce iným výsledkom dokazovania a či riešenie znalca logicky vyplýva z týchto skutkových predpokladov.

I napriek svojej pomerne krátkej existencii si pre svoj nesporný dôkazný význam našiel znalecký posudok v trestnom procese svoje pevné miesto. Avšak napriek tomu, že okolnosti, ktoré zistil znalec a ktoré sú obsiahnuté v znaleckom posudku sa opierajú o vedecké poznatky a technické či iné skúsenosti, v zmysle zásad platných pre hodnotenie dôkazov sa znalecký posudok považuje za významný dôkazný prostriedok, avšak len za jeden z viacerých prostriedkov, ktorými sa v trestnom procese zisťuje skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti.

Napriek uvedeným skutočnostiam, z výsledkov vykonaného výskumu vyplynulo, že v niektorých prípadoch existujú v praktickej činnosti orgánov činných v trestnom konaní pri využívaní inštitútu znaleckého dokazovania určité rezervy a nedostatky. Príčiny nedostatkov v každom jednom z týchto prípadov sú rôzne. Spravidla dôvody treba hľadať v súčasnom vplyve viacerých negatívnych faktorov – nedostatočnej odbornej pripravenosti, časovej tiesni, podceňovaní prípravy, nezriedka aj neskúsenosti subjektov podieľajúcich sa na znaleckom dokazovaní.

Teoretické poznatky, praktické skúsenosti, ako aj výsledky získané vykonaným výskumom však jednoznačne potvrdili, že znalecký posudok ako produkt znaleckej činnosti je efektívnym prostriedkom na zisťovanie skutkového stavu veci v prípravnom konaní, ktorého podmienky realizácie sú s dostatočnou precíznosťou vymedzené v príslušných ustanoveniach právnych predpisov.

Zoznam bibliografických odkazov

- CISÁŘOVÁ, D. – FENYK, J. – MANDÁK, V. a kol.: *Trestní právo procesní*. Praha: Linde Praha, 2002, 757 s.
- ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný poriadok s komentárom*. Žilina: Poradca podnikateľa, 2006, 692 s. ISBN 80-88931-48-7.
- HOLCR, K. - PORADA, V. a kol.: *Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011, 242 s., ISBN 978-80-7380-329-2.
- HUSÁR, E. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2003, 298 s., ISBN 80-89047-57-2.
- CHMELÍK, J. a kol.: *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 303 s., ISBN 80-86898-42-3.
- IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 993 s., ISBN 80-8078-101-X.
- KATRIAK, M.: *Metódy a techniky sociologického výskumu*. Bratislava: Veda, 1975, 121 s.

- KRAJNÍK, V. - STRAUS, J. a kol.: *Kriminalistická taktika*. Bratislava: Akadémia PZ, 2000, 221 s., ISBN 80-8054-146-9.
- KRAJNÍK, V. a kol.: *Kriminalistika*. Bratislava: Akadémia PZ, 2005, 356 s., ISBN 80-8054-356-9.
- MATHERN, V.: *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1976, 143 s.
- MUSIL, J. - KONRÁD, Z. - SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. Praha: C. H. BECK, 2004, 583 s., ISBN 80-7179-878-9.
- PJEŠČÁK J.: *Nástin základů kriminalistiky*. Praha: Karlova universita, 1970.
- PJEŠČÁK, J. - BĚLKIN, R. a kol.: *Kriminalistika II. část'*. Praha: FMV, 1984, 176 s.
- PORADA, V.: *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001, 746 s., ISBN 80-7204-194-0.
- PORADA, V. a kol.: *Kriminalistika*. Bratislava: Iura Edition, 2007, 604 s., ISBN 978-80-8078-170-5.
- STRAKA, J. - MUSILOVÁ, V.: *K problematice pravdepodobnostných záverů znaleckých posudků*. In: Československá kriminalistika, 1991, roč. 24, č. 4, s. 342-348.
- VIKTORYOVÁ, J. a kol.: *Vyšetrovanie*. Bratislava: Akadémia PZ, 2013, 653 s., ISBN 978-80-8054-548-2.
- VIKTORYOVÁ, J.: *Teória dokazovania*. Bratislava: Akadémia PZ, 2006, 120 s., ISBN 80-8054-367-4.
- VIKTORYOVÁ, J.: *K problému hodnotenia odborného vyjadrenia a znaleckého posudku vo vyšetrovaní*. In: Justičná revue, 1998, roč. 50, č. 7-8, s. 31-35.
- VIKTORYOVÁ, J. - BLATNICKÝ, J.: *Znalecké dokazovania v kontexte európskych požiadaviek*. In: Inovační procesy ve světě a jejich vliv na evropskou integraci (historie, realita, vize): I. Virtuální konference 2005, Kunovice, 2005, s. 195-205.
- VIKTORYOVÁ, J. - BLATNICKÝ, J.: *Znalecké dokazovania v prípravnom konaní v podmienkach Slovenskej republiky*. In: Bezpečnostní teorie a praxe, 2006, roč. 14, č. 2, s. 33-50.
- Zákon č. 382/2004 Z. z. - o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. - Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

ZÁVERY

Na základe stanovených cieľov medzinárodnej vedeckej konferencie môžem za vedecký a organizačný výbor skonštatovať, že 2.ročník Medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie „Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi,“ konanej dňa 28.03.2014 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave bol (aj napriek dvojročnej absencii) úspešný a naplnil ciele stanovené účastníkmi pri realizácii tejto konferencie.

V oblasti **trestného práva hmotného** účastníci konferencie za najdôležitejšie považujú riešenie tých teoretických otázok, ktorých význam pre legislatívnu činnosť, a teda i konkrétny výklad niektorých právnych pojmov, inštitútov a v konečnom dôsledku i jednotlivých ustanovení v Trestnom zákone Slovenskej republiky Českej republiky, či Maďarskej republiky, majú dopad na aplikačnú prax orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Ide najmä o tieto okruhy otázok a problémov:

- Význam formulácie trestnej zodpovednosti právnických osôb v rámci právneho poriadku Českej republiky.
- Detencia ako druh ochranného opatrenia má v súčasnosti nepochybne postavenie ochranného opatrenia *ultima ratio*. Vo vzťahu k ďalšiemu ochrannému opatreniu, a to ochrannému liečeniu, má subsidiárny charakter. Zavedenie tohto inštitútu je potrebné hlavne pre aplikačnú prax, nakoľko na niektorých duševne chorých páchatel'och, prípadne trpiacich duševnou poruchou nebolo možné efektívne aplikovať ustanovenia o ochrannom liečení. Výkonu samotnej detencie by určite prospela nielen výstavba detenčného ústavu v zmysle „nemocnica v base“, ale aj osobitný zákon upravujúci komplexne problematiku výkonu detencie, ktorý by špecifikoval a konkretizoval ustanovenia Trestného poriadku.
- Legalizácia príjmov z trestnej činnosti predstavuje oblasť protiprávneho konania a boj v týmto fenoméne predstavuje širokú oblasť záujmu a vyžaduje si komplexný prístup. V rámci efektívneho boja s touto trestnou činnosťou je potrebné optimalizovať rozhodovaciu činnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov v rámci jednotlivých štádií trestného konania, efektívne postupovať pri realizácii procesných úkonov, predovšetkým tých, ktoré sú neodkladné a neopakovateľné, či v rámci konania na súde zabezpečiť riadne dodržiavanie ústavných práv všetkých zúčastnených subjektov, aby nedošlo k zmareniu trestného stíhania.
- Trestný čin nebezpečného prenasledovania predstavuje relatívne novú skutkovú podstatu trestného činu, na ktorého stíhanie je naviazaných niekoľko problémov. Ide predovšetkým o oblasť právneho vedomia občanov, nakoľko vo viacerých prípadoch ide o súčasť domáceho násillia, ktoré predstavuje latentnú formu kriminality. Zo štatistických ukazovateľov nie je možné túto trestnú činnosť efektívne hodnotiť, nakoľko po jej zavedení ide len o niekoľko desiatok trestných činov. Výskyt nebezpečného prenasledovania sa neviaže výhradne na jednu skupinu osôb, aj keď páchatel'mi sú v mnohých prípadoch bývalí partneri. Moderná doba si vyžiadala istú obeť zo strany spoločnosti a to najmä v prípadoch, kedy hovoríme o tzv. Cyberstalkingu, ktorý vznikol predovšetkým z dôvodu rozširovania sociálnych sietí.
- Sankcie predstavujú legálny nástroj, s ktorým pracuje trestné právo. Samotný vývoj trestných sankcií sa neustále vyvíja aj z dôvodu novej čoraz špecifickejšej trestnej činnosti, na ktorú je potrebné reagovať adekvátnym a efektívnym prostriedkom. Súčasný trend sa rozšíril o možnosť sankcionovať právnické osoby prostredníctvom „kvázitrestných“ sankcií. Ich použitie v súčasnom právnom stave však nie je dostačujúce čo dosvedčuje aj návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý by mal byť efektívnym nástrojom v boji proti trestnej činnosti týchto subjektov
- Právnické osoby v súčasnom systéme trestného práva nie sú trestne zodpovedné, hoci sa dlhodobo diskutuje o potrebné sankcionovania v dôsledku ich trestnej činnosti. Možnosti orgánov činných v trestnom konaní sú však viazané na trestnoprávny stav v zmysle

ustanovení Trestného zákona. V súčasnosti je pripravovaná novela Trestného zákona, ktorej podstatu tvorí zavedenie modelu pravej trestnej zodpovednosti.

- Poslanecká imunita predstavuje v historickom kontexte veľmi významný inštitút, ktorý od svojho počiatku zabezpečoval nezávislosť zákonodarného orgánu od ostatných zložiek moci. V súčasnosti zabezpečuje nezávislosť zákonodarnej moci od výkonnej, ktorá by mohla mať, v prípade neexistencie imunity, tendenciu svoju moc zneužívať. V laickej verejnosti sa chápe pohľad na túto problematiku značne zjednodušene. A to najmä v dôsledku chápania poslaneckej imunity ako výhody či neobmedzenej slobody poslancov, ktorej jediným účelom je zasahovať do zásady rovnosti.
- Subjektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu predstavuje dôležitý prvok pri posudzovaní trestnej zodpovednosti. U trestných činov, ktoré sú páchané počas premávky na pozemných komunikáciách je práve tento prvok dôležitý pri posudzovaní vzniknutých následkov dopravnej nehody predovšetkým v rámci jej nedbanlivostnej formy.
- Asperačná zásada je najmladšou zo zásad trestania súbehu, no napriek tomu už prešla niekoľkými zmenami. Jej úlohou je zostrovať trest, ktorý je stanovený v Trestnom zákone v zmysle konkrétnych zásad ukladania trestov. Jej úprava prešla viacerými zmenami, pričom posledná úprava z roku 2012 (rozhodnutie Ústavného súdu SR), zrušila poslednú vetu z § 35 ods. 2, čo znamená pre súdy možnosť rozhodnúť sa o možnostiach jej uplatnenia, nakoľko obligatornosť jej použitia bola v rozpore s Ústavou SR.
- Zákonodarca pri formovaní legálnych záverov, premietnutých v praxi do obligatórnych hmotnoprávných determinantov definície organizovaného zločinu, prihliadal na viaceré aspekty. Ťažisko problému spočíva v tom, že úzke či nejasné chápanie predmetného pojmu, bez zreteľného stanovenia znakov použiteľných pre dôkaznú prax, neumožňuje účinný postup kompetentných orgánov v záujme ochrany chránených záujmov v zmysle Trestného zákona. Naopak príliš široké pojetie skúmaného termínu otvára pre tieto orgány priestor pre aplikáciu nástrojov a právomocí v šírke, ktorá by mohla byť spôsobilá prekračovať hranice chránených občianskych práv a slobôd.
- Bankové lúpeže je možné definovať ako zločiny, ktoré smerujú proti všetkým druhom peňažných ústavov a peňažných transportov, ktorými sa páchatelia snažia o získanie peňazí násilím, prípadne hrozbou bezprostredného násilia. Vyznačujú sa variabilitou útoku, ako aj dynamikou vzniku nových foriem, v závislosti na rozvoji techniky. Páchatelia pochádzajú zo širokej spoločenskej skupiny a rôzneho prostredia. Ich rozhodnutie spáchať trestný čin je spravidla ovplyvnený tromi faktormi – očakávaným ziskom, reálnou možnosťou uskutočnenia lúpeže a rizikom, ktoré hrozí.

V oblasti **trestného práva procesného**, nakoľko rekodifikácia trestnoprocesných noriem v porovnaní s Českou republikou bola uskutočnená zatiaľ len v našich podmienkach, reagujú slovenskí účastníci vo svojich príspevkoch na témy týkajúce sa justičnej spolupráce, náhrady škody, dôkazných prostriedkov, oprávneniam obhajoby a pod. V tejto oblasti je prínosom aj príspevok od kolegu z Maďarskej republiky, ktorý porovnáva trestné právo hmotné a procesné so skutočnosťami týkajúcimi sa cudzincov. Na základe jednotlivých príspevkov je možné stanoviť nasledujúce závery:

- Justičná spolupráca v trestných veciach na základe vzájomného uznávania rozhodnutí, z inštitucionálneho hľadiska je realizovaná najmä prostredníctvom Eurojustu, Európskej justičnej siete, spoločných vyšetrovacích tímov, európskej siete odbornej justičnej prípravy, ale aj iných subjektov. Jej právny základ vychádza zo Zmluvy o fungovaní Európskej únie, avšak celý proces budovania právnej úpravy ako aj inštitucionálneho zabezpečenia justičnej spolupráce v oblasti trestného práva medzi členskými štátmi Európskej únie, je pochopiteľne spätý s vývojom európskej integrácie a len v tomto kontexte, možno správne pochopiť podstatu a význam justičnej spolupráce v trestných veciach v rámci Únie.
- Jednotlivé nástroje justičnej spolupráce by boli určite efektívnejšie, ak by ich implementovali všetky členské štáty. Niektoré členské štáty však požadujú pri aplikácii

nástrojov výnimky, čo je však v rozpore so spoločným záujmom EÚ. Zatiaľ jediný naozaj účinný nástroj je Európsky zatýkací rozkaz, ktorý síce má nedostatky, najmä z dôvodu expresného prijatia, ale ako jediný dokázal implikovať zásadu vzájomného uznávania a s ňou spojenú zásadu vzájomnej dôvery do praxe a Európska komisia ho hodnotí ako najpoužívanejší nástroj justičnej spolupráce.

- Vyšetrenie duševného stavu obvineného a svedka v trestnom konaní predstavuje veľmi problematickú oblasť. Niektoré otázky nie sú doriešené a chyby sa často opakujú v právnych predpisoch ako aj v odbornej literatúre, pričom tieto otázky často spôsobujú problémy v aplikačnej praxi – predovšetkým pre orgány činné v trestnom konaní, súdy a znalcov a na druhej strane môžu znamenať neprimeraný zásah do základných práv a slobôd obvineného ako aj svedka.
- Vnútroštátne právne predpisy Maďarskej republiky sú záväzné pre všetkých, ktorí sa na jej území nachádzajú bez ohľadu na ich národnosť. Subjektom trestného konania a rovnako aj páchatelom trestného činu môže byť osoba, ktorá je cudzincom, v súčasnosti často používaný pojem „príslušník tretej krajiny“. V súvislosti oboch oblastí trestného práva je však bežné, že osobitné ustanovenia týkajúce sa cudzincov, by mali byť dodržiavané počas uplatňovania procesných a exekučných pravidiel, ktoré v skutočnosti podporujú výkon procesných práv obžalovaného a znamenajú efektívnejšie a civilizovanejšie uplatňovanie pravidiel výkonu trestu odsúdeného. Ďalším spoločným rysom procesných a exekučných pravidiel je, že je možné ich uplatniť na medzinárodnej úrovni, pokiaľ je praktické viesť trestný proces alebo výkon trestu odňatia slobody týkajúci sa cudzieho obžalovaného alebo odsúdeného v štáte jeho pôvodu.
- Výsluch znalca v trestnom konaní je jedným z dôkazných prostriedkov, ktorý využívajú predovšetkým súdy, pričom sa pri vykonávaní tohto dôkazného prostriedku uplatňujú rôzne prístupy súdov, čo môže spôsobiť procesné pochybenia. Problém v tejto oblasti by sa dal vyriešiť pribratím znalca, ktorého si zvolila strana obhajoby, súdom na hlavnom pojednávaní postupom podľa § 142 ods. 3 Trestného poriadku, jeho následným poučením v zmysle § 144 Trestného poriadku, a na záver jeho výsluchom v pozícii znalca, pričom znalec by počas svojho výsluchu nadiktoval svoj znalecký posudok do zápisnice.
- Spolupracujúci obvinený je v trestnom konaní v procesnom postavení tzv. „korunného svedka“, pričom jeho postavenie je založené na rozdielnych procesných právach obvineného a svedka. Prípustnosť použitia jeho výpovede vo vzťahu k obvinenému je (v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva) založená na základnom princípe prípustnosti predmetnej výpovede, podľa ktorého rozhodnutie o vine obvineného nesmie byť výlučne alebo v rozhodujúcej miere založené na dôkaze získanom výsluchom spolupracujúceho obvineného. Prínos jeho výpovede nemusí však spočívať len na naplnení spolupráce v predmetnej trestnej veci, ale sekundárne môže ísť o získanie nových poznatkov využiteľných v boji s trestnou činnosťou.
- Postavenie obetí trestných činov v podmienkach Českej republiky po prijatí zákona č. 45/2013 Sb. je zosumarizovaním celého okruhu otázok, ktoré súvisia s ich postavením. Taktiež jeho súčasťou je komplexný prehľad o prostriedkoch zabezpečenia osobitných potrieb obetí trestnej činnosti, pričom sa nastolila požiadavka o vytvorenie obdobnej legislatívy v podmienkach Slovenskej republiky.
- Právo na náhradu škody je najdôležitejšie právo poškodeného, ktoré je upravené Trestným poriadkom, ako aj osobitným právnym predpisom. Pre uplatnenie nároku na náhradu škody, resp. odškodnenia je potrebné naplniť zákonne podmienky, ktoré sú obsiahnuté priamo v týchto právnych predpisoch. Je možné len pozitívne vnímať možnosť náhrady škody pre poškodeného či už v jednom alebo druhom režime. Je však pravdepodobné očakávať, že keď si poškodený splní svoje zákonné podmienky, najmä keď uplatní svoj nárok na náhradu škody riadne a včas, rozhodne o jeho nároku orgán, ktorý je na to oprávnený zo zákona a ktorý je primárnym orgánom, ktorý môže o tomto nároku rozhodnúť. Nemalo by teda

dochádza k presúvaniu agendy a to najmä z dôvodu oneskorenia priznania nároku poškodenému, ktorý sa v takomto postavení ocitol bez vlastného pričinenia.

- Dôkazné prostriedky patria medzi stále aktuálne, diskutované a samozrejme sporné inštitúty, a to najmä z dôvodu ich dôležitosti a vplyvu na priebeh trestného konania ako takého. Je nutné si však položiť otázku, či sú všetky tieto prostriedky v rámci trestného konania využívané tým najefektívnejším spôsobom a či neexistujú možnosti (v zmysle Trestného poriadku) ich najvhodnejšieho použitia za dodržania základných zásad trestného konania.
- Obhajca v trestnom konaní je veľmi dôležitým prvkom trestného konania a predstavuje v zmysle Trestného poriadku základný subjekt trestného konania, ktorého postavenie je viazané na základnú zásadu trestného konania – zásadu zabezpečenia práva na obhajobu. Vo vzťahu k osobe, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, ide o najdôležitejšiu zásadu. Obhajca v trestnom konaní realizuje svoje oprávnenia aktívnym vystupovaním v súvislosti s poskytovaním právnej pomoci v prípravnom konaní ako aj v konaní na súde za účelom najefektívnejšieho boja za práva obvineného.
- Problematika obetí trestnej činnosti je v zmysle právnej úpravy Českej a Slovenskej republiky zverená osobitným zákonom, pričom ide o rozdielne definovanie pojmov poškodený a obeť trestnej činnosti.

Účastníci konferencie poukazujú na možné problémy, ktoré vznikajú v predmetných oblastiach a navrhujú nové možnosti riešenia pre účely aplikačnej praxe, ako aj možnosti nových legislatívnych nástrojov v boji proti trestnej činnosti.

Príspevky publikované v oblasti **súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov** poukazujú predovšetkým na význam kriminalistiky a kriminológie pre rozvoj trestnoprávnej vedy, tvorbu a uplatňovanie noriem trestného práva v praxi. Účastníci konferencie zdôrazňujú, že:

- Nové metódy kriminalistiky a kriminológie v oblasti profilovania ponúkajú možnosti na vytváranie personálneho profilu – psychologického obrazu páchatel'a. Medzi základné ciele profilovania patrí napr. zúženie okruhu možných páchatel'ov, pomoc pri hľadaní najpravdepodobnejších páchatel'ov, pomoc pri pochopení systému trestného činu analýzou stôp, ktoré pochádzajú z miesta činu, vytváranie verzií vo vzťahu k páchatel'ovi ako aj k jeho správaniu sa na mieste činu, pomoc príslušným vyšetrovacím orgánom pri nastavovaní stratégie odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti.
- Skúšky spoľahlivosti sú významným, silným preventívnym nástrojom, vďaka ktorému sa v posledných rokoch znížila kriminalita príslušníkov bezpečnostných zborov, u ktorých je možné skúšky spoľahlivosti aplikovať. Vznikajú preto úvahy na tému ich rozšírenie aj na ďalšie osoby pôsobiace v orgánoch verejnej moci, ako bolo mimo iné zachytené v Stratégii vlády v boji proti korupcii na obdobie rokov 2011 a 2012 a je zahrnuté aj v Stratégii vlády v boji s korupciou na obdobie rokov 2013 a 2014. Je potrebné hľadať mechanizmy, ako postihnúť prípady, keď poslanci nedodržiavajú svoj sľub a konajú protiprávne, resp. neriadia sa Ústavou a zákonmi.
- Prijatie nariadenia vlády Českej republiky, ktoré stanovuje tzv. cut off hodnoty (limitné hodnoty omamnej a psychotropnej látky v tele), zavádza do právneho poriadku tzv. analytický princíp. Ide o významný krok pri posudzovaní priestupkov v doprave v prípadoch, že schopnosť vodiča viesť motorové vozidlo nie je ovplyvnená alkoholom, ale inou návykovou látkou. Prínosom tohto nariadenia je zjednodušenie preukazovania priestupku na úseku dopravy, čím dochádza k výrazným úsporám, nakoľko nie je potrebné priberať znalca o odboru zdravotníctva alebo psychiatrie. Z pohľadu trestného práva však tento postup neprichádza do úvahy, nakoľko trestný čin ohrozovania pod vplyvom návykovej látky stanovuje ako základný znak skutkovej podstaty stav vylučujúci spôsobilosť, ktorý sa však prostredníctvom uvedenia určitých limitných hodnôt návykových látok v tele, nedá presne stanoviť v súčasných podmienkach.

- Užívanie alkoholických nápojov môže mať vplyv na podpis osoby, pričom pri jeho skúmaní metódami kriminalistiky vznikajú problémy predovšetkým v oblasti skúšky písma, za účelom navodenia situácie, ktorá existovala v čase spáchania trestného činu, nakoľko nie je povolené, aby sa osobe podalo určené množstvo alkoholického nápoja. Je možné predpokladať, že v závislosti od stupňa opitosti nastávajú zmeny aj v písme a podpisoch človeka, ktoré sú predmetom záujmu kriminalistiky ako vedy zaoberajúcej sa otázkami kriminalistických stôp, kriminalistickou identifikáciou osôb a vecí (kriminalistická technika), ako aj jednotlivými štruktúrálno-taktickými metódami (kriminalistická taktika) a metodikou vyšetovania jednotlivých druhov trestnej činnosti.

V oblasti **vedeckých projektov a výstupov z vedecko-výskumných úloh** sme nadviazali na predchádzajúce výstupy z 1. ročníka konferencie. V tejto oblasti išlo o prezentovanie:

- Čiastkových výsledkov medzinárodnej výskumnej úlohy „Výsluch v kriminalistickej praxi“, ktorá sa venuje problematike priznaného výskytu nelegálnych a neetických techník a postupov, ktoré sa vyskytujú vo výsluchovej praxi na Slovensku ale i v Českej republike. Zistené výsledky boli komparované aj s výsledkami podobného výskumu spred desiatich rokov a boli komparatívne analyzované. Autori považujú zistený stav za alarmujúci a vyžadujúci jeho ďalšie skúmanie i riešenie.
- Čiastkových výsledkov výskumnej úlohy „Realizácia rekognície v policajnej praxi“. Štúdia sa zaoberá problematikou aktuálnej právnej úpravy rekognície v Slovenskej republike so zámerom upriamiť pozornosť na nejasné miesta zákonnej úpravy a zároveň podnietiť diskusiu na ich riešenie. Autori zastávajú názor, že ak má rekognícia v trestnom konaní naplňať svoju úlohu je nevyhnutné, aby sa do jej zákonnej úpravy premietli zásady kriminalistiky, ktoré sú spojené s prípravou a taktikou jej výkonu.
- Čiastkového výstupu z vedecko-výskumnej úlohy „Znalec v prípravnom konaní“, ktorá nadväzuje na výsledky už ukončenej medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy „Aktuálne problémy vyšetovania vybraných druhov trestných činov.“ Štúdia je zameraná na analýzu hlavných zásad a pravidiel platných pre hodnotenie dôkazov vo všeobecnosti, ale najmä na rozbor jednotlivých kritérií, na ktoré sa musí špeciálne zamerať orgán činný v trestnom konaní pri hodnotení znaleckého posudku, aby mohol poznatkom a záverom získaných z tohto dôkazného prostriedku prisúdiť adekvátny dôkazný význam. Osobitná pozornosť je venovaná okolnostiam, ktoré je potrebné preskúmať, aby mohla byť znaleckému posudku prisúdená dôkazná hodnota z pohľadu jeho prípustnosti, závažnosti a vierohodnosti, či už po jeho vecnej (obsahovej) alebo formálnej stránke.

Oblasť súvisiacich vedných odborov je prínosom aktuálnych otázok trestného práva predovšetkým pri riešení praktických problémov a problémov aplikačnej praxe a dúfame, že každý rok budú informácie, ktoré sú v tejto časti obsiahnuté, dopĺňané o najnovšie poznatky, ktoré sa budú môcť využívať nielen v teórii, ale aj v praxi. Taktiež za všetkých účastníkov môžeme skonštatovať, že vzájomná informovanosť a oboznamovanie sa s výsledkami či už z vlastnej vedeckej činnosti alebo vedecko-výskumnej činnosti jednotlivých katedrií vytvára vhodný predpoklad pre ďalšiu vzájomnú spoluprácu odborníkov teórie a praxe i vo sfére tvorby spoločných vedecko-výskumných projektov a úloh.

JUDr. Veronika Marková, PhD.
vedúca katedry trestného práva

Názov: Zborník príspevkov z Medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie na tému „Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi“ (2. ročník)

Vydala: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

Pracovisko: Katedra trestného práva

Zostavovateľ: mjr. JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD..

Recenzenti: doc. JUDr. Antonín Nesvadba, PhD.
doc. JUDr. Dezider Bango, CSc.

Vytlačilo: Centrum polygrafických služieb MV SR

Formát: B5

Rozsah: 279 str.

Počet znakov: 986 484

Náklad: 55 výtlačkov

Rok vydania: 2014

Vydanie: prvé

ISBN 978-80-8054-600-7

EAN 9788080546007